De dertiende

Elise van Calcar

bron
Elise van Calcar, *De dertiende*. S.E. van Nooten, Schoonhoven 1857

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/calc002dert01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

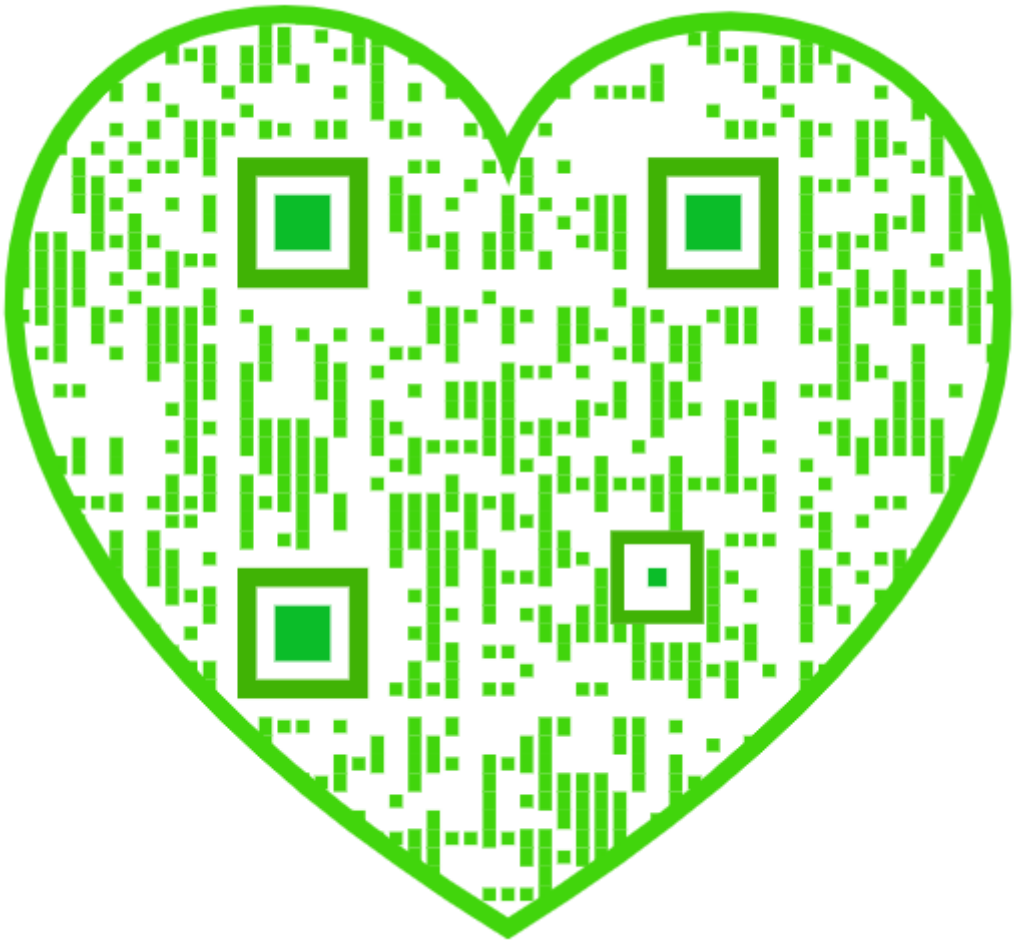

[Eerste deel]

I.
Mijn herkomst en welkomst in de wereld.

Misschien was het noodig, dat ik eerst ging ophelderen wie ik ben - waarom ik deze schetsen van het tooneel mijns levens op het papier breng - en - voor wie. Maar neen - dat alles is mij zelven nog niet regt helder en het is beter dat ik, om te beginnen, iets van mijne geëerde familie ga zeggen. Zoo ik toch van mijn geringen persoon alleen had te vertellen, dan kreeg ik nooit een boekdeel vol - nu echter zullen de mijnen er menig blad van vullen.

Van mijn grootvader, over grootvader en verdere voor- en achter- over-grootouders is hier geen sprake. Dat zij er geweest zijn houd ik voor bewezen, maar w a t ze geweest zijn is mij nog duisterder dan wat ik zelf ben. Zooveel is zeker, dat mijn achtbare voorzaten geen gedenkteeken van hun doortogt hier beneden hebben achter gelaten - dan een enkel levend monument - onder de gedaante van den honorablen stamhouder, die mijn vader was.

Hij was predikant in een onzer grootste steden, die ik R. wil noemen; want hoewel het gezelliger voor den lezer zou zijn, wanneer ik den waren naam zeide, dit is in een klein land als het onze, niet raadzaam. Zoo ook zal ik onzen familienaam verzwijgen, en er dien van BOSTON voor in de plaats stellen, welke ik hoop dat niemand aanstoot geven kan.

Dr. BOSTON was een vermogend man; maar hij had vele kinderen en daaraan leide hij alles te kosten. In menig opzigt was hij een eigenaardig mensch, die niet altijd deed wat een ander zou gedaan hebben. Dit moest de maatschappij (en zijn gezin) zoo met hem voor lief nemen. Hij had zijn eigendommelijke inzigten, plannen, drijfveren en beginselen waarnaar hij handelde, zonder juist te vragen of zijn buurman het goed vond, en of een collega het zelfde zou gedaan hebben. Ook vroeg hij weinig naar burgerlijke gebruiken en maatschappelijke gewoonten en had in alles zijn eigen manieren.

Ik weet niet waar het schuilde, maar het was altijd, alsof de kleederen hem anders aan het lijf zaten dan andere mans - en hij droeg toch een zeer gewone snede van preekrok zoowel als van huisjas; maar hij knoopte zijn gewaad vreemdsoortig toe en droeg zijn das zoo los en laag om den forschen fraaijen hals, als of hij een zeekapitein geweest ware. Zijn houding en gang hadden daarenboven iets heldhaftigs, iets indrukwekkends. Groot en sterk was zijn gestalte en gebiedend zijn gebaar en zijn blik. Zijn hoofd was edel, mannelijk en vast elke trek van zijn gelaat. Ook toen zijne lokken reeds geheel vergrijsd waren, had zijn haar nog dat sierlijke en fraaije, dat som-

mige mannenhoofden eigen is, die er nooit aan gedacht hebben om zich kunstig te laten friseren.

Maar er lag iets spijtigs, iets bitters om dien fijnen mond, iets dat naar spanning en vermoeijenis zweemde in die ernstige trekken; en zijn oog, hoe licht ook van blaauw, kon soms een ontzettende kracht oefenen, als er bliksemflitsen van toorn of ergernis onder die donkere wimpers en zware wenkbraauwen op het slagtoffer van zijn ongenade nederschoten. In een hooge mate ongeduldig en oploopend, schuwde hij alle omslagtigheid en langwijligheid, en een gebiedend: ‘maak het kort’ - of wel alleen: - ‘kort!’ - werd duizendmaal van hem gehoord.

Mijne moeder was eene kleine tengere vrouw; bevallig en vlug, beminnelijk en bekoorlijk, zonder schitterende schoonheid te bezitten. Zij vereerde en beminde mijn vader met een innige gehechtheid, welke ik overtuigd ben, dat hij op hoogen prijs stelde, en de bloem en de geur was zijn levens; maar hij had de gewoonte niet om de innerlijke bewegingen van zijn gemoed voor anderen aanschouwelijk te maken, en ik kan mij niet herinneren ooit iets meer dan eene koele, afgemetene deftigheid tusschen mijne ouders gezien te hebben. In gewone gevallen groette hij haar met een snellen hoofdknik, en alleen als mijne moeder hem na lange afwezigheid vriendelijk te gemoet snelde, vatte hij met beide handen de hare en kuste haar op het voorhoofd, zoo plegtstatig, alsof het volgens de voorschriften van een groot ceremonie-meester geschiedde.

Mijne dierbare moeder schonk hem elf jaren achteréén een zoon en tot onuitsprekelijke ergernis van

de ambtenaren van den burgerlijken stand, gaf mijn vader hun namen, zooals nog nooit de geboorte-registers versierd hadden.

Dr. BOSTON ijverde altijd heftig tegen namen, die hij onzinnig vond. Dat men alle dingen namen geeft, die in eenig opzigt analoog zijn met de zaken die zij aanwijzen - hetzij die naam aan den vorm, aan de stof, aan het gebruik of aan het geluid der voorwerpen is ontleend - en dat de mensch alleen veroordeeld zou zijn een naam te dragen, die in geen enkel opzigt met hem in verband kan gebragt worden, vond hij onuitstaanbaar.

- Een snuiter noemt men snuiter, omdat men er mede snuit, zeide hij vaak - een pook drukt uit wat men er mede doet; maar wat is een JAN, een KLAAS, een HEIN, een DIRK?...

Dan volgde eene etymologische kritiek over de verbastering der namen en over hunne oorspronkelijke beteekenis, het zij ze uit de talen der Anglen en Saxers of uit Hebreeuwsch en Latijn herkomstig waren.

- Hoe te zeggen, welke naam aan een pasgeboren wereldburger voegen zal? - sprak mijn vader. - Een vreemdeling is hij, niemand kent hem - een nieuweling, waarvan niemand weet wat er van groeijen moet....

- Wat naam komt u toe, jongen? - vroeg hij dan ook, toen men hem zijn eerste spruit in de armen leide. - Ik weet niets van u! - Wat zult gij zijn? - Een wijze? Een dwaas? Een sieraad of een ballast der maatschappij? - Op wat naam hebt gij dan nu regt? - De wet dwingt mij intusschen er u thans reeds een te geven. Dat is onbillijk; maar men eischt

het. - Ik weet alleen dat gij mijn eersteling zijt. - Ik zou u dus 't gevoeglijkst P r i m u s kunnen noemen....

Deze redenering herhaalde hij zakelijk bij de geboorte van elk kind, als hij gedwongen werd om het een naam te geven - en ondanks de hevige debatten met de ambtenaren, die hunne gemoedelijke bezwaren soms met halstarrigheid aan zijn vaderlijk regt tegenover stelden, stond hij zijne zonen geen andere namen toe dan die van: P r i m u s , S e c u n d u s , T e r t i u s , Q u a r t u s , Q u i n t u s , S e x t u s , S e p t i m u s , O c t a v u s , N o n u s en D e c i m u s .

Ofschoon iedereen dit natuurlijk heel gek vond, had hij het tot d e n t i e n d e toe volgehouden, doch bij de geboorte van den e l f d e ontzonk hem de moed - want hij hechtte zonderlinge beteekenis aan zekere getallen. Getallen toch waren voor hem Symbolen en eene mystieke taal.

- Elf! - riep hij met een schamperen lach - d e e l f d e - 't Is leelijk! - Elf - dat is het gekken nummer, zoo als het volk zegt - d e e l f d e mag hij niet heeten. - Nu wensch ik van harte, dat er nog één zoon bij komt, alleen om dit leelijk cijfer te breken - Het kan waarlijk daarbij niet blijven... De elfde - neen zoo wil ik hem niet noemen....

Gemelijk zeide hij tot mijne moeder, dat zij dit maal voor een naam te zorgen had, en gretig greep zij die gelegenheid aan om haar elfden naar zijn vader LEO te noemen.

Het jaar daarop kwam er echter geen zoon maar eene dochter voor den dag. Mijne moeder was buiten zich zelve van vreugde en schonk dit twaalfde kind haar eigen naam: NANNY. De vader scheen ook

bijzonder wel met dit dochterke tevreden - ofschoon hij er niet anders van zeide dan:

- Twaalf is een schoon getal. - Twaalf is zeer goed, zeer gunstig! - daar kan het nu gevoegelijk op blijven....

Daar bleef het ook vier jaar bij - doch toen meldde zich nog een zoontje aan - en dat zoontje was IK.

- Kijk! sprak mijn vader mistroostig - die dertiende komt nu alles in de war gooijen, de rust van onzen ouden dag storen, ons fraai twaalftal in een leelijk d e r t i e n verhaspelen. Ik heb een afkeer van d e r t i e n . Dertien is een onaangenaam cijfer. En wat is schooner dan twaalf! - Twaalf- die vereeniging van het eerste getal (2) en het tiental komt altijd voor, waar het heilige en hemelsche zich in aardsche vormen openbaart, - en nu doorliep hij den ganschen bijbel om mijne moeder al de zamenstellingen van 2 en 10 of 3 x 2 x 2 aan te wijzen, in het gedurig wederkeerend twaalftal zoowel in de beelden des Ouden Verbonds als in het Nieuwe Testament, om de goede vrouw ten laatste nog met quadraats en cubieks magt te doen duizelen. Al dat symbolisch, mystisch en mathematisch schoon, kwam die onwelkome d e r t i e n d e nu verwoesten! - Mijne goede moeder was er intusschen ook zelf genoeg mede verlegen, dat ik als een achterblijver daar nog zoo laat kwam aanzetten. Zij had gerekend met wieg en vuurmand afgedaan te hebben, en droomde reeds van klein-kinderen - en nu nog weer een schreeuwertje in huis!... 't Was of er nooit een kind zooveel onrust aangebragt, zooveel onkosten en moeite veroorzaakt had, terwijl volwassen broers over mij meesmuilden

als de kennissen hun vroegen: of zij het niet h e e l n a a r vonden. Ja, ik arme dertiende verwekte zelfs opspraak in de buurt en werd als een vreemd en lastig iets in dit ondermaansche dal te gemoet gezien - want verwelkomd durf ik haast niet zeggen. Wat kon ik er aan doen - ik was er nu eenmaal, al riep mijn vader:

- D e r t i e n is een leelijk getal - d e r t i e n was altijd noodlottig in onze familie, sedert mijn grootvader als d e r t i e n d e aan tafel gezeten, een beroerte kreeg - het heugt mij nog als de dag van gister; die schrik is er nooit uitgegaan - het is een onheilspellend nommer en ik mogt lijden dat die d e r t i e n d e hier ook maar weg gebleven ware.

Mijne moeder heeft mij meermalen verhaald, hoe zij toen in tranen uitborst, haar versmaad ongelukskind te vaster aan haar trouwen boezem klemde en kuste onder de plegtige gelofte, dat zij dubbel voor mij waken zou om alle onheil van mijn hoofd te weren. En ik heb reden te gelooven, dat zij mij een dubbel deel harer liefde, een dubbel deel van haren zegen vermaakt heeft.

Terwijl ik hier schrijvend nederzit op het stille land, zie ik de zon ter kimme neigen, de koele avondwind omsuist mij met een liefelijk gefluister en daarin is het mij als hoorde ik de lieve zoete stem mijner moeder, zoo als zij zachtkens bij zich zelve pleeg te zingen, wanneer het begon te schemeren:

'Mon Dieu pour être heureux Tu me mis sur la terre, Tu sais bien mieux que moi quels sont mais vrais besoins!

Of dit lied van OBERLIN ook voor mij van toepassing

is geweest - in hoeverre mijn leven een weg van geluk of een weg tot geluk is geworden, dit geef ik den achtenswaardigen lezer dezer gedenkschriften ter beoordeeling.

Rondborstig deel ik er de bekentenis mijner eigene zwakheden en dwaasheden in mede - maar even rondborstig schrijf ik ook mijne waarnemingen omtrent anderen neder, zonder aanzien des persoons, doch ook zonder de aanmatiging van een regter of beoordeelaar van 's menschen daden te willen zijn. Ik geef de feiten onpartijdig, zooveel mogelijk als een onzijdig toeschouwer. De voorbarigheid van sommige lieden kennende, om op een enkelen min gunstigen trek in iemands wijze van zijn of van doen een veroordeelend vonnis over hem te vellen, verzoek ik den genegen lezer bescheidelijk zijn oordeel te willen opschorten, om eerst aan het einde de slotsom van zijne sympathiën of antipathiën op te maken.

Intusschen heb ik nog een woord over het karakter mijns vaders in het midden te brengen.

De opmerking is meermalen gemaakt en wordt nog dagelijks door de ondervinding bevestigd, dat kennis en wetenschap den man van hooge geestbeschaving niet altijd losmaken, van hetgeen wij gewoon zijn vooroordeel en bijgeloof te noemen. Dr. BOSTON was een alleszins geleerd en scherpzinnig man, maar als er sprake van het mogelijke en onmogelijke, natuurlijke, bovennatuurlijke of wonderbaarlijke of onnatuurlijke was, zette hij de bakens op een andere plek dan menigeen zou gedaan hebben. Waar een ander niets zag dan het onmogelijke, daar zag hij nog niet altijd onwaarschijnlijkheid, of waar iemand ten hoog-

ste van ‘n i e t o n w a a r s c h i j n l i j k’ durfde gewagen, daar sprak hij met volle gewisheid. - Maar ook waar menigeen stand hield en als op rotsen meende te staan, daar zag hij het onzekere en was hij twijfelaar. Hij zocht en vond harmonie en verwantschap, waar men gewoonlijk diepe klove meent te ontwaren; hij onderscheidde waar anderen geen verdeeling toestonden; in een woord - hij had een ander oog op de natuur en op den mensch als deel dier natuur, dan het meerendeel zijner ambtgenooten.

Met wegslepende overredingskracht sprak hij vaak van het verband in de schepping en de eenheid van dit aardsche leven met een volgend - op een andere planeet of welken hemelbol ook; en het was hem niet vreemd een geheimzinnigen invloed van het gestarnte op het leven en het lot der menschen aan te nemen, ofschoon hij zich daarover nooit dan ontwijkend uitliet. Zeg niet dat dit te kleingeestig en te ongerijmd was voor een man van veelomvattende geleerdheid - was MELANCHTON niet een der geleerdste mannen zijner eeuw en hij geloofde aan iets dergelijks. - Zeg niet dat dit de overspanning was van een op zijne boeken versuffend vreesachtig man - ook de geweldige WALLENSTEYN geloofde er aan in zijn fel bewogen leven - die krijgsman zonder vrees. - Zeg niet dat dit geloof in de achttiende eeuw geen aanhangers meer kon vinden, dan onder de onontwikkelde schare, Duitschlands roemrijkste dichter, de geniale GOETHE geloofde er aan. Wij laten een ieder vrij dit bijgeloof en dwaasheid te noemen, in het oog van Dr. BOSTON had het niets ongerijmds, maar was slechts een deel van die draden, die hij door alles heen geweven

zag, van de groote harmonische eenheid van het wereldal. Zoo geloofde hij aan voorgevoel en hechtte waarde aan zekere verschijnselen, die hij iets profetisch toeschreef, en liet zich leiden door hetgeen hij sympathie of antipathie noemde. Zoo verbond hij dan ook aan de getallen zekere symboliek, waardoor zij iets gunstigs of ongunstigs hem aanwezen, waartegen niemand iets vermogt in te brengen. Getallen waren hem iets anders dan nommers en grootheden - zij hadden in zijn oog karakter, vorm en beeldspraak; zij waren stempels, waarin zich een deel van het wezen der dingen uitsprak en ofschoon ik van mijns vaders theorie niet meer begreep dan van de duistere getalleer van PYTHAGORAS - zoo weet ik toch dat hij niet op een dom volksvooroordeel afging, maar voor zijne sympathiën en antipathiën voor getallen op zijne wijze gronden aangaf. Doch gegrond of ongegrond, zijn antipathie viel op mijn cijfer en door dat getal op mij, die het hem vertegenwoordigde. Dit kan ik echter van Dr. BOSTON getuigen, dat, waar hij ooit bizar scheen, hij het niet was om zulks te zijn, nooit met toeleg, maar door iets excentrieks hem aangeboren.

II.
Mijne kinderdagen.

De ongunstige indruk, dien mijn aankomst in de wereld op mijn vader gemaakt had, werd niet weinig gevoed door de treurige waarheid, dat ik er als een leelijk, klein, zwakkelijk sukkeltje binnentrad, dat niet regt scheen te weten of het wou leven of sterven. Het ‘l e e l i j k e ’ had nog kunnen bijkomen, maar klein - maar zwakkelijk te zijn, dat was een tweede grief tegen den armen ROBBERT, want zoo had mijne moeder mij naar mijn grootvader genoemd.

Gedurende mijn eerste zes levensjaren poogde mijn vader mij zoo veel mogelijk te ignoreren, en mijne moeder trachtte mij voor hem als te verbergen, hetgeen haar niet moeijelijk viel, daar ik al dien tijd ziekelijk bleef.

ROB, nog ten eene male onbekend met zijn ongunstig gestarnte, liet zich van zijn kant echter niet onbetuigd, en gaf van zijn aanzijn vrij luidruchtig blijk, zoodra hij wat sterker begon te worden; daar

hij, ondanks zijn duister noodlot, wel klein en teer, maar niet te min wild en opgeruimd bleek te zijn.

Zoolang de kinderkamer mijne wijkplaats bleef, zag ik mijn vader niet alle dagen, en had ik hem weinig gelegenheid gegeven zijne observaties over mij te maken. Maar nu hij mij meer kon gadeslaan, begonnen ook zijne ergernissen.

- Er zit geen groei in dien jongen! - zei hij dikwerf, mijne spichtige gedaante met verwijtende blikken metende, alsof het mijn boos opzet ware geweest hem door mijne kleinheid te tergen.

Met een beklemmend schuldgevoel sloot ik mij dan bij moeders kniën aan, terwijl zij verschoonend zeide:

- Hij is ook de jongste - niet waar?

- De d e r t i e n d e ! - hernam mijn vader met een zucht - hij zal nooit zoo groot worden als een der anderen. Al mijn jongens waren op zijn jaren veel grooter en sterker. - Het is een achterlijk, leelijk, schraal ding!...

Dat denkbeeld zonk mij diep in het harte. Waarom? - vroeg ik mij zelven af, kan ik zoo groot niet worden als mijne broeders, - die als peppelen opschoten - ben ik dan niet zoo goed als zij? - Zij zijn toch ook eenmaal klein geweest.

Een onbestemde smart drukte mij bij dit denkbeeld en een angstig voorgevoel overviel mij vaak, alsof er aan mij iets haperde - een duister vermoeden, alsof het met mij niet rigtig moest zijn. - Ik begon vergelijkingen te maken tusschen mijne broeders en mij zelven en schampere uitdrukkingen op te zamelen, die mij steeds in mijne vrees versterkten, dat ik niet zoo gelukkig, niet zoo goed zijn kon als de andere

kinderen, zoo dat het mij zeer waarschijnlijk voorkwam, dat ik nooit hunne lengte zou bereiken, zoo min als al hunne andere voortreffelijkheden.

Ons huis was ruim en een model van oud vaderlandsche degelijkheid en deftigheid; een volmaakt dominé's huis; maar de statelijke ernst, die er thans scheen te zetelen in die hooge vertrekken, zou bepaald somberheid zijn geworden, bij minder gezellige bewoners of bij een meer alledaagsche schikking van het ameublement. Niet dat er in mijn achtbaar ouderhuis voorwerpen gevonden werden, die men elders niet aantrof - o neen - maar er was eenheid in het kostuum van elk vertrek, als ik het zoo eens mag uitdrukken. Elke kamer had een eigen karakter - er heerschte overal en in alles een verwonderlijke, rustige, liefelijke harmonie, en deze vloeide voort uit het kalme harmonische wezen der huisvrouw, die in alles wat zij beheerde en daarstelde, den stempel van haar edel eenvoudig hart afdrukte. Nergens iets dat ongepast was of overbodig - nooit een kwetsing van het gevoel door een warreling van bonte kleuren - overal een zacht licht over een aangenaam wel voltooid geheel - nergens halfheid - nergens iets verbrokkeld of tegenstrijdig - overal behaaglijke gerieflijkheid bij den hoogsten eenvoud en de bevallige sierlijkheid van een kieschen smaak. De gangen met hunne groote blanke marmersteenen waren wijd en licht - de glad geboende trappen gemakkelijk en breed en de meeste vertrekken pronkten met beschilderde behangsels, waarop heeren met kuitbroeken en paruiken, aan dames met hoepelrokken en waaijers het hof maak-

ten en waarop de jagtgezelschappen onmisbaar waren. Op den eenen wand van ons huisvertrek reed de jagerstoet uit - op den anderen zag men het wild door tallooze honden omringen, op den derden keerden de jagers triumphantelijk huiswaarts met een ongelooflijke menigte hazen en patrijzen, elders met een onschuldig reetje of wel een vreeselijk wild zwijn. In een ander vertrek bliezen onvermoeibare herders op reusachtige dwarsfluiten, om coquette in satijn gekleede herderinnen te bekoren. Al onze vertrekken waren zeer hoog van verdieping en pronkten met een grooten sierlijken schoorsteen van donker marmer, waarboven spiegels van de grilligste vormen en schilderijen gezien werden, waarop paauwen, faizanten en eenden de hoofdrol speelden of bloemen en vruchten met geveinsde achteloosheid onder een boom over een soort van monument verlokkend verspreid lagen. Ik heb een groot zwak voor zulke antieke schoorsteenen, die als achtbare huisaltaren de symbolen van echt Hollandsche huiselijkheid waren - die het gansche vertrek beheerschen, alsof de bouwmeester er mede getuigd had: d e h a a r d s t e d e i s h i e r d e h o o f d z a a k - het pronkstuk van het huis, het vereeniginspunt van het gezin. Zulke schoorsteenen zijn mij lief, waardoor de najaarsstorm zijn ernstig woordje meê komt praten - wier blanke ijzerplaten melodische toonen laten hooren en elk een eigen stem, een eigen zang hebben. - Ik heb ze lief, die gezellige schoorsteenen, die door geen steenkoolwalmen nog ontwijd waren, waar de eerzame turf zachtkens gloeide en het hout zoo luchtig opvlammen zoo vrolijk knetteren kon. -

Schoorsteenen zoo als ST. NICOLAAS ze noodig had om gelaarsd en gespoord en wel beladen naar beneden te komen rijden. Zulke eerwaardige schoorsteenen staan nog hier en daar als monumenten van de liefde onzer vaderen voor die haardstede, voor wier veiligheid en vrijheid zij goed en bloed veil hadden. Zal het jeugdig Nederland ook eens zijn k a g c h e l s zoo getrouw zijn, zoo verdedigen? - Kan een kagchel zoo bezielen, als het hoekje van den haard dit pleeg te doen? - De kagchel is een melancholiek opdroogend verwarmingsmiddel, dat de lucht bederft, die wij inademen, dat onregelmatige bloedsomloop verwekt, nadeelig is voor keel - longen - oogen - zenuwen... De verzengende kagchels maken huiverig - kouwelijk - weekelijk. - Het zijn onheldhaftige en troostelooze dingen- en de prozaïschste machines van de wereld. Wilt gij een bewijs? - Zeg maar eens overluid - eenmaal slechts: ‘de overwinnaars keerden naar hunne kagchels weder!’ - ‘O die kleuters!’ - zoudt gij willen uitroepen. - Maar zeg: ‘de overwinnaars keerden naar hunne haardsteden weder’ en gij gevoelt al de poezij van een vrolijk, liefelijk, knappend vuur, al het bezielende van den voorvaderlijken haard.

De gezellige haard in het midden van uw huiselijken tempel, is u een heilig, een onschendbaar altaar, dat al uw heil vertegenwoordigt, uw borst met geestdrift vervult, waaraan zich al de vreugd uws levens verbindt. - Maar een kagchel! - die met de mode verandert - die uw smid des zomers op zijn zolder zet bij een menigte andere vreemde norsche verwarmings-toestellen van allerlei vorm - uw sombere kagchel - is maar een prozaïsch, onvriendelijk ding, dat

uw huid en spieren uitdorren, maar geen enthusiasme in uw borst ontsteken, geen held van u vormen kan. Wie zal een enkele droppel bloeds voor zijn kagchel gaan wagen!...

Maar welligt was een gloeijende kagchel, die norsche, stroeve wintergast, de vader van het vredescongres - en zullen eens alle zwaarden tot kagchels gesmeed worden.... Dan, en dan alleen, zal ik er vrede mede hebben, dat alle helden rondom hunne k a g c h e l s gaan zitten.

Doch in mijne kinderdagen zat ik onder een breeden schoorsteenmantel op een voetbank en warmde mij aan een groot en vrolijk turfvuur, dat mij nog in het herdenken zoo liefelijk tegen flikkert, al was het alleen maar om de lieve moeder, die ik daar zoo menig turfje zag keeren om haar blinkenden doofpot te vullen, en om de zaligheden van den heiligen bisschop, dien ik met vreezen en beven beminde, als LEO mij zoolang van zijne ontzaglijke verschijningen vertelde, tot hij zelf bang begon te worden, en mij de haren te berge rezen, terwijl ik altijd nog meer van dat geheimzinnige wenschte te hooren.

Staan mijne vroegste herinneringen in verband met schoorsteenen, niet minder met boeken. Meen echter niet, voorbarige lezer, dat zulks een veelbelovend voorteeken van toekomstige geleerdheid was - integendeel - ik voelde mij meer tot de vrije lucht geneigd, dan tot de boeken, die ronduit gezegd: mijn afschuw waren! - Ik beminde zeil en roer veel meer dan mijns vaders boekvertrek, dat op een haven uitzag, waar het roode hemd en de pikbroek der matrozen in mijn oogen de fraaiste dragt der wereld was, ter-

wijl mijn vaders preekrok mij het leelijkste kleedingstuk toescheen, dat een menschelijk ligchaam kon ontsieren.

Op zekeren avond, dat mijn speelziek hart door een sterke zucht naar schuitje varen werd aangevochten, beleed ik deze mijn bescheiden meening rondborstig aan mijne moeder en ik geloof waarlijk, dat zij toen aan het noodlottig cijfer XIII gedacht heeft; want ik zag hoe zij verschrikte; stil een traan wegpinkte en mij ernstig bekommerd aanstaarde. Welk eene profanatie moest dit niet zijn in de ooren van haar, wier vroom hart den godsdienstigen eerbied zelfs tot het kostuum voor het gewijde dienstwerk uitstrekte, niet uit bekrompenheid, maar uit een kiesch gevoel van achting voor hem dien het toebehoorde. Nooit heb ik haar dan ook meer verstoord gezien, dan toen zij mij eenmaal met NANNY bezig vond om mij met vaders kerkgewaad te verkleeden. En nu zulk een taal van mijne ligtvaardige lippen te moeten hooren!

Hoe levendig staat haar beeld mij voor den geest - ja ik zie haar daar aan het venster zitten - de maan werpt fantastische stralen over de haven, de schepen komen zoo teekenachtig uit tegen de zacht blaauwe lucht. - Op onze kinderkamer, waarvan ik de eenzame bewoner was - is het zoo licht als bij dag, en toch sta ik daar in mijn nachthansop met mijn pluimmuts in de hand, aan haar schoot. Zij strijkt mijn steile haren op en weer op, en nog eens op, want zij droomt van mijn toekomst. Weemoed straalt er uit haar zacht bruin oog; vrees beknelt haar hart - en zoo zoet en lieftallig trekt zij mij tot zich en zegt:

- ROB, mijn jongen, uw vader en uw grootvader waren bedienaren van het heilige evangelium en het zou de roem en de glorie uws vaders zijn, zoo hij twaalf zonen aan den kansel mogt wijden... dat weet gij wel...

- Ach moedertje lief - was vader en grootvader dan maar kapitein geweest - riep ik uit - dan waren wij allemaal officieren en dan konden wij vechten als helden - gelijk die zonen van den Turkschen Bei, die drie honderd jongens als ruiters in het leger had...

De geestdrift waarmede ik dit uitriep, deed mijne moeder verbleeken. Zoo oorlogzuchtig, zoo bloeddorstig een kind, dat zij aan haar teederen boezem had opgekweekt!...

- ROB! - zeide zij zachter, om het beven harer stem te verbergen - gij meent dat zoo niet - dat weet ik wel - gij zoudt niet wenschen, dat uw eerwaardige vader een Turk ware - een ongeloovige Muzelman... Maar gij meent, dat gij nog niet veel lust hebt voor de studie. - En waarlijk, gij moest uw best meer doen, mijn jongen... Het zou mij zooveel genoegen....

- Ach moedertje lief! - zuchtte ik, mij aan haar hals werpende - ik wil alles worden wat gij wilt en wat vader wil - maar niet dat Latijn en dat Grieksch... O moeder, Latijn en Grieksch maakt me gek! - heele maal gek, moeder! - Laat mij alles leeren, daar geen Latijn en Grieksch bij te pas komt! - Laat mij slagter, matroos of soldaat worden - want liever wil ik een slaaf zijn dan Latijn leeren!....

En met deze hartstogtelijke ontboezeming had ik mij dermate opgewonden, dat ik snikkend en hijgend mijn hoofd aan de borst mijner moeder verborg. - Ik

dorst niet tot haar opzien, en hleef daar liggen tot ik in slaap viel, want toen ik ontwaakte, lag ik in mijn ledikantje en tuurde als naar gewoonte op het schoorsteenstuk om te tellen hoeveel vechtende honden er op te zien waren.

De zon scheen zoo helder - de leeuwrik, die onder het venster mijner zuster zijne kooi had, zong zijn morgenlied, en vrolijk sprong ik het bed uit om naar de schepen te gaan kijken. Maar onder het aanschieten mijner kousen overviel mij de herinnering aan het gesprek van den vorigen avond met huivering.

- Had ik het ook maar niet gezegd! - dacht ik met spijt mijn oogen wrijvende - had ik het maar gezwegen!

Ik ontwierp dan allerlei plannetjes om het bij moeder spoedig weêr goed te maken - dat mij nooit heel moeijelijk viel - terwijl ik half gekleed in de breede vensterbank bleef zitten, om naar de lustige matrozen te zien, toen de deur snel geopend werd, en tot mijn schrift stond mijn vader daar op den drempel.

- ROBBERT! - zeide hij met die zware stem, die mij tot in het merg deed heven. Ik sprong bedremmeld uit de vensterbank en deed wanhopige grepen om de kleederen, die ik nog niet aan had, vast te maken.

- Ik ga mijn les leeren vader! - zeide ik, verwilderd naar mijne boeken omziende, ofschoon ik had kunnen weten, dat zij beneden waren.

'ROBBERT!' - herhaalde mijn vader, nog statelijker en somberder, en zijne lange gestalte werd in mijne verbijsterde oogen nog dubbel zoo hoog als anders - kleed u spoedig aan en kom dan op mijne studeerkamer, ik heb u iets te zeggen.

Dr. BOSTON, die een man was van weinig woorden in den huiselijken omgang en ietwat stroef en afgetrokken van aard, sprak buiten de lessen, die hij ons gaf, bijna nooit met ons, dan weder over die lessen; ik kon dus niet denken, dat er behalve over lessen iets te verhandelen zou zijn. Daar het nu met m i j n e lessen al bijster slecht stond, bonsde mij het hart bij die zeldzame verschijning, alsof er een dreigend onweer over mijn arm dom hoofd zou losbarsten.

Er was geen tijd te verliezen - spoediger was ROB zelden in de kleeren geraakt dan dien morgen. Maar mijne boeken - waar waren zij! - Driftig greep ik er een paar van het rekje in de huiskamer, zonder te zien, dat het een almanak en een psalmboek was, en toen als een arm zondaar met bloedroode wangen en gloeijende ooren bij vader aangeklopt. Dat was zoo het gebruik - maar de deur stond thans open, ten teeken dat ik binnen kon gaan. Hoe verrast was ik echter, daar, niet mijn gevreesden regter, maar mijn onwaardeerbaren advocaat te vinden, onder de gedaante mijner moeder.

- O moeder, moeder! - fluisterde ik met smeekende oogen mij aan haar kleed vastklemmende - blijf hier, want ik heb die les niet in mijn hoofd kunnen krijgen. - Het is zoo ijselijk moeijelijk! - En vader wil mij overhooren! Nu zal hij mij vandaag vast op water en brood zetten - en ik heb zoo'n honger! - O moeder! zoo'n bitteren honger...

Als ik opregt zal zijn, moet ik de bekentenis afleggen, dat ik er dit laatste alleen bijvoegde om haar teeder hart te overrompelen, en dat de angst mij deze list ingaf, ofschoon ik niet zou hebben kunnen eten.

- Stil maar ROB! - fluisterde zij, mijn oogen met haar fijnen zakdoek afdroogende. - Het is iets anders - voegde zij er met een geheimzinnige mimiek bij - en nog zachter aan mijn oor bukkend - gij zult geen Latijn meer leeren...

Dat was al te veel; ik geloof dat ik het uitgierde en uitkraaide en als zinneloos naar de deur holde, toen het strak gelaat mijns vaders mij eensklaps aan mij zelven wedergaf. Zijn oog stond nooit zeer levendig, doch ditmaal scheen het ongewoon dof en omfloersd, en zijne wenkbraauwen had hij zoo vast zaamgenepen, dat zij als boven zijn grooten scherpen neus aan een gegroeid schenen. Hoe kromp mijn klein hart in een, toen hij die dreigende blikken op mij, twaalfjarigen boosdoener! vestigde, en zoo mijne moeder niet nabij geweest ware, weet ik niet wat er van mij zou zijn geworden.

Het was nog vroeg en zeer stil in huis - eene stilte die mij beangste en ondraaglijk zou geweest zijn, zoo zij niet uit de verte door een welluidenden scheepsroep en lustige matrozenliedjes ware gebroken geworden, die het waagden van de ra of uit het want door het open venster van dit deftig huis binnen te dringen. - O hoe dat heerlijk: 'holaho - hoo' uit de haven mij toen verkwikte!...

- 'ROBBERT!' - begon mijn vader de pijnlijke stilte afbrekende, en ik zag angstig naar mijne moeder op, die er even verlegen uitzag alsof zij mede gedaagd ware.

- 'Zie mij aan knaap! - als ik tot u spreek - bestrafte mij mijn vader.

Ik durfde mijn oogen echter niet hooger opheffen

dan tot den breeden knoop van zijn witten morgendas, en dien staarde ik halstarrig en verwilderd aan.

- ROBBERT - vervolgde mijn vader - mijn vrees is vervuld - gij hebt mijne verwachtingen beschaamd, mijne schoonste vooruitzigten verwoest, het ideaal, het eenig ideaal, mag ik zeggen, dat sedert uwe geboorte mijne zinnen heeft gestreeld - vernietigd - het droombeeld, twaalf zonen aan den kansel te wijden. - Maar ik vergat daarbij, sprak hij mistroostig, dat gij geen twaalfde, maar een d e r t i e n d e zijt. - Dertien! - herhaalde hij, zich somber over het voorhoofd wrijvende en met driftige schreden de lange kamer doorstappende, terwijl de zware aderen, die als een Y over zijn hoog voorhoofd liepen, dik opzwollen - dertien! - Ik heb het altijd wel gevreesd, dat het ons onheil zou baren. Het is geen kleine smart, die gij uw vader bereidt. Maar ik had wijzer moeten zijn - riep hij luider, met toenemende verontwaardiging - ik had mijn kostelijken tijd niet moeten verslijten op dien botten knaap, die tot niets deugen zal, en die daar nu, tot schande zijns vaders, midden in de declinaties moet blijven steken!... om voor zijn gansche leven verstoken te zijn van de bronnen der wijsheid en de fundamenten der wetenschap! - En die domme knaap - is mijn zoon! - Dat moet ik aan hem beleven! - Zoo maakt mij die ongelukkige d e r t i e n d e nu reeds te schande. - - Ga uit mijn oogen jongen - eer ik mij aan u vergrijp....

En die waarschuwing was hoog noodig, want de goede man had zich dermate opgewonden, dat hij tot een van die vlagen van toomelooze drift was gekomen; waarin hij zich toen nog niet altijd meester

was. Eensklaps voelde ik mij weggerukt en buiten de kamer gezet, terwijl de deur van het studeervertrek door mijne moeder achter ons werd digt gemaakt. Werktuiglijk volgde ik haar naar hare kamer, en daar weenden wij beiden, tot wij niet meer konden; althans mij duurde het zeer lang.

Toen waschte mijne moeder mijn opgezwollen gezigt en bette mijn dikke oogen met rozenwater, besteedde veel zorg aan mijn steile haren, zonder een woord te spreken; maar er moet onder dat wasschen en kuiven veel in haar zijn omgegaan, want soms bewogen zich hare helder roode lippen; alsof zij bij zich zelve sprak en er drupte menig traan op mijne handen. Eindelijk kuste zij mij met meer dan gewone teederheid en heftigheid en zeide toen zoo roerend zacht, dat mij het hart scheen te zullen versmelten:

- ROB het smart ons zoo zeer, dat gij niet studeren wilt - maar het is goed dat het uit is. De zaak is afgedaan. Uw vader zal er te eerder over getroost worden, als gij uw overige lessen voortaan wel behartigt en ons in alles gehoorzaam zijt. - En dan - zei zij aarzelend - heb ik daar zoo bedacht, dat het thans best zou zijn, als gij eens een poosje het huis uit waart...

- Moeder! - riep ik ontzet - mij wegzenden!... van u weg! - O! o! moedertje lief... zijt gij nu ook zoo boos op mij?... Moet ik weg....

- Neen, kind lief, zeide zij mij troostend kussende - maar eenige weken bij onzen PRIMUS gaan logeren, zal goed voor u zijn. Uw broeder zal uw dartele speelzucht in zijn eenzame pastorij zoo lastig niet vinden als zij uw ernstigen vader vallen moet,

die nu ook al op zijne dagen komt. Gij zijt te druk in huis; gij kunt nooit rusten. Uw vader bemint de stilte en gij het rumoer; hij zou u liever met de boeken zien, dan altijd klouterende en roezelende. Bij PRIMUS is een groote tuin, daar hebt gij de vrije lucht en de ruimte....

Dit alles scheen zij zoowel tot zich zelve als tot mij te rigten, alsof zij zich reeds zocht te troosten en de lichtpunten opzamelde, die deze verwijdering bieden kon.

- En dan - besloot zij mij vriendelijk toelagchende - het reisje zal u wel bevallen ROB.

Eerst was de gedachte, mij van mijne moeder en zuster te scheiden, mij ondraaglijk; maar allengs kreeg het denkbeeld van een reis te doen - een eerste reis - zulk een tooverkracht over mij, dat ik eensklaps veranderde en er hoog mede wegliep - ja de uren begon te tellen.

Reeds acht dagen voor mijn aftogt had ik een oud lederen valies van den zolder gehaald, dat zeker wel voor een half dozijn mijner broeders gediend had. Ik poetste de roestige ketting waarmede het werd gesloten, zorgvuldig op en NANNY naaide de gescheurde voering. Voor het minst hing ik het zes maal daags over mijn schouder om mij voor mijne zuster in postuur te zetten of bij gebrek van deze voor den spiegel.

Wanneer er in die dagen eene magtige toovergodin voor mij verschenen ware met de woorden: ‘jong mensch! ik vergun u drie wenschen bij den aanvang van dit nieuwe levenstijdvak!’ - dan ben ik overtuigd, dat ik HaarEd. uit de volheid mijns harten in dier voege zou geantwoord hebben: ‘O magtige

toovergodin, mijn vurigste wensch is: dat gij mijne rijglaarzen in steveltjes verandert - mijn insteekpak in een los buis met een vest herschept, en dat gij mijn neergeslagen halsboord overeind zet.'

Mijne moeder die in alles mijne goede toovergodin is geweest, vervulde die zielewenschen, uitgenomen het opstaan van den boord. Zoodra ik de volle zekerheid had, dat mijne stevels in de maak waren, verzuimde ik niet nog heimelijk eens bij den schoenmaker langs te gaan en hem dringend te belasten er een paar ferme hoefijzers onder te slaan, want hoefijzers - dacht mij - klonken bijna zoo mooi op de straat als sporen....

NANNY ontwikkelde reeds in die belangrijke dagen haar uitnemend talent van voorzorgen en omringde mij met tal van kleine oplettenheden, die mijne liefde voor haar tot een soort van geestdrift deden stijgen, waarvoor ik geen woorden wist, en die ik vaak door schrikbarende grimassen en allerakeligste geluiden ontboezemde, waarbij niet zelden keurige kraagjes verfomfaaid, een hoedje gedeukt of haar bevallige lokjes dooreen geroezemoesd werden - en dat alles uit enkele geestdrift... O NANNY, NANNY! wat hebt gij veel geduld gehad met uw dwazen, dommen ROB!

III.
Uitrusting en afscheid.

Ik moest op reis. NANNY vereerde mij een geel zijden zakdoek en een groen zijden beurs, die zij zelve geknoopt had, met vergulde ringen. Maar boven al trof mij het geschenk van LEO, te weten: een bewonderenswaardig knipmes, met allerlei zeldzame instrumenten er in; en mij dacht, dat mij zoo iets op reis onmisbaar moest zijn. - Althans het kwam mij uitnemend te pas om op de achterdeur en overal waar ik er maar kans toe zag, mijn kostelijken naam voluit in 't hout te snijden, met den gezegenden datum van mijn afreis er onder.

Van de plegtigheden, die deze gedenkwaardige gebeurtenis voorafgingen, staat deze mij het helderste voor den geest. Met zekere indrukwekkende waardigheid nam mijne zuster mij ter zijde en sprak:

- Hoor eens ROB - onze PRIMUS heeft geen huishoudster en de naaister zal er ook wel niet veel komen; gij moet u zelven zoo wat leeren helpen. Ik wil wel

geen JAN-HEN van u maken, maar ik wenschte u nog iets te leeren voor gij vertrekt. Gij moet een knoop aan uw goed kunnen zetten, en des noods een zak die los tornt wat bij weten te helpen om uw geld niet te verliezen.

- En een scheur in mijn broek! riep ik verheugd. Zij zette mij terstond aan het werk; en zoo snel leerde ik die edele kunst, dat, bij den lof dien NANNY onder het behandelen van de naald mij toezwaaide, de zedige gedachte in mij oprees, of ik misschien niet voor kleermaker geboren zou zijn. Maar NANNY bande mij dat uit den zin, pakte eenige strengetjes zwart garen en een lakensch lapje met verscheidene dikke naalden in een oude snuifdoos van mijn vader en stopte dit mijn naaigereedschap in mijn valies. Daarna kwam BARTJE, onze keukenmeid, mijne schatten nog met een rood marokijnen brieventasch vermeerderen, en ik gevoelde met trotsche voldoening, dat er aan mijn uitrusting niets hoegenaamd meer ontbrak. Maar van alles wat mij op reis werd mede gegeven, was niets mij zóó dierbaar, zóó kostbaar als een verschoten groen lederen tabakzakje, een aflegger van SEPTIMUS. Dat kostelijk zakje was mijn kabinet van naturaliën, mijn museum van oudheden, mijn arsenaal. Daarin bevonden zich eene rijke verzameling blanke koperen knoopen om gloeijend te wrijven, eene schoone collectie van zorgvuldig doorboorde kersenpitten, een uitmuntend brandglas, eenige zeldzame knikkers, een paar tolsnoeren; eenige krammen en spijkers, een schroevendraaijer, een paar groeisteenen uit een snuifdoosje van onze naaister, een vuurslag, vuursteenen van allerlei gedaante, mitsgaders een

zuigleer, schelpen en stukjes verw, eindjes lak, een groot stuk zwam, een jagtfluitje, etc.

Van achter bezien kan ik mij niet begrijpen, dat die eerste scheiding mij niet zwaarder viel - maar wat is een knaap van twaalf jaren - en wist hij wat er volgen zou? Hij zag niet verder dan - den wagen met het vierspan, den toetenden hoorn, de klappende zweep!....

Geheel opgetuigd in mijn veranderde kleedij en blozend van pret, begaf ik mij vrij luidruchtig naar de kamer mijns vaders om afscheid te nemen.

Onhoorbaar stapte hij op vilten pantoffels door het lange sombere vertrek en reciteerde overluid de preek voor de volgende avondbeurt. Hij wenkte misnoegd met de hand, dat ik hem niet zou storen. Honderd maal zou die gebiedende wenk mij verstomd en beschaamd hebben doen afdruipen - ditmaal was ik zoo door de huizen, dat ik overmoedig naderkwam en uitriep:

- Vader, ik ga immers naar onzen PRIMUS.

Die naam stilde de gramstorigheid, die mijne volharding reeds begon gaande te maken.

- Zeg aan PRIMUS dat hij mij de dissertatie van..... en wat er verder volgde heb ik mij nooit meer kunnen te binnen brengen. Ik voelde dat onder het aanhooren reeds aankomen, en ik wist vooraf, dat ik er geen woord van onthouden kon. Het zweet parelde mij op het voorhoofd. Ik wist niet regt of mijn vader nog aan de boodschap of al weder aan zijn preek was, en bleef nog dralen tot hij weder nabij mij gekomen, korzel wenkte dat ik gaan moest.

- Dag vader! zeide ik bedremmeld, maar bleef nog staan.

- Maak het kort! riep mijn vader ongeduldig.

Ik strekte ongelukkig genoeg mijne handen uit om de zijnen te vatten, waarmede hij gesticuleerde onder het reciteren; maar dit mislukte mij, en door die poging vloog de preek hem uit de hand.

- Stoffel! - riep hij driftig - terwijl hij de bladen weer opraapte, en hij wilde mij juist met de leerrede om de ooren slaan, toen de stem mijner moeder zeer digt achter mij klonk:

- LEO, vergeef hem dat hij u stoort, hij gaat heen en komt afscheid van u nemen.

Nu eerst scheen mijn vader tot eenig begrip der zaak te komen!

- Denk aan de dissertatie! - zeide hij, terwijl ik zijn koude magere hand aan mijne bevende lippen bragt - zorg dat gij het hij PRIMUS beter maakt dan hier. - Hij stapte weer voort, en reciteerde zijn preek reeds weder, voor wij de deur bereikt hadden - maar er had iets op zijn gelaat gestaan als een XIII en die indruk zonk mij diep in het hart.

- Kom nog eens even mede ROB, zeide mijne moeder half fluisterend, terwijl zij mij op mijne slaapkamer bragt; zorgvuldig sloot zij de deur digt, nam mij op zekere plegtige manier bij de hand, en leidde mij langzaam naar het venster op de plek waar ik gewoon was mijn avondgebed aan haar schoot uit te spreken, en altijd met mijne hand in de hare, zag zij mij zoo trouw en goed aan, alsof zij een engel uit den hemel geweest ware.

- Kind - sprak ze, zoo zacht als zij altijd deed, wanneer zij haar gevoel moeijelijk kon bedwingen - ik heb u nog nooit een enkele vier en twintig uur

van mijne zijde laten gaan, en ik heb over u gewaakt dag en nacht. Ik weet niet voor hoelang wij thans scheiden - zij hield even op. - Verzuim uw morgen- en avondgebed nooit. Het gebed verbindt ons aan onzen Heer en geeft ons gemeenschap met de heiligen daarhoven. Een zalige geest omzweeft het biddende kind en hoedt hem in alle nooden. Drijf dien onzigtbaren vriend niet van u, door aan kwade opwellingen voedsel te geven of booze voorbeelden te volgen. Als ik u wederzie mijn jongen, laat ik dan op nieuw vreugde aan u hebben, en schrijf mij elke week hoe het u gaat.

- Maar moeder! - zei ik aarzelend - zal er van mij wel ooit iets goeds kunnen groeijen....

- Wat rare vraag, ROB! riep mijne moeder verbleekend.

- Ben ik dan geen ongelukskind moeder, ging ik gejaagd en angstig voort - gelijk ik vader weleens heb hooren zeggen? - Is d e r t i e n dan geen noodlottig getal.... kan ik wel ooit gelukkig....

- Foei ROB! - riep mijne moeder met afgrijzen - laat mij zoo iets nooit weêr hooren. - Ik wist niet vervolgde ze treurig, dat gij ooit dit zondig bijgeloof hadt hooren uitspreken... Uw vader heeft bij al zijn braafheid en geleerdheid vele vreemde dingen over zich - maar dit moge God hem vergeven, sprak zij als bij zich zelve met een smartelijken blik ten hemel - het is een groot, groot kwaad aan zulke fabels te gelooven - en u dat te zeggen!...

Onder deze woorden was mijne moeder zoo heftig bewogen, dat hare verzekering mij geenszins aan deze ijselijke dwaling ontrukte - integendeel, daar rees

een schemerend vermoeden in mij op, dat mijne moeder zoo bitter weende over mijn duister noodlot. Ik weende sympathetisch mede, totdat zij hare en mijne tranen droogde, en met een edelen moed op haar verhelderd gelaat ten hemel opzag, hare zachte blanke handen op mijn hoofd te zamen vouwde en een gebed sprak, dat mij met heilige aandoeningen doortintelde, en een onbestemd voorgevoel van eene hemelsche gelukzaligheid in mij overgoot. Mij dacht ik had zoo mijn leven lang met haar willen bidden. Woorden weet ik niet meer, wist ik ook toen niet duidelijk, maar ik voelde dat zij mij aan God opdroeg en een zegen voor mij ontving.

Jaren zijn voorbijgesneld - mijn beker is niet altijd zoet geweest - en de strijd vaak heet, zoowel in mij als om mij - maar al het rumoer der wereld, al de stormen des levens hebben die stem nooit verdoofd, en de nagalm van die bede heeft vaak mij verkwikt, als ik dreigde te bezwijken, vaak mij staande gehouden als mijn wankele voet bijna was uitgegleden.

IV.
Mijn reismakker.

Toen echter was ik een kind ‘dacht ik als een kind en handelde als een kind’ - en het was er verre van daan, dat die plegtige indruk mijne kinderlijke reisvreugde zou overschaduwd hebben. Het lag ook geenszins in de edele godsvrucht mijner moeder, om een somberen veinsaard van mij te maken, en mijn onschuldige blijgeestigheid op een onnatuurlijke wijze te willen dempen. Toen wij de kamer verlaten hadden, telde zij mij mijn zakgeld toe, met nog eenige stuivers over voor onvoorziene omstandigheden op reis, borstelde mijn buis nog eens af, kneep mij in mijn dikke roode wangen, en maakte zich gereed om mij met NANNY naar den wagen te brengen. Intusschen nam ik een hartelijk afscheid van onze meiden, inzonderheid van BARTJE de keukenmeid, die niets deed dan verzekeren, dat zij dol blijde was van zulk een kwaden bengel, van zulk een lastigen wildzang bevrijd te worden, maar toch

op de stoep bleef staan wenken tot ik den hoek bereikte, en toen met een tip van haar voorschoot aan hare oogen kwam, als moest zij daar iets wegvegen - Ik kan mij ook vergist hebben - want ik had met betrekking tot die goede sloof zeer veel op mijne conscientie. Zij was meer dan twintig jaar in ons huis geweest - ik was haar troetelkind en zij bedierf mij geweldig; want liet vader mij vasten, zij bragt mij heimelijk eten; werd ik opgesloten, zij liet mij vrij en stopte mij als ik ziek was van alles toe wat mij niet deugde. Zij had ook altijd een appel of een noot voor mij in de lade van de tafel of iets onder een bordje in de kast - als ik het niet al te bont maakte. Goede trouwe BARTJE! ik zie u daar nog op de stoep staan met uw opgestroopte mouwen en verschrompelde, stokkerige armen, met uw laag uitgesneden jakje en helderen halsdoek, uw wit linnen sloofje over uw lichtblaauw voorschoot. Ik zie uw kleine graauwe oogen, uw drukke gebaren en goedhartigen glimlach, ik hoor die schelle stem mijn naam nog uitroepen als weleer....

Hoe dapper sloeg ik met mijne hoefijzers op onze groote steenen en verbeelde mij dat de straatjongens mij wangunstig nakeken, als ik de vonken uit de keijen zoude laten springen! Ik droeg mijn valies over mijn schouder, ofschoon het daarvoor veel te zwaar was, zoodat ik geweldig zwoegde; maar ik vond dat toch kloeker dan het bij mijn koffertje op den kruiwagen te zetten, waarop BARTJE nog een trommeltje geplaatst had, waarin mijn proviand voorhanden was, die wel voor drie dagreizen in de woestijn had kunnen strekken. Moeder en zuster kusten mij alsof ik

nu voor goed naar O o s t - I n d i ë ging - maar mijn gevoel was dermate verdoofd of overprikkeld, dat ik mij daardoor niet liet week maken, want een spoedig terugreizen, waarvan ik mij zeker hield, nam de bitterheid des scheidens weg.

De conducteur scheen van mijn aankomst onderrigt - iets waarover ik niet regt wist, of ik mij had te verhoovaardigen of te schamen. Het speet mij echter zeer, dat mijne plaats reeds genomen en betaald was; want ik had mij gedurende acht dagen voorgesteld hoe deftig ik op het kantoor mijne fraaije beurs uithalen, mijn naam opgeven en mijn plaatsnommer aannemen zou. - En nu zoo door den conducteur als een pakje behandeld te worden! Ik vond het magtig kinderachtig, en het bragt mij zeer uit mijn humeur, dat niet aangenamer werd, toen men mij met nog twee personen in een oude rammelenden bijwagen plaatste, daar de postwagen prop vol was. Of een mijner reisgenooten die teleurstelling op mijn gelaat las, of uit den barschen toon opmaakte, waarmede ik de beschermende zorgen van den conducteur beantwoordde - maar een magere, leelijke jongen met een paar lippen en een neus als een neger, die tegen mij overzat, zei heel gemeenzaam, naar den conducteur wijzende:

- Ken je dien - of moet hij op je passen?

- Op mij passen! - Ben je gek! riep ik fier, tot achter mijne ooren blozend.

- Ik meen maar zoo, hernam de leelijke magere jongen lakoniek - omdat hij zoo baas over je speelt.

- Hij heeft over mij niets te zeggen, zei ik man-

haftig, mijn reisgenoot zegevierend aanziende wien ik nu wat nader in oogenschouw begon te nemen. Wanneer ik zijne plunjes met mijn proper toilet vergeleek, dan sloeg de schaal zeer ten gunste mijner ijdelheid over. Hij had een vale grijze broek over zijn stokkerige beenen, en het kwam mij voor als of de scherpe punten zijner kniën weldra een gat in het versleten laken moesten boren, waarvan het weefsel wel wat heel zigtbaar was. Zijn kort vest van gebloemd katoen met parelmoeren knoopjes, was ook lang niet zindelijk - maar - hij had een jasje aan - en dat jasje benijdde ik hem; hoeveel het op kraag en mouwen mogt glimmen, het was toch een jasje. Hij was dan ook een kop grooter dan ik en ten minste vijf jaar ouder. Naast hem zette zich een jong heer, die geheel in het nieuw stak. Zijn fraaije zwarte rok en pantalon blonken van nieuwheid; zijn zijden vest moest zoo pas van den kleermaker gekomen zijn, en zijn hoed glom mij even hel in de oogen als zijne laarzen. In zijn knoopsgat droeg hij een kleine roos, en hij liet een dikke gouden ring welgevallig aan zijne vuurroode vinger in de zon blinken, terwijl hij ieder oogenblik op een groot gouden horologie zag en het maaksel van den ketting naauwlettend scheen te onderzoeken. Ik haalde op mijne beurt mijn knipmes voor den dag en keurde al de daarin verborgen instrumenten met niet minder zelfvoldoening. Het heertje had zulk een feestelijk aanzien, dat hij stellig regelregt naar eene bruiloft moest, en ik schaamde mij niet weinig over den gemeenzamen toon, waarmede mijn leelijke en sobere reisgezel mij onophoudelijk aansprak, als hoorden wij bij elkander. Met de

koelbloedigste onbeschaamdheid hoorde hij mij inmiddels uit over mijne reis, mijne familie en onze relaties, en als een kluwe liet ik mij afwinden en biechtte alles eerlijk op tot in de kleinste bijzonderheden, niet zonder de zucht hem een hoog denkbeeld van onzen rijkdom in te boezemen. Intusschen schoof de in 't nieuw gekleede heer, zoo ver mogelijk van ons af, en van tijd tot tijd zorgvuldig de stofjes met zijn zakdoek van zijn fijn pak slaande, wilde hij ons zelfs niet eens met een blik begunstigen; doch hij stapte aan de eerste aanlegplaats in een klein dorp af.

- Men kan wel zien dat dit een schrale mijnheer is! - zei mijn leelijke reisgenoot geërgerd - een heel klein vuil zakdoekje voor den dag halende en in zijne zakken schommelende met de pedanterie van een goochelaar, die er wonderen uit zal laten te voorschijn brengen.

- Hoe meen je dat? - vroeg ik verbaasd.

Met een geheimzinnig gebaar en een heel slim gezigt zoo digt bij mij komende, dat ik er van schrikte, zeide hij nadrukkelijk:

- Leer dit van mij: allen die met hun beste pak reizen, dat zijn de regten niet! - Een deftig heer houdt er een onaanzienlijk reiscostuum op na, en heeft zijn fraai goed in zijne koffers - begrijpt gij mij?

Ik stond verstomd over zooveel doorzigt en wereld-kennis en begon respect voor de intellectuele en finantiele vermogens van mijn nieuwen kennis te krijgen, vooral toen hij uitstapte, veel beteekenend naar de bagage opzag en zeer verstoord zeide:

- Mijne koffers zijn verduiveld slecht geplaatst!

Ik twijfelde er nu geen oogenblik aan of ik had

een fatsoenlijk jongman gekwetst met mijn minachtelijken blik op zijn nedrig reiscostuum, en wenschte hartelijk hem een blijk van mijn achting te geven. Weer begon hij zijne zakken rond te grabbelen en op de trede van den wagen klimmende, bukte hij in het rijtuig, en keek alsof hij iets miste.

- Zoekt gij iets mijnheer? vroeg ik gedienstig.

- Och, het beteekent niets - mijn cigarenkoker, maar mijne mama zal dien in mijn grooten koffer gesloten hebben - zeide hij achteloos - u heeft bij geval geen cigaren bij u?

- Neen, zei ik met een blos als een kalkoensche haan, zeer gevleid door de veronderstelling - maar wij kunnen ze hier koopen.

- Slecht goed! - hervatte hij, zijn mopneus verwaten ophalende, maar voor dit keer zijn wij er niet mede bedorven.

Met een sprong was ik uit den wagen en met nog één in den winkel, op kleinen afstand gevolgd door mijn makker, die echter niet binnen trad, maar mijne fraaije beurs met zooveel bewondering gadesloeg, dat het mij goed deed aan het hart. - Ik liet mijne potstukken, die ik aan de eene zijde bij een had eens frisch rammelen en op mijn zeggen:

- Heele beste cigaren! wist de winkelierster niet beter te doen, dan mij hare slechtste driedubbel te laten betalen. Mijn reiscompagnon was intusschen weer naar het rijtuig gegaan, en toen ik met mijne cigaren hem na stapte zeide hij, terwijl hij er achteloos een nam:

- Mij dunkt, wij hadden hier een glas bier moeten nemen.... maar de tijd is, geloof ik, voorbij. -

Zoo was het ook - hij kon nog maar even opsteken en moest toen present zijn.

- Het is niets, zeide ik geruststellend - als gij dorst hebt, zal ik dit trommeltje eens aanspreken, en ik opende mijne voorraadschuur, waarop mijn magere makker een verslindenden blik wierp.

- Die persiken zien er overheerlijk uit! - riep hij met ongeveinsde bewondering, welke niet verflaauwde bij het genot - ja de toejuiching was zoo aanhoudend, dat ik er hem met vreugde een tweede en een derde van bood. Bij de vierde aarzelde hij met zoo bedenkelijk gezigt, dat ik er ongerust van werd.

- Op reis - vier persiken achtereen te eten! - riep hij uit - neen, dat ware den spot drijven met mijne gezondheid, en daar ik zooveel reizen moet is mij die onmisbaar. Ik voel reeds iets van de verkoeling - en hij legde de handen op de maag alsof hij pijn kreeg. Het spijt mij, zeide hij met blijkbare smart, dat ik mij door die schoone vruchten heb laten verleiden - en het duurt nog een geruime tijd voor wij aan een pleisterplaats komen om iets tot verwarming te nemen....

- Wat zou u het meeste goed doen? - vroeg ik bezorgd over zijne steeds meer verwrongen trekken.

- Vaste spijs zou ook geen kwaad zijn - kreunde de lijder - vaste spijs - een broodje met vleesch of zoo....

- Wacht! riep ik verrukt dat ik hem helpen kon - mag ik u dan dit presenteren? - en ik nam de persiken weg om mijne boterhammen met kalfsvleesch voor den dag te halen - want de pijn scheen ondragelijk te worden.

- Gaarne mijnheer - was zijn antwoord en ik stopte hem de boterham haast in den mond, die in een oogwenk verdwenen was - zoo ook een tweede en een derde - en toen achtte ik mij gelukkig de verkoelde maag een weinig gerestaureerd te hebben. De lijder kwam dan ook langzamerhand bij, haalde een koperen boeren tondeldoos voor den dag, stak weer eens aan en begon te rooken met een paar flaauwe oogen, die duidelijk bewezen dat hij nog veel leed.

- Gaat het niet over? - vroeg ik vol onrust, terwijl ik mij herinnerde dat mijne moeder onder hare medicamenten tegen maagpijn zekere kruiden op beste brandewijn in haar kastje had. Ik verhaalde hem dit.

- Ja! - zeide hij zuchtend, ook zonder de kruiden zou de brandewijn mij goed doen; maar wie weet hoe ver wij nog van een herberg zijn en dan - beste brandewijn of rum! zal die er te krijgen zijn?

- Ik zal het vragen, troostte ik hem. En bij de eerste pleisterplaats de beste, riep ik uit het portier den kastelein die buiten trad onstuimig toe:

- Rum! gaauw een glas rum! - of beste brandewijn.

Ongeloovig keek de kastelein eerst mij aan, barstte toen in lagchen uit - en vermaakte zich niet weinig over mijne kleine persoon, die nu nog veel wilder herhaalde:

- Gaauw dan toch! Een glas rum! Voor dezen heer, die ziek is!

Het glas rum kwam nu werkelijk, en met een akeligen grijns van woedende pijn, slokte de kranke het vocht vrij driftig in; daarna zich welgevallig over maag en borst wrijvende, zeide hij glimlagchend:

- Dat doet goed! - o zoo goed! Ik was het anders bestorven! - En nu sloot hij zijne oogen, alsof hij in slaap viel, juist op het oogenblik dat de kastelein om geld vroeg.

- Stil, zei ik, stoor hem niet - ik zal het wel betalen - en de lijder opende de oogen niet voor wij nabij een andere halt gekomen waren. Hij scheen geheel hersteld en begon dapper te rooken.

- Zult gij niet opsteken? vroeg hij mij plotseling met groote bevreemding aanziende.

Ik voelde mij door die vraag magtig gestreeld, terwijl ik blozend - neen - zeide. Om mijne figuur te redden deed ik eene poging om mijn halsboord overeind te zetten maar dit lukte niet. Gelukkiger slaagde ik met een aanval op het trommeltje, waaruit ik nu eenige pannekoeken te voorschijn bragt. Mijn reismakker verzekerde mij dat hij zich volkomen hersteld voelde, en ik bood hem dus met een gerust geweten mijne koeken aan; maar hij zeide, dat hij volstrekt niet van gebak hield, en ook vreesde zijn maal te zullen bederven, daar hij dacht te dineren aan de eerst volgende pleisterplaats, waar wij in een anderen wagen overgaan moesten en een half uur tijd hadden om te eten. Dit nam niet weg dat ik bleef aandringen dat hij mijn gebak proeven zou. Met de meest mogelijke onverschilligheid, schier aan verachting grenzende, bezag hij BARTJES baksel en stopte het achteloos in zijn wijden mond - met dezelfde achteloosheid nam hij een tweede en een derde, ook zonder mijne noodiging, uit het openstaande trommeltje, en zonk eerst met de vijfde als in diepe gedachten tegen de kussens van het rijtuig.

- Rookt ge nu in het geheel niet! riep hij eensklaps opspringende, als deed hij deze verwonderenswaardige ontdekking in den droom.

Die verleiding was te groot, en ofschoon ik nooit meer dan een paar trekjes uit mijns broeders pijp gedaan had, toog ik als een ervaren rook er dapper aan het dampen. Kort daarna was het mij of de wagen telkens een zwaai nam en dreigde om te kantelen. Ik verbeelde mij dat wij pijlsnel voortrolden en vroeg, mij angstig aan het portier klemmende of wij niet holden. - De boomen schenen te huppelen over den weg - ik kon ze niet duidelijk meer onderscheiden.

- Ik krijg het zoo benaauwd, riep ik angstig mijn medgezel aanstarende, die in rookwolken gehuld bedaard uit zijn hoek mij aangluurde, ongeveer zoo als een spin in het web een onnoozel vliegje beloert.

- Ik ben zoo benaauwd! - zoo misselijk! - klaagde ik eindelijk - maar mijn wreede makker scheen te slapen. Ik wierp nu met vreugd den cigaar het portier uit en vlijde mijn bonzend hoofd zoo goed ik kon tegen den hobbelenden bolderwagen, maar de hoofdpijn werd ondragelijk.

In een dorpje even stil houdende om een paar passagiers af te zetten, kwam er plaats voor ons in den postwagen.

- Gij ziet zoo bleek - zei mijn reisgenoot op zijne beurt bekommerd - zijt gij misselijk? - Ik vreesde het wel, gij hebt wat veel van uwe maag gevergd - maar neem hier een weinig elixer; wat maagbitter zal u beter maken.

Op dat woord b e t e r m a k e n was ik bereid alles te nemen, wat men mij maar geven wilde, want ik voelde

mij diep ellendig! Hij bestelde twee glazen bitter en had het zijne reeds geledigd, toen ik met bevende hand het mijne waagde te proeven. Met afgrijzen spoog ik de weinige droppels uit, die ik er van binnen gekregen had.

- Het is jammer dat het blijft staan, zei mijn makker - gij moet het nu toch betalen - geef mij uw beurs maar even, wij hebben haast. Hij ledigde nu ook mijn glas en betaalde, terwijl wij vrij onzacht vermaand werden plaats te nemen. Maar welk een plaats! De ruimte voor zes personen was geheel ingenomen door een viertal, waarvan ik mij slechts duister herinner, dat er een wezen bij was van ongehoorde dikte, een drillenden vetklomp gelijk, die met een heer van gewonen omvang de eene bank geheel en al besloeg, waarop ik een plekje moest zien te krijgen, terwijl de vetklomp veel onrust over een reusachtigen en weerbarstigen reiszak aan den dag legde, die maar niet onder de bank verkoos te blijven en waarop hij toch niet gedoogde, dat ik mijne voeten zetten zou. Tegen mij over zat eene insgelijks zeer breede dame, die voorzien was van een enorme hengelmand en van een groote vogelkooi, die zij op haar schoot hield, en aanhoudend tegen twee vechtende kanaries zat te keuvelen in doodsangst dat er een in het duel zou blijven. Mijn reismakker scheen veel belang in die kanaries te stellen en legde groote kennis van vogelvokken aan den dag. Doch zoodra de wagen zich in beweging zette en de dikke heer uit een groote meerschuimer geweldig begon te dampen, en mij telkens onzacht van mijn steunpunt op zijn reiszak beroofde, begon alles zoo geweldig om

mij en in mij om te wentelen, dat de lang bedwongen uitbarsting volgde. In de enge ruimte van mijn hoekje geperst, kon ik mijne armen niet eens bewegen om mijn zakdoek te hulp te nemen. Geweldige vloeken van den dikken rooker, op wiens reiszak mijn kranke maag zich gedeeltelijk ontlast had, werden nu mijn deel, terwijl de jufvrouw met haar hengelmand en vogelkooi mij uitschold voor een vuil beest en een onbeschoften vlegel, die ten minste gewaarschuwd moest hebben. Onder al deze ijselijkheden verloor ik voor een poos mijn bewustzijn, en toen ik bijkwam, lag ik in een druk en woelig vertrek op stoelen, terwijl de conducteur verordende, dat men mijn hoofd met azijn zou wasschen. - Mijn reisgezel belastte zich daarmede en vroeg mij wat ik nu zou gebruiken.

- Niets, niets! zuchtte ik met levendigen afkeer.

- Dat is zonde en jammer. - Ik heb het voor u besteld! Het zal u goed doen - gij moet eten!...

- Neen, ik kan niet! riep ik met walging uit.

- Gij moet ook bedenken, dat gij hier zijt ingebragt en verpleegd; gij dient toch iets te nemen. 't Zou al te kaal staan.

- Och ik kan niet - ik sterf - berstte ik weenend uit en zond een zielezucht naar mijne moeder.

- Gij hebt mij toch belast een en ander te bestellen, sprak hij nu geraakt - en nu staat daar beefsteaks, salade, wijn - Moet ik dat nu betalen?...

- Ach ik zal alles wel betalen! zuchtte ik - en als het opgegeten moet worden, wou ik zoo graag dat gij het maar deedt - och toe, als het u blieft - ik ben zoo ziek.

- Als ik u daarmede zooveel pleizier doe - zei de andere en sneed reeds in de beefsteaks, die in een oogenblik binnen was. Als in een droom zag ik hem uit mijne beurs betalen en daarna stak hij die in mijn zak zeggende:

- Ik mogt anders eens vergeten u die straks terug te geven.

Ik was getroffen over zooveel oplettenheid en waggelde weer naar den wagen, die nu minder vol was en sliep tot ik door de stemmen mijner broeders SEXTUS en SEPTIMUS vrolijk werd gewekt.

- Wat ziet ge er ellendig uit! riepen deze uit eenen mond.

- O ik ben zoo ziek van den wagen, beleed ik - o mijn hoofd! mijn hoofd!

- Kom j u r r i a a n ! - geen kuren! gromde SEXTUS en greep mij bij een arm. Maar de zachtzinnige SEPTIMUS zag hoe ik wankelde, en zij namen een rijtuig om mij te brengen naar hetgeen SEXTUS zijn k a s t noemde en hetgeen mij des anderen daags een zeer aangenaam appartement bleek te zijn.

Dat mijne beurs niets meer inhield dan de stukken die geen gangbare munt waren, zal den genegen lezer welligt niet verwonderen, of dat er zich geen flensjes of persiken meer in mijn trommeltje bevonden even min. Deze ontdekkingen vervulden mijn jeugdig hart echter met een somber voorgevoel van menschenverachting en wantrouwen, dat bij mij op de verdere reis mijns levens nog wel eens weer levendig geworden is.

V.
De gastheer en zijne liefhebberij.

Op het onvergeetlijk tijdstip van mijn eerste reis, waren er reeds drie mijner broeders als predikanten werkzaam, waarvan twee gehuwd; - twee droegen den titel van candidaat tot de heilige dienst - vier beroemden zich op den naam van student - terwijl er twee nog op de latijnsche school voor hunne academische loopbaan werden opgeleid. Van de vier studenten waren OCTAVUS en NONUS te L e y d e n en SEXTUS en SEPTIMUS te U t r e c h t , waar zij mij ontvingen, en zoo regt op hun gemak schenen, dat mij hun toestand uiterst begeerlijk voorkwam. Maar die ontzettende brijberg, die mij van dit luilekkerland scheidde, die latijnsche en grieksche brijberg! O neen, ik behoefde dien niet door te eten - ik was verlost - maar zag nu ook hoog tegen die geniale koppen op, die zich er door geworsteld hadden; ik voelde het diep dat ik de minste was der broederen - een noodlottige achterblijver.

Wat vond ik het heerlijk op de kamers mijner broeders! Wat was er veel te kijken, vooral op die van SEXTUS. De wanden waren van onder tot boven behangen met prentjes, ter eene zijde landschappen, souvenirs van een reis - aan den anderen kant karikaturen in menigte en portretten van leelijke mannen en heele mooije vrouwen. En dan, die keur van wandelstokken! - die kast vol frakken en vesten en petten van het vreemdste model! - Welk een genot die op te passen voor den spiegel! Daar was onder anderen een kapje bij met zulk een verwonderlijk schoonen kwast, dat ik hem niet uit mijn zinnen zetten kon - en hoe griefde het mij dat ik door grammatica en mathesis voor altijd van zulk een prachtigen kwast was gescheiden! In den hoek van de kamer stond een geducht harnas als een vreeselijk wachter met een lans gewapend, en ik verwonderde mij dat die ijzeren man daar zoo rustig kon blijven staan, en niet heel de wereld ten krijg ging dagen; want ik zag in hem niets anders dan den levenden Goliath. Hoe stond ik versteld en verrukt voor dien schoorsteen, waar boven allerlei sierlijke wapenen mij tegenblonken.

- En zijn dat nu ook echte wapens? vroeg ik in mijne onnoozelheid.

- Wat denk jij - bengel! - gromde SEXTUS - hier Neurenburger goedje te vinden? En daar trok hij een Turkschen sabel uit de schee, als of hij mij aan stukjes zou hakken.

Wat was dat alles belangrijk en heerlijk, dat masker - die handschoenen - die floretten - die pistolen; maar onbereikbaar voor mij die met de Muzen niets te maken wilde hebben.

Groot en sterk van gestalte, meer een vriend van ligchaamsoefening dan van studie, vond SEXTUS vermaak in alles wat van kracht en ridderlijke tijden getuigde, en blijkbaar had hij zich uitgesloofd om zijn verblijf een krijgshaftig voorkomen te geven en zich met middeleeuwsche fragmenten te omringen. Hij had in zijne kinderdagen voor mij niet onder gedaan in afschuw van latijn en grieksch en het kwam mij voor dat hij zich nog niet buitengewoon met geestes arbeid afbeulde en bijzondere zorg voor zijn ligchamelijken welstand droeg. Hij zag er dan ook als altijd blozend en lagchend uit, besteedde veel tijd aan zijn rijk krulhaar, zijne nagels en zijne boordjes; en vloekte dat ik er van beefde op de waschvrouw, die zijn overhemden te slap had gemaakt.

SEPTIMUS daarentegen was stil en peinzend, bleek en mager. Zijn profil geleek wat al te veel op dat van SOCRATES om fraai te zijn, maar hij had toch iets zeer innemends in zijn gelaat en manieren. Een pluizer en taalwroeter in zijn hart zijnde, zou hij voor geen pretje zijn Hebreeuwsch en Arabisch laten varen, zoo min als zijne verzen, want hij was de poëet van de familie en verheerlijkte al onze huiselijke feesten met zijne dichterlijke gaven; en dat niet alleen, maar hij bezong ook geregeld elke promotie, elk engagement en elke bruiloft zijner vrienden. Hij bewoonde de achterkamer, waar het er regt ongezellig uitzag en alles mij aan vaders bibliotheek deed denken; want vond ik bij SEXTUS meer wapens dan boeken - hier lagen tafels en stoelen vol. Al zijn luxe bestond in een kakelbonte chambercloack dien SEXTUS niet meer dragen wilde, mitsgaders in een Amerikaanschen hob-

belstoel en een Turksche pijp van eenige ellen lengte met een klein rood kopje er aan en enorme zilveren kwasten. O die verrukkelijke kwasten! - Kon ik toch ook maar student worden! zuchtte ik heimelijk, nu ik al die gelukzaligheid onder de oogen had. Maar als ik daar al die boeken weer aanzag, waaronder SEPTIMUS zat bedolven, dan zonk bij Turksche pijp en muts en kwast toch het hart mij in de schoenen.

Toen ik des morgens na mijn reis weer gezond ontwaakte, zat SEPTIMUS reeds te werken, maar SEXTUS die hem mee wilde hebben - riep hem geeuwend uit zijn bed toe:

- Razend! wat zijt ge weêr vlijtig! - Wat ergert gij mij! - Dat blokken bederft u geheel en al en brengt mijn geduld ten einde. - Gooi dien rommel toch weg! - Vast weer een klaagzang of een jubellied onder handen! - Verfrisch u liever eens in den vollen luchtstroom op de woeste heide, gij oude paai!...

Maar SEPTIMUS was niet te bewegen ons naar PRIMUS te vergezellen. Hij week voor niets of niemand van zijn leefregel af - nam zijn ontbijt en met zijne portefeuille onder den arm, stapte hij naar zijn collegie, hoe smakelijk SEXTUS hem ons uitstapje ook geschetst had.

Zoo besteeg ik dan een hooge chais met SEXTUS om naar het dorp L i n d e r l o o te rijden, waar PRIMUS zich, gelijk hij beweerde, voor goed in het zand had ingekuild.

Onderweg zei SEXTUS lagenend:

- En ik hoor ROB, dat gij zoo dol op de studie zijt en met alle geweld Grieksch en Hdbreeuwsch wilt leeren - zulk een piet in mathesis....

Ik bloosde en keek den anderen kant uit, terwijl

ik mijn tong een weinig uitstak om alleen met hoofdschudden mijn afgrijzen te kennen te geven, sprak hij geruststellend - het is ook redelijk wel. - Met elf studerende BOSTONS kan de wereld het ook doen; en toen ik op uwe jaren was, hield ik vrij wat meer van den Enkhuizer dan van OVIDIUS, en ik maakte veel liever een adversaria van dolle anecdoten, dan partes en historische excerpten.

Dit was een halsem voor mijn hart en ik kreeg er SEXTUS innig lief om, voor wiens luidruchtige vrolijkheid en ongenadige plaagzucht ik anders altijd ietwat schuw was geweest.

Na een rid van verscheidene uren in de brandende zon, zagen wij een aardig torentje over het eenzame heideveld oprijzen, en met veel hobbelen en schokken naderden wij een zeer landelijk dorpje op de V e l u w e . Wij hadden als dollen gereden over gebaande en ongebaande wegen en waren regt hongerig en dorstig. Hoe viel het ons dus tegen inde pastorij van L i n d e r l o o niet de minste aanstalte tot eenig onthaal te bespeuren. De meid, een dikke schommel met een rood gezigt en een gescheurd jak, scheen niet gewoon aan bezoek en wist in hare verlegenheid niet waar zij ons laten moest. SEXTUS opende nu maar zelf een deur, die wij binnentraden. De luiken waren gesloten. Wij hielpen die openen.

- Komen die ramen nooit open? - vroeg SEXTUS, omdat ze zoo geweldig klemden.

- Waartoe zou dat dienen? - zei de deern norsch.

- Wel om te luchten - hernam SEXTUS in het rond snuivende, 't is hier mooi duf en dompig.

Brommend wilde TRIEN weggaan.

- Hei daar! - riep SEXTUS, heb je niet wat voor ons te eten?

- De Dominé is uit - zei ze, en wij hebben al gegeten.

- En heeft hij u dan niet gezegd ons ook iets voor te zetten.

- Neen - zei ze knorrig - ik wist ook niet dat er menschen zouden komen.

- Nu ziet ge toch dat ze er zijn, en ze hebben mooi honger ook.

- Gij zult toch dienen te wachten tot de Dominé komt, bleef zij volhouden - als vertrouwde zij ons niet regt.

SEXTUS begon nu geweldig tegen TRIEN los te branden en er kwam met veel pruttelen een kruik bier, een stuk ham en brood en boter voor den dag, dat op eene verwonderlijke manier zonder orde of regel op de tafel werd gezet als om later verplaatst of verschikt te worden. - Daar TRIENEKE echter wegbleef, riep SEXTUS haar terug en zeide:

- Hoor eens hier, TRIEN! - zet je altijd de boel zoo klaar voor den dominé?

- Ja zeker! - antwoordde zij netelig - maar hij krijgt er niet altijd ham bij... En is zulk een lastig heer ook niet, gromde zij, de deur onzacht digt slaande.

- Die meid schijnt hier de baas! - zei mijn broeder met ergernis - en zie eens aan hoe vuil het hier is. - Wel lieve hemel! de spinrag hangt voor de glazen!

En zoo was het inderdaad. De pastorij was een oud verwaarloosd gebouw. Het was van binnen zoo verweloos als van buiten, de behangsels waren bevlekt en gescheurd en de graauwe planken vloer was met olie en inktvlakken overdekt. Het ameublement was hiermede in eene al te volmaakte overeenstemming, want

ofschoon het huisraad mijns broeders naauwelijks zes jaren oud kon zijn, was er geen gloed of glans op te zien. De gordijnen waren geel en stoffig en de vensterruiten schenen van hoorn te zijn. Onze horden en glazen hadden een sterken reuk naar zeepsop, en alleen de groote eetlust onzer jeugdige magen was in staat om ons over al deze hinderpalen heen te zetten - ofschoon SEXTUS bleef grommen en razen tegen onze onaptijtelijke TRIEN.

Naauwelijks had dan ook PRIMUS zijn ernstig denkend, bleek en smal gelaat door de deur gestoken, en ons eenigzins verwilderd door zijn brilleglazen aangestaard, als begreep hij niet regt wat er gaande was, of SEXTUS viel hem op het lijf met een vreeselijk gebulder over zijne huishoudster.

PRIMUS, die den dag van onze komst geheel vergeten had, zag hem hoogst verbaasd en ongeloovig aan als hij uitriep:

- Hoe is het toch mogelijk, dat gij zulk een onhebbelijk spooksel in huis kunt dulden!

- Mijn TRIENEKE, meent gij? - vroeg hij op zijne bescheiden manier - als begreep hij het niet regt.

- Ja, ja, TRIEN! die voorbeeldelooze vuilpoes! - dat lompe schepsel, dat mij daar alles dwars en scheef op de tafel werpt!

- Het spijt mij waarlijk, zei PRIMUS dood bedaard - maar altijd op zijne hoogst beleefde wijze - dat gij de zaak zoo opneemt, en dat zij u ergert; maar uit mijn standpunt is TRIENEKE onbetaalbaar. Ik voor mij, heb nooit beter meid gehad! - Gij verwondert u daarover; maar gij kunt niet anders oordeelen, omdat gij hare kwaliteiten niet kent; het is een goed-

hartig, gevoelig schepsel. Ik zou van haar houden, al ware het alleen om hare liefde voor al wat leeft.

SEXTUS vloog van zijn stoel op en scheen in lagchen te stikken.

- PRIMUS! PRIMUS! uwe geleerdheid brengt u tot razernij. Bij onze dierbare moeder en bij de Hollandsche properheid bezweer ik u eens nuchter rond te zien. - Ontwaak droomer! riep hij luidkeels, ziet gij daar die zwarte spinnewebbe dan niet?...

- Dat is nu juist wat ik in mijn TRIENEKE waardeer, zei PRIMUS met een fijnen glimlach. Zij deelt mijne liefde voor al wat leeft; zij zal geen enkel diertje dooden, zelfs niet verjagen. Nu eerst ben ik in staat de huishouding der tuin en huisspinnen volkomen te vergelijken. Mijne rampen waren onlijdelijk, toen ik met zindelijke meiden werd bezocht. - Welke verwoestingen heeft die heillooze ragebol niet aangerigt onder mijne fraaiste spinnen. - O die ragebol! - en hij maakte eene levendige beweging van afschuw - ja het scheen dat er iets vreeselijks op zijne lippen zweefde - het dreef echter af, want PRIMUS was uitermate kiesch in woorden. - Die ragebol! - vergenoegde hij zich dus met wraakzuchtige blikken uit te roepen - heeft mij eenmaal van de zeldzaamste exemplaren beroofd en in een veelzijdig onderzoek gestoord - maar ik heb hem verbrand! - zeide hij met zelfvoldoening - verbrand! met een menigte van dat tuig, waarmede TRIENEKES voorgangster mij vervolgde. Ik heb nooit eene meid kunnen gewennen om zich van dat noodlottig glazenwasschen te onthouden, dat mij duizend belangrijke diertjes uit den wijngaard verjaagt en hunne huishouding

stoort; maar TRIENEKE heeft er zich nog nooit in te buiten gegaan.

- Dat is zeer sterk! riep SEXTUS lagchend.

- En dan - ging PRIMUS ernstig voort - welk eene liefde heeft zij voor mijne honden en katten! - Lach niet SEXTUS, bestrafte hij met vriendelijken ernst - als gij alleen woondet, zoo als ik, en ge u eenmaal gehecht hadt aan een dier, gij zoudt ook degene waarderen, die uw vriend een goed hart toedragen. - 't Is waar, ze bederft de honden - zij verwent ze. Maar 't is zoo eigenaardig die teederheid van hart ook in zulk een ruw wezen te zien doorschemeren - en dit verzoende mij van den aanvang af met al hare te kort komingen. Want ik beken, dat zij er heeft, die voor uw kieschen smaak welligt stuitend zullen zijn. - Doeh ik bid u, denk eens hoe onschatbaar mij een meid is, die noch door de vrouwelijke nieuwsgierigheid, noch door de schoonmaak woede beheerscht wordt, en die ik zonder moeite er toe gebragt heb, om mijne werkplaats niet met wrijfdoeken, stoffers of dwijlen te ontwijden.

- Potsttausend! dat zal een spelonk zijn, riep SEXTUS - die moet ik zien, en hij stormde den trap op, digt gevolgd door PRIMUS, wien ik schoorvoetend naliep. Aan den ingang van zijn labaratorium bleef ik nieuwsgierig staan, terwijl SEXTUS niets deed dan stampvoeten, lagchen en schelden op de ongehoorde morsigheid van den natuuronderzoeker. Een sterke lucht van kamfer en spiritus kwam ons tegen en overheerschte de uitwaseming van allerlei dierlijke voorwerpen, welke PRIMUS bestudeerde. In fleschjes met wijngeest bewaarde hij velerlei gedierten. Allerlei wormen, torren, vlinders zag men hier ten toon get-

steld, terwijl voor zijn venster in den wijngaard, zoowel als in de hoeken van het vertrek de kweekschool van reusachtige spinnen scheen te zijn. De microscoop nam hier de eereplaats in, terwijl een glazenkast met physische instrumenten door de zindelijkheid van haren blinkenden inhoud eene edele uitzondering op dit stoffig en dompig gebied maakte. Gordijnen waren er niet voor de hooge vensters, maar van de zwarte balken wapperde menig graauwe spinrag heen en weder.

PRIMUS haalde nu behoedzaam een groote kamferflesch uit zijn zak, waarin hij al de insekten vergaderd had, die hij op zijne wandeling had kunnen magtig worden. Voorzigtig opende hij de flesch om zijne bedwelmde gevangenen een ander verblijf tot nader verhoor aan te wijzen, en verdiepte zich daarbij in een treffend vertoog over de beesten, die hij op de ruige pooten der spinnen zag vetweiden - en over het gedierte dat tusschen de vleugels der muggen nestelt. Beeds wilde hij zijn microscoop stellen om SEXTUS, die hem met een spotachtig gezigt stond aan te hooren, te overtuigen, toen deze hem plotseling bij den arm greep, hem om en omdraaide en nu met nadruk vroeg:

- En wat denkt gij nu van avond te eten, Dr. BOSTON? - Zullen wij, uwe gasten, nu simpelijk op de ruggegraten uwer muggen onthaald worden? - wij, die rammelen van honger....

Een zigtbare verlegenheid overviel onzen goeden PRIMUS - en bedremmeld zeide hij: terwijl hij langzaam zijn fijne hand over zijn kin streek - zie, beste jongen - ik maak weinig werk van mijn tafel - en ik weet waarlijk niet of ik iets heb dat waardig is u voorgezet te worden. Ik zal er TRIENEKE eens over hooren. Ik

heb het geluk van nooit te weten wat ik eet - en ben dus altijd met mijn maal tevreden - maar van u is dat niet te vergen. Vergeef mij dat ik zulk een slecht gastheer ben en zoo geheel uw komst kon vergeten....

SEXTUS schudde bedenkelijk het hoofd, maakte eenige onheilspellende gebaren tegen mij en zeide:

- Maar gij zult toch voor dezen jongeling zorgen, of zal hij zich met sprinkhanen en wilde honig moeten generen?

- O wees daar niet bekommerd over, sprak PRIMUS in het volste vertrouwen. - TRIENEKE zal veel van hem houden, en hij zal het goed hebben.

Wat het laatste betreft, dat was bij TRIENEKE niet onafscheidelijk van het eerste. Ik geloof wel te kunnen getuigen, dat ik bij TRIEN in gunst stond - maar g o e d h e b b e n was iets anders. Ook scheen zij meer de gaven te bezitten om honden en katten te verplegen dan jonge menschen. Ja, hare liefde tot al wat leefde, gelijk PRIMUS had beweerd, bleek zich zeer speciaal tot de dierwereld te bepalen - en was PRIMUS niet te scheiden van zijne honden - zij was altijd vergezeld van twee katten, die elkander des avonds de plaats op haar breeden rug betwistten, als zij zat kousen te stoppen. Hoewel ik PRIMUS al spoedig de liefde van zijn Clio, een kleine Engelsche allemansvriend te onttrekken wist, en het hondenhart niet ondeelbaar aan hem verknocht bleek, maar in mij een welkomen speelmakker aantrof - zoo voelde ik mij toch na het vertrek van den vrolijken SEXTUS vrij verlaten in het sombere ongezellige huis van den afgetrokken geleerde, en het zal niemand vreemd klinken, dat ik mijn fortuin er buiten ging zoeken.

VI.
Nieuwe leerwijze.

PRIMUS leefde zoo onverdeeld voor zijn natuuronderzoek, dat ongemerkt het hoofddoel van zijn streven geworden was, en zoo uitsluitend zijn aandacht boeide, dat hij daaraan alles ten offer bragt en voor niets oor of oog had, dat niet met deze liefhebberij in verband stond. Het lag natuurlijk niet in de bedoeling mijner moeder om mij op zoo teederen leeftijd op vrije voeten te stellen, en toch bij PRIMUS was ik onbepaald heer en meester over mij zelven.

Reeds den eersten morgen hoorde ik mijn broeder, als de zon nog maar even op was met zijn grooten hond Hector spreken, die de post van wekker waarnam en voor het bed zijns meesters sliep. Ik begreep dat PRIMUS zich kleedde om uit te gaan en ik volgde zijn voorbeeld, hopende met hem te zullen wandelen, en wel met geen ander doel dan om de wegen te leeren kennen en das vrijelijk rond te kunnen loopen.

- Gij zijt een wakkere jongen! sprak hij, mij goed-

keurend op den schouder slaande - gaat gij met mij? - Er is in het stille morgenuur veel bedrijvigheid in de insektenwereld en ik bespied die gaarne op mijne wandeling.

Onderweg overstelpte ik hem met vragen. Als kind der stad was ik verbazend dom en kon geen graan van gras onderscheiden. PRIMUS scheen er echter groot vermaak in te scheppen mij alles te verklaren. Op die eene wandeling leerde ik onnoemelijk veel, en ontwaakte er eene liefde tot de natuur in mijn gemoed die steeds is aangegroeid.

Dat was wat anders dan met de oude schoolboeken mijner broeders voor mij op vaders somber studeervertrek te zitten suffen, tegen over de busten van SOCRATES, PLATO, HORATIUS en CICERO, die ik elken morgen met een diepen haat aangrijnsde en wel in stukken had willen slaan - want ik beschouwde hen als mijne doodvijanden, als de beulen mijner kinderlijke blijdschap, als de cipiers mijner vrijheid. - Immers zij waren het arsenaal mijns vaders, die mij altijd een woord van CICERO of HORATIUS naar het hoofd gooide. - Hoe menigmaal had ik hem met een blik op den mageren hals van CICERO hooren mompelen: Quid nunc te, asine, literas doceam! als hij mijn geknoei met diepe zuchten nazag. Ik wist wel dat hij daarmede zoo iets zeggen wilde als: ‘ezel! wat zal ik u de letteren leeren!’ - en daarom haatte ik dien langhalzigen CICERO met een doodelijken haat en zat nooit tegen hem over zonder de tong tegen hem uit te steken. Maar thans - een wijde blaauwe hemel boven mij - de natuur in volle zomerpracht en duizend vrolijke vogels om mij heen - overal bloemen

en aan elke grasspriet een fonkelende diamant, die mij in verrukking bragt. Hoe zalig sloeg mij het hart van ongekende geneugte. En PRIMUS scheen met mij zeer tevreden, omdat ik zoo gretig luisterde naar alles wat hij mij van de natuur vertelde. Hoe prees hij mijne behendigheid in het betrappen van allerlei klein gedierte, die hij zoo knaphandig niet meester worden kon, en wij verzamelden verscheidene gevleugelde en ongevleugelde dieren in de kamferflesch, die hij daartoe altijd met zich voerde en die van nu aan ook mijn medgezel werd op mijne zwerftogten in den omtrek.

Zoo maakte ik mij regt verdienstelijk - en ofschoon ik den tijd, dien ik bij hem doorbragt, schijnbaar in ledigheid omliep, geloof ik niet, dat hij voor mijne wezenlijke ontwikkeling en vorming verloren is geweest.

Voor het eerst van mijn leven gevoelde ik iets dat naar weetgierigheid en leerlust zweemde. Voor de koude borstbeelden van SOCRATES en PLATO met hunne witte doodsche aangezigten voedde ik eene diepe verachting, die in de moeijelijkheden van de taal, waarin zij eens hunne wijsheid verkondigd hebben, haren oorsprong had - maar die moeijelijkheden maakten mij ook tevens van de wijsheid en de wetenschap zelve afkeerig. Ik was er volstrekt niet nieuwsgierig naar, wat de oude heeren gedacht of gezegd hadden. Voor HOMERUS had ik niet het allerminste respect en hij stond bij mij aangeschreven, als de vader van al wat vervelend en moeijelijk was uitgevonden om jongenshoofden mede te martelen. - En nu! welk eene gelukzaligheid om in het vrije veld vlinders en glazenmakers te vangen, torren en kevers te verzamelen.

Het kleine kamertje naast het slaapvertrek mijns

broeders, dat mij voor werkplaats was aangewezen, werd weldra met de voorwerpen mijner natuurkundige navorsching georneerd. Ik spijkerde een groote vleermuis met uitgespreide vlerken op den muur en omringde hem met een paar soorten van kikvorschen en hagedissen, terwijl een uil met zijn deftigen ringkraag daartegen over pronkte. Van de kaasstolp had ik mij meester gemaakt om sprinkhanen onder te bewaren; ook begon ik eene verzameling van kapellen en torren aan te leggen; terwijl PRIMUS mij een groot glas met kikvorsch-eijeren schonk, die reeds in hunne tweede gedaanteverwisseling waren en mij een bron van onuitsprekelijk genot werden. Het leven en werken der natuur boeide mijne wufte zinnen - het zigtbare wekte mijne opmerkzaamheid - en de belangstelling voor hetgeen mij getroffen had, stortte mij van zelf een geduld in, dat mij tot hiertoe vreemd was geweest.

Toen PRIMUS deze spranken van leergierigheid ontdekte, gaf hij mij een paar boeken over de beginselen der natuurkunde, maar ik smeekte hem om het mij liever wandelend te onderwijzen, want boeken! - zei ik, och boeken! - ik leer tienmaal meer door spreken dan door lezen.

PRIMUS gaf mij mijn zin en leerde mij op onze morgenwandelingen de eerste gronden der natuurkunde en helderde het behandelde bij onze thuiskomst vaak door zeer vermakelijke proeven op. Al wat hij mij zeide bleef mij goed in het geheugen, omdat ik het volkomen begreep en omdat elk begrip mijne belangstelling meerder of minder gaande maakte. Het was zoo iets geheel anders dan taalregels, die mij niet schelen konden. Het waren geene stellingen

over ellendige stippen en lijnen, voor mij zonder ziel en leven - geene afgetrokken denkbeelden, die mijn kinderhart koud lieten - maar het waren levende dingen, het waren de wonderen der schepping Gods, die mij tot leerboek werden - en ik kreeg dat leerboek lief, hoe meer ik er van hoorde en er inzag. Hier leerde ik zonder inspanning, althans zonder kwelling en vermoeijenis - en ik kreeg lust om te leeren.

Na de morgenwandeling hield PRIMUS zich weinig met mij bezig; behalve dat hij mij eenig schrijfwerk opgaf en historische uittreksels het maken, zag hij niet meer naar mij om, en was die taak volbragt, dan ging ROB het veld in en maakte zich vrienden bij de hoeren. Dan zag men hem op een stortkar rijden, of met de maaijers op het hooiveld zwoegen en zweeten - en weldra was ieder landman mijn vriend en kende ik ze allen bij name, terwijl 'ROB van den dominé' aan niemand meer vreemd was.

Het was ook in de meeste boerenhoeven aangenamer dan in de kille, sombere woning mijns broeders... en ik moet bekennen dat ik liever bij de boeren te gast ging dan wel in de pastorij. PRIMUS wist nooit wat hij at. Met een boek kwam hij aan tafel, leide het naast zijn bord en vergat menigmaal den ganschen maaltijd. Wat keek hij er naar of zijn tafel laken zindelijk of vuil was - of de spijs hem in een roode pan of in Engelsche schalen werd voorgezet, en het eerste scheen meer met den bijzonderen smaak van TRIENEKE overeen te komen. De tuin van de pastorij scheen niet anders op te leveren dan spinazie, althans het was reeds lang in de zoogenaamde lekkere zes weken, en wij bleven steeds in den spinazietijd. Het kwam in PRI-

MUS niet op, iets anders te eten, of eigenlijk, hij wist niet dat hij reeds maanden lang deze noodlottige bladgroente genuttigd had, terwijl men alom de weelde der overheerlijkste peulvruchten genoot. Ware TRIENEKES kooksel nu nog maar smakelijk geweest - edoch nu eens was het verzouten, dan verbrand of niet gaar; een andermaal kraakte het zand ons tusschen de tanden of vond ik gras en onkruid tusschen mijn spijs - PRIMUS was boven al deze mijne ergernissen verheven; hij stak werktuigelijk het kooksel in den mond, vaak zonder naar zijn bord te zien, en slikte alles met dezelfde wijsgeerige onverschilligheid in, wat zijne keukenprinses hem ook opdischte. Ik was intusschen minder tot deze verhevene gelatenheid gestemd en pruttelde menigmaal tegen TRIENEKE over de kookkunst, zonder dat zij er zich in het allerminst om bekreunde. Ik bleef dus gaarne bij de boeren eten en begon, wel bezien, veel aanleg voor een klaplooper te krijgen. Door eene aangeboren watervrees, was mijn geëerde broeder een doodvijand van baden en wasschen, mitsgaders van schoon linnengoed, welke dispositie zich weldra ook aan mijn persoon mededeelde, daar TRIENEKE mij geducht bekeef, dat ik zoo roekeloos met mijne kleederen te werk ging. ‘De dominé droeg zijn goed weken - ik durf niet zeggen hoeveel weken - lang, en ik zou haar maar elken zaturdag een berg waschgoed toewerpen! dat ging zoo niet langer!’ - Zoodra mijn voorraad van kraagjes en witte broeken ten einde raakte, was het met mijne zindelijkheid gedaan, en ik zag mij genoodzaakt zonder halsboord en met een lakensche broek, die ik voor guur weder bij mij had, in de volle zomerhitte te loopen. Het dragen

van kousen vond zij voor mij eene volstrekte overtolligheid, en op dit punt stemden wij volkomen overeen - voor het overige beproefde ik het om zelf eenige kleederen in mijne lampetkom uit te wasschen, maar deze ‘proeve’ viel zoo jammerlijk uit, dat ik den moed liet zinken en er met een geduchte bestraffing van TRIENEKE af kwam.

Ons dorp was echt landelijk. De huizen waren bijna allen door tuinen en akkers gescheiden en behalve eenige winkeliers, bestond de bevolking geheel uit landlieden. De natuur, hoe eenvoudig ook, had hier iets gezelligs en vrolijks; die verspreide woningen lagen zoo schilderachtig in die rijke velden en boomgaarden; men zag zich op elke wandeling omringd van het bedrijvige leven der landlieden, en ik gevoelde er mij zoo gelukkig, dat ik al de gebreken van TRIENEKE voor lief nam, ja daarover zelfs geen enkele klagt uitte in de weekbrieven aan mijne lieve moeder, die mij de teederste woorden van liefde en aanmoediging schreef, omdat PRIMUS zoo met mij ingenomen was.

Zooveel mijn lot op het land uitwendig verschilde van mijne vroegere stadsche insperring, zoo zeer verschilde ook thans mijne gemoedsgesteldheid. Voorheen had ik mijn leven lang in het drukkend gevoel geademd, dat men niet over mij tevreden was; ik wist dat ik niet voldoen kon, dat ik dom was, dat ik in het oog mijns vaders eenige treurige uitzondering was op mijne broeders, en dat hij niet van mij houden kon. Al wat ik dan ook ondernam, deed ik uit dwang of door de belofte mijner moeder heimelijk aangedreven, maar nooit uit lust of uit vrije beweging. -

Hoe blij sloeg mij nu het hart dat men het met mij voor lief nam, dat men tevreden over mij was - en dat alles zonder latijn! zonder grieksch! of mathesis! - zonder de leelijke busten van SOCRATES en CICERO! zonder de afgetrokken redeneringen mijns vaders! En dan - ik die in alles steeds de minste was geweest en er nooit aan gedacht had de eerste te zijn - ik leerde eensklaps dat zonderling, dat gevaarlijk genot kennen, van anderen te overtreffen. De zege was veel te gemakkelijk; maar de indruk zoo versch en ongekend, zonk mij diep in de ziel. Ik had op de catechisatien van mijn vader een van de middelmatigen kunnen zijn, maar mijne vrees en schuwheid deed mij altijd haperen en haspelen, ook al wist ik goed te antwoorden; mijn vader had geen geduld om naar mijn gesukkel te wachten, en met ergernis liet hij een ander antwoorden. Hier echter bij een zoo geduldig en zachtmoedig leermeester, die mij vertroulijk uitlokte, begon ik moed te scheppen. Hier waren geen talenten, die mij overschaduwden - hier liet ik de meesten achter mij, en zoodra ik mijn kracht bewust werd, blonk ik uit boven de boerenjeugd. Maar helaas, nu groeide met mijne godsdienstige kennis, ook mijne opflikkerende inbeelding aan.

Met eigenlijke jongensspelen hield ik mij niet meer op; maar al wat ik deed was mij spel, zoowel de natuurkundige les met PRIMUS als de veldarbeid met de boeren. De knapen van mijne jaren waren mij te plomp en de meisjes te schuw en onbehaaglijk - en bij onze dorpsnotabelen waren geene kinderen van mijne jaren. Zoo zwierf ik altijd alleen met mijn kamferflesch en met Clio.

VII
Hulda.

Onder al mijne zwerftogten in den omtrek van het dorp, was er geene mij zoo lief, als de omdooling in de woeste dreven van een verlaten landgoed L i j s t e r b o s c h genaamd. Het heerenhuis stond ledig en werd door een arbeider, den eenigen bewoner van de heerlijkheid, 's wekelijks te luchten gezet. Dikwijls doorliep ik dan de ledige zalen met de verscheurde goudlederen en trijpen behangsels en de af bladerende plafonds en schrikte van mijne eigen beeldtenis in de groote penantspiegels, die tot den grond reikten. Hier zocht ik de digtgegroeide paden en droomde in de zwaar belommerde lanen, waar het gras mij tot de kniën reikte, van de voormalige bewoners. Telkens liet ik mij weder door den arbeider verhalen van den ouden graaf, die bier gestorven was, en die twaalf witte paarden had gehouden - en hoe hij op een dezer blanke dieren nog viermaal in het jaar de plaats rond galoppeerde te

middernacht - ja dat niet alleen, maar het vlugge dier rende ook het huis met hem door, de trappen op, alle zalen rond, en hinnikte zoo vervaarlijk dat het door het bosch klonk, wanneer zijn meester weer eenige verandering in het gebouw of op het veld ontdekte. Dit alles werd vast geloofd onder al de boeren en zij zagen mij voor een onverschrokken waaghals aan, dat ik op klaar lichten dag alleen alle deuren openen en alle kamers doorloopen durfde. Zij wisten natuurlijk niet hoe mij het hart er soms bij bonsde, of het zweet mij uitbrak, wanneer eene plank kraakte of een kalksteentje neêrviel.

Op dit landgoed zag ik aan den kant van een heldere beek een klein meisje zitten, dat wel niet als een stadsjuffertje, maar toch ook niet als een boerenkind gekleed was. Zij kon tien jaren oud zijn en had een menigte wilde bloemen om zich heen, waaruit zij een grooten ruiker zocht te maken, maar die telkens aan hare kleine handen ontglipte. Zoodra zij mij ontdekte, vloog zij schuw op, greep eenige bloemen met ter haast, en wilde vlugten; maar haar kleedje raakte dermate in een braamstruik vast dat zij niet vooruit kon.

- Zijt gij bang voor mij? - riep ik haar toe, lagchend over haar angstig gebaar - maar zij antwoordde niet en worstelde met de boomtakken en de doornen.

- Gij zult u bezeeren als gij niet blijft stilstaan - sprak ik toeschietende om haar te bevrijden, waarop zij mij verwonderd aankeek en schuchter zeide:

- Zult gij mij dan niet slaan?

- U slaan! wel foei! - sprak ik met zekere ridderlijke galanterie - wie zou een meisje willen slaan?

- Al de jongens slaan mij als ik alleen ben, maar gij zijt ook heel anders dan de boeren....

Dit compliment streelde mijne ijdelheid en ik antwoordde stout:

- Geloof mij, dat ik niet moest zien, dat iemand een hand naar u uitstak of ik zou ze!.... en ik sloeg met gebalde vuist in de lucht.

- Gij zijt 'ROB van den dominé,' sprak het meisje gerustgesteld - ik ben blij dat gij hier gekomen zijt; gij moest eens met mij mede naar ons huis gaan.

- Dat wil ik wel doen, maar laat ik u eerst helpen die doorn uit de hand te trekken, en ik haalde niet zonder hoogmoed mijn onschatbaar knipmes met zijne verwonderlijke instrumenten voor den dag. De splintertrekker moest nu gebruikt worden - daarna werden de bloemen verzameld, en ik wandelde met, de kleine verder. Zij was een bevallig vlug meisje met schoone zachte bruine oogen en donkere krullende lokken; zij was meer bleek dan blozend, maar om haar rozenmondje speelde een aanvallige glimlach. Hare stem was welluidend en zij sprak niet zoo plat als de landlieden, zoodat ik nu eerst ontdekte dat ik regt boersch was beginnen te spreken. Wij vergrootten onzen ruiker met allerlei wilde bloemen en ik stalde al mijne botanische wijsheid uit. Plotseling snorden een paar groote groene torren om ons heen. Zij blonken als goud in het zonnelicht en wij juichten bij onze pogingen om ben te vangen. De logge dieren echter vielen door onze vervolgingen op den rug in het snelvlietende water en spartelden vergeefs tegen den stroom om zich weer in de lucht te verheffen. Mijne lieve vriendin was het weenen nabij van angst

over hun levensgevaar, en ik besloot haar een treffend bewijs van mijne mannelijke onversaagdheid te geven door eensklaps in de beek te stappen en tot aan de kniën voort te baden om de drenkelingen te redden. O hoe zij mij bewonderde en hoe mij dat goed deed! Hoe fier ik daar met mijne druipende broekspijpen door het zand stapte aan de zijde mijner kleine schoone!...

- Zeg mij nu toch eens hoe gij heet, en waarom de jongens u slaan willen, vroeg ik onder het gaan.

- Ik heet HULDA - en zij slaan mij, omdat wij joden zijn - antwoordde zij, mij schuw aanziende - zij houden niet van ons en schelden mij voor smousin, als zij mij maar in de verte zien.

- Dat zijn gemeene streken! - riep ik verontwaardigd en zij moeten het hart hebben om het te doen dat ik het hoor - al waren zij met tien! - ik zal er op inslaan, dat zij het wel verleeren - dat beloof ik u.

De oogen der kleine dochter Israëls schitterden van voldoening; vol vreugde strekte zij hare ronde armpjes naar mij, haar beschermer, uit- en ik vatte hare beide handjes om mijne gelofte te herhalen, terwijl ik haar kuste.

Om haar een hoog denkbeeld van mijn geestkracht, in te storten, verhaalde ik haar niet zonder geweldige overdrijving, hoe ik zoowel den grooten Hector als de mij altijd verzeilende Clio onder appèl had, en hoe ik hem niet mijne oogen wist te regeren. Clio, die op dat oogenblik onbedaarlijk blafte, scheen mij verfoeilijk te willen logenstraffen, maar dit schokte HULDA'S vertrouwen niet.

Nog lang dwaalden wij om in de bekoorlijke wildernis. Zelfs waagde ik mij in een sombere dennen-

dreef, wier majestueuse masten mij nog altijd met kippenvel hadden terug gedreven. Thans dorst ik die huivering braveren. Het was een bitter zoet, dat mij onweerstaanbaar aantrok. Wat was het bosch groot en wat waren wij kinderen toch klein! Ook HULDA voelde de toovermagt van het dennenbosch; zij werd eensklaps stil en liep steeds digter naast mij; eindelijk greep zij mijne hand en zeide angstig rondziende en met verhoogden blos:

- ROB, ben je niet bang?

Ik voelde dat ik het niet zijn mogt, en wild in het ronde starend, als grimde ik mijn bittersten vijand aan, hernam ik met een uitdagende houding, maar met een beklemd hart:

- Ik ben nooit bang!... Wie zou ons kwaad doen?

- Dat weet ik wel ROB, maar het mastbosch is toch anders dan andere bosschen. Ik word hier altijd zoo... zoo - bedroefd, geloof ik - dat het is - het is hier niet vrolijk... en digter sloot zij zich bij mij aan.

De oude statige dennen zagen er dan ook lang niet dartel uit, en het scheen, dat wij ons beiden beter te moede voelden, toen wij, na over eenige omgestorte boomen te zijn heengeklouterd, in een vriendelijke beukendreef op den bemosten grond ons uitstrekten. Wat was dat prettig, om op den rug liggend naar het wemelen van het lover te kijken, dat zoo oneindig hoog ons leek en dan weder de witte wolkjes langs den blaauwen hemel te zien glijden, waarin HULDA allerlei grillige voorwerpen meende te zien. Eindelijk begon onze eetlust ons heel prozaisch te herinneren, dat het hoogtijd werd voor ons middagmaal. Ik bragt mijne nieuwe vriendin dan naar huis.

HULDA'S vader, ISAäK ARONSEN, had een winkel en was koopman in alle dingen, die ooit verhandeld zijn of zullen worden. Hij was een oppassend en ijverig man met een geestig oog en scherpe maar vriendelijke trekken, en zijne vrouw was een schoone uitzondering op de sekse van hare natie, een waar tegenbeeld van onze TRIENEKE, want zij was zeer zindelijk. Het beviel mij regt goed in het ordelijke huisvertrek, waar ik door HULDA werd geïntroduceerd met een:

- Moeder, daar is de kleine ROB van Dominé.

D e k l e i n e ROB: dat griefde mij - en HULDA met een verdrietig gezigt aanziende, zeide ik fier:

- Al ben ik zoo heel groot nog niet, ik ben toch sterk en kan de groote jongens aan.

HULDA voelde terstond het teedere punt met echt vrouwelijke gevatheid, en hernam snel:

- Ik meende ook niet, dat ik u zoo e r g k l e i n vind, maar ze noemen u zoo wel eens.

- Nu goed, zei ik, verstoord over dit berigt - DAVID was ook niet heel groot en hij versloeg toch den lompen GOLIATH.

- DAVID? - zei HULDA verrast - dat is mijn oom. - Kent gij hem? - maar dien anderen ken ik niet - hoe heet hij ook weêr?

- Daar zal ik u dan eens van vertellen als ik weêr kom - sprak ik in het gevoel mijner geleerdheid.

- Och neen - bad HULDA - blijf nu maar bij ons - niet waar moeder?

Vrouw ARONSEN, die aan het koekbakken was, voegde hier hare noodiging bij.

- Kom, zei ze zoo vriendelijk - blijf maar een

pannekoek eten, en zette een bord voor mij klaar. Pannekoeken die zoo lekker roken te verlaten voor TRIENEKES kooksel, dat misschien weêr zanderig of rookerig zou zijn - de verzoeking was te groot en ik zwichtte voor de pannekoek. Inmiddels haalde ik mijne geschiedenis op tot verbazing van HULDA en niet min van haar vader en moeder, die uitermate voor mij waren en mij weêr noodigden tegen den volgenden vrijdag avond, als de sabbath zou zijn ingegaan.

Ik bleef niet in gebreke, want dit gezin beviel mij oneindig beter dan de boeren.

De sabbathlampen brandden op de met blank lijnwaad bedekte tafels en versche bloemen sierden het vertrek, zoodat het een regt feestelijk aanzien had, terwijl HULDA in een nieuw rozerood kleedje mij met tooverachtige bekoorlijkheden omstraald scheen. Hare ouders kwamen op mijn verhaal terug en ik vond gelegenheid om alweder mijne bijbelsche geschiedenissen te verhalen, die den Joden van de geringere volksklassen dikwijls geheel onbekend zijn. Ik vertelde van ABRAHAM, ISAäK en JAKOB en JOZEF, van MOZES en ELIAS en bragt sedert een groot deel van mijn tijd in het huis van ARONSEN door. Ik was een wonder in hunne oogen, werd weldra de lieveling van het huis, waar ik halve dagen sleet en goede sier had. Moeder ARONSEN had altijd een lekker gebakje of een versnapering voor mij, dat voor de kookkunst mijner goede BARTJE niet behoefde te wijken.

Van nu aan was HULDA de getrouwe gezellin van mijne zwerftogten en mijn eenige speelgenoot. Eens, dat wij vertrouwelijk in den hof zaten, bragt zij mij geweldig in het naauw met de vraag: waar toch de

mooije kleeren gebleven waren, die ik in het eerst had gedragen voor ik haar nog kende. En als ik haar beleed dat TRIENEKE die niet in orde wist te brengen of het niet wilde, riep zij uit: en waarom mag mijne moeder het niet voor u doen. Met vreugde bewilligde ik, en heimelijk bragt ik mijne witte broeken en kraagjes bij vrouw ARONSEN. Het was haar eene moederlijke vreugde mij nn weer proper te zien als toen ik pas op het dorp was gekomen. Ik begon nn op mijne wijze werk van mijn toilet te maken en als HULDA mij niet te min verweet, dat de strik van mijn das in mijn nek zat, of dat mijn halsdoek wat al te veel op een touw geleek, dan liet ik haar gaarne haar kunst aan mijn opschik beproeven en knielde geduldig neder tot zij mij met een fraaijen strik versierd had, want het was mij lang niet onverschillig, hoe ik er uitzag in hare vriendelijke oogen.

In den hof der pastorij stond een groote boom met juttepeeren en in den hof van ARONSEN was er een met heerlijke jufferappels. Welk eene vreugd om voor HULDA in den boom te klimmen,, den fraaisten appel van de hoogste takken te plukken, of te huis de beste jatten voor haar weg te kapen, en die op een verborgen plekje onder eene zode te versteken tot ik bij haar komen kon. ARONSEN leerde mij wilde rozen oculeren: met HULDA stekte ik geraniums en fucsias - en wij plantten harkten en ploeterden dagelijks in de brandende zon, dat ons het zweet op het voorhoofd parelde. O zalig genot van het onschuldig kinderhart - waarom verzeit gij ons niet heel het leven door - waarom vliegt gij als een schaduw over ons voorbij?

VIII.
Mijne ridderdeugd en moeders ergernis.

Ook die zomer snelde heen als een liefelijke droom, en het najaar kwam aan met ruw weder dat ons dwong in huis te blijven. Gelukzalig wie dan een aangenaam thuis heeft, of als mijn broeder niet regt weet waar hij is, en welk weer het is. Als het buiten stormde en plasregens de oude pastorij poogden te reinigen, dan was het er regt akelig en spookachtig en ik ging menigmaal uit angst bij TRIENEKE in de keuken zitten.

Of ik daarvan iets in mijne brieven heb laten doorschemeren, dan of het om andere redenen was, maar mijne moeder schreef mij, dat zij mij zou komen afhalen.

Hoe blij het denkbeeld mij ook maakte de dierbare moeder weder te zien, zoo was er iets wat mij uitermate hinderde. Ik had namelijk mijne HULDA wel duizendmaal gezegd, dat ik al hare vijanden verslaan sou - maar - de gelegenheid was mij nog nooit gunstig geweest om voor haar te vechten. Te vertrekken

zonder eenige harer wederpartijders een paar blaauwe oogen gegeven te hebben, viel mij zeer hard, en ik besloot het uiterste te doen om slaags te raken. Door dat denkbeeld wond ik mij dermate op, dat ik er niet van slapen kon en verloor mij dan in allerlei oorlogzuchtige tafereelen, die mijne verbeelding zich schiep en waarin ik als een Hercules op leeuwen en draken den zege behaalde. Ik zag mijne schoone teedere HULDA door boerenkinkels uitjouwen, mishandelen - ik wierp mij tusschen de onverlaten; het bloed stroomde van alle zijden; zij stortten over elkander neer - en als overwinnaar bragt ik de geredde onschuld tot hare dankbare ouders weder....

Maar het was of mijne bescherming en vriendschap HULDA reeds aan alle vervolging ontrukt had; zij werd niet meer geslagen en gescholden en hoewel mij dit op zich zelve van harte verheugde, speet het mij toch dat zulks niet ten gevolge van een schitterend heldenfeit was ontstaan - ja, een enkele aanval en eenige scheldwoorden waren mij nu welkom geweest - ik had daarnaar verlangd - maar zij bleven achter, en ik moest mijne dapperheid voor mij zelven alleen bewaren en mijne ridderlijke gezindheden voor mijne dame verkroppen.

Maar wat gebeurt. Ik diende mijne Joodsche vrienden toch met mijne afreis bekend te maken, en van de komst mijner moeder te verwittigen. Wat de laatste betreft - deze was hen een bron van vreugde, want veel had ik van haar verteld, dat vooral HULDA'S moeder met warme belangstelling vervulde, maar het andere - mijn vertrek, bragt de tranen in hare groote donkere oogen en deed die van de kleine HULDA onder

luide klagten overloopen. Er schoot mij niet over dan haar en mij zelven met de belofte van eene spoedige terugkomst te troosten, en wij besloten om tot afscheid nog eens eenige appelen in den oven te braden - en dan den weg op te wandelen vanwaar mijne moeder aankomen moest. Toen wij een goed eind van het dorp verwijderd waren en nog niets zagen opdagen, gingen wij onder de beuken zitten en vermaakten ons met beukennootjes te eten, toen een paar lang opgeschoten boerenknapen met de schop op den nek ons voorbij stapten.

- Sah! daar zit de smousin! riep de grootste met leelijke grimassen naar HULDA grijnzende.

Dit was voor mij het teeken tot den krijg. Reeds sprong ik den grooten bengel naar de keel, wierp hem door het onverhoedsche van den aanval van de been en takelde hem in een oogenblik met een paar vuistslagen dermate toe, dat het bloed hem met een gullen stroom uit den neus vloeide. Ontzet op dit akelig gezigt liet ik af, maar nu voelde ik mij door een krachtigen arm beetpakken, en het regende stompen van alle zijden bij de noodkreten van de wanhopende HULDA. Een rijtuig dat den hoek om was gekomen stond stik... ik hoorde de stem mijner moeder.... maar razend van woede schopte en sloeg ik in den blinde tot men mij losliet en ik insgelijks met bebloed aangezigt in het mulle zand tuimelde.

- Die kleine duivel vliegt ons als een dolle hond naar de keel, terwijl wij stil over den weg gaan, zeiden de boeren zich wegmakende, wij moeten hem dat afleeren.

- Lage schelmen! gilde ik hen achterna - gij

hebt een meisje gescholden - en dat heb ik gewroken.

Mijne moeder die afgestegen was, waschte mijn opgezwollen gelaat aan de beek af, en nam nu haar dolenden ridder met zijne weenende schoone in het rijtuig op. Toch kwam het mij voor dat ik, ook ondanks mijne nederlaag een vrij schitterenden intogt in het dorp deed, want ik had mijn moed getoond, al had ik voor de overmagt moeten bukken.

Een weinig verder kwam PRIMUS ons te gemoet, vergezeld van zijne honden, die juist uit een modderpoel opgedoken waren, waar zij een rat hadden vervolgd. Het scheen dat het vermagerd gelaat, de verwilderde haren, de onachtzame kleeding en de van modder druipende lievelingen van haar oudsten zoon haar even weinig verheugden als de ridderlijke heldenfeiten van haar kleinen ROB. Zij was stil, zeer stil, maar zacht en vriendelijk bij den hoogen ernst, die haar gedurende dit bezoek niet verliet. Voor ruim zes jaren had zij die pastorij voor haar eersteling met de meeste zorg op orde gebragt - en hoe zag zij nu zijne woning weder. Haar oog vloog snel de doffe glasruiten langs en zij zuchtte zwaar bij dien blik op onze poesterige gordijnen; maar nog zwaarder hoorde ik haar zuchten, als zij in onze huiskamer die kille, doffe atmospheer opmerkte en den beklagelijken staat van het ameublement ontdekte. Haar oog dwaalde van het eene stuk naar het andere, en bleef met een misnoegd hoofdschudden op menig verwaarloosd voorwerp staren. Een kreet van afgrijzen ontsnapte haar, toen de bemodderde honden vrolijk kwispelend de kamer binnenstormden en elk op een stoel sprongen, als gewoon

leden van het gezelschap te zijn, terwijl zij het vertrek met een ontzettende slootlucht verpestten. Zij poogde de honden weg te jagen, maar deze lieten hunne regten gelden en verzetten zich door een dof gebrom, terwijl zij dreigend de tanden lieten kijken, zoodat ik de verwende dieren maar met een zoet lijntje naar buiten moest zien te lokken.

Maar dit alles haalt nog niet bij moeders verbazing, die tot verontwaardiging begon te stijgen, toen ons sober souper werd opgedragen - zij bezag met droefheid het graauwe tafelgoed, het doffe zilver, dat er uitzag als lood, de gebarsten borden en afgeschilferde schotels... en zij at bijna niets. PRIMUS daarentegen was zeer op zijn aise; hij at ditmaal voor het eerst zonder boek - en was spraakzamer dan ik hem ooit gezien had. Hij deed duizend vragen naar de huisgenooten, verwanten en oude kennissen, maar hij merkte volstrekt niet op, dat moeder de honneurs waarnam en hield zich als ware hij bij haar te gast, of wel nog, als eenmaal in het ouderlijke huis.

Ons TRIENEKE was ook buitengemeen lustig - ik meen zelfs, dat ik haar hoorde neuriën, hoe vermoeid zij ook betuigde te zijn, want zij had zich afgebeuld met tallooze emmers water door het huis te spoelen, om gelijk zij zeide ‘alles even zuiver te maken.’ De dauw lag haar dien ten gevolge dan ook op het bloedroode gelaat. Ter eere mijner moeder had zij een nieuw donkerblaauw voorschoot toegesteld, en daarmede wreef zij zich nu van tijd tot tijd zoo krachtig over haar blinkend gezigt, tot zij geheel bont en blaauw was geworden. Doch zelfs dit belagchelijk gezigt vermogt geen lachje over moeders

ernstig gelaat te brengen, hoewel ik zag dat zij het zeer wel opmerkte - en wat merkte zij niet op! Wij gingen vroegtijdig ter rust. Moeder liet zich geen woord ontglippen dat haar oordeel over onze huiselijke aangelegenheden verraden kon. Zij kwam mijn kamertje echter zien voor zij de hare betrad, schudde mijn kussens en mijn bed op en verschikte mijne dekens, terwijl zij verklaarde dat die dwars lagen. - Wat was mijn bed nu zacht geworden - wat lag ik heerlijk! Ik sliep dien nacht als een kieken onder de warme vleugelen der trouwe klokhen.

IX.
Geheime beraadslagingen.

Als naar gewoonte deed ik in de vroegte met PRIMUS onze natuurkundige wandeling, en terug gekeerd werden wij, of liever werd ik, levendig verrast door eene merkbare verandering in ons huisvertrek, die in den aanvang voor mijn droomenden broeder geheel verloren was. De glazen waren zoo helder, dat men er weer behoorlijk door in den hof kon zien - de meubelen waren verschikt en minder dof - geen spinrag wapperde meer van den zolder - ons ontbijt stond keurig net gereed - de stompe messen waren weêr blank en scherp - wat kookte dat theewater gezellig! - O! dat alles had die goede toovergodin gedaan! - Wat was het mij goed in hare nabijheid - en ik moest er PRIMUS toch oplettend op maken.

- Ja, zeide hij vergenoegd rondziende, ja het is hier nu veel vrolijker dan anders - maar dat is de zonneschijn van moeders gelaat.

- En het werk harer handen toch ook PRIEM, riep

ik uit, moeder heeft er een kleur van - en TRIENEKE ziet er uit als een roode kool... van blijdschap of van gramschap, dat weet ik niet...

- Dat doet er ook niet toe, hernam mijne moeder, nu wat moeijelijker - maar ik moet bepaald op haar vertrek aandringen...

PRIMUS sloeg groote oogen op en riep met kennelijk misnoegen:

- TRIENEKE is toch het trouwste schepsel van de wereld...

- Ik weet niet, beste PRIMUS, hernam mijne moeder, maar iemand, die zoo verregaande haar meesters goed verwaarloost, is in mijne schatting niet getrouw te noemen.

PRIMUS zweeg en na een poosje hervatte mijne moeder:

- Ik ben nog maar weinige oogenblikken in uw huis en reeds heb ik mij overtuigd van de schroomelijke misbruiken, die hier heerschen, van de verwaarloozing die bij TRIENEKE regel is. Gij merkt dat niet op; maar gij zelf lijdt er onder. Uwe gezondheid, uwe stemming, en wat het ergste is, uw invloed als leeraar kan door zulk eene wijze van leven ondermijnd worden. - ‘Een opziener moet onberispelijk zijn’ - ‘een voorbeeld in alles.’

PRIMUS bleef haar verbaasd aanstaren, alsof de zaak hem niet helder wilde worden.

- TRIENEKE is waarlijk niet kwaad, hield hij staande; zij heeft zelfs onschatbare kwaliteiten voor mij, moederlief - en dit moet gij niet uit het oog verliezen. Het is voor een geleerde of onderzoeker geen kleinigheid niet ieder oogenblik met stoffers en ragebollen

vervolgd te worden. Waarlijk zij is onschatbaar in mijne bijzondere omstandigheden - ik ben haar in stede van verwijt dankbaarheid verschuldigd - of zou ik met eenig ander vrouwelijk wezen in huis mijn werk over de huishouding der inlandsche insecten hebben kunnen voltooijen - zonder dat zij eene enkele poging zou gewaagd hebben om mij te belemmeren, zonder een aanval op de kostbare exemplaren die ik in en om mijn huis nu ongestoord kon aankweeken.

- Aankweeken! jammerde mijne moeder, die huiverig van gedierte was - en zij rilde.

- Neen toch, misken mijn TRIENEKE niet, vervolgde PRIMUS vriendelijk pleitend - ik heb geduld met haar en zij heeft het met mij - Aan haar heb ik het dank te weten, dat ik het voorregt heb observaties te noteren, waartoe geen natuuronderzoeker nog in de gelegenheid geweest is, door dat rusteloos woeden der vrouwen tegen alle levende wezens, die het wagen ongenoodigd in hare huizen te nestelen. - Maar mijn TRIENEKE laat ze allen gastvrij tieren en wemelen, en ik kan er gerust op zijn, dat hare goedaardigheid haar niet toelaat er een te dooden - waarlijk zij is voor mij onbetaalbaar, inderdaad lieve moeder, ik heb het eerelidmaatschap van twee onzer beste genootschappen aan haar te danken.

Het was thans de beurt aan mijne moeder omverwonderde oogen op te zetten. Aan de mogelijkheid van eene lofrede op TRIENEKES voorbeeldelooze vuilheid, had zij in de verste verte niet kunnen gelooven; zij scheen dan ook thans hare ooren niet te vertrouwen, hare vlugge vingeren lieten het breiwerk glippen en met kommer staarde zij PRIMUS aan als iemand die ijlhoofdig is.

Een diepe stilte volgde. Zij hervatte haar werk, de pennen rinkelden driftiger dan te voren, hare lippen bewogen zich. Er ging veel in haar om, als men dit aan haar opmerkte. Eensklaps verhelderde zich haar gelaat - zij had het gevonden. - Doch zij bewaarde al die overleggingen zorgvuldig in haar hart, totdat de avond gekomen was en ik mij te bed had begeven. Toen hoorde ik haar op de studeerkamer mijns broeders gaan en hare heldere stem klonk duidelijk door het ligte beschot.

- PRIMUS, begon zij - uw eenzaam leven heeft u kwaad gedaan en gij zijt van de zeden en gewoonten uwer ouderlijke woning vervreemd geworden. Nu kon ik u wel eene geschikter dienstmaagd bezorgen, die uw huisraad en uw tafel beter behartigde, maar daarmede win ik nog te weinig voor uw persoon, dien ik aan de zamenleving, laat ik zeggen aan de gemeente, wenschte te hergeven.

- Wat bedoelt gij daarmede, lieve moeder? - sprak PRIMUS minzaam.

- Gij moest trouwen - zeide zij kort af en beslissend.

- Trouwen? - herhaalde mijn broeder, zonder de minste aandoening, als verstond hij niet wel - trouwen zegt gij moeder? - en het scheen dat hij van zijn stoel opstond.

- Ja, mijn zoon trouwen - dit is voor iemand die als gij zoo geheel voor de studie leeft hoog noodig, opdat er iemand zij, die u verzorgen en verplegen kan en uwe belangen met liefde behartigt.

Weder eene pause.

- Gij loopt nn reeds hard naar de dertig en gij

hebt veel van het karakter van uw vader. Zou hij er ooit aan denken om iets op te ruimen als het niet Toor hem gedaan werd? - Zou hij in den zomer niet met zijn wintergoed en in den winter niet met zijn zomerkleeding loopen, als ik zijne kleederen niet verwisselde? - Zou het ooit in hem opkomen, in iets voor zijne gezondheid te zorgen, zoo ik er niet voor waakte? - Wat zou er van hem, die nu een man van orde is, toch geworden zijn, als hij niet jong gehuwd ware? - Wel nu mijn zoon - gij moet ook trouwen en wel ten spoedigste.

- Ten spoedigste! - herhaalde PRIMUS met schrift - ten spoedigste! - maar moeder!....

- Waarlijk het is hoog tijd, mijn zoon, of uw inborst neemt eene rigting, die ongeneeslijk zijn zal en u ongeschikt zal maken voor de maatschappij en voor een gepast levensgenot.

- Indien ik zoo gelukkig was om eene zoo beminnelijke jonkvrouw te kennen, als zij die mijn vader het leven veraangenaamde, zeide hij hoffelijk - ja dan ten spoedigste moederlief - maar nu? - Met wie te huwen?

Daarover had mijne moeder juist nog niet nagedacht; zij beleed het niet te weten, en PRIMUS betuigde nadrukkelijk, dat hij het ook niet wist.

- Dan moest gij in elk geval voorloopig eene huishoudster nemen - was de raad mijner moeder - maar die werd luidkeels verworpen.

- Dan weet ik nog iets anders, hervatte zij, blijkbaar verruimd over de gelukkige ingeving. - Ik blijf bij u tot ik met eene andere dienstmaagd uwe zaken weer op orde heb en eene zoo goede huishoudster zal vinden, dat gij er niet op tegen hebben kunt.

PRIMUS berustte in deze moederlijke schikking vooral, omdat zij hem een lang uitstel voor het aanbevolen huwelijk gunde.

Den volgenden avond als ik weer in mijn bedje lag - hoorde ik moeder het onderhoud met PRIMUS nog eens hervatten, en weldra werd ook mijn naam genoemd.

- Wat denkt gij toch van hem? vroeg zij levendig - heeft hij eenigen aanleg en leerlust?

Ademloos wachtte ik het antwoord.

- O zeker! riep mijn broeder, (en mijn hart bonsde van de angstige spanning, waarin mij dat gesprek bragt) - o zeker, hij kan zeer goed leeren; hij is vlug van begrip en ook weetgierig; maar of hij voor de theologische studiën ooit smaak zal krijgen, betwijfel ik zeer.

- Zou hij geene talen k u n n e n leeren?

- O ja wel, maar hij moest een meester vinden, die van de gewone schoolsleur kon afwijken en hem een beredeneerd onderwijs geven in privaatlessen. - Ik heb er wel eens over gedacht of hij niet geneesheer zou willen worden....

- Dat zou mij verheugen - maar dan moest gij er met uw vader eens over spreken.

- Goed, ik wil er hem nog heden over schrijven.

- Houdt gij ROB dan waarlijk niet voor dom of onleerzaam - of hoe zal ik het noemen - ongeschikt?

- Dat is te zeggen - hij is geen overvlieger - een blokker zal hij nooit worden - lettereten is zijn f o r t niet; maar bij heeft eene gave van observatie van de natuur, een zekere soort van vlugheid om

verschijnselen te verbinden en te beoordeelen. Mij dunkt, dat dit gelukkige gaven voor een arts zijn, die minder door magt van geleerdheid dan door gezonde opvatting en juiste waarneming slagen moet.

- Gij geeft mij waarlijk moed en hoop over dit kind, dat mij altijd kommer baart, sprak mijne moeder blijkbaar bewogen.

- Waarom hij meer dan de andere?

- Omdat uw vader zich ongaarne met hem bezighoudt - ronduit gezegd - iets tegen hem heeft, gelijk gij ook wel wreet.

- En verandert dat niet? vroeg PRIMUS bekommerd.

- Integendeel, hernam mijne moeder treurig - hij schijnt steeds meer tegen hem verbitterd, nu hij van het latijn is afgestapt..... Was dat maar niet gebeurd..... Het brandt mij elken dag op het hart dat ik daaraan heb meêgewerkt; maar ik deed het uit best wil. - Mij dacht dat hare stem beefde - zij snoot zoo vaak, ik giste dat zij weende. - Ik voelde de tranen warm op mijn hart vallen en snakte naar lucht.

- Hij moet het weêr opvatten, zei PRIMUS beslissend - (de haren rezen mij te berge) - hij moet vlijtig zijn en het verachterde inhalen, dat is de eenige weg om vaders hart te winnen. - Weder eene pause.

- Ik wenschte dat TERTIUS hem opleiden wilde voor de academie, hervatte PRIMUS - die heeft bijzondere geschiktheid om met zulke knapen om te gaan; ik geloof niet dat ik daarvoor deug.

Lang bleven zij nog keuvelen; maar dat verstond ik niet of boeide mij niet meer. Ik had genoeg gehoord en verborg mijn gelaat in mijn kussen om mijn

snikken te smoren. Mijn vader mogt mij niet lijden; zijne liefde zou niet te winnen zijn zonder latijn.... Mijne moeder zou het van grooten kommer bevrijden - mijn broeder hield het voor mogelijk dat ik eens zelfs geneesheer zou kunnen worden... Onmogelijk dacht mij - onmogelijk! - Hoe zou ik alles in mijn hoofd krijgen.... Ik wist wel dat ik de domste was van allen - maar toch - ik greep moed en was vol goede voornemens.

Zoodra ik gelegenheid vinden kon, ging ik naar HULDA en ik zeide haar dat mijn plan nu vast stond om doctor te worden, maar verder sprak ik er met niemand over. HULDA scheen hiermede zeer ingenomen en vertelde het terstond aan hare moeder. Als ik wilde heengaan hield zij mij eensklaps staande, zeggende:

- ROB, hebt gij niet zulk een boek voor mij, waarin al die fraaije geschiedenissen staan van ons volk?

- Ja, ja, ik zal er u een brengen, beloofde ik en hield woord. Heimelijk sloop ik op de studeerkamer; snuffelde zoolang tot ik een octavo bijbel vond, die mij beter geconserveerd scheen dan andere exemplaren en dezen leverde ik aan mijne vriendin. Daarna schommelde ik eene Latijnsche Rudimenta op en begon de eerste lessen te doorloopen. Het was of ze mij nu minder zwaar op het gemoed zonken, minder drukkend voor mijn hoofd waren. Ik nam papier en begon te werken en dit hield ik vol, totdat de dag voor ons vertrek was bepaald. Nu verzocht ik PRIMUS om mij te examineren en mijn werk na te zien. Hij scheen redelijk wel over mij tevreden en mijne lieve moeder zat daar met tranen van blijdschap in de oogen naar ons te zien. O hoe teeder omhelsde zij

mij toen, en met welke heilige voornemens vervulde dit mijn hart, om voortaan alle verwachting te overstijgen en een waar letterblokker te gaan worden; ja, mij dacht, nu had ik regt om mijn vader vrijmoedig onder de oogen te treden en aanspraak op zijne liefde....

Mijne moeder had de pastorij in de vijf weken die zij er toefde in eene lieve woning herschapen, en TRIENEKE had zich onder hare leiding verbazend verbeterd en veel aangeleerd. PRIMUS pleitte zoo onwederlegbaar voor hare verdienste, die hij zeide althans in het eerste jaar nog zoo hoog noodig te hebben, dat mijne moeder, in de hoop op den invloed van eene toekomende schoondochter, minder sterk op haar vertrek aandrong.

Vrouw ARONSEN jammerde bitter bij ons vertrek. Mijne moeder had hare zorgen voor mijn toilet niet onbeloond gelaten, en HULDA kreeg bovendien van mij nog een fraai kleedje, en wij beloofden elkander te zullen schrijven.

X.
Wanhoop en nieuwe ontdekkingsreis.

- Zoo ROBBERT! - zei mijn vader op zijn eigenaardigen schamperen toon, tot mijn welkomst in huiszoo ROBBERT - heb je ook een boodschap van PRIMUS? - en zijn oog rustte zoo doorborend en verwijtend op mij, dat ik, geheel in verwarring rakende, niet regt wist of ik al dan niet met een boodschap belast was geworden.

- Ik geloof het niet - laat ik eens bedenken - ik meen haast van niet vader, stotterde iky geweldig blozend en verwilderd om mij heen starende.

- Gij zijt toch een ellendige Jurriaan - niet eens te weten of gij eene boodschap hebt of niet! - En zoo ge er eene hadt, zeker niet in staat om mij die verstaanbaar over te brengen... of die totaal vergeten, gelijk gij bij uw vertrek gedaan hebt, waardoor gij mij zooveel last hebt veroorzaakt. --- Jurriaan! Jurriaan! - wat zal er toch van u teregt komen! waart gij maar in het boerenland gebleven...

- Och vader! - stamelde ik geheel ontdaan - ik zal het nu veel beter maken - hoop ik - ik ben weer aan het lat...! aan het... aan mijne declinaties begonnen.

- Neen ROBBERT! riep mijn vader met afkeer - spreek mij daar nooit meer een woord van. - Latijn leeren kunt gij immers niet - daar zijt gij nu eenmaal te dom voor. - Gij zult kruidenier of zoo iets dienen te worden, dan kunt gij peperhuizen plakken.

Ik zag bij die schampere woorden de aderen opzwellen op het voorhoofd mijns vaders - en ik wist wel wat die blaauwe Y beteekende. Het was tijd om mij uit de voeten te maken, en ik nam de wijk naar den mangelzolder, om uit het hoogste venster in de lucht te staren en mijn ongeluk te overpeinzen - want diep ongelukkig voelde ik mij thans bij het weder terug zinken in mijne vorige lusteloosheid. De bladzijden, die ik bij mijn broeder volgeschreven had, haalde ik met wrevel uit mijne zakken, scheurde ze in stukken, strooide ze verwoed om mij heen en trapte er uit al mijn magt op, toen mijne moeder den trap opkwam en ontsteld uitriep:

- Wat doet gij ROB? wat is u overkomen!

- Ik wou dat ik dood was! - barstte ik uit, terwijl ik mij bitter weenend voorover op de mangeltafel wierp.

- Dood! - kind, gij weet niet wat gij zegt! - Wat is er gebeurd? - zeide zij, mij naar zich toetrekkende.

- Omdat ge nooit anders dan verdriet van mij beleven zult! - snikte ik - en omdat ik ongelukkig ben! - Was ik maar nooit weer thuis gekomen! daar is niemand in de wereld die zoo ongelukkig is als ik!...

- Dwaze jongen, wat gekke bui! sprak de goede vrouw mij kussende.

- Ik had mij zoo vast voorgenomen om hard te gaan werken, veel te zullen leeren - zei ik afgebroken - maar nu is alles weer voorbij! - Ik ben dom, zegt vader, ik ben een ezel! - Laat mij nu maar boer worden bij PRIMUS. - Hier wil ik niet blijven, ik ga dadelijk weg.

Mijne moeder zag mij nadenkend aan, en ik verhaalde haar wat mij dermate tot wanhoop had gebragt. Ik was geheel veranderd - alle opwekkende indrukken, die ik bij mijn broeder had ontvangen, schenen zich in eene volslagene moedeloosheid te verliezen, die mij bij bleef, waar ik ging of stond. Waar was nu de dappere knaap, die de kleine HULDA zoo moedig verdedigde, waar was nu de lustige verteller der bijbelsche geschiedenissen aan ARONSEN - waar was nu de oplettende leerling van den natuurphilosoof? - Ondergegaan en verloren was hij in den gemelijken, lusteloozen jongen, die geeuwend over een lessenboek hing - die bij zijne sommen in slaap viel - of in een vlaag van herlevende opgewektheid niets uitrigtte dan kattekwaad.

Mijn zwakke geest, die altijd aanwakkering en aanmoediging behoefde, was tegen geene onderdrukking bestand. Ik was gelijk aan de kip, die op haar rug gelegd, zich verbeeldt niet te kunnen opstaan, als men maar een stroohalm op haar legt - en er mengde zich een deel van wreveligen onwil in mijne natuurlijke onmagt, die mij nu inderdaad zoo onhandelbaar deed schijnen, als men mij gedoodverwd had. Ik gaf mij tot niets eenige moeite, liet alle streven en

inspanning varen; het was zelfs alsof mijne ijdelheid en behaagzucht mij begeven hadden; ik wist vooraf, dat ik toch niemand zou behagen en deed er nu ook geen stap meer toe.

Hoe geheel anders was ik in PRIMUS dorp geweest. Het gevoel van voor iets te gelden had mij iets doen zijn. Te huis was ik niets; als jongste was ik van alle andere broeders afhankelijk. Ik had nooit iets beneden mij gehad - of iemand die ik liefkozen en beschermen kon dan de kleine HULDA - en als ik aan haar dacht speet het mij zeer, dat ik nu geen doctor zou worden, gelijk ik haar gezegd had en om die rede durfde ik haar nooit schrijven. Maar onder het oog mijns vaders mijn latijn te hervatten - onmogelijk. Zijn spot, zijne minachting voor mijne zwakke pogingen doodde mijn geest: zijn ongeloof aan mijne krachten bragt mij tot woede en opstand. - Ik voelde het al te wel - in zijne nabijheid was ik tot niets meer in staat.

De winter was lang - zelden genoot ik die hooge zaligheid van eenige oogenblikken met moeder alleen te zijn - en bij gebrek van deze zocht ik bij BARTJE in de keuken mijn troost. Bij haar deed ik opgeld na mijn ‘reis’ gelijk zij het noemde. Zij was een stadsche en mogt zoo gaarne van dat onbegrensde ‘buiten’ hooren. Doch wee mij, zoo mijne broeders mij in de keuken betrapten bij mijne geliefde vriendin, en boven alles als mijn vader er iets van merkte. - Zijn verachtelijk: ‘keukenpeter’ vernietigde mij. Maar desniettegenstaande genoot ik menig zalig uur op de regtbank gezeten om BARTJE van ‘buiten’ te vertellen, en hoe alles groeide en bloeide op het veld.

Zoodra het echter dooi weer werd, begon mijne moeder te beraadslagen met mijn vader over hetgeen er van mij worden zou.

- Spreek mij daar nooit meer over! antwoordde hij - ik heb u eens en voor al gezegd, dat ik van dien jongen niets weet te maken! Wie er echter kans toe ziet, die moge het met hem wagen.

- Maar hij is toch zoo goed ons kind als de anderen, merkte moeder zedig aan.

- Twaalf kinderen heb ik groot gebragt, hernam mijn vader beslissend - maar de dertiende wil mij niet gelukken - ik wist dit vooruit - ik heb het u voorzegd - en ik stap er af.

Moeder pakte dan mijn koffer en ik vertrok naar broeder TERTIUS.

Onder al mijne broeders was er zeker niemand, die meer geschiktheid zou gehad hebben om mijn leidsman en leermeester te worden dan hij. Hij woonde in een dorp, dat ik W a a l z i g t zal noemen, omdat het digt aan de W a a l was gelegen. Zijne woning had het uitzigt op de rivier en was nieuw en luchtig gebouwd. Vrolijk lag daar het vierkante huis, grijs gepleisterd met een donkerblaauw pannendak en toen ik het witte hekje van den netten hof, die het huis omringde opende, dacht ik bij mij zelven: ‘wat is TERTIUS gelukkig en wat woont die arme PRIMUS toch ellendig in zijn eenzaam dompig huis met zijne boerenmeid!

Men had mij door een soort van tuinman van N i j m e g e n laten afhalen en wij wandelden naar

W a a l z i g t , waar ik met mijne schoonzuster SOPHIE nader kennis zou maken; want ik had haar slechts eenmaal als eene bekoorlijke bruid gezien, en dit was reeds meer dan drie jaar geleden.

Het was in den namiddag. Een venster naast de deur stond wijd open en stemmen klonken mij daaruit tegen, terwijl ik ontsteld mijn warme handen aan den in de zon verblindend schitterenden knop van de huisbel sloeg. Het bleek dat ik er veel te veel kracht op gezet had, want er galmde zulk een ontzettend geluid door den ruimen gang, dat ik er van schrikte; maar ondanks mijn alarmgelui, bleef de deur gesloten, en ik hoorde hoe een der oneenige partijen in gramschap uitriep:

- Ik heb haar bij den burgemeester ook altijd nat geschuurd en durf het dan aan iedereen te laten zien.

In nog hooger graad van toorn en ook in hooger stemakkoord riep eene andere:

- Bedorven hebt gij mijn goed! - Mijn bel is a l t i j d droog geschuurd! - en droog geschuurd zal ze blijven! - Ik zal baas in mijn huis zijn en ik vraag niet wat men bij den burgemeester doet. - W a t i k niet nat geschuurd wil hebben, daar zult gij met uw lompe handen geen nat aanbrengen!....

Daar ging de deur open - maar al ware zij den ganschen dag digt gebleven, ik zou den moed niet gehad hebben om ten tweeden male mijne vingers aan den schelleknop in kwestie te slaan. Ik stapte binnen. TERTIUS stond in den gang. Hij zal omstreeks zeven en twintig jaar oud zijn geweest, maar hij geleek met zijne lijdende peinzende trekken veel ouder. Hij was een lang tenger man en bezat een aanzienlijk deel van

vaders statelijke deftigheid en moeders fijne kieschheid en vriendelijkheid - hij sprak altijd volkomen duidelijk, langzaam en wel gearticuleerd, en zijne gebaren hadden ook bij het meest alledaagsche iets theatraals, dat soms eene zeer comische uitwerking voortbragt, niet tegenstaande den hoogen ernst van den waardigen man. Zonder echter op mijn groet te letten of dien te beantwoorden, duwde hij mij haastig in eene zijkamer, als om het tooneel van den twist voor mij te verbergen - ging toen weer in den gang en riep met zijne vriendelijke welluidende stem:

- SOPHIE - onze ROB is binnen.

Maar SOPHIE schreeuwde nog harder tegen de meid in, die nu ook met nadrukkelijker stemverheffing begon te bulderen en met een vloek de keukendeur achter mevrouw digt sloeg.

Met een opgezwollen gelaat, vlammende oogen en verhoogd rood stormde SOPHIE mij voorbij, als zag zij mij niet, wierp zich in haar stoel tegen de zitplaats mijns broeders over, en riep na mij even vlugtig toegeknikt te hebben nog bevend van kwaadheid:

- Zij zal vertrekken! - liever nog van daag dan morgen! dat lompe creatuur!

- En ge waart zoo met haar ingenomen? - waagde TERTIUS minzaam in het midden te brengen.

- Ingenomen! - het is de slechtste meid die ik nog gekend heb! - riep SOPHIE haar echtvriend met een blik aanziende, die voorspelde dat de bui op zijn onschuldig hoofd dreigde over te slaan. Om dus een afleiding te geven stelde hij mij nogmaals voor. Zij wisselde gemelijk een paar onbeduidende woorden met mij, die genoeg bewezen dat in haar gemoed de

strijd over droog en nat schuren nog lang niet was beslist - en zich toen weder tot TERTIUS wendende, hervatte zij den draad, waar hij dien had meenen af te breken.

- De slechtste, lompste meid, die ik nog ooit gehad heb! - zij heeft mij den knop van de bel totaal bedorven, en ik heb haar de huur opgezegd....

TERTIUS zag haar met zijn verstandig gelaat zoo goedhartig en ernstig aan en zeide:

- Beste SOPHIE - gij hebt er ééne laten gaan om een koperen blaker - ééne om een tinnen schotel, ééne om trappen schuren, ééne om beefsteak - ééne om een witkwast of zoo iets.... - ik vreeze dat op die wijze elk stuk huisraad en elke bezigheid ons een meid zal kosten! Gij moest die zaken zoo hoog niet opnemen - dat zou ons veel onrust sparen.

- En de huishouding maar laten verwaarloozen! alles in het honderd laten loopen, ja wel - ons fraai goed maar laten bederven! viel SOPHIE altijd even heftig in.

- Rust en vrede zijn de beste huissieraden, zei TERTIUS smartelijk in de lucht ziende, alsof hij wel voelde dat die schoone sieraden zijn aardig huis nimmer kroonen zouden.

- Gij zoudt alles maar over uw kant laten gaan - hervatte SOPHIE bits - maar ik zou wel willen weten, hoe het er hier dan in zes weken zou uitzien! - Alle meubelen bedorven, nooit het eten op zijn tijd - gij mannen hebt goed praten.... maar dan zou er iets aan de hand zijn!...

- Nu, gij moet het dan zelve weten, lieve vrouw! maar ik vrees dat het ons huis in een slechten naam

zal brengen, als er nu al weder eene meid buiten tijds vertrekt - en dat om een bagatel....

Dat was te veel voor mijne schoonzuster.

- Wel lieve hemel! als dat bagatellen zijn, dan weet ik er niets meer van! - viel zij uit. Gij mannen noemt ook al o n s werk maar bagatellen! - ziet alles maar voor nesterijen aan, waar een vrouw haar hoofd mede moet breken - Krassen in mijn mooi kopergoed! vlakken op mijn marmeren steenen! - een beefsteak die mijn tafel ontsiert! - witkwasten die....

- Houd op SOPHIE! riep TERTIUS met smeekend gebaar opstaande - spaar mij dat alles - Het is hoogst gewigtig.... maar ik zal een luchtje moeten scheppen en ROB den tuin eens laten zien. - En zich minzaam tot mij wendende die er vrij schaperig en ontdaan bij zat, vervolgde hij:

- Dan moet gij, mijn jongen, mij eens alles van huis vertellen, want ik heb in lang geen tijding gehad. Hij stopte zijn goudsche pijp en wij ademden weldra in de vrije lucht. Zoo regt genoeglijk keuvelden wij nu over onze geliefde moeder en onze zuster NANNY, over de goede BARTJE zelfs, die een waar familiestuk en ons allen dierbaar was, omdat zij in alle huiselijke souvenirs als was ingeweven.

De wolken die zijn helder oog beneveld hadden, trokken daarbij allengs af; hij werd steeds opgeruimder en levendiger en haalde altijd meer op uit zijne kinderjaren. Doch zoodra hij weer regt op de huisdeur aanstapte, daalde zijne opgewektheid. Er hingen wolken toen hij binnentrad. Ik volgde hem als zijne schaduw, want zuster SOPHIE had mij schrift aangejaagd. Het was mij sedert in hare nabijheid te moede

als bij een rookenden vulkaan, welks uitbarsting ieder oogenblik een gloeijende lavastroom over het vreedzame landschap uitgieten kon. Haar opvliegend karakter was de ondergang van alle huiselijk geluk. Niet dat zij mijn broeder niet lief had, zij beminde hem hartstogtelijk - en hij droeg zijne furieuse vrouw eene innige liefde toe; maar eene liefde, die over heg en struik haar weg moest zoeken, die elk oogenblik aan de doornen der twistzucht en ligtgeraaktheid bleef hangen, en die nooit een etmaal in zoete kalmte mogt voorttreden. En ik schrijf het alleen aan de wijsheid en langmoedigheid mijns broeders toe, dat er nog eenige uren van verademing tusschen de buijen door genoten konden worden. In die uren was mijne zuster eene bekoorlijke, eene betooverende vrouw. Haar schoon was van dat prachtige en fiere, dat voor vele mannen zoo wegslepend schijnt te zijn, dat zij er met al hun wijsheid geen weerstand aan weten te bieden. Haar aanvallige glimlach had dan ook al vroeg onzen TERTIUS gekluisterd; de jonge wijsgeer was de slaaf van zijn schoon en afgod geworden, de speelbal van al hare luimen. Onze SOCRATES had zijne XANTIPPE gehuwd, en hij scheen sedert eene bijzondere voorliefde voor SALOMO'S spreuken te hebben opgevat; want vele malen mompelde hij: ‘veel beter is het te wonen op den hoek van het dak’ etc. of - Eene kijfachtige huisvrouw is gelijk aan een gestadig druipen - en dergelijke.

XI.
Mijne schoonzuster Sophie.

Een paar dagen na mijn aankomst vertrok de meid, die den koperen knop had nat geschuurd, en mijne zuster was genoodzaakt om met een zeer jong kindermeisje al het werk alleen te doen. Wij kregen dien ten gevolge den tweejarigen NICO op de studeerkamer, en ik werd bevorderd tot assistent-kindermeid tot nader order, terwijl het kleinste kindje met zijn tafelstoel in de keuken werd gezet, zoolang SOPHIE daar werk had.

Hijgend en verhit van vermoeijenis en toorn, verscheen zij om voor ons koffij te schenken. Bevend en met dikke roodgeweende oogen zag ik het kindermeisje rondvliegen, voortgezweept door de gebiedende stem harer verstoorde meesteres.

- Dat is een onhandig schepsel! - was het eerste woord dat SOPHIE ons toevoegde - ik ben dood af! - Zij begrijpt niets - vat niets aan, gooit alles om, morst bij al wat ze doet, vergeet ieder oogenblik het

noodigste. - Ik weet niet hoe ik de week door kom! - ik word nog ziek van ergernis en vermoeijenis.

TERTIUS zuchtte, zag haar bezorgd aan, reikte haar vriendelijk zijne hand, kuste de hare en zeide:

- Gij zijt mijne lieve MARTHA - gij bekommert en verontrust u over vele dingen.

- Och, gij moest toch niet altijd spreken van onrust! - riep zij korzelig hare hand uit de zijne losrukkende. - Mijn hemel! wie kan rustig zijn, als hij daar met twee kleine kinderen zonder meid moet ploeteren! - En dan altijd van rust praten! - alsof het hoofd mij niet omliep! - Gij brengt mijn geduld ten einde...

De barometer teekende opkomenden storm. Het was een ongelukkige dag; het regende buiten; het g e s t a d i g d r u i p e n woedde van binnen - de kinderen waren voorbeeldeloos lastig - het kindermeisje brak de soepterrine! -- de vulkaan spuwde vuur - de aarde beefde....

- Wij moeten van middag een fiksche wandeling doen ROB - zei TERTIUS - toen hij de scherven van de terrine hoorde rinkelen, en wreef zich daarbij eigenaardig over het gelaat.

- Maar het stortregent - merkte ik aan, naar de dikke wolken wijzende, en zal het wel ophouden van daag?

- 't Doet er niet toe, wij gaan ten minste twee uren ver - zeide hij, zorgvuldig de deur zijner kamer digt makende, om niets van het keukenkabaal en de weenende kinderen te vernemen - en nu hervatten wij onzen letterarbeid.

Aan tafel werd mij de dringende noodzakelijkheid der wandeling steeds duidelijker. SOPHIE was in eene geweldige opwinding. Geen moment bleef zij zitten. Geen wonder, het kindermeisje had vrij wat vergeten; en elke ontdekking ging van eene nieuwe uitbarsting vergezeld. De tafelbel had geen rust; ieder oogenblik moest het meisje verschijnen.

- Laat haar toch blijven! - bad TERTIUS, ik kan die drukte niet verdragen - ik wil liever niet eten dan zoo.

- Dat heb ik nu voor al mijn moeite! barstte SOPHIE los. Nu zal het nog mijn schuld zijn, dat dit lompe schepsel de tafel zoo slecht gedekt heeft! - Ik zal het haar dan wel eens beter leeren!....

Daar ging de bel al weder.

TERTIUS stond van tafel op en verliet de kamer; doch nu kreeg ik, als het eenig overgebleven mikpunt, de volle laag. Ik had het ongeluk van de kleine NICO een mes af te moeten nemen, dat hem aan het weenen bragt. Zijne moeder sprong toe, hief het schreeuwende kind op, als redde zij het uit de klaauwen van een vreeselijk monster en graauwde mij toe:

- Dat moet er nu nog bijkomen, dat zulk een groote bengel mijne kinderen gaat plagen! - Gij moest u schamen! - Maar gij houdt niet van de kinderen - ik zie het wel. - Zij vervelen u, gij kunt er niets van verdragen... Maar neem u in acht! Gij denkt bij uw broeder een witten voet te hebben - doch ik zal voor mijne kinderen strijden....

De eetlust was mij lang vergaan, en ik had gaarne als TERTIUS de kamer verlaten, maar ik bleef als de geduldige wrijfpaal al dit verwijten en brommen,

dat zoo luidruchtig over mij uitgegoten werd, verduren en dacht bij mij zelven: is PRIMUS niet gelukkiger bij zijne spinnekoppen, dan TERTIUS met zijne schoone huisvrouw? - en ik meen zelfs dat ik toen reeds den ongehuwden staat voor mij zelven zeer raadzaam achtte.

Mijne schoonzuster was niet spoedig verzadigd of vermoeid van kijven. - Zij was eene sterke en gezonde vrouw, die van vermoeijenis of zwakheid geen flaauw begrip had. Mijn broeder daarentegen was van een teeder gestel en spoedig uitgeput. De dagelijksche kwelling en moeite deden hem kwaad, zoowel ligchamelijk als naar het gemoed, en niet weinig werd zijne smart verhoogd door den nadeeligen invloed, die de heftigheid zijner vrouw ook buitens huis uitoefende. In het dorp en omstreken, ja uren wijd, was er niemand die als meid of werkster hare diensten voor de pastorij kwam aanbieden, tenzij het lieden waren, die bij niemand anders te regt konden raken om cardinale fouten. Hierin ware nu nog te voorzien geweest door van elders dienstboden te laten komen - maar SOPHIE kon ook met de boeren en burgers geen vrede houden. Hoe onberispelijk en achtenswaardig TERTIUS zijn mogt, zijn achting verminderde merkbaar. Tweederde der gemeenteleden lag overhoop met de pastorij Bakker, slager, timmerman, kuiper, schoenmaker, smid, koster, schoolmeester - elk had zijne grieven tegen mijne schoonzuster, die meende door het ambt haars echtgenoots aanspraak op aller onderscheiding en ontzag te hebben. Met de vrouw van den ontvanger was zij sinds lang gebrouilleerd en met de burgemeestersche

was SOPHIE, en guerre ouverte over een gordijn in de kerk. SOPHIE oordeelde dat zij behoorde digt geschoven te worden en de burgemeesters-vrouw wilde haar open hebben, daar zij beweerde anders niet genoeg te kunnen zien om mede te zingen. Deze twist was de wanhoop van de kosterin. - 's Wekelijks kreeg zij last namens des burgemeesters-vrouw, die bovendien zuster van den kerkvoogd was, om de gordijn open te schuiven - en een uitdrukkelijk tegenbevel om haar digt te halen namens de pastorij. Zij wist nu niet beter te doen dan om elk der partijen haar zin bij beurten te gunnen, en de gordijn in kwestie de eene week digt - de andere week open te trekken, hetwelk haar echter ter wederzijde gelijkelijk gehaat maakte. Die gordijn werd mijn zondagsvermaak. Was zij digt dan kreeg de kosterin in het voorbijgaan een graauw van de burgemeesters-vrouw, welke dan geen psalm of gezang verkoos mede te zingen en veel gebaar met haar boek maakte om aan de gemeente te toonen hoe zij geplaagd werd. Was de gordijn open dan wierp mijne schoonzuster haar een van hare verpletterende blikken toe, ja wenkte haar later niet zelden zoo aanhoudend om te bevelen de gordijn toe te halen, dat de arme vrouw met een angstigen blik op de bloedroode burgemeestersche schoorvoetende gehoorzaamde. Kwamen wij te huis dan begon SOPHIE:

- O TERTIUS - als gij mij lief hebt! zult gij dat niet langer aanzien! - ik ben ziek van de hoofdpijn! - En dit: als gij mij lief hebt - was de hefboom, waarmede SOPHIE alles uitwerkte wat zij verkoos. TERTIUS was tegen dit wapen niet bestand. Ten laatste sloeg

dan ook de geschilzucht op de mannen over. De burgemeestersche, tot wanhoop getergd door de predikantsvrouw, porde haar man tot allerlei maatregelen aan, die TERTIUS binderlijk waren, en ofschoon hij, verre boven deze kleinzieligheid verheven, daarop geen acht scheen te slaan, vond SOPHIE er dagelijks voedsel voor hare onrust in; vooral toen de burgemeester de vergunning ophief van over een stuk gronds te gaan, dat achter den tuin der pastorij lag. Dit verbod was vooral bij slecht weder lastig voor TERTIUS - dat pad verkortte hem den weg naar de kerk aanmerkelijk, en de weg dien hij nu moest oversteken om op het algemeen kerkpad te komen, was in zulk een slechten staat, dat zij een groot deel des jaars een modderpoel geleek, dien mijn broeder nu moest doorwaden, wilde hij niet gedwongen zijn een vreeselijken omweg te maken.

Mijne zuster wilde het verbod braveren, liet een plank leggen op de plaats waar de burgemeester de vonder had laten wegbreken en bleef op het pad gaan. TERTIUS echter verkoos den omweg. Des anderen daags kwam de veldwachter bevelen, die plank weg te nemen, of af te wachten wat er op staan zou. SOPHIE vloog op, raasde als een dwaas mensch op den onschuldigen veldwachter, die daardoor verbitterd de zaak niet verbeterde. De slooten werden nu zoo breed uitgediept dat mijne zuster het moest opgeven met haar plank; maar elken kerkdag repeteerde zij het geval en schold op heel de wereld, zoodat ze steeds met een gezigl gloeijend van toorn in haar bank kwam te zitten.

Bij al het leed, waarmede mijne schoonzuster mijn waarde broeder overstelpte, bleef hij langmoedig en

verschoonend voor haar. Dit trof mij op het levendigst na elke scène, die in hevigheid het dagelijksch gehaspel overtrof. Dan nam hij mij altijd ter zijde, of sprak mij op eene wandeling over haar met zooveel liefde en goedheid, dat ik mijne verontwaardiging jegens SOPHIE voelde groeijen, omdat zij zulk een liefderijk hart niet blijmoediger en vreedzamer liet slaan. Hij was altijd bezig om vrede te maken en de twisten te beslechten, die zij gaande gemaakt had; ja het kwam mij vaak voor dat hij in zekere bestendige betoovering verkeerde ten haren opzigte, waardoor hij niet ten halve de ongunstige zijde van haar karakter inzag. Hij zag in alles slechts hare liefde.

Menigmaal zeide hij tot mij:

- SOPHIE heeft mij zoo hartelijk lief; zij zou willen dat elk zich maar bevlijtigde om het mij goed te geven en gemakkelijk te maken; daarvoor leeft zij geheel; en wil iemand haar daarin niet genoegzaam ondersteunen, wat meer is, verbeeldt zij zich, dat iemand haar daarin belemmert, dan brengt haar dit buiten zich zelve; zij wordt opgewonden en de zenuwen raken van streek.

Wat mij aangaat - ik had wel gewenscht dat de liefde mijner zuster eene andere rigting genomen en dat zij geheel geene z e n u w e n gehad hadde. Intusschen moet ik, om haar niet te kort te doen, getuigen, dat zij inderdaad eene groote mate van goedhartigheid bezat, als zij niet door hare heftigheid verblind werd. Daarbij was zij bij uitnemendheid bedrijvig, vlug en handig, en al wat zij ondernam ging haar gelukkig van de hand. Zij maakte veel werk van de tafel - maar bij al de voortreffelijke schoteltjes die zij

opdischte, heb ik honderde malen herhaald: ‘één schotel moes en rust daarbij is beter dan een huis vol geslagt vee.’ Haar drift bedierf alles; elk moest vliegen, en in alles snel en even geoefend zijn als zij. Menig bruikbare en gewillige dienstbode bedierf zij door haar ongeduld, door haar rusteloos drijven en jagen. Zij kon het eene boerenmeid, die zoo versch van achter de koeijen kwam, niet vergeven, dat zij geen het allerminste begrip had van bakken en braden, of dat zij haar niet een, twee, drie alles kon leeren wat er in haar huis te doen was.

Het lag geheel in dit woelig onstuimig karakter om te gelooven, dat het overal beter zou zijn dan juist dáár waar zij zich bevond. W a a l z i g t was haar dan ook een walg, en als zij in hare kahnste oogenblikken soms aan het mijmeren raakte, dan martelde zij den armen TERTIUS met de klagten, dat hij nog nooit in aanmerking was gekomen voor een beroep, en dat zij het op W a a l z i g t niet langer uithouden kon, daar het onbetwistbaar het akeligste plaatsje van de wereld was, bewoond door het uitvaagsel des menschdoms - dat hij zeer miskend en verongelijkt werd door de maatschappij, ja door de Voorzienigheid zelve, om met zijne talenten in zulk een uithoek der aarde gebannen te zijn!....

Het intrigeerde SOPHIE dan ook niet weinig, toen zij op zekeren zondagmorgen een paar vreemde aangezigten in de kerk zag, die met blijkbare ingenomenheid toeluisterden.

Bij het uitgaan der kerk scheen een dier vreemdelingen zich bijzonder door onzen kerkvoogd aangetrokken te voelen, en ik merkte uit eenige uitroepen, dat

zich hier oude kennissen herkenden. De heeren gingen daarop met hem verder en naar zijn huis. Juist had het verschil over de gordijn die hoogte bereikt, dat de vrouw des kerkvoogds er ook in betrokken was geworden en de zaak op ieders lippen was. Hoe hoog de heeren dan ook met de preek mogten loopen, zij deinsden terug voor een leeraar, die eene vrouw zou meêbrengen die door de gansche gemeente het twistvuur ontstak, en er werd natuurlijk nooit meer van die zaak gehoord. - Desgelijks ging het een tweede en een derde maal - en TERTIUS bleef te W a a l z i g t .

De heftigheid mijner zuster werd er niet minder op. Met de vermeerdering van het gezin schenen ook de aanleidingen tot misnoegen aan te groeijen. De kinderen openbaarden alras hetzelfde heete bloed der moeder en TERTIUS was een waar martelaar van zijn huiselijk leven. Verre wandelingen waren zijn eenige troost. Weer of geen weer, zoodra hij scherven hoorde vallen - hetzij er een glas of een sauskom gebroken was - waagde hij zich niet in het huisvertrek en zag naar zijn wandelstok om. Intusschen was zijne gezondheid niet verbeterd; hij had een drooge kuch gekregen die SOPHIE zeer verontrustte. Telkens als hij hoestte stoof zij angstig op, liep om druppeltjes, belde om een glas water, of drong hem borstcarmels op, die TERTIUS niet nemen wilde. Kuchte hij nogmaals, zij kookte een pap en dwong hem dien op de borst te leggen al schikte het hem gansch niet Hoorde zij hem des nachts in zijn slaap hoesten, zij vloog overeind om tegen wil en dank een dezer redmiddelen op hem toe te passen en roofde hem door

zulke overdrijving van zorg zijn allerbeste geneesmiddel: d e r u s t . Sliep hij daarna weer in en haalde hij zachtkens adem, dan gaf zij soms eensklaps een gil, die hem met een schrift wekte; weenend wierp zij zich in zijn armen onder luid gejammer:

- O dierbare TERTS - ik dacht daar zoo: als gij eens dood waart! - een bloedspuwing kreegt, een pleuris of een bezetting op de borst! als gij eens de tering onder de leden hadt! - Och! och! TERTIUS wat zou ik beginnen - ik zou mij verdrinken! - Ik heb u zoo lief TERTS! - Ik kan u niet missen. - Laat ik toch den doctor halen - gij glooit zoo - gij hebt stellig de koorts...

Dan smeekte de arme martelaar om genade, om één uur ongestoorde rust, en dikwijis was hij des morgens ziek en afgemat van haar misbaar, als hij anders ongetwijfeld een goede nachtrust genoten zou hebben. En mogt zich op dien tijd eenige dispositie tot verkwijning in hem geopenbaard hebben, dan zal het grootendeels een gevolg zijn geweest van de aanhoudende spanning, waarin de onrust zijner wederhelft zijn gevoelig gestel gehouden heeft.

TERTIUS was onder mijne broeders een der meest begaafden, ofschoon er zijn die schitterender talenten ten toon hebben gespreid. Hij was geen betooverend redenaar, geen dichter, geen partijman; maar hij bezat dat gezond en kalm oordeel, dat helder onbevangen verstand, dat zelfstandig in alle rigtingen onderzoekt, zich een eigen standpunt kiest in harmonie met zijn overtuiging en zijn innerlijk leven. Naauwgezet en volhardend in zijn onderzoek, woekerde hij met zijn uren en vond hij altoos tijd voor

al wat zijne belangstelling opwekte. Reeds als student streefde hij menig makker voorbij, en op zijn afgelegen dorpje ontwikkelde hij zich verder tot een onzer verdienstelijkste geleerden.

Hij was dan ook de lieveling mijns vaders, die de grootste waarde hechtte aan zijn uitspraken en zich meermalen liet ontvallen, dat hij grootsche verwachtingen voor zijne toekomst koesterde....

Het was voor mij derhalve van geen klein belang hoe TERTIUS over mij zou oordeelen en het beteekende zeer veel zijne goedkeuring te mogen wegdragen.

Met een zachte en toch zoo magtige hand wist hij mijn verward hoofd tot orde te brengen, mijne zwerfzieke zinnen te boeijen aan papier en inkt. Zijn onderwijs was geleidelijk en geregeld zonder schoolsche dorheid; hij wist mijne telkens te kortschietende volharding, mijn steeds verflaauwden moed zoo gedurig aan te vuren, dat ik na drie jaren vrij goede vorderingen gemaakt had, en althans voor niemand van mijn leeftijd behoefde te wijken.

XII.
Spanning en uitbarsting.

Gedurende deze drie leerrijke jaren was ik slechts zelden, en altijd zeer kort, te huis geweest; maar nimmer kwam ik terug of mijn moed en ijver hadden onder dit bezoek geleden. Mijn vader was wel wat minder bar jegens mij, maar zijn toon was altijd zoo vol sarcasme, dat ik nooit regt wist hoe ik het met hem had. Ik voelde dat hij mij met zeker mistrouwen aanzag, en dit deed mij aan mij zelven wanhopen. Nooit deed ik mij ongunstiger voor, nooit nam ik slechter houding aan, nooit bragt ik grooter nonsens voor den dag dan in zijne tegenwoordigheid. Ik kon mij zelven niet vergeten in zijn bijzijn, niet los en vrij mij bewegen onder zijn scherpziend oog. Zoodra hij in de kamer trad wist ik geen raad met mijn armen; ik zag niet in waar ik mijne beenen laten kon, en voelde reeds vooraf dat er een of andere flater zou volgen, die mij het bloed naar de ooren jagen moest. Nu eens scheen mijn vader de bezadigde deftigheid

mijner oudste brpeders van mij te vergen, dan weder drong hij mij vernederend op het a.b. bankje terug, als ik een te manhaften toon aansloeg; en daar ik inderdaad mij in dien moeijelijken en ongelukkigen overgangsleeftijd bevond, waarin de mensch te lang wordt van beenen voor zijn kinderlijk hart en nog te los is van hoofd voor het vuur van zijn gemoed - moest de onverbiddelijke gestrengheid mijns vaders al ligt iets te gispen vinden. Die spot zou mij niet zoo zeer gepijnigd hebben, indien ik mij van zijne liefde had verzekerd gehouden; doch daar ik mij overtuigd hield, dat hij iets tegen mij had, vond ik in alles alsem. Steeds vreesde ik dat hij mij iets zou vragen, dat ik niet wist, iets zou opdragen waartoe ik niet bekwaam was, en ik maakte mij dus zoo gaauw mogelijk uit de voeten.

Onder de jongere broeders waren er ook, die zich door het voorbeeld mijns vaders aangemoedigd en geregtigd schenen te vinden in denzelfden geest tegen mij over te staan, en mijne roode ooren tot een mikpunt van hunne satyren te maken. De lastigste in deze onedelmoedige snakerij was DECIMUS, die er altijd op uit was om mijne verlegenheid te verhoogen. Hij zou bijvoorbeeld eensklaps de algemeene aandacht op mij weten te vestigen, op een oogenblik als ik liever onopgemerkt ware gebleven - of mijn gebrabbel wèl gearticuleerd herhalen, wanneer ik mij versproken had. Hij hield er van eene vergissing met ellen uit te meten, en het dwaze van eenig overijld beweren of mijne manier van doen haarfijn uit te cijferen.

De spanning, waarin de nabijheid mijns vaders mij bragt, maakte mij te prikkelbaarder voor mijns broe-

ders aanvallen, die ik korzel en opvliegend opnam. De beker mijner kleine beproevingen was alreede zoo vol, dat een enkele druppel, dien ligt kon doen overloopen. Zoo kon ik het allerminste niet verdragen, zonder alle contenance te verliezen, en soms sloeg mijne gevoeligheid tot eene woede over, die mij zoo geheel buiten mij zelven bragt, dat ik als een dolle op het voorwerp mijner ergernis invloog.

Ik geloof dat ik in die dagen eene verzameling van onhebbelijke aanwensels was en tallooze gekke kwajongensmanieren tot gewoonte had. Mijn vader was ze van zijn volwassen en halfwassen jongens lang vergeten, of had er zich voorheen minder aan geërgerd, dan nu hij op zijn ouden dag nog met mijne gekheden gebruid was. Dat ik geen vlieg of mug ongemoeid kon laten, was de kwelling mijner zuster, en dat ik mijn linker been nog altijd als een kussen gebruikte en mijn vaak bemodderde laarzen met de zitting der stoelen in aanraking bragt, was eene grief mijner moeder. Ook leed ik aan een ongelukkigen hartstogt van insnijdingen en inscriptiën te maken, en hoeveel malen ik mijn kostelijken naam heb gesneden in al wat hout was - het mogt nog groenend of reeds gepolitoerd zijn - zou mijn zakmes kunnen getuigen. Nooit scheen ik echter van een gekke gewoonte los te mogen worden, of er kwamen twee, die nog dwazer waren, voor in plaats. Dat mijne uitzinnigheden echter eerst tegen het naderen van den levensavond mijner ouders voor het licht kwamen, verhoogde hare ongepastheid, maar belette mij niet in mijn kalvertijd een kalf te zijn zoo goed als de anderen. Alleen ik m o g t het niet zijn - ik had

met verstand geboren moeten worden en louter wijsheid zijn in die dagen, waarin elk gewoon menschenkalf nog zoo vrij zijn onbehouwen sprongen maakt in de groene weide der prille jeugd. - Ziedaar mijne misdaad. Ik zelf beschouwde de mij soms overstelpende joligheid als onvergeeflijk tegenover den ernst en de deftigheid mijns grijzen vaders. Dit maakte mij schuw in den omgang, deed mij het gezellig zamenzijn ontwijken en oefende een zeer nadeeligen invloed uit op mijn wankelmoedig hart, dat aan niets sterker behoefte had dan aan een gepast zelfvertrouwen.

Onder de huiselijke tooneelen uit die dagen staat mij onvergeetlijk het volgende voor den geest:

Het was winter - wij zaten gezellig om de theetafel. Mijn vader zat of liever, lag in zijn grooten leuningstoel voor den blanken haard en warmde zijne voeten aan den gloed van een groot turfvuur, terwijl hij in een Grieksch boek las. Ik was opzettelijk digt naast hem gaan zitten, omdat de rug van zijn stoel mij dan zoowel voor den gloed van het vuur als voor zijn bespiedend oog beschutten zou; mijne moeder zat aan de andere zijde van den haard aan de tafel met haar naaiwerk en NANNY schonk thee. Drie broeders waren te huis. NONUS en LEO schaakten en DECIMUS teekende karikaturen.

Mijn vader zag plotseling op en vestigde zijn oog op een pakje dat op een vrij hooge kast lag. Ik was de eenige die het opmerkte; geen wonder, wij verloren elkander nooit een oogenblik uit het oog. - Dit te zien, was op te springen om het hem aan te bieden - maar, de kast was mij veel te hoog - en als ik op een stoel naast de kast wilde springen, ging

de lange arm van DECIMUS reeds over mijn hoofd heen en reikte het paket aan mijn vader, die een spottenden blik op mij sloeg en binnensmonds zeide:

- Onderkruipsel - als gij toch zijt!

Dit sneed mij door het hart; ik wist dat mijn vader een afschuw had van kleine mannen en een klam zweet sloeg mij op het voorhoofd, bij de gedachte, dat ik ongewoon klein was voor mijn leeftijd, althans bij de lengte vergeleken, die mijne broeders allen op mijne jaren bereikt hadden, en het griefde mij te dieper tegenover DECIMUS, die de langste van al de broeders was.

- Onderkruipsel! fluisterde hij mij spottend toe - en mijn ooren begonnen te branden.

- Onderkruipsel! herhaalde hij iets luider, zoodat NONUS er om begon te lagchen. - De vonken spatten mij uit de oogen - ik onderscheidde de letters niet meer op het boek, dat voor mij lag opengeslagen.

Mijn vader keerde zich eensklaps om, legde mij het Grieksche boek voor waarin hij las en wees met den vinger wat ik lezen en vertalen zou. Hoe bonsde mij het hart - mijne stem beefde - ik stotterde vrij wat, maar het kwam er uit - er kwamen geen aanmerkingen - ik voelde dat ik won en ging door.

- Een stem als een kraai! zeide mijn vader - toen ik een mislukkende poging waagde, om de stem te verheffen - met schrift hoorde ik nu ook hoe valsch mijn geluid was - maar las nog zoo goed en zoo kwaad als het gaan wilde door, ofschoon het zweet mij uitbrak.

- Als een kraai! als een kraai! - lachte DECIMUS tusschen zijne tanden, toen ik bij eene nieuwe stemver-

heffing weer in een geheel verkeerden toon viel - als een kraai - gij moest voorlezer zien te worden in de groote kerk, maar gij zoudt niet op den lessenaar kunnen kijken.

Mijn vader scheen voldaan en begon mij eenige taalkundige vragen te doen. Vervelend gonsde een vlieg om mijn gezigt rond - vliegen waren mijne doodvijanden - en deze was al zeer brutaal. Nu zat zij op mijn oog - dan op mijn neus, en met de grammatica op de lippen sloeg ik naar de vlieg; maar missende sloeg en sloeg ik verwoed in het rond, tot ik haar had en triomphantelijk wierp ik haar nu in de spoelkom.

Mijn vader had zich reeds met weerzin van mij afgewend en staarde in het vuur. Hoe mij dit pijnde - Ik had mij wel door duizend vliegen willen laten uitzuigen, mits hij het vangen van die ééne maar niet gezien had - hij niet - en DECIMUS niet - die deze gelegenheid te pikant vond om er niet van te profiteren. Er draaide nog een vlieg om de lamp - hij wees mij die telkens.

- Pak ze! - pak ze, ROB! - fluisterde hij luid genoeg om van allen gehoord te worden. Het was met mij gedaan - de overspanning kon niet langer duren - ik zag niets meer dan vuur en vlam om mij heen - en dol van smart en woede greep ik DECIMUS in de borst en wierp hem met stoel en al door de zaal. Zoodra ik zijn lang schraal ligchaam daar zag nedertuimelen scheen ook mijn drift gebroken, en zoo snel had ik mijne plaats aan tafel weder ingenomen, dat mijne ouders niet regt begrepen wat er gebeurd was. Iedereen was opgevlogen om te zien hoe DECIMUS weer opstond,

maar ik zat daar stokstijf op mijn stoel met de handen onder het hoofd, doodsbleek in mijn boek te staren.

- Wat is dat? - Wat gebeurt er? - Hoe komt dat? - klonk het van alle zijden - ik bleef stom, maar DECIMUS bleef de uitlegging niet schuldig.

- Dat doet hij - niemand dan hij - hij valt mij als een dolle aan - hij is razend - hij is gek - kijk hij daar nu eens zitten of hij zijn oortje versnoept heeft - riep hij opgewonden.

- Wees voorzigtig! sprak ik woest opziende - wees voorzigtig DECIMUS - ik heb u gebeden mij niet te tergen - wil vader mij bespotten, dat staat hem vrij - van u zal ik het niet lijden. - Ik zal u straffen zoo vaak gij mij tergt - ik zal.... gilde ik met heesche stem en sidderende de vuist naar hem opheffend....

- Gij zult stil zijn, ROB! hoorde ik mijne moeder digt naast mij zeggen - en haar hand rustte op mijn schouder - met open mond en nijgenden adem staarde ik in het rond en zweeg. Daar stond mijn vader doodsbleek en als versteend met zijn rug tegen den breeden schoorsteenmantel geleund voor den haard - wij staarden elkander pijnlijk aan - ditmaal sloeg ik mijn verwilderden blik niet voor hem neder.

- Dat gaat te ver - riep hij, troosteloos het hoofd schuddend. - Dat is nog nooit gebeurd met een mijner kinderen. God! wat moet er van dien knaap worden! - hij is tot alles in staat.

- Vergeef mij vader! - barstte ik los - ik bid u vergeef mij - ik had mij in uw bijzijn moeten bedwingen.

- En dan elders uw broeder als een KAÏN neerslaan in blinde woede - hernam hij streng.

- En wat heb ik hem in den weg gelegd! - riep DECIMUS nu met het onschuldigste gezigt van de wereld - kinderachtige ligtgeraaktheid van hem!...

- Ja strafbare ligtgeraaktheid! - herhaalde mijn vader treurig en verliet het vertrek om er een akelige stilte achter te laten. De bitterste verwijten waren mij liever geweest dan deze stilte. DECIMUS bleef mij tergen met een telkens herhaalden gesmoorden lach. Ik zag, hoewel ik in mijn boek keek, dat NANNY hem gedurig door wenken poogde te beduiden dit te staken; maar het had nu geen vat meer op mij - ik zou nu alles hebben kunnen verdragen. Mijne moeder zag niet op van haar werk; zij naaide steeds driftiger naar het mij scheen en zuchtte soms hoorbaar. O hoe mij dit griefde.

Een half uur later gingen mijne broeders uit en ik bleef met moeder en NANNY alleen.

Naauwelijks hoorde mijne zuster echter de huisdeur achter hen toedoen, of zij verliet ook de kamer - en nu zonk die vlijtige hand moedeloos neer, die zich zoo zenuwachtig gehaast had bij het naaijen en in haren stoel geleund, liet mijne moeder het ernstig oog droevig op mij rusten.

- O moeder, zie mij zoo niet aan! - smeekte ik, mij aan hare kniën werpende - Ik was zinneloos - wist niet wat ik deed - maar zoodra was het niet geschied of ik had DECIMUS om den hals kunnen vallen en om vergeving bidden.

- En waarom deedt gij het dan niet?

- Omdat ik vreesde nieuwen spot uit te lokken; ik zag dat hij mij niet begrepen en mijn berouw voor lafheid genomen zou hebben.

- Maar het berouwt u alleen, dat gij u in ons bijzijn door drift aldus bebt laten vervoeren....

Ik borg het hoofd in haar schoot en weende, maar kon het met mijn berouw niet verder brengen, dan tot spijt over de plaats waar ik mij had gewroken en een diep leedwezen dat mijne moeder er zoo smartelijk door was geschokt.

- Ik had mij volkomen met DECIMUS kunnen verzoenen, riep ik uit - zoo deze slechts had toegestemd, dat hij aanleiding gegeven heeft; maar zijn listig ontduiken van alle schuld, wekte nieuwen onwil in mijne ziel.

- Zoek niet naar zijn aandeel in deze schuld - elk drage zijn pak! - Het uwe is zwaar genoeg - Kunt gij u aldus vergeten in mijne tegen woordigheid - wat zeg ik, in het bijzijn van uw waardigen vader - wat zult gij niet doen als gij alleen zijt - want zoo gij uwe ouders als stedehouders Gods, die gij ziet, niet eert, hoe zult gij den Onzienlijke eeren? - Mijn zoon! mijn zoon! - Gij hebt uwen God vergeten! - Gij hebt niet gebeden - dan is onze val nabij - dan ligt de zopde meest voor de deur. - Waak en bid, dat gij niet weder zwicht in de verzoeking.

- Ik heb gezondigd moeder! - stamelde ik, mij aan haar hals werpende - wees mijn voorspraak bij mijn vader.

- Ga zelf tot hem, mijn kind!

- Neen! neen! dat kan ik niet - riep ik heftig - maar de pijnlijke trek op moeders gelaat bij dat woord, brak mij het hart - ik zag tranen in hare liefdevolle oogen - Keen, ween niet moeder - ik zal gaan.

Reeds snelde ik de kamer uit. Toen ik voor de

deur van het studeervertrek stond, deed ik een stap achterwaarts om terug te keeren - maar ik zag de tranen mijner moeder en klopte aan. Ik trad naar de groote schrijftafel mijns vaders - hij wentelde zijn vouwbeen om en om maar zag niet op - ook niet toen ik zeide:

- Vader ik heb mij zeer vergrepen. - Ik zag alleen aan de zwellende Y op zijn voorhoofd dat hij mij verstond - Wil mij vergeven, het is mij van harte leed, ging ik voort.

Toen zag hij op met dien vasten kouden blik vol verontwaardiging, en sprak langzaam en nadrukkelijk, terwijl hij met het vouwbeen op de schrijftafel sloeg:

- Nooit heeft een zoon zich aldus in mijn bijzijn vergrepen! - nooit!

- Het zal ook nimmer meer gebeuren, antwoordde ik met overtuiging.

- Maar het is geschied! - hernam hij luid en streng - en het heeft mij een nieuwen smartvollen blik op uw duister karakter laten slaan.

- Wat ik niet zou willen doen om dit ongedaan te maken vader! riep ik vol smart.

- Gedane dingen keeren niet - sprak hij somber.

- Ik verfoei mijne drift vader - maar zeg mij dat gij mij vergeeft.

- 't Is wel - antwoordde hij zachter - hebt gij u reeds met DECIMUS verzoend?

- Hij is uitgegaan - kon ik gelukkig zeggen, want tot hem te gaan zou mij nog oneindig meer kosten dan mijn vader toe te spreken, dit voelde ik wel.

- Gij kunt gaan! zei mijn vader - en ik draalde niet.

Ik wachtte nu echter DECIMUS op; hij kwam eerst

laat te huis. De zaak stuitte mij geweldig tegen de borst; maar ik voelde dat ik mij deze penitentie moest opleggen, en als boeteling alleen kon ik mijn weerzin overmeesteren; maar als boeteling wilde ik niet tegenover DECIMUS staan. Toen ik zijne stem hoorde, was het mij of mij het hart naar de keel vloog; maar zoodra ik hem aanzag, ontdekte ik eene gunstige wending in zijne stemming. Ik twijfelde er geen oogenblik aan of LEO had hem van zijn aandeel in de schuld overtuigd, en toen ik hem zeide: dat het mij leed was hem zoo ruw bejegend te hebben, antwoordde hij wat stijf lagenend:

- Nu, laat dat zoo maar blijven; ik mag blij zijn dat gij mij den nek niet gebroken hebt. Ik zal voorzigtiger met zulke korzele dollemannetjes omgaan - goeden nacht!

Het was wel niet de verzoening, die er had behooren plaats te grijpen, maar verder kon ik noch met DECIMUS, noch met mij zelven komen; ja zonder de tusschenkomst van LEO, die DECIMUS blijkbaar ten gunste der toenadering gestemd had, ware ik welligt nog midden in de verzoening blijven steken. LEO was bijzonder hartelijk jegens mij en drukte mij met warmte de hand, toen ik hem bij het heengaan zeide:

- O hoe mij dit voorval smart!

- Ik voel het met u ROB - antwoordde hij - maar 't zal niet onnut zijn - wij leeren ons zelven niet beter kennen dan tegenover de verzoekmg.

XIII.
Onze poëet.

Na drie jaren aan mij gearbeid te hebben, bragt TERTIUS mij naar de ouderlijke woning terug - Hij zou met mijn vader en met PRIMUS een buitenlandsche reis ondernemen. Mijn karakter beter dan iemand doorziende, stelde hij voor of het niet beter ware mij nog een paar jaar bij een zeker vermaard rector Dr. JORDENS, te laten opleiden, om meer met jonge lieden van mijne jaren in aanraking te komen, waarvan ik bij hem geheel verstoken was geweest. Als de jongste van het gezin, hadden de meeste broeders reeds het ouderlijk huis verlaten, toen hun omgang mij eene gepaste voorbereiding en een vormingsmiddel geweest zou zijn, en de jongere heeren BOSTON achtten het in hun jongelings-overmoed beneden zich, veel notitie van mij te nemen. Alleen NANNY en LEO hadden eenigen invloed op mij gehad. Maar vier jaren was ik nu reeds alleen geweest, en TERTIUS begreep te regt, dat ik onder de jongens moest. Hij hoopte dat de prikkel

der ambitie sterk genoeg zou zijn om, nu ik eenmaal met werken goed op gang was gebragt, mij wakker te houden en aan te sporen.

Daar QUARTUS kort te voren te Z. beroepen was, waar de beroemde Dr. JORDINS een gezocht gymnasie had, vond dit voorstel grooten bijval bij mijne moeder, doch mijn vader zeide onwillig:

- Ik laat er mij niet mede in - het zal alles met dien jongen op gekheid uitdraaijen - gij, TERTIUS! moet weten wat gij drijft.

TERTIUS die nu eenmaal de voogdij over mij aanvaard had, was met mijne moeder wel overtuigd, dat mijn vader de zaak heimelijk goedkeurde, maar hij wilde zijne houding bewaren. Er werd dus over en weer geschreven, en eer de drie beeren op reis gingen, stond het vast dat ik het gymnasie te Z. bezoeken en bij QUARTUS zoo lang inwonen zou.

Zoodra mijn vader vertrokken was gevoelde ik een oneindige verligting.

- Alleen met moeder thuis! - riep ik uit, van vreugde opspringende, dat is nog nooit gebeurd! - Dat zullen zalige dagen zijn!

Mijne moeder scheen met die ontboezeming echter minder gevleid dan ik gedacht had, en nam het ernstig op.

- ROB, zei ze, zeg mij toch eens, waarom ge altijd zoo schuw voor uw vader zijt? - Dat is waarlijk de weg niet om zijn hart te winnen.

Ik sloeg mijn arm om haar hals en kon mijne tranen niet bedwingen, toen ik zeide:

- Ik weet het al te wel, vader houdt niet van mij - hij heeft iets tegen mij - dat voel ik aan alles - hij vertrouwt me niet, en dat pijnigt mij....

- Maar kind! - riep mijne moeder - zoudt gij nu wel willen gelooven, dat uw vader letterlijk hetzelfde van u zegt? - Hij beklaagt zich altijd over uw gebrek aan liefde en vertrouwen - Hij zegt dat hij niet weet of gij opregt zijt - gij schijnt hem even raadselachtig en ondoorgrondelijk als hij u. Hij vindt het onverdraaglijk dat gij daar altijd zoo bedeesd heen sluipt, alsof gij iets kwaads in den zin of op uw geweten hadt; dat gij zijn oog vermijdt en zijn gesprek ontduikt - in één woord: gij verstaat elkander niet - en dat is mij een harteleed, grooter dan gij beseffen kunt; want gij zijt mij een dierbare zoon mijns ouderdoms - een veel geliefd kind - en uw vader is voor mij de beste vriend en leidsman mijns levens, dien ik op het hoogst vereer en lief heb. Daar sta ik nu tusschen u beiden in, die ik zoo vurig bemin, en ik moet zien hoe weinig gij uw waardigen vader begrijpt, hoe weinig uw vader u kent! Zoudt gij u niet kunnen overwinnen mijn jongen - om zoodra gij weder hier komt, eens rondborstig met uw vader te spreken, hem met die heldere blaauwe oogen eens zoo trouw en opregt aan te zien, als gij mij nu doet? Zoudt gij.....

- Wat zou dat baten, moederlief! - zei ik ongeloovig - ik zou een spotlach om zijne lippen zien - ik zou mistrouwen in zijn blik lezen - O ik kan geen spot lijden - ik kan ze niet dragen!....

- Gij zijt niet gewend met anderen om te gaan - en gij moest weten dat uw eigen vader het toch zoo kwaad niet met u meenen zal.... dat hij wel eens iets zegt om u aan plagerij te gewennen - en daarom is het noodig dat ge onder jonge lieden komt.

- Ik zal mij niet laten bespotten van mijns gelijken - riep ik heftig - wie dat waagt zal zijne vergelding spoedig vinden.

- Ach, mijn kind! - zuchtte mijne moeder mij met kommer aanziende. Ik wist waarop zij doelde, maar ik werkte mij daar met geweld overheen en ging voort - maar spot van degeen die boven mij staan - o moeder, moeder! - men moest dat niet doen! - Het wekt iets in mijne ziel, dat ik voor u niet uit mag spreken - maar het is wrang en bitter - ach! het brandt mij in het hart - vreeselijk - vreeselijk!....

- Zwijg kind! zwijg! - en bezondig uniet, smeekte mijne moeder haar zachte hand op mijne verbleekte trillende lippen drukkend. Ik kuste die en besproeide ze met mijne tranen. Zoo zaten wij een geruimen tijd zwijgend, welligt biddend bij elkander - toen hervatte mijne moeder meer kalm en opgewekt:

- Kom ROB, wees goeds moeds, en zij liet hare vingers zacht door mijne haren glijden, waaraan zij het onmogelijke beproefde om er een draaglijke kuif van te maken, maar dat volhardde bij een noodlottige neiging om regtlijnig over mijn voorhoofd te vallen. - Doe uw best mijn jongen om uwe gevaarlijke oploopenheid te bedwingen - die uit louter hoogmoed wordt geboren. Bid toch dagelijks - bid vurig dat God u beware van den booze opdat gij niet bezwijkt in eenige verzoeking.

Een warme kus was mijn eenig antwoord - hoe had ik iets durven beloven.

- Laat ons nu de weinige dagen, die ik u nog bij mij heb, dankbaar en blijmoedig genieten - hervatte zij, als vreesde zij mij door haar ernst reeds te veel

bezwaard te hebben - ik ga eens zien of BARTJE gelukkig is met haar tulband - zij heeft mij verzekerd dat ik u op niets beters onthalen kon. NANNY en LEO zullen wel op hun tijd passen - en SEPTIMUS heeft mij zijne verzen beloofd.

Ik had juist nog tijd genoeg gehad om mij geheel te herstellen van mijne aandoeningen, toen ik NANNY en LEO zag terugkeeren van hunne wandeling. Het was een bevallig en beminnelijk paar, die broeder en zuster - NANNY negentien, LEO twintig jaren, beide zoo blozend en frisch van tint, zoo slank en sierlijk van gestalte. Zij hadden voor tweelingen kunnen doorgaan en zij beminden elkander met eene bijzondere voorliefde. Op mijn verzoek namen zij plaats aan de piano en speelden quatre-mains uit Mozarts don JUAN. Daarna zongen zij onvermoeid al wat ik maar begeerde en wij verkwikten ons met BARTJES gebak en moeders Rhijnwijn.

Intusschen kwam SEPTIMUS onze poëet met een dik quarto schrijfboek. Het waren de beloofde verzen. Daar zat hij zoo regt genoeglijk met zijn stalen bril op zijn Socratisch wipneusje en een glimlach van voldoening om zijne wat al te vleezige lippen zijne sombere verzen te doorbladeren, voor hij het met zich zelven eens werd of hij ons gevoel zou aanvullen met een ‘klaagzang aan het graf eens vriends’ - of met een ‘lijkzang bij den dood eens kinds’ dan wel met ‘eene uitboezeming op het bruiloftsfeest mijns broeders’ of een ‘kunstelooze welkomstgroet aan mijn pasgeboren neefje.’ - Trouwens wat hij ook voor ons uitkippen mogt, hij begeleidde elk gedicht met de verzekering, dat dit nu

eens ‘een van zijn beste’ was, en dat hij juist met dát stukje zelf nog al ophad. Wij kregen dus nu ook weder ‘van zijn beste.’

Nu is de familie BOSTON niet dichterlijk van temperament. Er kookt en bruist ons wel eens wat in het bloed, dat soms hoog op kan schuimen en er uit schijnt te willen, maar 't slaat altijd neer zoodra het buiten komt - en dat is het echte poëtische bloed niet! - De poëzij is IN ons, maar zij moet er in BLIJVEN. - Zoo zij den neus buiten de deur steekt versteent ze en wordt een soort van klaasinan van heel ordinair koekendeeg met de gewone vergulden bandelier over aangezigt, maag en schenen.... O daar pleeg mij in prille jaren wel eens iets in 't hart te wemelen, waarbij het mij wonder zoet was van wel en wee!... Mijn gemoed was zoo ruim en zoo beklemd tevens - een blijde leeuwerik, een weemoedige nachtegaal zong er bij beurten in mijn borst.... De bloemen zagen mij zoo veel beteekenend aan en fluisterden mij met hare geurige lippen iets teeders toe - o ik geloof wel dat het poëzij was - loutere, klare poëzij - maar ik waagde het nooit die te vertalen in ons letterschrift. - Neen als een BOSTON dat ooit beproefde, dan vloog de blijde leeuwerik en de smachtende nachtegaal pijlsnel heen - en zij lieten naauwelijks een paar veren achter! - dan verdorden de bloemen, die in het hart zoo zoeten geur gewademd hadden en rimpelige dorre bladen bleven er over....

Als een betooverende prinses slaapt de poëzij in menig gevoelig harte - schoone wonderzoete droomen droomt zij - maar ontwaken! - maar vrij worden! - kan zij niet in elke borst - Men moet die banden

niet verbreken - wie het tonnetje ontijdig openscheurt verwondt den vlinder - SEPTIMUS dacht er echter anders over.

- Waarom - zeide hij - zou een BOSTON niet even goed verzen kunnen maken als een ander mensch - 't is maar omdat er zich nog geen BOSTON aan gewaagd heeft. Een moet de eerste zijn.

Te kwader ure besloot SEPTIMUS er zich doorheen te slaan en ten spijt van zijn temperament en van zijn schedel ‘een elpen lier aan 't bonzend hart te prangen’ en zich bij ‘APOLLO'S gewijde harpenaren’ aan te sluiten, er mogt van komen wat er wilde. Zijn eerste proeven aan den huiselijken haard vonden een ongeveinsde bewondering bij moeder, zuster en bij de meiden, die door mijne wel willende tusschenkomst steeds op de hoogte zijner dichterlijke ontwikkeling gehouden werden. Onze huiselijke feesten waren zeer talrijk, want mijne moeder vierde stiptelijk al wat er onder ons verjaarde, en ik schraagde haar geheugen, wat de datum betreft, met eene tijdrekenkundige naauwgezetheid, van welke ik vrees, dat zij meer met den bult van snoeplust, dan wel met dien voor chronologie in verband zal gestaan hebben. Intusschen durf ik alle onderwijzers aanprijzen dat, zoo zij hunne leerlingen zekere datums niet wel in het hoofd kunnen griffen, zij niets meer behoeven te doen dan hen op dien datum eene taart voor te zetten - die met het beste gevolg zal genuttigd worden.

Onze feesttaarten werden van toen aan door poëzij verheerlijkt. De dichtregelen werden er soms met een papieren bouquetje opgestoken - en later bij het genot voorgedragen. - Naar mate de taart grooter was, was

ook onze toejuiching voor het vers langduriger. SEPTIMUS had van kindsbeen aan geweldige zucht voor galmen gevoed. Over de leuning van een bordesje, hield hij bulderende aanspraken voor zijn eigen echo in den hollen gang - en in een ton te praten of in den regenbak latijnsche verzen uit te roepen was zijne bijzondere liefhebberij. Deze galmzucht vond nu een ruime voldoening bij zijne poëtische uitboezemingen. Hij had dag en nacht verzen gelezen en van buiten geleerd, om zich, zooals hij zeide m e t p o ë z i j t e d o o r v o e d e n - en nu hij eene genoegzame hoeveelheid dichterlijke goederen had ingeslagen - waren zijn hersens zoo vol gruis van oude verzen, dat hij met zijn penneveer maar een paar streken behoefde te doen om een aardig hoopje klassiek verzenpoeder bijeen te schrapen, waarvan hij gemakkelijk zijne poëtische pilletjes draaijen kon. Hij kreeg er hoe langer hoe meer d e n s l a g v a n b e e t en op den tijd waarvan ik thans gewaag, kon hij er al zoo aardig mede teregt, dat zijn naam reeds in twee almanakken prijkte. Zijne eerste coupletten wijdde hij gewoonlijk aan de hoogdravendste beschrijvingen van hetgeen een dichter of een ander harpenaar in zijn geval zou gedaan hebben - dan volgde er een of meer coupletten om zich van den blaam te zuiveren van zelf een dichter te zijn. Hij toch was heel iets anders dan die hooge APOLLO 'S zonen! Hij wist wel dat hij het al heel slecht deed! - Edoch - hij zou er dan toch maar op los gaan.

Zulke dichterlijke nedrigheden gelijken wel wat op duikerklokken, die zich gaarne heel laag neer laten zakken om met rijken buit weer boven te komen.

NANNY had eene vriendin, aan welke onze SEPTIMUS op zijne drooge stille manier het hof zocht te maken. De schoone scheen hiervan echter niets te begrijpen. Zijne wijze van doen was dan ook tot hiertoe alles behalve begrijpelijk geweest. Niemand onzer was nog ooit op het denkbeeld gekomen, dat SEPTIMUS verliefd kon zijn; maar hij had het ons ‘i n v e r t r o u w e n ’ gezegd, en nu wenschte hij de gelegenheid van haar verjaarfeest aan te grijpen, om gelijk hij zeide, in de ‘g l o ê n d e t a a l d e r p o ë z i j ’ tot haar hart te spreken, maar - hij wilde toch ook niet te veel zeggen. 't Moest alles nog pure vriendschap zijn. Dit wisten wij allen - en hij wenschte over zijn vers, waarvan zooveel kon afhangen, ons oordeel te vernemen, - hetgeen wij trouwens nooit nalieten vrijmoedig, soms ongenadig uit te brengen.

SEPTIMUS die een voorbeeld van wel willenheid en goedhartigheid was, kon alles hooren - mits men h e m b l e e f h o o r e n . Mijn vader evenwel had zich eens en vooral aan het gehoor onttrokken met een:

- Bah! jongen! mors toch zoo niet - 't rijm maakt geen poëzij! - Maar SEPTIMUS bleef er heel bedaard onder en zeide: ‘vaders eischen zijn wel wat hoog - ik zal hem niet ergeren’ - en hij las zijne poëterij sedert alleen onder de rozen, en verdroeg met een JOBS geduld onze hatelijkheden. Hij was zoo beminnelijk, die goede poëet! doch de beste schatten waren hem niet in het hoofd, maar in het trouwe eerlijke hart gevaren. Ontbrak het hem soms aan smaak en oordeel, aan vlijt en inspanning, aan geduldig volharden niet. Hij werkte moeijelijk en langzaam, en zoo hij eenig wezenlijk talent bezat, was het dat van com-

pilatie. Alles wat hij deed, liet hij zich regt zuur vallen, en met welbehagen sloofde hij zich op den vervelendsten arbeid af, zoowel voor anderen als voor zich zelven. Kon hij iemand eenig genoegen doen, dan had hij alles veil, en ik geloof dat men hem een ware dienst deed met hem om een ‘vaers’ lastig te vallen.

Thans volgde hij echter de vrije opwelling van zijn hart. Wij waren allen eenigzins nieuwsgierig, vooral OCTAVUS, die zeker dichterlijker van natuur was dan een onzer, ofschoon hij zijn leven lang geen verzen gemaakt heeft, en hem met een verknepen lach zat aan te staren, toen hij achter zijn stoel ging staan en met een duchtige stem aanhief:

‘Verhef, van hemelkunstdrift zwanger
Uw lied op trotsche leest geschoeid!
Stort uit, o nooit verwonnen zanger!
Het vuur dat in uw boezem gloeit!
Speel zangen vol van kunst en zwier,
En ding naar 't krakend eerlaurier!

- Ik weet niet - zei LEO - maar ik vind dat couplet niet gelukkig - uw eerste regel reeds....

Verhef - van hemelkunstdrift zwanger....

- Ja, ja - gij hebt goed praten - viel de dichter in - maar die eerste moet op den derden slaan mijn vriend, en er rijmt zoo bitter weinig op ‘z a n g e r ’ - dat is het ongelukkigste. - Het is er mede als met ‘l i e f d e ’ en ‘g r i e f d e ’ - dat is nu eenmaal onafscheidelijk.

- Dat ziet er gek voor u uit - antwoordde OCTAVUS bedenkelijk, maar ook uw tweede regel ‘o p e e n

l e e s t g e s c h o e i d ’ - doet zoo aan schoenlappen denken - 't riekt wel wat naar pikdraad...

- Daar hebt gij weer het zelfde bezwaar - het rijm! - riep de dichter wanhopig - en mijn derde en vierde regel zijn te gelukkig om die te schenden.

> ‘Stort uit! o nooit verwonnen zanger!
> ‘Het vuur dat in uw boezem gloeit!

dat is toch zoo vloeijend, niet waar?

- Heb ik dat wel eens niet in een ander vers gelezen? - vroeg NANNY zich bedenkende.

- 't Doet er niet toe - zei SEPTIMUS verstoord - het staat nu in mijn vers, en ik moet er passende rijmklanken bij hebben - ‘G e s c h o e i d ’ - ja, het heeft mij ook lang gehinderd - ik had het eerst al beproefd met g e b r o e i d , b e s n o e i d , v e r s c h r o e i d , maar 't is niet gemakkelijk om er dan een i d é e in te brengen.

- Maar die ‘krakende eerlaurier?’ - waagde ik het onzen poëet te vragen. - Ik voor mij ken den laurier zoo weinig - niet anders dan uit den laurierdrop.

- Neen SEP - ze kraken niet hoor! zei NANNY, dat zou BARTJE kunnen getuigen, die overal zoo dolgraag laurier in wil doen. Ze ritselen maar.

SEPTIMUS keek wat ontstemd, dat zijne eerelauweren zoo eensklaps in de keuken te land kwamen, doch poogde zich te verdedigen door te zeggen, dat het dan toch ‘klaterend’ zijn moest en vervolgde:

> ‘Mij, trilt de lier in zwakke vingren
> ‘Mij, nooit belonkt door PHOEBUS gunst..’

- Wie is toch die PHOEBUS? - fluisterde mijne moeder mij toe - is het een man of eene vrouw? - die zit in al zijne verzen... maar SEPTIMUS vervolgde.

‘Het tuiltje dat mijn hand zal slingren.’

- Slingeren? - SEP! - dat is niet beleefd voor DAATJE, merkte NANNY aan, maar de dichter zette door:

‘Van bloemen zonder dos of kunst.’

- Bloemen zonder dos? - dat is wat heel naakt voor een bloemetje! - viel OCTAVUS in.

- 't Bevalt mij ook niet regt - zei de dichter wijfelend, maar ‘z o n d e r g e u r o f k l e u r’ kon ik toch niet zeggen - en ‘z w i e r’ heb ik al eens gehad.

- ‘P r a a l’ - zou dat niet gaan? merkte NANNY op.

- Inderdaad dat is het! - riep SEPTIMUS haar dankbaar toewenkende om al knikkend te herhalen:

‘Het tuiltje dat mijn hand gaat slingren
Van bloemen zonder praal of kunst
Heeft vriendschap voor uw feest gegaard,
Haar vuur geve aan het kransje waard.

- Zal het kransje niet verschroeijen bij dat vuur? - hervatte het plaagzieke meisje.

- Gij begint lastig te worden NANNY! - zuchtte de poëet - men kan in de poëzij niet alles met mathematische juistheid uitdrukken. - Zeker is ‘w a t e r’ beter voor bloemen dan ‘v u u r’ - maar ik kon toch niet van ‘v r i e n d s c h a p s w a t e r’ spreken - 't dient ‘v u u r’ te zijn - niet waar? - Nu ga ik in een andere maat over:

Men vier den feestdag van een vorst
Die hoog in 't purper troont
En 't staatsbelang met wijsheid torscht
Wiens deugd zijn luister kroont.

- Dat is fraai gezegd, merkte mijne moeder aan, die met gevouwen handen zat te luisteren - dat hebt gij er mooi in laten vloeijen van die ‘d e u g d’ - maar anders wel wat vreemd bijgebragt van ‘'t s t a a t s b e l a n g’ in een vers voor een jong meisje.

- Ik zou er dat ook hebben uitgelaten, ware ik niet met dien v o r s t verlegen geraakt - v o r s t - b o r s t - d o r s t - k o r s t - w o r s t - anders geeft het rijmwoordenboek niet op. - Ik moet dus die s c h t van torscht wel insmokkelen. O er moet zooveel geplooid en geknutseld worden aan een gedicht! - Hij hervat, door moeders goedkeuring aangewakkerd, met krachtiger stem:

En 't staatsbelang met wijsheid torscht
Wiens deugd zijn luister kroont -
Met pauken en trompetgeschal
Bij 't donderend geschutgebral.

Zegevierend zag hij ons na dien k n a l aan en zeide met klem:

- En nu de tegenstelling....

Helaas mijn lezer, deze is mij na zooveel jaren ontschoten - maar ik weet wel dat er gelijk in alle dito verzen veel inkwam van een ‘o n w r i k b a r e v r i e n d s c h a p,’ die ‘g e l i j k e e n r o t s’ zou ‘p a l s t a a n’ ‘t e n s p i j t v a n w o e d e n d g o l f g e k l o t s’ en bij al het waaijen en zwaaijen van het lot, ja in het ‘b a r-

nen van 't gevaar' 'in laaijen gloed zou blaken' - om de sterkste 'ijzeren boeijen te slaken' - Verder een dichterlijk afgrijzen tegen het: "t verachtelijk slijk der aard' en 'vuige gouddorst' - Vervolgens was er nog in 'gemengeld' 'gestrengeld' en 'verengeld' - Daarna moest 'bloesem' met alle geweld op 'boezem' rijmen en liet hij de 'hemelen' op eene geheel oorspronkelijke wijze in belang van het rijm: 'schemelen' bij "t offers plengen,' hetgeen hij zijne vriendin ADA, anders gezegd DAATJE, knielend smeekte niet te willen 'wraken.'

NANNY stelde hem echter volkomen gerust op het punt van DAATJES wraakgierigheid.

- Ik had er gaarne nog zoo iets van mijn 'kloppend hart' of 'mijn bloedend hart' en van 'gloênde minnevonken' in laten vloeijen, maar zoo voor het eerst..... niet waar? - 't moet klimmen....

- Ja, ja, uw 'blakend vriendschapsvuur' kan al warm genoeg voor 'het tuiltje' worden, hernam OCTAVUS den dichter lagehend aanziende, dien een blos van genot over het gelaat vloog, terwijl hij zoetelijk lachte, omdat hij zoo gaarne met DAATJE geplaagd wilde zijn.

- Kom! - zei moeder - die haars zoons verzen verrukkend vond - kom SEP, hebt ge er nog niet eentje? - Gij weet, ik hoor ze gaarne.

SEPTIMUS bladerde nu zijn dik quarto cahier door en nog eens door om iets speciaals voor moeders smaak uit te kippen - iets gevoeligs - iets godsdienstigs. Dit cahier met zijn donker paarsch sits met witte palmen, was zijn dichterlijk tuighijis. Sloeg men het aan de

eene zijde op dan las men: ‘Annotationes - SEPTIMI BOSTONIS quas partim dictavit HERMANUS BOSSCHA Gyrnnasii Amstelodamensis rector’ - en in een sierlijk met de pen gekruld hart stond nog eens onder op dit titelblad: ‘Sum ex libris SEPT. BOSTONIS.’ Doch als men het boek van de andere zijde opende, dan las men de eigene poëzij des dichters, stuk voor stuk voorzien met een onbetwistbaar certificaat van oorsprong en al stonden er zes toasten op ééne bladzijde, zes malen stond er ook onder ‘SEPTIMUS BOSTON cecinit’ (heeft gezongen) - daarenboven was elk lied verrijkt met eene memorie van toelichting over deszelfs afkomst, (niet wat de bouwstof betrof, want die baalde hij uit ten minste vijftig andere verzen) - maar de gelegenheid die het aan zijn ‘z w a k k e l i e r o n t t o k k e l d’ had. Eindelijk scheen onze dichter een passend stukje gevonden te hebben. Het heette: de d a g e r a a d e n d e a v o n d s t o n d. Om te bewijzen wat dichterlijke intuïtie vermag, zeide de poëet me ingenomenheid:

- En nu moet gij weten, dat ik nog nooit de zon heb zien opgaan - maar de dichter weet al die dingen door ingeving.

Nadat hij behoorlijk ‘d e f i e r e d a g v o r s t i n n e’ met haar purperen morgenjas in ‘e e n g l o ê n d e v a a n k a r o s’ uit ‘d e g u l d e n o o s t e r p o o r t’ van stal had laten rennen en H. Edele langs den ‘a z u r e n h e m e l t r a n s’ door middel van een ‘b r i e s c h e n d w o l k g e s p a n’ weer thuis gebragt had, moest ‘d e b l e e k e k u i s c h e m a a n’ op het tapijt komen om op het eene of andere ‘k i l l e l i j k g e s t e e n t’ of ‘v e e g e s p o n d e’ ‘t e b l i k k e r e n’ en ‘t e g l i m m e r e n’ in gezelschap

van ‘h e t n a c h t e l i j k t i n t e l t a l’ - ‘wen natuur haar zilveren nachtlampet voor Godes aanzigtstrekken - gewiegd, gelijk een reuzig wierookbekken - den heilgen walm verheft, die d' avondstond doorgeurt - maar 't donzig wolkgevaart door stervend licht gekleurd - en door het labberkoeltje dartelend als vlokken - van purper, zachtkens naar den horizont getrokken - is wierookwasem, die omhoog vervlugtigt, wielt - om 's Hoogstens troongestoelt, waar 't schepselendom voor knielt.’

Onze poëet las ook nog iets even bedwelmends, getiteld: a a n m i j n z i e l, waarvan mij dit fragment is bijgebleven:

‘Mijn ziel op hare beurt een lichtsprank, afgeschoten uit 's hemels diepte - die ziel, zij is een vonk van licht en liefde voor een korte wijl ontschaakt aan 't brandpunt van Gods gloor - en van haar oirsprong sinds verzworven en a f s t a n d i g, smacht zij haar vuurbron toe van heeten ijver b r a n d i g.’*)

Maar toen hij kwam aan ‘h e t h e r b l a k e r e n’ van die ziel, die door zekere flitzen tot ‘h e r b e z i e l i n g’ ‘v e r n e v e l d’ zou worden, draaide mij alles voor de oogen.

OCTAVUS die reeds een gemimen tijd zijn hoofd met beide handen vast gehouden had, vloog eensklaps op en SEPTIMUS angstig bij de hand grijpend om hem de pols te voelen, riep hij:

- Moederlief! zouden wij niet terstond voor elk

*) Wij willen ons de vinding van de hier vermelde dichterlijke horreurs niet toeëigenen en bekennen gaarne, dat wij deze poëtische holloway ontlenen aan een hedendaagsch tijdschrift, uitgegeven tot ‘AANMOEDIGING VAN SCHOONE KUNSTEN’ 1856.
Groote APOLLO, erbarm u onzer! E. v. C.

onzer een voetbad laten klaar maken? - En moesten wij den dichter daarenboven niet wat zuurdeeg aan de kuiten leggen? - Zoo iets is hoogst gevaarlijk! - Misschien épidémisch! - SEPTIMUS! zijt gij daar meer mede aangehaald? - Er zijn toch bloedzuiverende middelen in huis, moeder?....

De goede SEPTIMUS staarde ons met het onschuldigste gezigt der wereld onderzoekend aan, terwijl wij het uitgilden van lagchen, als OCTAVUS ernstig voortging:

- Obstructies SEPTIMUS! - ingewandsk walen! - mildzucht, verharde lever, gebrekkige spijsvertering! - Hoe is het mogelijk, arme jongen! dat gij het daar levend afgebragt hebt! - Zulk een vers! en dan geen beroerte te krijgen! dat heet paardenkracht.

- Zouden wij ons niet wat in den avondwind kunnen afkoelen, stelde ik voor - 'de bleeke maan' zou ons welligt tot 'herbezieling herblakeren,' of herbakeren.

- Houd op, ROB! riep OCTAVUS, als gij mij geen ader wilt laten bersten! Het is gevaarlijk zoo iets te herdenken. - Lucht! Lucht! dat ik adem scheppe! en hij schoof het raam zoo hoog mogelijk op om het hoofd er buiten te steken.

De avond was zoo verlokkend schoon, dat wij besloten tot kalmering nog een uurtje te gaan varen. Moeder bleef liever thuis, en wij vijf jongelieden stapten in eene boot en gleden weldra door het heerlijkste maanlicht beschenen over de kalme watervlakte, waarin de groote zeekasteelen zich zoo getrouw afspiegelden. Zoete aandoeningen wemelden door onze jonge harten bij het welluidend kabbelen van het water om

de hoot, en het slaan der ligte riemen was mij zoeter poëzij, dan al het verbijsterend woord gegons mijns broeders. De dichter zelf scheen bij dat plassen en kletteren van de welluidende waterdroppels aan maatgezang te denken, althans hij zeide eensklaps tot OCTAVUS, verrukt over zijn inval:

- Dit watertogtje moet ik bezingen! Ja ik moet!....

- Gij moest liever een stortbad nemen, beste vriend, ried OCTAVUS hem met aandrang - maar hij bleef roepen:

- Ik maak stellig een water-fantasie!

- En die moest ge dan ‘Middernachts-roeibootsriemslags-fantasie’ noemen, zei NANNY ondeugend.

En onze poëet beproefde reeds eene improvisatie:

‘In 't hart der eenzaamheid
‘In 't holst van middernacht.’

- O lieve hemel! spaar ons gevoel SEPTIMUS! smeekte OCTAVUS. Gij denkt dat wij zenuwen als kabels hebben - verscheur onze bloedvaten niet.

Gelukkig waren LEO en NANNY nog niet verzadigd van zingen; zoodra zij ver genoeg van den wal waren om niet gehoord te worden, hieven zij weer aan; hunne stemmen behoorden bij elkander; het waren snaren van één instrument. Zoo schoon heb ik nimmermeer een duo hooren zingen, zoo volmaakt heb ik nooit menschenstemmen hooren zamensmelten tot een betooverende harmonie, als hun lied op onzen zomeravond-watertogt. Ik was buiten mij zelven van genot - en toen ik mijne moeder goeden nacht wenschte, kon ik niet nalaten haar te zeggen, dat ik mij nu zoo regt gelukkig gevoelde en dat ik in alles mijn best

zou doen. Zij verstond mij en sloeg een blik van zoo veel liefde en dank op mij, dat zij mij tot alle goed moest bekrachtigd hebben!....

Ik sliep dien nacht als op rozen en droomde van louter muzijk....

Verscheidene dagen sleten wij zoo zalig. Het was mij of een band van mijn hart was gesprongen; alles ging zoo gemakkelijk, zoo van zelf. Niemand vond mij belagchelijk of anders dan andere jonge lieden. Ik haspelde niet, of vergiste mij niet; ik deed of zeide geene dwaasheden - althans NANNY en LEO spraken er nooit van en ik dacht er niet aan. De welwillende liefde bragt mij op mijn gemak, alle schroom en angstvalligheid viel weg bij de goedhartigheid die mij omgaf, en ik durfde mij vrijelijk bewegen zonder een spotachtigen lach of een scherpe aanmerking te duchten.

- Ik wenschte ROB, zei mijne moeder op den laatsten avond van mijn vertrek, dat uw vader u eens zoo ongedwongen en blijhartig gezien had - waarom zijt ge toch niet altijd zoo?

- Ik kan het niet - riep ik uit. Het is mij of ik gebonden word - of er iets is dat mij vasthoudt, zoodra hij mij zoo spottend of zoo mistrouwend aanziet ... Ik weet niet meer wat ik zeg of wat ik doe - ik geraak in een onrustige spanning, die mij den lust geeft om weg te loopen. Dan verfoei ik mij zelven - ik veracht die zwakheid - ik doe alles om mij te verkloeken en te overwinnen. - Vergeefs - ik ben geen meester over mijne gedachten of mijne woorden.

- Gij moet toch volharden ROB en gij zult de overwinning behalen. En wat uw vader aangaat - het is zoo, hij is wel eens gestreng, maar hij schijnt u

zeker harder dan hij inderdaad is; want o mijn kind, als gij regt wist wie hij is, wat hij heeft geleden en gestreden - hoe hij is gekweld en gepijnigd op de kwetsbaarste punten, hoe men hem heeft miskend en gedwarsboomd - in alles - gij zoudt liever alles dragen dan hem een smartelijk oogenblik veroorzaken. Eens was hij ook een luchthartig jongeling als velen uwer broeders vol geest en vuur. Hij was zoo bitter en korzel niet als hij later is geworden. Maar in jeugdigen overmoed wilde hij braveren, waar hij had moeten buigen. Hij noemde elke inwilliging kruipen, elke transactie laagheid - en meende zich met zijne uitstekende gaven alleen tegen vooroordeel en partijdigheid bestand. Helaas bekrompenheid en gekrenkte ijdelheid van lieden, die niet in staat waren zijne verdiensten te waarderen, hebben over zijn lot beslist; tweemalen stond hij op het punt den professoralen katheder te beklimmen - de eerste maal was hij nog zeer jong - bij de tweede maal was hij reeds tot den rijpen leeftijd genaderd - en men stelde telkens hem achter voor onbeduidende gunstelingen. Sedert is er een harde wrange pit in zijn hart gekomen - die wel eenmaal zich oplossen zal door de kracht des geloofs en de eenswillendheid met God, maar die thans nog wel eens bitterheid bijzet aan zijn denken en spreken, die zijn oordeel scherp en bijtend heeft gemaakt over de wereld, die hij veracht. Maar voor mij en voor al zijne kinderen heeft hij een teeder en liefdevol hart. Hoe zacht en toegevend is hij niet altijd voor mij geweest, die toch maar een eenvoudige ongeleerde vrouw ben met zoo vele gebreken en zwakheden. Beoordeel hem zacht

waar gij hem niet begrijpt... Onthoud hem uwe kinderlijke liefde niet - hij is die zoo over waardig.

Onbeschrijflijk was de indruk, die deze inlichtingen over het karakter mijns vaders op mij maakten. Hij had veel geleden - zijn hart had bittere kwelling gekend. Ik voelde hoe lief en dierbaar hij mij was - ik leed met hem - ik kon hem alles vergeven - en ik verfoeide mij zelven, dat ik de mate zijner ergernis zoo vaak had doen overstroomen.

- En wat nu uw persoon betreft, vervolgde mijne moeder - lieve ROB - laat mij u de verzekering geven, dat gij u niet behoeft te schamen noch voor uw uiterlijk, noch voor uwe kleeding, noch voor uwe manieren. Sta dus onbelemmerd en vrij - bekreun er u niet om, hoe of gij zit of staat. Spreek ook vrijmoedig - uw orgaan is gelukkig - uw oordeel voor uw leeftijd zoo ontwikkeld als van elk ander op uwe jaren. Werp dus dien dwazen schroom van u, mijn zoon. - Uwe moeder zegt dit niet om uwen hoogmoed te vleijen, maar omdat gij dankbaar de gaven zult gebruiken, die God u toevertrouwde, en Hij heeft u in geen opzigt misdeeld. Hebt gij in het eerst niet goed kunnen leeren - uw broeder QUARTUS nog veel minder, en uu is hij de eerste, die in een stad wordt beroepen. Hoe lang heeft uw vader niet in twijfel gestaan of hij SEXTUS wel zou laten studeren; op elk examen was hij de minste en zelfs nog aan de academie vlotte het hem in het eerst niet best en nu heeft hij toch gelukkig zijn candidaats achter den rug. Ik zeg dit alleen om u moed te geven, mijn jongen. - Gij behoeft in aanleg voor niemand te wijken. Verwaandheid is een vlek op een gelukkigen

aanleg en misstaat den kundige zoowel als den onkundige - maar een edele fierheid moet ons ook onze waarde laten gevoelen. Wees ootmoedig voor God uw Schepper - uw Regter - voor Hem zijt gij een worm en een arm zondaar - nogtans staat ook voor u de hemel open. De weg van uw leven wordt door een trouwen Vader in CHRISTUS naar dien hemel geleid. Tot een eeuwig gelukzalig leven gaf God ons het aanzijn - maar wij zelven zijn veelal de grootste vijanden van ons geluk. Onze zonden en zwakheden staan ons in den weg om zoo gelukkig te zijn als God ons eenmaal zal doen worden, wanneer wij volkomen gelouterd en geheiligd zullen zijn. Daarom mijn kind - klein voor God, laag gevoelend van u zelven, maar het is iets anders tegenover menschen. Gij zijt niets minder dan een ander in de maatschappij. Gij behoeft niet met een gebogen hoofd in het midden uwer broeders te staan, zoo lang gij u niet verlaagt tot onreine en verachtelijke gezindheden en handelingen. Kind, bewaar u zelven rein van alle lage neigingen, opdat ik u onbesmet naar ziel en ligchaam aan mijn hart mag drukken als gij wederkeert. Daarmede wenschte zij mij een hartelijk ‘wel te rusten.’

Toen ik op mijn kamer kwam vond ik op mijn beddetafel een lederen doosje, en daarin een fraai gouden horologie. Bij het opnemen ontdekte ik een klein briefje van de hand mijner moeder met deze woorden:

‘Aan mijn welbeminden jongsten zoon, tot een medgezel op den weg van zijn leven, en een dagelijksche herinnering aan zijne moeder.’

XIV.
Zuster Adele neemt mij onder hare hoede.

De toespraak mijner moeder had een onuitsprekelijken indruk op mij gemaakt. Ik voelde mij opgewekt tot een fiere zelfbewustheid - Mij dacht in dat gevoel kon ik den spotlach der gansche wereld tarten...

Hare woorden waren intusschen meer hartelijk en liefdevol dan voorzigtig. Mijn ijdelheid dronk ze in, mijn hoogmoed voedde er zich mede en de moed werd overmoed. Ik droeg het hoofd wat meer in den nek, sloeg de hakken wat harder tegen den grond, om te getuigen van mijn aanzijn - ik liet mijn ligchaam wat meer zwaaijen, zong en galmde, dat het zoo daverde waar ik ging of stond en nam zekeren bluffenden toon in het spreken aan.

- Houd u een beetje bedaard! zei LEO bij het afscheid nemen mij in het oor - en ik voelde blozend dat ik het noodig had. Toch was de ijdelheid dermate aangewakkerd, dat ik mij van een zeker air van achteloosheid op reis niet onthouden kon. Ik achtte

mij geregtigd den student uit te hangen, hoewel nog maar een latijnsche jongen; en schoon het zeer warm was, verkoos ik liever mijn overjas, dien ik voor den nacht bij mij had, in de zonnehitte aan te houden, dan aan mijne medereizigers mijn buis te laten zien, dat ik zoo gaarne in een rok zou herschapen hebben. Zoo opgewonden en overmoedig kwam ik dan in Z. aan, een doodsch stadje dat leven van het garnizoen erlangen moest.

QUARTUS was er nog maar weinige weken geweest en zijn huis nog niet volkomen op orde. Waren er punten van overeenstemming tusschen PRIMUS en TERTIUS, QUARTUS geleek op deze broeders zoo weinig in uiterlijk, als in inborst en gaven. Zoo zacht en welwillend als mijn beide andere broeders waren, zoo scherp en oploopend was hij. Waren zij ernstige zelfdenkende kamergeleerden - hij was een gezellig mensch, die goede sier lief had en niet ongevoelig was voor de grootschheid en de weelde des levens. In het volle besef van zijne Dominé's-waardigheid, - want er leefde een bijzonder sterk predikanten-bewustzijn in zijn gemoed - sprak QUARTUS altijd met de strakke afgepastheid, die het ons wil doen gevoelen, dat men op eene onverdeelde aandacht rekent en volstrekt geen plan heeft eenige notitie van de zienswijze zijns naasten te nemen, vooral niet van leeken. Daar hij een welluidende stem had en zijne woorden bij zijn vurig gestel als van zelve met een bevallig gebaar begeleidde, had zich door kunst en oefening eene zekere redenaarsgave in hem ontwikkeld, die hem reeds in de eerste jaren van zijn kanselwerk met een roem omgaf, die al zijne (en onze) verwachtingen overtrof.

Men had van QUARTUS, wiens vlugtige geest weinig lust tot grondig onderzoek of zelfdenken kende, en daarbij niet de minste oorspronkelijkheid bezat, niet meer dan het zeer alledaagsche, verwacht, en weldra zag zijne kleine dorpskerk de lieden van alle naburige landgoederen toevloeijen om zijne sierlijke redenen te hooren en den lof zijner kanselgaven te verbreiden. Dat geluk vuurde QUARTUS magtig aan, hij begon steeds meer zorg aan zijne preken te besteden. Het memoriseren viel hem niet moeijelijk; zijn stijl was hartstogtelijk en bloemrijk - kortom QUARTUS werd in weinige jaren een van de uitverkoren lievelingen van een zeker oppervlakkig en romanesk publiek en dit te gemakkelijker, daar hij in de hem het digst omringende collega's geen de minste mededinging vond. Dit zelfde viel hem ook te Z. ten deel, waar het hem als jong en levendig spreker niet moeijelijk moest vallen, het op drie bejaarde ambtgenooten te winnen, waarvan er twee hun zilveren preekfeest daar ter stede reeds gevierd hadden, terwijl de derde een zoo ongelukkig redenaar was, dat het eene onbescheidenheid van zijne zijde mogt genoemd worden, zoo vaak hij voor het publiek optrad. QUARTUS verrukte de gemeente van Z., ja bragt haar buiten zich zelve. Sedert een kwart eeuw aan de meest mogelijke saaiheid van de alledaagsche preeksleur gewoon, gevoelde men zich plotseling aangegrepen door een levendige voordragt, geboeid door de bloemrijke taal eener welluidende stem. Het nieuwe trof en sleepte mede. QUARTUS werd de afgod van zekere kringen en de roem van de gansche stad - en dat alles met zoo weinig moeite! - immers grootelijks door de omstandigheden.

QUARTUS scheen het zijne bijzondere roeping te achten, een kamp vechter voor de waarheid te zijn en 's wekelijks daagde hij alle vijanden des Christendoms uit om zich door zijne taal te laten verpletten. Onder de redefiguren, welke het meeste effect maakten, waren vooral zijne uitvallen tegen de Godloochenaars of zulke booswichten - van welke hij ons geruststellend verzekeren durfde, dat zij zich niet binnen deze gewijde muren zouden wagen. Ook was het vechten tegen de Catholieken, die nooit bij hem ter kerke kwamen, een van zijne stokpaardjes. Het was zijn roem een geweldig Protestant te zijn - een geducht tegenstander van R o m e !

Al hetgeen ik tot hiertoe van mijne schoonzuster ADÈLE gehoord had was van dien aard, dat ik er vrij wat tegen opzag dagelijks met haar te moeten omgaan. ADÈLE was in mijne voorstelling eene zekere mysterieuse persoon, die ik zonder te weten waarom, eene eerbiedige vereering toedroeg. Het huwelijk van QUARTUS met eene jonkvrouw van zoo goeden huize en zoo aanzienlijk fortuin als zij, scheen een ongemeenen indruk op onze familie gemaakt te hebben en men sprak er steeds met zekere deftigheid van. Daarenboven beschreef NANNY ADÈLE als iemand van eene zeer hooge geestbeschaving en van zeldzame talenten; zelfs mijn vader bewees haar als de dochter van zijn boezemvriend, een ongewone mate van onderscheiding, en mijne moeder roemde haar als ‘een hart smeltend van teederheid.’ Dit een en ander bragt mij in een staat van onbehaaglijk opzien tegen die schitterende, talentvolle, smeltende schoonzuster, dat niet verminderde, toen ik bij haar binnentredende, zeer statelijk

ontvangen werd. ADÈLE moet naar ik gis vrij wat ouder geweest zijn dan mijn broeder, maar zij zager nog lief uit, in hare beste momenten, want soms vond ik haar bepaald leelijk, hoewel zij fijne aristocratische trekken had en zeer groote, smachtende, lichtblaauwe oogen - maar de plooitjes van haar zaamgetrokken mond waren niet natuurlijk; en zoo gekunsteld als elke beweging harer lippen was, zoo gemaniereerd was ook elk woord dat zij met hare ietwat temende stem in een zangerigen declamerenden toon voortbragt. In een élegant négligé trof ik ADÈLE aan. Zij zat of leunde in eene kleine causeuse met teekenwerk op een sierlijk tafeltje voor zich, als had zij pas het penseel neergelegd - met een boek in handen - terwijl de openstaande piano met de daarop liggende muzijk, mij als met één blik de verschillende kunstvakken te aanschouwen gaf, die mijne schoonzuster beoefende. Met het hoofd zeer sterk over eene zijde hangende en met kwijnende, halfgeloken oogen, stak zij mij op theatrale wijze beide handen toe en greep toen de mijne vast om die zoolang omklemd te houden, dat mij bij die houding de arrn lam scheen te worden. Ik geloof waarlijk dat ADÈLE gedurende dien oneindigen handdruk, mij een hoog denkbeeld van hare welsprekenheid en welmeenenheid tevens poogde te geven, maar ondankbare die ik was, ik dacht bij dit alles slechts:

- Ik zal wel oppassen, dat gij vooreerst mijn hand niet weer beet krijgt.

Ten slotte, zeide zij: (en dit is al wat mij van de redenering bijbleef, omdat het mij zeer beleedigde.)

- Nu knaapje lief - eerlang zult gij jongeling zijn - en mijn moederlijken raad en leiding niet zoo dringend meer behoeven; doch zoolang gij onder ons vreedzaam en gastvrij dak zijt, zal ik u het dierbaar ouderhuis trachten te vergoeden, en - een moederlijk toezigt zult gij immers wel aan eene lief hebbende oudere zuster willen toestaan?... Hierbij drukte zij en schudde zij mijn arm met hare beide handen zoo rusteloos en zag mij zoo smachtend aan, alsof zij de redding haars levens van mij kwam afsmeeken.

Deze vervelende inleiding wekte bij mij, bewust of onbewust de neiging om mij zoo veel mogelijk aan dit teeder toezigt en die vervaarlijke handdrukken te onttrekken, en vrij plomp rukte ik mij los om weg te stormen, toen ik in mijne vervaardheid mijn broeder tegen het lijf stoof. Ik kon dus die benaauwde zaal nog niet verlaten, wier zoldering hoe hoog ook, zoo drukkend op mij scheen neer te komen, toen ik gedwongen was plaats te nemen tegenover mijne schoonzuster. ADÈLE knipoogde mij gedurig eens toe en zag mij met op zij hangend hoofd, half digt genepen oogen en strak geplooid mondje rusteloos aan, waardoor ik eene zonderlinge neiging ontwaarde om op mijn stoel heen en weder te schuiven en te schikken. QUARTUS had zich op het pianostoeltje neergezet en liet achteloos de hand soms over de toetsen glijden of sloeg een paar accoorden aan, terwijl de toebereidselen tot een ontbijt gemaakt werden. Ik voelde dat ADÈLE weer een aanspraak gereed maakte - ja wel - daar kwam het al aan:

- Gij schijnt nog niet veel aan den omgang met beschaafde lieden gewoon, jongenlief, zeide ADÈLE

met haar zoetsappigst lachje, (de ruime zaal scheen op dit oogenblik geweldig in te krimpen -) al te lang waart ge op het land en te vroeg aan moeder lijke leiding onttrokken. Men ziet dat een knaap van uw teederen leeftijd al spoedig aan, en ik acht het uw geluk dat gij thans in een huis zijt gekomen, waar de kiesche beschaving en de fijne tact, die de hoogste rangen der maatschappij versieren, het leven doordringen; want hoewel ik, als eenvoudige dorpspredikantsvrouw, mijn echtgenoot naar een onbeschaafde landgemeente heb moeten volgen, zoo heb ik nooit mijn rang vergeten, noch mijn opvoeding verloochend. (De muren stonden mij ontzaggelijk in den weg en de afgebroken fantasiën op de piano klommen met een woest cressendo.)

- Liefste - zei mijne zuster, haar linkerhand met uitgespreide vingers op haar hart drukkende en met een smachtenden blik op de piano - liefste engel - dat is wel wat vermoeijend voor mijn zwak hoofd..... zoudt ge, mijn beste.....

De piano was reeds verlaten en QUARTUS zat met mes en vork en een bedenkelijk gezigt voor een hoentje, dat bijzonder naar zijn smaak scheen te zijn.

- Mijn hoofd is dikwijls zoo zwak! zeide ADÈLE, zich tot mij wendende, dat een ander er zich moeijelijk een denkbeeld van maken kan - ik neem het niemand kwalijk dit gedurig weder te vergeten - glimlachte zij, met eene verhevene uitdrukking van gelatenheid de oogen ten hemel slaande - ik vergeet het zelve maar al te dikwijls - hoe zou ik dan kunnen vergen dat anderen....

Ik geloof dat QUARTUS een beentje in zijn keel

kreeg - althans hij werd zeer rood en hoestte geweldig.

- Gij stikt! - hemel! - mijn engel! - drink!....

- Stil maar, stil maar! gromde QUARTUS, hare omarming vrij ongeduldig afwijzende - om zelf een glas water en wijn in te schenken. Denk ook eens aan mijn hoofd - bid ik u - ik kom van eene catechisatie en ga naar eene catechisatie.

- Daarom heb ik juist die vervelende mevrouw JORDINS laten afzeggen, die hier koffij had zullen drinken - zij zal nu over een uurtje komen - ik kan die onbeduidende vrouw niet dulden, rammelde ADÈLE, - want als zij goed op gang kwam, kon zij, hoe sterk zij de woorden soms liet slepen, het sterkste hoofd afbeulen met haar rusteloos gekakel.

- Och - zei QUARTUS weinig erkentelijk - die vrouw is niet kwaad, ik mag haar wel.

- Zoo druk! zoo vermoeijend! - en gij hadt immers wel een oogenblikje kalmte noodig... niet waar beste?... knipoogde ADÈLE met teederheid en voldoening.

- O ja! zuchtte QUARTUS gemelijk - wel noodig... Het kort afgebetene en eenigzins barsche in zijn toon, vormde een zonderling contrast met het smachtende air mijner schoonzuster. Ik had haar het hangende hoofd zoo gaarne eens krachtdadig regt op het midden van het rompje gezet, en haar bij al te lang gerekte woorden van harte op de teenen willen trappen; maar aan mijn jong gemoed werd geen zoodanige voldoening gegund, en naauwelijks had mijn broeder de kamer verlaten, of zij wierp zich met vernieuwden ijver op mijn geringen persoon; want zij

scheen zich voorgesteld te hebben, mij op dezen eersten dag de genoegzame hoeveelheid achting voor hare geboorte en eerbied voor hare talenten in te storten. Ook werd ik weldra op de hoogte gebragt van hare edelaardige zelfopofferingen.

Onder al wat zij vertelde maakte echter niets meer indruk op mij dan haar onophoudelijk tobben over die ‘n i e t s b e t e e k e n e n d e v r o u w’, die zij - ambtshalve - zeide zij, geloof ik - ontvangen moest, want een predikantsvrouw was vaak het slagtoffer van de ambtspligten haars mans.

XV.
Adèles opofferingen.

Intusschen werd mevrouw JORDINS aangemeld. Deze dame was mij niet geheel onverschillig, als de gade van den leeraar aan het gymnasie, onder wiens leiding ik voortaan staan zou. Het gul gelaat en de ongekunstelde manieren van dit levendige zwartoogige vrouwtje, schenen de zaal weer ruimer te maken, en ik zou er niet tegen gehad hebben, zoo deze ‘onbeduidende vrouw’ mij met zich genomen had om mij van mijne ‘veelbeteekende schoonzuster’ te redden.

Adéle overlaadde haar met vriendelijkheden, zoo zelfs dat mevrouw JORDINS er blijkbaar confuus onder werd. Hoe verachtte ik deze valschlieid; ik had het kunnen dulden, dat zij de goede vrouw koel en stijf bejegend had, maar haar, die zij nog, toen zij haar in de spion zag aankomen, met den uitersten wrevel een ‘naar mensch’ en een ‘vervelende rammel’ genoemd had, waarmeê ze nu een goed uur kon opgescheept zijn - nu als een vurig gewenschte bezoek-

ster te omhelzen en in een oneindigen handdruk volsmachtende teêrheid aan te staren - dit was mij een gruwel en een straf baar verraad. Ik kreeg lust om uit te roepen: ‘Zij meent er geen woord van1’ - maar ik verkropte het en de goede vrouw vermoedde het niet.

Nog was mevrouw JORDINS niet gezeten, of ADÈLE viel al weder stormenderhand op haar aan met:

- Wat mag ik u presenteren - Madera, Malaga, Sherry, en zij noemde stellig nog drie andere dingen - wat zult ge gebruiken? - Daar er intusschen niets te zien kwam van de Malaga, de Madera en de andere lekkernijen, werd voor alles bedankt. Later ontdekte ik dat dit de taktiek harer gierigheid was.

Voordat degenen die haar bezochten er op verdacht konden zijn, las zij een menigte artikelen af die zij offreerde, maar die alleen dan verschenen, als de bezoekers tot haar leedwezen aannamen - en zoo niet, dan volgde er bij het afscheid een bittere klagt, dat men haar het genoegen niet had willen doen om iets te gebruiken.

Naauwelijks waren de dames rustig gezeten of het levendige vrouwtje riep in ware geestdrift uit:

- O lieve mevrouw BOSTON wat heeft ons die preek van zondag weer verrukt! Wat was dat krachtig tegen die goddeloozen! Ik werd er koud van - en het deed mij goed, dat de dominé toch eindelijk verzekerde, dat er zulke snoode booswichten niet onder zijn gehoor waren. En niet dat mijn gering oordeel iets zou beteekenen, maar JORDINS sprak er nog met letterkundige vrienden over en allen waren zij het eens in lof en bewondering van 's mans zeggingskracht.

Mijne schoonzuster hoorde dit onder een aanhoudend hoofdknikken met gesloten oogen en plegtig ge-

vouwen handen aan, terwijl de plooitjes in hare lippen steeds vermenigvuldigden.

Eindelijk hare blanke handjes opheffende met een smeekenden blik naar een hoek van het plafond, riep zij uit:

- O ja, hij is een begaafd man, lieve mevrouw JORDINS. Ik zag die rijke talenten in hem voor ze nog tot die hoogte ontwikkeld waren - hoe zou anders eene vrouw van mijn stand en mijn fortuin zich aan een eenvoudig dorpspredikant, eens predikantszoon hebben kunnen verbinden. Gij moet weten dat ik gewoon was in de hoogste kringen te schitteren - dat ik mijne winters in de residentie sleet en mijne zomers met reizen kon doorbrengen en toch, ik die zoo volop aan mijn kunstzin kon voldoen - ik besloot mij de insperring in een afgelegen dorpspastorij te getroosten, mij aan al die ontberingen te onderwerpen, welke mij aan de zijde mijns mans bereid wrorden.

- Ontberingen? - Hoe meent ge dat? - vroeg mevrouw JORDINS verwonderd.

- Ja ontberingen - niet van stoffelijken aard, verklaarde ADÈLE - maar daarom niet minder zwaar te torschen. - Ik, aanbidster der muzijk afstand doen van mijne opera, van mijne concerten, van mijne muzikale soirées.... dat alles zich te ontzeggen als het behoefte van hooge ontwikkeling is....

- Mij dunkt, de stille genoegens van het gezellig huiselijk leven, aan de zijde van zulk een man als de uwe, wegen daar toch ruimschoots tegen op, merkte mevrouw JORDINS aan.

- Dat is te zeggen, vooreene andere vrouw welligt meer dan voor mij. Eene andere jonge dame, die alles aan

haar man te danken heeft, die voor haar huwelijk om zoo te zeggen niets was, kon daarin groote voldoening vinden - wat mij betreft, mijn huwelijk was een offer...

- Een offer! riep mevrouw JORDINS met een zoo verbaasd gelaat alsof zij niets meer begrijpen zou.

- Gij gevoelt - ghig ADÈLE als in vertrouwen voort - ik zag mij in de hoogste kringen onderscheiden en aangebeden - mijne talenten werden geprezen - ik werd overal geroemd... En met mijn huwelijk - moest ik dat alles ten offer brengen - ik moest mij van nu aan vergenoegen met in de schaduw te zitten op den tweeden rang en mijn roem zien ondergaan in de eer en de hulde mijn echtgenoot gebragt - Mijne talenten worden vergeten voor de zijne; mijne ontwikkeling trekt niemands aandacht meer; in één woord, ik heb mij opgeofferd, en mijn leven is eene aanhoudende zelfverloochening, als ‘de vrouw van den man van talenten.’

- En die verloochening beklaagt gij u zeker niet? hernam mevrouw JORDINS, gij smaakt daarin ongetwijfeld al die voldoening, welke elk vrouwenhart geniet, bij het wegschenken van geheel haar aanzijn aan den man dien zij toebehoort.

- O ja! dat is mijne zaligheid! riep ADÈLE hare tengere vingers over haar boezem uitspreidende - indien ik het leven niet in dien verheven zin opvatten kon, dan zou mijn ongeluk onoverzienbaar zijn - Ik was gewoon op een grooten voet te leven. Ons huis was een brandpunt van goeden smaak, van echte fijne beschaving. Mijne ouders hielden équipage en onze bedienden droegen een keurige liverei - en dan op een vergeten zanddorp met boeren deerns zich te moeten behelpen - geen tuinman in den omtrek te vinden

die eenige kennis van trekkassen heeft - tot in Junij ingemaakte groente te moeten eten - dat is alles niets voor een burgermeisje, dat niet beter gewend is - voor mij was het een bron van lijden. Maar dat is geleden! riep zij, dankbaar ten hemel ziende - en ik ben eindelijk in een stadje - misschien eenmaal nog in een stad!

Mevrouw JORDINS die te Z. geboren was, scheen weinig gevleid haar vaderstad - die toch door alle boeren in den omtrek ‘d e s t a d ’ genoemd werd - onder de stedekens geteld te zien, maar zij was te goedhartig om die gekrenktheid aan ADÈLE betaald te zetten en hernam flaauwtjes:

- Het buitenleven scheen voor u dan weinig bekoorlijks te hebben, en ik heb mijn leven lang gewenscht nog eens buiten te mogen wonen.

- Daar is een buitenleven dat mij zeer lief is - hernam ADÈLE - maar het is iets anders op een fraaije heerlijkheid te wonen als in mijne jeugd, dan in eene slechte dorpspastorij. Wij hadden het in dat opzigt al zeer ongelukkig getroffen; wij vonden op H o e n d e r v e l d een zeer naar huis met een stijven moestuin, die even als een kerkhof met steile peppels omgeven was, maar overigens een zonnige vlakte, waar ik mij nooit dan bij bedekte lucht durfde wagen, want één dag ware genoeg geweest om mijn tint voor altijd te bederven. - Gij kent den bollen zandweg daar geen rijtuig is door te trekken; wij waren dus veroordeeld in onze kluis te blijven en van de beschaafde wereld gescheiden.... Dat zijn jaren voor mij geweest! - Niemand weet wat mij dat gekost heeft - H o e n d e r v e l d is dan ook het ellendigste dorp der wereld.

Mevrouw JORDINS scheen met moeite een làchbui te onderdrukken, en ik vond mijne beschaafde, hooggeboren zuster uit grond mijner ziel onverdraaglijk. Ik snapte dan ook ongemerkt de kamer uit, het huis uit, en liep straten in, straten door, tot ik weer voor ons fraai woonhuis teregt kwam - en met looden schoenen trad ik den stoep op. Maar hoe stond ik verbaasd, toen bij het openen der deur mij de toonen der piano tegenklonken en ik mijne schoonzuster met het zwakke hoofd la bataille de W a t e r l o o hoorde spelen en dat wel juist onder de kamer waar QUARTUS nog steeds catechisatie had.

Aan tafel was hij blijkbaar misnoegd. Ik zag dit aan zijne drukke bewegingen, aan de hardhandige manier waarmede hij alles aangreep en neerzette; maar ADÈLE teemde zoo mogelijk nog meer en smolt van zoetsappigheid.

De toorn scheen QUARTUS dubbelen eetlust bij te zetten, en hij at zonder spreken of opzien, alsof hij alleen had aangezeten - en na den maaltijd wierp hij zich achterover in zijn grooten stoel en sloeg zwijgend het servet over zijn hoofd.

- Gij zijt ongesteld! - riep ADÈLE angstig zijne hand grijpend.

- Vermoeid! - laat mij met rust - antwoordde QUARTUS bar - zijne handen snel in zijne zakken stekend, als om ze voor hare aanraking te verbergen.

- Het is altijd een moeijelijke dag voor u.

- Vooral als er beneden mij concert gegeven wordt, gromde hij van onder het servet - om de aandacht mijner leerlingen weg te rooven, terwijl ik mij uitput om die te boeijen - Gij moest uw muzikale losbar

stingen op andere uren zien te stellen, dan juist op mijn catechisatietijd.

Het bleek gelaat mijner schoonzuster was nog doorschijnender wit geworden; vergeefs poogde zij hare lippen minzaam te plooijen - er beefde eene nijdige boosaardigheid om dien fijnen mond, terwijl zij zeer zoetvoerig zeide:

- Liefste schat! - als gij dit offer mij ook nog oplegt, zal ik het gelaten brengen - maar gij weet hoe de behoefte aan muzijk mij overvallen kan - hoe zij alleen in staat is mij te kalmeren. Ik moest iets hebben om mij te ontspannen. Na het vertrek van dat lastige domme schepsel, wilde ik niet ongeschikt zijn voor den maaltijd, waar ik altijd zoo gaarne opgewekt aan uwe zijde zit.

QUARTUS geeuwde luidkeels en ik voelde er het aanstekend vermogen van. ADÈLE zonk in eene houding van lijdzame onderwerping op de kanapé en sloeg soms de oogen smeekend naar de bronzen lamp die boven de tafel hing.

- Jongenlief! - riep zij eensklaps met zooveel angst, dat ik verschrikt opvloog - jongenlief! dat zijn geene goede manieren.

Ik zag haar verbaasd aan en stond roerloos bij het venster.

- Gij moet denken dat gij hier niet op een boerendorp aan den landweg zijt - hier in de drukke straat op de vensterglazen te staan trommelen.

- Ik wist waarlijk niet dat ik het deed - stamelde ik blozend.

- Te meer noodig dat ik er u opmerkzaam op maak. Gij weet ook zeker niet dat gij gedurende mijn gesprek

met mevrouw JORDINS aanhoudend met uw been hebt geslingerd - (mijne ooren werden zeer heet) Ik veronderstel insgelijks, dat gij niet zult weten, dat men altijd zooveel mogelijk het midden van zijn stoel moet beslaan en niet op een uiterste puntje blijven hangen... (De ooren schenen mij vlammend van het hoofd te zullen vliegen). Ik heb geene kinderen - ik wil mij dus gaarne al de moeite getroosten om aan uwe vorming te arbeiden. (Het was of langbeenige spinnekoppen over mijne gansche huid huppelden) - O lieve goede mevrouw JORDINS, had ik toch bij u in de kost mogen zijn. Al mijne vrijmoedigheid verzonk in dit eigen uur - ik voelde mij met elke seconde houteriger worden.

Ik was met mijn broeder bij den rector geweest en had hem als een zeer aangenaam man leeren kennen - ik was hoog met hem ingenomen en gevoelde mij vrij en ongedwongen tegen hem over. Doch hoe geheel anders was het mij, toen ik hem kort daarna bij ons aan huis in het bijzijn mijner schoonzuster moest zien. Ik zat in een klein vertrekje dat naast de zaal was waar hij zich bevond, toen mijne zuster mij kwam roepen:

- Lieve jongen! daar is uw beste vriend en leidsman - zei ze kwijnend - zoudt ge hem niet eens gaan begroeten? - Kom beste, wees nu niet bedeesd! Ga onbeschroomd tot hem. Van een entrée de chambre hangt veel af. Wat loopt ge dien schoen toch scheef. Zet uwe voeten regt en slinger niet met uwe armen...

Ik was juist bezig met een groote inktvlak die op mijn boek gevallen was tot een geestige silhouette uit te werken, door er een vervaarlijke neus aan te maken - Gemelijk wierp ik de pen neder, en zwaaide mij loom met hangend hoofd voort. Bij mijn ‘en-

trée de chambre' kreeg ik magtig veel lust om als een ezel in het rond te schoppen, vooral in de rigting waar ik mijn geliefde zuster zag, maar naauwelijks merkte ik dat mijn 'beste vriend' geheel niet op mij lette of ik herstelde mij eenigermate.

Nadat ik mijn compliment voor Dr. JORDINS gemaakt en met hem afgedaan had, wierp ik mij in een vensterbank om op straat te kijken, maar ADÈLE maakte eene plotselinge beweging van gezag als een korporaal die rekruten in het gelid terug drijft, en ik sprong als gegalvaniseerd weer regt op mijne scheef geloopen schoenen en bleef met een druilig gezigt als een paal staan.

- Hij was al weder aan zijn werk mijnheer JORDINS! zei ADÈLE met een teederen lonk. Hoe vindt ge dat? - 'Mijn beste vriend' vond dit natuurlijk 'v o o r b e e l d i g ' - maar ROB wist al te goed dat hij tot gepaste afwisseling van zijn lectuur een Silhouette in het treffelijke boek van RINALDO RINALDINI had geteekend.

- Zet uw voeten niet op elkander en ga liever zitten, vriendje lief! dat is rustiger, zeide ADÈLE - en geeft u beter houding.

Ik trok met mijn voet, zonder om te zien, een stoel naar mij toe, en meenende hem genoeg onder mijn bereik te hebben, liet ik mij als een blok neer zakken; maar daar ik slechts op den gladden rand neêrkwam, pofte ik met een vervaarlijken bons op den grond. ADÈLE gaf een gil, alsof zij meende, dat ik een vlaag van vallende ziekte kreeg, en Dr. JORDINS lachte zich slap, terwijl ik opkrabbelde en ADÈLE mijne verlegenheid tot wanhoop opvoerde door haar oneindig vragen:

- Hoe is dat toch gekomen? Waar hebt ge u be-

zeerd, jongen lief! - Zijt ge niet geschrikt? Wat scheelde er toch aan, vriendje?

Ik had wel in den grond willen verdwijnen; maar Dr. JORDINS kwam mij zeer welwillend te hulp door eensklaps ADÈLE'S aandacht op een voorbijganger te vestigen, waarvoor ik hem mijn levenlang dankbaar wilde zijn.

Wat was ik blijde dat een paar dagen later onze cursus geopend werd en dat ik onder voorwendsel van druk te werken, mij voor een groot gedeelte van den dag aan het bespiedend oog van ADÈLE kon onttrekken. Doch kwam ik ook onder haar bereik dan was er altijd iets voor mij in de pekel. Ik gewende mij echter spoedig daaraan en liet dit met een zucht van ongeduld over mij heen varen, zonder er mij verder om te bekommeren, gelijk ik toen meende, maar niet zonder dat haar aanhoudend vitten op mijne wijze van zijn en van doen, mij weder terug bragt tot die stijfheid en gedwongenheid, die mij belemmerde in den omgang met menschen - en de vrije beweging tusschen jonge lieden van mijne jaren vermogt zelfs niet mij die gemakkelijkheid te hergeven. Onder mijne makkers scheen mij mijne prikkelbaarheid echter tot een ander uiterste te drijven en overmande mij zoodra ik mij gekrenkt of miskend voelde zoodanig, dat ik mijne vuisten met hunne respective ruggen in gemeenschap bragt, op eene wijze, die mij, ondanks mijne kleine gestalte, weldra bij mijne makkers dat respect verwierf, wat een knaap - die moedig, regtvaardig en opregt is, ook al is hij wat oploopend of ligtgeraakt, steeds onder zijne kameraden verkrijgen zal.

XVI.
Mijn boezemvrienden en mijn horologie.

De familie JORDINS behoorde tot dien beschaafden, maar onbemiddelden burgerstand, die volgens zijn ontwikkeling de hoogste rangen der maatschappij eer zou aandoen, maar door de beperktheid zijner middelen gedwongen is zich in een kring te bewegen, waar boven hij vaak verheven is. Deze tweeslachtigheid is dikwijls zeer pijnlijk, maar brengt ook hare voorregten en vrijheden mede. De docent is in het oog der lieden, die wel zoo goed zijn hem hunne dierbare panden toe te vertrouwen, toch doorgaans maar een schoolmeester, hij moge Dr. voor zijn naam teekenen of niet, en hij blijft dus buiten het salon der bean monde. Dit belette echter niet dat de jonge JORDINS in naauwe vriendschap opgroeide met de jongelieden, welke bij zijn ouders in den kost waren of de privaatlessen van zijn vader genoten. Zoo waren er voornamelijk twree die zich bijzonder aan hem gehecht toonden en bij dit driemanschap

sloot ik mij spoedig aan. De oudste van ons vierspan was een rijk Oosterling, die bij Dr. JORDINS in den kost was en veel geld verteerde. Zijn blinkend gitzwart haar, zijn schitterend donker oog gaven aan zijne anders niet zeer edele trekken een zweem van geestigheid, die zijn onderhoud niet logenstrafte. WOUTER CABRET was vlug en slim, zonder buitengewonen aanleg voor de wetenschap, maar een lustig makker, vol snakerij en kortswijl en verder zag ik toen nog niet. Kon ik hem niet achten om zijn vlijt of bekwaamheid, trok mij zijn karakter niet aan - hij was toch de eerste op de dansles - in het schermen en in de manège blonk hij boven allen uit - en dat waren in mijn oog qualiteiten die vrij wat te beduiden hadden.

De andere was ABRAHAM KRAMME, het eenig kind van een schatrijk rentenier, die alleen ter wille van zijn zoon te Z. was komen wonen. BRAM was in allen deele een verwend troetelkind; hij had zijne moeder vroeg verloren en zijn vader scheen hem door grenzelooze toegevendheid de moederlijke teederheid te willen vergoeden; hij was een door en door eigenzinnig en lastig heer, maar niet te min had hij voor zijne vrienden zooveel beminnelijks, dat wij hem hartelijk lief hadden.

BRAM had een zeldzame gemakkelijkheid voor alles wat hij zich eigen maken wilde, hij leerde zonder inspanning en in ongelooflijk korten tijd; ook was hij een uitnemend musicus en zanger en mij trok hij onweêrstaanbaar tot zich door zijne levendigheid en hartelijkheid; want zijn hart scheen zoo warm en open als zijne taal aangenaam en innemend was.

Hoewel WOUTER mij altijd vrij koel en uit de hoogte bejegende, omdat hij meer dan een kop grooter was

dan ik, getroostte ik mij zulks ter liefde van BRAM. Ook WILLEM JORDINS zou mij om zijns zelfs wille niet hebben aangetrokken, maar BRAM was de band tusschen ons allen, en zoo hij voor iemand eenige voorliefde openbaarde dan was die te mijwaarts. Hij was een slank, tenger jongman, een licht blonde krulkop met een schraal, bleek gelaat, scherpe, geestige trekken en een zeer levendig oog. WILLEM JORDINS daarentegen was een breede in een gedrongen figuur met een zwaar hoofd, en het was mij altijd een raadsel hoe men met een zoo volmaakt Romeinsch profil met mogelijkheid zoo leelijk kon zijn als WILLEMS tronie voor elk onpartijdig oog zich voordeed. Indien hij in evenredigheid van zijn breede schouders ware opgegroeid zou hij een reus zijn geworden; maar hij bleef een gedrongen, regt leelijk manneke. In de klasse won hij het echter op ons allen, zoo al niet door natuurlijken aanleg, welke in BRAM verreweg het sterkste sprak - toch kennelijk in volharding, vlijt en nadenken. Droog komiek deed hij ons de lever duchtig schudden, zonder dat er ooit een lachje om zijn strakke lippen speelde, maar onbetamelijke scherts gedoogde hij nooit - en als WOUTER zijn bijzonderen smaak voor ruwe taal wilde botvieren, nam hij het altoos waar als WILLEM er niet bij was. - Deze strenge zedelijk heid zou mij zeer aan hem geboeid hebben, zoo hij daarbij niet een lastig potentaat gewreest ware, die elk vergrijp zijner makkers hoog aanrekende en niet ligt vergat, en die altijd met het hardste, on genadigste oordeel over de misslagen van anderen gereed was.

De beide rijke en kwistige jongelieden waren voor den geheel onbemiddelden JORDINS, als ook voor mij,

die niet veel zakgeld kreeg, voorzeker niet de meest gepaste makkers, en gedurig werden de klagten luider in mijn gemoed:

- 't Is toch ellendig zoo schrap te zitten en nooit eens als BRAM te kunnen doen wat men wil!

Tot hiertoe had ik mij altijd volkomen voldaan gevoeld en rijk geacht, doch allengs kregen mijne wenschen meer omvang dan mijne beurs, en voelde ik een pijnlijke belemmering, die mij om meer zakgeld deed schrijven. Mijn vader stond het mij niet toe. Mijne moeder echter zond mij heimelijk een klein geschenk in geld met een allerliefst briefje over de tevredenheid, dat mij in het hart trof en beschaamde, maar een zeker onbehaaglijk gevoel van spijt toch niet weg nam, dat de middelen van een d e r t i e n d e niet te vergelijken waren met die van een e e n i g e n zoon, of van een rijken Oosterling.

WOUTER en BRAM leerden paardrijden; zij spraken van jagen; zij kochten pistolen, karwatsen en wandelstokken bij de vleet.... WOUTER zond presentjes aan zijne kennissen; BRAM ging met zijn vrienden oesters eten of snoepen bij een confiturier - en ofschoon hij niets liever deed dan makkers onthalen, was ik te trotsch om steeds gast en nooit gastheer te zijn. Ik beperkte dus mijne uitgaven om op mijne beurt soms ook die weelde te mogen smaken, en het smartte mij, dat ik mijne vrienden ten mijnent niet zoo goed onthalen kon als de huishoudster van den heer KRAMME het ons deed, zoo vaak wij bij BRAM kwamen werken.

JORDINS die bij de noodzakelijkheid van zuinigheid een kennelijke neiging tot gierigheid had, loste den knoop gemakkelijker op dan ik. Hij was van oordeel

dat, daar BRAM en WOUTER beter een gulden konden betalen dan wij een dubbeltje, zij ook iets voor de vrienden moesten over hebben, en hij beweerde overtuigd te zijn, dat hij voor de eer van zijn aangenaam bijzijn wel vrijgehouden mogt worden.

- Geloof mij, zeide hij, dat die rijke jongelui zich meer gevleid voelen, als wij hen de eer doen van te bekennen, dat wij niet met hen gelijk op kunnen dat wij er niet eens naar trachten, omdat wij weten hoe rijk zij zijn! - en WILLEM was een schrander opmerker - maar mij stuitte deze theorie tegen de borst.

BRAM en WOUTER waren groote lief hebbers van kaartspelen. Zij leerden het ons en weldra was het regel geworden dat wij, na ons werk in orde gebragt te hebben, de kaarten opvatten. In het eerst verveelde het mij. Ik deed het alleen omdat ik vond dat deze pruikerige tijdkorting ons met zekere mannelijke waardigheid omgaf. Naauwelijks hadden JORDINS en ik echter oefening genoeg om ons met BRAM en WOUTER te durven meten, of deze stelden ons voor om het spel wat pikanter te maken door er eenig geld op te zetten. BRAM kende allerlei soort van spelen, maar hij was te wild, en verloor vaak, niet uit gebrek aan doorzigt, maar uit achteloosheid en dartelheid en WOUTER speelde onverschillig.

- Wat er gewonnen wordt - zei BRAM moet door het vierspan verteerd worden. Wij vonden dit voorstel zeer edelmoedig en juichten het van harte toe. Dat ging een tijd lang goed. Nu eens won de eene partij dan de andere; vaak speelde ik gelukkig, en ik voelde al te wel dat mijne belangstelling steeds klom naarmate ik won. Maar vooral ook liet verlies be-

gon mij aan te vuren en tot meer oplettendheid te spitsen, en een duiveltje ontwaakte in mijn hart dat fluisterde:

- Pas nu op uw tellen en profiteer van hunne achteloosheid om te winnen - dan hebt gij dikwerf gelegenheid ruimer bij kas te zijn. Ik speelde voortaan met ernst, weldra met waren hartstogt.

De huishoudster van den heer KRAMME, jufvrouw STIPPEL, zond ons gewoonlijk een keteltje punch en gebak. De punch was niet gevaarlijk zoo als ze ons gebragt werd, maar BRAM beweerde altijd, dat jufvrouw STIPPEL den rum er in vergat, en voegde er soms zooveel bij, dat ons het hoofd vrij soezig werd. Dit gebeurde mij echter slechts een paar malen; want ik vreesde mijn spel te bederven, en de hoop op winst was in den loop van weinige weken reeds eene zoo heftige begeerte bij mij geworden, dat ik met verlangen naar het uur van het spel bleef uitzien. Het geluk diende mij en ik won aanhoudend zoo, dat het mij inderdaad in staat stelde om meer verteringen te maken. Hoewel ik al het gewonnene aan het onthalen mijner vrienden ten koste legde, bragt mij het opstrijken van het gewonnen geld, tot de verpligting om bij verlies ook met gelijke koelbloedigheid de beurs te trekken. Wij waren allengs op een soort van écarté verzot geraakt en zetten van tijd tot tijd meer geld op. Eensklaps scheen mijn goed geluk te tanen - ik verloor avond op avond. Reeds was al het weekgeld dat ik juist ontvangen had en dat voor een paar maanden strekken moest met mijn laatste spaarpenningen verdwenen - en met een neêrslagtig gemoed en loome schreden trad ik den breeden stoep op van het fraaije huis waar BRAM woonde. Ik werkte een uur met

hem, zonder te weten wat ik deed. Ik was gemelijk en mistroostig, maar wendde hoofdpijn voor. Met ongeduld en vreeze zag ik naar de pendule - het sloeg 9 uur. BRAM kreeg de kaarten en met zenuwachtige vingers schudde ik ze door. Wij speelden niet meer joolend en lagchend als een halfjaar vroeger - met spanning en een geheimzinnig zwijgen ging alles thans in zijn werk.

- Wat spelen wij? vroeg JORDINS.

- Ecarté - zei BRAM - als gewoonlijk.

- Daar heb ik ook het meeste vermaak in, sprak CABRET.

Ik wendde nog een zwakke poging aan om een ander spel te kiezen, waarbij ik meer op mijn goed oordeel kon rekenen en minder van mijn kwaad gesternte te vreezen had - maar het gelukte niet.

In den aanvang was ik niet ongelukkig - maar weldra viel mij alles tegen, en aan het einde van den avond moest ik WOUTER vragen mij zijne beurs te leenen, - en ik was reeds zoo veel schuldig!...

- 't Komt er niet op aan, zei BRAM - spreek er mij niet van - dat komt te regt.

Ik overmande mij om mij vrolijk en cordaat te houden, maar het viel mij zwaar. Wij scheidden minder lustig dan wel vroeger. - Misschien lag het ook aan mij alleen, die door het pijnlijk denkbeeld gekweld werd, geld schuldig te zijn, dat ik niet wist te betalen. Ik liep nog een paar straten rond voor ik naar huis ging, stapte regt door naar mijne kamer en kroop zonder te bidden in mijn bed.

Om geld naar huis schrijven was onmogelijk, daar ik pas mijn traktement ontvangen had - bij QUARTUS

geld leenen was nog ondoenlijker - op beter kans te hopen en eenige gelukkige avonden van winst af te wachten - ik kon toch niet spelen zonder geld op zak - en welk een mal figuur tegen over mijne makkers als ik die hun geld had opgestreken, thans niet even prompt was in het verschuldigde neer te tellen. Ik sliep dien ganschen nacht niet en zag allerlei akelige schrikbeelden van verloopen spelers voor mijne oogen spoken. Wat raad. Geld moest er zijn. WOUTER had wel eens verteld, welke middelen hij plagt te gebruiken om aan geld te komen, en die allen op het bedriegen van zijn vader neêrkwamen, maar die stuitten mij tegen de borst. Ik wilde mij er eerlijk door helpen. Ik moest iets verkoopen. - Doch wat bezat ik dat eenige waarde had? - Wat anders dan mijn horologie.... Maar aan wien zou ik het verkoopen? - Wat zou die koopman van mij denken? - Waarvoor zou hij mij aanzien? - Ik bloosde in den donkeren nacht en het hoofd gloeide mij, alsof het lichtstralen van zich afschoot. Wat zou ik zeggen, als iemand mijn horologie miste. - Ik was niet gemeenzaam met den leugen - ik had een afschuw van slinksche wegen en geveinsdheid, maar de angst dwong mij tot een list. Het horologie zoo te verkoopen als het was - dat had geen houding dacht mij. De horologiemaker zou alles op mijn gelaat lezen. - Ik zou stotteren en bedremmeld zijn, dat voelde ik al te wel. Maar als het horologie eens stuk was?... en ik wenschte er mij dan van te ontdoen?... Dat had eenige houding. - Ik vloog uit mijn bed op deze vinding. De dag brak aan. Ik haalde de gordijnen op en greep het horologie. - Hoe ging het mij aan het hart - dat fraaije geschenk mijner lieve moeder.... Ik

zette den sleutel er in. - Hoe heefden mijne handen - hoe honsde mijn hart. - De verwonding van een levend wezen, had mij niet meer misdadig kunnen schijnen dan het vernielen van dit geschenk. Ik gruwde van mij zelven en zonk ontsteld in mijn bed terug, verbergde mijn gelaat in mijn kussen - en ik schaam mij niet te belijden - dat ik mijn ongeluk beweende.

Vroeg in den morgen stak ik het mishandelde uurwerk bij mij en ging naar een horologiemaker. Ik had de voorzorg gebruikt de kraag van mijn jas op te zetten en mijn pet diep over het voorhoofd te trekken en veinsde nu heel achteloos mijn horologie hem aan te bieden.

- Vriend! zei ik met een gemaakte stem - de een of ander moet mij aan dit horologie geknoeid hebben, het schijnt mij zoo geheel van de wijs, dat ik wel weten wou of gij nog kans ziet er iets van te maken.

De oude horologiemaker zette zijn bril op, opende het uurwerk, bezag het van alle zijden met veelbeteekenend gebaar - en betuigde, dat een moedwillige hand het baldadig vernield had.

Daar die moedwillige hand niet ver te zoeken was, voelde ik mij het bloed naar het hoofd suizen. - Het was of vonken mij uit de oogen spatten, en of de horologiemaker alles op mij zeide - ja er mij bepaald op aanzag, zoo onderzoekend, zoo onrustbarend sloeg hij mij gade. Het zweet brak mij uit bij dat ontzettend tikken, tikken, tikken van al die honderd rustelooze uurwerken om mij heen - rikke tikke tikke - rikke tikke tikke, ging het van alle zijden steeds sneller, steeds onstuimiger en in mijn hoofd en hart nog al wilder en wilder. - Ik was alles vergeten, wat ik

had willen zeggen; het geheele spinrag van mijn list was gebroken, en zeker stond ik er vrij sukkelachtig bij toen ik zeide:

- Ik zou dat ding... - gij moest dat ding.... maar van mij nemen - koopen.

De oude man zag mij scherp in de oogen als kwam hem de zaak verdacht voor.

- U is de broer van Ds. BOSTON in de Nieuwstraat - u gaat op het gymnasie.

- Ja! - zei ik stroef - ik voelde dat ik mijne houding nu handhaven moest of verloren gaan en vroeg manhaftig - Hebt gij ook nieuwe Zwitsersche horologies?

- Om u te dienen, zeide de oude beleefd buigende.

- Laat ze mij eens zien?

Zij verschenen. Ach naauwelijks een dat zoo fraai was als het mijne. - Ik haspelde en stamelde nog wat heen en weder over den prijs; ik poogde mij aan te stellen als of ik ruilen wilde, hoe linksch het mij ook mogt afgaan, en eindigde met op den verkoop aan te dringen, mij houdende als of ik, zoo hij later eene andere soort mogt krijgen die mij beter beviel, een koop zou komen doen.

Ik geloof niet dat ik de helft van het geld kreeg dat mijn horologie gekost had, maar daar dacht ik niet aan; ik had genoeg om mijn schuld te voldoen.

Met welk een ellendig gevoel stapte ik het winkelhuis uit, waar mijn geliefd horologie achter moest blijven! Hoe plaagde mij dagen lang het gemis van dien kleinen gezelligen makker, die mij nog geen uur verlaten had sedert mijne moeder mij dien schonk.

Het was uit met mijne innerlijke blijmoedigheid; ik mogt zingen en fluiten zoo hard ik wilde, eensklaps hield ik wrevelig op en werd naargeestig, terwijl ik QUARTUS en vooral ADÈLE zooveel mogelijk vermeed.

Met een stevige speld bevestigde ik het zijden lint, waaraan mijn horologie pleeg te hangen in mijn ledigen vestzak; maar werd er van uur of tijd gerept - vroeg iemand ongelukkig hoe laat het was - dan vloog het bloed mij naar het aangezigt; de ooren gloeiden, het draaide mij voor de oogen - ik moest bukken, hoesten, snuiten of de kamer verlaten....

Dit zal omstreeks veertien dagen zoo voortgeduurd hebben, toen QUARTUS mij aan het ontbijt op de minuut af vroeg hoe laat het was, daar zijn horologie was stil blijven staan en hij het regelen wilde.

Het was of mij vuur uit de oogen spatte, toen ik zoo bar mogelijk zeide:

- Mijn horologie is stuk.

- Wel vriendje lief, dat is jammer van dat fraaije horologie! weeklaagde ADÈLE - hoe is dat gekomen!... (ik vreesde dat haar hoofd nu voor goed over zij zou zakken.)

- Laten vallen - zeide ik, mijn neus zeer hard snuitende en veel beweging met mijn zakdoek makende.

- En waar hebt gij het laten vallen, lieve?

- Op de steenen.... (weer gesnoten.)

- Op welke steenen beste - als ik vragen mag, teemde ADÈLE.

- Hier in den gang - (nog harder gesnoten.)

- Gij schijnt verstopt in het hoofd, lieve jongen - en wanneer is dat ongeluk gebeurd, beste?....

- O, al verscheiden dagen geleden.... zei ik achteloos - en propte den mond vol brood. - Vergeefs.

- En waarom mij daarvan niets gezegd? en - zij wierp een smeekenden blik op mij.

- Wat zou dat baten, hernam ik barsch.

- Dat is zoo, lieve - maar bij wien hebt gij het gebragt?

- Bij - och bij - stotterde ik gemelijk - ik weet niet regt hoe die vent heet....

- Bij BRAND toch zeker, die hier de pendules opwinden komt.

- Ja, dat weet ik niet - zei ik wrevelig.

- Ik zal er hem eens naar vragen - hij komt eerstdaags - hij is een kunstenaar in zijn vak - als het bij hem is, is het in goede handen, en hij zal u niet het meeste afnemen als hij weet dat gij van ons komt.

Al had de stoel waarop ik zat in volle vlam gestaan, dan had ik het er niet benaauwder op kunnen hebben. Mij dacht, ik ademde stiklucht, die mij benevelde, zoodat ik niets meer begreep, niets meer hoorde of zag - Ik had nog even zooveel besef dat ik naar mijn kamer holde en mij daar ademloos op een stoel wierp. Wat zou ik nu beginnen? - Als BRAND mij eens verklapte. Als ik eens tot ophelderingen gedwongen werd. Als alles eens bekend werd aan mijn vader.... aan mijne moeder.... O welk een verachtelijk schepsel was ik in mijn eigen oogen.

- God! mijn God! wat ga ik worden! riep ik in ware vertwijfeling uit - toen ik eensklaps ontdekte dat ik niet alleen was. De meid die op mijne slaapkamer werkte vroeg goedhartig:

- Scheelt er wat aan den jongen heer?

- Loop naar den duivel! - graauwde ik haar in mijn ergernis toe - en wilde mij verwijderen - maar mij bezinnende, vroeg ik iets minder norsch.

- Wanneer komt BRAND de klokken opwinden?

- Laat eens zien, jonge heer - morgen - neen van daag nog jonge heer ROB - om elf uur zoo wat - hij is heel precies - heeft u een boodschap?

- Wat raakt jou dat! gromde ik, mijn pet grijpende en nu de straat op regelregt naar BRAND.

Hij was reeds uit, maar zijne vrouw wees mij het huis, waar hij de pendules was gaan opwinden en ik drentelde zoolang daaromtrent tot hij er weer uitkwam - en nu hem ler zijde getreden.

- BRAND, ik heb u wat te zeggen.

- Tot uw dienst mijnheer.

- Als gij aan mijn huis komt, zal mijne zuster u waarschijnlijk naar mijn horologie vragen.

- O zoo! mijnheer.

- Houd u dan als of ik het bij u ter reparatie gegeven heb. Hoor....

- Begrepen mijnheer, zei de ander met een sluwen blik ter zijde, die mij beleedigde, en ik verachtte mij zelven dat ik mij in een reeks van slenters had verward.

- De koop is een zaak tusschen u en mij, die niemand anders behoeft te weten, zei ik zoo koel en cordaat mogelijk - doch bewaar als ge kunt het horologie nog eenigen tijd en beproef of het nog te herstellen is - ligt neem ik het later terug als ik niet beter naar mijn zin vind....

- Tot uw dienst mijnheer - ik zal uw orders verwachten - uw dienaar mijnheer; en hij ging buigende weer een huis in, waar hij pendules moest opdraaijen.

Daar ik niet wist in hoeverre ik mijn horologiemaker vertrouwen kon, was ik door deze voorzorg nog niet volkomen gerust gesteld - en ik zag de mogelijkheid in dat hij mijne verwanten van den gesloten koop met een minderjarige kennis geven mogt.

Men verbeelde zich dus mijne ontroering, als ADÈLE aan de koffijtafel terstond weder van het horologie ophaalde en met een spinnig gezigt heel teemend zeide:

- Lieve, ik heb BRAND hier gehad - en hem eens naar uw horologie gevraagd - maar dat is een leelijk geval (hier scheen de gansche ontbijttafel met een verwonderlijk gedraai voor mij in den grond weg te zinken.)

- Een leelijk geval - herhaalde zij - het is totaal bedorven, (ik haalde weer adem - de tafel stond weer op haar plaats).

- Het zal veel kosten, mompelde ik, en zette mijn kopje naast de tafel neder. Dit ongeluk werd echter mijne redding. ADÈLE kreeg nu zoo veel met tafelkleed en tapijt te doen, dat zij den noodlottigen BRAND met het horologie geheel vergat.

XVII.
Moeders tranen.

Intusschen naderde de vacantie - binnen weinige dagen zou ik naar huis gaan - mijne moeder zien... Die toekomst anders zoo blij, was mij nu zeer donker. De reeks mijner leugens voor mijne moeder te herhalen en voort te zetten was een hagchelijke onderneming; ik durfde er niet aan denken. Ik vreesde thans voor het eerst van mijn leven dat vriendelijk oog te ontmoeten en met weerzin en onlust begaf ik mij op reis - altijd met het zijden lint in mijn ledigen vestzak gespeld.

DECIMUS en LEO wachtten mij aan den wagen, die bijzonder laat aankwam. Daar zij in geschil geraakt waren over het juiste tijdstip der aankomst en het verloopen der stadsklokken, werd ik tot scheidsregter gekozen en naauwelijks had ik mijne voeten op den grond of DECIMUS voerde mij te gemoet:

- Zeg eens kleine man - hoe laat is het nu in Z.? - Zij haalden hunne horologies uit, die werkelijk ver-

schilden en verlangden volgens mijne uitspraak te oordeelen wie gelijk had.

- Het mijne staat stil - zeide ik snel - met een sterken blos, een onrustigen blik op hen werpende - en de vreugd van hen weder te zien, stierf weg onder de pijnlijke herinnering aan de historie, die mijn geweten bezoedelde. Ik zag de noodzakelijkheid in om hoe eer hoe beter eenige oplossing te vinden, die mij mijn vrede hergeven kon.

Mijne moeder had een feestelijk maal aangerigt en allen schenen wel te moede en luchthartig en zij vooral - wat was zij blijde mij weer te zien - en ik!....

- Wat is ROB stil, zei DECIMUS, mij bij de haren trekkende - al muizennesten in zulk een hoofd!... Maar het is ook een heethoofdje!... daar wel wat in broeit...

Ik deed mijn best om levendig te schijnen en veel te praten - maar hoe wild ik er mij nu ook doorsloeg, telkens bestierf mijne opgewektheid en verzonk ik in eigen nadenken midden in een pas aangevangen onderhoud.

LEO wierp een onderzoekenden blik op mij vol ernstige welmeenendheid en DECIMUS bleef over mijn verdwaalde zinnen schertsen, vooral toen hij ontdekte, dat ik in mijne distractie niet wist of ik visch of vogel had gegeten. Mijn oude schuwheid scheen thans met verdubbelde mate op mij neer te zijn gestort, zoodra ik den drempel betrad. Het was of alle veerkracht mij ontzonk en houterig en stokkerig stond ik daar in het midden mijner broeders met een centenaarslast op het hart in het volle besef van een ellendig verworpeling te zijn. Het duurde ook niet lang of mijn vader kon zijn ergernis over mijne linksche manieren niet bedwingen.

- Altijd Jurriaan! riep hij misnoegd mij aanstarende met geërgerd hoofdschudden - altijd dezelfde Jurriaan!

Ik had den moed niet om naar mijne moeder op te zien, maar ik voelde dat zij mij liefderijk aanzag en dat ontroerde mij diep. Het moet voor de overige huisgenooten een vrolijken avond geweest zijn, maar hoe uitmuntend ons souper ook was, ik kon niet eten, niet lagchen, haar blik niet verdragen - ik moest mijn oog voor haar blijden glimlach neêrslaan. Ik verbeeldde mij, dat alle blikken langs mijn huichelachtig horologielint tot in mijn ledigen zak afgleden; en dankbaar was ik, als wij eindelijk onze blakers opnemen en verdwijnen mogten.

O hoe lusteloos en verdrietig zonk ik op een stoel neder om met het hoofd in de hand te zitten droomen, de netelige zaak om en om te wentelen en mij altijd een ellendig voorwerp te vinden.

Hoe lang ik zoo heb gezeten, weet ik niet; maar het moet een geruimen tijd geweest zijn - want eene zachte stem fluisterde digt achter mij:

- Vind ik u nog op mijn jongen? - Ik kwam om uw licht uit te doen, meenende dat gij het vergeten hadt.

Verwilderd zag ik op, maar sloeg even snel mijn oogen weer neder voor den indringenden blik van dat liefdevolle oog, en toch deed het mij zoo goed, die teedere hand op mijn schouder te voelen rusten. Zwijgend stond zij naast mij en drukte zacht mijn hoofd tegen haar trouw hart; mij dacht ik hoorde het kloppen, angstig kloppen om mijnent wil, en ik sloeg mijn arm om haar heen om mij vaster aan haar borst te drukken.

Eene huivering voer mij door de leden, groote tranen druppelden uit mijne oogen, en nog altijd zwegen wij zoo geheimzinnig.

- Mijn kind! - sprak mijne moeder eindelijk zoo roerend teeder - mijn lief kind, is het u nu weer wel aan het hart uwer moeder - aan dat hart waaruit dag en nacht zooveel vurige gebeden voor u oprijzen, als mijn oog u niet bewaken, mijne hand u niet leiden kan....

- Moeder, moeder! barstte ik uit mij losrukkende om mijn gelaat met beide handen te bedekken - ik ben het niet waard - ik ben heel slecht - en er zal nooit meer iets van mij teregt komen.

- ROB! smeekte mijne moeder, mijne handen van mijn gelaat nemende, en ik voelde dat zij sterk beefde - mijn kind, zult gij aan uwe moeder alles zeggen. Ik zag wel dat gij iets op het hart hadt.

- Ach moeder, het zal u zoo bedroeven. - Zij zag mij zoo meêwarig aan - zij leed zelve zoo veel, dat het mij door de ziel sneed, die schoone oogen van smartelijke tranen om mijnent wil beneveld te zien.

- Ik heb om geld gespeeld - barstte ik los. - Ik zweeg, eene bestraffing verwachtende - zij bleef uit - Ik heb eerst dikwijls gewonnen - maar in de laatste weken veel verloren - en ik heb - mijn - uw horologie verkocht - om aan geld te komen....

Mijne moeder zeide niets, maar ik voelde hare heete tranen sneller op mijne handen vallen - en het hart kromp mij weg van pijn.

- O moeder! bad ik, ween zoo niet, ik kan u niet zien schreijen om mijne verkeerdheid - o spreek een woord, één enkel woord tot mij - kunt gij niet vergeven?

- Ja wel, mijn kind! sprak zij met bevende lippen en zij drukte een kus op mijn brandend voorhoofd, - maar laat ons weenen en laat ons bidden....

Toen zonk ik aan hare kniën en verborg mijn gelaat in haar schoot, als toen ik nog mijn avondgebedje bij haar kwam uitstamelen, en wij baden te zamen zoo als alleen eene moeder met en voor een afgedwaald kind bidden kan - en het werd weer licht en kalm in mijn gemoed, bij de heiligste gelofte van mijn hart om die dierbare moeder niet meer te bedroeven en mij dagelijks door gebed te sterken tot alle deugd.

Des daags voor mijn vertrek trad mijne moeder reeds vroegtijdig bij mij binnen. Ik bood haar een stoel, want ik vermoedde dat zij mij kwam spreken en zette mij naast haar neder.

- Wat denkt gij nu te doen, als gij weder tot die jonge vrienden zijt teruggekeerd, waarmede gij ongemerkt een zoo gevaarlijk pad waart ingedwaald? - vroeg zij ernstig.

- Die vraag heb ik mij zelven ook reeds gedaan, lieve moeder, en ik zou lust hebben hun alles te zeggen. Rondborstig bekennen dat mijne middelen geene groote onkosten gedoogen en dat ik nooit weer speel om geld, omdat het mij een passie zou worden.

- Indien zij u dan eens bespotten? - u een ‘flaauwe jongen’ noemen....

- Ik geloof niet dat zij dat doen zullen en als zij het doen, dan openbaren zij mij eene lage zijde in hun hart, die ik veracht. Mijn vriend BRAM is ligtzinnig, maar niet onedelmoedig - doch zoo hij mijne teederste gevoelens kan miskennen dan kan ik hem ook loslaten...

Lang onderhield zij mij nog op hare eigene kiesche en toch zoo onbewimpelde wijze over ‘de kwade zamensprekingen, die goede zeden bederven’ en onderwees mij zoo regt vertrouwelijk hoe ik het leven had te beschouwen in verband tot eene eeuwige ontwikkeling - hoe ik ligchaam en ziel had te bewaren in reinheid ep matigheid, dat de liefde voor al wat hoog en heilig, regtvaardig en liefelijk is regt levendig opgloorde in mijn jonge borst.

Toen zag zij mij nog eens aan en staarde lang en diep in mijne oogen, als las zij in den bodem mijner ziel.

- Zoo open moet dat oog mij ook aanzien ROB, als ik u weer aan mijn hart druk, want indien het oog rein is gebleven zoo zal de geheele mensch rein zijn - en met een warmen kus verliet zij mij.

Naauwelijks was zij met haar ligten tred tot beneden aan den trap gekomen of ik ontdekte op mijn tafel mijn eigen horologie weder. Het liep en was gelijk gezet als had ik het altijd bij mij gehad. Met sidderende hand greep ik het aan om het aan mijne lippen te brengen en toen in een paar sprongen de trappen af en moeder achterna.

- O moeder! had ik dat verdiend! stamelde ik mij aan haar hals werpende - nu zal het mij een heilig kleinood zijn en een levendig vermaner, eene herinnering aan onwaardeerbare oogenblikken.

De gansche reis over dacht ik aan het bijzonder onderhoud dat ik mij voorstelde met mijn vriend BRAM te moeten hebben. Hij toch was eenigzins het hoofd en de ziel van ons vierspan; zijn huis was daarenboven

onze vergaderplaats en als hij iets wilde, gaven de anderen van zelf toe - de stroeve, strenge WILLEM zoowel als de loszinnige WOUTER. Doch aan geen dezer beiden had ik mijn geval voor niets ter wereld willen blootleggen. De een zou de zaak te ligt - de andere te zwaar getild hebben, maar hoe ze nu BRAM regt levendig op het hart te drukken?

Ik kleedde mijne denkbeelden in allerlei vormen - ik schreef hem brieven in gedachten - ik zag hem overstelpt van edele gevoelens mij om den hals vallen; wij bezwoeren eene eeuwige vriendschap en zonken weg in bewondering van elkander.

Deze droom omzweefde mij wakend en slapend, tot BRAM er mij vrij prozaïsch uit wakker stompte, door mij op weg naar het gymnasie dwars tegen het lijf te loopen, en met een vrolijk getier geheel te overbluffen. Hoewel wij een straat omliepen, daar het nog vroeg was, kon er van een zoo deftig eenigzins plegtig onderhoud niets komen, en bleef mijne verhandeling mij in de keel. De eerste wandeling die wij echter deden, moest BRAM er aan gelooven. Eerst lachte hij met mijn vertoog - maar allengs verdween de spotlust en wij knapen spraken regt vertrouwelijk en openhartig. Wat ik zeide en wat hij zeide is mij lang vergeten, maar hij eerbiedigde mijn besluit om niet meer om geld te spelen. Wij zouden voortaan musiceren; maar hij protesteerde levendig tegen mijn plan om geen deel meer te nemen aan uitspanningen of verteringen, welke mijne middelen niet gedoogden op mijne beurt aan mijne vrienden te verschaffen. Van zulk eene uitrekening mogt ik niet meer spreken. - Hij was gelukkig in mij

een prettig makker gevonden te hebben en zou wel zorgen dat ik nooit weer zoo in 't naauw raakte. Maar wat ik hem meest had willen laten voelen - het gevaarlijke en verkeerde in onzen omgang, daartoe kon ik hem niet brengen. Ik kon hem niet laten beseffen dat ik den voet op een slechten weg had gezet, dat ik een zedelijk kwaad had gepleegd. Of hij het heimelijk wel voelde en alleen maar niet bekennen wilde, bleef mij duister tot ik hem regt levendig en met de innigste waardering den lof mijner moeder vermelde, en hem schetste hoe hare tranen mij op het hart brandden - toen riep hij heftig bewogen uit:

- ROB! wat zijt gij gelukkig eene moeder te hebben! - Zulk eene moeder zou een heilige van mij maken kunnen. - Ach ik herinner mij de mijne slechts als in een droom. Leer mij de uwe kennen en wees mijn voorspraak bij haar - wij willen zulk eene vrouw geen smart veroorzaken.

BRAM te omarmen - hem mijn broeder te noemen - hem toe te zeggen dat mijne moeder ook een hart voor hem zou hebben, was den onweerstaanbaren drang mijns gemoeds te volgen - en dien eigen avond schreef ik nog een langen brief aan mijne moeder, die vol was van de voortreffelijkheden van BRAM!.....

XVIII.
Het beklagenswaardige huisgezin.

Ik zal omstreeks twee jaar in de woning van QUARTUS vertoefd hebben, toen er op een morgen een brief van SECUNDUS kwam, waarin hij meldde dat hij het beroep van de gemeente te Hoenderveld, waar QUARTUS voor heen gestaan had, had aangenomen. Mijn broeder was er nog al mede ingenomen; maar mijne zuster scheen door dit berigt buiten zich zelve gebragt en sloeg zulke smeekende oogen op de bronsen lampen, alsof zij zeggen wilde:

- Ik zie er geen licht in.

- Hoenderveld is maar ander half uur van hier! riep zij uit, zoodra zij met mij alleen was - wat zal dat lastig wezen!

Daar ik in zeker opzigt haar vertrouweling was (waarschijnlijk alleen bij gebrek van een ander) verstoutte ik mij te vragen: of zij dat dan niet aardig vond.

- Aardig vinden! o lieve jongen, hunne nabijheid aardig vinden! Het huwelijk van dezen ongelukkigen SECUNDUS bragt eene schaduw over de familie BOSTON en zal nu op nieuw eene schaduw over ons huis brengen.

- Ik ken zuster LOTJE nog geheel niet.

- Des te beter - viel zij in - ik wenschte dat wij allen dit konden zeggen, maar helaas....

- Kunt ge mij niet een en ander van haar vertellen?

- Het is noodig dat gij niet geheel en al onvoorbereid zijt; anders roerde ik die smartelijke snaar liever niet aan. LOTJE - mij dunkt haar gemeene naam zegt u genoeg, hoe weinig opvoeding zij had - want anders zou zij zich nooit dien kameniersnaam gegeven hebben, maar als meer fatsoenlijke lieden zich CHARLOTTE laten noemen. - LOTJE dan is eene vrouw van zeer geringen stand, zonder eenige opvoeding, zonder eenig fortuin zelfs. Ik heb het er ook altijd voor gehouden, dat SECUNDUS door zijn gevoelig hart bedrogen is geworden, om zich dit meisje, dat hij in zijne eerste gemeente in Zeeland leerde kennen aan te trekken, daar zij tijdens zijn verblijf aldaar, hare ouders kort na elkander verloor en met eene gebrekkelijke zuster bleef zitten, zonder eenig vooruitzigt. Zij had bij SECUNDUS hare belijdenis geleerd en heeft zich ongetwijfeld zoo onweerstaanbaar in zijne gunst weten in te dringen, dat hij het jaar daarop, het achttienjarig kind huwde, en de gebrekkelijke zuster op den koop toe nam, die zoo leelijk moet zijn als de nacht, en dus wel voor altijd ten hunnen laste. Waarlijk het is te zot om het in te denken - een dolheid waarvan ik de wederga niet ken en die SECUNDUS levenslang berouwen zal, hoewel hij zijn lot met verwonderlijke zorgeloosheid torscht.

Ik beklaagde mijn ongelukkigen broeder uit den grond mijner ziel en bragt met deze berigten nog anderen in verband, die mij in mijne ongunstige opinie over zuster

LOTJE bevestigden. - Ook SOPHIE had altijd met minachting over haar gesproken, terwijl TERTIUS dan spottend haar partij opnam als van een aardig boerinnetje.

Ik was dus brandend nieuwsgierig naar dit huisgezin en verlustigde mij heimelijk in het denkbeeld om die Zeeuwsche boerin tegenover de affectatie van ADÈLE te zien. Om haar intusschen nog meer te ergeren, vroeg ik argeloos.

- Zij is zeker eene schoonheid?

- Schoonheid! - riep ADÈLE verontwaardigd - een gemeen plat gezigt, verbrand van de zon, met handen hard en bruin van het werken als een keukenmeid! En wat hun ongeluk voltooit is dat LOTJE elk jaar een kind ter wereld brengt - dit moet hen ongetwijfeld in de uiterste armoede storten.

- Zijn zij dan arm! riep ik bekommerd over mijn broeder.

- Zeer arm - natuurlijk! - vier kinderen, acht honderd gulden traktement, een vrouw die geen penning aanbrengt - dure tijden - een gebrekkelijke zuster nog bovendien - ik ben verzekerd dat het er ellendig gesteld moet zijn en dat het beter was, dat zij in Zeeland gebleven waren, dan hier onder ons oog gebrek te komen lijden en ons tot schande en last te zijn - want zulke dwaasheden komen altijd op den zak van vermogende verwanten neder, die dan maar moeten bijspringen als de nood aan den man komt. Het is waar, hij krijgt nu een paar honderd gulden meer traktement, maar er zullen ook nog wel meer opeters ter wereld gebragt worden, en dat is in hunne omstandigheden zeer ongepast. (- ADÈLE was gewoon van elke vermeerdering van familie als van eene be-

rispelijke dwaasheid te spreken.) - Maar wij kunnen er ons niet om ruïneren, ging zij met nadruk voort, wij zijn het aan ons zelven ten duurste verpligt; men moet zijn gevoel weten te beheerschen tegenover ligtzinnige bloedverwanten, want hoe meer men doet, hoe meer er gevergd wordt - dat heb ik ondervonden.... zeide zij met een zoo bangen zucht de oogen ten hemel slaande, als riep zij de wolken tot getuige.

Ik maakte hieruit op dat SECUNDUS en zijn gezin reeds half op kosten van ADÈLE'S rijke beurs leefden, en dit smartte mij diep; ik vroeg dus bescheidelijk of mijn vader hem dan alle hulp ontzeide.

- Ach jongenlief! Wat is een fortuin dat in dertienen moet gesplitst worden! - dat beteekent niets! En een vader mag geen ligtzinnigen zoon ten koste der andere kinderen bevoordeelen.

Daar ik geen flaauw besef van geldzaken en erfportien had, berustte ik in die verklaring en zuchtte bij de overtuiging, dat een fortuin in dertienen zeker niet veel zijn kon, niet om mijnentwille, maar om den armen SECUNDUS, want ik was bereid geweest om mijn dertiende deel aan den ongelukkigen broeder te schenken, wiens armoede bij een toenemend gezin mij een pijnigend schrikbeeld werd, dat in ieder oogenblik van nadenken met grijnzende trekken om mij rond spookte.

Zwaarmoedig zag ik dan ook hunne aankomst te gemoet.

Het was op een voorjaarsmorgen, dat daar een groote glazenwagen voor onze deur stilhield. Naast den koetsier herkende ik het goedhartig gezigt van SECUNDUS. - Wat zag hij er blozend en welgedaan uit! Zoo de armoede zich op zijn kalen zwarten rok had

geworpen, zij zetelde nog niet op zijn van genoegen blinkend gelaat en klonk mij geenszins tegen uit zijn gulle vrolijke stem. Een steen gleed van mijn hart. Hij droeg zijn leed toch blijmoedig en de kommer knaagde nog niet aan zijne levensvreugde of levenskracht. Met nieuwsgierige blikken gluurde ik in den wagen om LOTJE in het oog te krijgen, terwijl ik op de trede staande een slapend molletje in mijne armen kreeg, dat er uitzag als een exemplaar voor een tentoonstelling van schoone kinderen - dit, aan ik weet niet wie, overgereikt hebbende, gaf men mij een keuvelend dartelend knaapje van drie jaar, daarna nog een blond meisje van vier, terwijl een onzer dienstmaagden zich beijverde om de kleinste van het gezin magtig te worden. Ik reikte nu de hand aan een klein levendig vrouwtje van naauwelijks vijf en twintig jaren, die mij met een paar schoone zielvolle blaauwe oogen aanzag in het afklimmen, en den grond rakende terstond uitriep:

- Gij zijt ROB! - hoe gelijkt gij op uwe lieve moeder! - en met gaf zij mij een hartelijken kus tot diepe ergernis mijner schoonzuster, die ons door het venster begluurde, en mij daarover des avonds nog eens onder vier oogen onder handen nam met een nadrukkelijk:

- Hoor eens liefste beste vriendje, men moet zijn gevoel bedwingen - op de straat nooit zulke hartelijkheden. - Onder den blooten hemel beheerscht men zich. Men moge vrienden verwelkomen of bloedverwanten vaarwel zeggen - nooit geen gekus voor het oog van vreemden of van bedienden - dat is aanstootelijk en vernederend - LOTJE neem ik zulks minder kwalijk dan u. Gij hebt een beschaafde moeder; zij

zou zich wel gewacht hebben u op straat te kussen - al had zij u in geen tien jaren gezien.

Ik had een dollen lust tot tegenspreken ofschoon ik heimelijk voelde dat er waarheid lag in hetgeen ADÈLE op hare gewone manier door overdrijving krachteloos maakte. Maar ik begreep dat ADÈLE'S fatsoenlijkheid dien dag reeds genoeg was geschokt geworden en spaarde haar nieuwe ontsteltenis.

Toen ik LOTJE mijn arm bood om haar binnen te brengen, riep zij lagchende:

- Ik bid u help mij eerst den wagen uitpakken. BERTHA! riep zij een blozend meisje toe, dat met een grooten trommel beladen, nu uit den wagen kwam, zie toch eens waar de kinderen gebleven zijn - ik ben zoo bang dat zij onder enkel vreemde gezigten gezamenlijk zullen aanheffen - en wat zou zuster ADÈLE dan zeggen van mijne schreeuwers! Er scheen geen eind aan hoedendoozen en kistjes te zullen komen - in een oogenblik was de gang er schier mede versperd. ADÈLE die goed gevonden had, welligt uit louter caprice om onpasselijk te zijn op dit tijdstip, had zich niet buiten de kamer gewaagd tot een voorloopige welkomstgroet. Toen wij de zaal binnentraden, te weten ROB met zijne twee dames LOTJE en BERTHA, zat QUARTUS reeds met een neefje en nichtje op elke knie te keuvelen, terwijl SECUNDUS met zijn weenend zoontje liep te dodeinen en te sussen, dat terstond stil werd toen het moeder in het oog kreeg. ADÈLE wees met beide handen naar haar zwak hoofd en zag mij zoo smeekend aan, alsof zij mijne ontferming inriep. Zonder deze smachtende figuur zou het tooneel allerliefst geweest zijn. QUARTUS greep een taartje en liet neef en

nicht daar beurtelings van happen, hetgeen oom zoowel scheen te vermaken als de kleinen, terwijl bij SECUNDUS letterlijk met vragen over zijne reis overstelpte. LOTJE bragt handig het toilet harer beide kleinsten in orde, en wierp telkens een schuwen blik op ADÈLE, die kwijnend in haar stoel lag telkens aan een flacon ruikende, terwijl zij met een flaauwe stem aan LOTJE verzekerde:

- Ik ben niet doof liefste - gij buitemnenschen schreeuwt zoo dat mij de hersenen dreunen! - O mijn hoofd! - Hoe maak ik het van daag - mijn arm hoofd...

- Och had ik nu maar mijn fleschje bij, mij! - zuchtte LOTJE met ongeveinsd leedwezen - ik heb een middel, zoo goed als goud! - dat zal ik u zenden. Dat heeft reeds menigeen van die lastige kwaal verlost....

- Neem mij niet kwalijk lieve, zei ADÈLE smeekend - maar ik houd niet van kwakzalverij. 't Is zoo gevaarlijk! Ik heb mijn doctor en neem nooit iets dan hetgeen hij mij voorschrijft. Zelve te knoeijen is tegen mijn principe. Geef u daar toch nooit mede af, wat ik u bidden mag - het is hoogst gevaarlijk....

LOTJE scheen een weinig onthutst en sloeg de heldere oogen verlegen neder.

Ik nam de gelegenheid waar om haar nu meer in bijzonderheden, op te nemen. Zoo als zij daar zat met haar jongste kindje op schoot, zag zij er regt lief uit. Zij was welgemaakt, gezond en sterk. Haar gelaat en hare handen droegen, ja, de sporen van bestendige gemeenschap met de buitenlucht, maar dat gelaat was door die hoogere kleur niet ontsierd, zoo min als die vlugge banden door den arbeid, ofschoon haar tint bij die van ADÈLE vergeleken een verschil opleverde als van een gezond mensch en een marmeren beeld -

Wat mij aangaat, ik gaf aan dien hoogen blos de voorkeur en begreep mij nu beter hoe SECUNDUS het arme LOTJE tot zijne vrouw had kunnen kiezen. Het kon niet ontkend worden dat LOTJE die fijne beschaving, dien door zorgvuldige opvoeding ontwikkelden tact miste, waardoor men alles steeds op de meest kiesche en gevoeglijke wijze doen en zeggen zal - zij was eenigzins druk en luidruchtig en zij sprak wel wat harder dan stadsche lieden zulks gewoon zijn in beschaafde kringen, terwijl haar spraak haar Zeeuwsche herkomst onbetwistbaar maakte - voor het overige vond ik niets ongewoons in haar. Zij was net en hoogst eenvoudig gekleed, en het was aan deze eenvoudigheid dank te weten dat het haar volstrekt niet misstond een paar jaar in de mode ten achter te zijn. Ik zocht vergeefs naar eenig spoor van armoede, doch nergens kon ik iets ontdekken, dat aan verarming of schraalheid deed denken; integendeel hun voorkomen sprak van burgerlijke degelijkheid en welvaart.

Nadat mijn broeder zich van het reisstof had ontdaan, bleek hij nog even proper te zijn als ik hem altijd gekend had. De kinderen zagen er allerliefst uit in hunne rosé kleedjes, ook beviel mij LOTJE'S kleeding beter dan de zwier van ADÈLE; zij liet geen boersche bevreemding blijken over al de heerlijkheid waarmede deze haar kennelijk had willen verblinden, maar scheen zeer op haar gemak, terwijl zij ADÈLE blijkbaar met meer onderscheiding dan hartelijkheid bejegende.

Doch had alles wat ik zag mij een zeer gunstig denkbeeld over LOTJE doen opvatten, mijne verbazing kende geene perken zoo vaak ik BERTHA aanstaarde, die mij als zoo mismaakt was beschreven. Het is zoo, BERTHA

was niet volmaakt regt. Haar figuur was door eene ligte uitzetting van het eene schouderblad wel ietwat bedorven, maar daar BERTHA overigens slank en vlug was, zou het nooit in mij zijn opgekomen haar ‘gebrekkelijk’, veelmin ‘leelijk als de nacht’ te noemen. Men voelde zich echter gedwongen die fout in hare gestalte te betreuren, daar zij een zoo schoon kopje, een zoo bekoorlijk gezigtje had, en mij even goedhartig als vernuftig scheen. Ik wist mijne verbazing over deze verrassing naauwelijks te bedwingen. Zij mogt achttien jaar bereikt hebben, ouder was zij zeker niet. Met eene onbeschrijflijke aanminnigheid, betwistte zij aan de moeder de gehechtheid der kinderen, die deze beide zusters gelijkelijk schenen aan te hangen. Met meer tact bedeeld dan het levendige LOTJE, was zij tevens stiller en schranderder. Zij doorzag zeer wel dat die kleine kabouters een doorn in het oog onzer temende ADÈLE waren, die telkens naar haar hoofd voelde, wanneer de kleinen de mondjes openden - en zij wist ongemerkt de een na den ander te doen verdwijnen, terwijl zij, na n° 4 te hebben geschaakt, ook zelve onzigtbaar bleef. Het kostte mij niet veel moeite hare wijkplaats uit te vinden en mij als oom bij de kleinen te doen eerbiedigen. Ik zal ook niet loochenen dat ik de beide dagen, welke de familie bij ons sleet, zooveel mogelijk bij mijne kleine neefjes en nichtjes vertoefde, ondanks den wrevel van ADÈLE, die nooit spijtiger tegen mij was dan op dien tijd. Immers hare bitsheid tegen de onschuldige BERTHA noopte mij om dit lieve meisje eene openlijke vergoeding daarvoor te bieden in verdubbelde oplettenheid. En die riddertaak viel mij waarlijk niet zwaar; integendeel in de tegenwoordigheid van

mijne beminnelijke beschermelinge voelde ik mij stoutmoediger en durfde ik haar toorn trotseren. Maar ADÈLE wist het middel om mij te straffen. Juist op het oogenblik dat ik zoo regt den galant meende uit te hangen, zeide zij op een vreeselijk jammerenden toon:

- En ons vriendje blijft altijd maar klein! Alle oogen werden nu als zoo vele duimstokken op mij geslagen. Ik stond die meting met een bloedrood gezigt en gloeijende ooren door in verbeten grimmigheid; maar hoe klom mijne gramschap tot woede, als ADÈLE de glaasjes voor het gezelschap vullende, het mijne niet half vol schonk, met een goedhartig lachje de heeren gerust stellende ‘dat zij haar volkje kende.’ Ik had haar willen aanvliegen en liet het glas onaangeroerd. O had ik mij toen een kop grooter kunnen maken! Welk een zielekwelling werd mij die kleine gestalte tusschen al die lange menschen.

De goederen van het reizende huisgezin waren nog niet te Z. aangekomen en moesten daar ontscheept worden om op wagens naar H o e n d e r v e l d getransporteerd te worden. Pakken en ontpakken, laden en lossen was voor mij eene bijzondere lief hebberij - de edelmoedigheid was derhalve niet heel groot, waarmede ik mijne diensten aanbood.

- ROB! jongenlief - gij zult uw tijd wel beter besteden dan met sjouwermanswerk, zei ADÈLE met zalving; maar ROB was ditmaal doof en ging zijn eigen wegen. Hij bestierde niet alleen het overpakken der goederen met den respectiven eigenaar, maar hij verzekerde ook, dat hij de karavaan vergrooten en met SECUNDUS naar H o e n d e r v e l d gaan zou.

SECUNDUS verklaarde ronduit, dat hij daarop re-

kende, want dat hij in wereldsche dingen zoo onbedreven was als een pas geboren kind.

LOTJE en BERTHA betuigden onverholen hare blijdschap en mij huppelde het hart van vreugde in de borst, toen ik mij naast den voerman nederzette om met al mijne nieuwe vrienden naar H o e n d e r v e l d te rijden.

De voerman huiverde in de gure morgenlucht, want het was nog vroeg in het voorjaar - maar ik voelde geen kou - integendeel ik had het warm, zeer warm. De voerman zette zijn ruige kraag op, terwijl ik mijn overjas los knoopen moest - een kwartier later werd hij uitgedaan - en nog bleef het zoo warm, dat ik den scherpen wind zegende, die mijne gloeijende wangen en brandende ooren kwam afkoelen. Mij dunkt het voorjaar is sedert nooit weer zoo warm voor mij geweest.

Wij reden langzaam - schrikkelijk langzaam dacht mij, hoewel het oord mij ongemeen bekoorlijk toescheen. De eerste sprankjes van levensvuur, de eerste voorteekens der lente, die ik opmerkte, bragten zangen in mijn hart, die onder een zacht neuriën van mijne lippen vloeiden. Nooit leefde het voorjaar meer in mijne ziel, nooit verstond ik beter het ontwaken der schepping tot nieuwe levenskracht. Het frissche groen van het winterkoren lachte mij aan als een beeld van zegepralende hoop, die over den doodslaap heeft getriumfeerd, de zwellende knoppen en naauw ontloken bloesems der boomen drukten beter het gevoel mijns harten, den toestand van mijn gemoed uit dan honderd boekdeelen met verzen van SEPTIMUS c.s.

XIX.
De feestdag.

Eindelijk zag ik het gouden haantje op het kerktorentje van H o e n d e r v e l d tegen de heldere lucht blinken. Wat lag het dorp daar lief. - Mij dunkt - ik zag nooit een schooner plaats in heel ons vaderland. Ik was er nooit geweest tijdens het verblijf van QUARTUS en ADÈLE, die er zoo ontevreden waren; maar het moest een meer dan alledaagsch geluk zijn daar te wonen. Het dorp bestond hoofdzakelijk uit een dubbele rij huizen, die een zeer breede straat vormden, welke met een menigte zware kastanjeboomen beplant was. Aan het eene einde der straat zag men de kerk en de pastorij, aan den anderen kant het dorpshuis, terwijl een reusachtige ronde put omstreeks het midden der straat stond.

Het was een feestdag in mijn hart en daarom scheen alles wat om mij was ook feestelijk. De huizen zagen er allen even gezellig uit als ik mij een zamenwonen met LOTJE en BERTHA verbeeldde, en de menschen ke-

ken ons zoo vriendelijk aan, alsof er geen égoisme in de wereld was...

In de pastorij was alles schoongemaakt, maar zij was ledig. Haar op te tuigen tot een aangenaam en gezellig huis was LOTJE en BERTHA wel toevertrouwd, en zij maakten er snelle vorderingen mede. Mijne diensten waren onschatbaar. Ik fungeerde beurtelings voor timmerman en voor behanger. Was er te klimmen, was er te tillen, waren er krammen of spijkers te slaan, kapstokken te bevestigen - ROB was onvermoeid, en zingend en lagchend zetten wij den arbeid voort tot de avond ons overviel. Dan kwam SECUNDUS onze vorderingen met zijn welbehaaglijk glimlachje in oogenschouw nemen - want LOTJE had niet gerust voor zij hem een geschikt verblijf had kunnen aanwijzen waar hij werken kon aan zijn intreepreek, en hij maakte zijne op- en aanmerkingen over onze kunststukken, voornamelijk over de dingen die wij onvoltooid hadden moeten laten, terwijl hij volstandig weigeren bleef om ons over het voltooide te prijzen. Dit lokte dan een vriendschappelijk gekibbel tusschen de echtelingen uit, waarin ik steeds meer ontwaarde hoe goed zij elkander verstonden, hoe hoog zij elkander waardeerden, hoe innig zij elkander lief hadden - kortom ik was volkomen gerust gesteld over het lot van den beklagenswaardigen SECUNDUS. Ik had geene schoonzusters ooit zoo lief gehad als LOTJE - en - BERTHA.

En wat de armoede aangaat - het kwam mij voor dat er groote weelde in deze woning heerschte, niet van meubelen, want de meeste waren van LOTJES ouders en hoogst ouderwetsch, niet in zilver of kristal,

niet in damast of zijde, niet in mollige tapijten of rijke ornementen. Wat is die praal voor het hart! - Ach, een ledige dop, een korst van blinkend ijs. - Maar de weelde die hier zoo volop werd genoten was de rijkdom van liefde en vriendschap.

De maaltijd was hoogst eenvoudig gelijk geheel de leefwijze van SECUNDUS en zijn gelukkig gezin, maar nooit werd een enkele schotel met meer vreugd en dankbaarheid genoten. Die rust die een weerglans is van innerlijken vrede en voldaanheid, die vergenoegdheid die God in alles dankt en naar geen hooge dingen tracht, heerschte hier. Eene jonge boeren dienstmaagd, die meer met veldarbeid dan met huiswerk bekend was, ondersteunde de pogingen der beide zusters die de zorg voor de keuken en de waakzaamheid over de kinderen beurtelings op zich namen. Hoe vlogen die dagen voorbij als een liefelijke droom. Hoe hadden zij mijn hart verkwikt dat er lang nog een zoeten nasmaak van bleef bewaren.

Met weemoed zag ik den zondagmorgen aanbreken, omdat dit de dag was, die mij van mijne lieve vrienden scheiden moest. PRIMUS zou SECUNDUS inzegenen en werd verwacht met QUARTUS - TERTIUS was ook genoodigd doch in plaats van zijne persoon kwam er een brief met de tijding dat zijn oudste kind van de trappen was gevallen en zich zoodanig aan het hoofd bezeerd had dat hij niet van huis kon gaan. QUARTUS zou natuurlijk ADÈLE medebrengen! Dat denkbeeld scheen allen gelijkelijk te bezwaren, schoon niemand er zich over uitliet. Wij waren zeer vroeg in de weer, maar veel minder lustig en opgeruimd dan de vorige dagen. Vooral was de stilte opmerkelijk zoodra er van

QUARTUS gesproken was geworden. Eindelijk hakte SECUNDUS den knoop door toen wij aan het ontbijt zaten.

- Gij zijt zoo stil LOTJE, zeide hij haar vriendelijk de hand reikende - is er iets dat u hindert? - Hebt gij nog geen kopjes genoeg, mij dunkt gij kunt honderd man drenken - of zijn de broodjes niet gekomen?

- O neen, dat is het niet, sprak zij hem met haar opregt oog liefderijk aanziende - alles is gereed naar ons best vermogen, maar een ding beklemt mij een weinig....

- Wat is het dan? vroeg hij met hartelijkheid - De runderribben zijn vast met naar uw zin of vreest gij geen hammen genoeg te hebben?

- Och eigenlijk dwaas van mij - hernam LOTJE blozend - heel gek - en ons half lagchend en half ernstig onderzoekend aanziende bleef zij steken en zag bedremmeld voor zich.

- Mag ik het eens zeggen? - ik weet het - riep ik uit.

- Kom, hoe zoudt gij dat weten, sprak SECUNDUS schertsend - gij bengel! het weten, en ik niet....

- Zij is bang voor den handdruk, zei ik aan zijn oor. De beide zusters barstten in lagchen uit en riepen:

- Geraden.

- Zoudt ge niet vast uw polzen wat stevigen LOTJE - zei ik, anders hebt ge kans dat ze u uit het lid geschud worden.

- Ja, ja, de handdruk ROB! - riep LOTJE geheel verruimd en opgebeurd - en dan de redevoering! - O dat zal iets zijn! En ik zoo dom tegenover al die wijsheid! - Geen woord weet ik uit te brengen!

Help mij toch, lieve man, en begeef mij niet, als de aanspraak komt.

- Ik weet niet of ik er bij zal tegenwoordig zijn, antwoordde SECUNDUS maar bij afwezigheid stel ik u onder de hoede van ROB, die wel iets zal verzinnen om haar van haar stuk te brengen.

Terwijl wij zoo keuvelden rolde er een rijtuig over de keijen, en daar het ons nog wel wat vroeg voor de bezoekers scheen, stoven BERTHA en ik naar het venster om te zien wie daar aangekomen waren.

- Moeder! moeder! -schreeuwde ik het huis uitstormende, en eer de geliefde moeder nog afstappen kon had ik haar dierbare hand reeds aan mijne lippen gebragt.

- O mijn jongen, wat ziet gij er kostelijk uit! was haar blijde uitroep - de rozen liggen u op de wangen.

Ook mijn vader was daar. Hij was zeer verouderd en vreeselijk grijs geworden. Hij schudde mij met warmte de hand; eene huivering van vreugd en aandoening voer mij door het hart met den vurigsten wensch, dat wij dien dag in vriendschap ten einde mogten brengen. LEO en NANNY zagen er nog altijd als schoone tweelingen uit, even groot, even slank en sierlijk van leest - zoo innig aan elkander gehecht. - Welk, een zalige morgen was het voor mij en voor ons allen in de pastorij!

Was het personeel der gasten aanzienlijk vermeerderd geworden, moeder bragt allerlei heerlijke dingen uit een groote mand te voorschijn en stijfde aldus krachtig den voorraad voor het onthaal. - Ik hoorde de dames van pastei en taart mompelen en er kwam

aan het uitpakken geen eind, terwijl de eene verrassing de andere al te boven ging.

Het was opmerkelijk hoe ons vrolijk gezelschap zich eensklaps gestremd en gedrukt voelde bij de aannadering van een ander rijtuig, waaruit ons de zwarte voile van ADÈLE tegen wapperde; en al sprongen er ook mijne vrolijke makkers BRAM KRAMME en WILLEM JORDINS uit - het was of zij over elken blijden indruk een floers kwam werpen. ‘Een enkele vlieg bederft een geheele apothekerspot niet zalve.’ Ach, waarom vallen er toch zulke hatelijke vliegen in onzen kostelijksten balsem, in den geurigen nardus onzer reinste levensvreugde.

En toch was ADÈLE zoo lieftallig, zoo minzaam, en dien morgen interessanter dan ooit. Uit de verte wuifde zij ons, op haar geaffecteerde manier, reeds vele kushandjes toe, en als zij afstapte was het: ‘lieve’ en ‘beste’ links en regts met oogen zoo smachtend dat ik haar gaarne eens een weinig vlugzout onder den neus had gehouden om haar wat op te wakkeren. Wat had zij al handjes te geven, al complimentjes te maken, al oogjes te knippen, al zuchtjes te slaken bij deze feestelijke gelegenheid! Vermakelijk was voor mij de waarneming van LOTJES schuchtere vrees om haar te naderen, die zucht om haar te ontwijken en zich aan haar oog te onttrekken, terwijl ADÈLE daarentegen zekere vervolging tegen LOTJE begon. Ik had uit de verte gezien hoe zij LOTJES hand lang, zeer lang in beslag had gehouden en dat haar slagtoffer al rooder en rooder was geworden, maar verstaan had ik die zalvende redevoering niet. Ik kreeg echter meer dan mij lief was van de toespraak te ver-

nemen, waarop zij den koning van het feest onthaalde.

Daar is eene manier van waarschuwen, raadgeven, vermanen, of hoe zal ik het noemen moraliseren - die, onder den schijn van een boozen geest in onzen boezem aan banden te willen leggen of dien te bezweren, alle sluimerende daemonen in ons hart wakker roept en daar in een wilden dans doet rond huppelen; daar is een snerpende aanblazing, die onder schijn van ons te willen zuiveren en afkoelen, kleine vonken tot groote vlammen aanblaast....

ADÈLE was zeer ver in deze manier van moraliseren; en ofschoon zij omtrent niets geheimzinniger achterhoudenheid aan den dag legde dan aangaande hare jaren, zoo beleed zij haar rijpen leeftijd nooit openhartiger dan door dien grootmoederlijken toon, waarmede zij zoo gaarne hare verwanten te regt wees. SECUNDUS moest er dan nu ook aan gelooven. Ik zag de vrolijkheid besterven om zijn lagenenden mond, zoodra de booze toovergodin zijne hand gevat had om hare bezwering te beginnen.

- Lieve - hoorde ik, zoo lang mogelijk uitgerekt - lie - ie - ie - ie - ve (met de noodige handschuddingen) - niemand kan in deze plegtige ure meer voor u gevoelen dan juist ik. - Ik verplaats mij geheel in uwe positie. Zeer gemengd moeten uwe aandoeningen thans zijn. O mogten de gewaarwordingen van vreugde en dankbaarheid de overhand steeds houden op de zwakheden die het menschelijk hart zoo ligt binnen sluipen. Geloof niet dat ik ongevoelig ben voor de schaduw die ook dezen feestelijken dag voor u bewolkt- (Het gelaat mijns broeders werd

duisterder; hij scheen een vergeefsche poging te doen om zijne hand weer meester te worden). O lieve SECUNDUS, wij beseffen al het pijnlijke dat er voor een ouderen broeder in gelegen moet zijn om de standplaats die reeds door een jongeren broeder verlaten en met een meer grootschen werkkring verwisseld is, te aanvaarden, (SECUNDUS scheen te willen protesteren, maar ADÈLE schudde met haar sterk ter zijde hellend hoofd:

- Neen, liefste broeder, ontveins u dat smartgevoel niet - en met een hemelsch glimlachje vervolgde zij fluisterend: - het hart is zoo arglistig, liefste! (en met steeds meer digt genepen oogen zijn hand heftig schuddend): wij gevoelen dat diep voor u! het is smartelijk. (Een pijnlijke trek van misnoegen kreeg de overhand op het gul gelaat van SECUNDUS, waarop tot hiertoe steeds een storelooze tevredenheid gezeteld had) - maar uw tijd kan immers ook nog komen - vervolgde zij - zie dus niet met een afgunstig oog op uw meer begaafden en meer gelukkigen broeder en mor niet tegen Gods alwijze beschikking - (Ik gevoelde een geweldige aanporring om aan de lange barbes van hare muts te trekken en achtte het tijd mij te verwijderen, altijd de patient in het oog houdende, dien zij niet losliet voor een zoo naargeestige uitdrukking op zijn verbleekt gelaat gegrift was, als ik daarop nooit te voren gezien had.)

- O die duivelsche zemelkous! - mompelde ik bij mij zelven - zij heeft zijn hart vergiftigd. SECUNDUS bleef afgetrokken en stil, en menigmaal zag ik hem zwaar ademhalen, alsof hij opkomende zuchten verdrong.

PRIMUS die bij de broeders den naam had van nog

geen zes preken voor zijne goede dorpers zelf gemaakt te hebben, maar onder een sterk verdacht lag van zijne gemeente steeds de van vader geleende leerredenen voor te lezen, scheen bij deze gelegenheid toch iets oorspronkelijks gereed gemaakt te hebben. Zijn hartelijke rede droeg de algemeene goedkeuring weg en de indruk der eenvoudige plegtigheid was levendig en diep.

Reeds bij haar eerste voetstap binnen de pastorij had ADÈLE aangekondigd, dat zij zich met een deel der honneurs belasten wilde. LOTJE had ons daarvan iets doen vermoeden en wij jonge lieden hadden daartegen terstond complot gemaakt. Wij verdeelden de werkzaamheden onderling, kozen onze beminde moeder tot leidend opperbestierster, en elk stond nu vast op zijn post en handhaafde zijne waardigheid. - Het groote en met heerlijke schotels overdekte buffet was letterlijk in onze magt. LEO openbaarde zijne gaven van vleesch snijden, en ik beproefde mijne krachten op een schilderachtigen ham, terwijl mijn vriend ABRAHAM in het oneindige broodjes opsneed, die door BERTHA en NANNY geboterd en door WILLEM JORDINS rondgediend werden met een gezigt zoo ernstig en stroef alsof hij op eene begrafenis geweest ware. Grootmama zat daar omstuwd van hare kleinkinderen met het prettigste gezigt van de wereld onze vrolijke groep beglurende, die ADÈLE zoo manmoedig het hoofd geboden had. Deze rustte echter niet voor zij LOTJES plaats had ingenomen bij het blad of liever bij de bladen, want de drinkende schaar was zeer talrijk en de koffijfontein onuitputtelijk.

Hierdoor kreeg LOTJE gelegenheid om onder de drukte door soms ook nog eens een woordje met moeder te wis-

selen, die in de achterkamer met hare kleinkinderen bleef, waar de dames vergaderd waren, terwijl in de voorkamer alle dominé's en leeken met lange pijpen gewapend om het hardst dampten en door elkander schreeuwden. Er waren nog verscheidene vreemde gezigten uit den omtrek opgedaagd. Een menigte dorstende en hongerende ringbroeders met hun gevolg en leden van den kerkeraad met lange jassen en korte haren, verzengde aangezigten en koperkleurige handen, elk behoorlijk voorzien van een vervaarlijken hoed, dien zij zorgvuldig op het hoofd hielden, als durfden zij zich geen oogenblik van die kostelijke pronkstukken scheiden. Wijders eenige zwartrokkige dorpsnotabelen, van welke wij weinig notitie namen en ten slotte de burgemeester, een vetweider, die zelf van een zeer goeden stal scheen te zijn, want niet alleen stak deze achtbare man van top tot teen in blinkend zwart laken, maar hij was zoo ontzettend corpulent, dat het bespottelijk scheen hem een gewonen stoel aan te bieden. Wij boden hem daarom den wijdsten leuningstoel dien de pastorij opleverde.

- Nooit van mijn leven! riep hij met een minachtelijken blik op den armstoel - als ik mij daar eerst ingewerkt had zou ik er nooit weer uitkomen! Die stoel is gemaakt voor een mageren dominé en niet voor een burgemeester van twee honderd pond. Zoo als ik wordt er geen tweede gevonden twintig uren in den omtrek!... Ha! Ha! Ha! dat weet ik zeker.

Al de magere dominé's lachten nu in koor dat het daverde, en de vette burgervader scheen meer dan voldaan over zoo veel succes.

Onze EdelAchtbare was vergezeld van zijn oudsten

zoon JACOB, een schrale kweekeling van een goedkoope kostschool. Dit jonge mensch begon van goeder harte aan de plegtigheid deel te nemen door zoo vlijtig mogelijk te eten. Hij schoof zijn stoel steeds digter bij het buffet om gemakkelijker en sneller zijn telkens geledigd bord weêr gevuld te krijgen. De ruimte binnen zijn naauw buisje scheen een grondelooze diepte, waarin een berg boterhammen neergeploft waren zonder kant of wal te raken. Mijne moeder wenkte; zij maakte zich ernstig ongerust over zijn toestand. NANNY meende hem ieder oogenblik te zullen zien neêrstorten in stuiptrekking. - JAKOBJE bleef kalm, grinnikte met zalige vreugde elke nieuwe lading tegen, gluurde met zijn flaauwe oogen schuw in het rond of hij ook bespied werd en propte dan den voorraad met groote brokken in zijn mond. Bij elke hagehelijke beweging die zijn reusachtige vader op zijn klein stoeltje maakte, vreesde JAKOBJE een overhaasten aftogt en dan duwde hij letterlijk zijn keel en mond vol uit angst dat zijn vader opstaan zou, voor hij genoeg naar binnen gewerkt had. Daar zag ik mijne moeder met angstig gebaar opspringen - JACOBJE slikte gelukkig hoogst gemakkelijk- de prop gleed door - en moeder bedaarde weder, maar kon de oogen toch niet van den verslinder afhouden.

- Houd het oog op hem, zeide zij tot NANNY - waarlijk daar verslikt hij zich! Dat brok is al te groot!...

- Ik wenschte het van harte mevrouw, sprak JORDINS geërgerd - ik zou hem dan krachtdadig beginnen te wrijven en te kloppen! - Ik wenschte dat hij eens kuchte!... dan viel ik terstond op hem aan.

Maar JAKOBJE verslikte zich niet, en JAKOBJE berstte

ook niet; en als eindelijk zijn vader opstond, propte hij uit al zijn magt nog tweederde van een broodje in zijn mond en snelde toen naar de deur, om niet in de noodzakelijkheid te komen van iemand te moeten groeten.

Behalve dezen zóó ‘innemenden’ jongeheer, schenen de overige jonge lieden, die ik opmerkte, ons buffet niet te durven genaken, waar wij als hij een fort wacht bleven houden, tot wij eervol door de vrouw des huizes werden ontslagen. Wij verspreidden ons in huis en tuin, om nu eens met deze dan met gene een afgebroken onderhoud te hebben, terwijl ADÈLE, altijd onder den schijn van gedienstigheid, overal rondsnuffelde, alle kasten opende, om hier in een trommeltje en daar in een potje te kijken en alles af te neuzen.

XX.
Verschillende gesprekken.

Lang moest ik ronddolen voor ik mijn geliefden PRIMUS kon meester worden, want hij had zich met mijn vader in duizelingwekkende geleerdheid gewikkeld, zoo dat niemand iets aan die beiden had.

Ik nam intusschen de kans waar om een apartje met moeder te hebben.

De vensterbanken, dit moet ik ter eere van de pastorij te H o e n d e r v e l d getuigen, waren wel niet zoo breed, als een vensterbank eigenlijk altijd behoorde te wezen, want het is mijne overtuiging, dat die ons vergunnen moet om er gemakkelijk in te zitten - maar de Hoenderveldsche vensterbanken gedoogden toch, dat ik half staande, half zittende er in leunen kon, zonder door de glazen te raken en veroorloofden mij alzoo, digt genoeg bij mijne moeder te komen om een vertrouwelijk onderhoud met haar te hebben - of wel een ‘onderhoud’ was het niet - het waren blikken en toonen van verstandhouding, die door niemand

opgemerkt of begrepen konden worden en die voor mij toch een onnoemelijke waardij bezaten.

Met onbeschrijflijk welbehagen staarde ik in die teedere oogen, als poogde ik daar te lezen of zij over mij voldaan was - en ik las er goedkeuring, blijdschap, ja dankbaarheid in - want dankend was die oogwenk, die mij zoo oneindig verkwikte, die mij alles zeide wat er in haar omging. Ik las er in, dat mijn vader te vreden was over mij en dat dit haar gelukkig maakte. In vervoering greep ik hare hand:

- Moeder, fluisterde ik - ik zal mijn best doen, en gij zult nog eenmaal vreugd aan mij beleven.

- Ik weet dat gij uw best doet, mijn jongen - ik heb reeds vreugde aan u, antwoordde zij, mijne hand zacht drukkende, ik ben voldaan mijn kind.

O hoe geheel anders klonk mij dat woord ‘j o n g e n ’ en ‘k i n d ’ uit dien lieven mond dan van de geveinsde lippen van ADÈLE. Ik voelde mij gekrenkt als ik van haar dat ‘lieve jongen’ en ‘vriendje lief’ moest aan hooren; ik had nog liever gewild dat zij mij ‘schavuit’ of ‘deugniet’ had genoemd. Maar als mijne moeder zeide ‘m i j n j o n g e n ’ of ‘m i j n k i n d ’ dan was ik er regt trotsch op ‘h a a r ’ jongen en ‘h a a r ’ kind te zijn, en die naam was mij zoet en dierbaar - ja ik gevoelde dat ik dien waardig blijven moest.

Nog stond ik aan de zijde mijner moeder te keuvelen, toen mijn oog naar een anderen hoek van het vertrek afdwaalde, waar ADÈLE mijn arme BERTHA in de klem had. De woordenwisseling scheen levendig, maar niet aangenaam. Ik zag BERTHA nu blozen dan verbleeken en eindelijk gleden groote paarlen onder hare lange wimpers uit.

- Ik begrijp het waarlijk niet, liefste BERTHA! - riep ADÈLE het hoofd zorgelijk schuddend - ik begrijp het niet, hoe ge zoo onedelmoedig zijn kunt om onder deze omstandigheden langer uw broeder en zuster tot last te wezen. Zijn niet alom winkels genoeg, waar gij een plaats kunt krijgen? Zijn er geen betrekkingen als kamenier, linnenmeid of bonne in menigte, waardoor gij voor u zelve de kost zoudt verdienen zonder op eens anders pot te leven?....

- O, ik heb dit duizendmaal gezegd! - snikte BERTHA - maar noch LOTJE, noch SECUNDUS heeft daar ooit iets van willen weten - ik verzeker u dat zij het niet wilden.

- Maar lieve beste! - fleemde ADÈLE, moet gij niet bekennen dat dit eene dwaasheid! eene teergevoeligheid is, die niet te pas komt? - Gij zelve moest dan uwe waarde beter gevoeld hebben.

- En thans meende ik hen niet langer tot last, maar van wezenlijk nut te zijn....

- Een volwassen mensch in den kost! mijn waardste! - riep ADÈLE hare handen ten hemel heffende - en die gekleed en bewasschen moet worden.... telt gij dat niet lieve?

- Mijne zuster zou het met vier kleine kinderen niet af kunnen; ik geloof haar nu althans eene meid uit te winnen....

- Eene meid uitwinnen? - alsof een dorpspredikant, die een arm meisje getrouwd heeft en zelf zoo weinig bezit, twee meiden moet houden! Neen lief kind, dan kan ik u predikantsvrouwen met zeven kinderen wijzen, die maar ééne meid houden en die....

- Die zullen zeker geene zuster hebben om haar

te hulp te schieten, en dan beklaag ik haar diepviel SECUNDUS daarop in met een gelaat dat van gramschap gloeide - wij die in onze lieve BERTHA eene hulp vinden, zoo als huurlingen die nooit vergoeden kunnen - vervolgde hij - wij zijn haar dankbaar, dat zij onzen wensch gehoor geeft om bij ons te blijven. - En SECUNDUS legde zijne hand op BERTHA'S schouder, met broederlijke liefde het bedrukte meisje tot zich trekkende, dat hem echter ontvlugtte om in den hof hare tranen den vrijen loop te geven.

Ik zocht haar op; maar wat kon ik zeggen om haar te troosten? Ik stamelde zoo wat van:

- Houd maar moed, lieve BERTHA, hier zijt ge zoo regt nuttig en noodig! - En o, hoe gaarne had ik er bijgevoegd: als ik mijne studie eens heb volbragt dan.... Maar een goede genius sloot mij de lippen en ik voelde met spijt dat ik nog maar een ellendige latijnsche jongen was. Hoe benijdde ik LEO in zijne waardigheid als candidaat, wien het beter zou gevoegd hebben woorden te spreken, welke ik nog niet eens denken mogt. - Ik had dan geen krachtiger troost aan mijne bedrukte BERTHA te bieden dan een hartelijk:

- Ik zal spoedig weer komen overwippen. En het kwam mij voor, dat zij dit nog al troostrijk vond, althans zij sloeg een zoo vriendelijken blik naar mij op, dat mij het hart er vrolijk van begon te huppelen en te jubelen.

ADÈLE had ons met haar loerend altijd half geloken oog overal gevolgd en zon op mijne tuchtiging. Naauwelijks zag zij ons binnen treden of zij rigtte zich tot mijn vader en zeide als een invallende gedachte of nieuwe ontdekking:

- Hemel! wat is ROB toch nog min voor zijne jaren! hij reikt BERTHA maar even over den schouder!...

En dat te zeggen aan mijn vader, die een afschuw van kleine menschen had!... Ik zag dan ook de pijnlijke trekking van zijn lip, de trillende beweging zijner neusvleugels als hij zijn oog op mij sloeg, en ik voelde, dat ik weer daalde in zijn gunst.

LEO, die een zoo uitnemende gave bezat om pijnlijke indrukken uit te wisschen, schonk mij een glas wijn in en zeide lustig:

- Kom ROB! op den groei uwer beenen - en dat ge zuster ADÈLE eerlang over het hoofd zult kijken.

- Vriendje lief! - wees voorzigtig! - dreigde zij met den vinger - gij kunt er niet tegen, mijn jongen.

Ik ledigde mijn glas in éénen teug en zag haar zegevierend aan. Ik voelde een dollen lust om haar door veel drinken te tergen en had voor heel de wereld wel gewenscht het vermogen te bezitten om een paar flesch voor haar oogen te verzwelgen - doch het bewustzijn, hoe weinig ik, die altijd water dronk, verdragen kon, bewaarde mij bij de matigheid.

JORDINS bleef dien ganschen dag ongemeen stil - en in zich zelven gekeerd scheen hij zich weinig om hetgeen er rondom hem voorviel te bekommeren. Zoo vaak hij meende dat niemand op hem lette, zag ik hem een snellen blik op NANNY slaan. Ik had hem aan haar voorgesteld, en hoewel ik haar vroeger reeds veel van zijn leelijke tronie gezegd had, scheen zijne caricatuur-physionomie haar zeer pijnlijk aan te doen. JORDINS was een te fijne opmerker dan dat hem zulks kon ontgaan, en hij had te weinig eigenliefde om er de oorzaak niet van te vatten.

Hoeveel moeite de goede NANNY zich ook gaf om zich te herstellen en ongedwongen met hem te spreken, hem scheen eensklaps de lust en de spraakzaamheid ontvallen en moeijelijk sukkelde het kwijnende gesprek nog eenige oogenblikken voort. Zoo spoedig verslagen had ik mijn wakkeren WILLEM nooit gezien; integendeel zijn scherp vernuft schiep steeds een uitweg, als niemand meer had weten te ontkomen, en hij eindigde altijd met elk wie zijn onaangenaam uiterlijk had afgeschrikt te dwingen hem hulde te brengen voor zijn aangenaam onderhoud. Ditmaal zonk hij in doffe moedeloosheid weg, en ik zag hem een kwaadaardigen blik in den spiegel slaan, die hem zeer te onpas zijn eigen tronie vertoonde.

Onder weg naar de stad was BRAM door de huizen.

- Uwe moeder is een engel, ROB! riep hij uit - en uwe zuster!-ja dat woord moet nog geschapen worden - dat is iets onuitsprekelijks. - Welk een bovenaardsch wezen zou ik niet geworden zijn onder de leiding van twee zulke hemelsche schepselen. Uw vader vergeve het mij, maar ik voel mij niet minder betooverd door de beminnelijke moeder dan door de bekoorlijke dochter.

- Gij zijt een zotskap! - gromde JORDINS tusschen de tanden - verliefd op alles wat gij maar ziet! - en hij geeuwde den ganschen weg over tot hij norsch en haastig van ons afscheid nam, zonder tot mijne bevreemding een enkel woord over mijne lieve NANNY gerept te hebben. Wat mij aangaat, ik zag in het donker steeds twee starren voor mij blinken - het zachte licht uit de reine blikken van BERTHA.

Wat was ik blijde dat PRIMUS met ons mede naar

de stad was gegaan, en schoon ik wist dat hij des anderen daags vroeg vertrekken zou, was ik onbarmhartig genoeg om mij naar zijne kamer te begeven en hem uit den slaap te houden.

- Wel foei, wat zijt gij vandaag ongenaakbaar geleerd geweest PRIMUS - ik durfde u niet nabijkomen met al de vragen die mij op het hart lagen.

- Vraag op maar - wat wilt gij weten?

- Hoe gaat het bij ARONSEN?

- Dacht ik het niet, dat uw eerste vraag naar HULDA zou zijn - zei PRIMUS glimlagchend.

- Wonen zij nog in het zelfde huis?

- Zij wonen nog op dezelfde plek; maar het huis is onherkenbaar veranderd. ARONSEN heeft zeer goede zaken gedaan, hij is een welgesteld man en altijd nog even oppassend.

- En de kleine HULDA?

- Is geen kleine HULDA meer, sprak PRIMUS met eene ingenomenheid, die mij verbaasde. - Zij is eene slanke Oostersche schoonheid met gitzwarte oogen en een fijnen ligt gebogen neus; maar haar mond heeft te veel dien eigenaardigen trek van bitterheid hare natie zoo eigen; zonder dien trek zou zij verwonderlijk schoon zijn.

Hare bekoorlijkheid moest wel indrukwekkend wezen, dat zij mijn broeder, die meer oog voor spinnekoppen en sprinkhanen had dan voor dames, zoo in bijzonderheden bekend was; maar ook haar bewonderde hij welligt bloot als natuurproduct.

- En is zij lief en deugdzaam? - vroeg ik verder.

- Zoo ver ik weet, ja - ik hoor echter zelden iets van haar. Soms ontmoet zij mij op mijne wandelingen

en als zij haar vader hij zich heeft, houdt zij mij altijd staande om met onverzwakte belangstelling naar u en naar moeder te vragen. Zij heeft eenige jaren op een goede kostschool doorgebragt en schijnt zeer ontwikkeld voor hare jaren en sexe.

De lieve trouwe HULDA dacht nog aan mij, die haar zoo schandelijk had vergeten! - Was ik haar eenige vriend nog altijd gebleven? - Onze correspondentie was zoo rasch gestremd geworden; welligt droomde zij nog van mijne terugkomst.

- En wat weet gij van de familie, die op het huis L i j s t e r b o s c h komt wonen - zei PRIMUS mij uit mijne mijmering opwekkende?

- Ik ken alleen den zoon - WOUTER CABRET, een hubsche jongen - maar die te veel geld heeft om te willen werken. Van zijne betrekkingen weet ik bitter weinig; eigenlijk niets dan dat ze zeer rijk zijn - dat ze uit O o s t - I n d i ë komen - dat de oude heer den rang heeft van generaal, en door de podegra steeds aan zijn kamer is gebonden - ja wacht, nog iets: dat hij kort voor zijn vertrek naar 't vaderland, eene schoone jonge vrouw van zeer geringe afkomst heeft gehuwd, die weinig ouder is dan haar stiefzoon WOUTER - en dat ik niet geloof, dat gij er veel aan hebben zult. - Maar gij moet morgen vroeg op reis; ik mag niet meer van uw rust stelen - goeden nacht!

XXI.
De dorpers.

Wij hadden weer dagen en weken lang in den ouden tred voortgesukkeld, toen ik plotseling een geheel ongewone uitdrukking op het gelaat mijner schoonzuster ontwaarde. Hare doorschijnende bleekheid werd door een levendig rood vervangen, de fijne blaauwe aren op haar hoog voorhoofd zwollen op, en dit na een blik in den grooten spion voor haar venster.

- O, zie toch eens, QUARTUS! jammerde zij, de oogen vol wanhoop op haar echtgenoot slaande. - Ik sprong naar het venster om een overreden kind of gebroken armen en beenen te zoeken.

- O, hemel! galmde zij weder - ik heb het wel gevreesd.....

Daar ik geen bloed zag stroomen, gluurde ik over hare muts heen ook eens in den spion - om in het blij gezigt van LOTJE te kijken, die al knikkenden glimlagchend kwam aanzwoegen - beladen met pakjes,

en ter wederzijden sterk uitpuilende zakken, in de eene hand een groote parapluie en in de andere een overpropte karabies vol winkelwaar. Aan elke zijde sleepte zij een keuvelende rondkijkende jonge spruit aan haar rok mede, die beiden even vermoeid en bezweet schenen als de moeder, maar ook evenveel pret hadden in deze pelgrimaadje. BERTHA kwam achteraan met een derde kind op den arm dat waarschijnlijk niet meer voort kon, terwijl zij insgelijks van een mandje en volle zakken was voorzien. SECUNDUS kwam met wit bestoven laarzen en een rood gezigt van de warmte van den anderen kant der straat hard aanstappen om zijne vrouw ter hulp te snellen, en de gansche groep zag er zoo prettig en zoo gelukkig uit, dat de vrolijkheid aanstekend werd en ik luid begon te lagchen en te wenken. ADÈLE wierp een grammen blik op mij en riep verwoed:

- Zoo iets dols heb ik nog nooit gezien! - Wat ziet die vrouw er nu toch gemeen uit! - Met dien omslagdoek aan den hals vastgespeld en dat opgezwollen gezigt! - Ze moest zich schamen zich zoo te presenteren! - Zoo door de stad te kruisen is rondroepen: - hier is de familie van een boerendominé, die eens in de stad komt! - Kijk QUARTUS - wij moeten er iets van zeggen! - Daar blijven ze nu waarlijk nog voor een winkel staan gapen! - O wanneer zal dat LOTJE toch hare boerschheid afleeren!...

Ik was intusschen naar buiten gesneld. Wat zag BERTHA er lief uit met dien verhoogden blos en die schitterende oogen!... - Ik ontnam haar den levenden last, die haar teedere arm reeds te lang getorscht had en droeg mijn kraaijend neefje in huis.

- Wij hebben alle commissies afgedaan ROB - zei LOTJE, en komen eens uitblazen voor wij den terugtogt aanvaarden. O wat hebben de kinderen een pret in dien togt!

- Maar hoe zijt ge hier met hen gekomen?

- Wel in een mandenwagentje! - antwoordde LOTJE op een toon, alsof dat het eenige mogelijke vervoermiddel geweest ware - wij hebben het even buiten de stad laten staan en daar stoppen wij al onze schatten straks weer in. Wij hebben beurtelings voor paard en voerman gespeeld, maar de kinderen hebben ook nog al eens geloopen.

ADÈLE was nu weer bleek geworden en scheen nog steeds te verbleeken over het ongeluk van dit arme huisgezin en op den toon van een half bezwijmende, zeide zij het hoofd ten hemel rigtende:

- O LOTJE, ik bid u, doe zulke dwaasheden toch nooit meer! Als gij commissies hebt - wil ik die met alle liefde voor u doen - maar deze onkosten zijt gij verpligt te vermijden. Een rijtuig voor u allen te nemen kost te veel, en dan de tollen heen en terug! - Uwe omstandigheden gebieden u de zuinigheid als een heilige pligt.

- Maar lieve zuster, sprak SECUNDUS ongeduldig, wij komen te voet!

- Gij kunt dat niet verantwoorden, mijn waardste! - zei ADÈLE met gesloten oogen - gij vermoordt uwe arme kinderen!

LOTJE zag haar echtvriend en daarna ons allen zeer verschrikt aan.

- De kinderen? - sprak zij ontzet - vermoorden? Ze zijn zoo gezond en vrolijk als....

- O ze zullen het niet blijven! - zuchtte ADÈLE, - als ge zóó wilt voortgaan - gij beult ze af.

- Het is een feest voor hen, geloof mij - antwoordde SECUNDUS - zij hebben dagen lang van de voorpret genoten, en de napret zal niet minder zijn.... En wij hebben een kinderwagen buiten de stad; wie vermoeid wordt gaat er in zitten en de meid zal ons te gemoet komen.

- Och wat is het toch ongelukkig, dat gijlieden zoo sober door het leven moet komen - en u met zóó veel inspanning en vermoeijenis eenig genot verschaffen - zuchtte ADÈLE. - Het was te voorzien - men hoorde echter niet naar raad... En gij, lieve LOTJE - weet toch ook, als ik het u eens zeggen mag, en gij neemt het mij immers als oudere zuster niet kwalijk - 't is tot uw best - gij weet toch ook uw stand als predikantsvrouw al zeer weinig op te houden. In plaats van daar zelve door het zand te kuijeren, misschien zelfs den dominé bij wijle te laten trekken! - hadt gij wijzer moeten zijn en uw ouderling TEUNISSEN voor u laten inspannen, of een diaken die een paard heeft.

- Dat zouden wij niet durven vergen - hernam LOTJE - de boeren hebben in dezen tijd van het jaar zooveel te rijden.

- Hoor eens lieve - gij moest hen leeren hunne voorgangers te eeren, gelijk geschreven staat - zij moeten voor hun herder en leeraar altijd klaar staan. Dat deden zij ook zoo vaak wij naar stad wilden - maar gij weet uwe waardigheid niet te handhaven - gij moest u niet tot zulke dingen vernederen.- Bedenk toch in welke familie gij gekomen zijt - de BOSTONS zijn aan de deftigste huizen vermaagschapt....

LOTJE zag bedeesd voor zich. SECUNDUS was intusschen met QUARTUS in een gesprek over kerkelijke zaken verdiept geraakt en hoewel ik hem meermalen met zijn katoenen zakdoek zijn voorhoofd zag afdroogen, blikte hij telkens als steelsgewijze met innige vreugde naar zijne kinderen heen, die aan oom ROB al de wonderen vertelden, welke zij in een poppenwinkel gezien hadden, terwijl BERTHA hun toilet en kapsel een weinig in orde poogde te brengen.

- Wat ging ik graag mee met de karavaan! fluisterde ik haar toe - om den wagen voor u te trekken. (Zij zag mij reeds dankbaar aan voor deze welgemeende betuiging)- maar ik heb privaat! - en mag nooit een les verzuimen!.....

- Gij komt toch eerdaags wel eens zien, hoe ons de schrikkelijke vermoeijenis bekomt - zeide zij schalksch naar ADELE ziende.

- Stellig - stellig - verzekerde ik met klem en bleef niet in gebreke.

Twee dagen later stapte ik vroeg in den morgen, van mijn vriend BRAM vergezeld, die steeds meer mijn intime werd, over den bollen zandweg naar de eenvoudige dorpspastorij.

Wij vonden SECUNDUS in een linnen huisjasje, met een hark gewapend, met een heel klein Duitsch pijpje in den mond in den hof. Een stevige boerenmeid was bezig een paar bedden om te spitten, die hij dan gelijk harkte om ze te bezaaijen. De twee grootste kinderen huppelden om een aardbeziënbed, waar zij moeder bij het plukken schenen te willen helpen, en BERTHA'S tuinhoed wiegde over de rijen doperwten heen en weer, waartusschen haar tengere ge-

stalte was verborgen. BRAM wreef zich in de handen van pret die hij niet uiten kon. Op aller gelaat lag dezelfde genoeglijke kalmte als over heel het oord in dit schoone morgenuur. Hier en daar vonkte nog een diamanten dauwdrop, terwijl de lustige kinderen telkens den ligten arbeid verlieten om een vlinder na te snellen - en bij vergeefsche poging om dien te betrappen, joolend en stoeijend weer bij moeder neer te stuiven en zich te verwonderen, dat zij reeds zooveel had geplukt. Hoeveel partij er ook van den hof voor de moezerij werd getrokken, om het huis was alles bloemen wat men zag. En dit lagchende weelderige plekje gronds had ADÈLE een stijven tuin genoemd, waarin niets wou groeijen! riep ik uit - ‘een doodsch kerkhof zonder lommer!’

Wij konden niet lang werkelooze toeschouwers blijven - eensklaps waren wij in tuinlieden herschapen. Wij togen mede aan het plukken, en onder blij gesnap was de oogst weldra verdubbeld en wij keerden met volle manden met doperwten en malsche salade en met eigen hand gerooide aardappelen naar huis. Dat was een feest!

Het ontbijt wachtte ons - en hoe eenvoudig ook - ons scheen het een koningsmaal, zooals wij daar onder het met wijngaardranken overdekte latwerk achter het huis zaten. BRAM en ik smeekten om meê te mogen doppen, terwijl SECUNDUS ons iets voorlas.

Na het ontbijt vroeg SECUNDUS ons met ietwat schalkschen blik, of wij hem nu ook in zijn studeervertrek wilden vergezellen. Wij sloegen smeekende oogen op de dames, op de spelende kinderen, als zochten

wij voorspraak bij hen om van boekenstof onbesmet te mogen blijven.

- Mijn studeervertrek is ruim en luchtig, hernam SECUNDUS - het heeft een hooge zoldering van het zachtste blaauw, een mollig bloemrijk tapijt en divans in menigte. De wanden zijn met sierlijk loofwerk kwistig getooid en mijne onmeetlijke volière zal u wel behagen. Mijne boeken zijn alle pas dit jaar uitgekomen - ja toch, enkele zijn ook van het vorige - ik heb er in allerlei formaat - doch alles frisch en versch, geen mot of duf heid kleeft er aan.

- Ja, ja, riepen wij uit eenen mond - wij vergezellen u in uw studeervertrek.

- Op voorwaarde van mijne werkzaamheden te deelen.

- Gewis - gewis.

- Gij zult ze toch niet aan het wieden zetten? - vleide LOTJE. Zij hebben hun kost nu waarlijk al zuur genoeg verdiend.

- Och, laat ons maar, hernam ik vrolijk, en BRAM scheen zich de handen stuk te zullen wrijven van pret.

- Zij zullen ons alle groente uitroeijen, hernam BERTHA - ik wed dat ze geen worteltje van camille onderscheiden kunnen - die stadsche heertjes.

BRAM was dan ook magtig dom en zag aardbezieplanten voor spinazie aan - tot groot vermaak der kinderen.

- Voor ons is dat nu voor een enkele maal heel prettig, zei BRAM, zich tot SECUNDUS wendende - vooral door de snakerij, die den arbeid opluistert, maar zeg nu eens opregt: wordt nu voor u, die een

man van studie zijt, dat dagelijks in de aarde krabben niet spoedig vervelend?

- Tuinarbeid, die grove spierkracht eischt verdriet mij daarom wel eens, hernam SECUNDUS, om dat ze mij mijn gebrek aan ligchaamsoefening en krachtsontwikkeling verwijt, want een man van mijn leeftijd en statuur moest niet vermoeid zijn door eenige steken met de spade. - Zulk werk leg ik mij zelve dan ook nooit op. Het is geene oeconomie mij daarop af te sloven - maar het zaaijen en verplanten, het verzorgen en zuiveren van het gezaaide, is mij niet alleen een even groot genot als de inzameling der vruchten zelve - maar het is mij ook zoo leerzaam, dat ik mijn hof met al zijne duizende Godswonderen en hemelstemmen vrij wat meer dank verschuldigd ben voor mijn praktisch leven, dan al de folianten en octavos op mijn boekvertrek.

Wij zagen hem nieuwsgierig aan, als vroegen wij nader opheldering en hij vervolgde terwijl hij vlug bleef wieden:

- Och beste jongens, ik heb zoo vaak te preken over teksten uit dezen hof, vooral als ik niet in den naauwen koker van den kansel, maar op het vrije veld of op den open weg het woord voer met de landlieden. De Heiland koos zijn teksten immers ook uit het boek der natuur niet waar? - maar om ze in het harte over te planten. Zoo is dit plekje mij ook vaak het beeld mijner gemeente zoowel als van mijn eigen gemoed.

BRAM die geen bijzonder vriend van domineé's en volstrekt niet van preken was, hing echter aan zijne lippen, terwijl hij voortging:

- Let nu eens op dit plekje. Ziet gij daar die fijne teedere plantjes wel uit de aarde spruiten? (Wij moesten ons bukken om ze te zien, en er waren er slechts weinig.) - Dat is nu het uitkomend zaad, dat ik hier heb aangebragt - guur weder heeft het zoo lang onderdrukt en achter gehouden, dat ik het reeds geheel verloren heb geacht en juist weer omspitten wilde, toen ik deze teedere plantjes hier en daar op zag komen, te midden van al dit sterk en hoog opgeschoten onkruid, dat juist het felste groeit als het goede zaad kwaad weer heeft...

Zal er nu echter van mijn zaaisel iets teregt komen, dan moet het onkruid er uit, dat zoo vermetel in de hoogte is geschoten, zoo trotsch met zijn grove bladeren het teeder zaadje in de schaduw stelt en elders door zich zoo onbeschaamd breed uit te stoelen een heelen hoek verdrongen heeft. Gisteren kon ik den aanval niet wagen - de omstandigheden waren mij tegen; de grond nog te droog en te hard, zoodat ik of een menigte goede zaadjes met het onkruid uittrok of het onkruid bij den wortel zag afbreken om morgen een nieuw schot te maken. Maar gisteravond viel er regen - de grond is week gemaakt, ik kan mijn werk beginnen. Val ik er nu echter te driftig op aan, vergenoeg ik mij met alleen de grootste, grofste distels uit te wieden - onnut is al mijn arbeid - de kleine onkruiden zijn over een paar dagen zoo sterk als thans de grootste, ja die kleine zullen zich te voordeeliger ontwikkelen, als ik er gerust op ben dat de grootste nu toch weg zijn. Doch besluit ik tot een radikale zuivering, dan dien ik toe te zien dat ik niet enkel blad en stengel weg neem, maar vooral den wortel,

die te dieper schieten zou, juist nu hem zijn loof is ontnomen, Ik heb menigmaal zeer snel zien wieden zoodat alles gezuiverd scheen - misleiding - de wortels bleven - slechts het groen werd aan het oog ontrukt - maar genoeg - ik geef u te raden wat ik gezegd heb. Het is mijne parabel; ontcijfer die zelf te zamen en doe er uw nut mede.

Ik drukte hem dankbaar de hand, terwijl BRAM op zijn wilde manier aan het wieden was getogen en al de koppen afbrak zouder den wortel te kunnen magtig worden.

- Ze zitten diep! zuchtte hij - om een dikken smeerwortel heen wroetend, dien hij besloten scheen te overmeesteren.

- Ik bid u, spaar mijne postelein! - smeekte LOTJE toeschietend om BRAM te weer houden, gij zult toch om dien eenen wortel het gansche bed niet omwoelen? - Maar wat is dat? - riep zij zich op eenig gerucht omkeerende.

Twee vrouwen bragten een weenend kind naar de pastorij - ik zag wel aan de kleedij dat het niet van dit huis was. LOTJE en BERTHA liepen het echter met dezelfde bereidwilligheid te gemoet.

- O juffer BERTHA, jammerde de moeder - wat moet ik toch beginnen - kijk mij dat kind eens bloeden - een trap van het paard - juffrouw - zoo als kinderen doen - voor de kar loopen - en vallen.

LOTJE sprak de kleine vriendelijke woorden toe om haar te stillen, terwijl BERTHA reeds met pluksel en linnen aansnelde.

- Dat is zonderling, zei BRAM - andere vrouwen zijn bang voor bloed en afkeerig van armelui; en BERTHA zet het vuile poesje op haar schoot en onderzoekt en

reinigt de wond waarlijk als een chirurgijn - en hoe handig legt zij het verband! - Gij zegt niets ROB - vindt ge het niet vreemd.

Ik zeide niets, omdat ik wel wist, dat mijn gevoel zich door niets zoo naar waarheid had kunnen uitspreken dan door BERTHA aan mijn hart te drukken, en daar stond natuurlijk niets van in.

- Onze BERHTA is een echte apothekeresse en de pleegzuster van het dorp - zeide SECUNDUS ons.

- In het eerst wilden de lieden niets van haar weten, vervolgde LOTJE, die haar eigen aandeel in dergelijke werken altijd verzweeg - zij ontvingen haar norsch en lieten zich ontvallen, dat zij liever niet hadden dat men haar armoedje kwam opnemen. Zuster ADÈLE had veel bedorven. Als zij bij arme lieden ging, bleef ze òf aan de deur staan òf trad ze binnen, dan beurde zij haar kleedje zoo hoog op, als had zij door een rivier moeten waden, en veegde den stoel zorgvuldig af, welke men haar bood. Dit krenkte de armen - en veelal brak zij hare redevoering of voorlezing van een traktaatje af met een:

- Wel foei wat is het hier toch rookerig! of wat riekt het hier benaauwd.

Dit verbitterde die ruwe zielen zoo zeer, dat men haar eenmaal dreigde het huis uit te gooijen, en meermalen verzocht hare traktaatjes maar voor zich zelve te houden; anderen sloten de deur of liepen het huis uit, als ze haar zagen komen omdat hare aanmatiging elk ergerde. Hoe geheel anders gaat het met onze BERTHA! De arme lieden komen heul en troost bij haar zoeken en nemen raad en daad met haar. - ‘Geld heb ik niet te geven’ - zegt ze dikwijls, maar de ar-

men moeten ook eens leeren dat men zonder geld elkander wel liefde diensten kan bewijzen.’ En hare stille zedige manier van helpen wint haar de ruwste harten, die door haar zachten invloed meer verteederd schijnen te worden, dan door magt van woorden, waar zij den zin niet van verstaan. Maar de daden spraak gaat regelregt naar het hart. Nog deze week heeft zij daar een aardig geval mede gehad; wij hadden gehoord van eene huismoeder met vele kinderen die ernstig ziek lag. BERTHA liep de woning eens in; de man zat met de ellebogen op de kniën en de handen in het haar in den kouden haard te staren. Verschrikt sprong hij op, liep op BERTHA toe, en haar naar de deur dringende, zeide hij:

- Zeg eens juffer, je komt hier toch geen traktaatjes lezen - mijne vrouw kan het niet uitstaan aan haar hoofd! - en ik wil het ook niet hebben. Ik ben baas in mijn huis.

- Ik kwam zien of ik u ook met iets helpen kon, hernam BERTHA.

- Daar staan jou handen ook wel naar - sprak hij minachtelijk. Zij liet zich niet afschrikken en zeide vriendelijk:

- Mag ik uw vrouw niet eens zien.

Ingenomen door hare ongekunstelde manier van spreken, liet de stugge man haar doorgaan onder beding echter, dat zij geen psalmen zou op zeggen.

De kranke lag zeer ongemakkelijk. BERTHA wenkte den man en wees hem waar hij de handen moest aanslaan om met haar de vrouw in een gemakkelijker positie te brengen en het armelijk bed te schikken.

Dankbaar sloeg de zieke de oogen op, en fluisterde:

- Dat doet mij goed.

- Daar zou ik nooit op gedacht hebben! - zei de man - 't is goed dat gij gekomen zijt.

- En als ik nu iets voor haar klaar maak, zult gij haar dan daarvan dikwijls laten drinken.

De tranen sprongen den werkgast uit de oogen. - God dank dat gij gekomen zijt, riep hij nu want ik had niets voor het arme schaap dan water uit de sloot. De stugge man is sedert BERTHA'S boezemvriend, terwijl hij nooit zonder vloeken ADÈLES naam plagt te noemen.

Zoo vloog de dag voorbij onder aangenaam en nuttig onderhoud, en als BRAM des avonds met mij naar huis wandelde zeide hij telkens:

- Hoe is het mogelijk zich zoo te kunen vermaken zonder een handvol geld uit te geven! Ik begrijp het mij niet. En het onthaal was waarlijk niet sober, geen karige handen pasten angstvallig af, geen zorgelijke trekken benevelden de levensvreugde. O, mij dunkt daar heeft het geluk zich een wijkplaats gezocht. Maar wat heeft men toch eigenlijk weinig noodig om gelukkig te zijn, als men het wel beschouwt ROB.

Daarna verloren wij ons in zoete droomen over al de zaligheden van op het land arm en nederig te leven in een leemen hutje (met al wat wenschelijk is er bij.) BRAM begon in eene poëtische opwelling uit al zijn magt te razen tegen de weelde en het goud. - O het avond zonnegoud op de randen der wolken was immers oneindig schooner!....

Ik had hem willen omarmen om dat verheven denkbeeld; ik stemde volmaakt met hem in. Geen wonder - wij wisten niet hoe duur het brood was...

XXII.
Het troetelkind en zijne aanbidsters.

Ik wilde van mijne laatste vacantie nog gebruik maken om mijn broeder QUINTUS in zijne schoone standplaats te bezoeken. Ik had zooveel van het fraai gelegen F r a n k e n d a l gehoord en van de bekoorlijkheden der heerlijkheid V o s s e n b e r g daar nabij, dat ik met zekere opgewondenheid derwaarts spoedde.

Bij het naderen der pastorij werd mijn oog geboeid door een span schoone bruine paarden, die voor een sierlijk zomerrijtuig stonden te trappelen. Ik meende dat QUINTUS voorname gasten moest ontvangen hebben, en stond dus niet weinig verbaasd hem in zijn chambre-cloak en met een roode muts op, rijk geborduurd als zijne schitterende pantoffels, dood op zijn gemak alleen te vinden, bezig eenig vischtuig in orde te brengen.

- Weet gij dat er een rijtuig voor de deur staat? - zei ik verwonderd.

- Het wacht mij, hernam hij droog.
- Zoo, zoo - waar gaat dat naar toe, vroeg ik nieuwsgierig.
- Naar den V o s s e n b e r g dineren.
- Gij alleen?
- Met vrouw en kroost en verder gevolg - gij ook als ge lust hebt.
- Als dat niet indiscreet is....
- Indiscreet! - riep QUINTUS, mij met eene verachting aanziende, die ik toen nog niet regt begreep, want zij kon zoowel verachting van discretie als van indiscretie uitdrukken. - Ga gerust mede.

Ik gehoorzaamde gaarne. QUINTUS ging zich kleeden den. Zijne lieve vrouw moest daarbij menigmaal te hulp komen. Telkens was het:

- JULIA geef mij andere zeep - of-JULIA ik heb te weinig eau de cologne - JULIA is dit nu een zakdoek om mee uit te gaan! - zoek mij toch een boord uit, die mij wat gemakkelijker zit-JULIA, deze nagelborstel is mij veel te zacht.

JULIA liep af en aan, en zweefde als zijn gedienstige geest heen en weder, ter sluips de toiletten van hare lieve kinderen voltooijende, die door een plompe boerenmeid meer verplukt en verfomfooid dan eer aangedaan werden.

Toen zij QUINTUS nu zooverre had helpen adoniseren dat hij op het spiegelen na gereed was, zette zij haastig haar eenvoudig en ouderwetsch Italiaansch stroohoedje met wit lint op, wierp behendig een pover zwart zijden mantille om, terwijl QUINTUS een laatste hand aan zijn sierlijk kapsel legde, een net zakkammetje door zijn zwaren baard liet gaan, zijne boorden schikte, zijn

witte das nog eens nazag, vervolgens zijn fijne nagels een voor een zorgvuldig in oogenschouw nam, en nu was het oogenblik gekomen om af te rijden.

ALBERT, de koetsier, zag ons grimmig aan en mompelde binnen 's monds iets, dat ik maar voor zegenwenschen wil houden. QUINTUS was eerst in het rijtuig gegaan, en hij moet zeker een onrustbarend verschijnsel aan zijne vingertoppen ontdekt hebben, want ik zag hem met een bedenkelijk en somber gelaat een fijn schaartje uit zijn vest nemen en den vingertop in questie digt onder het oog en in aanraking met het instrument brengen. Hierin verdiept zag hij niet hoe de goede JULIA daar stond, zwoegende met haar dikken jongen op de uitgestrekte armen; papa was zoozeer in de volmaking van zijne nagels verloren, dat zij daar gerust een uur had kunnen blijven staan zonder opgemerkt te worden - zoo ik niet vrij driftig ‘QUINT!’ - had geschreeuwd.

- QUINT! pak dan eens aan! - en ik reikte hem zijn tweede spruit. JULIA steeg nu ook in en ik gaf haar de derde lieveling op schoot. Nu volgde de zoogenaamde kindermeid, die echter meer aanleg scheen te hebben om ganzen te hoeden - met een mandje vol geheimzinnige benoodigdheden voor de zuigeling en een groote trommel tot vermaak voor den lieven AUGUST, een geestig heer van ongeveer zes jaren - die naauwelijks in den wagen was of hij begeerde te trommelen. De paarden spitsten de ooren en staken den kop op. De koetsier verzekerde dat zij zouden doorgaan, als dat geraas niet ophield en zegende ons weder even hartelijk als toen wij opstegen. Het was duidelijk genoeg te zien, dat hij zijne jonge bruinen maar met

moeite meester bleef. Wij vlogen over den steen weg naar de heerlijkheid.

V o s s e n b e r g was een eenigzins antiek gebouw, met hoog geboomte digt omgeven en door een diepe gracht omringd, waarover een breede brug lag, die toegang tot den voorhof van het kasteel gaf. De heer VAN FRANKENDAL tot den V o s s e n b e r g was een man van gevorderden leeftijd met een zoo blank gelaat, alsof hij nooit de zomerzon had voelen branden en nooit zijn grooten aristocratischen neus in den wind gestoken had; blank en blozend was zijn gelaat, blank en blozend was geheel zijn blinkende haarlooze schedel, die alleen boven zijne ooren eenige lokken bezat. Zijne wenkbraauwen daarentegen schenen dubbel zoo harig als bij gewone menschen, en hunne woeste ruigheid stak zonderling af bij zijne flaauwe lichtblaauwe oogen.

QUINTUS stelde mij zonder eenige de minste verontschuldiging, zelfs met achteloosheid aan den gastheer voor, die mij zoo hartelijk welkom heette, dat ik geen berouw voelde over mijne verschijning als on genoodigde gast. Vooral wenschte ik mij zelven geluk hier te zijn doorgedrongen, toen ik mij door het zilveren stemmetje van de bevallige gastvrouw hoogst innemend hoorde toespreken, en ik eene der bekoorlijkste vrouwelijke wezens voor mij zag die ik ooit aanschouwde. Vrouwe VIRGINIE VAN FRANKENDAL was jong en schoon, en deze jeugd en schoonheid waren zoo edel, zoo bezield en indrukwekkend, dat niets mij meer verwonderde dan deze gratie aan de zijde van een zoo weinig door de natuur begunstigd echtgenoot te zien. VAN FRANKENDAL toch

was niet alleen meer dan gewoon zwaarlijvig, maar hij had iets dat uiterst onbevallig mogt heeten in gelaat en houding - en met een enkelen blik op zijne wezenstrekken las men er eene zeer geringe mate van ontwikkeling en geestbeschaving. Zijne kleeding was rijk, maar achteloos; alles hing hem even los en slordig om het lijf - en dezelfde losheid en slordigheid had hij ook in zijne manier van spreken; hij sprak dof en binnen 's monds even als of het hem te veel moeite was de woorden uit te stooten en menigen volzin liet hij onvoltooid. Maar hij scheen in zich zelven regt vergenoegd en gelukkig te zijn, zonder veel moeite te doen om dit te uiten of er anderen in te laten deelen. Zijn hoogmoed was meer eene vrouwelijke of kinderlijke ijdelheid, dan wel trots of fierheid, en kwam onverholen aan den dag. Naauwelijks waren de noodigste pligtplegingen vervuld, of hij greep QUINTUS bij den arm, bragt hem bij een fraaijen marmeren schoorsteenmantel en zag hem vragend aan, als of hij op ongehoorde verbazing rekende - maar QUINTUS zeide niets en zag hem op zijne beurt vorschend en zelfs eenigzins medelijdend aan.

- Echt Cararisch marmer! riep VAN FRANKERDAL met klem en klopte op het kil gesteente - een schoorsteentje waarvan gij moeijelijk een tweede zult vinden.... heeren - eene fijnheid van teekening - die aderen - welk een gloed van kleur....

- 't Is mooi! zei QUINTUS onbewogen en wendde zich reeds weder af, toen nog onder de overige gasten een bestendig gemompel klonk van bewondering, waarin niemand echter kon halen bij de verrukking van een bleek en Overste met een sponsachtig gelaat van

enkel lillend vet. Hij sprak met een lispelenden tongslag, als zat hem zelfs in den mond het vet in den weg: deze hield niet op met:

- Magtig mooi! - magtig! - en als was dat nog niet krachtig genoeg. - Almagtig - Almagtig!

VAN FRANKENDAL wreef zich daarbij welbehaaglijk over de kin en stelde vervolgens zijne gasten eene zeer middelmatige schilderij ter bewondering voor. Maar wat de goede man ook deed, behalve de sponsachtige baron kon hij geen enkel gast tot onverdeelde bewondering voor schoorsteenmantels of schilderijen dwingen; de algemeene aandacht werd tot mijne onuitsprekelijke verbazing door mets of niemand anders geboeid dan door den persoon van mijn wel eer waarden broeder! De gastvrouw, hoe minzaam ook voor alle aanwezigen, had voor elk maar een heel vlugtig woordje - voor QUINTUS echter, die zich gemeenzaam, naast haar neder had gezet, had zij honderd woorden, en als zij zweeg was het om met dweependen eerbied tot hem op te zien en aan zijne lippen te hangen. De overige dames verrieden zekere spanning, zeker ongeduldig verlangen en sloegen smachtende blikken naar den kant heen waar QUINTUS zetelde - en als hij zich soms verwaardigde deze of gene een genadig woordje toe te voegen - o wat waren die lieve gevoelige schepseltjes dan gelukzalig! Haar zachte blos werd hooger, hare oogen schitterden van genot, en jaloersche blikken van min bevoorregten vielen op de benijde. JULIA zat in haar eenvoudig ja sober gewaad, tusschen de élégante dames als het beeld van een goede huissloof, wier hoofd nog vol was van de ponnetjes en de broekjes harer lievelingen en die duizend

dooden uitstond, dat zij zich in deze eigen uren, door eenige uitspatting in den tuin van haar hoogen gastheer mogten vergeten. Haar zachte droomerige blikken rustten schuw en angstig op een venster, dat op het voorplein uitzag; daar wandelde haar zoo genaamde kindermeid (alias ganzenhoedster) met de drie telgen. Ik zag wel dat de goede vrouw op spelden zat. - Hemel! daar stuift zij op, vliegt naar het venster - maar het is gesloten - roepen baat niet - daar is AUGUST bezig de oranjebloesems af te plukken, zoover hij er maar bij reiken kan! en FRANS heeft de pijp van zijn broekje van boven tot beneden opgescheurd! - QUINTUS slaat een koelen blik op haar doodsangst.

- QUINT! - zucht zij met smeekend oog naar haar echtgenoot snellend - wat begin ik - ze zijn zoo wild - zeg toch eens....

- Ja, lieve JULIA - voor de kinderen moet gij zorgen, zegt hij bits, even het hoofd met gemelijkheid naar haar omwendende, en toen vervolgde hij zijn discours met mevrouw VAN FRANKENDAL, die niets van het ongeval bemerkte.

Ik was JULIA reeds vooruit gesneld en had een aardig kameniertje aangetroffen, die nog al te verbidden scheen om op mijne smeeking zich over de gescheurde broek van FRANS te erbarmen; terwijl ik AUGUST diepen eerbied voor de edele bloemen van den achtenswaardigen oranjeboom poogde in te prenten, die zoo maar niet als vergankelijke grasbloemetjes met handen vol geplukt en vertreden mogen worden....

Toen ik terug keerde zette de stoet zich in beweging naar de eetzaal. De bevallige gastvrouw hing keuvelend aan den arm mijns broeders en JULIA suk-

kelde met angstig rondzien in den nasleep mede - Och! zij hoorde haar jongste spruit in de verte weenen en had rust noch duur.

Daar alle heeren hun arm aan de dames boden, meende ik niet minder te moeten doen; maar de schoone CORNELIE liet mij met den gepresenteerden arm stil staan, en stapte mij voorbij met een medelijdend lachje, dat mij zeide:

- Wat verbeeldt die kleine jongen zich wel, dat een volwassen jonkvrouw zijn arm zou aannemen. Het was mij of ik op een gloeijende plaat liep, welke pijnlijke aandoeningen niet gestild werden toen ik mij geplaatst zag tusschen een twaalfjarig meisje, dat helaas, precies zoo groot was als ik, en een lang opgeschoten veertienjarigen jonker, die mij ver over het hoofd kon kijken. ALBERT de koetsier, die aan tafel diende, scheen mij ook tot de kinderkamer te tellen en vroeg mij niet eens of ik ook portwijn zou gebruiken, waarvan ik juist zooveel hield - de lange jonker riep hem echter terug om zich te laten dienen; maar ik zeide dat ik van geen portwijn hield en had dat lange schepsel kunnen afrossen, die met zoo verwaten neusophalen op mij neerzag, terwijl hij zijn porto langzaam uitslurpte. Mijn wrevel werd echter eerst woede, toen ALBERT na den maaltijd mij vlugtig een handvol cigaren onder den neus voorbij liet gaan, zeggende: ‘de jonge heer zal nog wel niet rooken.’

- Zeker rooken! riep ik tot over mijn oogen bloedrood wordende, maar ik verkies mijn eigen cigaren. Triomferend haalde ik nu mijn fraaijen koker voor den dag en dampte er zoo geweldig op los, dat ik

mijn cigaar ophad, voor de andere beeren met de hunne nog ter halfte waren.

Aan tafel was QUINTUS niet minder de vorst van het feest geweest dan in de voorzaal. Ik overzag daar naauwkeuriger het in enger kring verzamelde gezelschap, en vroeg mij zelven af - waarmede verwerft zich QUINTUS die zonderlinge vereering, die hooge onderscheiding?

Wat boeide toch vooral de dames zoo zeer? - Was het zijn uitwendige mensch? - Was het de inwendige mensch? - QUINTUS was eene man van ongeveer dertig jaren. Hij had geene ligchaamsgebreken, maar hij was alles behalve schoon. Hij was vrij lang, maar ging eenigzins gebukt, alsof hij zich de moeite niet geven wilde om zich regt op te heffen, of schoon hij lang niet onverschillig voor zijn uiterlijk was en zijne blanke handen, die eene schier vrouwelijke fijnheid en gevuldheid hadden, even bewonderenswaardig scheen te vinden als zijne aanbidsters; want immers aller oog hing aan het zijne, elk scheen te smachten naar een blik uit dat donker bruin oog, dat meestal zeer koel, bij wijle toch een zoo betooverende kracht wist uit te oefenen. Overigens was QUINTUS geenzins met die edele uitdrukking bedeeld, die over de trekken van vele mijner broeders verspreid lag - integendeel zijn voorhoofd was niet fraai, zijn neus grof en zijn mond en kin hadden iets zeer plomps - maar het geheel van zijn gelaat teekende heftigen hartstogt, kracht en moed tot woestheid en vermetelheid toe.

DECIMUS, die altijd met de teekenpen hekelde, had hem eenmaal aan het hoofd van een bende republikeinen geteekend, ter wille van de roode muts, die hij

sedert zijne ontgroening was blijven dragen, daar hij wel wist dat die op zijn donker bruin haar niet kwaad stond. Maar bij dat alles had hij een wondere tooverkracht om menschen aan zich te verbinden en éclat te maken met alles wat hij deed of zeide. Hij had een magt over de taal, over zijn stem en zijn gebaren vooral, die zoo wegslepend werkte, dat zij vaak zijne grootste tegenstanders overwon, als zij zich in zijne nabijheid waagden. Waarmede bekoorde deze grove stugge man dan nu ook het teedere gemoed? - misschien was het zijn onderhoud? - Helaas, hij sprak veel van vleesch en visch!... Vergeefs poogde ik mijn hof te maken aan een paar lieve meisjes BETZY en CORNELIE en hare jonge harten een oogenblikje tot mij te trekken. - Onmogelijk, QUINTUS was haar afgod; zij bleven doof voor mij en wendden de hoofdjes bestendig als bloemen naar de zon naar den kant henen, waar de paarlen zijner woorden vloeiden of zij er eene enkele opvangen mogten....

- Wat zegt hij? - Wat heeft hij gezegd? - was het aanhoudend.

- Hij zegt dat de meloen flaauw is - heel waterachtig - bragt ik haar gedienstig over - de schoonste meloen, de pronk der tafel oordeelt hij niet eetbaar....

- Hij vindt de meloen waterachtig, telegrafeerde BETZY verder aan Mevrouw VAN ZEMELEN, eene oudachtige dame, die wat doof scheen. Zij was eene reusachtige vrouw met een grove stem en vrij wilde manieren, zoodat ik, als ik haar niet in dit gezelschap had aangetroffen, gemeend zou hebben dat ze niet wel bij het hoofd was.

- Zou hij niet van meloen houden! was haar ang-

stige vraag - o gunst dat zou me spijten! - Het is mijn liefste vrucht!...

- Wat zegt hij - vroeg CORNELIE weder, wat zeide hij van de druiven?

- Dat hij gisteren druiven heeft gegeten, die veel zoeter waren.

- Luister eens, fluisterde CORNELIE BETZY toe, luister: hij geeft een recept van gebak op! - O die lieve aardige man!

- Hij interesseert zich ook voor alles, betuigde mevrouw VAN ZEMELEN.

- Niemand weet zoo lief met dames om te gaan, hervatte CORNELIE en haar doezelig gezigtje kreeg een gloed van verrukking.

Ik was zoo vrij heimelijk hemelsbreed van mijne lieve geburinnen te verschillen, want ik vond QUINTUS onverdragelijk; niet alleen had hij elk geregt geproefd alsof hij de opperkok geweest en aangesteld ware om alle schotels te bedillen, maar zelfs over de geregten waarvan hij dubbel zooveel genoot als de overige gasten, sprak hij het vonnis der veroordeeling uit. Zoo dat de lieve gastvrouw in wanhoop kwam over hare keukenmeid, die toch de roem was van hare kunstgenooten en troosteloos en ongerust zag zij hem aan, terwijl de vrouw van den Overste haar kommer openbaarde dat hij welligt aan gebrek aan eetlust of eenige ziekelijke aandoening van de maag mogt lijden, die hem belette het regte genot van spijs en drank te hebben. - Wat mij aangaat, ik was meer dan voldaan over den eetlust mijns broeders en bewonderde de rekbaarheid zijner maag, die zoo ontzettend veel op de gemakkelijkste wijze bleef verzwelgen, en dan nog

wel spijzen die hem zoo weinig schenen te smaken, waaraan zooveel ontbrak, volgens de waarneming van zijn hoogst kieskeurig gehemelte.

VAN FRANKENDAL die intusschen zich meer met zijne naaste buren had bezig gehouden, en bovendien aan het kritisch oordeel mijns broeders gewoon en er onkwetsbaar voor scheen, werd met elk glas vrolijker en zag de tafel rond met zijn glanzig blank gelaat als of hij elken gast in het bijzonder afvroeg: - Heb ik er geen eer van? Heeft het u niet overheerlijk gesmaakt? - Ja een glas Steinberger schonk hem zelfs de hooge opgewektheid van te beweren, dat hij het er op toegelegd had om zijne gasten te overvoeren en door geweld van lekkernij de perken der matigheid te doen overschrijden.

Het sponsachtige gelaat des oversten wrong zich verwonderlijk in een, terwijl hij schier stikte van pret en schuddende van lagchen uitriep:

- Ja, beste vriend! ik zweer het u! gij dwingt ons om ons te overeten. - Het kan niet anders! Het is onmogelijk aan uw tafel matig te blijven. - Onmogelijk! - onmogelijk!

Die geestigheid liep echter niet verder langs de tafel rond - tot groote spijt des gastheers. Zij stuitte op den toovercirkel, dien QUINTUS had getrokken om zijne dweepende vereersters, die steeds meer aan zijne lippen hingen, zonder dat ik het raadsel van mijns broeders magischen invloed op het zwakke geslacht kon oplossen. Deed hij dan eenige moeite om haar te bekoren - volstrekt niet - integendeel hij stapelde grove onbeleefdheden op elkander, bleef ondankbaar en onvoldaan bij het uitgezochtst onthaal, waarop de

meest verfijnde smaak niets kon aanmerken dan alleen dat er àl te veel was en dat het àl te lang duurde. Dit laatste scheen QUINTUS plotseling te hinderen en hij aarzelde dan ook niet om zijn ongeduld luide te kennen te geven.

- Ik snak naar lucht! riep hij uit, eene onrustige beweging makende die zijne benaauwdheid zeer kennelijk uitdrukte.

- De dominé heeft het benaauwd! riep mevrouw VAN FRANKENDAL een bediende toe - Een raam open ALBERT.

- Eau de Cologne! zuchtte BETZY haar flacon overreikende.

- Hier is eau d'ambre, riep CORNELIE.

- Hoffman zou het beste zijn, betuigde mevrouw VAN ZEMELEN - o heeft u geen Hoffman in huis mevrouw VAN FRANKENDAL! - die heb ik altijd...

- Razende togt! - bromde de Overste wiens ooren met groote watten gevuld waren.

- Dat is voor hem niet om uit te houden, fluisterde de vrouw van den. Overste VAN FRANKENDAL toe - morgen weer tie douleureux! - Och als ik verzoeken mogt dat raam te sluiten....

Mevrouw VAN FRANKENDAL was in bittere verlegenheid - de bede van de dame voor haren echtvriend af te slaan en den Overste aan de ijselijkheden van aangezigtspijn over te leveren! - òf - haar dominé op te offeren, die naar lucht snakte!.... QUINTUS redde haar uit dezen bangen tweestrijd.

- Ik moet in een andere kamer gaan, sprak hij op vrij beslissenden toon en stond op. Algemeen werd zijn voorbeeld gevolgd.

- Hij is onpasselijk! - fluisterden de dames die

angstig en deelnemend iedere beweging hadden gadegeslagen, tot het gerucht ook het oor van JULIA bereikte - Zorgelijk trad zij hem ter zijde en vroeg zoo goedig.

- Hebt ge dat al lang gevoeld?

- Wat gevoeld! grimde QUINTUS ongeduldig.

- Uwe onpasselijkheid lieve, wat scheelt...

- Wat onpasselijkheid! grauwde hij haar over zijn schouder aanziende - waar haalt gij altijd de zotternij van daan! - ik wil de kamer uit.

- Ik dacht mijn beste, ik meende - ik hoorde zeggen - stamelde JULIA verlegen en QUINTUS stapte haar voorbij zonder verder naar haar of iemand om te zien.

Waar hij bleef wist ik niet - eindelijk begon VAN FRANKENDAL hem te missen.

- He waar is de dominé? - riep hij uit - Hij zal bij de dames zijn gebleven - hij is geen rooker.

- Ik ging eens zien - Hij was niet bij de dames, die zich in groepjes verdeeld hadden en door het heerlijk weder uitgelokt in het fraaije Engelsche werk wandelden.

Ik drentelde rond zonder mij ergens bij aan te sluiten en overal hoorde ik van QUINTUS temen en kwezelen tot ik er wee van werd; hier had CORNELIE het over zijne mooije handjes, zijne beelderige nageltjes - BETSY over de eigendommelijke manier waarop hij zijne boordjes droeg. Mevrouw VAN ZEMELEN over het bruin van zijn oog en den vollen klank zijner zuivere stem - en ja ook - over zijn laatste overheerlijke preek....

- O riep CORNELIE, kon ik zoo de wereldsche be-

geerlijkheden afsterven als hij ons dat leerde - zoo aan alle aardsche dingen verloochend te zijn!

- Ja, zuchtte mevrouw VAN ZEMELEN - zoo los van de aarde te zijn als hij!....

- Maar waar is hij dan toch!..... riep mevrouw VAN FRANKENDAL - Waar is hij? - ruischte het nu langs de bekommerde vrouwenschaar. Ach, hij was verdwenen! - Allen wierpen zich op de arme JULIA met dat vreeselijk:

- Waar is hij? - JULIA stond er magtig sukkelachtig en verlegen bij, toen zij half beschaamd over hare onwetendheid zeide:

- Ik dacht dat hij bij de dames was - ik weet waarlijk niet waar hij is gebleven....

Nieuwe ontsteltenis - men zag mij verwijtend aan.

- Weet gij dan ook niet waar hij is? - riep mevrouw VAN FRANKENDAL.

- Lieve hemel, zoo weinig belangstelling in zulk een man! klaagde mevrouw VAN ZEMELEN, hoe is het mogelijk! zijn eigen vrouw, zijn eigen broeder weten niet waar hij is! en dat als hij ongesteld weg gaat!....

- ALBERT hebt gij den dominé ook gezien? - was het nu van zes kanten te gelijk.

- Wel zien buiten gaan mevrouw, maar ik weet niet waar hij is gebleven, was zijn antwoord.

- Ga toch gaauw zien hoe hij zich bevindt! - hij voelde zich niet wel, beval mevrouw VAN FRANKENDAL, en tevens ging zij den bediende achterna, die zich op het zien van het angstig gelaat zijner meesteres in galop zette.

Deze ongevleugelde renbode keerde echter niet zoo spoedig terug. Er werd een tweede gezonden - de

dames volgden allengs de gastvrouw. - Ik bleef onder dat alles heel kalm, maar volgde toch ook. Een zonderling geluid deed ons allen eensklaps stilstaan.

- Wat is dat?

- Hoor een trom! - ja waarlijk!

Ik kon den ernst nu niet langer bewaren. Daar zat QUINTUS zonder naar ons op of om te zien, dood bedaard in een aardig bootje dat in den vijver lag, te hengelen, terwijl zijne drie kinderen met hunne ganzenhoedster in het gras zaten en uit al hun magt trommelden.

De dames zagen elkander met verruimd hart aan - en zetten hare bewondering voort.

- O wat heeft hij dat weer uniek bedacht! - riep CORNELIE - welk middel in de wereld uit te denken dat meer kalmeert dan hengelen! O hij is admirable in alles wat hij doet!

- En zoo vrij en gemakkelijk, zeide BETSY - Overal alsof hij in zijn eigen huis is!....

Ik ontdekte met elk oogenblik steeds meer de volle waarheid van dezen uitroep, want waarlijk QUINTUS scheen alles wat op en in en om de heerlijkheid V o s s e n b e r g was, als zijn eigendom te beschouwen, en de goedhartige eigenaar betwistte hem dat regt geenzins. Zoo bleef hij dan ook maar ongestoord op zijne dobbers turen, al was de oever met lieden bezet die zoo hoogelijk op zijn bijzijn gesteld schenen; ja ik geloof waarlijk, dat er onder de dames waren, die zonder de minste watervrees den vijver zouden doorwaad hebben, als zij hadden durven hopen, dat hij haar genadig een tipje van zijn pink geboden zou hebben om haar aan wal te brengen. Niet voor dat hij een

grooten visch had opgeslagen, legde hij den hengel neder en bragt zijn vangst aan zijne jubelende kinderen, die de vaderlijke vrijmoedigheid in het bloed zat. Even alsof hij alleen met de zijnen geweest ware, vleide hij zich in het gras neder, altijd met zijne telgen keuvelende, en begon nu op hun verzoek een roffel te slaan - alles ten aanzien en ten aanhooren van zijne vereersters, die hem ook met de trommelstokken even adorable schenen te vinden als met den hengel.

- Had ik het u niet gezegd, zeide CORNELIE tot Mevrouw VAN ZEMELEN - men moet hem met zijne kinderen zien! dan krijgt men den man eerst regt lief...

Ten laatste scheen QUINTUS zich dan toch te bezinnen waar hij was; opspringende voegde hij zich bij de gastvrouw en berigtte haar, dat hij des anderen daags naar de stad moest en dus gaarne den schimmel ter zijner beschikking zou hebben.

Mevrouw VAN FRANKENDAL ontstelde daarvan eenigzins.

- Dat treft allerongelukkigst! - riep zij, hem verlegen aanstarende, als vreesde zij hem te mishagen - VAN FRANKENDAL wilde juist met hem rijden - maar zoudt ge dan niet - voor ditmaal - mij het genoegen willen doen - een ander paard te gebruiken? VAN FRANKENDAL is zoo bijzonder op dien schimmel gesteld.

QUINTUS zag misnoegd voor zich; terwijl hij zijn voorhoofd aanhoudend met eau de cologne wreef, met eene uitdrukking yan een verongelijkt lijder. - Er volgde een pijnlijk zwijgen. De arme Mevrouw VAN FRANKENDAL werd steeds onrustiger. Eindelijk beweegt hij de lippen - haar gelaat klaart op - maar zij zal niets goeds vernemen - pruilend mompelt QUINTUS:

- De zwarte heeft een voor mij zoo vermoeijenden draf. Gij weet hoe nadeelig mij dit is....

- O het spijt mij ook zóó - betuigde zij met warmte, - maar het is zoo moeijelijk.... daar....

- Dan zal het welligt ook niet schikken dat mijne vrouw en de kinderen overmorgen naar de stad gaan? - sprak de ondankbare spijtig en koel, terwijl hij het hoofd van haar afwendde en zijn zakdoek op nieuw met reukwater bevochtigde - gij zult welligt ook geen rijtuig kunnen missen - in uwe plannen zullen die der pastorij wel zijn buiten gesloten.....

Het beminnelijk slagtoffer van zijn wreed égoïsme zag hem met hare liefdevolle oogen zoo smeekend aan, dat ik voor zulk een blik tot alles mij zou verkocht hebben; hij zag het ook wel, de on verbiddelijke - slechts met een ligte trekking om den mond, die wel een glimlach had kunnen worden - beantwoordde hij haar.

JULIA bleef bij de kinderen in het gras en ik voegde mij bij haar, omdat ik mij aan QUINTUS meende ziek te ergeren. ALBERT kwam ons echter al spoedig noodigen om de thee te gebruiken.

XXIII.
Vervolg.

Daar zat QUINTUS dan weder als een afgod in een Indischen tempel, het gansche gezelschap magnetiserende met die doffe en toch zoo krachtige oogen, met die geheimzinnige tooverkracht, waarmede ieder zich aan hem vastklemde, terwijl hij allen scheen af te stooten, althans zich om niemand te bekommeren en toch elks hulde eischende en elke schijnbare veronachtzaming onverbiddelijk straffende. Het was hem niet ontgaan dat BETSY soms door mijn onderhoud werd afgetrokken van het zijne, dat de schoone CORNELIE zich op de wandeling, ondanks hare idolatrie voor hem, een weinig het hof had laten maken door een jong officiertje. Hij zag haar geen van beiden meer aan; hare vragen beantwoordde hij geheel niet - hij deed alsof zij niet bestonden; en als zij naderden, draaide hij haar zonder genade zijn breeden rug toe. De arme CORNELIE vooral was daardoor tot schreijens toe bewogen. Ik geloof, zij had gaarne een voetval

gedaan om hem weer tot een enkelen oogopslag te verbidden. Maar QUINTUS zag haar niet, al stond zij regt voor hem, en zij was diep ongelukkig. Ook BETSY zuchtte vaak als moesten de steen en er van scheuren. - Vergeefs poogde ik deze verslagen jonge harten op te beuren. Ach neen - zij wendden zich mistroostig van mij af en bejegenden mij even bits als den Luitenant. QUINTUS gaf haar intusschen het genot van zijne witte handen uit de verte te bewonderen, en hij maakte Mevrouw VAN FRANKENDAL gelukkig met te zeggen:

- Zend mij dan den zwarte, mits ik te acht uur kan opzitten....

Ik kon QUINTUS waarlijk niet ten laste leggen, dat hij iets deed om zich bemind of aangenaam te maken. - O neen, hij liet slechts toe, dat men hem beminde en vereerde, hij gedoogde het. Hij gaf zich prijs aan de adoratie, dat was ten minste al wat ik gewaar worden kon. Hij had altijd een merkwaardig aantrekkend en afstootend vermogen bezeten en hij maakte er thans op de meest grillige wijze gebruik van. Wie onder zijne bezwering was, werd voor een tijd zijn slaaf en hij deed er mede wat hij wilde. Ja, hij kon iemand op de allerhatelijkste manier bejegenen, zonder dat men er dezelfde verschijnselen op zag volgen, welke dergelijke wijze van doen bij anderen verwekken zou. Men verdroeg zijne luimen en het scheen zelfs, dat VAN FRANKENDAL ze amusant vond. Indien dit niet het geval geweest ware, dan had QUINTUS het reeds dien middag, welken wij te zamen op den V o s s e n b e r g doorbragten, grof genoeg gemaakt, om zoo al niet ter deur uitgezet, dan toch nooit meer gevraagd te worden.

Van den gastheer nam hij hoegenaamd geen notitie, ja hij bejegende hem met kennelijke onverschilligheid, zoo het al geen minachting moest heeten. Sprak VAN FRANKENDAL, QUINTUS viel hem in de reden en trok elks aandacht van hem af. Poogde hij het woord weer te vatten, QUINTUS liet het hem niet toe. Het was koddig om de wanhopige pogingen van VAN FRANKENDAL op zijne onverbiddelijkheid te zien schipbreuk lijden.

Mevrouw VAN ZEMELEN vraagt aan QUINTUS waarover hij aanstaanden zondag zal preken.

- Over LAZARUS en den rijken man.

- Ah Dominé! daar heb..... begint VAN FRANKENDAL haastig..... Niemand let er op; allen staren op QUINTUS, die zonder naar zijn gastheer om te zien voortgaat:

- Ik denk die rijke stof in vier vervolgpreken te bewerken...

- Dominé ik ben... valt VAN FRANKENDAL weer in... QUINTUS gaat voort:

- In den loop van dit saisoen zal ik meer gelijkenissen behandelen.....

- Ik - kik - kik... ke - haastte zich VAN FRANKENDAL weder.

- Zooals van den onregtvaardigen rentmeester, van den zaaijer.....

- Dominé - ik ben - ik heb - ik - ke ke - ke - riep VAN FRANKENDAL nogmaals en steeds harder, doch niemand gaf er iets om - het was even goed of er een haan in de verte gekraaid had. De goede man veegde zijn blank voorhoofd eens af om zijn persoon te redden en zonk nu afgemat in zijn fauteuil terug om met zijne duimen te gaan draaijen. - De aange-

sprokene vervolgde altijd dood bedaard zijn belangrijk discours, dat door de tusschenwerpsels der dames werd geillustreerd met duizende:

- Ach hoe lief! - o hoe heerlijk!

- O kon ik er bij zijn! - o hoe jammer!

- Wat zou ik niet geven om die allen te hooren!

QUINTUS scheen daarmede echter nog maar sober voldaan. Bij hem stond het vast, dat ware belangstelling alle hinderpalen overwinnen zou om hem te hooren; en hij zeide ronduit, dat hij aan die betuigingen niet geloofde, zoo geene daden die bevestigden.

CORNELIE begon daarop bitter te weenen.

- O spreek zoo niet! - bad zij - ik zou alles willen doen om hier te blijven en u te hooren - maar het is mij onmogelijk - ik moet nog deze week vertrekken. Een ding wil ik doen en dat is het uiterste - wat ik vermag - nog een paar dagen bij mijn uitstapje aanknoopen en ten minste uw eerste preek hooren....

Geen beloonende glimlach zelfs mogt haar goed besluit bekroonen. QUINTUS hield zich alsof hij er niets van merkte.

- O hij is zoo tegen ijdele betuigingen en holle woorden, fluisterde mevrouw VAN FRANKENDAL CORNELIE toe om zijne stugheid te vergoelijken. - Hij is zoo streng en zoo strikt regtvaardig!... In alles wil hij waarheid...

- Hij heeft duivelsche kuren! - verbeterde ik in mijn hart en zag de goede vrouwkens, die zoo aan het lijntje liepen medelijdend aan.

Ook BETZY betuigde haar bittere smart, dat zij de vier preken niet allen zou kunnen hooren.

- Houd u toch stil! ik bid u - laat hij het niet

hooren - smeekte Mevrouw VAN ZEMELEN - hij kan het niet verdragen - hij is zoo hoogst gevoelig! - het grieft hem. - Wat heeft hij niet aan onze harten gearbeid - en die preken zijn zeker geheel voor ons bewerkt. Het moet ook hard zijn als de hoorders dan ontbreken, waarvoor hij de preek juist bestemd had.

- Wat zegt gij! - riep CORNELIE geschokt! Zou hij voor ons!... Aan ons gedacht hebben!... o - als ik dat kon gelooven - ik waagde er alles aan om te blijven..... en dat te genieten.

Inderdaad moest ik tot mijne verbazing ontwaren, dat niet alleen de dweepende discipelinnen, maar ook QUINTUS zelf aan het aanhooren van zijne preken een zoodanig gewigt hechtte, als hing daarvan grootendeels het heil der zielen af. Ja, al had de Zaligmaker nog eenmaal een bergprediking aangekondigd, dan kon er niet meer verwacht zijn door de gelukkigen, die kans hadden te hooren, niet meer getreurd door de beklagenswaardigen, die van dit onvergelijkbaar voorregt verstoken zouden zijn.

Ik begon dus sterk naar zijne predikatie te verlangen, maar verwachtte er heimelijk al zeer weinig van - want ik voelde mij diep teleurgesteld in het karakter van mijn raadselachtigen broeder.

Tegen het vallen van den avond kwamen de fraaije bruinen weer voor en het moest tot scheiden komen. QUINTUS verloochende zijne koele stroefheid niet. Met zijn norschen ernst boog hij haastig voor de heeren, meer door het hoofd op de breede borst te laten zinken dan zich eigenlijk te buigen, enkelen reikten hem de hand met zeker eerbiedige vriendschap, maar de dames hadden zich schier verdrongen om een hand-

druk, die slechts aan een paar uitverkorenen ten deel viel: Mevrouw VAN ZEMELEN maakte zich echter van zijne beide handen meester, terwijl hij haar een zalvenden zegenwensch gaf, die haar onuitsprekelijk scheen te verkwikken.

Reeds was het afscheidnemen geëindigd als het hem inviel, dat hij geen cigaren bij zich had; zoodra hij op zijn rokzak klopte om te voelen of die ledig was, snelde VAN FRANKENDAL zelf naar een cigarendrager en kwam met een hand vol hem te gemoet.

- Ah! dat zijn juist die, welke ik zoo gaarne rook! zeide QUINTUS - en dit was de eerste maal dat ik hem iets zag goedkeuren tijdens dit bezoek, en hij bevestigde dit dan ook door meer dan een dozijn cigaren in zijn zak te steken, en ik geloof dat hij dit zou gedaan hebben al waren er honderd geweest.

De goede gastheer was zigtbaar blijde, dat hij nu ook eens een woordje kreeg en eenigzins op den voorgrond stond. Zoodra wij in het rijtuig zaten verklaarde QUINTUS, dat hij vermoeid was van verveling en zette een zoo gemelijk gezigt, dat ik niet den minsten lust had om met hem te spreken. JULIA was dood moê door zorg voor en tobben met hare kinderen en was blijde toen zij de pastorij zag. QUINTUS spoedde zich naar zijne kamer en JULIA haastte zich de slaapdronken kinderkens te bed te brengen, doch telkens riep QUINTUS haar daar af; dan kon hij een band niet los krijgen, nu had hij een glas water met suiker noodig, en straks wist hij niet waar hij zijn roode muts had neergelegd, dan moest hij vuur hebben voor zijne cigaren. Gemakkelijk op een mollige canapé neêrgevleid met een klein tafeltje bij zich,

waarop JULIA zijn aschbakje en het vuur plaatste, lag hij haar zijne bevelen toe te roepen, die nog geen tijd had gehad haar hoedje af te zetten; maar met een blos van vermoeijenis heen en weer tippelde, zonder dat ik, die voor het eerst in dit huis kwam, haar eenige noemenswaardige hulp kon bieden. Met horten en stooten kwam er dan toch een einde aan de verpleging van man en kroost, en ik had inmiddels gelegenheid om op te merken, dat het in alle vertrekken vrij sober was, behalve in het vertrek van mijn broeder, dat meer naar het boudoir van een fat dan naar een mannelijk studeervertrek geleek. Er heerschte een vrouwelijke zwier. Een mollig tapijt dekte hier den grond, terwijl ik elders maar geverwde planken zag; hier zijden en geborduurde overgordijnen - en voor de andere vensters niets dan groen papier; zijne palisanderhouten schrijftafel, vol keurige ornementen in den vorm van schrijfbehoeften, geleek meer die eener dame dan van een geleerde. Aan rijk tapisseriewerk was geen gebrek - schitterende canapé-kussens, voetbanken, leuningstoelen, togtlatten, schellekoord, papiermand, alles was van het sierlijkste naaldwerk uit ruime beurzen; terwijl kostbare platen de wanden en fraaije statuetten zijn boekenkast versierden; ja zijn overladen schoorsteenmantel kon met de kostbare ornementen van den V o s s e n b e r g wedijveren. In het midden van die weelde lag QUINTUS als een Oostersch vorst en het ontbrak er maar aan dat de aan hem verknochte vrouwenstoet hem hier dienen en op zijne wenken vliegen mogt.

JULIA verhaalde mij nu, dat al die pracht geboren was

uit de geschenken, waarmede QUINTUS vereerd werd en dat hij eene bijzondere behoefte aan a i s a n c e had....

- Een sierlijk vertrek is hem noodig - zeide zij - in een sobere kamer voelt hij zich zoo naargeestig, dat hij niet werken kan. Zij had dus alles gedaan om hem een salon te scheppen, dat zijner waardig was en waarin zijne gaven zich gemakkelijk ontplooijen konden.

- Maar zuchtte zij - tegen u gezegd, ik voor mij wenschte wel, dat die dames ons liever een stuk linnen of zoo iets gaven, daar ik wat aan had in de huishouding. Wat hebben wij aan twaalf fraaije brieventasschen, aan zestien lampenkleedjes, aan acht geborduurde canapékussens - ik kan ze toch slecht in het kribbetje van mijn kleine leggen of in de wieg? - Ik moet voor de kinderen steeds meer beddegoed toestellen, terwijl ik de mot niet uit de fraaije kussentjes weet te houden, die ik niet meer bergen kan. QUINTUS heeft meer geborduurde mutsjes dan hij ooit verslijten zal, maar aan nieuwe laarzen heeft hij groot gebrek! - Doch daar weten zijne vrienden natuurlijk niet van... daar moet ik voor zorgen.....

De goede sloof had het dien eigen avond nog zeer druk en des anderen daags hoorde ik haar reeds bij het aanbreken van den dag opstaan om haar dagwerk te hervatten. QUINTUS was moeijelijk te wekken, hoewel hij bevolen had, dat zij hem te zeven ure zou wakker maken. Hoe zacht en vriendelijk JULIA hem ook aanmaande, hij verkoos niet op te staan. JULIA hield echter aan, daar het reeds over half acht was geworden.

- Als ge nu nog eens van opstaan spreekt, blijf ik

den geheelen dag in bed! - riep QUINTUS verbitterd en wikkelde zich in de dekens. JULIA scheen die bedreiging allerakeligst te vinden en zuchtte zwaar. Tot het slaan van achten hield hij zich dan ook standvastig schuil, maar toen vloog hij driftig op. Alles moest voor hem vliegen - niets ging gaauw genoeg. - JULIA was onhandig en traag - hij werd slecht opgepast.... De goede sloof liet dat alles geduldig over zich voorbijgaan tot haar 'h e e r ' gekleed was, zijn ontbijt genuttigd had en te paard kon stijgen - want een fraai zwart rijpaard stond te acht uur voor de deur. Tot belooning van zijne vriendin reed QUINTUS nu digt langs den V o s s e n b e r g om zijne bekoorlijke vereersters met een handkus uit de verte te zegenen.

Met ongeduldig verlangen zag ik den zondagmorgen te gemoet om mijn broeder als kanselredenaar te leeren kennen. De kleine dorpskerk omving een stads publiek - de landlieden waren zeer weinige in vergelijking van al de heeren en dames, die opgekomen waren van de naburige landgoederen zelfs van andere dorpen uren ver en uit de stad. QUINTUS was des zondags voor zijne huisgenooten ongenaakbaar. Zelfs zijne gade hield zich dan op een respectueusen afstand en bediende hem zwijgend. Ik had hem dus niet gezien voor ik hem aan de trappen van den kansel zag verschijnen. De kerk was hoog gewelfd en had een goeden klank. Verrassend schoon ruischten mij daar de volle baritontoonen zijner krachtvolle stem tegen. Nog maar weinige volzinnen had hij gesproken, als mijn gespannen blikken reeds aan hem gekluisterd waren, en het kwam mij voor dat ik nog nooit gebeden had als thans met hem.... Plotseling voelde ik mij door mag-

tige handen losgerukt van alle aardsche verstrooidheid, en heengevoerd boven het stof voor het aangezigt des Allerhoogsten - en daar spraken wij te zamen van onze zonde en zwakheid - daar beleden wij onze schuld zoo hartgrondig en berouwvol - daar zagen wij op het Lam Gods dat de zonde der wereld wegneemt - daar vonden wij één Heer en Zaligmaker in den Gekruisigden. - En o hoe tintelde mij het hart in den boezem van smart over zooveel dat ik mij schaamde, maar ook van ijver en goede voornemens om een nieuwe keuze te doen en Gode te leven....

En toen ik mijne oogen opsloeg was het QUINTUS met wien ik zoo vurig had gebeden! - was hij het die mijne ziel die vleugelen had gegeven - en ik beken dat het mij speet dat hij het was. Ik had hem niet moeten zien, alleen hooren - want ziende herrees een schaduw van herinnering in mijne ziel om mij te benevelen. Ik liet mijn hoofd dan op mijne handen zinken om alleen te luisteren - de afgod uit het salon van den V o s s e n b e r g was verdwenen en een engel des Heeren sprak woorden der zaligheid tot mijn hart. Welk eene diepte van gedachten! welk een rijkdom van waarheid, licht en kracht! - O de welsprekenheid van QUARTUS te Z. was klatergoud bij de zijne, een ijdele woordenpraal zonder pit en merg - En hier alles kern, alles volheid, alles leven! - En dat van die lippen! - Dat vloeide uit dien mond wiens lekkerbekkerij mij zoo onuitsprekelijk geërgerd had! - O QUINTUS! QUINTUS! - raadsel der raadselen! - Engel en daemon worstelen om uw hart, spreken uit uwen mond - blikken uit uw oogen - Magt over de harten is u gegeven met die uitnemende gave der tale, die over-

weldigende welsprekenheid.... maar hoe gebruikt gij die!...

Ook mijn hart was hem toegevallen, heel mijn ziel ging naar hem uit - ik beminde hem - ik vreesde hem - en als ik huiswaarts keerde was ik bedwelmd, neergebogen en opgewekt, verslagen en bemoedigd beide - en ik voelde het diep hoe het mogelijk was zulk een man onuitsprekelijk lief te hebben - en hem alles, alles te vergeven!.... Ik verachtte zijne aanbidsters niet langer; ik zag niet meer met een hooghartig medelijden op haar neer. - Ook ik begon te verstaan hoeveel waarde men aan zulk een preek kon hechten - ik vond het niet meer bespottelijk dat men uren ver heen trok om hem meer en nog meer te hooren, en ik benijdde de gelukkigen, die zijne vervolgpreken genieten mogten! - O menschenhart, menschenhart - dat altijd een speelman behoeft om tot geestverheffing te komen!

Om de geestverheffing waartoe hij mij ophief, had ik QUINTUS lief gekregen - en hij wist dit zeer wel; want hij voelde met een fijn instinkt hoe ver zijn invloed reikte en hij vergiste zich niet ligt in de mate der sympathie die men voor hem voedde.

Nu hij mij eenmaal onder de schaar zijner admirateurs telde, stelde hij ook meer belang in mij en in gesprekken gaf hij mij sedert menig belangrijk uur. Dit nam niet weg dat zijne Sibaritische gemakkelijkheid mij bleef ergeren, dat zijne veelvergenheid mij gedurig buiten mij zelven bragt. - Want was QUINTUS op den kansel een engel, in huis was hij een meer dan lastig mensch, die zich in alles vertroetelde, en voor niemand zooveel over had als voor zijn belang-

wekkenden persoon. En zoo hij ook maar in het allerminste zijn zin en lust een oogenblik moest opofferen, was hij vier en twintig uren ongelukkig.

De hulde die men hem bood, kon hij daarom zoo koel aannemen, omdat hij ze zijn regt achtte - en het scheen hem veeleer te bevreemden dat niet allen hem die bragten. Vrouw en kinderen waren een zekere nasleep van zijn aanzijn, waarom hij zich niet bijzonder bekommerde; trouwens wat was er dat hem zorgen baarde. Zoover ik ontdekken kon, was hij een zeer slecht financier, die in een perpetueel geldgebrek verkeerde. Merkwaardig was het zijne communistische denkbeelden over geld te hooren. Geld zeide hij: is niets, beteekent niets - maar het is een noodzakelijk kwaad en een gemakkelijk ruilmiddel - men moet zich daaromtrent onderling verstaan - wie het noodig heeft gebruikt het - en wie het niet heeft moet er op de gevoeglijkste wijze zien aan te komen bij dengeen die overvloed bezit. - En wat de een te kort komt, waarom zal de ander dat niet aanvullen....

Hij had veel noodig voor zijn persoon; want niet alleen besteedde hij zeer veel zorg aan zijne kleeding, maar hij kon zich ook niet met de gewone burgerkeuken verdragen. De goede JULIA zorgde dus altijd dat zij een paar extra schoteltjes voor QUINTUS had, die aan de tafels zijner hooge vrienden zoo verlekkerd was, dat hij niet met JULIA en de kinderen grutten kon eten; en terwijl zij voor zich zelve de boter heel schraaltjes over een goede snede grof brood krabde, belegde zij zijn fijne broodjes met tong of zalm... Dat kwam hem toe - hij was daar aan gewend, zeide JULIA - en hij bevestigde zulks....

QUINTUS was zelden thuis, doch als hij thuis zat sloot hij zich gewoonlijk op om ongestoord en snel zijn werk in orde te brengen, en daar hij zeer vlug werkte, kon hij veel tijd aan de gezelligheid wijden; Doch hoe een man van zijne waarlijk hooge geestbeschaving het in den kring kon uithouden, waarin ik hem zag schitteren, begreep ik niet regt. Het is zoo, het dorp F r a n k e n d a l was van vele schoone landgoederen omgeven en de meesten waren bewoond door zijne bewonderaars; maar deze stonden veelal zoo ver beneden zijn ontwikkeling! - Hoe kon hij zich in hun midden op zijn plaats voelen? - Blijkbaar was hij dan ook menigmaal geërgerd of door verveling overvallen; hij bejegende hen hoog grillig en achteloos, nogtans had hij de kracht niet zich in het dagelijksche leven aan de begeerlijkheid des vleesches en de grootschheid des levens te ontscheuren... Hij, die ons zoo magtig beheerschen, zoo hoog opvoeren, zoo diep neerbuigen kon, hij, die magtige heerscher! - verkocht dit uitnemend eerstgeboorteregt, dat hij op ons allen vooruit had - voor een fijnen schotel naar zijnen mond! ...

XXIV.
De student.

Dat was een hemelsche dag toen ik, gewapend met mijn testimonium maturitatis van rector en curatoren, eindelijk voor goed van mijne ‘lieve’ ADÈLE mogt afscheid nemen.

- Nu vriendje lief! moet ik d i e hand loslaten, sprak mijne schoonzuster met plegtigheid, terwijl zij mij nog eenmaal uit al haar magt zoo vinnig mogelijk kneep - want de indruk moest diep zijn - Die kneep was de inleiding - toen volgde de verhandeling, die minder impressie op mijn gevoel maakte, en ten laatste kwam ook het slot met vermeuwden aanval op de elasticiteit van mijn regterhand - terwijl zij met toegenepen oogen teemde:

- En dat handje is nu voor uwe lieve, lieve moeder - en dat (een nieuwe neep) voor uwe lieve zuster. Ik vreesde dat er nog een half dozijn konde volgen en dat ik er dan met ontvelde vingers afkomen zou. Met een cordaten ruk kwam ik los - en weldra haalde ik in volle vrijheid adem.

Daar stond ik dan aan den ingang van het nieuwe tijdperk, dat zoo lang mij als een gulden droom had toegewenkt - daar stond ik bij het ontluiken mijner frissche levenskrachten met mijn argeloos, onbezonnen hart - onbewust van het gewigt dier aanstaande dagen, gereed om voor het eerst op eigen wieken te drijven - en ondanks mijn testimonium maturitatis zoo groen, zoo onrijp en niet wijzer dan het onmondigste menschenkieken dat ooit klapwiekend op den rand van 't koesterend nestje omhuppelde om de kracht zijner vlerkjes te beproeven. Ik was niet ongelijk aan het kalf dat voor het eerst den stal ontkomen, een groene weide voor zich ziet en de lieve zon niet beter weet te groeten dan door zijn akeligste sprongen, zijn onhebbelijkst geblaat.

Wat hadden wij ons knapen reeds in de voorbaat een magt van studentikoze termen aangewend! - Wat zouden wij niet ondernemen als wij eens het vagevuur der groenen door waren! - Wat wist BRAM verwonderlijke anecdoten en treffelijke studenten grappen te vertellen - waagstukken die ons als schitterende heldenfeiten tegenblonken en tot navolging wenkten. Welk eene zaligheid wachtte ons als vrije kweekelingen van Minerva in die Academische wereld, die ons aanlachte als een gedurig feest....

Maar midden door die wilde opwinding heen, klonk diep in mijn hart soms een ernstiger stem - de stem der goede voornemens! - Ik wilde mij wel geen onsterfelijken roem verwerven, maar toch de verwachting mijns vaders overtreffen en zijne duistere voorgevoelens logenstraffen - mijne moeder een ware vreugde zijn - en als zekere penitentie legde ik mij op, een

echt lettereter te zullen worden. Zoo toog ik aan het werken, wel wat teleurgesteld nog door eene herhaalde voorbereiding van mijn eigenlijk vak verstoken te moeten blijven - maar ik had smaak voor de letteren gekregen en getroostte mij het oponthoud in de voorhoven der Muzen, dat niet te vermijden was.

Reeds in ons eerste half jaar begon er eene scheiding tusschen ons vierspan te komen. WOUTER en BRAM rukten zich van ons af en holden te zamen voort, omstuwd van een menigte nieuwe vrienden - terwijl WILLEM magtig eenkennig, zoo stil mogelijk zijn weg zocht te gaan en zich zeer langzaam scheen te orienteren. Deze wijze van doen strookte te weinig met mijne opgewektheid; allengs emancipeerde ik mij van den blokker, die zekere voogdij over mij uitoefende en boe meer ik van hem los werd, zoo te sneller tuimelde ik voort in den wilden roes der uitgelaten dartelheid eener zorgelooze jeugd.

Het spooksel dat mij in die dagen kwelde en voortjoeg - was geen ander dan de vrees, mij vooral door WOUTER ingeboezemd - mij bij de jongelieden gehaat of veracht te zullen maken door niet in alles te doen ‘g e l i j k d e a n d e r e n’, voor geen echt roijaal volbloed student gehouden te worden en een ‘p e d a n t e v e n t’ te zullen heeten. Ziedaar het schrikbeeld dat mij stond op te wachten aan den aanvang van de baan en dat mij aanhitste om van de eene dolheid naar de andere te hollen, mijne betere gevoelens te overschreeuwen, mijne edelste beginselen te verbergen, en dat mij voortgezweept zou hebben tot in het uiterst van den jammerlijksten doolhof, zoo niet een ander spook verschenen ware, magtiger nog dan het eerste

en in staat om dat aan banden te leggen. - Dit was de vrees voor het examen.

De eerste vrees: voor den schijn van flaauwiteit en pedanterie liet van mij af, zoodra ik mij van de toegenegenheid en welwillenheid mijner makkers verzekerd had, maar de tweede was moeijelijker te verbergen, want ik meende haar niet te kunnen overwinnen dan door geducht te gaan blokken, en daar kwam mijn gansche vriendenrij tegen op, allermeest BRAM - Hoe kwelde hij mij omdat ik kon opzien tegen een propaedeutisch! - 't Was immers niets! - Hem zou het van geen enkel feest terug houden. - Vond hij mij aan het werk, dan rukte hij mij de boeken voor den neus weg en rustte niet voor ik pet en stok gekregen had.

Een andermaal als ik mij onder boeken begraven en eens fiks tot werken gezet had, viel hij eensklaps met WOUTER of een half dozijn intimen op mijn schrijftafel aan, ruimde in een ommezien mijn boeltje op, en dwong mij tot een feestelijk onthaal en een vrolijken avond, ten einde mij voor het gezellige leven te redden!

Dikwijls beproefde ik eene snel verflaauwende poging om mij een weinig aan de woelige schaar mijner luidruchtige makkers te onttrekken - maar het mogt mij niet gelukken. Weldra was ik weder in volle vaart op den rusteloozen en vermoeijenden weg van tijdverspilling en lediggang. Veel schreeuwen - veel geld verteren - dwaasheden uitrigten, die meer dolzinnig dan geestig mogten heeten was onze voornaamste bezigheid, gedurende ons verblijf in het koor der Muzen!...

Het was een wonderlijke tijd vol snijdende tegenstrijdigheden, vol onvereenbare uitersten. Hoe dweepten

wij met al wat rein en schoon was - terwijl wij ons zoo gemeenzaam maakten met het walgelijkste. Hoe snoefden wij van deugd en eer! - bij het veronachtzamen van hare eerste voorschriften.... Wat galmden wij van het grootsche en krachtige! - te midden van onze klein geestigheid en zwakheid.... En gruwden wij niet van al wat laag was en onedel!... bij het wegzinken in eene verwildering, die ons vaak tot het verachtelijkste verlokte... Welk een warlklomp van edelmoedigheid en ligtzinnigheid! - van geestdrift voor het verhevene en verslaafdheid aan het zinnelijkste! - Zoo waren de dagen, die wij in den voorhof van den tempel der wetenschap sleten - tot het propaepedeutsch (voorbereidend examen) ons tot de beoefening van ons eigenlijk vak zou magtigen - een nieuw tijdvak waarheen wij onze vlijt en onze bekeering verschoven, terwijl wij ons ongeduld en onze teleurstelling over dit oponthoud door de dolzinnigste tijdkorting poogden te verzetten.

Intusschen was het mij een raadsel wanneer mijn beminnelijke tiran werkte, want BRAM was altijd op het pad, en overal, waar pret was, zat hij voor. Hij had den tijd voor alles - ik kwam altoos tijd te kort - zelfs voor het noodigste - en hij wist meer uit een boek te halen met te doorbladeren, dan ik met het tweemaal ernstig te doorlezen. - Hij hield niet meer collegie dan volstrekt noodig was om zijne testimonia te verkrijgen en was meer gezien bij de jongelieden dan bij de professoren.

Hoewel onze wegen zich steeds meer splitsten, want BRAM en WOUTER zouden in de regten en ik in de medicijnen studeren, verloren wij elkander niet uit het oog. BRAM vooral had van tijd tot tijd vlagen van

groote hartelijkheid, en wanneer ik hem in zijne kalmste momenten brieven van mijne moeder of zuster voorlas, dan kon ik hem altijd in verrukking brengen.

Midden in den wilden droom dier dagen, omzweefde mij, behalve de zoete gedachte aan moeder en zuster, eene reine en liefelijke gestalte, die mij aan veel gevaar ontrukte, van menige afdwaling terughield en soms tot stille mijmering en ernstiger nadenken riep. Toen alle goede stemmen overschreeuwd werden door een woest getier - toen het hemelsche vaak geprofaneerd werd en het goddelijke mij ongenaakbaar vond - toen stond mij zwakken zinnelijken jongeling een rein menschelijk beeld voor oogen, als of de Voorzienigheid zich daardoor schikken wilde naar mijne aardschgezinde en zinnelijke bevatting.

BERTHA'S reine blikken, BERTHA'S onschuldige glimlach, BERTHA'S edele lieftalligheid bewaarde mijne verbeelding dat geen andere beelden daar standhouden konden, behoedde mijn hart en zinnen bij eene zuivere liefde en eene ware vereering der kunne. Die liefde bleef mij binden aan wat goed en regt was, sterkte mijn b e t e r i k als ik op het punt was de edelste beginselen te verloochenen, hield mijn geweten teeder en mijn zedelijk gevoel onbevangen. - En ik zegende haar zoo vaak ik harer gedacht met warme liefde en bewondering, als de bewaarster van mijn hart en zinnen; want hoe wild mijn bloed ook bruisen, hoe onstuimig het hart mij ook jagen mogt, hare liefde bande de daemonen der verzoeking - hare liefde beloofde mij een gulden toekomst wier gelukzaligheid door niets te evenaren zou zijn.....

XXV.
Trieneke's harteleed.

Het was nog in ons eerste studiejaar toen WOUTER CABRET bij ons aanhield om hem in de vacantie naar L i j s t e r b o s c h te vergezellen. BRAM alleen nam zijn aanbod aan, en ik dacht hen te zien, als ik eenige dagen bij PRIMUS zou slijten. BRAM betuigde echter zoo nieuwsgierig naar dien kluizenaar te zijn, dat wij besloten om te zamen naar hem toe te trekken.

Vergeefs had ik mijn vriend een levendig beeld van zijne wijze van zijn trachten te malen - de werkelijkheid ging zelfs nog mijne herinnering te boven.

PRIMUS zag er uit als een oud man, zoo kaal was zijn kruin geworden - en de veel te lange haren van het kransje dat hem restte, zwierden verwilderd om zijn vermoeid gelaat. Zijn baard stond als stoppels om zijn magere kaken, en hij scheen nu maar voor goed met water en zeep afgedaan te hebben. Een rafelende zwarte das zat in tallooze kreukels om zijn hals gedraaid, terwijl er een tip voorbij zijn oor hing, over den glimmerigen kraag, van een heel eng, heel vet

chamber-cloakje. Een grijze pantalon, die eenmaal vermoedelijk zwart kon geweest zijn - met kale kniën, stond in behoorlijke overeenstemming met de graauwe Yslandsche sokken, die onder de korte naauwepijpen zigtbaar waren, zoover zulks toegelaten werd door een paar oude lederen pantoffels, die zeker geen heugenis meer van schoensmeer konden dragen, daar ze meer rood dan iets anders waren.

- Och verarmde broeder! dacht ik - wat moet er van u toch komen! Is dat nu zijn aanzijn genieten? - Is dat nu leven als een model-mensch, zoo als een leeraar behoort te zijn.... En toch heette hij ons zoo hartelijk en genoeglijk welkom, alsof hij het geluk in eigen persoon geweest ware.

Hoe verbaasd staarde BRAM in het huis van den natuurvorscher rond; en toch trok het origineele van dit type hem zoo magtig aan, dat het hem over alles heenzette, wat anders zoo sterk tegen zijn verfijnden smaak aandruischen moest. Mijn jonge gastronoom beet dan ook zoo lustig in het transige spek, alsof hij pâté de foie gras had voor zich gehad, en verslond de groene salade, die ons schier in haar natuurstaat werd voorgezet, als was hij gewoon er altijd aldus in te grazen. Dit vermaakte mij niet weinig, en TRIENEKE scheen het ook vrij wel met dien heer te kunnen vinden ‘die de vrolijkheid in huis had gebragt’ - gelijk zij zeide - ‘en den dominé wel weer wat opmonteren zou.’

- Wat ben ik toch blij dat de dominé geen jufvrouwen meer neemt, zei ze, des anderendaags mij tot een vertrouwelijk onderhoud bij mijn mouw pakkende in den gang. Och, als de oude mevrouw alles eens wist - zij zou wat oogen opslaan over die twee juffers, die

zij hier heen gezonden heeft... Zeker uit bestwil voor Dominé - maar!

- Hoe dat zoo, TRIENEKE? - vroeg ik onnoozel.

- Wel, die regeerden hier dat het schande was! Zij stelden den man de wetten alsof hij geen heer en meester in huis meer mogt zijn. Wij hebben er nu twee gehad: een korte en een lange - maar allebei even hoovaardig. TRIENEKE werd maar achteraf geschoven. TRIENEKE kon niets goeds meer doen. Dat viel mij bitter hard ROB - jonge heer, wil ik zeggen - Dat was een dure huishouding! dat was een bereddering! Zij at er dubbel van, die dame, en wij niet enkel. De dominé kon niet meer eten zoo laat als hij wilde! - O heere neen! Als die klok sloeg moest hij afkomen, zoo goed was hij niet, en eten ook. - Dat is hij bij mij anders gewend! Zoo ook met opstaan en naar bed gaan - de eene jufvrouw spookte heel vroeg op, de andere was laat in de weêr. De korte redderde en waschte altijd; zij zou den dominé arm gemaakt hebben, al was het enkel aan zeep en stijfsel. Eens heeft ze mij zelfs gedwongen de studeerkamer schoon te maken, toen dominé een paar dagen van huis was. Ik wist wel dat er iets zwaaijen zou! O wat de dominé te werk ging, toen hij daar zijn tafel met papieren vond opgeruimd! zijn glazen gewasschen! zijn boeken afgestofd! - Wat die arme man daar een bitter hartzeer van gehad heeft! - Dat zou TRIENEKE hem nooit aangedaan hebben - neen - ik nooit - dat wist hij ook wel....

- En de lange? - vroeg ik belangstellend - wist gij het daar beter meê te stellen?

- Ja, maar dat is een veel te lange geschiedenis!

jonge heer ROB - dan moet ge eens bij mij in de keuken komen.

Ik verkoos dit onderhoud echter liever in de open lucht te houden - en wel op de plaats achter het huis. De groote paarsche steenen waren met mos overgroend en het gras kon gehooid worden in de paden, die ik pleeg te harken. De rozen waren ontaard en tot hare wilde natuur wedergekeerd en paardebloemen en distels bloeiden, waar ik mijne stekken van geraniums en fuchsias kweekte! - De heg stond ruig en verwilderd als een ongenaakbaar doornbosch.... O PRIMUS, PRIMUS! - vriend der natuur!.....

- De lange! - riep TRIENEKE nu luider sprekende en mij uit mijne mijmering wekkende - de lange - ja die w i s t het wel! En TRIENEKE scheen naar haar geheimzinnig gebaar en het knijpen met hare oogen te oordeelen, te wachten dat ik het ook zou w e t e n . De zaak was mij echter ver van duidelijk en ik vroeg wat die lange dan toch had g e w e t e n .

- Nu ja! men kan alles zoo niet zeggen zonder spreken - je vat de kneep. Ze wist het wel. - Ik bleef al even dom.

- Zij had een oogje! - fluisterde TRIENEKE met een schorre stem digt op mijn oor.

- Maar één oog? - zei ik met een geveinsd medelijden.

- Ach neen, wel deugdelijk twee kijkers - maar ze had een o o g j e ? - begrijp je niet waar ik heen wil? - voel je wel op wien?...

- Ah zoo - op mijn broer toch niet?

- Net - riep zij stampvoetend in de rondte zwaaijende. - Net geraden! - Op niemand anders!

- Maar hoe weet ge dat?

- Wel jongeheer! - TRIENEKE is dom in de boeken - maar zij is toch niet gek! - Waarom zou zij zich anders zoo hebben opgedrild op een dorp, waar niemand van haarsgelijke is? - En dan, waarom zou ze al die vreemde dingen gekookt, gebakken en gebraden hebben, waarvan ik nooit in de wereld gehoord heb?

Ik kon mijn lach niet bedwingen op het denkbeeld dat het hart van PRIMUS, die nooit wist wat hij at - met gebak of gebraad was belegerd geworden, en men hem met zijden lintjes en byouteriën had pogen te verstrikken.

- Ja, maar dat was het nog niet alles - zei TRIENEKE, weer nader bij mij tredende en zacht fluisterend, zooveel haar heesche stem het toeliet - dominé is dat snoepen zoo niet gewend - en hij werd dood ziek. - Wie zou hem nu oppassen? - TRIENEKE, meent gij? - die hem altijd zijn camille gebragt had, als hij kou had gevat? - Ja wel! - TRIENEKE mogt niet eens op de kamer komen... ROB! - net zoo min als Hector, dat trouwe beest - Dat gaf maar vlooijen - zei ze. - Het arme dier zocht zijn troost dan maar bij mij in de keuken, en zoo hadden wij heul aan elkander. Ik mogt dan niet eens binnenkomen - ik, die nu al zoo veel jaren Dominés bed heb geschud, en net weet hoe hij zijn kussens gewend is - want uw moeder heeft het mij zelve geleerd jongeheer - en dat wou zij mij nu nog beter beduiden! - Maar ik antwoordde: neen jufvrouw! zijn eigen moeder heeft het mij zóó en zóó voorgedaan en zóó doe ik het altijd, en zóó zal ik het blijven doen - want dat is een vrouw, zoo zijn

er geen meer - en die heeft het mij geleerd. - O ROB! ik heb wat geschreid in die dagen! - Eindelijk liep het al te hoog! - En als zij mij weer eens aan de deur wilde afschepen: - riep ik, zoo hard ik kon door mijn tranen heen:

- Dominé, wat heb ik toch misdaan! dat ik u nu in vier dagen niet heb mogen zien of toespreken... wat heb ik arm schaap toch gedaan!

- Och TRIENEKE, zei de lieve man, ik ben blij dat ge komt, goede ziel - ik leg zoo naar - help mij toch eens. - Dat deed mij goed aan mijn hart. - Zij ging van spijt de kamer af, en ik nam het gaauw waar om te zeggen: - Dominé als ge mij wilt houden, moet ge haar wegzenden. Dat moest van mijn hart af. De dominé zeide:

- TRIENEKE - daar zullen wij later eens over praten, goede trouwe ziel - dat zeide hij - wees maar tevreden. - Toen was mijn hart weer gerust. - En naauwelijks waren wij drie maanden verder of zij kon vertrekken. ROB... wat ik je zeg.....

Hoeveel belangstelling de ruwe gehechtheid van dit plompe schepsel mij ook inboezemde, beklaagde ik toch de huishoudster, die met zulk een verwende dienstmaagd moest zien om te springen, die geen mededinging gedoogen kon. Maar nog meer beklaagde ik mijn broeder, die geen andere levensgezellen had dan zijn TRIENEKE, zijne honden, insekten en infusoriën.

XXVI.
Twee bezoeken.

BRAM vertrok den volgenden morgen naar het kasteel en ik besteedde den voormiddag om nog eens naar elk plekje te wandelen waaraan eenig souvenir der kinderdagen gehecht was. Op de plaats waar ik HULDA het eerst gezien had, vlijde ik mij in het gras aan den oever der heldere beek neder en verfrischte mij met het heerlijk bronnat onder de zoete herinnering van al de kleine omstandigheden daaraan verbonden, tot het verlangen om HULDA weder te zien zoo sterk werd in mijn hart, dat ik opvloog en met versnelde schreden naar de woning van ARONSEN stapte. Veel van mijn illusie verdween toen ik een geheel ander huis moest binnentreden. - Wat had ik niet willen geven om dat oude donkere winkeltje met het kleine kantoortje, waar wij thee dronken, weer te vinden! Maar het binnenvertrek was toch onveranderd gebleven - dezelfde tafel stond nog op dezelfde plaats - de oude stoelen met groen trijp waren nog wat

ouder, maar het waren toch mijne kennissen. ARONSEN zelfscheen hoegenaamd niet veranderd; zijne vrouw daarentegen had haar helder mutsje nog dieper in de oogen getrokken en zag er lijdend uit. En HULDA - Hoe zal ik haar beschrijven. - De indruk, dien zij op mij maakte was zoo onbeschrijflijk - zoo geheel nieuw en overstelpend, dat ik verstomd en bedremmeld haar heel stijf groette als hadden wij elkander nooit meer gezien.

Daar trad de Oostersche schoone binnen een geheel volwassene jonkvrouw. Hare gestalte was uiterst bevallig en sierlijk maar sterk en groot. Glansrijke gitzwarte lokken waren eenvoudig maar smaakvol gekapt en deden met de scherpgeteekende wenkbraauw het blanke voorhoofd sterk uitkomen. Haar fijne ligt gebogen neus paste zoo wel bij die koraalroode lippen en het gansche sprekende gelaat was zoo indrukwekkend, dat men bij den blik van die ernstige melancholische groote donkerbruine oogen niet opmerkte, dat hier een frissche blos der jeugd nog ontbrak. HULDA was bleek maar toch daardoor werd hare bevalligheid welligt meer verhoogd dan benadeeld - en zoo als mij die fiere schoone daar eensklaps te gemoet trad in haar rijk en smaakvol sabbathskleed, was ik zoozeer onthutst, dat mij alle vrijmoedigheid ontzonk. Op mijne stijve buiging trad zij snel een paar schreden terug en met een hoogen blos wendde zij de vriendelijke oogen van mij af. Ik voelde dat mijn koelheid haar griefde. Ik had om alles in de wereld gewenscht dien indruk te kunnen uitwisschen. - Vergeefs poogde ik mij te herstellen, door gedurig het woord tot haar te rigten - zij nam aan het gesprek geen deel en sloeg geen

acht op mij. Hare ouders waren voor mij dezelfden gebleven. Wat had ik hen veel te vertellen - maar HULDA vroeg naar niets en ik had mij zelf voor het hoofd willen slaan, dat ik door mijne noodlottige stijfheid zulk een zoet wederzien zoo jammerlijk vergald had.

Van een oogenblik dat wij alleen waren, maakte ik echter snel gebruik om haar te zeggen:

- HULDA! hoe was ik verrast, toen ik u daar zoo eensklaps wederzag, u die ik als een klein meisje had.... nu zóó.....

Zij schudde droevig met het hoofd en zag strak voor zich neêr, terwijl zij weemoedig zeide:

- Spreek daar niet van....

- O hoe vaak heb ik aan u gedacht, en naar dit oogenblik verlangd, ging ik ernstig voort.

Zij sloeg een snellen blik vol bitterheid en ongeloof op mij, die mij door de ziel sneed en zag nu weer voor zich met de uitdrukking van de smartelijkste teleurstelling op het sprekend gelaat.

- Ik geloof dat gij mij niet regt meer kent, HULDA - hervatte ik met ontroering - de kleine ROB is vaak nog wat schuw, vooral als levendige aandoeningen hem bestormen (weêr die bittere blik, maar nu van een spotlach vergezeld).

- O HULDA, ik bid u, zie mij zoo verwijtend niet aan, riep ik uit. Scheen ik u koel - ik was het niet - voor u zal ik het nooit kunnen zijn.

Met zachter uitdrukking hief zij die betooverende oogen op, die mijn hart deden gloeijen en zeide zwaarmoedig en zacht:

- Ik weet het ook wel - daar is een al te diepe

kloof tusschen u en mij - maar dat wisten wij als kinderen niet - gij zoo min als ik, geloof ik - en nooit is mij dit zoo duidelijk geweest als juist op dit oogenblik - ik ben eene Jodin - niet waar?

- HULDA! mag ik altijd uw vriend zijn? - zeide ik met ernstige smeeking haar mijne hand biedende - doch zij reikte mij de hare niet, en ik zag een siddering door hare krachtige gestalte varen, als zij zacht zeide:

- Het kan niet - en een groote traan schitterde in de schaduw der lange wimpers.

- Het kan HULDA - een edele vriendschap kan bestaan tusschen u en mij. Gij waart de vriendin mijner kindsche jaren - en zoo ik u ooit een dienst kan bewijzen - geen inspanning zou mij te moeijelijk voor u vallen - gelooft gij mij?

Nu drukte zij de haar geboden hand met warmte, en een glimlach blonk in haar van tranen vochtig oog zoo schoon als de dageraad. Wij keuvelden nu vrijelijk over de vervlogen dagen en werden met ieder oogenblik weer ongedwongener en blijhartiger.

Toen ik het huis van ARONSEN verliet, werd het mij duidelijk dat ik BRAM daar niet brengen moest en over de schoone HULDA een diep stilzwijgen bewaren. Waarom? - Daarvan gaf ik mij zelven geen rekenschap, maar ik hield mij daaraan.

Den volgenden voormiddag begaf ik mij naar het huis Lijsterbosch om kennis met de nieuwe bewoners te maken. Of het kwam door de sombere stilte die in de pastorij mij omringd had, dan wel door de ernstige gepeinzen waarin de ontmoeting met HULDA mij had doen verzinken - maar het scheen mij dat mijne beide makkers BRAM en WOUTER verbazend wild en

opgewonden waren; zij lachten en gierden over alles wat mij naauwelijks een glimlach waard was en joelden als weelderige veulens in de wei.

Waren de bosschen en tuinen van L i j s t e r b o s c h uit hunne verwildering tot nieuw leven herboren, het oude huis was niet minder verjongd, zoo als het daar als met welgevallen neerzag op het mollig gazon met tallooze bloemperken, terwijl FLORA voorplein, stoep en gangen met kwistige hand had getooid en een stroom van liefelijke geuren ons uit het ruime voorportaal tegenwademde van de bloeijende planten, die met het bont gemengel harer frische kleuren de oude muren minder stroef en statig maakten. Een aardig miniatuur lakeitje wierp de zware gladhouten deuren van de groote zaal voor ons open en schoof een blaauw satijnen portière ter zijde, om mij eensklaps als in een tooverpaleis te verplaatsen. Inderdaad de weelde die hier heerschte was zoo schitterend, de pracht zoo indrukwekkend, dat ik mij overstelpt en onthutst voelde, en verheugd was, dat de eigenares, die dit alles daargesteld had, hier niet tegenwoordig was, om getuige van mijne boersche verbazing te zijn. Maar nog was ik niet tot mij zelven gekomen, als het gegalonneerde lakeitje een andere deur opende - en nu raakte ik geheel en al van de wijs door de zonderlinge verschijning van de vrouw des huizes.

Het toilet van mevrouw CABRET te beschrijven staat niet in mijne magt, maar de kleeding, waarin zij was uitgedost, zou ik alleen op het tooneel verwacht hebben, en het was mij te moede, alsof ik iemand gereed zag om naar een gecostumeerd bal te gaan. Dit vreemdsoortige van de verschijning was echter zóó

bekoorlijk, zóó smaakvol, dat de indruk magiek was en ik als aan den grond genageld staan bleef bij haar bevallig entrée de chambre. Wat ik deed of zeide weet ik niet; ik geloof dat ik de waarheid het naast bij kom, als ik verklaar, dat ik sprakeloos en stokstijf voor deze prachtige toovergodin staan bleef. Zij nam mij dit in het minst niet kwalijk, en onttooverde mij plotseling in zoo verre door hare innemende voorkomenheid, dat ik toch begon te begrijpen, dat het hier niet met bovennatuurlijke dingen toeging. Hare vriendelijkheid was druk en benaauwend en hare opgeruimdheid zoo luidruchtig, dat ik niet nalaten kon de overblijfselen eener vroegere onbeschaafdheid op te merken. Ik dacht aan de stille deftigheid, aan de zedige lieftalligheid mijner moeder, aan de rustige eenvoudigheid mijner zuster - en o! wat vond ik deze vrouw dan hoovaardig en behaagziek! Toch trok zij mij aan, toch kon ik de oogen niet van haar wenden, die mij in bewondering geboeid hield door eene zeldzame bekoorlijkheid. Wat wij al snapten en koutten had niet veel te beduiden, maar het was toch altijd blijgeestig en vleijend, en hield ons in een behagelijke opgewektheid, die onder het overvloedig genot van fijne wijnen en keurige spijzen tot eene dartelheid klom, die ik mij in kalmer oogenblikken niet in het bijzijn eener dame zou veroorloofd hebben.

Na den maaltijd kwamen de paarden voor - uitmuntende rijpaarden. Onze betooverende gastvrouw had haar theatrale kleedij met een bevallig rijkleed van blaauw fluweel verwisseld, terwijl zij hare schitterende lokken met een kleinen hoed met vederen

dekte. Zij scheen er veel vermaak in te scheppen, mij van den vervallen toestand, waarin huis en landgoed plagt te verkeeren, toen ik daar als kind had rond gedwaald, te laten verhalen. Zij lachte onbedaarlijk over mijne romaneske droomerij, terwijl zij telkens veelbeteekenende blikken van verstandhouding met BRAM en WOUTER wisselde en mij den naïfsten en sentimenteelsten jongeling der wereld noemde.

Van den ouden heer merkte ik niets, ja ik zou zijn aanzijn niet vermoed hebben, zoo de dame mij niet, met een snellen blik op zijn venster, op klagelijke wijze, doch zeer vlugtig over zijne o n l i j d e l i j k e p i j n e n had gesproken. Bij onze terugkomst zag ik zijn sneeuwwit hoofd voor een geopend raam. Hij groette de cavalcade. Mevrouw wuifde met haar karwats hem luchtig toe: Ik zag zijn leelijk verschrompeld gezigt - nog leelijker door een paar gitzwarte wenkbraauwen en dito snorren, van wier zwartheid naar ik veronderstel, zijn kamerdienaar de eer en het geheim zal gehad hebben.

Het hoofd duizelde mij nog van den roes van den maaltijd, toen onze gastvrouw ons alweder aanmoedigde om haar geurigen kruiderwijn eer aan te doen - eene aanmoediging, die zij met een krachtig voorbeeld sterkte.

Nooit had ik BRAM zoo uitgelaten, nooit gemeenzamer met eene dame gezien, dan met deze vrouw, die hij eenvoudig bij haar voornaam noemde, terwijl ik meende haar als de moeder van onzen vriend, meer deftigen eerbied schuldig te zijn. Niets daarvan. Integendeel, hun scherts werd steeds ligtvaardiger en buitensporiger, zoodat het hart mij met een onbestemd

gevoel van weerzin vervuld werd, terwijl mij de oogen stijf stonden van eene neerdrukkende bedwelming, die mij van oogenblik tot oogenblik stiller maakte, hoe uitgelatener het gezelschap werd.

Ik was van harte blijde dat ik met rijtuig werd thuis gebragt, en ik schaamde mij voor den bediende zoo weinig magt als ik over tong en beenen had, hoewel ik mij volkomen bewust meende te zijn van alles wat er om mij heen geschiedde. Ik verbeeldde mij, dat BRAM en WOUTER het er op toegelegd hadden om mij een poets te spelen en dit maakte mij regt gemelijk. - Ik voelde dat ik met heel de wereld had kunnen twisten en sloop of eigenlijk sukkelde TRIENEKE voorbij, verheugd dat haar lantaren zoo weinig licht gaf. Zoo kroop ik na veel stommelen in mijn bed - en wel - gelijk mij des morgens tot mijne onuitsprekelijke verrassing bleek - met kleeren en al.

Vergeefs bonsde PRIMUS in den vroegen morgen op mijn kamerdeur - een zwaar ronken deed hem besluiten maar alleen te gaan met zijn ouden trouwen Hector. Toen PRIMUS van zijn toertje terug kwam was ik opgestaan en meende hem een naauwkeurig verslag te geven van de wonderen, die ik gezien had op het kasteel - maar hij was zoodanig vol van de wonderen, die hij gezien had in de maag eener koe, dat ik zwichten moest en eerst luisteren naar een vertoog over de gewone spijsvertering der runderen in het algemeen, daarna van zijne waarneming over deze koe in het bijzonder. PRIMUS had namelijk aan al zijne boeren ten scherpste ingeprent, hoe belangrijk het voor hem was, om alles te weten wat zij zeldzaams of ongewoons bij hun vee waarnamen, en de boeren niet weinig inge-

nomen met die belangstelling voor hunne stallen, lieten niet na den dominé te noodigen op alle wanschapen kalveren of mismaakte lammeren.

Ik moest dus mijne prinses en het tooverpaleis achterhouden tot de koemagen mij duidelijk waren - en nu kwam ik aan de spreekbeurt.

PRIMUS nam echter de zaak geheel anders op dan ik voorzien had. - Met al de achtbaarheid waarmede hij de borst kon opzetten, hief hij de hand op en verklaarde plegtig:

- ROB! in dat huis moet gij geen voet meer zetten.

Ik beweerde dat ik dat moeijelijk kon nakomen - daar mijn vriend BRAM er gelogeerd was.

- Zeg hem uit mijn naam, dat hij dat huis vliedt! - hernam hij met klem. Ik poogde nu mevrouw CABRET zoo wel als BRAM te verdedigen en te regtvaardigen, maar PRIMUS antwoordde slechts beslissend, en met zekere majesteit:

- ROB, hoe lief uw bijzijn mij is - maar als gij daan zoudt moeten gaan, dan verzoek ik u te vertrekken! - Doch neen - hernam hij eensklaps, als gevoelde hijreeds berouw, zoo streng mij aangesproken te hebben - laat ik den schijn niet op mij laden, alsof ik als oudste mijn jongen broeder meesteren wil. Ik zal de gronden van mijn weêrzin u bloot leggen.

In dat huis woont de wereldgeest ligchamelijk en wel onder de gedaante eener bekoorlijke maar ijdele vrouw. Gulle ongedwongenheid verbergt voor een poos de wuftheid en hoovaardij, die haar beheerschen en waarmede zij allen aanblaast, die zich binnen haar toovercirkel wagen. Bedwelmend zingenot dat niet

veredelt, maar verlaagt - niet ontwikkelt, maar verstompt, wordt daar in den sierlijksten beker u aan de lippen gezet. - Wee, wie zwak genoeg is om er uit te drinken! - Hoor mij ROBBERT, met welwillend vertrouwen: der vrouwe is op aarde eene hooge en heilige taak in de teedere handen gegeven. Groot is de magt der zwakken - onmeetbaar en wijd de kring van haren invloed - onnaspeurlijk diep grijpt hare werking in het leven, niet van den man alleen, maar in het leven van heel de maatschappij in al hare vormen, op elk gebied. Doch ziet gij, die magt en invloed zijn ten zegen of ten vloek, ten leven of ter verderfenis!... En wij ROBBERT, die het onberekenbaar voorregt hebben het beeld eener vrouw in ons hart te dragen, die de levende vertegenwoordigster ons is van de ware bestemming der vrouw - wij zouden haar smaden en haar gezegenden invloed verloochenen, zoo wij onzen smaak niet geheel en al door dit beeld lieten louteren en vormen. Onze moederr ROB, moet gij bestuderen, zoo als ik het nog steeds tracht te doen. Onze moeder - wat maakt haar zulk een engel der vertroosting, der verzoening, der bescherming in haar huis en verre daar buiten? - Het is de harmonische eenvoud van haar door geloof en liefde doorlouterd wezen. Haar kalme, gelijkmatige, standvastige liefde zoekt zich zelve niet, maar zij geeft zich aan allen; niet om gevierd, gevleid en gestreeld te worden - maar om te dienen, om te helpen, te heelen, te ondersteunen, te dragen, vaak te lijden. - Ik heb mevrouw CABRET nooit gezien, maar naar de losse trekken van uw schets, daag ik u uit haar beeld te malen naast dat onzer moeder.

- Hoe armelijk wordt nu die zelfzuchtige hoovaardij! - riep ik uit - hoe onwaardig die wulpsche dartelheid! Hoe jammerlijk die onrustige zucht om te behagen en te betooveren. O gij doet wel, lieve PRIMUS, om mij zóó van onze dierbare moeder te spreken.

- Gij zijt nog zoo jong ROBBERT - zei PRIMUS, mij liefderijk aanziende - gij zijt nog zoo jong! - Hoe veel zal u nog te voren komen voor gij mijne jaren hebt! En dan nog is het hart niet te ieder ure wijs - sprak hij met een zucht, somber voor zich neer ziende, als rezen onaangename denkbeelden in hem op. Na een oogenblik zwijgens hervatte hij echter met warmte, terwijl een dankbare glimlach zijne fijne trekken verhelderde:

- Maar zij stond altijd onzigtbaar aan mijne zijde ROB! - O stel haar rein, haar edel beeld gedurig voor u - als uw hart zich zwak voelt, of als uw oog u ergert. Wie zulk eene moeder heeft kan sterk zijn, zoo hij steeds onder haar invloed zoekt te blijven. - Kweek dien invloed aan, waar gij toeft. Zeg niet: zij is een oude vrouw - hoe kan de prille jeugd eerwaardig zijn als zij. Zie, zij herleeft in NANNY - daar ziet gij hare jonkheid als in een spiegel nevens hare rijpe jaren. Waarom is NANNY zoo aantrekkelijk, zoo aanminnig? - Is het niet door dien stillen, zachten geest, die uit hare reine kalme blikken straalt. - Wat is dat waas van frischheid dat haar schoon veredelt? - Is het niet die niets vergende, niets bedelende eenvoudigheid, zonder zweem van inbeelding en ijdelheid? - Zulke vrouwen zijn het waardoor God de wereld zegent, de maatschappij ontwikkelt, het burgerlijk en huiselijk leven opvoert en reinigt.... Maar gij ziet mij zoo verbaasd aan ROB!

- Ik kan het niet ontveinzen, dat ik eenigzins verrast ben door uw taal - hernam ik wel wat verlegen, want ik voelde dat dit zeggen geen compliment voor den edelen fijn gevoeligen PRIMUS was.

- Ik weet wel ROB, dat ik weinig aantrekkelijks voor het schoone geslacht heb, maar niet te min staat de kunne hoog bij mij aangeschreven. - En, ben ik niet jong geweest als gij? - Toen ook heeft mij het harte warm geslagen.... Hij hield op, het scheen dat de beelden der herinnering hem smartelijk aandeden want hij slikte herhaaldelijk, alsof hem iets in de keel benaauwde.

- Gij maakt u zelven altijd zoo oud - zei ik bloot om iets te zeggen dat eenige afleiding zou geven - een man tusschen dertig en veertig jaar is nog jong.

- Ik ben oud voor mijn tijd ROB - en jaren verouderen soms minder dan enkele dagen - enkele uren - ik heb uren gekend, die mij van een jongeling eensklaps grijsaard gemaakt hebben - en toch gingen mijne dagen zoo kalm daar henen, niet wraar? - zeide hij met pijnlijken glimlach en met zachter stem ging hij voort:

- Ik heb wel eens gemeend, dat ik eene gedaante zag, die aan mijn hart en mijne behoefte beantwoorden kon, die mij door het leven zou willen verzellen.... ik had lief - met de innigste toewijding mijner ziel - ik meende wederliefde te vinden - een wijle tijds - neen zij had geen hart voor mij - en liet mijn trouwe hand glippen om de hare aan een ander te schenken! - Hij hield weer een poos stil en vervolgde toen: - Zie, dan sluit zich het harte toe. - Maar is het daarom bevredigd? - Het wordt zoo bar en ledig

daar binnen - zoo eenzaam en doodig om ons heen!... Dan zegt het hart in zwakke momenten: ik wil mij met het mindere vergenoegen, zoo ik slechts een weinig mag genieten van het leven, zal het mij genoeg zijn. --- Maar daar zie ik dan al het verhevene, al het zaligende en heiligende dat der vrouwen hier beneden is toebetrouwd in moeder en zuster mij voor oogen gesteld en de zinnelijke begoocheling valt weg - het harte sterkt zich tot al wat hooger en onverderfelijk is, en overwint elken indruk van lagere natuur. - Maar vreugd en jeugd zijn voor deze aarde voorbij!

Ik liet niet na van dit gesprek, dat een diepen indruk op mij gemaakt had, mededeeling aan mijn vriend ABRAHAM te doen, doch tot mijne bittere teleurstelling vonden mijne woorden zeer weinig weerklank; ik kon het met hem niet verder brengen dan tot dergelijke uitspraken:

- Ik weet wel dat mevrouw CABRET niet is, te vergelijken met zulke edele en verheven vrouwen als uwe moeder en als NANNY! - maar deze zijn ook zoo reine, stille, zedige verschijningen als men zelden vinden zal. Zoo kunnen alle vrouwen niet zijn.

- Ik ontken niet, zeide hij, dat mevrouw CABRET eene vrouw naar de wereld is, die dol van opschik en nog meer van vleijerij houdt, die misschien al te goed weet hoe schoon en innemend zij is; maar ik zie er geen kwaad in om deze jonge vrouw te helpen haar goeden luim te bewaren tot het verplegen van haar ouden grimmigen podagrist. - Uw broeder - zult gij mij toestemmen, is ten eenemale ongeschikt voor de gezellige zamenleving geworden - hij is een soort van men-

schenhater en schijnt bepaald bang voor vrouwen. De man wordt menschenschuw. Stoor u niet aan hem. Hij verstaat zijn wereld niet bij al zijn verstand....

Intusschen maakte ik mij van verdere bezoeken op L i j s t e r b o s c h af - en verklaarde mij zelven derhalve, zoo niet voor een h e e l e dan toch voor een h a l v e h e i l i g e , en vertrok naar mijne ouders.

Mij dacht mijne moeder en zuster waren nooit beminnelijker in mijne oogen geweest dan thans. Zelfs HULDA'S beeld, hoe levendig in mijn ziel opgenomen, verloor in glans en tooverkracht. - Haar schoon was bevlekt door een trots, die mij van haar afstiet en vervreemde - terwijl alle gemis aan waardige terughouding mij in Mevrouw CABBET de achting benam, die een e eerste voorwaarde is van elke echte waardering der vrouw.

XXVII.
Bijbelstorm.

Ik was regt blijde mijn broeder NONUS in het ouderlijk huis aan te treffen. Hij was er met zijn aardig vrouwtje en twee lieve kinderen gelogeerd en zij drongen sterk bij mij aan, dat ik met NANNY hun naar D o b b e r w i j k zou vergezellen, waar NONUS predikant was. Dat voorstel vonden NANNY en ROB magtig prettig, en wij reisden een paar dagen later met hen af.

D o b b e r w i j k was een klein dorp in N o o r d - H o l l a n d , en bestond uit een enkele strook huizen aan een vaart; het was omringd met onafzienbare weilanden, die elk behoorlijk in een lijst van sloten gezet en met knotwilgen omplant waren, wier treffelijke schoonheid niet weinig werd verhoogd door de kunstmatige blankheid der stammen, waarop de witkwast haar triomf had gevierd. Des niet te min waren wij van harte vrolijk in de gezellige huiskamer van de nette pastorij en daar NANNY zich veel met hare lieve schoonzuster JACOBA bezig hield, kon ik mij regt goed

van NONUS meester maken, dien ik nog zeer weinig kende, en van wien ik zooveel gehoord had. Zijn naam toch was met eene sterke reuk van liberalisme omgeven, er werd zooveel voor en tegen hem ingebragt, dat ik verlangend was hem zelf eens te hooren. QUINTUS had hem als een verloren dwaalgeest beschreven, die onder de vanen van den Antichrist zich schaarde en velen in zijn afval zou medeslepen. SECUNDUS en TERTIUS had ik met zorg hooren spreken over de rigting die hij nam, terwijl QUARTUS en SEXTUS hem hemelhoog verhieven, ofschoon zij veel van hem bleven verschillen. Zijne bekoorlijke gade was nog zeer jong; een vlug, bevallig klein vrouwtje, dat mij aan een frisch vol miniatuurroosje denken deed, die met het vrolijkste hart en de innigste verkleefdheid voor haar echtvriend al hare betrekkingen in het schoone GELDERLAND verlaten had, om NONUS naar een afgelegen oord te vergezellen, waar zij niemand kende, en geroepen zou zijn hem al het heil des gezelligen huiselijken levens te bereiden. - Of zij daartoe de geschiktheid had?....

OCTAVUS had altijd gedweept met het denkbeeld dat de liefde van de vrouw tot den man iets k i n d e r l i j k s moest hebben. Hij verlangde dat zijne vrouw alles zijn zou d o o r hem, hij moest haar leeren, leiden, vormen, ontwikkelen, in één woord o p v o e d e n ....

Met die opvoeding was het natuurlijk gedurende het engagement zoo naauw niet genomen. - De paedagoog had nog al iets door de vingers gezien en de kweekelinge had vrij wat wils gekregen. In het huwelijk echter zou de o p v o e d i n g met meer ernst en stelselmatigheid behartigd worden! - Doch hoe spoedig leed dit

plan schipbreuk bij de verschijning van een wezentje, dat nog dringender dan het moedertje om opvoeding vroeg, en dat bestemd scheen om zelf JACOBA'S vorming en ontwikkeling voorloopig op zich te nemen; allereerst door den nooddwang die het meêbragt om het joolend, lagchend, zorgeloos hartje tot bezigheden en bemoeijingen te noodzaken, die zekere geduldige inspanning en onbezweken volharding eischten, en de wufte zinnen tot aandacht en oplettendheid boeiden, bezigheden en bemoeijingen die voor de eerste maal haar leerden eigen lust te verzaken, eigen wil op te offeren en voor een ander te leven. Want hoe lief JACOBA haar echtgenoot ook had, hoe innig zij hem aanhing, zij wist door pruilen of door vleijen hem altijd over te halen tot hare begeerte - en gelukte dit een enkele maal niet, dan was zij dood ongelukkig en ging te werk zoo als ondeugende kinderen dat plegen te doen. Maar zelfs in haar booze buijen bleef haar iets naïfs, iets aantrekkelijks en koddigs bij, dat haar altijd op het eind van de overwinning verzekerde, hoe onredelijk zij in hare kinderachtige caprices ook zijn kon. Zoo ging het opvoedingsstelsel van NONUS heel en al te gronde, en onopgevoed zag JACOBA zich tot de taak van opvoedster geroepen, waarvan zij ook niet anders begreep dan het genot van met hare bekoorlijke kleinen te spelen en te zingen, hen te voeden en fraai op te pronken. Het was vermakelijk om dit groote kind met hare kinderen te zien stoeijen en ravotten; als of ze zelve een speelmakkertje ware, genoot ze volop van de pret, terwijl zij zich in niets dan in ligchamelijke grootte en krachten van hare bevallige kleinen onderscheidde. - Geheel

kind met de kinderen, hoorde men haar vaak met die snaaksche zeer ontwikkelde guiten knibbelen en in vollen ernst het een of ander betwistten - terwijl elke toornige vermetele uitval van het kind door de moeder met een uitbundig gelach werd toegejuicht, omdat zij er niets in zag dan het koddige van zulke kleine schepsels zoo bazig en onverschrokken te hooren te werk gaan. In al hetgeen haar beide schoone telgen deden begreep zij alleen het aardige en het lachverwekkende - aan gepast of ongepast dacht zij niet. - Zij liet ze in alles dan ook begaan. De beweging van de kleine poezele leden bewonderde zij met nooit verzadigd welgevallen. De sporen van ontluikende schranderheid bragten haar in verrukking en hunne zonderlingste invallen liet zij gaarne toe, nieuwsgierig hoe ver die kleine amusante poppen het wel brengen zouden. Gingen zij dan in hun overmoed al te ver, en luisterden zij geheel niet naar hare smeeking, dan kwam de arme moeder zich over hen beklagen, als een magteloos kind, dat geen raad weet met zijne onhandelbare makkers.

Sprak NONUS van bestraffing of teregtwijzing, dan begon de moeder te weenen en verklaarde dat hij een barbaarsch man was, een wreedaard, die geen vaderhart bezat - dat het onnoozele wicht nog niet wist wat het deed, en dat hij onnatuurlijke dingen van haar eischte, als hij verlangde dat zij die lieve engelen verdrietig zou maken door zure gezigten tegen hen te trekken. Zij was ook niet graag gedwarsboomd en beknord en dus moest elke tegenspraak hare kinderen even zoo goed verbitteren! - En waartoe zou dat plagen dienen? Waren zij niet allerliefst die lekkere snoepertjes?... In vervoering

drukte zij hare aanvallige rebellen aan haar hart en danste er zingend de kamer mede rond tot de vrede hersteld was en de stoornis vergeten.

Die scènes waren voor mij, jeugdig toeschouwer, als ik toen was, zeer vermakelijk - maar wat zouden zij voor de toekomst zijn? - Hoe jong en vrolijk NANNY ook was, eigen vorming gaf haar de ontwikkeling, die het oog ook voor de opleiding van anderen opent, en merkwaardig was het, hoe zij zich door moeder en kinderen gelijkelijk geliefd, als eene leidsvrouw van beiden openbaarde en eenige orde in deze bekoorlijke wanorde, eenige kracht tegenover deze aanvallige zwakheden te stellen wist, die het evenwigt althans tijdelijk herstelde. Maar NANNY kon niet altijd daar zijn - en in zes weken was JACOBA zoo weinig tot eene verstandige moeder te herscheppen als er de opvoeding der kleine vrijgeesten in te regelen was. Die zaken moesten dus haar eigen loop volgen.

NONUS was een zeer aangenaam mensch. Zijn gunstig uiterlijk bedroog niet wie hem verder kennen leerde. Hij was zoo geestig als zijn levendig donker oog dat voorspelde, maar van zekere oppervlakkigheid door overhaast oordeel was hij bij al zijn aanleg en kunde niet vrij te pleiten, eene oppervlakkigheid, die hem verhinderde tot dien ernst en diepzinnigheid te geraken, welke tot de regte kennis van het hoogste en heiligste onmisbaar zijn, en met zekere wufte behendigheid verklaarde hij vaak wat al te haastig voor bewezen, wat bloot op vooronderstellingen en gissingen gebouwd werd. - Waren deze gissingen eens door m a n n e n v a n n a m e in de wetenschap voor n i e t o n w a a r s c h i j n l i j k verklaard, dan wa-

ren zij voor hem gangbare munt. Des niet tegenstaande kon er geen vuriger bestrijder van het ‘g e z a g ’ op het gebied der gedachten en des geloofs worden gevonden dan hij, wiens ideaal was: de z e l f s t a n d i g h e i d d e s C h r i s t e n s. Daar ik in dien tijd in het woelend wordings-proces verkeerde, waarin men van het schoolsche naklappen en memoriseren begint te bekomen om allengs tot zelf denken te geraken, en meer te vragen dan te antwoorden, meer af te breken dan op te bouwen weet - was het mij regt welkom, dat NONUS een liefhebber was van discussie en wel een van de handelbaarste menschen die ik ooit ontmoet heb om mede te disputeren, want hij was bescheiden, gevat, naauwkeurig van bepaling, en welwillend voor zijne wederpartij, zonder ooit kregel te worden, als men niet zag, wat hij zag, niet aan kon nemen wat hij aannam. Zoo moest men hem om zijn beminnelijk karakter steeds blijven liefhebben, al kon men zijne gevoelens niet deelen.

Wij trokken dus aan het redekavelen en bragten niet alleen de dagen, maar ook tot ergernis der dames de halve nachten in theologische redetwisten door.

Eene poging te doen om hier een onzer gesprekken in te lasschen, zou zeker ongepast zijn, maar een blik in mijn gemoed ben ik den belangstellenden lezer toch schuldig.

Ik was even als al mijne broeders godsdienstig opgevoed, zelfs in een meer dan alledaagschen zin van dit woord. Mijne moeder toch was eene vrome vrouw, en zij had getracht haar warme godsvrucht in mijn kinderlijk gemoed over te planten, terwijl het mij later, vooral tijdens mijn drie jarig verblijf bij TERTIUS

niet aan een geregeld leerstellig onderwijs had ontbroken. Maar het kerkelijk christendom mij aldus ingeprent was daardoor nog geen levend beginsel in mijne ziel geworden. Ik bewonderde den CHRISTUS Gods, omdat ik Hem groot en beminnelijk vond, maar ik nam Hem niet aan, omdat ik niet zonder Hem kon leven. Hoe kon het anders zijn voor mij, die mij zelven nog niet kende. - Zelfkennis leert men niet van anderen - slechts door bittere ervaring bij het gedurig vallen en opstaan in den strijd des levens ontwaakt zij in ons. - En wat is de ervaring van een onbesuisde jeugd zonder aandachtige inkeering tot zich zelven, zonder ernstig streven naar het ware en reine! Waar zelfkennis ontbreekt, daar sluimert nog de behoefte aan het ééne noodige, daar kan geen dorst, geen honger zijn naar het brood des levens. Zoo wist ik dan niet uit ervaring in wien ik geloofde. Ik geloofde bloot omdat anderen, die ik onbepaald vertrouwde, het mij gezegd hadden. Ik had het Evangelie als iets vreemds, dat mij van buiten werd aangebragt omhelsd, maar het had zich nog niet met mijn wezen geassimileerd - en ik wist niet wat het woord van CHRISTUS zegt: Tenzij dat gij het vleesch des Zoons des menschen eet en zijn bloed drinkt, zoo hebt gij geen leven in u zelven. - Die mijn vleesch eet en mijn bloed drinkt - die heeft het eeuwige leven - want mijn vleesch is waarlijk spijs en mijn bloed is waarlijk drank - die mijn vleesch eet en mijn bloed drinkt die blijft in mij en ik in hem! Joh. VI: 53-56. Hoe kon ik dan in Hem blijven - hoe leven hebben in mij zelven!

In mijne dweepende bewondering voor de wijsheid

der ouden, voor de verhevenheid en kracht der klassieken, begon ik allengs de wijsheid, verhevenheid en kracht des Christendoms te vergeten, zonder dat ik mij dit bekende of mij daarover verontrustte; immers ik bewaarde mijn geloofsleer als in een afgesloten hoekje van mijn hart en kon ik haar niet rijmen met de gedachten, die mijn geest beheerschten, ik waagde toch niet haar aan te randen. Maar de ontwakende rede werd steeds stouter in hare eischen en in haar onbekookten ijver begon zij op hare wijze ook die geloofsleer te toetsen.

Vrome eerbied voor de beginselen mij door eene godvruchtige moeder ingeprent, maakte mij huiverig om een uitspraak te doen, die mij nog altijd iets van heiligschennis had - Gods woord te weêrspreken - of de heilige schrift niet meer als een onfeilbaar wonderboek aan te zien, onmiddelijk uit het land der waarheid herkomstig.... ik deinsde verschrikt terug voor mijne ongeloovigheid en besloot het eerwaardige gebouw een weinig te sparen. Het was dan ook niet zonder heimelijk vreezen, dat ik mij veroorloofde de uitspraken der H. Schriften op wetenschappelijk gebied voor nul en geener waarde te verklaren - want die geheimzinnige bijbel bleef mij toch altijd nog een goddelijk boek, het arsenaal van al de bewijsplaatsen voor onze geloofsleer. Om dus geen geweld aan dit heiligdom te plegen, poogde ik een streng afscheidsel tusschen mijne godsdienstige gevoelens en de wetenschap te maken, maar hoe verder ik voortrukte in de laatste, hoe meer de eerste op den achtergrond raakte. En toch was al mijn denken van die dagen niet anders dan een ijdel spel van begrippen, ja van woorden -

waarin het feit van het vleeschgeworden Woord volstrekt niet paste, waarvan Hij uitgesloten was, die alleen het licht en het leven is der wereld - en die niet verscheen als een afgetrokkene gedachte, niet als een ledig begrip - ‘maar Hij heeft onder ons gewoond - en wij hebben Hem aanschouwd - vol van genade en waarheid.’

Mijn wankelend geloofsgebouw stond nog in geraamte overeind, toen ik bij NONUS kwam - maar het was inwendig zonder zamenhang, zonder eenheid. Mijne voorstellingen waren een bont en ongerijmd mengsel van geloof en twijfel en NONUS stelde het zich ten taak dezen chaos mijner denkbeelden te ordenen.

Daar toog hij te velde met het heir der philosophische, historische en grarnatische hyperkritiek. Koel-bloedig rigtte hij de stormrammen tegen het heiligdom - met bevend hart voelde ik den ondermijnden ringmuur waggelen. - De Heilige mannen Gods verloren hunnen straalkrans en werden gewone menschen, hunne onfeilbaarheid werd goede trouw en eenvoudigheid, de inspiratie des Heiligen Geestes veranderde in zinnelijke waarneming - de Openbaring uit den hooge in het opzamelen van verspreide overleveringen..... die allen den stempel dragen van den tijd en het volk vanwaar zij herkomstig zijn.... Daar viel de wal in puin - de ontmantelde vesting lag van alle zijden open. Geen heilige geheimenissen meer achter het verscheurde voorhangsel - Geen wondervolle verborgenheden meer! - Niets bovennatuurlijks - nergens een mysterieuse achtergrond - alles vlak en open - alles helder als glas - maar ook koud als ijs....

O mijn dierbare bijbel! wat waart gij mij toen een armelijk zamenraapsel geworden! - Ik schaamde mij waarlijk dat ik u eens zoo goddelijk en wondervol had geacht!....

Het is zoo, NONUS had wel uitdrukkelijk gezegd, dat hij de H. Schriften als een drager van goddelijke openbaring waardeerde, maar hoe zou ik het g o d d e l i j k e hier van het m e n s c h e l i j k e scheiden. Naar welken regel, en met welken maatstaf? - Waar de bakens te zetten in zulk een vloed van Joodsche vooroordeelen, Chaldeeuwsche dwalingen en Oostersche beeldspraak? Ik was mijn bijbel kwijt! - Het trof mij in het eerst echter hoe willekeurig hij met die Schriften omsprong. Hij vond er niets in om van een hem eenigzins duister woord, dat hem bij den eersten opslag niet duidelijk wilde worden, of waarvan hij het verband niet aanstonds begreep, kort en goed te verklaren, dat dit dan ook wel niet zoo door JEZUS zou gezegd zijn, dat de oog- en oor-getuige iets vergeten moest hebben of verward van zinnen zoude zijn geweest bij het waarnemen - of dat de eerste berigtgever of latere overschijver zich verschreven zou hebben.

Ik twijfelde er intusschen niet aan of hij zou wel het volle regt hebben, om met zooveel geringschatting en met zooveel willekeur met de gewijde oirkonden te werk te gaan - en ‘o p g e z a g ’ van een zoo vurig bestrijder van ‘h e t g e z a g ’ nam ik een oordeel over, dat hij niet minder dan ik ‘o p g e z a g ’ had overgenomen van zijne autoriteiten - en dat voor het grootste deel al op zeer zwakke gronden, dat is: op g i s s i n g e n en bedenkingen, opgeworpen door

den super-naturalistischen afkeer van al wat maar naar het bovenzinnelijke zweemt, op v o o r o n d e r s t e l l i n g e n die men vernuftig heeft uitgedacht, om het wonderbare niet langer wonderbaar te laten blijven, maar tot dood natuurlijke verschijnselen te herleiden. - Want het waren zoowel de wonderen als de strijdigheden der Evangelische verhalen, die NONUS in den weg stonden en waartegen hij met groote gebetenheid te velde trok, als tegen een verderfelijk bijgeloof, en het was merkwaardig om zijne avontuurlijke verklaringen te hooren die, wel bezien, veel mirakuleuzer waren dan de wonderen zelve, want bij de zucht om al het b o v e n n a t u u r l i j k e n a t u u r l i j k te maken, eindigt men altijd in het zeer o n n a t u u r l i j k e.

Ik had de theologanten onder mijne academie-vrienden ook wel eens den bijbel zien sloopen, besnoeijen en ontkleeden - maar het was iets anders mijn broeder NONUS er met al den ijver eener innige overtuiging over te hooren. Hij was geen door zinnelijkheid bedwelmd wereldling, geen ligtvaardig spotter, wien het aan vromen zin voor het heilige en eeuwige ontbrak; ik kende hem er voor, dat het hem niet te doen was om maar alles weg te werpen wat den vleeschelijken mensch pleeg te mishagen, omdat het hem bestraft over booze werken. Een voorbeeld in naauwgezette pligtbetrachting, was hij een man die meer dan iemand vertrouwen inboezemen moest, en het was uit den grond zijns gemoeds geweld, als hij vol geestdrift zeide:

- Wij hervormden hebben de hervorming die ach-

ter ons ligt, reeds veel te lang tot een oorkussen onzer traagheid gemaakt, en ons bevredigd met den naam eener zaak, die geen r u s t , maar eene v o o r t g a a n d e b e w e g i n g , een gedurig streven moest aantoonen. Wij zijn nog altijd i n d e H e r v o r m i n g en moeten steeds meer hervormd worden, zoowel elk lid der gemeente als de gansche kerk. - De hervorming der XVI^{de} eeuw heeft begonnen maar niet voleindigd. Zij moest nog te veel sparen van de versierselen, waarmede de kerkvaders de kerk hadden opgetooid. Die omhulsels beginnen thans te verslijten en vallen af. - De behoudsmannen rapen die sieraden telkens wel weêr op als kostelijke kleinodiën en kroonsieraden des christendoms - zij plakken bij, zij hoogen weer op - vergeefs. - Daar zijn tijdelijke vormen en dragers der hoogste waarheid, die in een vallen als zij hebben uitgediend - zij verdorren en vallen af, om voor verjeugdigd groen plaats te maken, uit dat zelfde levenssap, uit dien zelfden stam gesproten. De XIX^{de} eeuw vraagt op andere punten licht dan de XVI^{de} het vroeg; doch niet minder dringend en belangrijk zijn de vragen dezes tijds, de vragen der voortstrevende menschheid, der voortschreidende ontwikkelende gemeente. Geen patristiek, geen scholastiek beantwoordt die meer, geen formulier kan den geest des onderzoeks langer den mond stoppen en geen anathema hem aan banden leggen. De nieuwe godgeleerdheid ziet geen kleinere taak haar voorgelegd dan een gezuiverde CHRISTUS-leer te vormen. - De tijd is voorbij om langer voort te dommelen in het spoor van een reeks elkander napratende, vaak zeer bevooroordeelde voorgangers - maar zelfstandig en naar de eischen van de rede en van

het godsdienstig bewustzijn, door het onderzoek der oirkonden - oirkonden, waarop men zich eeuwen lang heeft beroepen, zonder ze te toetsen. Met die studie zijn wij aan de hand der wetenschap een nieuw tijdvak van de christelijke geloofsleer ingetreden. Eene nieuwe hervorming wordt voorbereid, want het christendom moet zich allengs ontdoen van alle traditionele dwalingen....

Tot zoo ver kon ik het vrij wel met hem eens worden; maar als hij het kort begrip dier traditionele dwalingen daarin stelde, dat men aan de schriften des Nieuwen Verbonds een geloofbeheerschend gezag toekent- zag ik hem verbaasd aan.

- Misbruik is het - riep hij uit - om van de schriften der apostelen, die zij bepaald voor hunne tijdgenooten bestemden, wetboeken voor de godsdienstige overtuiging voor het nageslacht te maken. Misbruik heeft die geschriften ten geloofbeheerschenden regel gesteld voor de gansche bedeeling des Nieuwen Verbonds, die eene bedeeling is des g e e s t e s en niet der l e t t e r - want de letter doodt, maar de geest maakt levend. - Misbruik heeft die schriften willekeurig tot den canon van heilige boeken verheven, die niet aangeroerd mogen worden of ter toetse gebragt. Ja heilige boeken zijn ze ook mij als dragers der hoogste waarheid - maar nooit zal ik toestemmen, dat zij bestemd zijn om noch den geest des menschen in zijne ontwikkeling, noch den geest Gods in zijne opvoeding der gemeente aan banden te leggen.

Ik had over al deze zaken nog nooit nagedacht, maar zijne zienswijze scheen mij veel grond te hebben; en had ik eerst op g e z a g v a n a n d e r e n geloofd, ik meende

thans op gezag te moeten t w i j f e l e n . Want stiet NONUS mij van mijn ouden grond af, hij kon mij niet aanstonds in een nieuwen grond doen wortel schieten en in duizend twijfelingen slingerend, bleef ik als in de lucht hangen. De laatste overblijfselen van mijn geloof toch waren vastgeknoopt geweest aan mijn eerbied voor het goddelijke van de schrift. - Voor dit goddelijke kon NONUS mij geen bewijs, geen waarborg geven. De historie kan feiten constateren, maar geen bovenzinnelijke waarheden staven, w i e r w a a r b o r g a l l e e n i n o n s b i n n e n s t e m o e t g e z o c h t w o r d e n .

Vermoeid van het redeneren en geschokt door al de slagen die mij getroffen hadden, nam ik op zekeren namiddag weer plaats bij de dames.

- Gij komt of gij geroepen waart, zei NANNY.

- Wij hebben u dringend noodig, voegde JACOBA er bij - wij moeten een voorlezer hebben!

- Geheel de uwe - zei ik wat stijf, want ik was niet op mijn gemak en had geen lust in lezen. - Hebt gij iets moois?

- Wilt ge u blind aan uw noodlot overgeven? vroeg JACOBA.

- Als gij beiden mijne schikgodinnen zijn wilt - ja.

- Dan zijt gij voor een uurtje onze leesmachine, en gij begint waar ons de keel droog is geworden, midden in het boek.

- Midden in een zin, als gij het verkiest - en ik nam het boek uit hare hand.

- Hier beginnen - zei JACOBA met den vinger den regel wijzende.

Het eerste woord dat ik onderscheiden kon was:

W a l d e n z e n . Een zonderlinge huivering overviel mij.

- Waldenzen! - riep ik uit, en liet het boek neerzinken, terwijl ik mij eensklaps in de valleijen van P i e m o n t verplaatst zag, te midden van die grootsche natuur en de verheven karakters dier oude bijbelvrienden.

- Maar gij leest niet, verweet JAGOBA mij glimlagchend aanziende - daar gaat hij waarlijk zitten droomen!...

Verstrooid vatte ik het boek weer op. Wat had ik in lang niet aan die heiligen der wildernis gedacht in hunne onkreukbare getrouwheid, in hunne onschokbare standvastigheid, in hun hemelschen eenvoud en ondoofbare geloofskracht! Wat was ik magteloos met mijne koude wetenschap bij deze helden met hun brandend geloofsvuur! Dat alles voer in een punt des tijds door mijn gemoed - maar ik moest lezen en las:

'Twee jaren na den marteldood van MARTIN GONIN te G r e n o b l e , werd een jonge man STEPHANUS BRION genaamd, geboren te R e o r t i e r in de vallei van D u r a n c e , als ketter te E m b r u m gevangen gezet. Hij was een eenvoudig landbouwer, maar God wordt verheerlijkt door de nederigste schepselen en kiest dikwijls het zwakste om de sterken te beschamen.

STEPHANUS had eene vrouw en vijf kinderen; men poogde hem in naam zijner verwanten tot afval te brengen - maar hij antwoordde:

- Mijne verwanten zijn degenen, die den wil des Heeren doen!

- Wilt gij dan uw arme vrouw weduwe en uwe kinderen weezen maken?

- ‘Ik zal u geen weezen laten!’ zegt JEZUS CHRISTUS tot hen. Hij is de hemelsche bruidegom der geloovige zielen. Een eeuwig verlosser is beter dan een sterfelijk echtgenoot en vader.

- Maar gij kunt den dood ontkomen door naar de mis te gaan.

- Zeg integendeel dat ik den dood verhaasten zou, want het zou de dood mijner ziele zijn.

- Vreest gij dan de straf niet die gij u op den hals haalt?

- CHRISTUS zegt: vreest niet voor degenen, die het ligchaam dooden, maar vreest dien, die beide ziel en ligchaam kan verderven in de hel.

- Bereid u dan maar om te sterven.

- Ik bereid mij voor een eeuwig leven!

En als men hem zijn vonnis kwam aankondigen, riep hij uit:

- Dit is mijne verlossing!

De dag van de strafoefening brak aan - de beul verwittigde hem van zijn nabijzijnden dood.

- Het leven kondigt gij mij aan, riep hij uit.

De eerste bloedgetuige, wiens naam hij droeg, heeft zijn Heer niet moediger kunnen belijden. Een geheel uur woedden de vlammen om hem heen voor zij hem den dood gaven.

‘Degenen die godzaliglijk leven willen,’ zegt PAULUS ‘zullen vervolgd worden.’ JEREMIA en DANIEL werden in den kuil der leeuwen geworpen - JESAIA werd aan stukken gezaagd. ZACHARIA werd gedood bij het altaar. JOHANNES de Dooper werd onthoofd - welke profeten hebben uwe vaderen niet vervolgd? zeide de eerste STEPHANUS tot de Phariseën. De gesteenigde martelaar

zag de hemelen geopend en den Zoon des menschen zittende ter regterhand Gods - de arme STEPHANUS van Reortier gaf den geest zonder uiterlijke wonderen. Maar God werkte ze in hem.

'Welke is dan de kracht van den martelaar?' riep een Catholiek redenaar uit. - Zij steekt hierin, dat hij duizendmaal gelijk heeft en kan zeggen: dood mij! maar gij zult mij niet anders doen spreken! Ik ken geen magt op aarde, die ontzaggelijker is dan die van een man, die zoo overtuigd is van zijne leer, dat hij er zich voor laat ombrengen. Hierdoor is het heil der wereld aangevangen.'

Door die kracht is het ook, dat de Christelijke kerk zich heeft gehandhaafd in de valleijen der Waldenzen - en dat zij is opgestaan uit den slaap door de stem der hervormers.

Maar de antichristelijke magt, welke PAULUS noemt de zoon der verderfenis, die zich verheft boven alles, wat God genaamd is - zich Gode gelijk makende, beijverde zich slechts om den bijbel te vernielen, ten einde haar 'gezag staande te houden.'

Een bijbel-colporteur werd daarvan het slagtoffer der vervolging.

Ik las de lange verhooren voor de verschillende geregtshoven, welke den armen colporteur eenige schuld zochten aan te wrijven, om hem onder zekeren schijn te mogen dooden. - Ik las den heldenmoed, de edelaardige getrouwheid van dien vriend des bijbels, en het was of met mijne bewondering voor hem mijne oude liefde voor den zoo pas afgestanen bijbel herleefde.

- O! - riep ik NONUS toe - deze martelaars zul-

len mij nog bekeeren tot mijn oud geloof aan mijn ouden bijbel.

De dames zagen ons verschrikt aan en begrepen mij niet - NONUS des te beter.

- Alle eerediensten hebben martelaars gehad, hernam hij streng - zoowel die van CONFUCIUS als van MOHAMED of die der hervorming. - De geestdrift van een man, die zich voor zijne gevoelens wil laten dooden, bewijst volstrekt niet dat hij gelijk heeft. - Het bewijst ons niets meer dan de v a s t h e i d van zijne persoonlijke overtuiging, maar geenszins de w a a r h e i d van zijn gevoelen.

NANNY zag JACOBA verbaasd aan en dan weder NONUS. En ik - o ik sidderde als hij mij met mijne martelaars den allerlaatsten stroohalm weg nam waardoor mijn hart zich nog aan eenig geloof zocht te binden.

- Ik wenschte dat gij dat niet gezegd hadt - sprak ik droevig:

- Wat doet het er ook eigenlijk toe, hernam NONUS gerust - gij zoudt het daarop alleen toch niet lang kunnen houden. Gij moet uwe overtuiging op hechter grondslagen vestigen die door niets te schokken of te verwrikken zijn.

- Daar hebt gij gelijk aan - zei ik gemelijk - want het speet mij toch. Ik had het veel gemakkelijker gevonden mij in de oude bouwvallen te behelpen, dan van den grond op weer een nieuw gebouw te moeten optrekken. Al hetgeen ik verloren had, was zeker in den grond van weinig kracht en waarde - maar ik wist er niets beters voor in de plaats te stellen. - Het was zeker dat ik geen waar geloof bezeten had -

doch nu eerst won het ongeloof hand over hand veld op mij.

- Dat heb ik er nu van - zei ik mismoedig, toen ik als een verlaten balling eenzaam en uitgeplunderd huiswaarts keerde - dat heb ik nu van mijne nieuwsgierigheid om achter den sluijer te willen zien - nu kan ik het ledig omarmen.

Ik had voor het oogenblik volkomen genoeg van de theologie; ik begon mij met alle krachten op mijn vak toe te leggen en te dweepen met de natuurwetenschap in al hare vertakkingen, als de eenige troost voor mijn vragend verstand. Nu met mijn bijbel ook geheel de onzienlijke wereld voor mij was ondergegaan, klemde ik mij te vaster aan de stoffelijke dingen.

Hoe meer ik het menschelijke ligchaam leerde kennen, hoe naauwgezetter ik op behoud van het mijne bedacht werd; en van alle ziekten, die ik bestudeerde, meende ik eenige noodlottige dispositiën in mij zelven te ontwaren. Ik kreeg lust om te medicineren, ofschoon ik volmaakt gezond was, en maakte mij over elke verkoudheid doodsbenaauwd, terwijl ik angstvallig berekende, welke de heillooze gevolgen van elke hoestbui zijn konden. - Maar ook de natuur-kunde gaf mij geene zekerheid; ook hier stond ik op geen onwrikbaren grond. Waren onze waarnemingen niet hoogst eenzijdig en onvolledig? - En toch, op die gebrekkige waarneming, die welligt door latere waarnemers zal worden geloochenstraft, bouwt men een wereldplan! - Men klimt van gevolgtrekking tot gevolgtrekking op en geeft eene wereldbeschrijving van voor de tijden der eeuwen! - Maar het zijn beelden

der fantasie, ijdele droomen van wijsgeeren en dichters, die, even onbewijsbaar als de Cosmogoniën van vroegere eeuwen, den stempel dragen van hun volk, van hun tijd, van het karakter des vernuftigen uitvinders! De dagen zijn voorbij om een wereldstelsel voor te dragen als eene openbaring der Hemelsche wijsheid. Ons prozaïsch publiek gelooft niet veel van het bovenaardsche - het wil zeer r e d e l i j k en niet b i j g e l o o v i g z i j n ! - De natuurkenners onzer dagen bedwelmen ons niet meer door een geheimzinnige orakeltaal, niet meer verschijnen zij in den gewijden lichtkrans van het bovenaardsche - neen, maar zij boezemen den oningewijde ontzag in door cijfers! - Zij rekenen met ons; reeksen van getallen leggen zij ons voor. Wij duizelen, wij hebben geen lust om na te cijferen - wij gelooven - althans - wij laten het er bij blijven - omdat het ons niet geheel onaannemelijk voorkomt.... Maar zekerheid! - Elke school heeft haar systeem pogen te staven door ons de verschijnselen die wij waarnemen op te lossen volgens hare hypothesen. Doch de scherpzinnigste hypothese verheft zich niet boven het w a a r s c h i j n l i j k e ! Geen natuur-systeem is er nog ontwikkeld dat tot zekerheid gebragt kan worden en de vernuftige gashypothese wacht nog altijd op voldingende bewijzen. - De trillingshypothese van HUYGENS moest zwichten voor de uitstralingshypothese van NEWTON. En NEWTONS theorie viel voor later waarnemingen weer in duigen! - HERSCHEL ontdekt wonderen met zijn kijker en staaft theorien met zijne waarneming. - ROSSE heeft echter een nog beteren kijker en bewijst dat HERSCHEL zich bedrogen heeft!.... Zullen erna ons geene geslachten

opstaan die met steeds verbeterde hulpmiddelen krachten waarnemen, die men thans naauwelijks vermoedt - en die alles afbreken wat de wetenschap met zooveel moeite tot hiertoe opgetrokken heeft?..... Zoo peinsde - zoo twijfelde ik - tot moedeloosheid onverschilligheid baarde ook voor de hoogste levensvragen, en ik rust zocht in de onderwerping aan de wet der noodzakelijkheid in het zelf ontwikkelend AL!

EINDE VAN HET EERSTE DEEL.

[Tweede deel]

I.
De weduwnaar.

Lang had de dood ons gespaard. Nog nooit had ik in onzen familiekring een sterfhed gezien en het was mij niet ingevallen dit als iets bijzonders op te merken. - De dood - ja in de verte had ik zijn zwarte schaduw wel bemerkt, maar dat is iets anders dan hem van meer nabij te leeren kennen.

De tijding van JULIA's ernstige ziekte zonk dus als lood op onze harten. Mijne moeder aarzelde niet lang. In den morgen kreeg zij den verontrustenden brief van QUINTUS en des namiddags was zij derwaarts op reis. Ik mogt haar vergezellen. Des anderen daags in de vroegte kwamen wij in de pastorij aan. JULIA die geen ouders meer had, scheen onuitsprekelijk gelukkig door de verschijning mijner moeder - ook mij drukte zij met haar goedig glimlachje de hand. QUINTUS zat in stomme verslagenheid op eenigen afstand van het bed voor zich neder te staren.

- Moeder! - zeide JULIA, op QUINTUS wijzende -

zorg voor hem - ik bid het u - zorg voor hem. Voor hem te zorgen is het geluk van mijn leven geweest - ik kan niet meer. Och als ik maar wist dat men goed, regt goed voor hem zorgen zou.... maar ik moet het overgeven....

Toen zonk zij afgemat in hare doffe sluimering terug. - Zij was geheel uitgeteerd bij haar zorgen en werken voor anderen, en wie had op hare verkwijning gelet? Wie haar bij toenemende zwakte gesterkt en gespaard? - Zij had het niet gevergd - en - zij was bezweken....

Het eenige wat zij nog sprak waren woorden van dank en van liefdezorgen voor QUINTUS en de kinderen.

- Hij is dat zoo of zoo gewend moeder - zeide zij nog telkens, als kon zij zijne verzorging niet loslaten. Of de zware zuchten die moeder slaakte en de veel beteekenende blikken, die zij op QUINTUS wierp, de kranke tot het vermoeden bragten, dat men hem eenig verwijt of ongelijk aandeed - weet ik niet, maar als om elk vermoeden van beklag of elken zweem van verwijt te ontzenuwen, riep zij eensklaps met eene geweldige poging om duidelijk de reeds af gebroken woorden te doen verstaan:

- QUINTUS - mijn lieve man, hoe innig heb ik u lief!.... Hoe dankt u mijn hart....

Toen zonk QUINTUS diep bewogen neder en drukte zijn gelaat in haar kussen om zijne tranen te smoren.

- Ja, gij hebt mij lief - onuitsprekelijk lief gehad JULIA - riep hij herhaaldelijk in heftige gemoedsbeweging uit.

Zoo bekommerde zich deze goede MARTHA ten einde toe om vele dingen. Aan QUINTUS had zij geheel haar

aanzijn ten offer gebragt - hij had dat offer aangenomen. Het was alsof hij haar het aanzijn slechts ten zijnen behoeve kon toestaan - zij was in die dienst versleten en met den naam van QUINTUS op de lippen gaf zij den geest....

Zoo raapt de dood menig bloemken weg - en men vindt haar standplaats op aarde niet weder! - Zij verschenen om er een weinig tijd verborgen te bloeijen en verdwijnen zonder opgemerkt te zijn in de voortrukkende schaar die komt en die gaat. - Maar wie zegt ons of deze kleinen, deze verborgen paarlen, deze verscholen bloemen niet als starren der eerste grootte blinken zullen om den troon des Allerhoogsten? Of zij die hier verschenen om te dienen - ginds niet gezet zullen worden over tiendubbele talenten. - O JULIA! stille, ootmoedige, getrouwe dienstmaagd des Heeren - uw loon zal groot zijn na zooveel trouw in het kleine, zooveel zelfverloochening en volharding, zooveel toewijding zonder iets voor u zelve te begeeren, en alleen gelukkig te zijn in uwe verborgene liefde - Vrede over uwe stille rustplaats - vrede over uwe liefdevolle ziel!

Mijne moeder nam na de begrafenis de beide jongste kinderen met zich en QUINTUS stapte in het rijtuig van mevrouw VAN FRANKENDAL om voor eerst zijn intrek op V o s s e n b e r g te nemen. De zondag daarop sprak QUINTUS de schoonste rede uit, die ooit hem van de lippen vloeide. De heftige aandoeningen hadden nieuwe vleugelen aan zijn geest gegeven. Hij was meer betooverend dan ooit. Zoo had ik nimmer over dood en eeuwig leven hooren spreken. Het was of hij den

sluijer ophief en den nevel wegvaagde voor ons kort ziend oog. - De hemel werd mij helder - de eeuwigheid was niet meer gescheiden van den tijd - Sterven was geen verschrikking meer; maar een nieuw ontluikend leven. Ik gevoelde mijne onsterflijkheid - ik geloofde - zoo lang ik hem hoorde!.... Ik had hem om den hals willen vallen toen hij den kansel verliet, maar de koele strakheid van den man, die zoo hartroerend, zoo wegslepend had gesproken, stiet mij terug. Het speet mij dat ik niet terstond na de preek was afgereisd, want hij zelf rukte mij weer naar de aarde neder, hij - die mij ten hemel had opgevoerd....

Daar zal sedert een half jaar zijn verloopen, toen ik lust kreeg QUINTUS nog eens in zijne eenzaamheid op te zoeken. Ik vond echter de pastorij gesloten en de oude koster zeide mij, dat Dominé BOSTON al weder op V o s s e n b e r g was. Dat speet mij te meer, daar ik gehoopt had een paar dagen bij hem door te brengen, en ik begreep, dat het nu bij een vlugtig bezoek blijven moest.

Op V o s s e n b e r g was alles doodstil als in een sterfhuis. Terwijl ik mij liet aanmelden, vroeg ik aan een huisknecht of er zieken waren.

- Ja - fluisterde deze met uitgerekten hals naar mij heenbuigende - ja! - de dominé en zijn kind.

Mevrouw VAN FRANKENDAL ontving mij met de meeste voorkomenheid en verzekerde mij dat het haar aangenaam zou zijn, zoo ik een paar dagen ten harent wilde blijven, in hope dat het QUINTUS wat opbeuren en in elk geval eenig genoegen geven mogt.

- Waarlijk B o s t o n - zei zij met een beminnelijke

vertrouwelijkheid, het lief gelaat naar mij heen wendend, om zachter te kunnen spreken - ik weet nu niets meer te verzinnen, dat hem uit zijne diepe neerslagtigheid opheffen kan, vooral sedert hij ongesteld is. Over die ongesteldheid sprak de lieve vrouw met zekere geheimzinninge inkleeding, waaruit de vrees doorschemerde dat QUINTUS, als eene noodlottige nalatenschap van zijne gade, JULIA'S kwaal geërfd kon hebben.

Freule CORNELIE bevestigde dat vermoeden met diepe zuchten, en - het was daarom, zeide zij, dat mijne tante - een doctor uit de stad heeft laten ontbieden om zekerheid te hebben; want de benaauwdheden waren hevig - zoo hevig dat wij de gordijnen reeds van het bed hebben moeten nemen. - En de hoofdpijn is radeloos! - Hij heeft nergens trek in! En o wat ziet hij er naar uit - niet waar tante - die lieve man.

Tante bevestigde dit met diep leedwezen. - Zijn de kinderen ook hier, vroeg ik verwonderd.

Alleen AUGUST - antwoordde mevrouw, hij tobde zoo vreeselijk over zijne diepe verlatenheid - hij is zulk een teeder vader - hij betuigde niet langer zonder zijne kinderen te kunnen leven. - Om hem gerust te stellen heb ik het oudste jongentje laten halen - maar na een dag of vier hier te zijn geweest is hij ook ziek geworden.

- Het is zulk een interressant kind! verzekerde CORNELIE - o merkwaardig! - en vlug! -

- Door de ziekte heeft hij echter niets aan AUGUST. - Nu heeft hij zich in het hoofd gezet dat de twee andere kinderen, die bij grootmoeder zijn, ook wel ziek zullen zijn. Dat martelt hem - hij kan er natuurlijk niet heengaan - zoodat ik om hem te kalmeren, ook de twee kleintjes zal moeten laten halen.....

- Gij zijt waarlijk te goed, mevrouw - riep ik beschaamd over deze hoog gaande veelvergenheid - maar dit kan immers de bedoeling van mijn broeder nooit zijn - de kinderen zijn bij hunne grootmoeder volmaakt goed verzorgd, ook ingeval ze ziek werden.

- Daar ben ik van overtuigd - hernam zij - maar geef hem nu dat bewustzijn?....

- Ik begrijp het mij perfect - riep CORNELIE. Hij is nog nooit van zijne kleinen gescheiden geweest; en nu de dood hem eenmaal zijn dierbaarste pand ontrukt heeft, vreest hij onheil voor zijne kinderen.

- Mag ik zoo vrij zijn hem op te zoeken? hernam ik reeds opstaande om te gaan- maar mevrouw zag mij smeekend aan en zeide:

- Gij blijft immers eenige dagen - en weet ge - bij slaapt. - En o, als gij wist wat dat voor hem is bij die slapeloosheden!.... ik vrees altijd voor zijn hoofd.

Dit alles was mij geheel nieuw. Immers ik had QUINTUS nooit anders dan hoogst slaperig van nature gekend. Niet alleen sliep hij steeds een gat in den dag, maar ook na de vermoeijenissen van den maaltijd gunde hij zich een gepaste rust; en wat zijne teederheid voor zijne telgen betrof - ik had nooit gemerkt dat hij veel notitie van hen nam.

De verschijning van den doctor moest die weldadige sluimering storen. Voor hij echter toegang kreeg tot den patient, werd hij door mevrouw VAN FRANKENDAL behoorlijk ingelicht over de ‘précieuse gezondheid’ van dezen buitengewonen lijder.

Ik was nog altijd genoodzaakt te blijven wrachten, en zag niet zonder kommer de terugkomst des doctors te gemoet. Deze waardige man zag er evenwel nog al lucht-

hartig uit, als hij weer bij ons binnen trad; maar zich met wijsheid schikkende naar de onrustige bekommerdheid, waarmede de dames hem als uit een mond bestormden, bewaarde hij eerst een onheilspellend stilzwijgen.

- Wat dunkt u doctor? zei mevrouw VAN FRANKENDAL.

- Hij lijdt veel niet waar? viel CORNELIE angstig in. - Is het bij zijn gestel niet zorgelijk? - Na al wat hij geleden heeft, nu nog dit!

- Wat zal ik u zeggen, hernam de doctor, zich gemakkelijk in een zijden leunstoel zettende en met een veelbeteekenend optrekken zijner wenkbraauwen in zijn hoed starende. - Wat zal ik u zeggen. - Dominé zal zich u i t e r m a t e in acht moeten nemen; en het zal maar van de verpleging en van het diëet afhangen welken loop het nemen zal.

- O doctor, hij kan hier alles krijgen wat hij maar begeert - verzekerde mevrouw VAN FRANKENDAL.

- Dat is juist zijn gevaar - hernam de doctor, hij moet niets hebben! - hij moet bepaald honger lijden mevrouw...

- O hemel! is het reeds zoover met hem heen! - barstte CORNELIE los, de oogen met vertwijfeling naar mij op slaande - en er teekende zich eene zoo heftige aandoening op het doezelig gezigtje, als ik niet aan dit onbeduidend meisje had kunnen toeschrijven. Niets meer gebruiken! - honger lijden!....

- Dan zal er ook wel niemand bij hem toegelaten mogen worden - vroeg mevrouw VAN FRANKENDAL met een blik op mij - de broeder van dominé - wij bogen, en de esculaap verzekerde, dat het hem geen kwaad zou doen... als eene ligte afleiding...

- Mag hij dan niets meer nuttigen? - riep CORNELIE nogmaals in eene vervoering van smart.

- Hij heeft mijne medicijnen - om het uur een lepel - en verder mag hij wat limonade gebruiken.

- Ik ga ze dadelijk gereed maken, sprak CORNELIE, naar het buffet snellende.

- En het kind, hervatte ik - hoe is het daarmede?

- Dat heeft vrij wat koorts - verzekerde de doctor - vrij wat...

- Maar is er gevaar, doctor, riep mevrouw VAN FRANKENDAL zorgelijk.

- Neen - hernam de doctor zeer langzaam en onzeker - neen, dat juist wel niet - neen - men kan echter nooit weten - maar voor het oogenblik althans nog niet.

- O doctor, doctor! - spaar toch geene moeite aan hem - riep CORNELIE - dat is een kostbaar leven!

De doctor die niet scheen te begrijpen waarom het eene leven kostbaarder zou zijn dan het ander - glimlachte, en zeide met diplomatische voorzigtigheid:

- Wij zullen ons best doen mevrouw, wees er gerust op, en opstaande boog hij zich voor het gezelschap - ik volgde hem tot buiten de huisdeur, om vrij ongerust te vragen:

- Ik bid u doctor! zeg mij ronduit - wat is er van de ziekte mijns broeders?

De doctor bukte tot aan mijn oor, en zeide toen, zijn grove stem wat diep zettende:

- Te veel gegeten, mijnheer! - te goede keuken op V o s s e n b e r g ! - Overladen magen! Een braakmiddeltje voor het kind, eene purgatie voor dominé en alles komt te regt - Ha! ha! ha!

- Ah zoo! - riep ik gerust gesteld.

- Er zijn te veel partijen geweest, maar de aptijt zal wel weer terug komen! Ha - ha - ha - ik blijf er borg voor! - En met nog veel - ha - ha - ha's! sprong de doctor vrolijk op zijn klein paardje en salueerde nog eens minnelijk voor het venster der bekommerde dames.

Ik trad met verruimd gemoed naar binnen en liet mij naar het vertrek mijns broeders brengen.

Hij lag half gekleed op een groote canapé, die in het midden van het vertrek stond; hij had een zijden doek om het hoofd geslingerd: zijn rijke lokken kwamen er wild boven en onder uit, zoodat hij er vrij woest uitzag, en ook zeer weinig vriendelijk of opgeruimd mij ontving.

- Ik ben dood ziek! - riep hij uit - en nu laten ze mij hier alleen liggen - o JULIA wat ik u mis! En hij verborg zijn gelaat in zijn arm en wendde mij den rug toe. - Dat goede kind - ging hij voort - zou geen oogenblik van mijn bed zijn geweken en nu, ik versmacht van dorst - ik heb de bel reeds stuk getrokken en die verwenschte knecht wil hem niet maken. - Hebt gij ook touw bij u - dat ik ten minste alarm kan luiden als mij iets overkomt. - o Hemel, wat ben ik dood - dood ziek en benaauwd! - en hij woelde als een radelooze op de breede rustbank om.

- Als gij niet gekomen waart, was ik naar de zaal gegaan, zoo ziek als ik ben - riep hij uit - want ik verveel mij hier doodelijk! - Zeg toch dat ze mij eens komen aanspreken. Ik begrijp niet waarom ik mevrouw VAN FRANKENDAL niet kan zien? - Ik verklaar mij deze preutsche onhartelijkheid niet. Daar lig ik nu vier en

twintig uur zonder iemand te zien dan een knecht - ja VAN FRANKENDAL is er even geweest - maar zij - waarom zij ook niet! - Ik repareerde zijn schellekoord en daar mijn bijzijn hem toch niet bijster scheen te behagen en het smoorheet op zijn kamer was, keerde ik naar de gezelschapszaal terug.

Naauwelijks hadden de heer VAN FRANKENDAL en zijne gade zijn trek naar gezelligheid vernomen, of de goede man stond op en zeide:

- Kom VIRGINIE, laat ons dan eens gaan. Maar hij is zoo zonderling! - hervatte hij lagchend tot mij, de schouders ophalende - men weet niet of het goed is of niet - hij is een zeer origineel mensch.

VIRGINIE scheen te aarzelen; zij bloosde sterk, bukte zich, wendde zich van ons af en wilde gaan - maar CORNELIE bad haar nog een glas limonade mede te nemen en sloeg een blik vol smart op de gelukkigen, die het voorregt hadden tot den afgod te naderen, terwijl zij smeekte:

- Tante - zeg hem toch, dat ik - dat ik het voor hem gereed heb gemaakt.

Zoo gingen wij hem dan nog eens weer zien. Hij, die aan al zijn gebaar dien sierlijken, beteekenisvollen stempel wist te geven die altijd boeide, was thans als lijder even volmaakt acteur, als hij het in alles zijn kon - in de drapering van die losse kleeding, in den doek, dien hij als eene soort van wrongel om zijne slapen slingerde - in alles was diezelfde smaakvolle schikking - en zijne houding en stem droegen daar niet het minste toe bij, terwijl het half gesloten venstergordijn een fantastisch licht door het rood damast in het vertrek liet vallen.

Zoodra de goedhartige FRANKENDAL zich verzekerd had dat zijn interressante gast niet erger was - zeide hij - blazende met een bloedrood gelaat:

- Het is mij hier te warm - ik kom liever straks nog eens terug dominé, VIRGINIE zal u wel wat op beuren.

Hij knipte mij nog eens een oogje toe, alsof hij zeggen wilde: ik gun u de pret - ik ben blij dat ik mij goedschiks uit de hitte weg kan maken.

Ik had mij in de breede vensterbank neder gezet, en om een onbelemmerd uitzigt op het bekoorlijk landschap te genieten moest ik een weinig achter het loshangend gordijn mijne plaats nemen.

- Waarom mij zoo lang alleen gelaten? - vroeg QUINTUS bar en streng aan zijne lieve bezoekster.

- Ik meende rust zou u het beste zijn - antwoordde zij.

- Rust? - ha - rust! Mij met mijne smarten alleen te laten! - Welk een rust!....

- Hoe kan het u aan troost ontbreken - u die ons steeds den besten balsem reikt?....

- Zie, dat is juist mijn ramp! riep QUINTUS zich heftig oprigtende en zich voor het hoofd slaande - zie dat is mijne rampzaligheid!.... Maar God weet dat ik mij zelven niet kan troosten - zelfs niet over de allerkleinste teleurstelling.... en dat moest gij ook weten...

- Gij wijst mij altijd op den Heer als den eenigen Trooster - waagde VIRGINIE verschrikt door zijne heftigheid, schuchter aan te merken.

- Maar wie wijst mij op Hem - wie - wie - ooit?

- De Schrift....

- En waarom halen anderen dan alles niet zelf uit de Schrift, maar willen het van mij hooren? - Ik moet

voor hen putten en hen laten drinken - maar wie langt mij de kruik - wie haast zich om mij te laven?.... Ben ik ook niet een mensch als de anderen?....

- Maar zoo hoog hoven duizenden begaafd....

- Begaafd! - maar voor anderen - voor mij zelven is dat niets! - Welke snaar klinkt voor zich zelve, welk instrument ruischt voor eigen geneugte? Lang kan er nog op het kranke speeltuig gespeeld worden, maar terwijl het anderen streelt, wordt het zelf niet genezen. - Mijn hart blijft koud als andere harten branden - mijne ziel weeklaagt terwijl zij anderen vertroost en stilt. - Er moest aan mijn hart gearbeid worden dag en nacht! - Mijn geest is krank ter dood toe - maar waar is de trouwe hand die mij te hulp komt? - Ik sta alleen met mijne welsprekenheid - met mijne talenten - en ik ga er mede verloren! - Naar mijn hart vraagt niemand! Men verlangt mijne gaven te genieten - 't Is wel - ik geef ze ten beste. Al mijne vrienden spannen zamen om mij om het zeerst te bederven. - Ik weet dit - en geef er mij toch aan over. Ik heb de magt niet mij aan dit bederf te ontscheuren. - Ik moest het doen-maar waarom is er niemand die mij helpt in dien bangen strijd tegen mij zelven?

- Wie zou den moed hebben om u teregt te willen wijzen?

- Zie daar mijn ongeluk! - Moet ik alleen dan mij zelven genoeg zijn? - Moet ik alleen dan sterker zijn dan alle anderen? - Ben ik dan een godheid of een engel? - Ben ik niet een zwak ellendig mensch - ja een worm - een made. - Gij gelooft mij niet VIRGI-

NIE. - Ik smeek en ik bid u, geloof mij! - Ik ben een diep rampzalig mensch! - Ik bezwijk van onuitsprekelijke zielsbehoefte en smart. - Mij dorst! - en ik vind niet dan laauwe druppels, terwijl ik mij in volle frissche stroomen zou willen baden. De lieden die ik waardeer, op wier belangstelling en liefde ik den hoogsten prijs zou stellen, bekreunen zich niet meer om mij dan om de viool, die zij op een concert hooren bespelen. Een zwerm van onbeduidende lieden, die mij vervelen, verdringen zich om mij en wrat het best aan mij is, begrijpen zij niet. Ik moest boven dat alles staan - ontoegankelijk zijn voor zulke smarten, het moest mij geen lijden zijn - het is het - ik belijd het u - ik ben een armzalige dwaas....

- Zoudt gij het kunnen dragen als anderen u dat zeiden?

- Als zij dat zeiden met liefde tot mijne genezing en behoudenis - ja - riep hij niet nadruk - ja.

VIRGINIE schudde twijfelachtig het hoofd - ik vreeze, lieve vriend, zei ze ernstig.

- Neen, VIRGINIE! die vriend zou mij dierbaarder zijn dan mijn leven, die mij hielp tot de volle zegepraal op mij zelven.

- Dus stelt gij dien strijd uit tot dat die vriend zal opdagen? - Is dat niet de traagheid - is dat niet het voorwensel van.... een arglistig hart - voegde zij er schier fluisterend bij - en hoe menig eenzame worstelaar behaalde de zege in diep verholen strijd alleen met zijnen God....

QUINTUS vloog overeind, als had dat woord zijn hart doorsneden, maar liet even snel het hoofd weer op de borst zinken, terwijl hij opgewonden uitriep:

- Zoo betwijfelt gij dan mijne o p r e g t h e i d ?

- Als u dat woord te zeer hindert, zeg dan de diepe, onverdeelde wilskracht.... de onverdroten volharding... Maar wie ben ik, dat ik u, aan wien ik de rust van mijn aardsche en de hoop van mijn eeuwig leven dank - zou willen leeren....

- O laat af, VIRGINIE! - Laat af om Gods wil - help mij! - smeekte hij met gevouwen handen - Ik weet het, dat ik doen moest, wat ik anderen predik: alles loslaten om Gode alleen te leven - en mijne eigenliefde begeert dat men zich met mij zal bezighouden. - Ik verschuif mijne bekeering, omdat ik wil geholpen worden - en ik wil geholpen worden, omdat ik eisch dat men belang zal stellen in mijne ziel....

- Eene verwonderlijke eigenliefde.... hernam VIRGINIE.

- Ik voel dat het niet anders is..... Kunt gij mij nu nog achten - nog lief hebben, VIRGINIE?

- Ik wist dat alles reeds voor lang, en wanneer heb ik opgehouden dezelfde voor u te zijn, antwoordde zij met waardigheid. Zal ik ooit vergeten wat gij mij geweest zijt - toen ik op den rand van een afgrond van jammer door u werd aangegrepen en gered - o gij hebt mij de ziele behouden - ik zwakke kan nu elken morgen mijn kruis gewillig op mij nemen, en gij sterke en magtige zoudt dat niet vermogen?

- Ik heb den weg gewezen en ben zelf stil blijven staan - riep QUINTUS ernstig - wee mij, die anderen leerende zelf verwerpelijk wordt bevonden - God! wees mij genadig - genadig, mijn God!....

Dat riep hij met de diepste zielsontroering uit, terwijl zijn stem in tranen smoorde en hij zijn gelaat

met beide handen bedekte. - Laat mij alleen VIRGINIE - bad hij nu - laat mij alleen.

Zacht stond zij op en verdween. Ik durfde mij niet verroeren in mijn schuilplaats. Gelukkig trad de knecht binnen - mijn broeder had zich met het gelaat van mij afgewend en ongemerkt sloop ik naar de kamer van den kranken AUGUST, hij sliep gerust. De kamenier van mevrouw VAN FRANKENDAL zat bij hem met freule CORNELIE. Gerust gesteld door hetgeen de doctor mij gezegd had, begaf ik mij naar mijne kamer; want ook ik gevoelde groote behoefte aan eenzaamheid, om mij in gedachten te verliezen over dien blik in het innerlijke leven mijns broeders. Dien grooten man zóó klein te zien! - het was een wonder in mijne oogen - niet minder dan de grootheid van die kleine vrouw. Een uitdeeler van levensbrood alzóó te zien hongeren! - hem die het water des levens zoo krachtig aanbeveelt, alzóó te zien versmachten bij de bron zelve - een zoo rijke geest naar de wereld dus arm en jammerlijk te vinden in zijn binnenkamer - de leidsman van zoo velen te zien omtasten naar een steunende hand in den strijd met zich zelven - dit schitterend troetelkind van het pubhek eenzaam en magteloos bij den schreijenden nood zijner ziele..... dezen afgod zijner aanbidders zich zelf als een worm en made verfoeijend..... Het wondervolle raadsel deed mij duizelend het hoofd in de handen zinken. Ik vond den sleutel tot dit vraagstuk niet.

Op den vriendelijken aandrang van den heer VAN FRANKENDAL bleef ik nog eenige dagen, die mij steeds meer verwarden in de kennis van mijn broeder. Al spoedig was hij weer in zoover hersteld, dat hij zijn kamer kon verlaten. Hoewel hij twee uitmuntende

vertrekken tot zijn gebruik had, scheen het hem meer te behagen in het ruim salon, waar de familie te zamen kwam. Hier zwaaide hij dan ook den scepter; den heer des huizes betwistte hij elk plekje; zijn fluweelen leunstoel, zijn hoekje bij den haard - of zijn zitje bij zijn uitverkoren venster - zijn plaats aan tafel - alles was prijs.... QUINTUS verdrong hem overal - en de kleine AUGUST volgde hem daarin vlijtig na. Hij zette zich op de beste plaats aan de tafel en besloeg met papa zooveel ruimte, dat er voor de hoofden des huizes schier geen plaats overbleef dan in de overgeschoten hoeken. Behaagde hun een geregt, zij maakten zich gezamenlijk van den schotel meester, en verdeelden den buit, zonder er aan te denken of er ook meer lief hebbers konden zijn; en naauwelijks was QUINTUS maag weer gerestaureerd, of hij begon haar op nieuw op zware proeven te stellen, onder de aanhoudende en onverbiddelijke kritiek over VIRGINIES keuken. Zij was zachter en toegevender dan ooit voor hem - hij daarentegen bitter en onverschilliger dan ik nog gezien had, altijd schimpschoten gevende over gebrek aan belangstelling, welke mij het bloed van schaamte over zijne toomelooze ondankbaarheid naar het hoofd joegen. VIRGINIE trok het zich niet aan; zij bleef kalm en vriendelijk en behandelde hem als een pruilend ziek kind, waarmede men zoetelijk voortzeult en veel consideratie gebruikt - omdat het ziek is.

Als al zijne uitdagende gezegden echter in de lucht vervlogen en op niemand vat schenen te hebben - waagde hij zijn aanval meer bepaald en na copieus gegeten te hebben, zeide hij, zich met een tip van het tafellaken het vet van den baard vegende:

- Ik begrijp niet waarom gij mij toch zooveel spijzen voorzet - gij weet dat ik geen eetlust heb. - De lucht van al die eetwaar hindert mij. - Gij wilt mij die geven om mij genoegen te verschaffen - 't is wel. - Maar zoo een liefderijk gemoed vol belangstelling hadde gepeinsd over hetgeen mijn arm verscheurd hart eenig genoegen kon verschaffen, dan zou men begrepen hebben, hoe ik smacht om mijn kleinste kind te zien. - Ik zag het niet meer sedert den dood mijner JULIA - ik moet het aan mijn hart drukken - ik ga op réis om het te zien. - Ik moet...

- Dat zult gij immers niet, hernam mevrouw VAN FRANKENDAL hem met medelijden aanziende.

CORNELIE werd doodsbleek en riep:

- Hemel! vertrekken! en dat in dezen toestand!....

- Ik kan er niet langer buiten - ik moet al het mijne, het eigene, om en bij mij hebben - ik kan dit gevoel van verlating niet dulden. De liefkozing van mijne kleine JULIA zal mij verkwikken.

- Maar waar kan JULIA het zoo goed hebben als bij moeder - hoe zult gij dat kleine schaapje behoorlijk kunnen laten verzorgen - waagde ik het aan te merken.

- Wees daarop gerust - zeide mevrouw VAN FRANKENDAL - ik zal voor het kindje zorgen, alsof het het mijne was. Als hem dat de rust kan schenken, kan het overmorgen hier zijn.

- Overmorgen eerst! - riep QUINTUS gemelijk.

Een verdrietige trek teekende zich op VIRGINIES lief gelaat, terwijl zij eenigzins hartstogtelijk zeide:

- Ik wil alles doen wat ik kan - maar het is niet eerder mogelijk.....

QUINTUS zuchtte en trommelde achteloos op de tafel. VIRGINIE verwijderde zich om hare bevelen te geven en twee dagen later bragt hare kamenier de kleine JULIA in ons midden - een lief aanvallig schepseltje, dat geschapen scheen om het somber gelaat van QUINTUS te vervrolijken. Het was er echter verre van af, dat hij er zich lang mede zou hebben bezig gehouden. - Na de eerste omhelzing en liefkozerij legde hij haar in de armen van CORNELIE en vergenoegde zich haar uit de verte gade te slaan. - Het was blijkbaar, dat hij beiden in het oog hield, maar niet duidelijk wie der twee het meest zijne aandacht boeide. Van nu aan werd QUINTUS rustiger en het kwam mij voor, dat hij zich zoodanig op zijn gemak stelde, als dacht hij maar voor goed met al zijn kinderen op den huize V o s s e n b e r g te blijven wonen....

II.
Abraham Kramme.

Omstreeks dezen tijd kwam de oude heer KRAMME vrij onverwacht te sterven. BRAM was nog eenige oogenblikken voor zijn dood aangekomen, en zijn droefheid was zoo radeloos, dat ik het noodig oordeelde hem mede naar mijn ouderlijk huis te nemen. Innig dankbaar was hij mij daarvoor, en weenend wierp hij zich aan den hals mijner moeder, die hem troostte en stilde, alsof hij haar eigen kind ware geweest. Onder haren liefderijken invloed vond hij allengs zijne kalmte weder, terwijl deze aanblik van den dood hem tot dien ernst en dat nadenken stemde, welke hem tot hiertoe vreemd waren gebleven, en waaraan hij met zijn bewegelijk gemoed toch zoo groote behoefte had. Geen omstandigheid was intusschen meer geschikt om het gevoelig hart van NANNY aan den lijdenden jongeling te hechten dan deze, en het leed niet lang of BRAM begon van tijd tot tijd met meer ernst van zijne gevoelens voor mijne zuster te spreken. Voor hij

ons huis verliet had hij deswege een langdurig gesprek met mijne moeder, die hem bewogen door zijne welsprekende klagten over zijne verlatenheid, wel eenige hoop schijnt te hebben gegeven - maar hem tevens verzekerde, dat geen aanzoek bij mijn vader ingang - vinden kon, tenzij hij zijne studien voltooid en zich gevestigd zou hebben. Doch zij twijfelde niet of hij zou alsdan hem gaarne als schoonzoon willen aannemen.

Sedert kwam BRAM veel bij ons aan huis en ik zag het al te wel hoe hij en zij van dag tot dag inniger werden verbonden, en vooral na die onderhandsche moederlijke toestemming, kon het voor niemand langer een geheim blijven hoe BRAM en NANNY voor elkander gezind waren. BRAM scheen reeds geheel een lid der familie geworden. Mijn vader zag hem gaarne, LEO had veel met hem op. BRAM werd weer op nieuw mijn hartevriend en dat mijne zuster hem ook als haar bijzonderen vriend beschouwde, streelde mij even zeer als het mijn trots op mijne schoone zuster voldeed, dat hij geheel door haar betooverd was geworden. Het zou mijne hoovaardigheid inderdaad gekrenkt hebben zoo hij minder door haar bekoord ware geweest. En toch - hoe gelukkig ik mij voelde over deze verbiudtenis, wanneer BRAM in onzen huiselijken kring al het edelaardige van zijn aanleg, al het schitterende van zijn geest ontvouwde en ieders hart zich won, ieders bewondering boeide - een bange huivering voer mij soms door de leden als ik aan de schaduwzijde van dat beweeglijk karakter dacht - een zwakke zijde die zoo dikwerf zegevierde op zijn beter ik, wanneer wij in de academiestad teruggekeerd waren. Hij leefde als jurist in een gansch anderen kring dun ik als medicus.

Zijne makkers waren de mijne niet. Na ons voorbereidend examen had hij tal van intimiteiten aangeknoopt en ofschoon hij van vrienden als van kleederen veranderde, scheen hij zich toch altijd door eene ongelukkige sympathie tot diegene getrokken te voelen, die het meest, maar niet het gunstigst van zich lieten hooren en BRAM en WOUTER waren hoofden en aanvoerders van een club van bemiddelde en kwistige jonge lieden, die door allerlei dolheden uit te kramen zich een onsterflijken roem schenen te willen grondvesten.

De droefheid over het afsterven zijns vaders had BRAM zoo weinig afkeerig gemaakt van de luidruchtige feesten en overdadige tafelweelde als de vreugde die de hoop op de hand mijner lieve zuster hem aanvankelijk scheen in te storten. Deze ontdekking zonk mij loodzwaar op het gemoed en pijnigde mij te meer daar ik er al het smartelijke alleen van moest dragen.

Daar ik schuins tegen hem over woonde was het niet moeijelijk hem in het oog te houden - en met droefheid kwam ik steeds meer tot de zekerheid, dat er niets zou komen van de fraaije beloften, die hij mij gedaan had van een geheel nieuwe levenswijze te zullen aanvangen, want ik zag al te wel hoe hij meer en meer een slagtoffer van zijne zwakheden en van zijn verkeerd gezelschap werd. Zijne leefwijze werd steeds wilder en ongeregelder, terwijl zijne niet bijzonder sterke gezondheid blijkbaar begon te lijden onder die rustelooze woeling van het eene woeste feest in het andere. Al wat ik hem deswege zeggen mogt, sneed hij af met scherts en spot, en boe ligtzinnig ik zelf ook zijn mogt, ik kwam soms tot radeloosheid over hem, vooral met het oog op zijne toekomst en

op mijne zuster, want aan haar scheen hij in zijne verwildering even weinig te denken als aan zijne studie. Nooit zag men hem op het collegie - nooit was hij thuis dan om uit te slapen of feest te houden.

Menig slapeloozen nacht vol akelige schrikbeelden had ik reeds om hem door gebragt, toen ik besloot naar hem toe te gaan en hem vrijmoedig te zeggen wat mij op het hart brandde. Hoe had mij de vrees gefolterd bij de gedachte aan de mogelijkheid dat BRAM met zijn loszinnig karakter de regte leidsman niet mogt zijn voor mijne zuster die ik zoo teer beminde - dat hij harer onwaardig mogt worden - hij, dien ik in het ouderlijk huis had binnengeleid, van wien ik steeds den lof vermeld had...

Ik snelde naar hem heen en vond hem nog te bed, hoewel het reeds op den middag was; hij was tegen den morgen eerst te huis gekomen. Daar lag hij meer dood dan levend - zijn oppasser was bezig de verwoestingen die hij zelf scheen te hebben aangerigt te herstellen - alles lag het onderste boven.

Hij ging in zijn bed overeind zitten toen hij mijne stem vernam, en geeuwde mij met glazige oogen aan, terwijl hij met loome handen naar zijne kousen tastte zonder die echter te vatten. Ik begreep wel dat hij nog naauwelijks ontnuchterd van het slempen, weinig geschiktheid zou hebben om mijn zedepreek te hooren en keerde dus onverrigter zake met een bezwaard hart terug. Tegen den avond trad hij echter bij mij binnen. Hij had een fiksche wandeling gedaan en scheen zich verfrischt te gevoelen.

- Hebt gij goede thee - sprak hij zich achteloos op een stoel werpende - schenk mij dan eens in.

Ik voldeed aan zijn verlangen. Hij roerde ontzettend lang maar zwijgend in zijn kopje.

- ROB - zei hij eindelijk, mij op den rug slaande - uw gelaat heeft mij zeer gedaan dezen morgen en uw zwijgen heeft mij gemarteld - zeg mij, wat scheelt er aan? Gij hebt iets op het hart - Hebt gij tijding van huis?

- Ik had een brief voor u.

- Geef op - schelm - afzetter - riep hij pijnlijk schertsend - is mij dat te kort doen! - en hij begon dapper op mijn schrijftafel te schommelen - een brief van mijne NANNY....

Ik bleef intusschen onbeweeglijk zitten en in het vuur staren.

- Geef op! zeg ik u - barstte hij ongeduldig los - ik sterf van ongeduld - wreedaard!...

Ik zag hem sterk aan, en mijn blik moet wel al de smart mijner ziel verraden hebben - want de scherts bestierf op zijne bleeke lippen en hij zeide ernstiger:

- ROB, ik smeek u - wat is er? - Is zij ziek?....

- Zij zou stellig ziek zijn, als zij u zoo van tijd tot tijd eens zien kon - als zij eens wist hoe gij uwe beste voornemens logenstraft....

BRAM verbleekte, beet zich op de lippen, poogde te lagchen - en zeide toen op honenden toon:

- Ah vriend! is het dit! - Hebt gij mij anders niet te verwittigen - Ah zoo! gij zijt nooit eens boven uw maat geraakt op een vrolijk feest? Gij zijt een heilige...

- Daar tracht ik niet voor door te gaan - zeide ik smartelijk aangedaan, omdat ik te vaak zijn genoot was geweest; maar de vrees voor het gewisse ongeluk dat mijne arme zuster zou dreigen, indien BRAM zich

niet veranderde, gaf mij den moed om over het verwijt van eigen fouten heen te werken, en BRAM te waarschuwen, ook ondanks het bewustzijn van eigen dwaasheden.

- Kom - riep hij driftig - nu maar geen oudwijven praat meer - geef mij den brief. Ik maak er volstrekt geen zonde van mijn jeugd in vreugde te genieten. Uwe respective gebefte broeders zullen het in hun tijd zoowel gedaan hebben als wij, en zijn daarom nu niets minder Wel Eerwaardig, en aan moeder en zuster en echtgenoot even dierbaar. - Maar kom den brief.

Ik poogde BRAM nu te overtuigen dat ik maar al te wel wist dat zijne ‘gloeijende feesten’ zich wat al te snel opvolgden en dat daarbij zijn gestel reeds zigtbaar begon te lijden, dat hij geheel niet meer aan werken scheen te denken, en dat ik hem in bedenking gaf waarop dat alles uitloopen moest.

Na lang worstelen met zijn wrevel en opvliegenheid, bragt ik het echter zoo ver, dat hij zelf tot schuldbe - kentenis kwam, zijn tegenwoordig leven verwenschte en uitriep, dat het zoo niet blijven kon; maar - het zou beter worden; het was nu voor goed uit! en hij zou aan zijn examen gaan denken.... Hij beleed zijne zwakheid en smeekte mij ten laatste diep bewogen hem te helpen, hem niet te laten varen en aan mijne zuster noch moeder iets van zijn gedrag te laten merken. Hij schold op zijne losbandige makkers en zwoer met WOUTER te zullen breken, die hem tot een onmensch dreigde te maken; hij beloofde matig en stil te zullen leven ter liefde van NANNY en vol goede voornemens scheidden wij, onder belofte van elkander meer te zullen zien en als broeders in alles te helpen -

niet het minste in den strijd tegen eigen zwakheden en driften.

Doch dit waren meer groote woorden, waarmede wij elkander paaiden, dan krachtige redmiddelen voor de gevaren die onze zwakke jeugd bedreigden, te meer daar wij wederzijds volkomen voldaan waren over ons zelven door het uitspreken van die goede voornemens. Ons ontbrak toch die waarachtige zelfkennis en ootmoed, die de verzoeking niet braveert en die levendige godsvrucht die alleen bekrachtigen kan tegen de verlokselen der zonde. Ik was een te wonderlijk soort van wijsgeer geworden om kracht te zoeken in het christelijk denken dat op gelooven steunt, waarna ik echter altijd omtastte, zoodra de behoefte aan een leidend bekrachtigend zedelijk beginsel in mij wakker werd. - Wij galmden wel veel van het verhevene der deugd; maar ik wist haar noch voor mij zelven, noch voor mijn vriend uit hare hemelsche sferen in ons hart en leven over te brengen; want ik was van het geloovig opzien en omgaan met God vervreemd geraakt bij het verruilen van de kinderlijke voorstellingen van den persoonlijken God des bijbels, voor de koude abstractie van een godheid, o zoo oneindig verheven! - dat liefde en ontferming voor haar eene te menschelijke zwakheid zou zijn... Bij de gisting waarin heel mijn wezen zich bevond was ik al een zeer slecht leidsman voor een ander insgelijks zoo sterk overbruisend gemoed als dat van den hartstogtelijken ABRAHAM, ja ik weet niet wie van ons het op dien tijd in hyperheterodoxe stellingen en halsbrekende paradoxen het verst zou gebragt hebben.

Het was er dan ook verre van af dat BRAM getrouw

zou zijn aan zijne hoogdravende belofte. Eenige dagen merkte men groote veranderingen - maar zijne intimen lieten hem geen rust - en hij gaf toe - echter om zich telkens weer met eene zwakke poging van hen los te maken en op nieuw zich te laten meêslepen.

Lang was WOUTER in menig opzigt door BRAM beheerscht en geleid geworden - BRAM toch was afkeerig van al zulke grappen die iemand nadeel of verdriet veroorzaken konden; hij was edelmoedig zelfs in zijne uitgelaten dartelheid. Doch allengs werd zijn gevoel minder fijn; het verstompte in de gedurige aanraking met het grove en lage; hij werd alras aan WOUTER gelijk en weldra was WOUTER zijn meester, zijn verzoeker - en zijn val.

- Zoo lang ik hier ben zal het niet gaan! - riep hij vaak gemelijk bij het gevoel van zijne zwakheid - maar in de vacantie ga ik geweldig aan het werk.

Zoo deed hij inderdaad - en tot mijne onuitsprekelijke vreugde zette hij zijn examen door.

III.
Willem zal zijn oom bezoeken.

WILLEM JORDINS was onder de jongelui over het algemeen niet zeer gezien; doch bij de professoren stond hij hoog aangeschreven. Hij werkte veel en leefde uitermate stil en afgezonderd, waartoe zijne bekrompen middelen en vooral ook zijn neiging tot spaarzaamheid, om niet te zeggen gierigheid, hem een bijzonderen aandrang gaven. Hij had een uitnemend talent van te ‘leenen.’ - Hij bezat schier niets in eigendom, al wat men bij hem zag, was geleend. Boeken, platen, instrumenten, kleederen, eigaren, stokken, wijn, alles wist hij ter leen te krijgen - en wel voor zeer onbegrensde termijnen. Kwam de eigenaar om zijn goed, hij stond het gewillig af en zocht met de meeste onverschrokkenheid een ander leenheer, alsof dit de eenigste en natuurlijkste weg voor hem ware.

Hoe meer de tijd voor ons candidaats naderde, zoo te strenger nam hij het werken op. Hierin lag een stil verwijt voor mij. Mijn geweten begon te knagen, om-

dat ik mij vaak meer met liefhebberij dan met mijn vak had bezig gehouden, en aangevuurd door het ijverig voorbeeld mijns vriends, greep ik eensklaps moed en sloot mij op om eens duchtig te werken....

BRAM, die nu zijn candidaats achter den rug had, bespotte onze vlijt, gaf zich meer dan ooit aan zijn zucht voor vermaak over en wilde van zijn doctoraal nog niet hooren.

Geslingerd tusschen deze beide vrienden, waarvan de een mij gedurig tot den arbeid, de andere tot de geneugten der jeugd zocht over te halen, ging ik dan eens met WILLEM dan met BRAM een eind wegs voort, en indien de gedurige verstrooijing en het telkens afbreken van geregeld onderzoek, mijne studie zelve geen aanmerkelijke schade toegebragt hadde, dan benadeelde het mij alleen reeds daardoor genoeg, dat het mijn zelfvertrouwen ondermijnde. De vrees van niet genoeg gewerkt te hebben, groeide dan ook met het inkrimpen van den tijd die ons nog restte. Het lag niet in mijn aard op een fortuintje te hopen of op een gelukkig toeval iets te durven wagen. - Het was of de roepstemmen van WILLEM mij nu eerst regt begonnen te verschrikken, die ik te dikwijls in den wind had geslagen. - Hoe menigmaal had hij mij gebeden mij toch niet altijd door BRAM te laten meêtroonen! - Ik herinnerde het mij nu duidelijk; ik vreesde niet wel toegerust, niet genoeg voorbereid te zijn - en besloot nog een weinig te wachten.

WILLEM deed zijn candidaats en ik bleef vol zelfverwijt achter.... om steeds weder te verschuiven.

Onze candidaat, die zich tot hiertoe altijd voor feestelijke gelegenheden van mijn zwarten rok bediend

had, verscheen mij daar nu eensklaps in volle deftigheid met spiksplinter nieuw zwart pak en dito hoed, een ongehoorde wachttoren.

- Waar moet dat heen man! - riep ik uit, hem zoo in gala ziende.

- Alles echt spel en eigendom! - antwoordde hij met geen kleinen triomf.

- En waartoe die schrikkelijke onkosten? - Vreesdet gij dat ik u in den steek zou laten?

- Dat nooit! - riep hij levendig - maar ik diende toch eindelijk zoo iets toe te stellen. Een candidaats-rok kon er wel op overschieten - en dan - ik moet mijn hof gaan maken aan een rijken erfoom te A m s t e r d a m .

- Toch zeker aan zijne dochter....

- Die heeft hij ongelukkig niet - het is een oud vrijer - die goede oom SCHRAPER, en mijn vader was van oordeel, dat het ‘onbekend maakt onbemind’ wel eens van toepassing kon gaan worden, als ik mij niet aan den ouden heer ging vertoonen, ter blijke van mijn innige belangstelling in zijn welstand; en wat geen ongunstig voorteeken is, oom die mij sedert mijne kindsche jaren niet gezien had, heeft mij genoodigd. 't Loopt mij wel wat op onkosten; maar ik dien het toch te doen en zal het zoo zuinig mogelijk aanleggen.

Ondanks zijne hoogzuinigheid had WILLEM het zwak van altijd met een schrikkelijk groote zwarte kist, meest met geleende boeken gevuld, te reizen, die hem als zijn schaduw vergezelde.

- En moet uw ‘o n a f s c h e i d e l i j k e ’ ook mede naar den erfoom? - vroeg ik hem - hij zal denken, dat gij hem komt begraven en dat gij zijn doodkist vast mede brengt.

WILLEM was daar niet bang voor en toog met zijn getrouwen reisgezel op weg, bovendien nog een lederen doos, die de gedaante van een reusachtigen hoed had en die met zijn nieuw hoofddeksel en nog andere kostbaarheden opgevuld was, met zich voerende.

Het was door allerlei oponthoud, op een onspoedige reis met de trekschuit, al zeer laat toen hij aan de B e r e n b i j t nabij de hem geheel vreemde stad aankwam.

Een huurkoetsier, die eene dame kwam afhalen, die echter niet meegekomen was, drong hem zijne diensten op. - WILLEM voelde aan zijn beurs en aarzelde. Maar het stortregende! - het was reeds zoo laat! - en oom een man van de klok! - WILLEM waagde het er op en steeg in het b r o m m e r t j e , een hoog rijtuig, nu geheel door de vigilanten verdrongen, maar dat volmaakt aan zijn naam beantwoordde. In deze vervaarlijke rammelkast rolde hij oneindige hobbelige straten door, die door een matten glans van regenwater versierd waren, waarin zich het kwijnend licht der aan touwen slingerende straatlantarens flaauwelijk spiegelde. Daar hij juist aan het tegenovergestelde uiterste der stad moest zijn, dan waar hij was aangekomen, kon hij vrij wat rijden voor zijn geld. Eindelijk houdt de koetsier stil voor een groot koopmanshuis op een dier weinige frissche grachten der hoofdstad, die op de buitenkant uitkomen. Het is op den hoek van een heel naauw donker straatje. Het stortregent en stormt nog altijd. Men belt aan en wacht. Het duurt lang - zeer lang. De druipnatte koetsier werkt intusschen den énormen koffer van den bok af en den hoogen stoep op. WILLEM belt weder - alles blijft dood stil. De koetsier beproeft nu ook van goeder harte zijne krachten aan

de bel en luidt of er brand is, terwijl de vijf kragen van zijn manteljas hem om het hoofd wapperen. - Geen gehoor. De buren schuiven de ramen open en kijken of er ook onraad is; maar ziende dat het naast de deur is, sluit elk zijn raam meedoogenloos digt.

- Ze zullen nu wel dadelijk komen - zegt de koetsier troostrijk, terwijl hij de armen duchtig tegen het lijf slaat om zich warm te kloppen. - Eindelijk vraagt hij:

- Zou u mij niet vast mijn vracht willen geven? dan rijd ik gaauw op, als ze open doen.

Gaarne voldoet de goedhartige jongen aan dit verzoek, want zelf klappertandend van de koude nachtlucht en reeds vrij nat, heeft hij deernis met hem, die ten zijnen gerieve zich door en door nat heeft laten regenen. De koetsier ontvangt zijne penningen, klimt nu luid geeuwend weer op den bok, legt de zweep op zijn rosinant en rolt snel heen.

Reeds is hij geheel uit het oog en uit het aandachtig oor van den scherpluisterenden student geraakt, en nog altijd staat deze te stampvoeten in den piasregen op hoop van binnen gelaten te worden. Getergd en verwoed geeft hij zulk een wanhopigen ruk aan de bel, dat het ijzerdraad bezwijkt. Nu is zijn ongeluk volkomen! - Heeft men de bel binnenshuis niet gehoord, hoe zal men dan zijn kloppen vernemen.

Eensklaps schieten er eenige vrouwen uit den donkeren gang te voorschijn en roepen:

- Waar moet u wezen?

- Wel hier! - antwoordt WILLEM gramstorig.

- Heere me tijd! wat een kist! - zegt een der vrouwen.

- Is u al lang aan het bellen geweest? - vraagt een ander.

- We dachten dat er brand was in de buurt - spreekt een derde.

Het getal der nieuwsgierigen scheen bij zijn vervaarlijk deurgebons ondanks den plasregen steeds aan te groeijen - en een oude vrouw, die vooraan trad presenteerde WILLEM om den met koper beslagen stok van haar man te halen, die porder van beroep was.

- Woont hier in de buurt geen kruijer? - was eindelijk WILLEMS wanhopige vraag, als niets baatte.

- O ja wel meneer - een klein manspersoon trad voor - waar blieft meheer dat ik de kist heen zal brengen?

- Naar een logement gromt WILLEM.

- Ja, maar die zijn er hier zoo veel. Is meneer hier niet bekend?

- 't Kan niet schelen! als ik maar gaauw onder kom.

- Wil meneer naar de Doelen of naar het R o n d e e l ? - Dat zijn de deftigste.

- Wis en zeker niet! - riep WILLEM met angst - dat zijn ook stellig de allerduurste. De Nieuwe Stadsherberg! - dat was de eenige naam die hem in het geheugen lag.

- Dat is ook goed, zei de kruijer - zeker zoo duur niet.

- Is dat digt bij? Maak toch dat ik onder dak kom - 'k word doornat! - maar niet duur, hoor!

- 't Is veel te ver meneer in zoo'n weêr en duur ook, zei de oude vrouw, die al begreep waar het WILLEM schortte, en hem eens wat meer van nabij kwam opnemen om hem te waardschatten - doch onze

student zag er in zijn doornatten jas en met een druipenden pet al niet brillanter uit dan een handwerksgezel.

- 't Digtst bij - riep WILLEM al ongeduldiger - en niet duur.

- Best meneer - ik weet het al - ik weet net iets voor u - heel digt bij en goedkoop, een goed logies.

- 't Is maar om voor 't oogenblik onder te komen - niet te duur - herhaalde hij, nogmaals naar zijne beurs voelende. - Zich arm te houden achtte hij toch zijn belang tegenover deze verdachte lieden - konden zij hem niet gemakkelijk in dien donkeren gang slepen en vermoorden?...

Daar rommelde de kruiwagen reeds - de kist werd er op gesjouwd.

- Duivels - daar ben ik mijn hoedendoos kwijt - roept hij eensklaps - die is in den brommer blijven staan - die rampzalige koetsier!

Maar de kruijer talmde niet in den stortregen; mompelend liep WILLEM achter den rammelenden kruiwagen aan, en meer dan druipnat kon hij al den omvang van zijn verlies berekenen. - Een fonkel nieuwe hoed! zes splinter nieuwe boorden! haarschuijer, tandborstel, pomade, scheermes! - alles naar de maan!

Dat was een stikdonkere nacht voor den armen student op den stoep van een schatrijken erfoom - maar dat was nog maar inleiding tot de angsten en nooden die volgen moesten.

Voor de kruijer ging, had hij met de oude vrouw geraadpleegd; zij scheen een adres op te geven en hem iets toe te fluisteren. Dit alles kwam WILLEM hoogst verdacht voor, maar hij was nu eenmaal in het geval en kon met zijn zwarten medgezel niet den geheelen nacht

door op stoep blijven staan in een aanboudenden piasregen. Hij volgde dan tot de kruiwagen een donker naauw straatje insloeg - en voor een smal hoog huis stil bleef staan. WILLEM zag den kruijer aarzelend aan.

- Is dit een goed logement?

- Een best meneer, bier zal je het goed hebben, het is bij mijn eigen meuje (moei). - Daar viel niets tegen te zeggen.

De regen scheen zich te verdubbelen en de wind klom tot een orkaan. WILLEM was dus dankbaar een dak boven zich te zien en trad een voorhuis binnen, waaruit een oude dikke vrouw met eene vervaarlijke wilde muts op bem tegenwaggelde. Met een heesche stem vroeg zij hem, of hij nog meer goed bij zich had. Op zijn ontkennend antwoord werd de kist in het voorhuis gezet. WILLEM zag verbaasd rond in dit zonderling hotel - waar het hem magtig tegenviel en het er regt ongezellig uitzag. Gelukkig lag er nog vuur aan den haard. Hij verzocht de dame het op te stoken en vroeg of zij hem ook iets te eten kon geven.

- O ja wel, alles wat meneer maar blieft. - Dit alles bleek echter zich te begrenzen tot andyvie-sla met gebakken aardappelen met een vischje.

- Heel goed, zei WILLEM en porde steeds in het vuur om zijn verkleumde leden eenigzins te koesteren - en terwijl de vrouw de aardappelen in de pan bakte, nam hij zijn logies eens op.

Hij bevond zich in een ruim vertrek; de naakte grond was met zand bestrooid, in een hoek bij de deur stond een Klein toonbankje en daar achter tegen den muur stonnen flesschen met sterke dranken in soorten. Overigens stonden er nog drie of vier geverwde houten

tafeltjes in het vertrek, elk met een houten bak met zand er onder, vier stoelen er om heen, en een blikken zwavelstokkenbak en een koper tabakskomfoor er op. Verder nog eene chiffonière met kopjes en schoteltjes rijk georneerd, en wat hem het meest intrigeerde, twee bedsteden met blaauwe geruite gordijnen er voor, naast elkander in den wand. Zou hij hier zijn ‘wel ter ruste’ moeten vinden? Wie zou daar in zijne nabijheid vernachten? Zou hij hier de eenige gast zijn? Zou het hier wel veilig wezen? - De nacht was zoo onheimisch! - Nog altijd loeide de orkaan boven de stad en bedreigde menig ranken schoorsteen. Nog altijd stortte de regen in volle stroomen neder en dan in een donkere enge straat van een geheel onbekende stad tegenover eene spookachtige oude heks bij het vuur te zitten - dat is wel geschikt om sombere middernachtsdroomen te wekken, al is men nog klaar wakker.

De logementhoudster scheen ook vrij slaperig en was niet bijzonder spraakzaam, zoodat WILLEM geheel ten prooi van zijne sinistre voorgevoelens gelaten, weldra aan een moordkuil begon te denken, waarin zijne gierigheid hem had gelokt - en te grooter was zijne vreeze daar hij voor een zijner vrienden eene vrij aanzienlijke som had medegenomen om te A m s t e r d a m uit te betalen. De aardappels werden met eene bruine compositie gebakken, die uit een pannetje zonder ooren te voorschijn kwam, maar de honger hielp zijn jonge maag hier krachtdadig, en hij beet dapper in het baksel; uit de salade wriemelden hem echter al te levenslustig de kronkelende deelen van een langen rooden worm tegen dan dat hij zich aan dit geregt zou gewaagd hebben. De slaap begon intusschen on-

zen jeugdigen avonturier dermate te overmannen, dat alle schrikbeelden weken voor het ééne zoete denkbeeld ‘r u s t .’ Hij vroeg dus aan de vrouw hem zijn kamer te wijzen; zij stak een eindje kaars op en ging hem voor een steilen uitgesleten trap op, een ruim portaal over, waar alweder eene bedstede was - naar een kamer met nog drie bedsteden. Nu was de vraag: zou de koffer beneden veilig zijn. WILLEM vond beter zich door geen noodlot van zijn zwarten kameraad te laten scheiden - en met onbeschrijflijk veel moeite gelukte het hem dit zware logge gevaarte de smalle draaitrap op te werken. Hierdoor had hij de hospita merkelijk uit haar goeden luim gebragt, en zij mompelde eenige onverstaanbare klanken, die WILLEM als dreigende onheilspellende toonen toeklonken. Had zij niet van tijd tot tijd zonderlinge blikken op hem geslagen, terwijl zij het groote mes hanteerde? Als de oude weer weg was gesloft, hoorde hij met een bonzend hart haar de voordeur grendelen. Wat zou hij nu doen? - Zijn geld in de kist laten - en gaan slapen? - Maar welligt sliep hij zoo vast dat hij het openbreken niet eens vernemen zou. Hij besloot zijn schat op het naauwste met zich te vereenigen en voor zooveel dien in goud bestond in zijn zakdoek te knoopen en als een gordel om zijn midden te bevestigen. Het papier dat in een portefeuille geborgen was, kreeg een plaats opzijn hart. Hoe angstig keek hij rond bij het openen der kist; hoe schuw greep hij het builtje met tientjes aan! Hoe behoedzaam werden zij behandeld om allen klank te voorkomen! Nu durfde hij zich gerust aan de verlokselen des slaaps overgeven om zijn verloren hoed, boordjes, haarborstel en tandpoeder te vergeten -

overtuigd dat nu toch niemand aan zijn geld kon komen zonder dat hij het merkte - en hij zou in staat zijn zich tot den laatsten druppel bloeds te verdedigen.

De storm bedaarde, de regen hield op, en als hij den domper op de dunne kaars liet zinken, wierp de maan meedoogende stralen door de kleine ruiten van zijn sober slaapsalet. Naauwelijks had hij de oogen geloken of hij werd met een schrift gewekt door een akelig geluid van achter tegen zijn leger. Hij vliegt overeind en blijft met gespannen oor en oog uit zijn bed staren. Maar wat is dat - de gordijnen van de bedstede tegenover hem door den maneschijn verlicht, bewegen zich langzaam. - Er komt een hand uit te voorschijn - een manshoofd volgt - een half gekleed manspersoon sluipt stil uit het bed.

- Hemel ik ben bespied! denkt WILLEM - had ik mijn geld maar niet uit de kist genomen! - De man ziet sluipachtig rond; hij heeft iets in het zin, dat is duidelijk - hij komt nu regel regt op de kist af. - Neen, hij gaat de kist voorbij. Maar nu komt hij voor WILLEMS bed staan. Eerst moorden en dan stelen. - Hij opent de gordijnen, tast op de bedplank, zeker naar een moordtuig - hij vindt niet wat hij zoekt en sukkelt nu den trap af. - Hemel! zoo hij eens een mes of bijl was gaan halen om mij te vermoorden! - denkt WILLEM, en luistert ademloos of hij niet hoort slijpen - maar alles blijft stil. Een weinig van dien schrift bekomen zinkt hij uit vermoeidheid in slaap tot een vreeselijk gedruisch beneden in huis hem op doet vliegen. Er stommelt iets naar boven. Daar komen zij! -

- Hier moet je zijn, schreeuwt de hospita als tegen een doove.

- Neen, hier wil ik zijn, gromt een man met moeijelijken tongslag in plat Duitsch.

- Daar slapen menschen, zeg ik je - roept de hospita verstoord.

- En ik heb er altijd geslapen, en ik ga er weer leggen - gromt de andere. Onder deze zamenspraak strompelde de logementhoudster een beschonken Duitscher achterna, die eerst met alle geweld op WILLEMS kamer en daarna in zijn bed wilde. Gelukkig tuimelde hij over de kist, en nu scheen hij toch te begrijpen, dat zijn plaats vergaan was en stommelde op het portaal de bedstede in om het huis van zijn ontzettend ronken te doen weergalmen. Nu kwam er rust en WILLEM haalde zijne schade eenigermate in. Hij ontwaakte den volgenden morgen eerst ten negen ure, niet vermoord en niet bestolen, maar toch zonder haarborstel, tandpoeder, hoed, boordjes en den ganschen inventaris der vermiste goederen! - Ongetwijfeld had de koetsier zijn toilet reeds gemaakt met aanmerkelijke verbetering van gereedschappen, en uit het logement voor Bovenlanders, op welks uithangbord een onbekende Duitsche stad geschilderd stond, trok hij behouden naar het huis van den rijken erfoom, die troosteloos was over de schade aan het ijzerdraad van zijn huisbel. WILLEM liet hem natuurlijk in zijn geloof, dat de straatjongens de bel vernield hadden, waardoor hij zijn neef niet had kunnen hooren. Te bekennen dat neef zelf het ijzerdraad had in stukken gerukt, was zich met eigen hand uit het testament schrappen.

IV.
Eene zenuwachtige moeder en zenuwachtige kinderen.

Misnoegd op mij zelven over het verschuiven van het examen, dat WILLEM nu volbragt had, gunde ik mij weinig verpoozing in de vacantie, die Minerva's zonen veelal ver over de grenzen dreef. Ik blokte en kwelde mijn arm hoofd zonder aan vermaak te denken - niets wenschende dan mijne schade in te halen.

Een innig verlangen begon mij intusschen naar TERTIUS heen te roepen. Wij hadden in zoolang geen tijding van hem gehad, dat ik besloot er toch een paar dagen af te nemen om hem onverwacht te bezoeken.

Voor de pastorij trof ik eene zonderlinge zamenscholing van menschen aan. Een dof gemompel liep door den steeds aangroeijenden drom, die mij met onheilspellende blikken aangaapte. Daar de voordeur wijd open stond, spoedde ik mij naar binnen; alles teekende een panischen schrift en de hoogste verwarring. In de zijkamer zag ik SOPHIE op de canapé

liggen; de geneesheer was bezig haar uit een toeval tot zich zelve te brengen en de weenende kinderen klemden zich onder angstig misbaar aan mij vast, roepende:

- Oom, is moeder nu ook dood! - vader is al dood, en als moeder nu ook nog dood gaat, zijn wij heelemaal alleen!....

- Wat is hier gebeurd! vroeg ik den geneesheer, terwijl mij de schrift deed wankelen op mijne voeten.

- Ik weet het niet, mijnheer! - De meid is mij komen roepen - zeggende: de dominé is dood gevonden en mevrouw besterft het. - Doch daar is de smid om de deur van de studeerkamer open te breken, die van binnen gesloten schijnt. Daar de deur echter met een knip scheen gesloten, was het vergeefs dat de oude smid al zijne roestige loopers op het slot beproefde. In wanhopige opwinding en pijnlijk ongeduld drong ik den ouden treuzelaar op zij, zette mijn voet tegen den muur en bonsde zoo krachtdadig op de zwakke deur, dat zij krakend openvloog. Er was niemand in het vertrek. Ik opende de deur van de aangrende logeerkamer - ook daar zag ik niets of niemand, maar een zwaar geronk liet zich uit de alcove hooren. Met sidderende handen rukte ik de deuren open, en daar lag TERTIUS half ontkleed op het bed in diepen slaap verzonken uit al zijn magt te snorken, zonder dat er eenige doodelijke teekenen aan hem te bespeuren waren - alleen aan wakker roepen was niet te denken - schudden baatte evenmin. De doctor barstte in lagchen uit, en ik wist waarlijk niet wat ik er van maken moest. Altijd schaterend vloog hij naar beneden, waar twee sterke boeren intusschen met mijne schoonzuster worstelden en haar bont en

blaauw knepen om hare verwringende ledematen magtig te worden, gestadig roepende:

- De duimen, JAPIK! - de duimen! - als je de duimen maar pakken kunt - dan is het over! - Maar de duimen waren niet te krijgen, en SOPHIE sloeg links en regts op de achtbare leden des kerkeraads, een ouderling en een diaken, die haar zoo stevig mogelijk omvat hielden, omdat zij meenden dat zulks den toeval breken zou.

De doctor hield de patient nu een fleschje onder den neus en poogde haar iets te doen drinken, maar zij sloeg het fleschje zoowel als het glas geweldadig van zich af. Ik besloot dan nog maar een aanval op TERTIUS te doen om hem te wekken - die door een tooverslaap bevangen scheen en het schreeuwen en roepen der kinderen zoowel weerstond, als al het rumoer, waarvan zijn huis het tooneel was. Met schudden en rakken kreeg ik hem toch eindelijk overeind, maar slaapdronken staarde hij mij aan als een wezenloos mensch en stamelde eindelijk in de kussens terug zinkende:

- Om Gods wil laat mij slapen, want ik kan niet langer - ik sterf van vermoeijenis....

- Word wakker TERTIUS, bid ik u, riep ik onbarmhartig, want SOPHIE gelooft dat gij dood zijt en heeft het schrikkelijk op de zenuwen - kom toch en vertoon u aan haar.

Met een steunenden zucht, waarin ik - o die zenuwen! - meende te verstaan, wreef hij zijne bezwaarde oogleden en scharrelde langzaam het bed uit.

- Leun maar op mij, zei ik - en volg mij zoo snel gij kunt....

Hij volgde werktuigelijk en geeuwde ontzettend.

- Wat is hier gebeurd? - riep hij nu op zijne beurt ontsteld, toen hij de gebersten en afgesplinterde deur zag. - Inbraak?.... Is het morgen of is het avond?...

- Wel, ik heb de deur moeten open loopen, waarom u dan ook op te sluiten? Gij zoudt uwe vrouw een doodelijken schrift op het lijf jagen, met die gekheid.

- Ik moest wel ROB - ik stierf schier van vermoeidheid. - Nooit een enkelen nacht rust en des daags ieder oogenblik stoornis-ik moest rusten - ik moesten ik heb mij verborgen en opgesloten om eens uit te slapen, er kwame van wat wilde-doch het heeft welligt langer geduurd dan ik bedoeld had.

Zoodra SOPHIE zijne stem hoorde sloeg zij hare oogen verwilderd op en begon te weenen.

- O TERTIUS! - gij leeft- gij leeft nog! - riep zij honderdmaal en bedekte hem, die er als een armen zondaar uitzag, met hare kussen en tranen.

- Ik was maar wat gaan slapen, beste vrouw, zei hij onschuldig - en vreezende dat de kinderen mij storen zouden, deed ik den knip op de deur. De zaak is maar dat ik al te lang en te vast sliep. Wees dus volkomen gerust. Ik ben zeer verkwikt.

- En ik ben doodziek van schrik! - betuigde de arme SOPHIE altijd nog weenend, en wie haar bestorven gelaat aanzag moest het ook wel gelooven.

Toen de ouderling en de diaken mitsgaders de eerzame smid en onze geneesheer zich verzekerd hadden, dat hunne hulp niet meer van noode was, verlieten zij het ontstelde echtpaar, om aan de duizend vragen der zamenscholende dorpers eenige bevrediging

te geven. Intusschen had het berigt van de meid, dat de dominé dood gevonden was, zijn loop reeds wijd en zijd genomen en menigeen zeide meewarig:

- 't Verwondert mij niet, de man had ook wel een leven om een beroerte te krijgen.

- De feeks heeft hem tot wanhoop gedreven, zei een ander - en hij heeft zich aan zijn kousenband verhangen.

Anderen beweerden, dat hij in den vijver was gesprongen - en ooggetuigen deden zich op, die hem er in de verte hadden zien uithalen. De doctor had hem 'l e v e n s g e e s t e n ' toegediend en zoo was hij zijner wanhopige gade door de kunst terug gegeven. Het baatte dus weinig dat de doctor, de smid en de geloofwaardige leden van het consistorie de pure waarheid vertelden: het s p r o o k j e was reeds w a a r h e i d geworden - en nu moest de w a a r h e i d voor een s p r o o k j e doorgaan. Speciale vijandinnen van SOPHIE lieten niet na, de zaak met eene krachtige memorie van toelichting te verrijken, het geval op te helderen en aannemelijk te maken. Vooral de vrouw des burgemeesters wist door hare meid - en deze van de dochter der kosterin, die het zelf van de zuster van de meid van den dominé had - het fijne der geschiedenis - en het stond vast, dat SOPHIE den dominé zoo dol had gemaakt, dat hij de toevlugt tot zijn kousenband - of - tot den moddersloot, die nog geen twee voet water kon houden - genomen had.....

Ik had dit nieuwtje reeds des avonds van het voorval opgevangen en er op aangedrongen dat TERTIUS met mij zou wandelen. Zonderling staarde men ons aan; schuw week menigeen ter zijde; gelluister ging

ons voor - gemompel achterna. TERTIUS bemerkte niets - ik begreep het volkomen.

Des anderen daags hoorden wij een buitengewoon rumoer in de keuken - het nieuws was tot SOPHIE doorgedrongen; de meid bragt het mede van den brouwer, en het was zoo zeker als iets - er viel geen tegenspreken aan, ja de meid scheen zelve niet regt meer te weten, wat zij er van denken moest. 't Bleef altijd een raar geval. Niemand was op de kamer gegaan dan de broeder van dominé en de doctor... Wie weet wat zij er gevonden hadden! Dat zouden zij niet klappen! Er was geen praten tegen. TERTIUS lachte hartelijk over dien zotten praat der snapzieke en moedwillige menschen - maar SOPHIE nam het hoog open viel hem om den hals, snikkende:

- TERTIUS, als je mij lief hebt - dan lier van daan!....

- Hier van daan? - riep TERTIUS zich verschrikt uit hare omarming losmakende - hier van daan? - Lieve schat, dat meent ge niet! Om eene dwaasheid van de boeren.... Ha! ha! ha! -Neen, laat mij zoo vijf en twintig maal ophangen of verdrinken - dat schaadt mij geheel niet.

- O TERTIUS die blaam! - die snoodaards! - Maar ik weet wie het heeft uitgestrooid - zij (en SOPHIE hief dreigend de hand op naar het huis des burgemeesters) zij zoekt onzen ondergang. O TERTIUS als gij mij lief hebt.....

- Dan moeten wij juist hier blijven - sprak TERTIUS, kalm zijn pijpje uitkrabbende en mij vragend aanziende - maar ik wachtte mij wel hier een advies uit te brengen.

- Neen TERTIUS, als gij mij lief hadt, moest gij mij van die kwelling verlossen die mij het leven vergalt. Nu is de maat vol - laat ons toch gaan.

- Maar waar naar toe, lieve vrouw? - vroeg TERTIUS, zich gemakkelijk in zijn stoel zettende als iemand die grooten lust heeft tot blijven - waar heen?

- Ja, ja - dat is de vraag! zuchtte SOPHIE smartelijk - gij moest in een groote stad staan - gij - met uwe talenten.

- Voor 't minst te A m s t e r d a m - schertste TERTIUS, die zijn best deed om regt vrolijk te schijnen, maar het ging hem al te pijnlijk af - het punt was te teer.

- In elk geval is er altijd wel een andere standplaats te krijgen - en hier in dit nest is men niet langer waard een man van uwe gaven te bezitten.

- Veranderen - ja - zei TERTIUS bedenkelijk - maar verbeteren is iets anders.

- Overal beter dan hier - dat is ten minste mijn idée, en als ge mij lief hebt zult gij gaan.

Wij hadden niet lang rust om ons in dit smartelijk onderwerp te verdiepen. Rombom - romtom - klonk het op de trappen en een gillende kinderstem verkondigde ons dat er een kleine gast onzacht omlaag was gekomen. Dit scheen de ouderen echter niet zoo geweldig te ontstellen als het mij deed. De kinderen tuimelden hier- als duikelaars en rommelden van de trappen als turven op den zolder. Altijd zag men er een paar met verbonden hoofden of een arm in een doek, met versche builen en oude likteekenen. De spijkerbalsem bad nooit rust, en de gewoonte scheen den indruk aanmerkelijk verzwakt te hebben, want

een kind, dat zoo even druipnat uit eene sloot werd gehaald, of dat zoo een vreeselijken val uit een hoogen boom deed, zag ik eenige oogenblikken daarna, met pleister of zwachtel dezelfde gevaarlijke ligchaamsoefeningen hervatten, als of er niets gebeurd was. Zoodra de bebloede neus van den kleinen tuimelaar was afgewasschen, rende hij den tuin in, de sloot over om in een naastbij zijnde wei met zijne makkers het spel te hervatten, alsof hij daarvoor alleen een paar ballen was gaan halen.

SOPHIE was dan ook haar onderwerp niet vergeten.

- Men moet maar van de gelukkigen zijn - daar staat nu QUARTUS waarlijk op het drietal te 's H a g e , waar ik zoo dolgraag zou wonen. Preekt QUARTUS beter dan TERTIUS? - Ik zeg ronduit van neen! - En wat zegt ge van QUINT, die het beroep te A m s t e r d a m heeft aangenomen.

TERTIUS deed zijn best om hard te lagchen.

- Ja, ja, zeide hij - als gij mij beroepen moest dan snelde ik alle broeders vooruit. Gij zijt mijn lieve, beste, onstuimige vrouw, en dit zeggende gaf hij haar een hartelijken kus - maar de arme TERTIUS zou wel bersten van hoovaardij, ging hij voort, als hij van zich zelven dacht, wat zijne wederhelft van hem oordeelt, en dat is braaf en lief van u - en met een stond hij op om in den tuin te gaan wandelen in een belommerd laantje dat hij z i j n e o a s e noemde.

TERTIUS zager vervallen uit, zijne oogen lagen zoo diep, zijne wangen waren weg geslonken, zijne handen zeer vermagerd en zijn kuch was tot een leelijken hollen hoest geworden, zoodat ik hem uit het venster met deernis gadesloeg, zoo als hij daar in zijn donker-

bruinen chamber-cloack gewikkeld op en neer drentelde met korte onrustige stappen, zoo driftig smokende, als of hij heel wat vreemde dingen uit zijn Goudsch pijpje haalde, dat zijn achtbaar hoofd met ligte wolkjes omhulde.

- Mag ik u in uwe o a s e vergezellen - sprak ik aan den avond van den tweeden dag die ik bij hem doorbragt - hem ter zijde tredende.

Hij zag mij vriendelijk glimlagchend aan en zeide:

- Gij wel - beste ROB - gij wel, omdat gij niet dagelijks bij mij zijt. M i j n e o a s e is anders onschendbaar. Ik begeer ten minste een klein plekje op de wereld waar men mij niet aanhoudend voor de voeten loopt. - Als ik hier wandel is dit laantje ontoegankelijk, zelfs voor mijne lieve vrouw en voor de kinderen. Deze veertig schreden heb ik mij voorbehouden. Ik kan het nog met minder doen als het moet, maar wij hebben hier ruimte genoeg. Het is hier aangenaam en lief. Ik zou niet anders begeeren, doch SOPHIE voelt zich hier ongelukkig - en ik zal haar genoegen geven.

Ik zag hem vragend aan.

- Ja ROB, ik heb mijn ontwerp reeds gereed. Aan deze o a s e heb ik veel te danken-zij inspireerde mij altijd. Ik weet dat de gemeente te W o e l d r e c h t mij beroepen wil, maar daar het geen bevordering voor mij zijn zou, aarzelt men. - Het is vermindering van inkomsten-maar mijne lieve SOPHIE zal voldaan zijn - en het te kort van mijn kas hoop ik aan te vullen.

Ik zag hem nog nieuwsgieriger aan.

- Aan te vullen - vervolgde hij - als bij zich zelven - met vertaalwerk --- en ik zal een aanwinst

van rust en huiselijken vrede krijgen, die aanmerkelijk is, wanneer SOPHIE niet dagelijks wordt geprikkeld door hatelijke ontmoetingen. Dit houdt hare zenuwen in gedurige overspanning; het zou haar ondermijnen, en ik wil haar verblijden met mijn ontwerp. Dat zal haar kalmeren. 'Het is beter te wonen in een woest land, dan bij eene zeer toornige huisvrouw,' heeft SALOMO gezegd - ik verander dat naar ons spraakgebruik in eene 'zenuwachtige' huisvrouw - want de zenuwen zijn ons ongeluk. - Zenuwen! 't is iets gevaarlijks! - O ROB! riep hij met nadruk, terwijl hij in zekere plegtige houding voor mij staan bleef - als gij ooit het oog op een meisje slaat - let er op, wat ik u bidden mag, of zij ook zenuwachtig is. En al is zij zoo schoon als de dageraad - wend uwe blikken van haar af - verberg uw gelaat - wees stekeblind voor haar - en ga liever naar Oost of West om haar te vergeten - dan de rust van uw leven aan hare zenuwen ten offer te brengen. Ik kon een gelukkig man zijn - ik heb eene dierbare gade - SOPHIE is de bekwaamste huisvrouw - de lieftalligste levensgezellin - maar - zij heeft zenuwen! - Had zij die niet - dan was zij een bovenaardsch wezen, een volslagen engel. - Hare zenuwen zijn echter ons huiskruis. - Bij de kinderen ontdek ik al te veel sporen van de heillooze kwaal der moeder. Kinderen! - O het is iets bekoorlijks een schoonen zuigeling aan den boezem der moeder te zien sluimeren. Het is bekoorlijk die teedere blonde krulkopjes uit de verte in de weide te zien bloemkens plukken - maar - kinderen boven uw hoofd - kinderen onder uwe voeten - kinderen aan alle zijden - kinderen aan tafel - kinderen op de studeerkamer -

kinderen om en in uw bed! - En dan kinderen die zenuwachtig zijn! - De hemel zij u genadig, ROB! - dat gij nooit leert kennen wat dat is. - Ik weet nu wat dat alles zegt. - Ik heb zenuwachtige kinderen, die des avonds niet naar bed willen en des morgens met het hanengekraai er weer uitwippen.... en voor het ontbijt de buurt reeds in rep en roer zetten door hunne avonturen te water en te land....

- Maar dat moet gij verbieden! - riep ik met veel wijsheid - Stop hen des avonds vroegtijdig in bed en beveel hen er des morgens in te blijven, zoolang gij het verkiest.

- O ROB, gij weet niets van zenuwachtige kinderen! - Als ik dat deed moest doctor en meester er aan te pas komen. Zij schreeuwden zich een ongeluk. Zenuwachtige kinderen zijn ontembaarder dan jonge woudezels - zij werpen zich ter aarde, schoppen, krabben, trappen, bijten en eindigen met zich blaauw en zwart te schreeuwen, dat mij het hart bezwijkt van angst... De haren rijzen mij te berge als ik het zie of hoor. En bleef het nu nog maar bij vroeg opspoken en laat ter rust gaan - maar altijd zijn er een paar waarmede genachtbraakt moet worden. Mijn lieve SOPHIE is de teederste moeder der wereld. Het grootste deel van het jaar waakt zij bij hare kinderen. Waar er zoovelen zijn als bij ons is er altijd een, die verpleging behoeft. Van daag is er een, die al de onrijpe kruisbessen van de struiken heeft gegeten - morgen is er een, die de theeketel met kookend water heeft omver geloopen - straks is er een uit een sloot gehaald die modder in gekregen heeft, of er ligt er een met gespalkte ledematen, die uit een appelboom

is getuimeld - om nog van pokken, mazelen, roodvonk en kinkhoest te zwijgen....

Ik deed het voorstel om die kleine barbaren vast te leggen of in kooijen te sluiten, wat natuurlijk het vaderlijk afgrijzen moest opwekken. Het moest dan maar gaan zoo als het kon en TERTIUS aan de zenuwen van vrouw en kinderen worden prijs gegeven.

Toen wij ons letterlijk moei gedrenteld hadden in het kort bestek van zijne oase, keerden wij naar het huisvertrek weder. Hier was juist een opstand uitgebarsten en de omwenteling geproclameerd. De insurgenten hadden de overhand en overschreeuwden SOPHIE hoe verwoed zij er ook op los sloeg. Moeder en zoon waren handgemeen. De moeder smeet en sloeg hem, waar zij hem maar grijpen kon - de zoon schopte en krabde waar hij maar raken kon, terwijl de overige kleinen hunne boterhammenbordjes en kroezen met water en melk eenparig omgekeerd schenen te hebben, zoodat men overal tinnenbordjes en kroezen en vertrapte boterhammen zag, terwijl de tafel een cascade van water en melk vormde.

TERTIUS staarde als versteend op het tooneel der verwoesting. Mij was het onmogelijk een werkeloos toeschouwer te blijven. Ik greep den woedenden bengel in den nek en slingerde hem de kamer uit, den gang in, waarop hij brullend op de kamerdeur begon te stompen en te trappen - terwijl TERTIUS zijne SOPHIE poogde te stillen, die het insgelijks uitgierde van ziedenden toorn.

- O die zenuwen! dacht ik bij mij zelven - die schrikkelijke zenuwen.

TERTIUS schonk een glas water in, druppelde daarin

t.o. 51

Bl. 50.

met bevende hand eenige spiritus en bood het zijne vrouw aan, terwijl hij eene beknopte verhandeling improviseerde waarin hij het ongepaste uiteenzette van overmatigen toorn over de kinderlijke afdwalingen, die uit een wijsgeerig oogpunt beschouwd, nooit tot onberedeneerde maatregelen of overspanning van zenuwen behoorde aanleiding te geven. Deze verstandige wenken werden echter door SOPHIE gedurig onderbroken met een:

- Kwade beesten zijn het! - Gij hebt goed praten. Ik moet er dag en nacht meê optobben - uw geduld zou ook wel eens ten einde raken als gij er wat meer naar om zaagt. - Ik moet er wel opslaan - zij zouden mij anders heel en al op den kop zitten. - Ik zal die bengels dat wel verleeren. - Ik zal ze slaan dat ze voor mijne voeten kruipen....

- De drift vervoert haar, zeide hij verschoonend ter zijde tot mij - de zenuwen brengen haar buiten zich zelve. Ik wil mijn zoon toespreken.

De zoon zat nog steeds te balken op den trap, dien hij van tranen nat maakte. TERTIUS poogde hem op te heffen. De zoon kroop altijd weêr als een slak inéén en stompte met zijne elleboogen al grimmend van zich af.

- Gij behoeft niet bevreesd voor uw vader te zijn NICO - sprak TERTIUS met edele waardigheid.
- Ik ben ook niks bang voor je, brulde NICO - ik geef niks om je.
- Kom tot u zelven mijn kind, en bedenk dat gij tot uw vader spreekt.
- ik wil niet spreken!
- Luister naar mij, mijn zoon - gij hebt uwe moeder bedroefd.

- Zij heeft me geslagen - zij is een....

- Gij hebt uwe moeder daartoe genoodzaakt.

- Niet waar! Ik had niets gedaan - TOMMI heeft de kroezen omgegooid - TOMMI heeft het bedacht - TOMMI heeft gezegd: willen we eens een watervalletje maken.... Een, twee, drie, gelijk omkeeren-(en de bengel lachte door zijn tranen heen) - en moeder heeft er mij voor geslagen - daar ben ik kwaad om, heel kwaad. Ik wil niet geslagen worden voor TOM - ik zal er hem voor afranselen - dat zal ik....

- Dat zult gij niet, NICO! - hernam TERTTUS altijd op zijne deftige manier en in eene theatrale houding voor den trap staande, waarop NICO zich in allerlei bogten wrong als poogde hij er doorheen te werken.

- Dat zal ik wel, brulde NICO zijne dikke oogen met de mouw van zijn kiel wrijvende - en ik zal me nooit laten slaan als ik het niet gedaan heb.

- Kom NICO! - sprak TERTIUS, zijn zakdoek voor den dag halende om het nat gelaat zijns zoons in orde te brengen - kom hier mijn jongen - ga met mij om uwe moeder excuus te vragen....

- Dat doe ik toch niet dat wil ik niet - wat doet ze mij te slaan, als TOMMI de boel overhoop gooit; maar ik krijg het altijd voor hem.... die leelijkert.

NICO scheen voor geen overreding vatbaar en TERTIUS was van oordeel, dat hij den eens aangevangen eisch niet moest opgeven, en hij begon dus te dreigen.

- Als ge geen excuus vraagt, krijgt ge geen boterham.

- Die heb ik al lang op.

- Dan zult ge morgen den ganschen dag geen eten hebben.

- Dat is goed ook - dan zal ik maar dood hongeren - heel goed - ik geef er toch niets om.

TERTIUS stak wanhopig zijne handen in zijne zakken, als zocht hij daar eenig redmiddel, en zag mij veelbeteekenend aan - of hij mij om raad vroeg, weet ik niet - maar ik voelde mij gedrongen om te antwoorden:

- Laat NICO maar stil naar bed gaan. Ik zie wel dat hij zoo slecht niet is als hij nu wel lijkt - morgen zal hij zich beter houden en wel graag zijn eten lusten.

NICO kroop den trap op en wij keerden naar de oase terug, waar wij nog lang over het karakter en de behandeling der kinderen spraken, en het mij maar al te duidelijk werd, dat de zenuwen mijner schoonzuster de eenige maar ook onoverkomelijke hinderpaal in de opvoeding dezer kinderen waren.

- Mijne vrouw straft nooit - zuchtte TERTIUS - dan wanneer haar geduld ten einde is; dan slaat zij er in den blinde op los, en treft meest de onschuldigen - waardoor schuldigen en onschuldigen van kwaad tot erger gebragt worden. Leg ik hun echter volgens mijne overtuiging eene beredeneerde straf op, dan is zij de eerste om die krachteloos te maken of op te heffen, zeggende dat zij hare lievelingen niet kan zien lijden.

Ik raadde hem aan, zijne jongens school te leggen - maar hij betuigde, dat zijne beurs zulks niet gedoogde.

V.
Hoe men auteur worden kan.

Des anderen daags werden wij verrast door een bezoek van onze broeders SEXTUS en LEO, die wel volgens onderlinge afspraak, maar toch langs geheel verschillende wegen tot ons kwamen; beiden zagen er opgeruimd en gezond uit. LEO wel tenger en slank als altijd, maar SEXTUS met zijne kloeke sierlijke gestalte en frisschen blos als een toonbeeld van ligehamelijk welvaren en met eene onbetwistbare uitdrukking van welbehagen en voldoening op het lagenend gelaat.

- Nu geef ik u te raden - riep hij uit, als hij na de eerste woordenwisseling rustig bij ons was gezeten - nu geef ik u te raden, waaraan ik mijn beroep te K w e e k b u r g te danken heb - ik die daar nu bijna een half dozijn jaren heb moeten aanzien, dat mijne jongere broeders NONUS en OCTAVUS voor mij zijn geplaatst.

TERTIUS nam een statelijke houding aan, als wenschte hij de oplossing des raadsels uit te vinden.

- Aan niets anders - riep SEXTUS uit - dan aan mijn reisboekje over L u x e m b u r g . Ik gaf dat reisje in mijn studenten overmoed, waarlijk al te ligtvaardig aan het publiek, dat hoegenaamd niets met mijn reisindrukken te maken had. En ziedaar, dat' onnoozele dingske, waarover ik later wel eens heb gebloosd, als ik bedacht hoe onbeduidend het toch was dat boekje zeg en berzeg ik - heeft het hart gestolen van een oud-ouderling en kerkvoogd van de gemeente te K w e e k b u r g . Deze heer was in de zaken van het beroep de raadsman van den kerkeraad, waarvan zijn meesterknecht en tuinbaas leden zijn. In een woord, hij die uit het Luxemburgsche af komstig was, vond het alleraardigst, met den dominé over zijn vaderland te kunnen praten en ik kreeg het beroep.

Deze invloedrijke man heeft een zwager die boekverkooper is, en ziedaar mij ongedacht een letterkundige loopbaan geopend; want schreef ik tot hiertoe bloot naamlooze recensiën - thans zie ik mij de redactie van een godsdienstig maandwerk toevertrouwd niet alleen, maar ik zal nu ook mijn plan kunnen verwezenlijken om een meer wetenschappelijk blad uit te geven.

TERTIUS zag hem met verbazing aan en herhaalde ongeloovig:

- Een wetenschappelijk blad!...

- Ja, ja - gij meent dat ik zelf daar te weinig wetenschappelijk toe ben? - Maar zie, ik zoek knappe medewerkers.

- En zult ge daartoe nu den tijd kunnen vinden, vroeg LEO.

- Ik zoek medewerkers, zeg ik immers en noodig al deze beeren bij dezen vriendelijk uit.

- Ik versta u, hervatte LEO lagchende - gij wilt uwe geëerde medewerkers de kastanjes uit het vuur laten halen en ze op uw gemak afpellen - wij zullen blokken om u een lauwerkrans te vlechten.....

- Juist, juist zoo, grinnikte SEXTUS met welbehagen zijne knieën wrijvende - zoo moet men elkander helpen in dit ondermaansche dal.

TERTIUS klaarde echter onder dit gesprek zigtbaar op. - Ik begreep wel waarom - hij zag een lichtstraal - zag zich een pad ontsloten; maar LEO bleef heel koel bij die zaak, ofschoon SEXTUS met geestdrift verklaarde:

- Er is niet beters voor een jong predikant in de wereld dan schrijven! - Men krijgt meer naam door een klein boekje dan door de grondigste studie.

- Nu ja hernam LEO - maar het is er dan ook een naam naar.

- Gij wordt toch bekend. Uw naam komt met letters van twee duim in de courant. - Men moet het wel zien. Het publiek vraagt naar u, wordt nieuwsgierig naar u. - Gij wordt niet meer over het hoofd gezien; gij komt in trek; gij wordt onderscheiden.

- Door den grooten hoop - hervatte TERTIUS - zoo lang die niet weet dat gij slechts door een boekverkooper genoemd wordt als winkelwaar, als fondsgoed - zooals elke fabrikant zijn goederen veilt en dikwijls het hardste aanprijst wanneer hij inziet, dat hij er mede zal blijven zitten. - Maar die zoo vroeg aan den weg timmert en zoo driftig is om zijne gaven uit te stallen, die loopt ook gevaar voor zijn leven lang naar zijn eerste onrijpe vruchten beoordeeld te worden. De jeugdige auteur kan allengs rijper, wijzer,

beter worden - zijn groen wrang lettervruchtje, eenmaal ontijdig afgeworpen groeit niet meer. Het is zoo, men verwerft zich zeer goedkoop eenige bekendheid, maar men wordt door de beste beoordeelaars alsdan ook gewogen en al zeer waarschijnlijk te ligt bevonden. - Voor vele jonge lieden is die vroég schrijverij een bederf en een ondergang, juist omdat ze zoo gemakkelijk dien courantenroem verwerven, die eigenlijk niet meer dan het advertentiegeld kost, en het ijdele harte streelt en verhindert naar degelijker loon en eer te dingen.

- Gelooft gij dan TERTS - viel SEXTUS in - dat gij hier nog op dit vergeten dorpje zoudt zitten, als gij eens iets uitgegeven hadt? - Gelooft gij dat PRIMUS en SECUNDUS zoo onopgemerkt zouden blijven indien zij schreven, al waren het maar vertelseltjes voor de kinderkamer?

- 't Zij zoo - hernam TERTIUS - maar mij is eene edele vergetelheid beter dan eene onwaardige vermaardheid. Ik schreef daarover dezer dagen een ernstig woord aan DECIMUS, die zich ongeroepen in een geschil van twee onzer eerste mannen heeft geworpen en er dan ook behoorlijk toegetakeld is afgekomen. Toen ik hem vroeg, hoe hij toch zoo onbesuisd tot dien hagchelijken kamp had kunnen loopen, waarvoor hij geene rusting had - antwoordde hij mij - dat het hem ook niet te doen was geweest eenig licht over deze épimeuse zaak te verspreiden; maar dat het voor een jong mensch voordeelig kon zijnin éénen adem met twee zulke groote namen genoemd te worden!.... dat de gemeente hem toch als een ijveraar zou leeren kennen...

- Die jongen begrijpt zijn tijd! - riep SEXTUS toejuichend - maar TERTIUS schudde afkeurend zijn achtbaar boofd en zeide:

- De tijdgeest kan onze gids nooit zijn - wij moeten hem leiden - niet hij ons.

- Maar in vergetelheid kan men niets uitrigten, antwoordde SEXTUS - Wilt gij uw tijd beheerschen, blijf dan niet in een hoek verholen, maar laat uw licht schijnen.

- Licht laten schijnen is goed - merkte LEO aan, maar zal het ook baten dat wij den volke onze donkerheid laten zien? - DECIMUS heeft waarlijk de verwarring maar helpen vergrooten.

- Toch zou het mij niet verwonderen dat het hem profijtelijk zal worden - hervatte SEXTUS - een ijveraar die een nederlaag lijdt wordt zoo ligt een martelaar in het oog der onkundigen - en elke martelaar grijpt de verbeelding aan des publieks - Behalve het schrijven is er tegenwoordig nog een ander middel om vooruit te komen, te weten: het aansluiten bij een partij. Men moet een u l t r a zijn om in het oog te loopen, om de aandacht te trekken. NONUS en OCTAVUS hebben zich aan SEPTIMUS en mij gespiegeld, om er niet ook de drie oudste broeders bij te voegen op hunne nederige standplaatsjes. Zij hadden geen lust zich zoolang candidaat genoemd te zien als SEPTIMUS en mij te beurt viel. Hoe vaak beeft die arme SEP nu niet reeds op beroep gepreekt en altijd gaat een ander met de plaats heen. Gelukkig die als OCTAVUS zich bij eene partij kan aansluiten en als vaandrig den standaard van een gild voeren. Zie eens aan hoe het dien jongen gegaan is, zoo piep jong en reeds zulk een schoon beroep - en dat op een hoog

hoog orthodoxe preek bij een vriend, die vrienden had en na twee jaren reeds in een stad, sedert gedurig op twaalf en zestal - en nu op het Utrechtsche drietal! - Doch dat zou mij onmogelijk zijn. Ik zou zoo min mij bij die kleur kunnen houden als bij de liberale partij, waarbij NONUS opgeld doet, omdat hij wel weten wil dat hij rationalist is. Doch voor zulke dingen moet men zeer consequent zijn - en dat ben ik nooit geweest en zal ik nooit worden. Ten anderen komt men dan in de treurige noodzakelijkheid zich zoowel vijanden als vrienden te maken - en dan dat eeuwige pluizen en haarkloven om kwestiën, die niemand uitwijzen kan - bah!

- Neen, hernam TERTIUS, ik kan het ook evenmin met NONUS als met OCTAVUS of QUINTUS uithouden. De orthodoxe schrijft mij te letterlijk voor wat ik al dan niet voor waarheid heb te houden en wil mij slaafs aan gezag en letter onderwerpen - de rationalist besnoeit met zijn kritisch mes den Oosterschen boom der Openbaring zoo geweldig, dat er geen lommerig takje meer overblijft, waar mijn arm hart kan schuilen - zijn bijbel is zoo klein, zoo geraffineerd en gefiltreerd, dat er geen smaak of geur meer aan is. De orthodoxe roept: d e b i j b e l met inbegrip van de verklaring der vaderen, van met kantteekeningen, formulieren, artikelen, catechismus en - de rationalist spreekt: d e b i j b e l ; maar verkookt in den pot onzer rede boven het vuur der kritiek tot eenige weinige druppels pure essence! - Ik begeer hunne bijbels niet - noch die van QUINTUS met de bril van DORT - noch die van NONUS door den filter van T u b i n g e n . Deze dwingt mij tot voorthollen - gene tot achteruit-

gang - ik moet mijn eigen pad zoeken - dat voel ik wel.

- Wacht! hoe zegt gij dat daar TERTIUS - dat is niet onaardig - gij zijt geestiger dan ik dacht - gij hebt veel vernuft - ik wil dien zet noteren! volmaakt voor eene bladvulling geschikt.

TERTIUS zag hem verslagen aan, niet wetende of dit spot of ernst mogt zijn, maar SEXTUS, die een uitnemend geheugen had, schreef reeds de tirade in zijn zakboekje.

- Laat ons nu eens verder over mijn wetenschappelijk tijdschrift spreken - zei SEXTUS vertrouwelijk. Gij weet, TERTS - een blokker ben ik nooit geweest en lang kan ik het bij de folianten niet houden; maar gij, die zulk een lettereter zijt, gij kunt mij onberekenbare diensten bewijzen door mij bouwstof voor mijn blad te leveren. - Gij bezorgt mij de stukken, die ik noodig heb - gij pluist het alles voor mij na in uwe bibliotheek, ik giet het in een bevalligen vorm - en wij deelen de opbrengst van het blad, dat onder uwen en mijnen naam verschijnen kan.

- Mijn naam? - nooit! - riep TERTIUS blozend en verward voor zich ziende - ik schrijver voor het publiek! hoe komt het in uw hersens....

- Nu dan zonder uw naam - hervatte SEXTUS meer dan getroost. - Ik zal u wel nader opgeven wat ik bepaald noodig heb. Vooreerst zou ik die stukken van u over de kerkvaders, wel eens willen medenemen en zien wat ik er van maken kan. Ook kunnen mij de brieven van vader aan u over oudheidkunde nog wel eens te pas komen - dat zijn schatten die hier renteloos liggen. Ik beloof u dat ik ze exploiteren en het

product in omloop brengen zal tot eer en voordeel van ons geslacht.

- Gij zult er bitter weinig aan hebben - zei TERTIUS zedig - ik stelde dit voor mij zelven en niet voor de pers - het is alles zonder gedaante of heerlijkheid.

- Goed, goed! - het opdisschen neem ik op mij, als gij mij de vruchten maar schaft. PRIMUS heeft mij ook reeds eenige bouwstof geleverd. Ik zal alles wel omwerken om het voor mijn doel geschikt te maken - en gij LEO, op u reken ik stellig voor de mengelingen - ik kan zonder uwe hulp niet.

LEO beloofde naar zijn vermogen te zullen medewerken en SEXTUS scheen uitermate voldaan; hij sprak of dacht over niets dan over zijne litteraire loopbaan.

Ik merkte intusschen in den loop van de velerlei gesprekken op dien dag, ondanks zekere overeenkomst tusschen het godsdienstig standpunt van TERTIUS en SEXTUS, een aanmerkelijk verschil op.

TERTIUS, de stille scherpzinnige denker, had behoefte aan een standpunt dat hem meerder vrijheid van beweging liet dan de enge grenzen van een streng afgebakend stelsel ons gunnen; het was eene behoefte voor zijn denkenden geest oin steeds voorwaarts te streven in de kennis der hoogste waarheden. Hij kon maar zoo niet berusten in het overnemen van een afgepast geloofsgeheel dat anderen voldaan had om dat te beschouwen als het toppunt van alle godsdienstkennis. Evenmin kon zijn lijdend hart eenige heul in een koud rationalisme vinden, dat aan zijn bijbel knaagde en er de dierbaarste bladzijden aan ontscheurde waar het haar goeddacht. Zoo hield hij zich vrij van de strijdende partijen uit behoefte van verstand en hart.

SEXTUS daarentegen wilde zich bij geen partij aansluiten uit traagheid en achteloosheid. Hij vond het lastig; het was hem te onverschillig. Zijn verstand had zoo weinig behoefte aan meerder licht, als zijn hart aan hoogere voldoening. Zoo fladderde hij zorgeloos voort, even als hij in zijne kindsche dagen gedaan had, lagchende en zingende, en van alles partij trekkende, wat hem, moeite en inspanning sparen en voordeel aanbrengen kon. Had hij zich reeds als knaap van al de familie-anecdoten en huiselijke geestigheden meester gemaakt, alle snaaksche zetten van ons twaalven onder den algemeenen titel van ‘een BOSTONNETJE’ zich toegeëigend - thans zou hij op nieuw alle ‘BOSTONNETJES’ van eenige waardij verzamelen en - het publiek aanbieden en dat wel onder den naam van: ‘SEXTUS.’

VI.
De verloofden.

Na de vacantie liet JORDINS mij geen rust meer, ik moest en zou mijn examen doen. Vergeefs mogt hij mij op dezen en dien wijzen, die niet half gewerkt hadden wat ik had gedaan, en die er nu toch ook door waren, ik zag er met elken dag meer tegen op, en had JORDINS mij niet stap voor stap voortgedreven en mij letterlijk gedwongen er werk van te maken, ik had er nooit toe besloten. Hoeveel dispositie ik echter in dien staat ook had om bok op bok te schieten, in welk een soes ik mij ook voort het stuwen door WILLEMS drijven - ik kwam behouden binnen.

Op den feestelijken avond van dien grooten dag overviel mij echter eene zoo hevige koorts, dat ik mij aan de feestvierende schaar onttrekken moest en naar huis laten brengen; en zoo ernstig liet zich deze ongesteldheid aanzien, dat BRAM zich verpligt achtte aan mijne ouders te schrijven.

Na vele dagen sloeg ik verwonderd de oogen op en

staarde vreemd om mij henen. Mijne moeder zat voor mijn bed en leide natte doeken op mijn hoofd. Ik wilde vragen waar ik was, maar ik kon niet - de tong lag mij log en dik in den mond.

- God zij gedankt! riep mijne moeder, hij opent de oogen, en ik geloof dat hij mij kent!

Ik knikte haar dankbaar toe. Ook mijne zuster zag ik komen, maar eer zij bij mij was, verzonk ik weer in dezelfde dofheid, waarin ik reeds zoo lang had voortgedommeld. Ik voelde soms wel, dat men met mij bezig was, mij laafde en verpleegde, maar ik kon niet onderscheiden wie het deed of wat er geschiedde. Ik wist ook niet of er dagen of uren verloopen waren. En het scheen mij altijd toe nacht te zijn, totdat ik mij op zekeren morgen zachtkens de hand voelde drukken. Het was eene warme en toch zoo frissche zachte hand, er lag zooveel liefde en zorg in dien handdruk; een liefelijk gevoel van welbehagen doorstroomde mij; de kwijnende levensvonk gloorde weer op in mijn boezem en ik staarde in twee liefdevolle oogen, die met eene verhevene uitdrukking van innerlijke gemoedsbeweging ten hemel waren geslagen.

- O NANNY, gij hebt voor mij gebeden! stamelde ik zoo goed ik kon met mijne verdroogde lippen. - God verhoort u - ik zal leven.

- Ja beste ROB! knikte zij, die voor mijn bed geknield lag, met hemelsche vreugde op het aanvallig gelaat - ja gij zult nog bij ons blijven... maar spreken moogt gij nu nog niet.

Nog eens die trouwe bezielende handdruk en ik was alleen in de donkere kamer. Maar weinige oogenblikken daarna mischte eene ligte beweging mij tegen en

mijne moeder reikte mij zwijgend, doch met zoeten glimlach, het geneesmiddel. Ik merkte alle kleinigheden op, niets ontging mij; alles was mij nieuw; het was mij of ik van nieuws af aan begon waar te nemen en te denken - een aangenaam gevoel van wederkeerend leven verkwikte mij en van dien dag aan beterde ik snel.

Eerst toen ik zoover versterkt was, dat ik dagelijks een paar uur in mijn leuningstoel mogt zitten, verhaalde mijne getrouwe verpleegster mij, welk een lastig patient ik geweest was, en hoe zij zonder de onafgebroken hulp van LEO en mijn vriend BRAM, mij in mijne ijlhoofdigheid niet zouden zijn meester gebleven. Ook mijn vader en sommige mijner oudere broeders waren bij mij geweest. Helaas, zij hadden mij slechts hooren raaskallen. Ik verzekerde aan elk, dat ik niet door mijn examen was gekomen - ik bad dat men toch het cadaver zou wegnemen, dat mij altijd voor oogen zweefde en waarop ik eene demonstratie moest doen, die ik niet durfde ondernemen - en ik eindigde altijd met de wanhopige klagt van mijne ouders nu nooit te kunnen onder de oogen komen, daar mijn vader mij vloeken zou.

- En o mijn kind! - gij hadt uw vader moeten zien - zeide mijne moeder mij later. - Nooit heeft iemand hem zoo week van hart, zoo heftig bewogen gezien.

Het deed mij goed zulks te hooren en mijne moeder vertelde het met blijkbare voorliefde.

- O mijn zoon! mijn lieve zoon! - hoorden wij hem dikwijls klagen, ging zij voort - zal de dood den kring mijner kinderen nu komen breken! - Och Heer! mogt

de jongeling leven voor uw aangezigt.' - Dan verborg Inj zijn gelaat, maar wij hoorden hem soms snikken en uw naam noemen. Daar hij slechts kort bij ons toeven kon, moest ik hem elken dag schrijven hoe de loop der ziekte was, en dan snelde hij met den brief naar onzen doctor om zijn oordeel er over in te winnen.

Mijne lieve moeder kweekte mij weer op met eene zorgvuldigheid en teederheid alsof zij nog over haar kleinen ROB waakte, die op haar schoot lag. Zoete zalige oogenblikken sleten wij te zamen, onvergeetlijk voor mijn hart.

Dagelijks was BRAM bij ons; hij had door zijne trouwe zorgen voor mij, steeds meer het hart mijner moeder en zuster gewonnen, en was door dit toeven aan mijn ziekbed, dit deelen van haar kommer en moeite geheel de vertrouweling der beide vrouwen geworden.

Zijn wilde natuur scheen geheel van hem geweken - zacht en geduldig sleet hij uren lang aan mijn leger en in nachtwaken was hij onvermoeid.

Eene zaak bevreemde mij uitermate: dat WILLEM zich zoo weinig aan mij gelegen liet leggen. Hij was ja elken morgen en ieder avond komen vragen naar mijn toestand, maar zoodra had hij niet vernomen, dat het gevaar geweken was, of hij had de stad verlaten. Wel zond hij mij nu een regt hartelijken brief van gelukwensching met mijn herstel, maar dat hij, die anders mij zoo vaak ten schutsengel was geweest, nooit de vermoeijende zorgen mijner verpleging met mijne getrouwe oppasseressen had gedeeld, dat speet en bedroefde mij van harte.

Ik zag nu duidelijk dat BRAM mijn beste en eenige vriend was, en hij vergezelde mij als lid des gezins

naar het ouderlijke huis. Mijn vader liet zich bewegen en zijn herhaald aanzoek om NANNY'S hand vond gehoor, hun engagement kwam tot stand. Het was een tijd vol stille huiselijke geneugten, zoo als ik nog niet had gekend; want mijn vader was geheel voor mij verteederd; hij had zijn schamperen toon afgelegd, die nu in zekere meêwarigheid was overgegaan. Hoe meer echter mijne gezondheid wederkeerde, hoe meer mij die toon begon te verdrieten en te krenken. Zoo lang ik mij slap en ziek gevoelde kon ik het dragen, kon mijn ijdelheid het dulden als een sukkel en stumper toegesproken te worden, maar bij het opwellen van frissche levenskracht werd mij dit onuitstaanbaar. Bij al de liefde van moeder en zuster en vriend begon ik het in huis te benaauwd te vinden; ik ontwierp het plan tot een uitstapje en wel naar SECUNDUS en mijne vriendinnen LOTJE en BERTHA. Het ware zonnige bloemrijke dagen, die de pastorij van H o e n d e r v e l d mij schonk en geheel verfrischt en versterkt keerde ik naar de academiestad weder, die mij zoo ondraaglijk doodsch en bar voorkwam, dat niets mij opbeuren kon dan de herinneringen uit H o e n d e r v e l d alleen. BRAM daarentegen was geheel met NANNY vervuld. Haar blaauwe oogen, haar blonde lokken, haar zachte blos, haar zoet zedig lachje, haar tengere leest, haar zilver stemmetje, hare fijne beschaving, haar bevallige manieren, hare onvermoeibare zorgen en onuitputtelijk geduld voor mij als kranke - dat alles was in zijn mond bestorven en mij verdroot het niet te hooren, want ik ontboezemde bij wijlen iets dergelijks over BERTHA.

Niets was natuurlijker dan dat BRAM het nu eens ernstig met zijne studiën begon te meenen. Inderdaad hij onttrok zich ten strengste aan de kinderen der dartelheid, leefde nog geheel in de aangename souvenirs der laatste dagen, en schreef brieven van acht bladzijden aan zijne vriendin....

- Ja! riep WOUTER, op zekeren middag bij hem binnen stuivende - nu is het ontwijfelbaar. BRAM is ernstig verliefd! - Er is geen doen aan - ook begint hij magtig naar de promotie-koets te rieken - hij is dood voor de vriendschap. - Maar waartoe nu zulk een geweldige haast om aan het einde uwer vrolijke jeugd te raken? - Zijt gij u zelven zoo moede? - Zullen wij niet gaauw genoeg grijs en jichtig worden om met een lange pijp in den mond over baai en dure tijden te redekavelen met onze eerzame huisvrouwen. Kom knoop er nog maar een jaartje aan - en maak ons niet ongelukkig door den koning aller feesten in ketenen te slaan - in boeijen - banden! - Weg daarmeê.

> Ein freyes leben führen wir.

Den eersten aanval kon BRAM afslaan - de tweede vond een luisterend oor - de derde een meêgaand hart - en met den vierden vloog hij op en holde mede waar de vreugde hem wenkte. Zijn kamer werd verlaten - het werken vergeten - de promotie voor een onbepaalden tijd verschoven - en BRAM was weder de lust zijner vrienden - de vijand van zich zelven.

Dit verlengen van zijn studententijd zou mij bij zijn eigenaardig karakter geheel niet bevreemd hebben, maar daar hij zich met mijne zuster in het huwelijk

dacht te begeven, zoodra hij zich als advocaat kon vestigen, bevreemde en smartte mij dit terugzinken in zijne oude zwakheid uitermate en ik bleef hem met zekere angstige bekommering gadeslaan. Zijne liefde voor NANNY scheen mij toch zoo warm en innig, en hoe dan dat dralen om haar voor altijd aan zich te verbinden. Hun omgang was zoo hartelijk als zij te zamen waren, hunne correspondentie zoo druk gedurende de scheiding. - Wat kon daar wonen in dat hart, dat ik niet zou weten? - JORDINS had zich wel eens woorden laten ontvallen, alsof hij zich weinig op de trouw van BRAMS ligtbewogen gemoed verliet - maar ik wist ook, dat JORDINS een streng regter was en geen badinage verstond. Het bleek ook, dat hij allengs iets tegen BRAM had opgevat, althans hij was merkbaar voor hem verkoeld en menigmaal moest hij veel van JORDINS scherpen satyrieken geest verduren. Ik wist dat men met BRAM wat door de vingers moest zien.

Als de groote dag der promotie dan toch na herhaald verschuiven, eindelijk voor hem aanbrak, scheen de doctor in de beide regten door eene namelooze zwaarmoedigheid overvallen te worden-en schoon hij op de schitterende promotiepartij nog eens tot zijne oude blijgeestigheid en opgewondenheid terug was gekeerd - de dagen die hij nog te L e y d e n doorbragt, zag hij er zoo naargeestig uit, en sprak hij zoo wrevel en spijtig, dat hij mij een raadsel was. Maar wat mij bovenal bevreemde, hij nam elke zinspeling op zijne verloofde verstrooid en koel op - en sprak geheel niet van zijne verdere voornemens of vooruitzigten.

Ik was mijne verwondering niet meer meester; dit

raadselachtige kwelde mij zoo zeer, dat ik op den laatsten dag van zijn verblijf te L e y d e n besloot hem rond uit te vragen, wat nu zijne plannen waren.

- Plannen! - riep hij lagchend, terwijl hij zich in zijn stoel liet zakken om naar den zolder te kijken - o gij plannenmaker! - Wat ben ik toch gelukkig er geheel geene te hebben!

Ik zag hem onthutst aan - Gij geen plannen! - riep ik.

- Zeker niet - hernam hij, alsof dat dood natuurlijk was.

- En waartoe dan uw engagement - en waartoe dan uwe promotie....

- Engagement - omdat ik lief heb - promotie - omdat er eens een eind aan alles komt - zeide hij met een zwaren zucht - ook aan den zaligen studententijd....

- En uw huwelijk dan?

- Nog zoo jong! - nog zoo jong! - lachte hij zorgeloos - spreek mij daar nog niet van.

- Toch waarlijk niet te jong om te trouwen.

- Maar te jong om deftig te zijn - nog te ongeregeld- nog te wuft voor een eerzaam huisvader...

Ik schudde het hoofd met zeer gemengde aandoeningen - wat moest ik ervan denken.

- BRAM! - zei ik nadrukkelijk - Zijt ge soms veranderd in gezindheden voor NANNY? - misleid haar niet - wees opregt.. - Het geldt het levensgeluk van een....

- NANNY! NANNY! - riep hij met verrukking de hand op zijn hart drukkende - o mijn engeltje voor u veranderd! - ROB, spreek zulke lastering nooit meer uit - verstaat gij! - NANNY is mij dierbaar - NANNY is mij

heilig - zij is mij alles! - Maar wij zijn nog zoo jong! - Ik ben nog te los - zeide hij ernstiger - ik zou wenschen haar meerder waardig te worden, voor ik mij geheel en onherroepelijk ga verbinden aan dit beminnelijk schepseltje. Ik neem kamers in de buurt van uwe ouders - ik zal dagelijks onder NANNY'S invloed leven en een beter man voor baar worden dan ik nu nog zijn zou. Er is een te groote afstand tusschen ons innerlijk leven. - Ik ben een zinnelijk wereldling -zij is een geestelijk hemelsch wezentje, dat ik nog te veel als een heilige vereer om haar tot mijne vrouw te maken. Ik moet haar meer in den dagelijkschen omgang leeren kennen om gemeenzamer met haar te worden, dat eerbiedig opzien te verliezen, dat mij voor haar neer doet zinken in vereering. - Met een hemeling te trouwen! - gij gevoelt dat kan niet. - Zulk een vleeschelijk schepsel als ik ben, moet eerst met haar hoogen geest doordrongen en tot haar edelen kring opgeheven worden - of, zij moet zich naar mijne zwakheid en aardschgezindheid kunnen neêrbuigen - in één woord - ik moet iets geheel anders zijn dan ik nu nog ben om harer waardig te worden.... verstaat gij?....

Ik was voldaan - ik reikte hem met warmte de hand. Een paar dagen later volgde ik hem naar huis. BRAM scheen geheel tot rust gekomen en al zijn wilde uitspattingen voor goed vaarwel gezegd te hebben. Mijn vader was met hem ingenomen - mijne moeder beschouwde hem geheel als haar eigen kind en dweepend hing hij die moeder aan. Uren lang zat hij met haar te keuvelen; wist altoos uit te denken wat haar maar eenigzins aangenaam

kon zijn; alles deed onze algemeene ingenomenheid voor hem toenemen. Alleen was het vreemd, dat hij er niet meer aan scheen te denken om zijne liefde voor NANNY door het huwelijk te bevestigen.

Het was op een namiddag nadat BRAM NANNY was komen afhalen om te wandelen, dat mijne moeder met een peinzenden trek op het lief gelaat tot mij opzag en zeide:

- ROB, uw vader is geen man voor de maatschappelijke zaken - anders zou hij geheel anders handelen ten opzigte van BRAM...

Ik begreep zeer wel wat mijne moeder bedoelde, maar antwoordde niet.

- Mij dunkt, ging zij voort, dat wij als ouders hem wel eens mogten vragen, wat nu zijn voornemen is; want hij spreekt van niets. - Maar uw vader heeft mij gister gezegd:

'Ik moei mij met geen liefdeszaken - wij zijn onze dochter nog niet moede - ze hebben den tijd. - Ik zie te zeer tegen NANNY'S vertrek op, dan dat ik een vinger verroeren zou om dat te bespoedigen.' - Wat mij aangaat, ik beken gaarne - dit uitstel stelt mij toch eenigzins te leur - en als ik in NANNY'S ziel kan lezen ook haar. - Het bekommert mij te meer, daar ik niet begrijp wat den jongman in den weg staat. Hij heeft zijn rang in de maatschappij - hij heeft een ruim vermogen - wat kan hem beletten te huwen met de vrouw, die hij zoo hartelijk schijnt te beminnen. - Weet gij er de oplossing van ROB? - Spreek vrij uit? denk het geluk uwer eenige zuster hangt er aan - spaar dus uw vriend in niets.

Ik verhaalde nu wat hij mij gezegd had. Mijne gevoelvolle moeder was zeer getroffen.

- O! riep zij in geestdrift - nu heb ik hem nog meer lief - ja hij zal onze NANNY eens regt gelukkig maken - wat is hij toch beminnelijk!

Er verliep weder een geruimen tijd, dat er over die zaak niet meer werd gesproken - gedacht voorzeker wel, want NANNY'S huwelijk was de vurigste wensch mijner moeder; in al hare plannen en schikkingen was dit mede in begrepen. Ik bespeurde dit sedert duidelijk- ook ontwaarde ik, dat NANNY daarin met haar overeenstemde en ik vond aldus den sleutel, die mij in de ziel mijner zuster deed lezen. Deze draad volgende, verklaarde zich haar stille ernstige stemming, en zekere wel diep verholene, maar nu toch voor mij niet meer te verbergen onrust bij de veelvuldige afwezigheid van BRAM, die dikwerf dagen lang van huis ging - meestal om met WOUTER uitstapjes te doen, ofschoon hij soms zaken voorwendde. Ik vond echter niet, dat BRAM kalmer en edeler werd. En na elken togt, hetzij in den vreemde of na zijne jagtpartijen, kwam hij altijd meer verwilderd terug en zijn woelzucht nam merkbaar toe. Doch na eenigen tijd toevens in de nabijheid van de beide edele vrouwen, was het altijd of de magt van zijn kwaden genius verzwakte en of een goede geest weer vaardig over hem werd. De kalmte en zachtheid, die hem zoo goed stonden, keerden weder - er kwam meer ernst en waardigheid in geheel zijne wijze van zijn - doch naauwelijks verheugde NANNY zich heimelijk in deze zegepraal of eensklaps begon BRAM zich benaauwd en gedrukt te gevoelen en poogde alles van zich te werpen wat zijn wilde natuur in toom had gehouden. Hij werd eerst stil, toonde verveling, onlust - dan werd

hij gemelijk, koel en grillig - eindelijk zag men hem als met zich zelven worstelen in afwisseling van somber gepeins en uitgelaten vrolijkheid - wilde opwinding en onnatuurlijke overspanning - en daarna was BRAM niet langer te boeijen. Hij onderdrukte zijn beter gevoel, schudde elken band van zich af, en dan dwaalde hij weer zorgeloos rond, met makkers die zijns niet waardig waren, die in elk opzigt beneden hem stonden, maar die zijne verkeerdheden aanmoedigden en op zijne zwakheden rekening maakten. Een groot deel van het jaar bragt hij met reizen en heen en weer trekken door, zonder er acht op te geven hoeveel NANNY daaronder mogt lijden. Maar krachtig en moedig zag ik haar strijden en zich zelve overwinnen om altijd geduldig en blijmoedig en liefdevol hem te bejegenen, die zij niet voor haar hart en haar leven alleen, maar vooral ook voor hem zelven en al wat goed was poogde te behouden en meer te winnen. In LEO'S omgang, die in die dagen veel bij haar was, scheen zij vergoeding te zoeken voor hetgeen BRAM haar liet missen, en digter sloten zich die reine harten aan één in hunne verdere geestbeschaving zoowel als in de vorming van hun gemoed. Toch verstomden hunne gezangen en de piano bleef gesloten als BRAM er niet was, tenzij LEO die opende. NANNY'S blosje werd matter en haar gang trager; vaak verraste ik haar in droeve droomen en met een traan in het oog - maar nooit een klagt of een verwijt - altijd sprak zij met dezelfde liefde en verschooning van BRAM.

Het onrustige leven was zoo nadeelig voor BRAM'S gemoed als voor zijne gezondheid, en zijn vervallen gelaat teekende vaak vermoeijenis en afmatting; zijne

trekken waren zoo aangenaam en edel niet meer als voorheen; zijn levendig oog had iets wilds en duisters gekregen, en zijn welluidende lach was niet langer gul en ongedwongen. Dikwijls was hij zoo verdwaald en verward van zinnen, dat hij vergat te antwoorden of zag men hem eensklaps opstaan, haastig groeten en vertrekken, terwijl hij andere dagen op de ongeschikste tijden kwam aanzetten en uren bleef zitten, zonder eenige reden van zijn zonderling verschijnen te geven, of hij poogde zich met lustige kwinkslagen er door te helpen en met een plotselinge opwelling van die zonderlinge kracht, waarmede hij elkeen aan zich te verhechten wist, alles weer goed te maken en een alleraangenaamsten indruk achter te laten.

Lang had ik vergeefs getracht met NANNY over hem te spreken; zij ontweek dat altijd met de meeste behendigheid, tenzij het onderhoud in gezelschap van anderen werd gevoerd. Doch eenmaal verraste ik haar - zij was alleen thuis. Het was reeds donker en nog had zij er niet aan gedacht het licht te ontsteken. Het scheen dat zij geschreid had en met het hoofd op de hand geleund stond zij naar de sterren te zien, die heerlijk vonkelden in de kille najaarslucht en zich spiegelden in de stille haven, waar het water zachtkens om de logge zeekasteelen heen kabbelde. Ik sloeg mijn arm om haar midden en bleef een poos zwijgend bij haar staan tot zij eensklaps mijne hand met heftigheid drukte en weenend het lokkig hoofdje aan mijn schouder leunde.

Ik wist aan wien die tranen gewijd waren en zij vielen mij zoo bang op het hart, dat ik den moed niet had aan te vangen - ik voelde haar beven toen zij eindelijk zeide:

- ROB! kunt gij hem niet van WOUTER losrukken! - WOUTER zal hem geheel bederven.

- Als gij mijne lieve zuster dat niet vermoogt met dien magtigen invloed uwer teedere liefde - wat zal mijn koele vriendschap dan uitwerken op dit hartstogtelijk gemoed?

- Ik geloof niet dat mijne liefde hem bevredigt - ik vreeze dat ik de vrouw niet ben om hem gelukkig te maken - ik heb hem dit moeten zeggen; wij mogen ons zelven noch elkander misleiden, maar hij wilde mij niet hooren. En toch wordt het mij met ieder dag duidelijker, dat mijn invloed op hem te kort schiet, dat ik zijn hart niet volkomen voldoen, zijne wenschen nooit geheel bevredigen kan.

Ik deelde maar al te zeer de vrees mijner beminde zuster. BRAM was niet edeler, niet reiner geworden sedert hij voor het, eerst door hare liefelijke verschijning was bekoord. Integendeel zijne lagere neigingen hadden zich ontwikkeld naast en helaas boven de betere aandoeningen, die wel vroeg een plaats vonden in zijn gemoed, maar toch steeds binnen enger grens beperkt en naar den achtergrond gedreven werden. NANNY bleef een verheven beeld voor zijne bewondering, maar zijne liefde was te grof, zijn ziel te laag gestemd om in hare reine zachte gehechtheid bevrediging voor zijn hart te vinden, dat hart, dat nu eenmaal behoefte had aan heftiger émoties, aan den gloed van felle driften - 't kon in de zachte liefde van dat stil gemoed niet rusten. Voor haar had hij geene liefde; zij werd hem steeds meer vriendin en zuster - hare zedige toegenegenheid kon zijn overprikkeld gevoel niet meer streelen, zijn door wilde drift ontwijd

harte niet meer verwarmen. De klove was niet gedempt, maar werd met elken dag grooter, naarmate NANNY meer rijpte tot een klaar bewust innerlijk leven en BRAM meer zinnelijk en wereldsgezind werd.

Van NANNY'S lippen vloeide echter nooit een verwijt, ook nu niet - zij beschuldigde alleen zich zelve.

- Had ik van den aanvang aan meer zijn heil en minder mijn genot gezocht in onzen omgang, welligt ware het beter gegaan - zeide zij droevig - maar zoo als thans onze verhouding is wordt zij onnatuurlijk - zoo kan het niet blijven.

- Kinderen, zit gij in donker - sprak de heldere stem mijner moeder, die van het bezoek eener kranke terug keerde.

- Het praat zoo vertrouwelijk in de schemering, moederlief - hernam NANNY - ik ben blijde dat gij terug zijt - blijf hier nog even schemeren.

Moeder nam plaats in den leuningstoel, terwijl ik tegen den schoorsteenmantel geleund, naast haar staan bleef bij den haard. NANNY die het vuur wat aanwakkerde bleef, zoo als zij gaarne deed, op het haardkleedje aan den schoot onzer moeder knielen en hare hand grijpende zeide zij openhartig:

- Wij spraken over BRAM - ROB was eens zijn beste vriend - nu heeft hij anderen, en wie zal er hem aan ontrukken. - Ik vleide mij een tijd lang, dat ik sterk en invloedrijk genoeg zou zijn om een tegenwigt te stellen aan die schadelijke invloeden, die ik zie veld winnen op zijn hart-dat was al te stout. - Ik heb leeren inzien, hoe zwak ik ben - hoe luttel ik vermag. - En dan, neen, ik mag het mij zelve en u niet langer verbergen - ik ben te zelfzuchtig in deze be-

trekking tot hem - ik poog te zeer hem voor mij zelve te winnen en niet zuiver en alleen om zijnentwil.

- Maak u daar geen bezwaren over, NANNY, hernam mijne moeder - ik weet te wel hoeveel gij om zijnentwil lijdt - hoezeer hij uw geduld en uwe liefde op de proef stelt.

- Maar ik voel mijn geduld ten einde spoeden - moederlief - en dat verwijt ik mij - ik voel dat onze verhouding zoo niet blijven kan-ik bid den Heer bij dagen en nachten om mij te sterken tot den strijd - om te volharden in mijne trouw en zorg over dit aan mij gehecht gemoed - maar mijn kracht schijnt uitgeput - en ik weet niet wat ik doen moet. Hem los te laten zoolang ik nog iets ten goede op hem vermag - hem van mij te stooten zoolang zijn hart mij nog gedurig komt zoeken - ook dat kan ik niet - hoewel onze omgang mij eene marteling is. Gij beide hebt hem lief en kent als ik zijne zwakheden - zegt, o zegt mij, wat moet ik doen.

Zij liet het hoofd op moeders knien zinken, en wachtte haar antwoord af. De goede moeder zweeg echter lang, terwijl zij in gedachten verloren de zachte lokken van het meisje vriendelijk streelde.

- Gij moet u niets laten opdringen mijn kind, zeide zij eindelijk - ook niet door mij - gij moet uwe krachten kennen - en niet ondernemen, wat gij voorzien kunt niet te kunnen dragen - doch indien het u mogelijk ware nog eenigen tijd te volharden, zoo als gij tot hiertoe gedaan hebt - als gij nog ééne proef durfdet onderstaan - zou ik het u durven aanraden - want ik vrees het ergste voor hem van eene scheiding, die de laatste banden breken moet, waardoor hij aan

godsvrucht en deugd gemeenschap heeft. - Maar ik zeg dit niet om uwe teedere conscientie nog meer te belasten mijne lieve - alleen als er nog eenige hoop in uwe ziel is en gij de kracht bezit stel ik dit voor. Mij dunkt het ware in dit geval beter dat gij ten einde toe volhardet, opdat gij u niets ten zijnen opzigte te wijten hebt. Zoo zal het niet blijven - ik heb dien band zien wegrafelen en slijten - nog één enkele draad - maar breek gij hem niet - ligt is hij sterk genoeg om hem nog te behouden.

- Neen moeder - voor mij is hij verloren, zuchtte NANNY smartelijk - onze betrekking moet veranderen, reeds is zij geheel veranderd van wezen. - Ik heb mij daarmede trachten gemeenzaam te maken - ik zou hem gaarne zijne vrijheid hergeven, zoo ik niet vreesde dat hij dan nog verder afdwalen zal. Doch ik kan wachten. Door uwe aanmoediging voel ik mij krachtiger - ik wil hem niet loslaten zoolang het mogelijk zal zijn hem eenigzins nuttig te wezen.

Mijne moeder kuste haar en ik drukte hare hand om naar mijne kamer te gaan - en diep bewogen over deze liefdevolle vrouwenharten te peinzen, die zooveel zorg en pijn nog waagden aan het behoud van een afgedwaalde.

VII.
Octavus.

Onder al mijne broeders was er tot nog toe niemand die zich glorierijker baan zag geopend, dan hij wiens naam ik boven dit hoofdstuk plaatste. Want had QUINTUS schitterende talenten, hij werd slechts gewaardeerd in een zeer bepaalden kring, maar OCTAVUS was minder uitsluitend van rigting en vond dus breeder schaar van bewonderaars voor zijne uitstekende gaven. Bij een echt dichterlijken aanleg bezat hij een voortreffelijk orgaan en een zeer ontwikkeld verstand, dat hij echter, door de weelde zijner levendige fantasie soms als overvleugeld, niet altijd zijn volle regten gunde. Meer dichter dan wijsgeer, meer redenaar dan geleerde, lag in zijn warm rijk gemoed veeleer het geheim van zijn magt over zijne hoorders, dan in de diepte van zijn kennis of de scherpheid van zijn oordeel; ofschoon het hem ook geenzins aan deze beide ontbrak. Maar dat gemoed, hoe schoon, hoe beminnelijk ter eene zijde, was toch van den anderen

kant de vijand van zijn geluk, onbewaakt en zorgeloos als het nog was - en dat op een standpunt, waarheen duizend liefdelooze Argusoogen, duizend koude wangunstblikken tot hem opgeheven werden, die vooraf besloten hadden hem te haten, alleen omdat hij zoo groot was en zij - zoo klein, hij zoo gevierd - zij - zoo vergeten --- Maar OCTAVUS met zijn hart vol liefde en vertrouwen, had daar geen denkbeeld van.

Opgewonden en onstuimig stormde hij daar altijd heen, luidruchtig en zorgeloos vloog hij door het leven; zijn warm hart voedde geen argwaan; zijn volle levensmoed kende geen vrees, geen bezwaar; zijn gemoed was ruim en groot als zijn breede borst; zijne gedachten krachtig, rijk en verheven als zijn hoog gewelfd voorhoofd; zijn groote heidere oogen zagen trouw en opregt de wereld in en blonken van geestdrift en levenslust.

Mijne moeder had te U t r e c h t , waar OCTAVUS sedert kort zijn intree gedaan had, eene speciale vriendin harer jeugd, Mevrouw VOSSE. Zij was thans eene vrouw van zekeren leeftijd, algemeen erkend voor eene waardige dame van eene niet alledaagsche geestbeschaving en een onbekrompen godsdienstzin. Zij meende dien te moeten openbaren en er anderen in voor te gaan, door de meest uiteenloopende rigtingen in haar huis en aan haar tafel te vereenigen. Daar het haar echter ontbrak aan die grootheid van ziel, die ruimte van blik en die doordringende en zelfstandige geestkracht om werkelijk de strijdende partijen te verbinden in haar hart en haar huis - kwam uit dit streven niet dan een jammerlijke tweeslachtigheid voort, een kinken op twee gedachten en dwarrelen

in het onbestemde, dat regt pijnlijk was voor elk, die het doorzag. Mevrouw VOSSE deed het wanhopige om boven de partijen te staan, maar zij had het nog niet verder gebragt dan beurtelings medegesleept te worden en altijd van die te zijn, die zij het laatst gehoord had. OCTAVUS was het er intusschen geheel niet om te doen, iemand voor zijne partij te winnen; hij verlangde alleen te mogen zijn die hij was - en wie zich ook maskeren mogt in dezen moeijelijken en onzekeren kring - OCTAVUS trad met open vizier binnen met dat eerlijk hart en dien vrijen blik, die mij altijd zoo goed deed. Ik kreeg al spoedig gelegenheid mij daarvan te overtuigen, daar wij een avond in het salon van Mevrouw VOSSE te zamen doorbragten, die mij nog regt levendig voor den geest staat. Ik merkte wel dat dit bezoek voor OCTAVUS meer een taak dan een genot was, maar hij klaagde of zuchtte nooit en wist zich overal te vermaken.

Heftig in alles wat hij deed, liep hij altijd alsof hij gejaagd werd en kon ik hem op de straat maar met moeite bijhouden. Geweldig rukte hij aan de bel en stormde als een vervolgde vlugteling binnen. Verhit van zulk een stormmarsch haastte hij zich om zijn overjas zoo driftig mogelijk van zich te verwijderen zonder te zien waar die te land kwam. Eene kleine dienstmaagd werd er letterlijk onder bedolven. Achter den adem en uitblazende, begon zijn rappe tong reeds een vloed van woorden uit te storten, zonder dat hij nog regt gezien had wie hem hoorden. Ik overzag het gezelschap intusschen dood bedaard en het ontging mij niet dat zijne drukte aan al de aanwezigen niet gelijkelijk smaakte.

Inderdaad er kon geen schreeuwender contrast gevonden worden dan mijn blazende, opzijn stoel heen en weer draaijende en zwaaijende broeder met zijn veel te luid en te onbedacht gepraat, tegenover een cirkel van doodstille menschelijke gestalten, die allen regtop als tuinstokken op hunne respective zitplaatsen stand hielden, alsof ze gedaguerotypeerd moesten worden, en met koude blikken en uitgestreken aangezigten hem strak aanstaarden, die zich daar zoo achteloos en gansch op zijn gemak dwars op een stoel had geworpen, en het zijne roeping scheen te achten om de stijve poppen van dit wassenbeeldenspel tot bewustheid te brengen en zoo mogelijk te bezweren tot bezieling - of wel, zich zei ven te vermaken door alle opwellende gedachten den vrijen loop te laten, en hardop te denken. Dit overluid denken was OCTAVUS grootste genot en grootste kruis, zijn grootste roem en grootst gevaar, zijn grootste kracht, zijn grootste zwakheid; daarin gaf hij zijne vrienden de schoonste paarlen van zijn genialen geest, van zijn goed en edel hart - maar te gelijk ook zijne vijanden al de pijlen in handen, die zij later weer in gift gedoopt op hem afvuurden.

De deftigheid van het alzoo in 't gelid geschaarde gezelschap maakte mij onrustig; mij dacht het kon hier niet met regte dingen toegaan - die strakheid, die spanning maakte mij letterlijk wantrouwend - en ik begon die versteende heeren en dames eens een voor een op te nemen. De meeste aangezigten schenen mij hoe koud en levenloos, doch niet gevaarlijk, niet moedwillig. Slechts één gelaat had iets boosaardigs; het was de smalle, schrale tronie van een mager en klein

man met scherpe, harde trekken, vast en digt in een genepen als om al zijn kracht te verzamelen tot dien loerenden blik, die OCTAVUS niet los liet van het moment af dat dit persoontje onhoorbaar en met afgepasten tred op de punten der teenen was binnen gegleden of geslopen als een spion, die zijn wederpartij overvallen moet in het midden van zijn bedrijf.

Hij was van gelijken leeftijd als OCTAVUS; zij waren tijdgenooten van dezelfde hoogeschool zonder ooit vrienden te zijn geweest. Ook thans konden zij het niet worden, schoon in dezelfde stad woonachtig en aan ééne gemeente arbeidende. D^{s}. SPLINTER had daarvan alleen de schuld. Zijn eigenliefde was gekrenkt door den opgang dien OCTAVUS maakte; zijne jaloerschheid groeide bij elke zegepraal zijns ambtgenoots, en het was hem een doorn in het oog en in het hart altijd en overal en altijd weder den lof van OCTAVUS te hooren; want zijn ijverzuchtig hart fluisterde hem toe dat elke hulde aan OCTAVES een roof was van het zijne. Hij was eerder te U t r e c h t beroepen geweest; zijn toeloop was voor de komst van OCTAVUS veel grooter - en wie was OCTAVUS in zijn oog?

D^{s}. SPLINTER was wat men noemt een ‘knap mensch’, een braaf man en een streng en hard man ook - een man van orde - een man van de klok - een man van datums - een man van cijfers - in één woord: een soort van m o d e l m e n s c h ....

Nu is er wel geen vreeselijker, onverdraaglijker menschenslag dan m o d e l m e n s c h e n . Men kon het D^{s}. SPLINTER dan ook aanzien dat hij in zijne geweldige onberispelijkheid op den loer zat als een kat op de muizen, om al de zwakheden zijns naasten te betrappen, af te

passen, op te tellen, uit te meten, te wegen en te specificeren.

OCTAVUS had hem de volle hand gulhartig toegestoken - hij had dit met de maçonnieke handkneep van een paar stokkerige vingers beantwoord, was hem op zijne teenen voorbijgeslopen, had zijn hoed voorzigtig, als ware het breekbare waar, in een veilig hoekje gedeponeerd en maakte zich nu van een plekje naast, of liever half achter de kagchel meester om uit die veilige forteres het terrein op te nemen en de zwakke punten des vijands te bespieden. Omzigtig manoeuvreerde hij intusschen met een onschuldig Goudsch pijpje en behandelde dit vreedzaam wapen zoo proper, zoo net! als of hij een kweekeling van B r o e k i n W a t e r l a n d geweest ware; geen blaadje tabak zou hem ontvallen, geen stofje asch hem ontsnappen - dat wisten al de dames - hij was daar zeker van, ja hij wist zelfs de dartele rookwolkjes tot orde te brengen en ze de gedaante van afgepaste cirkels te geven, terwijl hij bij elke trek aan zijne pijp een niet zeer behaaglijken, maar toch hoogst regelmatigen smak deed hooren, als om ook zelfs zijne tijdkorting aan een geregelden maatslag te onderwerpen. OCTAVUS daarentegen behandelde zijn sigaar zoo slordig, dat eenige stukjes tabak hem op baard en kin kwamen zitten - ook scheen hij het kristallen aschbakje dat vlak voor hem stond, maar geheel niet te merken en volhardde met de aschpropjes op zijn theeschoteltje af te stooten, totdat hij in het vuur van zijn gesprek er ook het schoteltje der oude dame toe aanwendde die naast hem zat. Hij merkte volstrekt niet op welk effekt dit maakte; mij ontging het niet dat zij dit niet goedhartig opnam.

- Het is gevaarlijk voor dames om naast heeren te zitten die zulke distracties hebben, merkte D^{S}. SPLINTER fluisterend aan, zich tot een droomerig oud heer wendende, dien ik later als een eerwaardig ouderling leerde kennen - hij zou in staat zijn om den vinger zijner buurvrouw te nemen en er zijne pijp mede uit te halen, maar - zeide hij nog zachter - 't is alles affectatie om den zonderling te spelen.... geloof me...

De ouderling die wat doof was, herhaalde het iets luider om zich te vergewissen dat hij regt verstaan had en dit deed het hoofd der beleedigde dame veelbeteekend knikken, die sedert menig blik van verstandhouding met SPLINTER wisselde.

Intusschen vierde OCTAVUS zijn weelderige verbeelding, zijn rijk vernuft, zijn neiging tot luim en satyre zorgeloos bot, als had hij onder louter geestverwanten gezeten; en waarlijk er kwam eenig leven in den beeldenkring. Hier en daar klaarde een stroef gezigt wat op en verhelderde zich een doffe blik - hier speelde een glimlach om strakke lippen - nu en dan zelfs kwam er een los die ook wat in het midden bragt - en met het zilveren schenkblad en de stijve figuren van het kostbaar porcelein, werd ook een goed deel der stijfheid en deftigheid opgeruimd, en elk scheen gemakkelijker op zijn zetel te zitten.

Allen, behalve SPLINTER - mij dacht hij werd steeds regter en stijver en scheen geheel hout te zijn geworden, zoo onbeweeglijk zat hij daar in zijn hoek geplant. OCTAVUS daarentegen zat geen oogenblik stil en beproefde het met zijn stoel op alle mogelijke manieren en schoof haar nu her- dan derwaarts; vloog soms op of liep al pratende van den een naar den

ander, altijd gevolgd door de strakke oogen van D^{s}. SPLINTER, die weinig van zich hooren liet, maar soms een onheilspellenden trek om den mond niet weerhouden kon, als OCTAVUS om zich zelf niet te vervelen de anderen vermaakte met de dolste zetten en de geestigste snakerij. Het lag in zijn aard om vooral als hij zich niet op zijn plaats of onder de zijnen voelde, door een onweerstaanbare worstelzucht te worden aangevochten. Hij moest iets bevechten als deze strijdlust in hem ontbrandde, en ditmaal had hij de ongelukkige keus van hoogst onschuldige en zeer gevierde voorwerpen te attaqueren.

- Gij schijnt het met uw stoel niet te kunnen vinden, had D^{s}. SPLINTER gezegd als OCTAVUS, die er eenige minuten te achterste voren op had gezeten, haar eens weder van een andere zijde beproefde.

- Och, zei OCTAVUS - ik heb altijd oorlog met die dingen - ik kan er niet mede te regt - en het moet wel de saaiste vent van de wereld geweest zijn, die deze quadrupedes voor het menschdom heeft uitgevonden.

- Zit gij niet gemakkelijk - riep de vriendelijke gastvrouw verontrust - wenscht de dominé een anderen stoel? - Gaauw, LODEWIJK, zet die groote stoel uit de voorkamer eens hier.

- Beware! - riep OCTAVUS - geen ziekenstoel voor mij, mevrouw! - Geloof mij, ik ben niet in het bijzonder tegen dezen stoel gebeten, maar op al wat stoel genaamd wordt!

Sommige dames staarden hem verbaasd aan. D^{s}. SPLINTER fluisterde en haalde de schouders op. OCTAVUS merkte het nooit als hij een ongunstigen indruk verwekte; hij geloofde aan zoo iets niet, en sloeg op

zijne studentikoze manier luchthartig door over den ramp der stoelen.

- Onhebbelijke dingen zijn het eigenlijk! riep hij uit - welk schepsel kan er uitrusten midden op een stoel geplant als een kaars op een blaker? - Gij behelpt u zoo goed gij kunt en zoekt een steun voor uw vermoeide ruggegraat, maar de stoel is bepaald gemaakt om u dien niet te verleenen, of wel, zijn rug is gevormd voor een bultenaar - Gij moet heel krom of heel regt zitten en dan rust gij niet - ook dient gij uw armen kruiswijze over de borst te slaan, om u in evenwigt te honden, de beenen over elkander te leggen, en u dus zooveel mogelijk op te vouwen en te plooijen en te verwringen - en bij al die rekking en trekking der spieren moet gij rust vinden! - Neem een sofa, een rustbank laag bij den grond, daar rust men op uit, daarop vleit men zich welbehaaglijk neder, of zelfs al zit men daarop als een Turk met de beenen gekruist, dan rust het ligchaam volkomen en natuurlijk - maar op een stoel! Neen 't is een noodlottige machine.

De dames zagen elkander verlegen, ietwat bedeesd aan over deze ijselijkheden die OCTAVUS in eenen adem uitsprak; vooral mevrouw VOSSE scheen zeer gebelgd, want zij verbeeldde zich dat alles alleen op hare stoelen gezegd werd, en zij droeg roem op een smaakvol ameublement. D^{s}. SPLINTER poogde haar met meedoogende blikken te vertroosten en OCTAVUS ging altijd maar door met zijn dwaas spiegelgevecht.

- Stoelen zijn stellig alleen gemaakt om lange pijpen op te rooken en voor vergaderingen - of - dames kransjes en saletjes, om als opgeprikte vlinders

op een warm stoofje een steekje te breijen. Ik ben moreel overtuigd dat vóór de uitvinding der stoelen de gezelschappen veel gezelliger waren. Thans ontstelen de dames zich aan het gesprek om met neergeslagen oogen hare steken te tellen en de conversatie geheel en alleen voor onze rekening te laten. Inderdaad, ik neem aan om te bewijzen dat de stoelen de brei-, naai- en borduurwoede onzer dames heeft doen geboren worden en alzoo hare geestbeschaving zoo vijandig is als hare natuurlijkheid....

Eenige dames glimlachten goedwillig - anderen werden geweldig rood en boos en ongeduldig zag ik de eene haar kunstig gewonnen kluwe in het ivoren breitobbetje heen en weer kantelen - terwijl de oude dame zenuwachtig schuddebolde en D^{s}. SPLINTER veelbeteekenend toewenkte - eene derde bleef zeker vijf minuten lang op haar taartje turen, voor zij besluiten kon het te proeven, van verontwaardiging over deze miskenning der vrouwelijke nijverheid - als OCTAVUS voortging:

- Waarlijk ik heb er lang op gepeinsd wie de vrouwen toch dat ezelen, dat slooven, die eeuwige rusteloosheid heeft ingeblazen, waardoor zij als de nimmer rustende Israëliet nooit kunnen stil zijn, altijd voort en weer voort moeten, van het eene werk aan het andere werk, om toch maar altijd gaande te blijven en den vreeselijken roem te verwerven van nooit ledig te zijn geweest - alsof hare vingers de eenige werktuigen waren, waarmede zij te arbeiden hadden! - alsof niets dan handwerk alleen harer waardig zou zijn. - Het is een ijzeren scepter, die van vader VAN ALPHEN met zijn:

'N i m m e r m o e t m e n l e d i g w e z e n.'

Als een blank officier zie ik hem de eerzame vrouwenschaar voortzweepen ‘Debout! negresse! - allons! à l'ouvrage!’ - ‘Trotte marmotte’ - altijd voort gij vrouwen - altijd werken - ook voor uw rust, voor uw genot, voor uw verpoozing, voor uw ontspanning - werken! - Altijd moeten uwe spieren en zenuwen in beweging blijven - de machine mag niet rusten.

Verschillend was de uitwerking van zijn speech - De zenuwachtige oude dame scheen een werkkoorts gekregen te hebben, die haar van ijver deed sidderen, zoodat haar toertje, dat als twee druiftrosjes haar voorhoofd overschaduwde, al op en neer huppelde, als wilde het ook medewerken, terwijl zij mompelde:

- En ik hen er dan niet bij groot gebragt! - ik ben nooit een minuut ledig - mijne twee dochters zullen nooit als turkinnen ledig op een sofa liggen. - Zoo ongemanierd, dat het niet om te zeggen is.... En welke gramstorige blikken zij ook op de beide schoonen wierp, die haar werk ongelukkig juist gestaakt hadden - deze bleven in gepeins verloren op haar rustend knoopwerk turen en het scheen dat zij van divans droomden...

Mevrouw VOSSE was wederom bitter gekrenkt; zij toch was eene van die goede werkzame huismoeders die in de bestreden r u s t e l o o s h e i d al haar heil en hoogste levensdoel vinden. Daarom maakte zij het zich zoo druk mogelijk op aarde; al waren al hare kinderen gehuwd en woonde zij alleen met eenige bedienden - zij moest het druk hebben, al zou zij hare kinderen en kleinkinderen zeven dubbel van tapisseriewerken voorzien. En dan - had zij niet eens loterij van dames handwerken, die haar schrikkelijk veel werk gaf, en

dan - moest D^s. SPLINTER niet weer een nieuwen voetenzak hebben? - en had zij niet - juist zoo even! - de laatste hand gelegd aan het canapékussen voor..... D^s. BOSTON! - den ondankbare, den snooden bestrijder van dames industrie.... Maar zij kon een predikant veel vergeven.

- Hij praat wel eens meer zoo wat heen, dat hij echter niet meent, fluisterde zij D^s. SPLINTER als ter verschooning van haren vriend toe, die daarop antwoordde:

- Dit is het juist mevrouw, wat 's mans karakter ontsiert. Dat moest hij nooit doen!

Maar de goedhartigheid dreef geheel en al bij haar boven als zij antwoordde:

- Wij zullen het hem maar zoo hoog niet in rekening brengen; men moet het met hem zoo naauw niet nemen, wij kennen hem.

Die toegevenheid scheen SPLINTER nog meer te ergeren dan OCTAVUS dwaasheden zelve en zijn gelaat nam eene zeer bittere uitdrukking van nijd aan, die het mij eensklaps duidelijk maakte, dat ik hier den kwaden genius mijns broeders ligchamelijk gezien had.

Het souper was rijk en smaakvol - en hoewel OCTAVUS lang geen gastronoom was en zelfs zeer sober leefde, was hij geenszins afkeerig van gezellig tafelgenot en liet hij het zich ook goed smaken. - SPLINTER scheen intusschen elk glas wijn hem toe te tellen en bevlijtigde zich de matigheid uit te hangen door enkel water te drinken.

OCTAVUS ontveinsde het gansch niet dat het hem smaakte, maar de zucht voor het gesprek dreef toch kennelijk bij hem boven; hij at achteloos en soms vrij driftig om telkens weer den draad van zijn discours op

te kunnen vatten. Soms propte hij zelfs op jongens manier uit ongeduld den mond vol - en dan weer vergat hij het fijnste geregt voor een gedachte die hij ontwikkelen wilde. SPLINTER daarentegen at zeer langzaam, maar des te volhardender; nooit met die schijnbare gulzigheid van den onstuimigen OCTAVUS, maar met het langzaam savoureren van een kenner en wel zoo gestadig door, dat hij zeker driemaal meer nuttigde dan anderen, maar zonder zich ooit een oogenblik te haasten of iets onopgemerkt te laten.

Als wij eindelijk onze goedhartige gastvrouw gedankt hadden en de mantels en jassen aangevoerd werden, was OCTAVUS al weer haantje vooraan; hij schreeuwde boven allen uit, en draafde en waaide geweldig in liet rond, als was het hem te doen om toch vooral het eerst de deur uit te komen. SPLINTER scheen dit zeer kwalijk te nemen. Het kleine dienstmeisje dat hij onze aankomst reeds onder den pels mijns broeders was begraven geraakt, sloop toevallig juist den trap op, die wij afdalen moesten en bereikte het portaal op het oogenblik dat OCTAVUS de zaal uitstormde met zijn zwaren, wijden, los over de schouders geworpen overjas. Het meisje droeg een grooten blikken kan met water, maar meenende haar naam te hooren, zet zij dien haastig op het portaal neder, om de bevelen harer meesteres te vernemen. OCTAVUS stuift in tusschen voort den trap af en wikkelt in zijn sierlijken zwaai het watervat mede in zijn jas, dat rinkelend hem vooruit rommelt, terwijl een waterval hem vergezelt. Elk schiet verschrikt toe op het vreemde geluid.

- Niet bezeerd, mevrouw! roept OCTAVUS stikkende van lagchen, grijpt mijn arm en neemt zijn gewonen

stormpas weer aan, terwijl hij het verstomde gezelschap al den pret des onderzoeks naar het voorval gaarne schenkt.

- Gij zijt toch een schrikkelijke dolleman! - riep ik uit - als hij een weinig uit zijn lachbui was bekomen - wanneer zal ik u toch eens als een WelEerwaardige deftigheid aantreffen?

- Altijd jong blijven, altijd jong! - pruiken genoeg in de wereld en maskers ook! - riep hij plotseling stil slaande op den hoek eener straat, waar wij op een plein een ruim uitzigt op den prachtigen sterrenhemel hadden.

- Altijd jong ROB - maar zie eens hoe schoon! zeide hij zacht en eensklaps ernstig - hoe wonderschoon!

> Hoe heerscht uw majesteit alom
> In 't onbegrensde heiligdom
> Der schepping, eeuwig Koning...

reciteerde hij met waardigheid - en de armen over de borst kruisende, als dacht hij daar lang te blijven staan mijmeren, rustte zijn oog vol geestverrukking op den Sirius, terwijl hij sprak:

- Sirius! - éénige onder de sterren des hemels - vorstelijke Sirius - schitterende diamant aan den sterrenkroon des Almagtigen - welk een schoone, schoone wereld zult gij zijn! - O daar is soms iets in mij dat mij zegt: dat is de stad des grooten Konings - daar is J e r u z a l e m dat boven is - het S i o n des hemels.... Binnen uwe poorten o J e r u z a l e m ! zal niet komen wat onrein is.... O ROB! - ik heb die starrenzoo lief - die vele woningen des Vaders daar boven - daarheen -

daarheen! - Nooit is het mij zoeter en zaliger om het hart dan met den Sirius in het oog. Sirius en Orion met zijn veelbeduidenden drievoudigen gordel, die mij nu eens: g e l o o f , h o o p en l i e f d e beteekenen, dan weder: w a a r h e i d , s c h o o n h e i d en d e u g d toeroepen - en altijd altijd mijn onstuimig hart een weinig zachte stilheid, een weinig zoete kahnte toezenden, zoodat mij vaak de oogen overloopen van dank en geluk.

Zoo was het ook thans. Ik had hem in mijn armen willen sluiten. Zijn edel warm hart was vol reine, schoone aandoeningen en hij was een geheel ander man dan daareven. Ik verbergde hem dit niet.

- Wat zal ik u zeggen ROB - hernam hij met een zucht - ik zou liever met die heeren en dames over de wondere grootheid des Scheppers in het rijk der natuur of der genade gesproken hebben, maar dat gaat niet. Mijn collega staat vlak tegen mij over wat ons theologisch standpunt aangaat - wij moesten dus niet in discussie raken op die plaats.

- Maar mag ik u wel doen opmerken, dat gij grootendeels het woord alleen gevoerd hebt.

- Dat weet ik wel - maar kon ik anders - SPLINTER spreekt bijna niet - en ik was bang dat onze ouderling meester van het gesprek zou worden.

- Mij dunkt er scheen hem iets op de tong te branden.

- Daarom ratelde ik maar door, want hij is onuitstaanbaar en wil altijd theologiseren.

- Maar waarom moest gij nu in uwe verknepen gemelijkheid, juist zoo regts en links om u heen houwen en tegen de onschuldige stoelen en die onnoozele werkdoosjes gaan vechten?

- Wel, omdat het mij ergerde dat al die vrouwen, waaronder zeer geestige dames, zich zoo streng met haar borduur - en breiwerk bezig hielden, dat zij geen deel hoegenaamd aan de conversatie namen. De een durft voor de andere niet - dat verveelt mij gloeijend - dan neem ik de partij van mij zelven te amuseren en gooi maar alles op wat mij in den zin komt, anders is zulk een avond niet oin door te komen.

Juist gleed ons iemand voorbij, die reeds een geruimen tijd digt achter ons gegaan had. Het was D^{s}. SPLINTER - hij groette haastig en verdween.

- Die man is uw vriend niet, zeide ik hem wantrouwend naoogende, die daar zoo sluipend in de schaduw was verdwenen.

- SPLINTER heeft maar één fout! antwoordde OCTAVUS.

- En dat is?

- Dat hij zoo volmaakt is.

- In zijn eigen oogen?

- Neen, inderdaad! hij is onberispelijk, ROB! - Onberispelijk op eene ontzettende manier! - Hij is de personificatie van p l i g t , en bewonderenswaardig en benaauwend braaf. Ik ben niet dan een arme zondaar bij hem. Nooit te laat - nooit te vroeg - nooit een abuis - nooit iets vergeten - nooit iets verliezen. - O dat is een man! - Nooit uit de plooi! - maar ook nooit heet - nooit koud!

- Altijd laauw, dat is onuitstaanbaar! riep ik uit.

- Misken hem niet ROB - hij is lang niet zonder verdienste! - Deze naauwiettendheid en koelbloedigheid hebben groote waarde in de maatschappij.

- Mits men ze voor zich zelven houde, maar er niet zijn naaste mede gaat vervolgen.

- Daar is iets van aan, maar ik beken gaarne, dat ik veel te achteloos en te slof ben. Altijd te laat op vergaderingen - altijd in boete bij mijn leesgezelschap - omdat SPLINTER, helaas, mijn opvolger en daarom ook mijn v e r v o l g e r is. - 't Is hem niet genoeg in elk boek dat ik te laat bezorg, een aanteekening daarover te maken - maar hij verzuimt het ook nooit mij deswege ernstig te vermanen, vooral als hij het doen kan onder getuigen.

- En wat doet gij dan?

- Ik hoor hem geduldig aan, gun hem al h e t l o o n d e r d e u g d en denk: wat zijt ge toch een door en door knap man! - Gij weet ROB, ik ben niet wraakzuchtig, vooral niet als mijn geweten mij zegt, dat mijn zedenmeester eigenlijk gelijk heeft, of zich verbeeldt zijn pligt te doen.

OCTAVUS zeide hier de volle waarheid - er was niets minder dan wrok of haat in zijn eerlijk gemoed, dat rein en eenvoudig zich altijd liet gezeggen en elke teregtwijzing welwillend opnam. Want schoon hij een forsch man was, groot en sterk als een reus, had hij een hart dat teer was en buigzaam en open voor elke zachte en liefderijke aandoening - afkeerig van alle kwade trouw en booze raadslagen, zonder argwaan, de rondborstigheid en de gulhartigheid zelve. - Maar ofschoon OCTAVUS groote en diepe kennis had van ‘d e n m e n s c h ’ zoo kende hij ‘d e m e n s c h e n ’ te weinig om te begrijpen welke verkeerde indrukken zijne zorgelooze wijze van zijn, zijne onbezonnen manier van spreken vaak verwekken moest bij zijn open-

baar en van alle zijden bespied leven in eene wereld die niet altijd met vriendelijke oogen op ons nederziet.

Hij begreep even weinig aan welken verkeerden schijn, aan welke miskenning van zijn karakter hij zich prijs gaf door dit onbedwongen laten gaan zijner woorden, dat onbedachtzaam voortstuiven door het leven, als hij begreep wie D^{s}. SPLINTER was en wat hij voor hem worden zou. Hij dacht geen kwaad, geloofde geen kwaad en verachtte de behoedzaamheid als vrees en wantrouwen; maar ik had woorden opgevangen die mij geheel de verraderlijke slangennatuur van SPLINTER ontvouwd had. De heftigheid mijns broeders vreezende, meende ik hem slechts zijdelings te moeten waarschuwen en tot meerdere bedachtzaamheid aanmanen, maar 't baatte alles niets.

- Bah! gij wakkere borst - sla niet zoo aan het migrainiseren! - Welk een misanthroop schuilt er in mijn jongsten broeder! riep hij uit - van waar komt u dat zwarte verbasterde bloed? - Foei schaam u menschenhater! - SPLINTER is niet gevaarlijk - waarlijk niet - daartoe is hij al te regelmatig. - Ik acht hem onbekwaam tot eenigen diepgaanden hartstogt. Niets kan hem zijn decorum doen verliezen - niets, dan misschien dit ééne - als iemand het ongeluk kon hebben - zijn klaterend overhemd te kreukelen. - Ik geloof dat hij dan alleen wrang en bitter genoeg zou worden om een onfatsoenlijk woord te zeggen.

Ik was intusschen te veel misanthroop om er anders over te denken. Had SPLINTER OCTAVUS bespied, ik had hem niet uit het oog verloren - ik had aan tafel zijne fluisterende volzinnen vol hatelijkheid opgevangen en bij het scheiden had ik gehoord, hoe hij ge-

bruik maakte van het misverstand dergenen, die OCTAVUS niet begrepen hadden.

- 't Is juist zooals ge gezegd hebt - Dominé - had de verbitterde dame met de trosjes boven de oogen geantwoord - hij is mij geducht tegengevallen.

- Zóó! zei de dame met klem, die zoolang op haar koekje had zitten turen - dan gaat het u net als mij - ik had verlangd met hem in gezelschap te zijn, maar het is dezelfde man niet van den preekstoel. Dan is ons SPLINTERTJE een ander mensch - a l t i j d n e t e e n d e r - en zoo behoort het.

De jongere dames vonden OCTAVUS nog al grappig en hadden zich wel geamuseerd, maar 't was toch heel gek dat de dominé h e t z o n d e a c h t t e o m o p s t o e l e n t e z i t t e n e n t e b o r d u r e n - want dus hadden zij in haar schrander brein mijns broeders redenen verwerkt en alzoo vrij vertaald en omgewerkt zouden zij het door de stad rond dragen!....

Hoe onschadelijk OCTAVUS D^{s}. SPLINTER ook mogt achten, uit alles wat ik gedurende mijn verder verblijf nog opmerkte, werd het mij duidelijk dat deze zeer alledaagsche en in alles middelmatige mensch, zich zooveel mogelijk aan OCTAVUS vastklemde, ja hem als zijn schaduw overal en in alles op zijde trachtte te blijven. Geen gelegenheid liet hij ooit voorbijgaan om hunne namen vereenigd te krijgen - niet alleen om den zijnen te verhelderen bij den glans dien de rijk begaafde en door het gansche land beroemde OCTAVUS omgaf, maar vooral ook om gedurig met hem in aanraking le komen, zijne zwakheden te bestuderen en magt over hem te krijgen. Ik kan de verhouding van deze beide mannen niet beter vergelijken dan

bij de houding van een klein nijdig jaloersch keffertje tegenover een grooten, sterken, maar speelzieken hond, die met een enkelen hap den kleinen kwelgeest, die hem telkens boosaardig naar de keel vliegt, wel had kunnen afmaken, doch die in al de aanvallen slechts spel ziet en zich zorgeloos op den rug rolt, terwijl het valsche keffertje ernstig beproeft waar het best hem aan te tasten. - De sterke stoot hem achteloos van zich, rjgt zich in volle grootte op als het hem verveelt en is in eenige sprongen ver van zijn lastigen medgezel, die hem uit de verte nog verwoed blijft toebassen.

Hatelijkheden kon SPLINTER nooit nalaten. Hij was secretaris van allerlei achtbare ligchamen en nooit kon hij de verzoeking weerstaan om de notulen tot een gedenkboek zijner nijdigheid te maken, door schimpscheuten waar het OCTAVUS gold. Deze had echter onder zijne ambtgenooten meer vijanden dan SPLINTER. Al wat groot is en uitstekend, staat ten doelwit van de wan gunst der alledaagschheden en nietelingen. Het grootmoedige geduld, waarmede OCTAVUS SPLINTER droeg in al zijne jammerlijke haarkloverijen en armzalige bekrompenheid, wist deze echter voor k a r a k t e r l o o s h e i d te verklaren - en trotsch hief hij het schrale hoofd dan op in het midden zijner geestverwanten, die het nu ook duidelijk zagen hoe SPLINTER OCTAVUS de baas was en welk een knappe vent hij toch zijn moest... die zulk een celebriteit kon klein krijgen - ja SPLINTER was de roem van al de dwergen - maar OCTAVUS bleef bij al zijne zwakke punten toch altijd - een GULLIVER onder de Liliputters!....

Hoe de laster, die hem den roem zijner gaven nu eenmaal niet meer rooven kon, hem echter vervolgde,

bleek mij weinige dagen na onze soirée. De stad was vol van een vreeselijk ongeluk - ‘en het was zoo zeker als iets!’

D^{s}. BOSTON was op een vrolijke partij geweest, waar hij schrikkelijk moest hebben doorgeslagen en onder anderen zou hebben voorgesteld om al de stoelen op te bergen en door divans te laten vervangen; het gansene gezelschap had op zijn voorbeeld op Turksche wijze plaats genomen, en tot begroeting van deze Oostersche zeden moest zooveel geurigen wijn zijn geplengd, dat Zijn Weleerw. van een trap was gevallen - òf wel - in het water - dat wist men niet regt. - Maar wat deed er dat toe - Hoe het ook zijn mogt - het was zonneklaar in welk een staat hij zich moest bevonden hebben. En dat hij!.... dien men minder dan iemand zou vergeven... alleen omdat hij het was!

OCTAVUS lachte zich half ziek om deze overbrenging van zijn avontuur met een waterkan en noemde zich zelven dien ganschen dag niet anders dan ‘de drenkeling.’ Maar mij voer eene huivering door de leden bij het denkbeeld, hoe zulke geruchten zich als een loopend vuur verspreiden en ten langen laatste geloof vinden - ja ik beefde bij de gedachte, hoe nijd en laster zoo menig helder oog beneveld, zoo menie blozende wang ontkleurd hebben.

VIII.
Leo in het sterfhuis.

Het leed niet lang of LEO kreeg een beroep in Z e e l a n d , en ofschoon mijne ouders hem ter wille van zijne niet zeer sterke gezondheid liever in minder ruwe luchtstreek geplaatst hadden gezien - LEO verklaarde dat hij geen vrijheid vond om te dezer oorzake het beroep niet te volgen en ging. Ik had bij zijne installatie niet tegenwoordig kunnen zijn en hij zal reeds meer dan een jaar zijne bediening waargenomen hebben voor ik hem bezoeken kon. Hij zag zich sedert ons gesprek bij TERTIUS door zijne bereidvaardige medewerking aan de Tijdschriften van SEXTUS met letterarbeid overstelpt, waarvan deze hem niet het gemakkelijkste deel had opgedragen - en daar hij het met zijn ambtwerk mede zeer ernstig opnam, ging de inspanning zijne krachten schier te boven. Hij preekte in dien dichterlijken schilderachtigen trant, die aan zoo menig jong gevoelvol prediker eigen is, en die hem bij zijn aangename voordragt een grooten toeloop verze-

keren moest. In keur van woorden zocht hij de hoogste waarheden te kleeden en door de sierlijkste vormen poogde hij het heilige hulde te doen. Het gezwollene van zijn weelderigen stijl was bij hem niet als bij zoo velen het deksel van zinledigheid; integendeel zijne gedachten waren rijk en diepzinnig en zijne inkleeding zeer karakteristiek. Mijn vader liep hoog met zijne kanselgave en PRIMUS en TERTIUS verzekerden, dat QUARTUS niet in zijn schaduw kon staan en dat hij OCTAVUS eenmaal op zij zou streven. - Eenparig was men het eens dat LEO veel beloofde en dat hij zich volijverig inspande om zijne talenten te ontwikkelen.

De gemeente scheen dan ook zeer met den jeugdigen leeraar ingenomen en kwam getrouw op. Voor het overige was er geen gemeenschap tusschen haar en hern, en leefde hij in zijn boekvertrek, want er was geen enkel beschaafd gezin in heel den omtrek, dat aan zijne ontwikkeling eenigzins beantwoordde.

Zoo zat hij dan op zekeren morgen, dat de post hem drie drukproeven gelijk bezorgd had, tot over de ooren in de drukte, toen de meid binnentrad zeggende:

- Of dominé eens bij vrouw BEKERS wil komen - haar dochter ligt zoo slecht.

Verstrooid zag hij van zijn lastig correctiewerk op, en keek op de pendule. Het was reeds laat, en slechts door geen oogenblik te verliezen kon hij voor posttijd gereed komen. SEXTUS joeg hem zoo streng voort - maandschriften moesten stipt op den dag verschijnen! - de drukkers wachtten! - Het zou met die zieke nog wel zoo erg niet zijn - de boerenmenschen denken terstond aan sterven ----

- Zeg aan de vrouw dat ik van avond zal zien te komen.

De meid keerde tot zijn ergernis nog eens weder om te zeggen:

- O BETJE BEKERS verlangt zoo dat u komt.

Dat kwelde hem nog meer - hij kon het niet overkomen.

- Wie is het toch - vroeg hij - ik weet niet regt.

- Wel dominé - BETJE van vrouw BEKERS, die altijd naast me in de kerk zit.

- Ik weet al - stoor mij nu niet meer, zeide hij met de hand wenkende, dat zij gaan moest, en werkte vlijtig door tot alles gereed was voor de post - Toen greep hij hoed en stok en stapte haastig in de donkere mistige avondlucht naar het huisje, waar de kranke hem verbeidde, een meisje dat hem altijd had getroffen, door de gespannen aandacht, waarmede zij in de kerk zatte luisteren en dat daardoor zoo gunstig zich onderscheidde tusschen al de domme slaperige aangezigten, die wezenloos hem aanstaarden of zorgeloos zaten te knikkebollen bij zijne treffendste woorden.

- Hoe gaat het met BETJE, vrouw BEKERS, vroeg hij belangstellend als de deur maar pas half open was.

- Ze is al gepasseerd dominé, antwoordde een buurvrouw, die de vale bedgordijntjes wijd openschoof - wij zouden haar net gaan afleggen.

LEO trad in diepe verslagenheid naar het armelijke legertje. Daar lag het jonge meisje, dat in stervensnood naar hem verlangd had - en hij was niet gekomen! - In bittere smart vouwde hij de handen, en de oogen ten hemel slaande riep hij uit:

- O God! gij ziet welk bitter leed mij dit is.

Toen leide hij zijn hand op het voorhoofd der ontslapene - het was nog warm.

- Maar is zij wel waarlijk dood! - riep hij hoopvol.

- Ach ja! dominé - zuchtte de moeder - waart gij maar een uur eerder bij haar geweest om met haar te bidden - daar maalde zij geweldig om tot het laatste toe.

- Waarom dat dan ook niet duidelijker gezegd! - riep hij in vertwijfeling - wist ik dat ze zoo op het uiterste lag!

- Ik dacht het ook zelf niet - dominé - want ze sprak altijd nog zoo goed en keek telkens naar de deur of GIJ het ook waart - en toen ze zag dat gij niet kwaamt als het donker begon te worden - zeide zij: ‘moeder, nu zal hij wel niet meer komen, doch als gij hem ziet - zeg hem dan van mij goeden dag.’

De oogen begonnen LEO over te loopen bij het nijpendst zelfverwijt dat hij bij deze woorden gevoelde.

- En toen zei ze, vervolgde vrouw BEKERS - ‘moeder lees mij dan nog maar eens voor wat ik uit de preek opschreef. Dan is het toch net of ik in de kerk ben....’

Een blijde verrassing viel als een dauwdrop op de bedrukte ziel, en deed LEO uitroepen:

- Wat? - uit mijn preken - uittreksels? - van uw dochter? - Ik had niet gedacht dat gij er pen en inkt op nahieldt.

- Ja dominé - hernam de moeder met voldoening naar een fleschje op den schoorsteenmantel wijzend - daar staat het. Zij kon haar lezen en schrijven zoo goed als de beste.

- Kom - laat mij dat eens zien wat gij voor uwe dochter hebt gelezen.

- Och, lieve Heer! zuchtte de arme ziel - dat kan

niemand lezen dan zij alleen! - Ik kon er niet uit wijs worden en de buurvrouw ook niet. - Alle zondagen als ze uit de kerk kwam, schreef dat lieve kind er een beetje bij, en in haar ziekte heeft ze het nog dikmaals opgelezen - hardop dominé - o zoo mooi! - Dat kind kon lezen! - Net als dominê preekt deed ze dan - niet waar buurvrouw?

- O ja! riep de buurvrouw opgetogen - en net zoo met de handen als de dominé op stoel. Zij zou haar leven met lezen en schrijven hebben kunnen doorbrengen - ze schreef altijd als ze uit de kerk kwam en dan zei ze het bij haar zelve op - O lieve tijd! wat had dat kind een memorie! - De dominé kon zulke kwade namen niet uitbrengen of zij zei ze na.

LEO werd steeds nieuwsgieriger naar het document, en nu kreeg de bedroefde moeder eenige vellen gemeen kastpapier van den schoorsteenmantel, die er zeer berookt en vuil uitzagen. LEO zeide dat hij ze eens in zou zien en stak ze bij zich, terwijl hij nog een weemoedigen blik op de jonge doode wierp, die daar lag met een zachten glimlach op het gelaat en er net uitzag alsof ze hem verklagen zou bij den Vader. Bewogen verliet hij het dompig vertrekje na nog enkele deelnemende woorden met de moeder gewisseld te hebben.

Te huis gekomen draaide hij ongeduldig zijn lamp op, om te zien, aan welke zijner woorden de arme ontslapene zich als laatste troost verkwikt had - maar hoe stond hij ontzet, als hij inzag wat hij als uittreksel van zijne preken beschouwd had.

Met blijkbaar groote inspanning, waren er vrij dikke halfduims hieroglyphen op het papier gebragt - gedeeltelijk druk, gedeeltelijk schrijfletters, en als LEO

zich eenigermate met de karakters gemeenzaam gemaakt en ze tot woorden verbonden had, vond hij niet dan afgebroken volzinnen en brokstukken uit de galmendste phrasen en snorkendste bombast, waarin zijn jeugdig brein nog al te ligt verward raakte. Het arme kind had door het geluid der woorden, misschien wel door zijne welluidende stem bekoord, de holle klanken in haar geheugen geprent en declameerde die te huis gekomen, voor zooverre zij haar heugden, tot verbazing harer verrukte moeder en eenige geburinnen. Want de heffe des volks is altijd gereed het meest te bewonderen wat het hoogste galmt en zij het minst verstaat.

LEO las: ‘Over de hemelhooge bergtoppen - Mesopotamië - myriaden wereldbollen rollen - fonkelend starrenheir - planeten en competen - in de lommerlooze zandwoestijnen schedel roostend zonnevuur - de leviathan spelend in den peilloozen oceaan - ontzaggelijk wolkgevaarte - ratelende donderslagen - 't statig loverdak der bosschen - gloeijend avond zonnegoud - ontembare leeuwenwelpen....

Hij had den moed niet verder te gaan - verslagen liet hij zich het berookte blad ontvallen, dat zulk een snijdende parodie op zijne kanselwelsprekenheid bevatte en zonk op zijne knien neer, met den uitroep:

- Wee mij, dat ik haar steenen voor brood heb gegeven - en zij is heengegaan uit mijne kudde zonder licht of troost - ik heb een geheel jaar laten verloren gaan! - Genade Heer der gemeente, voor uw onnutten dienstknecht!

Waar hij ging of stond zag hij het lijk voor zich - hij kon niet besluiten te bed te gaan - hij had zoo

veel met zich zelven te vereffenen - en na lang worstelen, peinzen en bidden, besloot hij zich van allen letterarbeid los te maken en zich onverdeeld aan die arme, domme schepsels te wijden, in wier midden hij niet geplaatst was om belletristische tijdschriften te redigeren, maar om hen den eenigen troost in leven en in sterven te leeren bevatten en genieten.

Des anderen daags spoedde hij zich reeds bij tijds naar vrouw BEKERS - en gaf haar de papieren terug.

- Vindt dominé ze niet mooi? - vroeg de vrouw met ingenomenheid.

- Ik kan er niet best uit wijs worden - antwoordde hij pijnlijk aangedaan.

- Ja maar, dominé - het was toch sterk van zulk een jong ding - Is er één die het haar na zal doen?

LEO kon een glimlach niet onderdrukken, en vroeg:

- Las zij nooit in den bijbel, of in een ander boek?

- Te zeggen - ja - in haar salmboekje nog al eens, zoo zondagsavonds; maar dan had ze zoo'n klein boekje - daar las ze mij wel uit voor. - O dominé dat is zoo mooi.

- En weet ge mij daar niet iets van te vertellen?

- Daar zal een zware wijs op gaan, dominé; maar het liep over een gouden stad en dan van engeltjes, die op de viool speelden, en als zij die stuk sloegen dan gebeurden er allerlei schrikkelijke dingen - O ik mogt dat zoo graag hooren - Wacht, laat eens zien of ik het niet vinden kan - dan kan de dominé het ook eens lezen - het is heel mooi....

De oude sloof haalde nu van een plankje binnen in den wijden schoorsteen een afgescheurd stuk van een bijbel, waarop de Openbaring van JOANNES nog

bijna geheel was overgebleven, - het meisje had haar dat alles voorgelezen als tooversprookjes.....

Hand. VIII: 30-31.

Hoe meer LEO met de arme vrouw sprak, zoo te meer ontdekte hij hare heidensche onwetenheid en verregaande stompzinnigheid. Zij verstond zijne taal even zoo min als hij de hare; want beiden volgden een geheel andere woordenlijst niet alleen - maar ook woordschikking en woordbuiging. Zij kon niet opvaren tot zijn wijden gedachtenkring - hij niet afdalen tot die enge put harer duistere begrippen. Hij spande zich in; hij vermoeide zich om haar ook maar de eenvoudigste voorstelling van den weg der zaligheid te geven - het interesseerde haar niet - zij liet hem praten en sprak van tijd tot tijd over iets anders. Toen hij eindelijk geheel ontmoedigd opstond, riep de vrouw:

- He ja, dominé! - dat had ze zoo graag eens willen weten, van die planeet....

- Wie en wat meent ge?

- Wel, mijne dochter! - Zij had op de laatste kermis een planeet gekocht - weet u, dominé, zoo als het jong volk dan doet - zoo'n planeet. - Toen deed dominé kort daarop zijn intree, en zij komt thuis uit de kerk en zegt - ‘moeder, daar heeft de nieuwe dominé het zoowaar van de planeet gehad! - ik heb het hem twee maal hooren noemen.’

- En hij heeft zeker gezegd dat gij u daarmee niet moest ophouden - zeg ik daarop.

- Neen, antwoordt ze, dat dacht ik ook, maar hij maakte het nog anders, en daar was nog een woord bij planeten en conipeten was het geloof ik. Nu ga ik hem

altijd hooren of hij daar nooit iets meer van zeggen zal. - En daarom kwam ze zoo trouw dominé - Doch toen ze u van die planeet altijd maar heel weinig hoorde zeggen - zei ze - ik zou het hem wel eens willen vragen - en als dominé niet zulk een deftig heer was zou ze het gedaan hebben.

Alle illusie was LEO vergaan, dat was dan nu een zijner aandaehtigste toehoorderessen geweest! - Zijne menschelijke hoovaardij fluisterde hem in, dat hij veel te goed was om zich met zulke botterikken in te laten - zijne christelijke overtuiging zeide dat het onsterfelijke geesten waren, waarvan hij rekenschap geven moest. Zijn liefderijk hart pleitte om erbarmen over de zoo diep verwaarloosden - zijn geestbeschaving stortte hem een afkeer in van deze verwilderde stompzinnigen. Hoe hij het ook poogde weg te redeneren - de schim van het arme meisje bleef hem kwellen, en het woog hem als lood op het hart, dat hij, in plaats van de voeten geschoeid te hebben met de bereidwilligheid des Evangeliums, reeds bij zijn eerste krankbezoek zich een trage, ontrouwe dienstknecht had betoond.

Dan vroeg hij zich af, wat hij in dat jaar had uitgerigt. Hij had meer dan zestigmaal gepreekt - maar zou één enkele preek voor de vatbaarheid zijner hoorders geschikt zijn geweest?

Dit had hij zich nog nooit afgevraagd; hij had meer gepoogd zich zelven in zijn opstel te voldoen dan juist den armen te onderwijzen. En dan ook, wat wist hij van hen? - Ja, welk beroep zij uitoefenden, hoeveel kinders er waren, of ze meer of min welvarend schenen - maar of ze zich zelven kenden of zij hunne behoefte kenden - of zij het Evangelie kenden - hij

wist er niets van. En hij zag het nu wel in - hij had dat moeten weten om naar hunne behoefte te spreken, om hun te geven wat hen nut en noodig zou zijn.

LEO was echter de man niet om het bij onvruchtbare overpeinzingen en ijdele voornemens te laten. Hij gevoelde het al te diep dat hij geen vrede meer zou hebben bij den gewonen sleur. - Het was hem duidelijk dat hij zijn geweten niet langer kon paaijen met het voorbeeld van honderd anderen. Hij stond als dienaar van den Heer der gemeente; hij had het op zich genomen zijne lammeren te weidenen wee zijner, zoo zij door zijne onachtzaamheid verloren gingen. Hij besloot dan om zich volkomen met den geestelijken toestand der gemeente bekend te maken en hare leden hoofd voor hoofd te bestuderen. Zoo wierp hij de boeken op zijde om menschen te leeren kennen. - Maar ach, hoe onbedreven en hoe onhandig vond hij zich thans. Wat had hij nu aan al zijne academische geleerdheid. De kamergeleerde voelde zich vreemdeling in de practische wereld. Hoeveel gemakkelijker viel het hem een fraai vertoog, een kunstig zamenstel voor den kansel op zijn studeervertrek te ontwerpen en kunstmatig voor te dragen - dan in het huisvertrek, in de werkplaats, op het veld, aan het ziek en sterfbed - niet maar iets fraais, iets godsdienstigs te zeggen, maar zóó te spreken, dat de hoorders er waarlijk nader door tot God kwamen. Het is iets anders zich zelf te voldoen in een alleenspraak, dan een gesprek te beheerschen en tot de harten door te dringen.

LEO nam daar de proef van en deed de smartelijke ervaring op, dat hij veel te hoogdravend en veel te

geleerd sprak voor het eenvoudige landvolk - maar dat hij bij al zijn schoolsche kennis en uitgestrekte wetenschap nog niet geleerd had om den armen het Evangelie te kunnen prediken. Hij schreef een brief vol jammerklagten over het gebrekkige en eenzijdige van zijne opleiding, als herder en zielzorger aan SEXTUS, en verzocht hem van nu aan ontslagen te zijn van alle almanakken en tijdschriften. SEXTUS antwoordde hem daarop, dat hij zijn brief zoo hoogst interessant van inhoud als sierlijk van stijl vond, en dat hij het stuk met eenige wijziging in zijn blad zou opnemen. De schrijver zendt peromgaande de smeeking van die eere verschoond te mogen blijven; maar SEXTUS antwoordt, dat het stuk reeds ter perse was, daar hij juist gebrek aan copij had gehad - dat hij de ontmoeting in het sterfhuis ook tot eene lieve novelle had laten verwerken door een ontluikend talent - en dat hij zich dringend aanbeval voor al dergelijke bouwstoffen....

LEO nam dit zeer kwalijk en noemde het koopmanschap drijven met de teederste aandoeningen des harten, ja een heiligschennis aan het gevoel gepleegd. De goede LEO begreep niet, dat zelfs dit verzet bouwstof voor SEXTUS werd, die nu eenmaal heel de wrereld voor niets anders aanzag dan als bouwstof voor tijdschriften.

Weinige dagen na deze uiterst warme correspondentie, verscheen SEXTUS vergezeld van PRIMUS in zijne woning. De grootste onrust teekende zich op hun bekommerd gelaat en medelijdend vraagden zij LEO of hij welvarend was en hoe hij zich gevoelde.

LEO zag hen op zijne beurt verwonderd aan en zijne

verbazing steeg ten top, als de dorpsgeneesheer zich kort daarna liet aanmelden. Hij veinsde blijkbaar een beleefdheids bezoek te doen, maar de vragen die hij van tijd tot tijd aan LEO rigtte, getuigden genoegzaam, dat hij zich zeer naauwkeurig over den staat van zijne gezondheid wenschte te onderrigten. Hij vroeg of LEO nog al slapen kon, of hij goeden eetlust had - of hij nooit pijn in de zijde voelde - of drukking in het hoofd - niet aan duizelingen leed - tot dat LEO in lagehen uitbarstend en allen beurtelings aanziende zeide:

- Dat is een zamenzwering - beken het maar - gij wilt mij voor ziek verklaren.

- Dat wel niet - antwoordde de arts - maar ik zou u toch raden wat meer te wandelen - veel koud water te drinken, niet te denken of te tobben, altijd maar vrolijk en opgeruimd te zijn - niet te veel te studeren - en uitspanning en afleiding te zoeken.

Deze menschkundige raad werd natuurlijk in dank aangenomen en de arts vertrok.

- Ik moet het u, nu de doctor zijn rol zoo slecht gespeeld heeft - dan maar bekennen, hernam SEXTUS - hij was op mijne noodiging hier - maar kwam veel te vroeg. Uw laatste schrijven was zóó overspannen, dat ik niet anders denken kon, dan u in een zenuwkoorts te zullen vinden. - Zulke excentrieke dingen van u te vernemen is mij bij uw gewone kalmte en blijmoedigheid onverklaarbaar zonder ziekte. De verwijten die gij u zei ven doet, zijn een gevolg van overprikkeling. - Gij, zulk een beste brave jongen, zoudt u onwaardig voelen het Evangelie te prediken? - Gij zoudt u z e l v e n g e p r e d i k t h e b b e n v e e l m e e r

d a n CHRISTUS! - Ik begrijp er niets van - gij moet u zelf zoo niet weg werpen. - 't Is goed dat gij het aan mij gezegd heb, maar laat u tegen niemand anders zoo uit - en drink veel koud water...

LEO zag al weêr zijn gebrek aan menschenkennis daarin, dat er wel niemand ongeschikter kon gevonden worden om zijne tegenwoordige klagten en bezwaren te toetsen en hem teregt te wijzen, dan SEXTUS, die het zich met het pastorale zoo gemakkelijk mogelijk maakte, en te oppervlakkig en te wuft van geest was om zich een regt begrip van LEO'S toestand te vormen. Hij wist dan ook tegen zijne gemoedelijke bedenkingen niets in te brengen dan alledaagsche magtspreuken, die niets oplossen of verhelderen konden. Doch al zijn kracht scheen hij verzameld te hebben om LEO van zijn besluit af te brengen van niet meer te schrijven; maar hij slaagde niet. LEO wilde zich geheel aan zijne gemeente wijden, haar onverdeeld gaan bestuderen en als zijn hoofdwerk beschouwen.

- Nu, dan moet gij de rotsen maar gaan ploegen! - riep SEXTUS gemelijk - en ik zal zien dat ik uw gestaakten letterarbeid aan SEPTIMUS opdraag, die heeft dan toch geene lammeren te hoeden zoo als gij...

Geheel verstoord maakte SEXTUS zich tot een haastig vertrek gereed, terwijl PRIMUS LEO op zijne deftige wijze bij de band vatte en zeide:

- Broeder, ik ben de oudste, maar ik wenschte van u, die onder ons de jongste zijt, te leeren. - Ik voel behoefte aan uw bijzijn - wilt gij het eenige dagen bij mij voor lief nemen? - Ik verwacht ROB ook in de volgende week en u is welligt na zooveel gemoedsbeweging een uitstapje niet ondienstig.

Naauwelijks hadden zij de pastorij verlaten of SEXTUS zeide met onheilspellend gelaat:

- PRIMUS - zoudt gij niet vreezen, dat dit jonge mensch groot gevaar loopt van krankzinnig te worden?

- Broeder! hernam PRIMUS plegtig, met moeijelijk bedwongen aandoening - ik vrees veeleer, dat gij en ik een al te groot gevaar loopen van onze ware roeping te missen en niet aan het doel van ons ambt en ons leven te beantwoorden. - Ik wenschte wel van God, dat gij en ik waren gelijk hij is...

- En gij ook! - riep SEXTUS de handen in elkander klappende - en gij ook PRIMUS!.

...

IX.
Primus en jufvrouw Stippel.

Er hadden ontzettende veranderingen in de pastorij te L i n d e r l o o plaats gegrepen. Hoe lang PRIMUS er ook tegen had geworsteld - de kerkvoogden hadden reparatien aan het huis noodig gekeurd en PRIMUS moest zich met zijne spinnen en torren zien te bergen; want juist op zijn werkplaats geschiedde de aanval. Alle vensters werden vernieuwd, de sombere vertrekken behangen, het huis in en uitwendig geverwd, de hof zelfs werd niet vergeten - en waarlijk de pastorij zag er nu lief en gezellig uit. - En de huisheer? - Hij had een nieuwe chambrecloack aan, droeg een nieuw kapje op het kale hoofd en pronkte met zeer rein linnengoed! - Wel zat zijn das wat scheef en was zijn overhemd opgeschort in allerlei kreukels - maar zoo naauw moest men het bij hem niet nemen - ik was meer dan voldaan.

Wie had dat alles bewerkstelligd? - Het verdienstelijke wezen, dat hier de eere van toekwam was nie-

mand anders dan Jufvrouw JETJE STIPPEL, de gewezen huishoudster van den heer KRAMME. Maar langs welken weg was zij tot de pastorij van L i n d e r l o o doorgedrongen? - Wat had haar een geopende deur doen vinden? - Niet hare reputatie van eene volmaakte huishoudster te zijn - niet haar getuigschrift van trouw en deugd - niet haar roem van haar hoog ontwikkelde kook- en baktalenten - noch de faam van hare gaven voor de wasch - voor dat alles was het gemoed van PRIMUS even hard als de bast van een kokosnoot - en toch had een vrouwelijk genie die harde korst weten te doordringen met ware belangstelling voor de huishoudster, wier capaciteiten zijn afschrik waren.

Mijne moeder had klagten voor primus uitgestort. Zij zocht eene schuilplaats voor een ongelukkig meisje, eene wees, zonder thuis, zonder vermogen - zonder toevlugt! - Zij had het oog op de stille pastorij als een gepaste wijkplaats voor de hulpelooze..... En PRIMUS schreef per omgaande terug, dat zijn huis altijd ten dienste zijner moeder was, altijd open om toevlugt te verleenen aan die zij er zenden zou - alleen speet het hem, dat hare beschermeling e e n e h u i s h o u d s t e r was - welk denkbeeld hem nog al huiverig maakte. Maar nu toch eenmaal zijn spelonk was gezuiverd en al het klein en wriemelend gedierte verdreven, dat hij tot hiertoe een zoo groote gastvrijheid had verleend - nu de beitel en de hamer, de troffel en de verwkwast hadden gewoed, waar hij de parasiten op de ruggen der muggen en de pooten der spinnen microscopisch onderzocht had - wat kwam het er nu op een ramp meer of minder aan! - En met grootmoedige gelaten-

heid onderwierp hij zich aan den schepter van Jufvrouw JETJE STIPPEL.

Ik voel mij thans geroepen een en ander over deze eerzame dame te boek te stellen, van welke ik nog maar ter loops gewaagde.

Jufvrouw JETJE STIPPEL was geboren en opgevoed in dezelfde stad, waar de jongste BOSTONS het levenslicht aanschouwd hadden en zij was van kindsbeen aan bij ons bekend geweest; haar vader was onze overbuur en voerde den titel van a m a n u e n s i s van een wetenschappelijk genootschap, met welke waardigheid hij nog een paar andere kleine postjes vereenigde. De familie STIPPEL leefde zeer stil en zuinig, en had zekeren roem van zindelijkheid, netheid en ordèntelijkheid; maar tevens ook een niet onverdiende reputatie van hoogmoed en inbeelding.

De jonge jufvrouw JETJE was die afkomst niet onwaardig. Ordèntelijkheid was haar ideaal - ordèntelijkheid was haar glorie - want zij vond zich zelve en hare geëerde familie hoogst ordèntelijk. Van haar vader sprak zij altijd met zekeren geheimzinnigen eerbied, als van een buitengewoon man en zeldzaam wereldwonder. Hij was de steunpilaar van het genootschap, de vraagbaak, de leidsman der professoren en docenten - maar - hij was misplaatst - ‘Anderen hebben de posten en hij de kunde’ - was JETJE gewoon te zeggen tot degeen, die haar niet tegenspreken konden. Maar ondanks zijn hooge gaven, wierp de dood den achtbaren amanuensis in het stof en bleef er niets van hem over dan zijn roem op de lippen zijner dochter. JETJE had intusschen ook hare talenten en kon zij geen amanuensis aan het geleerd genootschap worden: zij

wenschte assistente in eene ordèntelijke huishouding te worden - en die wensch vond zijne vervulling in de woning van den heer KRAMME.

Tien jaren lang had zij daar geregeerd, toen de oude heer stierf. JETJE was thans in eene zeer moeijelijke positie. Zij schreef daarover aan mijne moeder. Deze beschouwde haar als een reddende engel voor PRIMUS en trof de juiste snaar om hem over te halen. JETJE STIPPEL vertrok naar L i n d e r l o o , om bij het regelen van het vertimmerd huis te presideren.

Om aan het karakter van deze dame volkomen regt te doen, ben ik des aangaande nog eenige nadere toelichting verschuldigd. Zoo het waar is, dat de vrouwen de hechtste steunpilaren der kerk zijn, dan is het niet minder waar, dat de eerzame JETJE STIPPEL een goed, ja een driedubbel deel van dien roem toekwam. Zij vond het o n o r d è n t e l i j k niet stipt te zijn in het kerkgaan, en daar zij heel o r d è n t e l i j k was, was zij ook daarin zeer stipt.

Als modelkerkgangster had zij van der jeugd een vaste plaats in de kerk gehad - een vaste plaats, met een eigen gemaakt kussen - en op dat kussen haar respective naamletters met eigen hand gewerkt - en voor niets ter wereld zou zij op een ander kussen met andere naamletters gezeten hebben. Zij hield er een zwaar kerkboek op na met een gouden slot, waarmede zij de stovenzetster een vroom ontzag wist in te boezemen.

Ik ben overtuigd dat zij juist wist hoeveel minuten haar toiletspiegeltje van haar kerkkussen verwijderd was: en als zij haar laatsten blik in dien spiegel sloeg, kon zij het precies bepalen, na hoeveel seconden zij haar rok glad gestreken zou hebben op het bewuste

kussen. Hare kleedjes schenen altijd haarstreepjes te moeten zijn, bij voorkeur koffijbruin of pruimenkleur. Volgens hare stelselmatige berekening kon zij hare lila zijden handschoenen op het portaal harer kamer beginnen aan te trekken om gereed te zijn als zij aan de huisdeur kwam - en vervolgens stapte zij met hare stevig gezoolde gewastlederen schoenen in onverstoorbare gelijkmatigheid naar het heiligdom; altijd tijds genoeg hebbende om voor ieder voorbijganger het gouden boek te laten blinken, en een volledig overzigt van elk toilet te nemen. Ik heb haar mijn leven lang slechts met één model van bruinen zijden hoed gekend, een capot, die ontzaggelijk sterk naar een omgekeerde steenkolenbak geleek. Zij vroeg in hare stiptheid zoo weinig naar weer en wind als een soldaat die op wacht moet trekken. Echter zij kent de trouweloosheid des weders, de onbestendigheid van den blijden zonneschijn, en is daarom bijna altijd met een stevige parapluie gewapend. Zij kent hare minuten en in hare berekeningen zijn rukvlagen en donderbuijen mede begrepen, en zelfs bij stortregen weet zij het altijd zoo te mikken, dat zij met den voorzanger te gelijk op haar stoel komt. Zoo onwrikbaar als zij is in het braveren van alle wisselvalligheden des weders, even onbezweken is hare getrouwheid voor haar kussen, bij al de uiteenloopende rigtingen en hoedanigheden van de verschillende leeraars, die optreden in hare kerk (dat is tegenover haar kussen). De prediker moge jong of oud zijn, prozaïsch of poëtisch, hij moge door den neus of uit de keel spreken, hij moge lezen of reciteren - met een verhevene onpartijdigheid zet zij zich op haar kussen neder - zij is

op hare regte plaats, dat weet zij te goed - zij is zich van haar eigendoms regt op dat kussen bewust, en dat is haar genoeg. - Alle preken die zij van dit neutraal standpunt hoort zijn l i e f - h e e l l i e f! zonder dat zij er ooit een half woord van kan na vertellen; zij mogen vaneen liberaal of vaneen orthodoxe kleur zijn - zij iaat zich met geene geschilpunten in - dat is haar principe - zij is en blijft dezelfde, zij gaat altijd met hetzelfde boek met hetzelfde slot op dezelfde, dat is: op hare wettige plaats zitten, en zij beweert teregt dat een dominé toch altijd wel een dominé zal zijn - en niemand heeft haar nog het tegendeel kunnen bewijzen. Het is zoo - zij heeft opgemerkt dat de een eenige minuten langer preekt dan den andere - ook zou zij meenen, dat de een wel iets zachter sprak dan den ander, voor het overige: zij nemen allen een tekst uit den bijbel - zij verdeelen de stof in drieën - zij laten zingen, bidden en het zakje rondgaan op zijn tijd! - Is zij dus eenmaal op haar geletterd kussen gezeten, dan handhaaft, zij hare positie met voorbeeldelooze volharding - ja zij schijnt tot de volstrekste roerloosheid te versteenen en in een beeld herschapen. Geen spiertje, geen zenuwtje mag zich regts of links verroeren - zij zit daar steevast - laat er komen wie er komt, gebeuren wat er gebeuren wil, al viel de kerk achter haar in, zij zou niet zoo onordèntelijk zijn van om te kijken. Zij zit altijd met neergeslagen oogen (behalve onder het gebed, wanneer zij het een gepaste gelegenheid acht om de hoeden en kragen harer voorbuurtjes de revue te laten passeren, en hare berekening te maken, hoe lang mevrouw X. diezelfde kant al heeft gedragen en waarom

de hoed van jufvrouw Z. niet gewasschen zou zijn. Hare kalme onverschrokkenheid wordt echter op eene harde proef gesteld. Jufvrouw STIPPEL zit het e e r s t e van de rei en komt het e e r s t e . Tien dames zijn daardoor genoodzaakt zich een weg over haar schoot te banen. Gelaten onderwerpt zij zich; zes dames struikelen over hare voeten of over haar stoof - twee vallen magteloos van het dringen op hare kniën neder - een paar anderen worden radeloos om het kreukelen harer neteldoekje, het scheuren van barège, Juffer JETJE wijkt niet - geen haar breed. Eenmaal - dit kon zij niet ontkennen - éénmaal van haar leven, was zij tot een uiterste gedreven geworden - het had haar veel gekost, maar de verontwaardiging had haar de woorden van de lippen geperst. - Eene zwaarlijvige dame, die van heel verre kwam aanzwoegen, bloedrood en ademloos, want het was reeds vrij laat en de stoelen allen bezet - had haar met een wanhopende smeeking gezegd: ‘Och jufvrouw u moest maar liever doorschuiven op mijn plaats, want ik zie geen kans om u voorbij te komen, er kan geen muis door.’

- Neen, mevrouw! had zij cordaat gezegd, terwijl de dikke dame haar test omschopte en onzacht op haar schoot neerpofte - neen mevrouw, ik verlaat voor niemand mijn eigen kussen!

Haar vrome aandacht schijnt onder al dat horten en stooten niet te lijden en zij zal liever aan een rei van twintig geloofsgenooten een steen des aanstoots zijn, dan zich te verroeren. Zij zal dan ook nooit kugchen, niezen, snuiten dan op het hooge voorbeeld des herders - en het moment waarop hij zijn suikerwater nuttigt, neemt zij te baat om hare flacon voor

den dag te halen - een flacon opzettelijk voor den luister van het heiligdom met zilververgulden stop versierd en met een soort van vocht gevuld, dat het midden schijnt te houden tusschen terpentijn, brandewijn en Hoffman. Is dit pronkstuk echter weder met zijn zeemlederen foedraaltje overkleed en in den zak van jufvrouw STIPPEL gegleden, dan schijnt zij weer versteend tot er eenig cijfer van vers en hoofdstuk in de preek wordt genoemd, want zij heeft een fijn gehoor voor getallen. - Plotseling beweegt zich de roerlooze gestalte - het gouden slot flonkert hare povere geburinnen geweldig in de oogen. Het dikke boek is van een viertal smalle zijden lintjes doorregen en bij elk gezang en psalmvers dat er wordt opgegeven, komt zorgvuldig een lintje te liggen. - Zoo lang het orgel speelt staart JETJE in haar boek - maar zij is zoo onordèntelijk niet van ooit eenig geluid te geven, neen het scherpste gehoor zal het niet gelukken haar een klank te hooren ontsnappen. Met onnavolgbare behendigheid weet zij het juiste tijdstip te vatten om haar boek digt te slaan, haar stoof weg te schuiven, en wie het waagde op te staan v o o r e n a l e e r de allerlaatste orgeltrilling was weggestorven, die heeft een blik van de bitterste ergernis te duchten - want nimmer nog - dit is zij zich bewust - is zij zich daarin door overijling te buiten gegaan.

Dit kerkelijk leven was in de volmaakste overeenstemming met alles wat jufvrouw STIPPEL overigens was en deed - en deze hoogst ordèntelijke dame was het, die alles bij PRIMUS zoo voortreffelijk had ingerigt, dat wij er thans behoorlijk gevoed en gehuisvest waren, en JETJE in ons hart zegenden, dat zij met

hare onverzettelijke ordèntelijkheid PRIMUS weer tot huiselijke zeden had terug gebragt.

Hij zag er dan ook veel gezonder en opgeruimder uit - hoewel hij verklaarde dat jufvrouw JETJE hem een waarachtig huiskruis was, en hem met een ijzeren schepter tiranniseerde.

- Ik draag dat juk uit kinderlijke onderwerping aan het verlangen mijner moeder, zeide hij mij - zij begeerde dat ik de weêrlooze maagd onder mijne hoede zou nemen - en ik heb mijn huis voor haar ontsloten; maar zoodra zie ik geen kans haar een meer geschikten werkkring aan te wijzen, of zij moet vertrekken.

- Maar PRIMUS - merkte ik aan - ik acht het toch voor u zeer noodig eene zoo bekwame huisverzorgster in waarde te houden.

- Zij is mij eene dagelijksche geduldsbeproeving, antwoordde hij geërgerd - eene kwelling des geestes, die mijne lijdzaamheid vaak schipbreuk doet lijden en mij aldus treurige blikken in eigen boezem laat werpen.

- Maar waardoor kwelt zij u dan zoo zeer - vroeg LEO, mij een wenk gevende.

- Hierdoor, hernam PRIMUS met klem - dat dit mensch mij ontrooft, wat mij door niets of door niemand op aarde kan vergoed worden!....

Wij zagen elkander verwonderd aan en PRIMUS vervolgde:

- Dit mensch berokkent mij eene onberekenbare schade, door mij m i j n e g e d a c h t e n te ontnemen. De tong der vrouwen is als het blad der populieren - en de hare bovenal kan niet stil liggen in haar mond.

- Dus eene levendige conversatie? - vroeg LEO.

- Conversatie! - riep PRIMUS opspringende - neen

maar rellen, snappen, kallen over niets. Ik, ongeswoon eene menschelijke stem om mij heen te vernemen, hoor woorden uitspreken ea zie verschrikt uit mijn gepeins of uit mijne lectuur op - ik vraag svat zij mij te zeggen heeft. - ‘Och dominé’, is haar antwoord, ik zeide bij mij zelve, dat ik de kopjes ga wasschen, of dat ik een schoonen theedoek zal nemen- dat het theewater aan de kook of van de kook raakte - of - dat ik de laatste boter in het potje gedaan heb....’

- Lieve mensch! moet ge mij dat dan zeggen! - roep ik verontwaardigd uit.

- Ik zeide het ook tot mij zelven - is het dan.

Een andermaal ontrukt zij mij aan mijn overdenking; om mij te zeggen, dat het hard of zacht regent - dat het begint of eindigt met waaijen....

- Maar dat moet gij haar zeggen en afleeren - zeide ik heel wijs.

- Afleeren! - zuchtte PRIMUS - ik zal het haar zeventig maal zeven maal zeggen en zeventig maal zeven maal zal zij het weêr doen - dat is een geboortekwaal. Daarbij verveelt zij mij geweldig door de rammelende breipennen van haar monsterbreiwerk en door hare krakende schoenen. - Er is geen rust in dat mensch; zelfs aan tafel laat zij mij geen vrede; zij vraagt mij, hoe ik het eten vind, en of ik altijd zoo en zoo heb laten klaarmaken, en of dit niet veel lekkerder is dan ik weet niet wat....

- Zij doet dat uit goedhartigheid, hernam LEO - doch welligt kunt gij haar allengs aan dien beuzelgeest ontvoeren door geestbeschaving.

- Onmogelijk! - zuchtte PRIMUS- 't Zou even ligt zijn een oester tot een nachtegaal te maken. Lees ik

haar iets voor - zij valt onmiddelijk in slaap, en wanneer ik gepoogd heb haar eenig denkbeeld van Gods oneindige grootheid in de natuur te geven - zit zij te knikken als een Chineesche pop onder een bestendig: - ja, ja - o ja wel - als had zij dat alles even goed geweten als ik. Niets treft haar, niets boeit haar dan de keuken en de kelder. De stofdoek is haar afgod, en haar eeredienst de ordèntelijkheid. - Broeders, zoo ge mij van jufvrouw STIPPEL verlossen kunt, zult gij mij nameloos verpligten. Zoolang zij mij met haar gestijfselde rokken omruischt, ben ik mij zelve niet meer - ik kan niet mijmeren, niet aan een stuk doordenken bij krakende schoenen en metalen breipennen van drie voet. Zij versnippert mijne dagen - pas ben ik goed op gang met mijn werk, of zij eischt mij al weder op om te eten of te drinken, en valt mij daarbij met haar genealogische vraaglust aan. Dan is het:

- Dominé, is de broer van uws moeders moeder niet getrouwd geweest met de dochter van de halve zuster van professor P. en was die geen voordochter van een zekere mijnheer Q. en had hij uit zijn eerste huwelijk niet een zoon, die in de affaire van mijnheer D. geplaatst werd, die getrouwd was met eene juffer B. en heeft die niet gewoond naast dat dubbele huis van X. daar kolonel A. in gestorven is.

- Houd op! - roep ik dan wel eens niet zoo minzaam als mij betaamde, betuigde PRIMUS ootmoedig - spaar mijn hersens! zijn ze niet te kostbaar voor zulk eene onnutte geslachtsrekening! - Dan kan ik haar een oogenblik uit het veld slaan en van mij afhouden; maar zij ziet mij niet of hare trek tot gezelligheid strooit weer duizend nesten in mijn hoofd en

bant er beter dingen uit. Vergeef mij LEO, dat ik u met zulk oudwijfsch geteut bezig houde - ik moest mijn hart eens luchten en ik vrees waarlijk reeds besmet te zijn met zekeren beuzelgeest - dit is alles de noodlottige invloed van de snapzucht eener vrouw....

- Het is er dan ook eene vrouw naar! verstoutte ik mij aan te merken. Maar zoo kleingeestig zij dan ook wezen mogt, het was merkwaardig te observeren hoe een onbeduidend schepseltje als JETJE STIPPEL, een man van zoo eminenten geest geheel aan den leiband had, en hoe kiesch hij al de lasten droeg, die zij, welke hij uit louter menschlievendheid opnam, goed vond hem op te leggen; want men moet niet uit het oog verliezen, dat PRIMUS overtuigd was, haar volstrekt niet noodig te hebben. Jufvrouw JETJE daarentegen stond in het volle bewustzijn harer onmisbaarheid, en welk beuzelachtig mensch doet dit niet. Had TRIENEKE haar voorgangsters overmogt - zij was TRIENEKE volkomen de baas, doch behandelde haar met voorzigtigheid en zekere consideratie. Zij was goed voor haar; maar TRIEN had niet veel in te brengen. Voor PRIMUS nam zij den toon aan van een moederlijk bestel en eene zorgelijke bescherming.

Dacht zij dat PRIMUS een jas niet langer dragen kon, gelijk tijdens mijn verblijf het geval was, dan verscheen een Mr. Kleermaker - PRIMUS werd beneden geroepen.

- Dominé! daar is de kleermaker.
- Wat verlangt hij van mij? - vraagt PRIMUS met zijne welwillende bescheidenheid.
- U een jas aan te meten - zegt juffer JETJE, die den trap halfweg is opgeklommen.

- Mij? - Dat is eene vergissing; ik heb geen jas noodig, jufvrouw! - Ik heb jassen genoeg!....

- Allemaal door de mot opgegeten, dominé - herneemt JETJE minachtend.

- Hij moet hier niet wezen! - roept PRIMUS weer aan zijn schrijftafel plaats nemend.

- Ja best teregt Dominé - maak u maar gereed. Gij hebt immers het laken reeds gekocht.

- Gekocht! - ik laken gekocht - volstrekt niet - mensch ik weet er niets - niets van!

- Wel lieve deugd! roept JETJE verstoord - ik heb u de stalen zelf laten uitkiezen!

- Ik ga niet naar beneden! - zegt PRIMUS hardnekkig - ik wil niet gemeten worden - ik heb geen kleeren noodig!

Intusschen roept jufvrouw STIPPEL den snijder.

- Ga maar naar boven, als 't u belieft Mr. BERNARD - en neem de maat; maar wat gaauw - de dominé heeft niet lang tijd.

De snijder valt haastig op den geleerde aan. PRIMUS staat versteld en laat zich morrend meten, maar verlangt toch als uit weêrwraak, zijn besten jas nog eens te zien en dan zelf de noodzakelijkheid te beoordeelen.

- Die oude jas! - o die heb ik al versneden! - antwoordt jufvrouw JETJE onverschillig - uit de slippen kon net een vest - niet waar Mr. BERNARD? - En uit de beste stukken nog een paar pantoffels - ziet u dominé - ik meen die stukken, die niet te vet of te kaal waren - en die niet door knoopsgaten zijn geschonden - overleg is het halve werk dominé. - Het is moeijelijk genoeg - men moet zoo op den draad.....

- Genoeg! genoeg! - jufvrouw! - ik bid u...

smeekt PRIMUS en vlugt mistroostig naar zijn schrijftafel terug.

Een andermaal trof PRIMUS des morgens een paar wild vreemde pantoffels op zijne kamer aan - ter plaatse waar hij gewoon was de zijne te vinden.

- Dat zijn de mijne niet! - roept hij - de vreemdelingen haastig en met weerzin uittrekkende - jufvrouw STIPPEL - waar zijn m i j n e pantoffels gebleven?

- Voor uw bed dominé.

- Dat zijn de mijne niet!

- Dat zijn de uwe wel, herneemt JETJE on verschrokken en met zekere waardigheid.

- Maar zij zitten mij niet makkelijk, zei PRIMUS gemelijk - ze nog eens wantrouwig aanziende - ik wil mijne oude lederen terug hebben.

- O hemel! - die vodden zijn al lang weg dominé! - Gij kunt met zulke sloffen niet gaan - 't was schande!

- Maar deze knellen mij jufvrouw - ik moet mijne kleederen niet voelen - ik wil er geen hinder van hebben...

- 't Zal wel wennen, dominé - ze staan u heel net - zei jufvrouw STIPPEL met stille zegepraal, en PRIMUS, die een sterke afkeer van nieuwe kleederen had, moest ze tegen wil en dank aanhouden en er maar op zien voort te komen.

- Dat mensch neemt mij alles af! - klaagde hij mij met het ernstigste gelaat. Gij ziet het - van daag mijne pantoffels - gister mijn jas - verleden week mijn chambre-cloack - nu maakt zij zich meester van een huisjas - morgen welligt van een preekrok. - 't Is een tirannij die ik waarlijk niet altijd zal kunnen dulden. - Maar, het is een ouderloos meisje,

dat nergens schuilplaats heeft, voegde hij er edelmoedig bij, om zijne toegeeflijkheid te verontschuldigen. - Een ding echter neemt mij bepaald tegen haar in - dat hindert mij bovenmate, zeide hij wrevel, als om zijn gemoed aan haar te koelen.

- En dat is?

- Hare wreedheid!

- Wreed! - jufvrouw STIPPEL wreed! is het mogelijk! - riep ik in ware verbazing.

- Wreed in koelen bloede - wreed met welbehagen. Zij vernietigt elk levend schepsel dat maar onder haar bereik valt - het kleinste insekt mag zijn aanzijn niet genieten in hare nabijheid - het moet dood! alles maar dood!

- Dat is afschuwelijk voor een vrouwelijk wezen.

- Gruwzaam! - hernam PRIMUS - ik wenschte dat ik haar daar af kon brengen; want ik geloof niet, dat wij het regt hebben de kleine schepselen, die om ons leven dat aanzijn te betwisten, te verkorten of te vergallen. En dan dat rusteloos verjagen en verbannen van mijn honden - het smart mij. - Ik heb mijn honden lief. Zij waren jaren lang mijn gezellen. Ik zie zoo gaarne dat al mijn huisgenooten hun aanzijn vreugdevol genieten. Dus ook zij, wier vriendschap en trouw mij het hart menigmaal verkwikt heelt. - Neen glimlach niet ROB, om de liefde van een hond - zeg niet wat vader mij eens toevoegde, als ik op de trouw van mijn ouden Hector snoefde: - ‘Het is maar om te vreten!’ - O dat wreede woord! Hoe heeft het mij gesmart. - Neen, mijn oude Hector laat zijn liefste spijze staan om mij te volgen, als hij maar ziet dat ik mijn hoed neem. - Niet alleen om te vreten -

maar ook door verkleefdheid, door sympathie - door een magnetisch rapport is de hond aan zijn meester gehecht en volgt hij zijn spoor uren ver en blijft hij geduldig stand houden voor de deur waar hij is ingegaan. Ik stern toe, dat er eenige eigenliefde schuilt in dat streelende gevoel, dat ons de voorliefde van een dier geeft; maar ik ben mijne viervoetige vrienden veel dank schuldig voor hunne gehechtheid, en zij deelen mijne bete en mijn huis en mijn haard. Maar de wreede jufvrouw JETJE legt mij een papiertje voor met cijfers, en zegt met ijskoude onverbiddelijkheid:

- Dominé, zie nu eens wat u die honden in een jaar opeten! - Ik heb het eens becijferd.... Gij zoudt voor dat geld dit kunnen hebben - gij zoudt er dat voor kunnen doen....

- Dat is alles goed, antwoord ik, maar ik heb er nu mijne getrouwe wachters voor - dat is ook iets.

- Gij zoudt er een paar arme kinderen den kost voor kunnen geven! 't Is waarlijk zonde! - bijt zij mij toe.

Daar raakt zij mij midden in het hart. Ik zucht - ik wankel.

- Ik zal voor de arme kinderen u ook iets geven - herneem ik - maar - ik wou de honden aanhouden...

- Doch het eten is het niet alleen, gaat zij voort, (ofschoon gij er een varken meê vet zoudt kunnen mesten), maar die vuile pooten! - Het werk dat zij verschaffen - de last - de moeite - de tijd - de onkosten.

- Welnu, dat komt ook ten einde, troost ik haar - maar dan volgt:

- Zij bederven dit! - zij breken dat! - zij stelen hier - zij snoepen daar. - Zij zijn door en door ver-

wend - en als ik ze verbied, grommen zij mij toe - laten de tanden zien - en blijven onbeweeglijk liggen.

Dat is zoo - maar ik ben verzekerd, dat indien die trouwe dieren hunne oude regten niet aldus handhaafden en aan het oppergezag huns meesters bleven gelooven, dat zij in staat zou zijn om ze in den strengsten winter buiten de deur te zetten.

Doch niet alleen mijne huisdieren betwist zij hun levensgenot - ook het lief gevogelte van mijn hof is zij vijandig. Daar heeft ze mij waarlijk den gruwzamen inval gehad om dag op dag onder de musschen te laten schieten! - Al de spreeuwen, al de zwaluwennesten zelfs aan huis en schuur, heeft ze verwoest, en daaronder waren zoovele bekenden, die ik jaren lang reeds had gevoederd, en die altijd hun nestje weer bij mij kwamen bouwen, als geviel het hun regt goed onder mijn dak. Maar al die lievelingen moesten op de vlugt gejaagd worden - ‘d a t g a f m a a r v u i l .’ Ach, dat eeuwig worstelen tegen het vuil! - Ik neem aan te bewijzen, dat er geen vuil bestaat! - Of dat alles alles vuil is - en de mensch het vuilste van alles wat ooit vuil was of vuil maakte. Alles is zuiver en rein in de natuur, die zich gestaag vernieuwt, als men het maar uit een physisch chemisch oogpunt weet te zien...

En wat het ergste is, die ellendige vervolging tegen mijne gevederde lievelingen, aan wier bijzijn ik gaarne al mijne kersen ten offer bragt - heeft ook de nachtegalen van hier gejaagd - nachtegalen zoo mak als er ooit geweest zijn, die hier in mijn boschje nestelden en mij de eenige muzijk schonken die hier te vernemen is. - Maar wat geeft jufvrouw STIPPEL om nachtegalen! - Stofdoeken zijn hare vermakingen,

haar banier, haar schild en wapen! - Een trophée van ragebollen, luiwagens, zeemen- en stofdoeken moge eenmaal prijken boven haar graf! - O ik wenschte dat ik eene goede plaats voor haar wist, waar zij jaar in jaar uit kon stoffen en - moorden.

Dit smeek ik baar echter nadrukkelijk, mij niet tot het uiterste te brengen. - Deze schrijftafel heb ik onschendbaar verklaard - riep hij met plegtigheid de hand op het uitverkoren meubel leggende - die mag zij met geen hand of vinger aanroeren, nooit met haar heillooze stofdoeken ontwijden - of het is voor altijd uit tusschen ons. Hier moet zij hare lusten betoomen, hier zijn aan hare poetswoede de perken gesteld. - Ik geloof dat het haar onnoemelijk veel kost! Haar eenige passie toch is redderen en stof afnemen. Een vlammenden blik vol begeerlijkheid werpt zij dagelijks op mijn heiligdom; maar zij weet, dat die aanranding haar duur te staan zou komen....

Hoe vreeselijk PRIMUS ons ook zijne grimmigheid poogde te malen - ik ben er zeker van, dat, zoo jufvrouw JETJE haar redderpassie eens niet had weten te beheerschen en de buitensporigheid had gehad van zijn vrijplaats aan te randen - hij haar toch geen onheusch woord zou hebben kunnen geven, want zijne woede was altijd zeer bescheiden en zijn wanhoop hoogst beleefd.. Hij was niet tot knorren in staat, die goede PRIMUS; maar hij was gewoon van tijd tot tijd van zijn dreigend ongenoegen als van iets zeer schrikkelijks te spreken om zijn gezag te handhaven.

X.
Primus en Leo.

- Kom LEO - zei PRIMUS, zich behaaglijk in zijn nieuwe chambrecloack wikkelende en zijn stoel bij den haard schuivende, die door zijn honden digt bezet was - vertel mij nu eens welke de resultaten van uw huisbezoek zijn geweest.

LEO zuchtte:

- Ach, 't was jammerlijk! - Velen zetten zich bij mijne komst in postuur en namen een devote houding aan. Op al wat ik zeide antwoordden zij - ‘ja dominé’; en altijd weer: ‘ja wel dominé.’ Anderen bleven, onder alles wat ik beproeven mogt om hen aan het spreken te krijgen, stom als steenen - geen geluid hoegenaamd was aan deze beelden te ontlokken. Nog anderen schenen zeer ongenegen lot een ernstig onderhoud en gaven niet onduidelijk te kennen, dat als ik preken wilde, ik dat maar op den kansel zou doen. Alom ontdekte ik een groot gemis aan zelfkennisy aan schuldbesef, aan ootmoed,

Vandaar dat het velen al heel vreemd viel, dat ik hen voorstelde, wat CHRISTUS voor ons zijn wilde; zij zeiden onverschillig dat van kindsbeen aan geweten te hebben. - Maar dat weten liet hun koud, omdat zij geen dorst naar het levende water kenden, en ik ontwaarde, dat het Evangelie dan alleen eene heilmare is, die ons hart in verrukking brengt, als wij er naar gehongerd en gesmacht hebben. Ik zie dus duidelijk in, dat ik al zeer verkeerd gepredikt heb. - Ik heb deze geestelijk dooden toegesproken als levende door het geloof - ik heb gemeend de sluimerenden te kunnen wekken met een: 'ontwaakt gij die slaapt - staat op van de dooden en CHRISTUS zal over u lichten' - maar ik wist niet, dat ik tot onwetende menschen sprak, die zelfs de letterlijke beteekenis dier woorden niet vatten, die niet weten welke d i e d o o d is en wat d i t o n t w a k e n zegt. Ik heb gebouwd zonder fundament - ik heb nieuwe lappen op het oude kleed gezet, mijn nieuwen wijn in de oude lederen zakken dezer dorre harten gegoten - de lap is afgescheurd - de wijn is uitgestort. Het woord der prediking kon geen nut doen- 'de Satan nam het zaad weg - zoo als de gelijkenis het noemt - omdat zij het niet verstonden.'

- En hoe was het met de meer beschaafde hoorders? vroeg PRIMUS, die met gespannen aandacht naar den jongen ijveraar geluisterd had.

- Nog veel erger! - hernam LEO neêrslagtig - Zoo kwam ik tot een gepensioneerd officier, die mij zeer hoffelijk ontving. Om mij een compliment te maken, zeide hij onder anderen:

- Het moet voor een jong mensch van uwe bescha-

ving al een moeijelijk ding zijn, om u week in week uit naar die boersche denkbeelden en verouderde vooroordeelen te schikken.

- Hoe bedoelt ge dat? - vroeg ik hem.

- Mij dunkt, het moet een man van uw verstand iets kosten, om dingen te zeggen, zooals men het dan toch gewoon is op den preekstoel, en waarvan ons gezond verstand hij het licht der beschaving toch de dwaasheid inziet.

Ik bleef hem vragend aanzien en hij verklaarde zich nader.

- Zooals om maar eens iets te noemen-men spreekt van Gods Zoon, niet waar? - En elk verstandig, mensch weet wel hoe absurd zulk een idée is - maar men is stilzwijgend overeengekomen het volk in zijne vooroordeelen niet tegen te gaan; men laat die dingen voor hetgeen ze zijn, omdat ze met de zedeleer te zamenhangen, al weet men beter, gelijk gij en ik.

- Veroorloof mij u te vragen of gij een Christen zijt - of wel een.....

- Gij ziet mij toch voor geen Jood of Turk aan? - riep hij geraakt.

- Gelooft gij dan niet aan den Zoon van God?

- Wel wis en zeker niet en gij toch ook niet.

- Gij vergist u, ik geloof in den Zoon van God.

- Ik begrijp u - uw ambt verbiedt u de bekentenis - als geestelijke kunt gij niet anders zeggen, maar gij zult mij niet wijs maken, dat gij zoo gek zijt, vervolgde hij zachter in vertrouwlijken toon. Kom, kom, dat hoort bij al die fabeltjes van hemel en hel, vagevuur en duivel, goed voor het gemeen. De kinderen maakt men bang voor den zwarten man - en de groote

menschen met het helsche vuur. - Nu ik weet wel, er moet zoo al iets gedaan worden om het volk in toom te houden.

Vergeefs poogde ik hem te verzekeren, dat ik niet dacht als hij - ik kon hem niet overtuigen. Het viel hem ligter mij voor een huichelenden priester aan te zien, die om des voordeels wil de fabels staande hield, die hij zelf ontkent, dan voor een opregt geloovig christen!

Anderen vond ik zoo verdiept en verwikkeld in wereldsche aangelegenheden, dat zij, hoe schrander ook in zaken van het dagelijksch leven, geen flaauw besef van de geestelijke goederen hadden, waaraan zij ook niet de allerminste waarde hechtten. Het orgaan voor het eeuwige en goddelijke scheen geheel verlamd te zijn.

Elders trof ik de onbeschaamdste inbeelding bij de diepste onkunde aan. - Hier meende men uitstekende christenen te zijn en praatte veel over de godsdienst, maar leefde nogtans in de grootste openbare ergernissen. - Slechts bij eene hoogbejaarde zwaarbeproefde weduwe en bij een enkel huisvader vond ik de duidelijke kenteekenen van een hooger ontwikkeld zieleleven, door de gemeenschap met God. - En inderdaad, dat was mij hoog noodig geworden, want ik was op het punt om aan de goddelijkheid en kracht dier waarheden te twijfelen, die den zinnelijken mensch uit het stof opheffen en den hemel te gemoet voeren kunnen, die hem de overwinning geven op de wereld en de zonde en het kortstondige lijden dezes tijds.

PRIMUS die zich niets minder dan het kwade kon

voorstellen en de wereld zoo weinig kende - zag hem ontzet aan en zeide:

- Gij zijt dan wel onder een uitvaagsel van het menschdom aangeland, mijn arme broeder.

- Dat zal ik niet zeggen, hernam LEO - wanneer ik die gemeente met anderen vergelijk, is het er niet erger dan elders. Dergelijke duisternis heerscht alom in de gemeente en wereldzin en zondelust houdt de kennisse Gods ten onder in den lande. De ouders weten hunne kinderen niet op te voeden in de vreeze des Heeren, omdat zij zelve er niet in opgevoed zijn. De jeugd wordt overgelaten aan al de opwellingen van wilde driften en dwaze neigingen; men leeft naar het goeddunken des harten en kent zijne eerste pligten vaak niet eens bij name. - Ik acht mijne gemeente niet slechter dan anderen - ik wanhoop ook niet aan haar; maar de vraag is: wat zal ik onervaren jongeling hier uitrigten - hoe moet ik het aan leggen, om niet te vergeefs te arbeiden, niet geheel onnut bevonden te worden.

- In uw geval zoudt ge u tot niemand kunnen wenden, die minder bevoegd is u met raad voor te lichten dan tot mij, zeide PRIMUS met een peinzend gelaat, als zocht hij in zijn hoofd om naar iets dat voor LEO goed kon zijn - en wie van ons kan u hier leiden? - Maar ja - en zijn gelaat helderde op - ja toch - nu weet ik wrat gij doen moet. Gij moet naar SECUNDUS gaan. Dat is de practische man, die uzal teregt wijzen. Ik heb eenige dagen bij hem doorgebragt, die mij geheel en al opgefrischt, maar mij tevens tot de volle en treurige overtuiging gebragt hebben, dat ik voor het herderambt ten eenemale ongeschikt ben. Ik ver-

sta de boeren niet - en zij mij niet - Ik kan niet tot hunne bevatting afdalen, en mag het hen niet kwalijk nemen, als zij zich om een oefenaar uit hun midden godsdienstig vergaderen, wiens taal zij verstaan, wiens denkbeelden niette hoog voor hen zijn. Dikwijls poog ik de aanklagt van mijn geweten af te wijzen met te denken: ik koos mij dien loopbaan niet, ik volgde als een gehoorzame zoon den wensch mijner ouders, doch tegen mijn zin en aanleg....

- En vindt ge daar vrede mede? vroeg LEO hem scherp aanziende.

- Dat zij verre - riep PRIMUS smartelijk - ik voel wel dat dit mij niet regtvaardigt - ik heb het ambt op mij genomen, en moet nu aan deszelfs eischen trachten te voldoen - of- niet langer eene gemeente van beter verzorging verstoken laten blijven. Ja, ik vraag mij zelven meermalen af, of ik niet verpligt was mijne plaats te ontruimen voor waardiger dienaar des Woords....

- Zoudt ge wel zoo zeker zijn van die meerdere getrouwheid van uw opvolger? - vroeg LEO - en zoudt gij ook daarmede u volkomen ontslagen achten van u w e pligten als voorganger.

- Ik vreeze neen, hernam PRIMUS mijmerend, maar ik zou wenschen van die onrust in mijne conscientie bevrijd, mij onverdeeld aan de natuurkundige wetenschappen te mogen toewijden. God heeft toch het aardrijk niet zoo wondervol geformeerd om ongekend en ongenoten te blijven. Of openbaart Hij ons zijne grootheid niet in zijne werken? Wij slaan de oogen ten hemel en bidden met MOZES: Heer laat mij uwe heerlijkheid zien, als of ons die slechts hier boven

kon geopenbaard worden, terwijl de aarde vol is van zijne majesteit en wij in het midden van zijne wonderen wonen. Gelooft gij niet LEO dat het onderzoek naar de geheimen der schepping ook Gode welgevallig en hartveredelend zijn kan? Gelooft gij niet dat mij daarbij het hart soms klein wordt en ik weg zink in bewondering en aanbidding?

- Ik geloof u PRIMUS - antwoordde LEO met gevoel - want Gods werken zijn onbeschrijflijk heerlijk reeds voor den oppervlakkigen beschouwer, hoeveel meer heerlijkheid zal zich ontvouwen voor hem die dieper blikken mag. Het is schoon en goed die treffende orde, schoone evenredigheid en overeenstemming gade te slaan, waar alles gehoorzaamt aan de volmaakte wetten der opperste wijsheid; maar de natuur weet hare wetten en kent haar tijd; wij behoeven haar die niet te leeren, haar niet te onderwijzen hoe zij hare bestemming zal bereiken. Doch daar is een ander gebied, waar de orde is geschokt, de zamenwerking verbroken, waar de goddelijke wetten worden vergeten, geschonden, veracht en vertreden - tot groot onheil der schenders die zich zelven daardoor rampzalig maken. - Op dat gebied vraagt de Heer medearbeiders, om te herstellen, om te genezen, te redden - weder te brengen tot die gehoorzaamheid en orde, welke Hein verheerlijkt in de onbezielde natuur. Zie mijn lieve broeder, zooveel hooger de onsterfelijke ziel is dan het vergankelijk stofkleed dat haar omhult - zoo veel hooger staat in mijn oog de werkzaamheid op het zedelijk gebied boven die welke alleen de bezigheid van een oplettend toeschouwer is in het rijk der natuur. Deze waarnemingen echter zijn schoon en goed op zich

zelve - maar wat zijn zij tegenover den schreijenden geestelijken nood onzer broeders en zusters? Nu de zonde knaagt aan het tijdelijk welzijn zoo wel als zij het eeuwig heil bedreigt - nu de tijd kort is en het Evangelie nog zoo weinig leeft in de huizen en de harten - is het nu geoorloofd voor een leeraar, die zich aan de dienst des Heeren verbonden heeft om zich aan den strijd te onttrekken, en zich op zijn laboratorium te bergen, terwijl zijne broeders en zusters hun regterhand niet van hun linker kennen - niet weten wat zij doen en laten moeten, niet weten wat zij voor God zijn en wat God voor hen is - niet weten waar zij heengaan als de dood hen wenkt....

PRIMUS was opgestaan en wandelde statiglijk door het vertrek met over elkander gekruiste armen en gebogen hoofd. Zoo bleef hij plotseling staan voor LEO die bij het venster zat. Zijne stem teeken de zijne ontroering en een traan blonk in zijn helder oog als hij diep bewogen zeide:

- Lieve LEO - zou dan al mijn werken ijdel en verwerpelijk zijn voor God? - Zou al mijn wetenschap, al dat slaven en onderzoeken dan onnut zijn en verloren? - Kan ik er niets niets mede doen voor het Godsrijk, voor de eeuwigheid?

- Verre van mij dit te beweren - riep LEO - integendeel geloof ik dat gij al uw kundigheden dienstbaar maken kunt en ze dienstbaar maken moet aan dat ééne groote doel - kennis van God - eene kennis die tot Hem wederbrengt wat verloren was en dwaalde. De wijze hebbe zijne wetenschap slechts niet voor zich zelven alleen of voor enkele ingewijden, maar om er anderen mede te dienen en voor te lichten.... Hij be-

oefene de wetenschap niet omdat zij wetenschap is, maar om haar doel. Zij zelve zij niet doel, maar middel tot verbreiding van de kennis der waarheid, tot ontwikkeling van het hoogere leven in den mensch.

- O dat God mij dan een nieuwe tong en nieuwe sprake gave om rijkelijk mede te kunnen deelen - riep PRIMUS de oogen ten hemel slaande heftig bewogen uit - maar ik kan dat niet! - ik kan het waarlijk niet LEO! - Ja, ik zie het wel in - gij hebt het beste deel gekozen, het is edeler taak, verhevener arbeid om redelijke schepselen tot de hoogste zedewet weder te brengen, om de disharmonie der zonde te bestrijden en orde en vrede te brengen in een menschelijk gemoed, dan al de soorten der dierwereld en alle klassen van het plantenrijk haarklein te kennen - maar dat kan ik niet - daartoe ben ik een onbruikbaar werktuig! - Ik kan de wetenschap niet populair maken - ik weet haar niet in het leven te brengen. - Hoe zal ik dan mijne natuurkunde tot een draagster en voertuig voor het Evangelie maken? - O daartoe moet men als een eenvoudig visscher aan de hand van JEZUS langs het Gallilesche meer geleid zijn, maar wie als ik van kindsbeen aan met schoolsche wijsheid is doorvoed geworden, wie geheel is doorzduten van klare wetenschappelijkheid - wat heeft die te zeggen tot een daglooner, die als een kind moet worden toegesproken! O ik voel het wel, dat ik op nieuw geboren zou moeten worden, herschapen tot een ander aanzijn - doorvoed met het ééne noodige...

-s ‘Indien gij u niet verandert en wordt gelijk de kinderkens’ - sprak LEO zacht als voor zich zelven - en

PRIMUS voltooide - ‘gij kunt in het koningrijk Gods niet ingaan’ - en binnensmonds herhaalde hij die geheele spreuk langzaam en treurig.

- De eisch is zwaar! zuchtte hij in zijn leuningstoel neerzinkende, terwijl hij het gelaat met de hand bedekte - zwaar! zeer zwaar! Hoe zou ik het ooit vermogen!

- O gij zult, lieve broeder, riep LEO, hem vol liefde aanziende - gij zult - want de uitnemenheid der kennis van CHRISTUS maakt het mogelijk om alle dingen schade te achten bij haar eeuwig gewigt. Kon DAVID reeds uitroepen: ‘De wet des Heeren is volmaakt bekeerende de ziele - de getuigenis des Heeren is gewis de eenvoudigen wijsheid gevende. De bevelen des Heeren zijn regt verblijdende het hart, het gebod des Heeren is zuiver verlichtende de oogen - kon de man des Ouden Verbonds zoo spreken - wij, die het volle licht der heerlijkheid Gods voor ons zagen opgaan in CHRISTUS, wat moet ons de volmaakte wet der vrijheid - der liefde - niet zijn! - en bekoord door die uitnemenheid van de kennis van JEZUS CHRISTUS drijft zijne liefde ons uit het boekvertrek naar buiten in de wereld om de zondaren te roepen tot het Evangelie des vredes. En ziet daar is immers vreugde in de hoogste hemelen over één zondaar die zich bekeert? - Zoo groot is Gods welbehagen in menschen. - O het harte brandt mij om uit te gaan langs de straten en wegen om te zoeken wat verloren was, en ze te dwingen om in te gaan. Maar ik ben een onervaren jongeling. De onbedrevenheid bindt mij handen en voeten. Ik zal uw raad volgen en naar SECUNDUS gaan, die mij uit zijn ervaring zal te regt wijzen.

- Dan reis ik met u, zei PRIMUS - en ROB rekende zich gelukkig van de partij te mogen zijn, want LEO'S woorden hadden mij diep in de ziel gegrepen, en ik staarde hem aan met een eerbiedig opzien als ware TIMOTHEUS ons uit hooger gewesten verschenen. Maar ik hing niet alleen aan zijne lippen - ook PRIMUS, de oudste en kundigste onder de broeders, zag met zijne beminlijke bescheidenheid hoog tegen deze bezielde godsvrucht op en luisterde meer als leerling dan als beoordeelaar naar de hartelijke ongekunstelde ontboezemingen des vromen jongelings. Maar hoe hoog LEO ook bij mij stond aangeschreven, PRIMUS werd mij van oogenblk tot oogenblik dierbaarder om die treffende kleingevoeligheid van zich zelven en dien kinderlijken eenvoud, waarmede hij een zooveel jongere uitlokte tot spreken niet alleen, maar ook zich bij hem nederzette, om van hem te leeren, waar hij hem een hooger ontwikkeld gemoedsleven toekende. Ten eenemale onbewust van zijne eigene gave en ontwikkeling, was hij steeds geneigd om elkeen den voorrang boven zich toe te kennen en van een ieder te leeren.

XI.
Eene diakones en een evangelist.

Wij vinden SECUNDUS niet meer te H o e n d e r v e l d . Hij was naar Z e e l a n d getrokken, waar hij zich in het dorp, dat ik V i s s c h e r s h a v e n zal noemen, een breeder werkkring ontsloten zag. Toch was er minder blijgeestigheid in de ruimere en betere woning. Er was meer plaats - maar ach, er waren twee plaatsjes open aan den disch. Twee kinderen waren hem ontvallen en het gemis van die vrolijke gasten deed zich pijnlijk gevoelen. Niet dat SECUNDUS en zijne gade ons, die al de diepte van hun harteleed niet peilen konden, hun smartgevoel zochten op te dringen, of ons lastig vielen met weeklagen en zuchten. O neen. De smart had eene wijding aan hun huiselijk leven gegeven, het lijden had veredelend, louterend gewerkt. LOTJE scheen mij toe verstandiger, verhevener zou ik haast willen zeggen, te zijn geworden, en SECUNDUS was tot meerder waardigheid gerijpt bij dat staren op den dood, dat bepeinzen der eeuwigheid.

Ik miste aanstonds het minnelijk gelaat van BERTHA, en vroeg waar zij was.

- Ach, zuchtte LOTJE - zij heeft na dat noodlottig gesprek met ADÈLE geen rust meer bij ons gehad, altijd vreezende ons tot last te zijn - en wat had ik toch begonnen bij de langdurige ziekte mijner kinderen, zoo zij niet dag en nacht mij ter zijde had gestaan met onvermoeide zorgen. Zij maakt zich gereed om ons te verlaten en een reis te doen met eene ziekelijke jonge dame, die met haar vader naar het zuiden van F r a n k r i j k gaat. Zij zeide: ik had haar niet meer noodig; zij moest voor zich zelve zorgen, terwijl ze jong was - En o, hoe ik haar elken dag zal missen. Zij was mijn regterhand ROB, niet enkel in de huishouding - maar in honderd andere dingen - want gij weet niet wat dit lieve schepseltje niet deed. SECUNDUS zal ook veel aan haar verliezen. Ik weet maar al te wel dat zij veel meer verstand heeft dan ik, en dat hij beter met haar redeneren kon dan met mij. - En dan - hij noemde haar niet ten onregte: z i j n e d i a k o n e s . - Ik zal u zeggen waarom. Wanneer SECUNDUS bij een zieke geroepen werd, gebeurde het soms, dat de ligchamelijke verpleging al even noodig, zoo niet noodiger was dan die van den geest, die door krankheid bezwaard, doorgaans al zeer ongeschikt is om te luisteren of zich te laten onderwijzen, zoo zulks in gezonde dagen niet geschiedde. Dan zeide hij: ‘BERTHA, daar heb ik een patient voor u - gij moest eens zien of ge wat heipen kunt.’ Het goede kind stapte dan vaak door weer en wind, door de sneeuw ot door den modder naar de ellendige verblijven der armen. Soms kwam ze heel gaauw weder om onzen voorraad

te plunderen en vond zij hare gading niet, dan wist zij bij anderen aan te kloppen om kleederen of linnen. Dikwijls ging haar gansche voormiddag voorbij met het bezoeken harer kranken - en dat bezoek was niet een vlugtig kijkje nemen met een opgetrokken neusje, maar het was verplegen. Hier hielp zij een zieke verbedden, elders kookte zij een pap of zette bloedzuigers aan, daar ruimde zij de boel op en zorgde dat er frissche lucht in huis kwam, of wees aan hoe een oud stuk het best op te lappen zou zijn. Nu eens heb ik haar zien ploeteren om een stookplaats te veranderen, die door aanhoudend rooken een kranke kwelde, dan vond zij een verbeterde legerstede uit voor een zieke, die een zeer slechte rustplaats had - en altijd wist zij een gepast kostje of een verfrisschenden drank te bedenken en te bereiden, die de versmachtenden verkwikte. - Wat zij handig was om wonden te verbinden, en hoeveel middeltjes zij niet kende tegen de meest voorkomende ongemakken en ongesteldheden. ‘De armen zijn zoo hulpeloos zoodra hen iets scheelt,’ - zeide zij, - ‘zij begrijpen niet, hoe men zich moet gedragen in ziekte, nemen toevlugt tot de ongerijmdste middelen en daardoor verergeren zij doorgaans hunne kwalen.’

Zoo leerde zij aan de vrouwen die hare kranke geburen wel wilden helpen, maar niet regt wisten hoe dat te doen, waardoor men van de liefde blijk moet geven, en wat het zegt, ‘elkander de voeten te wasschen.’ O gij hadt het moeten zien, toen wij Hoenderveld verlieten - hoe de armen haar beweenden, hoe ouden van dagen en kranken weeklaagden om haar vertrek! Een oud moederke ver-

zekerde in hare droefheid, dat zij dit verlies niet zou kunnen overleven, en zij stierf ook zeer kort daarna.

- Ook hier zouden wij haar zoo hoog noodig hebben - sprak SECUNDUS die intusschen met PRIMUS en LEO was binnen getreden. - De armen dezer plaats zijn wel gewoon geweest aan veel woorden, maar niet aan kracht. Haar werkdadige liefde zou een heerlijke bevestiging der prediking geweest zijn - een levend getuigenis van CHRISTUS, dat meer echte begrippen van het ware Christendom instort, dan honderd preken en traktaatjes. BERTHA sprak niet veel met de lieden die zij bezocht; zij hield althans geene theologische vertoogen of dogmatische discussies, gelijk vele christelijke vrouwen haar roeping schijnen te achten - en toch werkt zij zoo krachtig in op de harten. Dit is mij meermalen gebleken bij menschen die zoo ontzettend dom waren, dat ik met geen mogelijkheid eenig gezond denkbeeld in hun hoofd of hart wist over te planten. Onder ons landvolk zoowel als in de steden vindt men lieden wier stompzinnigheid hun schier ontoegankelijk maakt. Er moet toch een bres geschoten worden om toegang tot een gemoed te krijgen, dat met zoodanige warrelknoop verstrikt is. Wat boeit zulk een hart - geen schoone taal, geen treffelijke redenen, de verschijning van den Christen alleen in de handeling der liefde - de daad der belangstelling en het erbarmen. - O ik heb er wonderen van gezien. Het volk is te zeer gewoon de godsdienst te verplaatsen naar de kerk en haar in die kerk op te sluiten als men naar huis gaat. De Evangeliedienaar van onze dagen is ge-

roepen om die gekerkerde godsdienst weer te ontboeijen en in de huizen van rijk en arm te brengen - maar dan niet enkel onder de gedaante van een kunstig zaamgezette preek, maar als een levende alles bezielende kracht Gods, aanschouwelijk in zijn wandel en handel. De werkzaamheid, de daad der liefde moet de eerste wegbereiding worden voor het woord Gods. Hoe zal een zondaar mij gelooven, dat God hem lief heeft, als hij niet merkt, niet voelt en tast dat ook ik hem lief heb met geheel mijn ziel?....

- Gij spreekt naar mijn hart, hernam LEO. - De leeraar staat dikwijls te ver boven of buiten de gemeente, en als hij in hun midden optreedt, dan is de enge koker van den hem omsluitenden preekstoel nog te zeer het symbool van zijne afsluiting.

- De Evangelist moet zich echter vrijer bewegen, hernam SECUNDUS - hij moet zich onder geen dings magt laten brengen, ook niet onder die der uiterlijke welsprekenheid of van den kanselstijl. - Even als de groote Meester moet hij het woord der prediking in elken vorm kunnen gieten, al naar dat zijne hoorders het dragen kunnen. Er wordt naar mijn inzien te veel gepreekt voor een denkbeeldig publiek - de leerredenen staan over het algemeen niet in de regte verhouding tot de waarachtige behoefte en vatbaarheid der hoorders, en bereiken daarom zoo weinig haar doel. Ik tracht er steeds meer naar om tot de regte kennis der gemoederen te komen.

- Ach! - riep LEO - ik heb gemeend ook dien weg te moeten inslaan, maar het gevolg is geweest dat ik geheel moedeloos ben geworden en mij zelve afvraag,

of het maar niet beter geweest ware dat ik op mijn studeerkamer hadde gearbeid, dan zoo te leur gesteld van huis tot huis te gaan. - En nu volgden al de ontmoetingen die hij gehad had. SECUNDUS hoorde ze veel kalmer aan dan PRIMUS had gedaan en scheen er zich geheel niet over te verbazen, ja er speelde een glimlach over zijn helder gelaat, terwijl hij de mismoedige LEO hoorde verhalen van al die hopelooze dingen.

- Nu - zeide hij, toen deze zijn verslag geeindigd had - dat zijn al te maal goede zaken, de menschen eens te bezien zoo als ze denken en handelen, onze werkkrachten te wegen tegenover eene groote taak - dat is alles zeer goed. - Ga nu evenwel niet gelooven dat er aan elk dier menschen die ge hebt bekeken, o ok nog niet een geheel andere, een u gansch onbekende, welligt diep verholen zijde is, die gij nog niet eens vermoeden, veelmin waarderen kunt.... En sla nu niet aan het migrainiseren bij een eersten blik op de nachtzijde der menschen - geloof nu meer dan ooit aan hunne dagzijde al is die nog zoo bewolkt. - Geloof er vast aan - zij is er; en als gij haar weet te naderen met de waarheid dan moet zij zegepralen, zij zal door het Evangelie indringen om den nacht te overwinnen. Ik wanhoop niet ligt aan menschen; ik hoop ook tegen hope, tegen al het oogenschijnlijke in - ik moet dat doen, ik kan niet anders en vind daarin zooveel kracht tot volharding, zooveel rust bij het ijveren.

- Ziet gij dan die hardheid der harten niet? - vroeg LEO - vindt gij geen onverschilligheid, onkunde en ongeloof op ieder stap onder de menschen? - is liet niet alles wangestalte, gebrekkelijkheid, traag-

heid, en eene doodende onverschilligheid om u heen?

- O, als ik u al de ellende wilde gaan opsommen die ik te midden eener ruwe bevolking al heb aangetroffen, dan kon ik sombere tafereelen teekenen van die nachtzijde - maar ik zie ook door de spleten en reten soms een verrassend licht, eene hoopvolle schemering, iets als een kleine morgenster - en waar ik ze ook nog niet zie - daar geloof ik dat het aan mij ligt....

- Ik wenschte mij dat geloof en die hope - riep LEO zuchtend - of eigenlijk die liefde....

- Hoe ik daartoe gekomen ben, zal ik u verhalen. - Ik had reeds verscheidene jaren gepredikt en als ik mij zelven afvroeg, wat is nu wel de vrucht van al dien arbeid - dan zag ik niets - hoegenaamd niets! Ik oordeelde even ongunstig over mijne gemeente als LEO over de zijne - ik zag overal het ontbrekende, het kranke en het zwakke, ik trof wel moraliteit - ook wel zekere sentimentele godsdienstigheid aan; maar het leven des geloofs miste ik. Doch wat gebeurt. Daar wordt ons dorp door eene hevige épidémie geteisterd, en de dood maait er velen uit ons midden weg. Zoo sta ik dan dagelijks aan krankbedden, zie de huisgezinnen in hun waren aard en lees in veler harten een vroeger mij onbekend schrift. Ik zie eene zorgvuldige teerhartige huismoeder sterven - hare hulpelooze kinderkens met een vast geloof God opdragen, met diepen ootmoed hare eigene onbekwaamheid ter hunner opleiding erkennen, ik leer die eenvoudige vrouw kennen in haar sterven als een uitstekende Christin - ik dwaas, die bij haar leven dat geloof niet had weten te onderkennen, o m d a t i k h e t

alleen onder een bepaalden vorm had gezocht. Zoo zag ik een jongeling in den bloei des levens blijmoedig sterven, een grijsaard die door verborgen harteleed was gelouterd, den dood tegengaan als overwinnaar op den strijd des levens, eene zeer rijke vrouw, die ik om de weelde die in haar huis heerschte, voor zeer wereldsch gehouden had, geheel los van het aardsche, zich den Heer overgeven - ik dwaas, die van dat alles niets had weten te zien en te verstaan! - Zoo zag ik kracht van liefde en zelfverloochening in ruwe stugge harten, waar ik meende dat alles dood en versteend zou zijn. - Zoo zag ik leven in de bladerlooze boomen - en sedert is mijn oog geopend voor het kleinste kiempje en voor de zwakste schemering van licht en leven. Dat teeder uitspruitsel te kweeken, te hoeden, elk smeulend vonkje aan te vuren - dat is zoo schoon, zoo zoet, zoo in den geest van Hem, die het dwalend vonkje in het rookende vlaswiekje niet wil zien uitblusschen, geen gekrookt riet wil zien verbreken - die altijd eerst en meest met de tollenaren en zondaren zich omringde, en voor wien geen zondaar te diep gezonken, te ver afgedwaald kon zijn. Hij zag meer dan iemand de zwarte nachtzijde der wereld, meer dan iemand moest zijn rein hart bedroefd worden over de ongeregtjgheid en dwaasheid der menschen - maar heeft dit hem ooit met misanthropischen afkeer voor het menschdom vervult? - Heeft hij ooit gewanhoopt aan de menschelijke natuur, heeft Hij ooit gevreesd dat de poorten der hel zijne gemeente zouden overweldigen? Maar Hij haast niet. Hij is geduldig. Hij weet dat Hij de eeuwen ter zijner beschikking heelt en voor zijn kalmen en wijden blik zijn duizend jaren als eeuen dag.

JEZUS was volkomen gerust over het koningrijk der hemelen op aarde en zullen wij dan moedeloos neerzitten, wij die zijn rijk alom zien komen. Nog altijd als een verborgen zuurdesem werkt het Evangelie des koningrijks onzigtbaar maar onweerstaanbaar. Werp het zaad onverdroten in den akker der wereld - werk om niet - en blijf niet stilstaan om op de vruchten te wachten. Een ander is het die zaait - een ander die maait. - Wasdom komt over elk goed zaad - maar niet altijd op het door ons berekende tijdstip.

In dien geest sprak SECUNDUS dagelijks met ons en het scheen dat LEO met nieuwen moed en ijver werd aangegord; maar hoe aangenaam het mij ook was hem te hooren, zoo klonk het mij magtig ouderwetsch hem zoo kinderlijk over den Bijbel te hooren spreken als van een Goddelijk boek. Meermalen verklaarde hij toch die oude onzamenhangende schriften voor de schoonste, rijkste gave Gods - en noemde den Bijbel, en dat nog wel zonder kieskeurige schifting, een tweesnijdend zwaard des Geestes, dat in de diepste diepte des harten ingrijpt, en die Bijbel werd hem met elken dag dierbaarder, schooner, rijker, genoegzamer als een altijd versch levensbrood.

Zou hij dan volstrekt geen acht slaan op al die geduchte bezwaren en onoverkomelijke bedenkingen tegen die bijbelsche boeken? - vroeg ik mij zelven. Zou zijne rede dan onredelijker zijn dan die van andere redelijke wezens? Ik besloot, hem ronduit over de zaak te ondervragen en ik zeide:

- SECUNDUS, alle predikanten denken niet over den Bijbel als gij. Zeg mij, is er toch op de waarde van dat boek niet vrij wat af te dingen? - Is het

daar wel alles zuiver graan? En is het voor den leek wel altijd even gemakkelijk het menschelijke van het goddelijk te schiften en den geest der waarheid uit zijne omzwachtehng van Oostersche inkleeding te bevrijden?....

- Mijn lieve broeder - hernam SECUNDUS, mij met zijn open blijmoedig oog zoo regt belangstellend aanziende. - Ik heb de Heilige Schrift e e n b r o o d d e s l e v e n s genoemd - nu is de vraag, wat denkt gij met het brood te doen? Hebt gij honger en verlangt gij verzadigd te worden, dan zult gij gretig in het brood bijten en het nuttigen; maar ontbreekt u de eetlust, dan zult gij het verkruimelen - en vertrouwt gij het baksel niet, gij zult het chemisch gaan onderzoeken. Dit onderzoek zal u leeren, dat b r o o d geen l o u t e r g r a a n is. Moet gij het daarom verwerpen? - Het drooge meel moest toch verwerkt en genietbaar gemaakt worden. - Er is water bijgevoegd - er is gist ingemengd - het deeg is verarbeid en tot afzonderlijke brooden gefatsoeneerd - het is aan de hitte des vuurs blootgesteld geworden, om te beter verteerbaar voor ons te zijn. Wie hongert, die eet, en wie van dit brood eet zal ook verzadigd worden; maar wie het aan aptijt ontbreekt, die werpt zijn brood weg, zoodra hij maar een stippeltje asch in de korst meent te zien - hij zoekt het anderen tegen te maken, omdat het geen louter droog meel meer is - en zegt smalend: daar er bij de bewerking water aan toe is gevoegd, is het alles g e e n l o u t e r g r a a n meer, zoo als God voortgebragt heeft uit de aarde!... Wel nu, ik gun het aan de kritische kruimelaars om hun goed brood weer tot puur meel te herleiden en door een wetenschappelijke zeef te ziften en weer te ziften. Ik wensch het intusschen

te nuttigen, zooals het voorkomt, terwijl mijne dagelijksche ervaring mij bevestigt, dat het woord een gezond voedsel, ja een kracht Gods is, bekeerende de ziele. - En gij, mijn jonge broeder, ik bid u, begin toch niet te kruimelen, voor gij eerst wel hebt g e p r o e f d , wat brood het is, dat men u tegen maken wil..... en of men u iets beters heeft te bieden.

- Maar wat te doen, als de geest des onderzoeks in ons ontwaakt en wij weten willen en weten moeten niet op gezag van anderen, maar door eigen waarneming, wat dat voor brood is, dat men aanprijst.

- Welnu - hernam SECUNDUS - het Christendom behoeft het waarlijk niet te schuwen, dat men zijn bronwel peilt. Laat de historische kritiek zijn wateren aan de bronnen keuren - de waarheid kan er maar door winnen - het Evangelie zal er slechts door bevestigd worden - 't hangt er meer van af of men trouw en volkomen eerlijk te werk gaat. Er worden wel eens ongewasschen handen in dat water gestoken, d i e h e t e e r s t r e g t t r o e b e l g a a n m a k e n , t e r w i j l z i j v o o r w e n d e n h e t t e k e u r e n ! - Des niet te min kan een levende fontein slechts tijdelijk van die troebelheid lijden - en altijd helder en rein welt het water in dezebronput weer op. - Vergeet intusschen niet, dat de waarheid van godsdienstige overtuigingen niet van kritische, historische of andere wetenschappelijke vraagstukken af hangt - d e w a a r h e i d d e r g o d d e l i j k e o p e n b a r i n g m o e t i n o n z e i n n e r l i j k e e r v a r i n g i n o n s r e l i g i e u s b e w u s t z i j n v a s t s t a a n .

Als Christen behoef ik geen historische bewijsvoering voor mijne geloofsovertuiging. - De geschiedenis is uitnemend om ons de feiten te staven, maar zij bewijst

mij geene bovenzinnelijke waarheden; de geschiedenis kan mij niet anders leeren dan wat er voor achttien eeuwen met JEZUS gebeurd is - maar zij bewijst mij niet, dat zijne woorden ‘woorden des eeuwigen levens’ zijn. - Eene historische bewijsvoering toch is niet meer dan een langwijlig getuigen verhoor van een onafzienbare reeks van menschen door menschen. - Geen menschen tusschen mij en God! - Geen onmeetelijke geleerdheid heb ik noodig om tot het grijs verleden af te dalen en de oudheid angstvallig te ondervragen. - De grond, waarop ik het woord Gods in de schrift als de uitdrukking van mijn geloof erken, is niet gelegen in eenig getuigenis der kerk - noch zelfs in het getuigenis der schrift zelve - evenmin in de historische kritische bewijzen voor de echtheid en geloofwaardigheid der bijbelboeken, maar in de getuigenis des Heiligen Geestes, dat is in de overeenstemming van hetgeen God door zijne gezanten in de schrift geopenbaard heeft, met hetgeen Hij nog door zijn Geest in het geweten en het verstand des menschen openbaart. Gij zegt te regt: Wij moeten niet gelooven op het gezag van anderen - zulk een geloof blijft altijd dood. CHRISTUS heeft ook niet met het gezag der letter zich tot verstand en geweten gewend; maar alleen uit kracht der waarheid. - Oordeel zelf - spreekt Hij - wat dunkt u - die uit de waarheid is - die uit God is - hoort mijne stem: - Niet om zijn eigen gezag, ook niet om de teekenen, die hij deed wil hij geloof vinden, maar door innerlijke ervaring zouden zijne discipelen weten, innigen zelfstandig overtuigd zijn, dat zijne leer uit God was; niet door zinnelijke waarne-

ming van de wonderen die hij deed, als eene tastbare openbaring aan vleesch en bloed - maar door de geestelijke waarneming, die hun den Vader in den Zoon zou leeren erkennen.

Intusschen moeten wij ons wachten voor ondankbaarheid omtrent het nooit genoeg te waarderen geschenk der H. Schriften. - Wat toch ware er van de kerk geworden, zoo Gods oneindig erbarmen, zijne alleen wijze voorzienigheid ze ons niet bewaard had, als een altijd versche bron des levenden waters. Noemen wij de waardering van die heilige oirkonden des Christendoms niet te ligtvaardig eene traditionele dwaling. Laten achttien eeuwen het getuigen. Laat de geschiedenis der kerk het met luidersteinme verkondigen, hoe die verachte oirkonde steeds de dragers van het licht der wereld zijn geweest. Waren die schriften meer gedurig aangenomen als toetssteen des geloofs en regel voor de kerk, de nacht der middeleeuwen zou zoo donker niet zijn geweest. Maar die schriften zijn te vroeg en te lang miskend en veronachtzaamd geworden en niet voor dat de traditie zich in al hare zwakheid en onhoudbaarheid tot de grootste buitensporigheden had vergeten, werd het geschreven getuigenis in hare waarde geschat en erkend. - Van waar ging eindelijk het licht der Hervorming op? - Langs welken weg waren alle voorloopers der Hervorming tot hun hooger standpunt geklommen ver boven, hunne tijdgenooten? - Was het niet alleen door een beroep op de schriften der Apostelen en Evangelisten. - Het wederkeeren van het woord der Apostelen was het leven uit den dood voor de Christenheid. Wanneer heeft de Geest gewerkt zonder het woord?

- Waar men dit immer voorwendde, daar kwamen de ellendigste geestdrijverijen, de akeligste wangestalten voor den dag, die niet vielen dan door wederkeering tot het zwaard des geestes, h e t w o o r d . Evenwel de Hervormers hebben die Schriften niet omhelsd o m d a t zij van de Apostelen waren - of op eenig g e z a g , maar omdat daar een stem in hun binnenste was, die van de w a a r h e i d getuigenis gaf, welke zij daar lazen. Niet om PETRUS of PAULUS wille, maar omdat het w a a r h e i d was en als zoodanig aan het verstand zoo wel als aan de behoefte des harten volkomen beantwoordde. Ik zie ook in de Apostelen geen gezagvoerders over het geloof. Zij zelf hebben er zich ook niet toe aanbevolen - PAULUS zegt duidelijk - n i e t a l s h e e r s c h a p p i j v o e r e n d e o v e r u w g e l o o f - a l s t o t v e r s t a n d i g e n s p r e e k i k - maar ik eerbiedig hen als trouwe getuigen, als woordvoerders der hoogste waarheid. - En al heeft de kerk later in het vuur der redetwisten wel eens den G e e s t laten vervliegen, terwijl men om d e s c h a a l bleef worstelen, al daalde menigeen te ras tot een b l o o t a u t o r i t e i t s g e l o o f af, bij het vergoden van de l e t t e r toch blijven de Schriften des N. Verbonds de hoeksteen van het gebouw der kerk, een onwankelbaar fundament, waarop wij veilig voortbouwen kunnen, een licht waarbij men ten allen tijde de dwaalgeesten onderkennen zal - een g e t r o u w w o o r d e n a l l e r a a n n e m i n g w a a r d i g .

- Maar wat dunkt u dan van al die strijdigheden in de berigten der Evangelisten?

- Deze maken mij al zeer weinig moeite - ik erken ze volkomen - ik wil zelfs geen poging doen

tot vereffening, al dat knutselen dient tot niets. - Het kan mij volstrekt niet schelen of de Heer voor of achter of binnen of buiten Jericho een of wel twee blinden genas - mij is het genoeg dat Hij blinden heeft genezen - ook stel ik er bitter weinig belang in of de Heiland op de ezelin of op haar veulen gereden heeft - dat zijn fraaije lekkernijen voor de school, kluifjes waarop al menig haarklovende schriftgeleerde zich de tanden stomp heeft zitten bijten zonder er wijzer of beter bij te zijn geworden. - De Geest des Vaders die over de discipelen komen zou en hen alles indachtig maken wat JEZUS geleerd had, die hen in de waarheid zou leiden, was echter geen Geest van waarzeggerij - veelmin eenige alwetenheid die hen al de onbeduidende bijzaken en omstandigheden weer trek voor trek te aanschouwen zou geven - en ofschoon die mannen volkomen 'in de waarheid' geleid werd - en vol waren des Heiligen Geestes, zoo bleven zij, wat hunne zinnelijke waarnemingen betrof, volkomen menschen, die bij alle waarheids liefde en trouw iets vergeten of er zich in vergissen konden.

Maar wat heeft de Christen met de questien der Theologen te maken - de waarheid zal zich aan elk opregt gemoed bewijzen zoodra men haar ernstig zoekt. - Wat maakt het den Christen dat de moderne Schriftgeleerden telkens al weder eenige nieuwe kritische bezwaren tegen dit Evangelie of tegen dien brief hebben uitgevonden, als Gods Geest de hooge waarheden des Christendoms in de tafelen zijns harten gegrift heeft? - Zulk een geloof alleen overwint de wereld - zulk een geloof alleen maakt zalig.

Wilt gij tot deze ervaring doordringen - wilt gij zelf-

standig weten of deze leer uit God is? - onderwerp u aan hare voorschiften - en dit doende zult gij tot ervaringen komen, die uwe godsdienstige overtuiging staven en bevestigen met ondoofbare kracht. Dit doende zal daar in uw gemoed een getuigenis ontwaken dat sterker zijn zal dan al de aanvallen van den twijfel en het ongeloof - een getuigenis dat u de waarheid doet verstaan, waardoor gij den Waarachtige zult kennen. Daar is eene zalving van den Heiligen 1 Joh. XI: 20 die ons het onderpand des Geestes in onze harten gegeven heeft 2 Gor. I: 21. - waardoor wij alle dingen weten en niet door alle wind van leering bewogen worden. Jaag naar dat innerlijk getuigenis des Geestes - dring door tot die diepe ervaring des gemoeds en dan zal uw geloof geworteld en gefundeerd zijn om nimmermeer te wankelen.

- Maar hoe komt men tot die getuigenis vroeg ik innerlijk bewogen en hoe weet ik dat zij eene onbedriegelrjke is?

- Wandel voor Gods aangezigt en wees opregt - opregt met Hem - opregt met u zelven - kies het IV^{de} en V^{de} hoofdstuk van PAULUS aan die van *Efeze* u ten rigtsnoer - langs dien weg komen wij tot de eenheid des geloofs en de kennis van den zoon van God, opwassende tot een volkomen man tot de mate van de grootte der volheid van CHRISTUS, opdat wij niet meer kinderen zouden zijn, die als de vloed bewogen en omgeroerd worden, door de bedriegerij der menschen om listiglijk tot dwaling te brengen; maar de waarheid betrachtende in de liefde, zullen wij opwassen in Hem die het Hoofd is, namelijk CHRISTUS. - Doch dit zeg ik u - zegt PAU-

LUS - en betuig u in den Heer - dat gij niet meer wandelt gelijk de heidenen in de ijdelheid huns gemoeds, verduisterd in het verstand, vervreemd van het leven Gods door de onwetenheid die in hen is, door de verharding huns harten, die ongevoelig geworden zijnde, zich overgegeven hebben tot alle onreinheid. Doch gij hebt CHRISTUS alzoo niet geleerd indien gij naar Hem gehoord hebt en door Hem geleerd zijt, gelijk de waarheid in JEZUS is - te weten: dat gij zoudt afleggen den ouden mensch, en dat gij zoudt vernieuwd worden in den geest uws gemoeds en den nieuwen mensch aandoen, die van God geschapen is in ware regtvaardigheid en heiligheid - En zoo deze dingen in u zijn en in u overvloedig zijn, zij zullen u niet ledig of onvruchtbaar laten in de kennis van onzen Heer. - Zoo is de kennis der hoogste waarheid aan de hoogste reinheid verbonden - geen waarachtige kennis van God zonder afstand van zonde - maar ook geen overwinning op de zonde zonder toenemend licht en voortgaande kennis der waarheid. Het streven van alle wijzen is geweest naar de kennis van de eerste bron aller dingen - de kermis van God - tot die kennis moet elk redelijk schepsel wederkeeren. Het is ons heil onze gelukzaligheid Hem te vinden - Zijne heerlijkheid te zien. - Welnu wilt gij Hem vinden - de reinen van harte zal het gegeven worden - maar zonder heiligmaking zal niemand den Heer zien. Heeft echter het aanvankelijk gelouterde harte slechts iets van Gods heerlijkheid aanschouwd - o

laat dan heel de wereld zeggen: gij dwaalt, uwe leerbegrippen zijn niet zuiver - Gods Geest getuigt met zijnen geest dat hij een kind van God is - en dat is hem genoeg.

- Maar zou men langs dezen weg niet tot eene schroomelijke geestdrijverij kunnen komen - was de bedenking die PRIMUS opperde.

- Geestdrijverij zal daar alleen ontstaan kunnen, antwoordde SECUNDUS, waar men de schrift zal los laten - Daar zal met de opgeblazenheid ook de diepe ernst en de ware opregtheid ontbreken en men zal zich met een schijn van heiligmaking vergenoegen zonder tot de waarachtige zelfverloochening te willen komen. Daar zal het echte getuigenis van God, de ware zalving des Heiligen ontbreken, en men zal een ijdelen waan, een ledige inbeelding daarvoor in de plaats stellen. Doch waar men bij het geloof deugd en bij de deugd kennis voegt, waar de zondelusl gedood en de begeerlijkheid gekruisigd wordt, daar zal men niet ledig of onvruchtbaar blijven in de kennis van onzen Heer - en geen gevaar loopen van in blinde dweepzucht zich te verliezen.

Het was tegen zonsondergang dat SECUNDUS ons na een paar dagen noodigde hem naar het strand te vergezellen. - Hier voegde hij zich bij de visschers, die in groepjes druk stonden te praten. De groepjes smolten allengs zaam tot een digten drom die ons omringde; maar wij verstonden niet regt wat er verhandeld werd; alleen begrepen wij dat de visschers nog voor den nacht onder zeil dachten te gaan. Eensklaps stroomde de schare naar de scheepjes - alle handen repten zich

om de vaartuigen digt bij een te leggen; wij stapten in een pink die in het midden lag. SECUNDUS stond op het dek - alle mannen ontblootten eerbiedig het hoofd om een eenvoudig avondgebed met hem te doen; daarna verhaalde hij op zijne levendige maar onopgesmukte wijze eene gelijkenis van den Zaligmaker, die hij hen zoo praktisch mogelijk verklaarde, met kracht en liefde aandringende op een beoefenend Christendom. Het was een onvergeetlijk uur voor mij. De zon ging onder over de schoone kalme zee, wier bruisen allengs krachtiger en statiger werd met het vallen van den avond en het opkomen van den vloed. Mijn hart was brandende van levendige aandoeningen.

- Is het niet alsof wij verplaatst zijn aan het meer van Tiberias en wij de Galilesche visschers zagen - zeide LEO tot PRIMUS, die als de eerbiedigste onder de eerbiedigen in diepen ernst daarbij stond en antwoordde:

- Ik dacht aan den grooten meester in de goddelijke eenvoud zijner prediking en het werd mij duidelijk, hoe elk die een waar visscher der menschen wil worden, vooral in kinderlijken eenvoud zijn discipel moet wezen.

Nog zie ik SECUNDUS daar staan vol ijver en liefde om zielen te vangen - in het midden dier wakkere gasten, die aan zijne lippen hingen, op wier gelaat gespannen aandacht, vaak diepe en heftige gemoedsbeweging zich teekende, en die met zoo warmen dank hem de ruwe handen boden, toen hij hun den Heer had aanbevolen. En wat mij het meest verbaasde, LEO en PRIMUS schenen niet minder bewogen door die eenvoudige, maar diep in de ziel dringende taal, dan de onbeschaafdste zeeman. O de geleerde en de visscher

hebben beiden ook maar ééne behoefte - de wijsgeer en het kind ontmoetten zich aan den voet van het kruis.

Zijne kanselredenen waren even eenvoudig als zijne improvisatie op het schip - en meestal bijbeloefeningen. Doch geene van die vervelende soort waarin men kleingeestig bij elk woord wordt staande gehouden als of ieder sylabe een tekst ware. - SECUNDUS vatte eenige hoofdpunten op, greep het heerschend idée uit elk verhaal of koos een treffend gezigtspunt - altijd bezielend, opwekkend, leerrijk, helder en warm. Maar de kerk en de visscherspink was niet alleen zijn leerschool, ook zijn huis was een kweekplaats van godsvrucht en liefde. Het stond er letterlijk den gansenen dag niet stil van bezoekers, want behalve de vele uren die hij doorbragt met de opleiding der jonge lieden en het onderwijs aan verwaarloosde en onkundige volwassenen, scheen hij de toevlugt in alle nooden te zijn, en de raadsman der gemeente in alle dingen. Deze had een gemoedsbezwaar - die verlangde nog eenige bijzondere verklaring - een derde wist niet regt hoe best te handelen als Christen in eene moeijelijke zaak - een ander kwam zijn leed bij hem uitklagen, of riep hem te hulp in de verzoekingen des levens.

Hoe leerde ik in die dagen ook zijn getrouwe gade waarderen, die hem in alles met de meeste liefde ter zijde stond. Zij tobde er nooit over dat men ongelegen kwam; zag niet zuur als de zeelieden het huis vuil maakten en een geur van visch achterlieten die zich aan alles mededeelde. Zij had zich in alles overgegeven aan de gemeente en verloochende zich ook gaarne in die vrouwelijke eigenheden, welke zoovele

vrouwen voor niets kunnen laten glippen - zelfs niet voor den Heer.....

- Ons huis is des Heeren - zei SECUNDUS - als Hij het van noode heeft, zullen wij ons gelukkig achten, en niets achterhouden gelijk ANNANIAS en SAPHIRA.

Er was dan ook geen zweem van weelde in dit huis - de eenvoud was er zelfs streng. Een plankenvloer - de witte muren - lange tafels op schragen en banken er langs - ziedaar wat hij schertsend zijn 'z a a l ' noemde, terwijl de huiskamer behalve de zeer gemakkelijke stoelen niets dan het noodige gerief vertoonde. Doch bij dien eenvoud heerschte hier toch iets zoo behaaglijks, een geest van orde en reinheid, een gulle blijmoedigheid, een zoete vrede die alle beschrijving te boven gaat.

Het trof mij diep hoe het nedrig hart van den beminnelijken PRIMUS zich vol bewondering, ja eerbied aan SECUNDUS aansloot en met hoeveel liefde en onderscheiding deze hem wederkeerig bejegende. Aan LEO was dit ook niet ontgaan, en na een lang gewigtig onderhoud met de beide waardige mannen, vroeg hij mij:

- Wordt hier niet vervuld ROB, wat de Apostel zegt: 'door ootmoedigheid achte de een den ander uitnemender dan zich zelve?'

En toch welk contrast tusschen deze mannen. SECUNDUS zoo bij uitnemenheid populair - in alles een uitdeeler aan de schare, zich geheel en al aan het praktische leven wijdende - PRIMUS zoo hoog wetenschappelijk, veeleer in alles een streng bewaker en afsluiter van het heiligdom der kennis en geneigd elk oningewijd indringer af te weren. En dan LEO weder

tegenover dezen in zijne natuurwetenschap verdiepte geleerde, die meer wist van het maaksel der dieren dan van het leven der menschen en als een vreemdeling leefde in het midden van de wereld - terwijl LEO zijne eerste waarnemingen op de ontdekkingsreis deed in die wereld, die de duisternis nog al te vaak liever heeft dan het licht - maar brandende van ijver om het licht te laten schijnen in die donkerheid! Welk een belangwekkende groep vormden die drie geheel verschillende mannen, elk zoo beminnelijk en achtbaar in zijne eigenaardigheid. Mijn hart genoot; mijn geloof herleefde; al wat verstrooid en verbrokkeld was in mijn gemoed scheen naar rust en harmonie te streven. Hoe goed was het mij hier in dien atmospheer van geloof en liefde en ootmoed. Ik dacht aan B e t h a n i e , aan LAZARUS met zijne MARTHA en MARIA.

Verheffend en veredelend had de geest des Evangelies ook hier op twee zusters ingewerkt. L o t j e was minder onrustig en luidruchtig, al was zij nog even bedrijvig en zorgvuldig gebleven. Een stille bedachtzaamheid scheen over haar gekomen, die haar met een waas van hoogere beschaving had omgeven. Zelfs hare houding en manieren, hoe ongekunsteld ook nog steeds, toonden iets van den weerglans van een edeler gemoedsbestaan, een kiescher smaak en een zachter inborst. En BERTHA, was zij niet eene edele MARIA geworden, steeds meer leerzaam en oplettend, steeds meer vervuld met dien geest der wijsheid, die niet uit veel studie maar uit een gelouterd harte uitgaat. Daarom was zij tevens zoo eenvoudig, zoo hartelijk en zoo zedig, dat ik haar bewonderen kon, zonder eenig gevoel van opzien dat scheiding zou gemaakt hebben tusschen

onze harten. - Ik had hier lang willen blijven en toch ons vertrek was op handen. - Het was dus met een bezwaard hart en een bedrukt gelaat dat mijn oog haar overal volgde met het plan om haar veel, zeer veel te zeggen, terwijl ik toch niet anders dan de meest alledaagsche gezegden wist uit te brengen, die maar een dekkleed voor de aandoeningen waren, welke ik geen lucht durfde geven. Hoe verweet ik mij nu mijne traagheid en mijn aarzelen om voort te spoeden op mijn loopbaan. Iets moest ik haar toch zeggen - dat voelde ik wel. Zoo kon ik haar niet in den vreemde laten trekken; en ik hunkerde naar een oogenblik van vertrouwelijk onderhoud; maar het kwam niet - en ik had al den tijd om honderd maal in mijn hart te zeggen, wat mijne lippen nog niet uiten mogten. - 't Was waarlijk of ze mij vermeed. Ik meende dat ze ook niet zoo vriendelijk voor mij was en spraakzaam als voor heen, en daar haar vertrek op den volgenden dag bepaald was, had ik niet veel kans voor een rustig tête-à-tête. Ik voegde mij dus bij haar aan het venster en terwijl SECUNDUS en LEO in een levendig onderhoud waren en LOTJE niet veel acht op ons sloeg zeide ik:

- Ik hoop niet dat uwe afwezigheid voor lang zal zijn, BERTHA.

- Ten minste voor een jaar, hernam zij zacht, terwijl zij eensklaps veel sneller begon te naaijen.

- Het smart mij deze reis niet te kunnen verhinderen.... Wat zou ik u gaarne weêrhouden!

- Zeg dat niet - ik heb God vurig gebeden mij een weg te openen - waarom zou ik dezen niet blijmoedig te gemoet gaan.

- Maar ik kan u niet blijmoedig zien heengaan.

- Kunt gij God niet met mij en voor mij danken, dat Hij mij gelegenheid geeft in mijn eigen onderhoud te voorzien en nuttig te zijn?' - vroeg zij vriendelijk naar mij opziende.

- Ik wenschte veeleer dat het aan mij stond u een anderen weg te wijzen (Daar breekt de draad door het dapper ophalen)

- Ach dat slechte garen!.... zegt zij ongeduldig.

- Maar meer dan wenschen heb ik helaas nog niet aan te bieden. - (Daar knapt de naald.)

- O dat goed is zoo geducht hard!...

- En als gij wist wat mijn hart voor u gevoelt en wat gij voor mij zijt ---

- Ik kan waarlijk niet meer zien - (maar het is het beven dier geoefende vingeren, meer dan gebrek aan licht dat dien draad verhindert in het oog der naald te glippen. Zij wilde opstaan, om digter bij het raam te komen.

- Blijf nog even, lieve BERTHA - ik zal u al te lang moeten missen, smeekte ik.

- Word toch niet zoo sentimenteel ROB! - ik bid u....

- Neen in ernst, het valt mij zoo bitter u te zien gaan.

- Zegt gij dit om het mij zoeter te maken, zeide zij zachter mij met een vlugtigen oogslag onderzoekend aanziende.

- Zou het u dan iets kosten mij?....

- Het scheiden van vrienden - kost altijd pijn - viel zij in met een smartelijken nadruk, die mij, ik moet het bekennen - goed deed - immers ik rekende mij iets aan van die pijn en ik antwoordde:

- De hoop van het wederzien stilt de smart van het scheiden, vooral als men weet, dat die scheiding de harten niet vervreemd en de gezindheden niet verandert.

- Alle trouwe vrienden, die eens tot mijn hart doordringen, zullen daar blijven wonen - hernam. BERTHA ernstig op haar werk turende.

- O laat mij tot die gelukkigen behooren BERTHA, en als gij wederkeert en ik gepromoveerd ben, laat mij....

- Er brandt iets! Er moet vast een draadje in de theestoof zijn gevallen - ruikt ge wel? - riep zij snel opstaande om de theestoof te onderzoeken - Of zij iets vond weet ik niet, wel dat zij wegsnapte en wij haar in lang niet weer zagen. En toen zij des anderen daags vertrok, maakte het schalksche LOTJE de opmerking, dat ik ten minste driemaal afscheid genomen had....

Ik was den ganschen dag ziek - althans mijn ligchaam was zoo door en door magteloos en lusteloos, dat ik een onuitsprekelijke behoefte had, om mij ergens neer te werpen en mij aan mijne droefgeestigheid prijs te geven, die als een zware last op mij was neergezonken. BERTHA nam al mijn levensvreugd mede.

Voor LEO was dit uitstapje van diepe beteekenis. Hij vond in den ijverigen, innig godvruchtigen SECUNDUS, een vriend en raadsman van onberekenbare waardij, in wien elk woord dat hij verkondigde ook zigtbaar werkende was. Hij kon zeggen: ‘leef voor het Evangelie’ - want men zag zulk een leven in hem. - ‘Zoek uwe eere niet, maar zoek de zielen’ - want hij toonde in alles een edel voorbijzien van zich zelven, bij het rusteloos streven om anderen

te behouden. Ook voor de bijzonderheden van het herderlijke leven en werken, kon hij LEO uit zijne rijke ervaring voorlichten - en met nieuwen moed en toch met den ootmoedigsten zin en veel stof tot nadenken, keerde deze tot zijn werkkring weder, om zich met hart en ziel aan zijne gemeente toe te wijden, en als een visscher der menschen door woord en wandel de harten te winnen voor het ééne noodige.

LEO ijverde intusschen niet zonder verstand. Zijn liefderijk hart, zijn fijne tact bewaarden hem voor die klip der overdrijving, waarop zooveel ijver verlamd, zooveel arbeid nutteloos gemaakt wordt. Hij overwon door een zacht geweld, hij overtuigde door het verborgene getuigenis van het geweten op te roepen, en de diepste inspraak van den nood der ziele, die wel overal bestaat, maar niet overal tot bewustheid gekomen is. - Geen overtollige woordenpraal bezwaarde de eenvoudige waarheid langer, geen ballast van zinnebeelden, die niet tot verduidelijking maar verduistering strekken - geen omhaal meer van kunstig gebloemte en weelderig loofwerk - maar zuiverheid, helderheid, frischheid en levenskracht kenschetste zijne redenen, die daardoor te edeler en krachtiger de ware schoonheidsvormen wedergaven, te nader aan die waarachtige welsprekenheid kwamen, die magt krijgt over de harten - heerschappij zoowel over het harte des kinds als des grijsaards, der geleerden zoowel als der eenvoudigen. Hoe meer hij brak met de ‘m a n i e r ’ - hoe meer hij zich ontdeed van het conventionele, zoo meer ontwikkelde zich zijn eigene zelfstandige opvattingen en uiting der waarheid, tot dat eenige uitnemende standpunt, waar kunst en natuur weer één zijn

in den mensch, waar het schoone en het ware niet meer is te scheiden, waar de magtige gedachten den vorm ganschelijk beheerschen, zich steeds een bevallige gedaante scheppen, omdat die vorm één is met het wezen. Zoo vermoeijend het voor mij steeds was geweest de kunstige meesterstukken van mijn broeder QUINTUS te volgen, zoo gemakkelijk bleef mij alles bij, wat LEO verkondigde: ja ik kwam gedurig in verzoeking om te meenen, dat ik in zijne plaats, dat alles juist zóó en niet anders zou gezegd hebben - eene illusie, die wij ons schier altijd zullen maken, waar ons de reinste waarheid in de eenvoudigste gedaante voor oogen treedt, zoodat wij niets zien, niets voelen dan haar en daardoor ook haar diepe beteekenis en volle kracht.

Zegenrijk was zijn invloed en bemoedigend de vruchten, die hij reeds hier en daar mogt zien rijpen in de gemeente, toen hij het aanzienlijk beroep van T. in G e l d e r l a n d kreeg. LEO aarzelde - zou hij die kleine kudde vaarwel zeggen, nu hij het zaad pas even zag ontkiemen, dat hij er had gezaaid? - En toch ook lachte het denkbeeld hem aan om zijne jeugdige krachten op grooter arbeidsveld te oefenen. Wist hij geen keuze te doen, een ander besliste voor hem. Schijnbaar welvarend, hing hem altijd een Damocles-zwaard boven het hoofd, het roerde hem aan. De brooze levensdraad dreigde te breken. Een hevige bloedspuwing bragt hem eensklaps op den rand des grafs. Groot was de ontzetting die deze noodlottige tijding onder al zijne lief hebbende betrekkingen en onder heel de gemeente verbreidde, en vurige gebeden stegen alom voor den geliefden jongeling op.

Zij vonden verhooring, het gevaar week; maar uiterst langzaam volgde de genezing, en de ijverige leeraar zag zich midden in zijn loop gestuit en tot een rust gedwongen, die zijn vurigen geest de hoogst mogelijke zelfverloochening oplegde. Van het nieuw beroep kon natuurlijk geen sprake meer zijn - maar wat had hij nu te doen ten opzigte zijner gemeente. Hij maakte er zich een bezwaar uit, bij zijn volslagen onmagt om iets voor hen te zijn, aan hen verbonden te blijven - en hoeveel stemmen er zich ook tegen verhieven, hij wenschte, dat een ander in zijn plaats beroepen en hij losgemaakt zou worden. Dit geschiedde en LEO keerde naar de ouderlijke woning terug, om daar zijne herstelling af te wachten.

XII.
Verplaatsing.

- TERTIUS, als gij mij lief hebt, dan zult gij mij hier niet laten sterven - had SOPHIE zoo dikwijls gezegd, tot de arme martelaar besloot haar een zoo schitterend bewijs zijner liefde te geven, dat deze nu voortaan boven allen twijfel verheven moest staan.

Op zekeren dag trad hij met een vergenoegd gezigt tot haar, en eene theatrale houding aannemende die wel bewees dat er een ongewoon tooneel op handen was, zeide hij plegtstatig.

- Lieve vrouw - wij gaan W a a l z i g t verlaten. Het was of hij zelf van de tijding schrikte, toen hij die woorden voor het eerst luidkeels uitsprak.

- Hemel TERTIUS! - riep SOPHIE hem om den hals vliegende - dierbare TERTIUS - dat is alleen om mij - ik weet het wel! - ik kan er u nooit dankbaar genoeg voor zijn! - Gij zijt een engel! - Maar Avaar gaan wij heen?

- Of u dit tweede punt zooveel genoegen zal baren

als ik wist dat liet eerste verwekken zou - betwijfel ik, beste! - Maar bedenk - dat ik thans veel voor de pers werkende - eene vermindering van traktement....

- Wat zegt gij? - Vermindering! - o TERTIUS moeten wij ons verminderen! - Is er nog eene Voorzienigheid! - Is er regtvaardigheid!....

- Stil SOPHIE - ik geloof dat W o e l d r e c h t een lief plaatsje is.,..

- Moeten wij daarheen! - naar dat moeras! - van de rivier naar de sloot - van den ijsgang naar de polders....

- Gij zijt niet bedaard genoeg beste - zet u nu eens rustig naast mij neder - en laat ons de zaak kalm in oogenschouw nemen!

- O TERTIUS! het is niet om mij zelve - wat kan het mij schelen, al moest ik mijn leven op M a r k e n slijten - ik ben overal tevreden, overal gelukkig waar gij zijt - maar 't kwelt mij om uwent wil. Een man van uwe verdienste zoo misplaatst en achtergesteld te zien! - O wat is de wereld toch onregtvaardig! - Wat zijn de menschen toch!.... En zij barstte in tranen uit....

TERTIUS greep hare hand, hij kuste die en zat er zoo verlegen bij als wist hij nu niet verder te komen. Het had hem zelf zoo onnoemelijk veel gekost - hij had dien strijd alleen gestreden. Boekzaal en courant had hij zorgvuldig voor haar verborgen gehouden, opdat hij haar eens regt verrassen zou als het beroep gedaan werd - Hij zelfverliet W a a l z i g t zoo noode - en nu zou hij al de vrucht van zijn offer gaan verliezen.....SOPHIE schreide onbedaarlijk en zuchtend dribbelde TERTIUS met de handen op den rug de kamer op en neder, angstig haar eerste woord verbeidende.

- Dat zal mijn dood zijn! - riep zij eindelijk - W o e l d r e c h t ! - Die uithoek der aarde!...

- Kom beste, wees niet zoo troosteloos - ik hoor er alles goeds van - en het is nu eenmaal niet anders....

- Wat, is er niets meer aan te doen?

- Ten minste, ik heb zoo goed als mijn besluit genomen.

- Neen, nu herken ik u niet meer! Aannemen, zonder mij! - o Hemel dat kan ik niet overleven! - Gij geheimen voor mij! - In zulke levenszaken buiten mij om te beslissen! - Nu is mijn ongeluk volkomen! - Wat is een mannenhart! - Wat is trouw!

- Beste, ik deed het, om u het pijnlijke van de onzekerheid te sparen en meende dat gij, gelijk gij duizend maal gezegd hebt, overal liever zoudt zijn dan hier.

- Ja, maar niette W o e l d r e c h t ! - dat is nu ook het uitgezochtste nest der wereld! - En dan, nog al minder traktement! - en dat met zooveel kinderen! - TERTIUS als gij mij lief hebt - laat mij dan hier maar sterven! -

TERTIUS wist dat alles; maar hij wist ook dat hij, het kostte wat het wilde, W a a l z i g t verlaten moest; en in die smartelijke zekerheid kon hij gelaten dit onweder over zijn achtbaar hoofd laten gaan, hoezeer het zijn hart ook schokte en pijnde. SOPHIE kwam ten laatste ook in zoo verre tot rede, dat zij bewilligde en zich tot de afreis gereed maakte, maar niet zonder aanhoudend morren en weeklagen, zoodat TERTIUS geduld ten einde scheen en hij tot vlagen van radeloosheid kwam, die hem tot eene drift vervoerden,

welke bij zijne deftige manieren iets zoo belagchelijks had, dat het mij onmogelijk zou geweest zijn er mijn ernst bij te bewaren, zoo ik niet geweten had, hoeveel dit gevoelig hart moest lijden eer het tot eene zoo heftige losbarsting kwam.

Kort nadat hij te W o e l d r e c h t was aangekomen schreef hij mij een zoo zwaarmoedigen brief, dat ik besloot hem te gaan bezoeken.

Ik vond hem in een veel kleiner huis dan hij te W a a l z i g t bewoond had op een donkere kamer, laag van verdieping en zoo ongeschikt mogelijk voor zijne werkzaamheden. Eigenlijk was het de zolder, van wier midden men een lange smalle kamer had gefabriceerd. Daar ik eenige betere vertrekken gezien had, gaf ik mijne verbazing te kennen, dat hij zich juist hier gevestigd had.

- Omdat men hier ten minste niet boven mijn hoofd kan woelen - antwoordde hij - en ik ben hier het verste van de keuken.

Ik begreep hem volkomen, maar woog toch al de mate van zijn lijden niet. Een paar uren later kende ik er meer van. TERTIUS zag er sedert het verlaten van W a a l z i g t zeer vervallen uit en zijn hoest nam dagelijks toe. Niet alleen was hij bij zijne gewoonte van vroeg opstaan gebleven, maar hij had de uren van zijn rust nog ingekrompen door laat opblijven.

- Ik sta op zoodra het licht genoeg is om te werken - zeide hij mij - en dan geniet ik een paar uren van zalige stilte, die mij sterken tot al de woelingen van den dag. Doch naauwelijks komt er beweging in huis of alle daemonen stormen op mij af om mij te pijnigen. Ik schrijf al de stukken voor het geschied- en letterkun-

dig gedeelte van het Tijdschrift van SEXTTUS - ik werk behalve dat nog in drie andere bladen, maar ik moet alles in een ruwen staat afleveren. Had ik rust, ik zou mijn werk kunnen verfraaijen en volmaken, dat is nu echter onmogelijk. Uit een letterkundig oogpunt niet alleen, maar ook voor mij zelven, hindert het mij schrikkelijk iets uit mijne handen te moeten geven, voor ik overtuigd ben, dat ik het niet beter maken kan. Maar de pers wacht op mijn handschrift! Op elke proef lees ik: - ‘spoed! spoed! kopij! kopij!’ - Deze gedachte maakt mij gejaagd en onrustig. Ik kom tot eene spanning en overprikkeling, die mij eene kinderachtige zwakheid en gevoeligheid aanblaast. Het hoofd klopt mij, het zweet breekt mij uit. Alle spieren trillen. Ik beef als een grijsaard. Elke snorrende vlieg hindert mij; de geringste stoornis is mij noodlottig. De angst hierover brengt mij tot wanhoop, en doet mijn drift opbruischen. Ik ben mijne kalmte kwijt - het hoofd loopt mij om - Maar de tijd staat niet stil - ik moet toch mijn getal bladzijden vullen! - God weet alleen welke foltering dit vaak is voor mijn afgetobden geest, voor mijn krank hart. Ik moet elk denkbeeld nemen zooals het zich maar het eerst voordoet, Zooals het opwelt moet het ten papiere gebragt worden, en zooals het daar staat moet het ter perse, om later tegen mij te getuigen, mij te doen blozen - omdat het beter had moeten, had kunnen zijn - zoo men mij tijd en rust kon geven!... Maar wat droom ik, alsof er eenige eer met mijn arbeid moest worden ingelegd! - Wat is de roem? - Roem voor een huisvader van acht kinderen, die gedeeltelijk van zijn geschrijf moet leven. Het is een jammerlijke zwakheid, dat

zulke denkbeelden soms nog ontijdig herleven. - En zie als ik met al mijn sloven maar een kleine aanwinst van rust mogt verwerven.... Rust is allengs mijn hoogste wensch, mijn vurigste begeerte geworden, en zij vliedt steeds verder van mij. Het wordt al drukker en woeliger om mij been. Bij het opgroeijen mijner kinderen, groeijen de zorgen, de moeite en de strijd des levens mede. Ik heb geen tijd om aan hen te arbeiden. Hier is zoo weinig gelegenheid tot hunne vorming. Mijn jongens regeren het huis en staan tegen mij op; ik ken de middelen niet om hen te leiden. Al mijne pogingen zie ik verijdelen. Zij verwikkelen mij in allerlei onaangenaamheden - ik moet alles verantwoorden wat zij goedvinden uit te rigten! En wat vermag ik er tegen als zij mijn vaderlijke lessen in den wind slaan?.... Ik ontrek mij dus zoo veel mogelijk aan het gezin om tijd te winnen voor mijn dagwerk. SOPHIE verwijt mij vaak dat ik er op in moet slaan - maar ik voel mij daartoe onbekwaam. Ik zou mij eerder door mijne kinderen kunnen laten mishandelen, dan door geweldadige middelen hun mijn verlangen doen verstaan.

Inmiddels had er een geducht onweder gebroeid in de jeugdige gemoederen zijner telgen. - Een storm stak op en de bui kwam nader. Een vreeselijk geweld liet zich in den gang hooren. TERTIUS trad in de deur der kamer en zeide plegtstatiglijk:

- Kinderen! - ik wil voor u werken dag en nacht om u al het noodige te verschaffen en u een eerlijken naam na te laten - maar gun mij rust - verbitter mij het leven niet door uwe oneenigheid. Hebt elkander lief en wees stil - ik smeek het u....

Maar de worstelende partijen schenen zich om hem niet meer te bekreunen dan om den magteloozen vogel, die op hun getier angstig in zijne kooi omfladderde.

TERTIUS poogde een der kleine gladiatoren beet te krijgen, maar liep er stompen en schoppen bij open zou letterlijk onder den voet geraakt zijn, zoo SOPHIE die er beter slag van had, er niet met een mattenstok op los was getrokken, tot de klomp van drie worstelende jongens zich ontwardde en elk zijne armen en beenen weer magtig wordende, zich met de vlugt redde.

TERTIUS sidderde en bleef nog als verstomd op de eigen plek staan om tot bezinning te komen, toen de verkropte toorn zijner vrouw zich een uitweg zocht op zijn onschuldig hoofd.

- 't Is alles uw schuld - uwe ellendige flaauwieteit! Doe als ik - sla er met een stuk hout onder als zij geen rede verstaan en toon dat gij v a d e r zijt! Ik moet altijd maar voor den boel opdraaijen. Op mij alleen komt alles neer, en dan ben ik per slot van rekening nog de kwade vrouw, terwijl gij de goede man heet. - Gij zit maar bij uw boeken en weet niet meer van het leven en de wereld dan een kuiken. Ik kan de kastanjes uit het vuur halen. - 't Is heel pleizierig voor een vrouw om zulk een man te hebben, die haar voor alles maar alleen laat zorgen en sloven - die nooit de jongens eens zal afrossen, nooit een slagter of een kuiper eens te regt zetten - die alles maar over zijn kant laat gaan. Ik moet met iedereen afrekenen - ik moet met alle menschen spreken - 't is een leven!.... O ROB het is zoo gemakkelijk om met de heele wereld vrede te houden, als men zich maar in zijn kamer opsluit en ieder laat begaan. Doch als

de man dat doet, moet dan de vrouw niet in de bres springen? - Als ik niet op mijn tellen paste dan werden wij rondom uitgeplukt en bedrogen; want het is hier alles slecht volk. - Er zou zooveel gestolen worden en afgezet als er gewonnen wordt, dat verzeker ik u. - En als ik de hand niet aan de jongens hield dan kwam er niets van teregt. Maar mij zullen zij de baas niet worden - daar zal ik voor zorgen - al zegt TERTIUS dat ik ze niet slaan moet - zij zullen weten dat ik hun m o e d e r ben....

Ofschoon SOPHIE hier hare diepste overtuiging rondborstig had uitgesproken, bleken hare m o e d e r l i j k e maatregelen tot verbetering harer kinderen, niet bijzonder gelukkig te slagen. Althans de jeugd scheen haar geweldigen toorn en haar duchtige stokslagen even weinig te vreezen als de zachte hand des vaders, die zij letterlijk bespotten, omdat zij door de ruwheid der moeder verstompt en onvatbaar gemaakt waren voor alle stille en edele indrukken en verteederende zachte gewaarwordingen. Zijne liefde tegenover hunne ondankbaarheid, zijn onbezweken zachtmoedigheid voor hunne lastige gebreken, zijn taai geduld en alles opofferende zelfverloochening werden zoo weinig begrepen door SOPHIE, als door hare kinderen en hem voor zoovele ondeugden aangerekend.

Ik zal niet ontveinzen dat er eene toegevenheid bestaat, die meer nalatigheid is dan welwillenheid - meer zwakheid en traagheid dan edelmoedigheid - maar bij TERTIUS was het een totaal gebrek aan menschenkennis. Hij was een vreemdeling in de wereld, ja de onschuldigste, argelooste mensch, dien ik ooit gezien heb; maar ook de meest onbedrevene in het

dagelijksch leven, de onbruikbaarste en onweerbaarste te midelen van een ‘krom en verdraaid geslacht.’

Deftig en waardig te ieder uur en overal, altijd vervuld met de schoonste en edelste denkbeelden of verloren in de verhevenste en diepzinnigste vraagstukken der geleerde wereld, stond hij vaak verlegen voor de eenvoudigste dingen en wat elk ander ligt zou zijn geweest viel hem zwaar. Wat was het hem een bittere kwelling als SOPHIE hem opdroeg een of ander briefje aan een winkelier, fabrikant of ambachtsman te schrijven! De correspondentie met zijn turfboer kostte hem vrij wat meer dan zijn latijnsche briefwisseling met buitenlandsche geleerden. Dan zat hij te tobben en door te halen en over te schrijven als een schoolknaap, en bragt ten laatste nog iets zoo koddigs voor den dag, dat ik mijn lach met moeite verkneep, terwijl hij radeloos de pen wegwierp met een wanhopig:

- Ik ben er waarachtig niet toe in staat, SOPHIE! - schrijft gij toch zelf zulke dingen.

SOPHIE grijpt misnoegd het papier voor hem weg en slaat de handen in elkander, terwijl zij leest:

- Wel lieve hemel! - ‘b e l e e f d e l i j k v e r z o e k e n’- is dat nu aan zulk een lompen boer schrijven! - ‘o f h i j d e g o e d h e i d z o u w i l l e n h e b b e n’ - alsof het een groote gunst is dat ik nog meer van hem neem.... ‘z o o v r i e n d e l i j k w i l t z i j n’ - heb ik ooit zoo iets gehoord! - ‘m i n z a m e g r o e t e v a n m i j n e l i e v e e c h t g e n o o t e’ - Die lieve echtgenoot zal hem minzaam groeten, als hij mij weêr zulke losse turf durft meêbrengen! - of mij zoo in verlegenheid laten! - ‘d e e e r h e b t e z i j n!’ - Neen, dat is al te dol - dan moet THOMAS maar mijn secretaris wor-

den - dat kind zal het nog beter maken. O die geleerden! - Onhandelbaarder menschen zijn er op den aardbol niet! Een kind kan ze bij den neus hebben.

- Nu beste vrouw - smeekte TERTIUS - denk dat mijne proeven gereed moeten zijn - laat THOMAS dan maar aan den turfboer schrijven.

THOMAS had intusschen veel kans om voor dien brief voltooid was, eenige klappen op te loopen, hoewel hij moeders lieveling was - doch daaraan was hij zoo gewoon, dat hij er geen de minste vrees voor koesterde. Met een heel verwaand gezigt nam hij de pen, terwijl hij niet weinig door zijn verbitterde moeder werd opgehemeld.

- Kom THOMAS, uw geleerde vader kan geen brieven aan een turfboer schrijven... Gij moet dan maar eens zien hoe u dat van de hand zal gaan.

- Ha! ha! ha! - grinnikte THOMAS - kan hij dat niet eens - ik dan wel. - Ik zal dien dominen boer ferm beduiden, dat hij op zijn tijd heeft te passen, of dat hij anders nooit weerom behoeft te komen. Laat mij maar eens begaan mama.

- Die jongen heeft karakter! - zei SOPHIE ter zijde tot mij - o! daar zit zooveel in dat kind!...

THOMAS hoorde het wel en blijkbaar niet voor de eerste keer; hij maakte allerlei onuitstaanbare grimassen bij het schrijven, terwijl hij zeide:

- Gij moet het hem nooit weer vragen mama - ik zal al uw brieven wel schrijven.

En dat was de zoon van mijn waardigen leermeester, mijn edelen uitstekenden broeder, die dus verachtelijk over dien kundigen braven vader sprak! - Ik verstomde daarbij van smart en ergernis. SOPHIE was

zeer veranderd of liever zeer toegenomen in dezelfde noodlottige rigting. Zij was voortgehold op dien vreeslijken weg van onbeteugelde hartstogtelijkheid, die haar slagtoffer steeds onedelmoediger - om niet te zeggen grover en laaghartiger moet maken en altijd lager zinken doet. Het bevallige, het sierlijke, dat haar uitwendige mensch pleeg te tooijen, was zelfs verloren gegaan door de dagelijksche inwerking van hatelijke gemoedsbewegingen. De natuurlijke welwillendheid scheen geheel op den achtergrond gedrongen te zijn en van die gulle goedheid, die haar eenmaal sierde, was slechts een zwak spoor meer zigtbaar. Bitser was haar taal en scherper hare stem - vaak heesch geschreeuwd in dagelijksch krakeel met kinderen, bedienden of dorpelingen. Hare oogen stonden wilder - hare trekken waren spijtiger-al hare bewegingen minder gracelijk - niets meer over van die betooverende aanminnigheid, die TERTIUS eenmaal in haar had bekoord.

Zoo gaan wij opwaarts of nederwaarts - zoo naken wij tot God of zwerven wij verder van Hein heen. - Zoo worden wij zegenende engelen in zijn rijk, of daemonen der kwelling en beproeving van onze togtgenooten. Zoo maken wij ons bruikbaar tot ‘vaten ter eere of tot vaten ter oneere’ in het groote huis dezer aardsche maatschappij.

XIII.
Mededingers.

Liet ik onder smartelijke gewaarwordingen den beminnelijken martelaar aan zijn huiskrnis over, bij eene verplaatsing, die geene bevordering was - ik wenschte te zien, hoe QUARTUS en ADÈLE hunne groote verhooging droegen, want QUARTUS was reeds sedert een paar jaar te 's G r a v e n h a g e beroepen. ADÈLE was buiten zich zelve geweest over dit beroep, dat door QUARTUS niet dan schoorvoetende was aangenomen op haar onophoudelijk aandrijven. Reeds bij de eerste overweging der zaak gevoelde hij zeer wel dat het iets anders was in een kleine stad de e e r s t e te zijn, dan in een groote de d e r d e o f v i e r d e. Hij raadpleegde daarover met vader en oudste broeders en allen kwamen zij daarin overeen, dat de zaak een groote schaduwzijde voor hem had - daar hij volkomen zeker was eene gemeente die hem lief had te voldoen, en onzeker of hij in dien grooten kring tegenover zeer uitstekende ambtgenooten dezelfde mate van voldoening geven zou.

TERTIUS en SECUNDUS vooral baden hem, zich niet door een ijdele gloriezucht te laten verblinden, en zijne krachten wel te wegen of hij het zou kunnen dragen, anderen zich voorgetrokken te zien.

ADÈLE vond deze bedenkingen bekrompen en zag daarin gebrek aan waardering zoowel van de talenten als van den inborst haars mans. Zij verklaarde, dat zij overtuigd was, dat hier de arghstigheid van het harte de broeders tot zulke taal vervoerde, waarin zij duidelijk de afgunst zag doorschemeren.

De natuurlijke hooghartigheid van den steeds gevierden en gevleiden QUARTUS, die zich nooit met uitstekende talenten had behoeven te vergelijken, kreeg de overhand en hij aanvaardde het beroep.

Het was eene hagchelijke onderneming. Te Z. was QUARTUS een licht van de eerste grootte geweest, de roem van het stadje en de redenaar bij uitnemenheid in vergelijking van zijne weinig begaafde ambtgenooten; niaar te 's H a g e waren in die dagen niet alleen mannen die zich met QUARTUS meten konden, maar zelfs twee die hem verre overtroffen. Zijn optrede zou dus al terstond onder het zeer gewone gerangschikt worden. Maar de aantrekkelijkheid die al het nieuwe omgeeft kwam hem hier een tijd lang te hulp, en het scheen waarlijk dat de opgang dien QUARTUS maakte, al de onheilspellende voorgevoelens der broeders beschamen zou. ADÈLE zegevierde en schreef hun stekelige brieven, waarin zij tegen de zwakheden van het arglistig harte waarschuwde en onderwees, dat men blijde moest zijn met den blijden, ook al hadden wij zelve geen slof tot vrolijkheid.

QUARTUS scheen zich echter in zijn eerste preken

zoo geheel uitgeput te hebben, dat men alras over eentoonigheid begon te murmelen en menigeen verzuimde geen der oudere predikanten langer om een nieuw aangekomenen die niets op hen vooruit had. De snel ontvlamde geestdrift verflaauwde. De schaar dunde. QUARTUS voelde met schrift dat hij daalde, maar ontveinsde zich dit eerste onrustbarende verschijnsel - en lang had hij zich in dien toestand kunnen paaijen met de drogredenen, die ADÈLE zoo vernuftig wist uit te denken, om die verkoeling eenigen schijn te geven - zoo er niet reeds in zijn tweede jaar door den dood van den oudsten leeraar op nieuw een beroep gedaan was geworden.

Een jong mensch van groote verdienste, D^{r}. BIKKER genoemd, verscheen nu als de wederpartijder van zijn roem. Eensklaps zwenkte het wuft publiek om het nieuwste den palm der eere te reiken. De wispelturigen, die QUARTUS alleen gevolgd waren, omdat hij de nieuwste was, verlieten hem nu oogenblikkelijk - terwijl de degelijksten van hem aflieten, omdat zij zijne oppervlakkigheid onderschept hadden en geen voldoening vonden in zijne prediking. Een zwerm van jongelieden kleefde hem echter nog aan, en deze wilde hij behouden tot elken prijs. Allengs sloop er meer gemaaktheid en kunstenarij in zijne voordragten; een angstig wringen om tot effect te raken, kon aan een geoefend hoorder niet ontsnappen, en opwindingkwam nu steeds meer de kracht der overtuiging vervangen, en overspanning trad voor bezielend gevoel in de plaats.

De achteruitgang trof mij diep, toen ik QUARTUS te 's H a g e hoorde, en met kommer sloeg ik hem gade,

bij het geweld, dat hij zich aandeed om zijne hoorders aan zich te boeijen, door schitterende woorden en een opgewonden voordragt. Uitgeput kwam hij thuis en naargeestig gestemd zonk hij in zijn stoel neder. Hij zag er opgezet en verwilderd uit en ging weldra naar zijn kamer, waar hij een geruimen tijd sliep. Doodsbleek kwam hij weder beneden om te eten, maar hij scheen meer dorst dan honger te hebben. Na den maaltijd werd hij eerst weer spraakzaam en opgeruimd en nu verhaalde hij mij, dat hij geheel van leefregel was veranderd.

- In stede van gelijk voorheen in den vroegen morgen te werken, stel ik thans alles in den nacht, zeide hij, en dat bevalt mij uitnemend. Het is mij, of ik mij des daags niet meer voldoen kan - al wat ik voortbreng is even dor en koud; ik kan er geen gloed of leven meer inbrengen - doch tegen den nacht word ik helderder - ik kan alles gemakkelijk onder schitterender licht brengen als de fantasie mij wat helpen wil.

- En overvalt u dan de slaap niet?

- Sterke koffij verbant die wel en krijg ik een aanval van hartkloppingen of duizeling - dan bind ik een natte doek om het hoofd of schuif een raam open om de koele nachtlucht even binnen te laten.

Ik wierp een bedenkelij ken blik op ADÈLE - zij glimlachte en zeide:

- Hij heeft alles voor zijn vak over - zijn ijver is voorbeeldeloos.

- Maar zijn zulke middelen vol te houden? - vroeg ik met ware onrust.

- Men moet soms eens afwisselen van prikkel, ant-

woordde QUARTUS - waar hij mede afwisselde, zeide hij niet.

In den loop der week trok het mijne aandacht, dat QUARTUS de hebbelijkheid had gekregen van bittertjes te drinken, hetgeen hij tijdens mijn verblijf ten zijnen huize, eene noodlottige gewoonte pleeg te noemen, die reeds menigeen in het verderf had gestort. - Doch hoe sloeg mij de schrift om het hart, als ik ook nog in zijn boekvertrek rondsnuffelende, een halfgevulde flesch en een gebruikt glas in zijn boekenkast vond. Dit vreeslijk spoor volgende kwam ik tot de smartelijke ontdekking, dat mijn arme broeder zijne opwekking in de verderflijke opflikkering der verhitting van zijn brein ging zoeken, en dat een valsche eerzucht hem tot de schande zou brengen. - Wat moest ik doen? - Wat kon ik jongere zeggen? - Een treurig zwijgen bleef mij slechts over.

ADÈLE was opgeruimder dan ooit. Geen wonder, zij had haar wensch gekregen en was tot haar geboortestad wedergekeerd. Wel was er veel veranderd, maar toch hoeveel betrekkingen hervond zij er niet, met welke zij hare geliefkoosde gesprekken over de fortuinen der aanzienlijkste familiën kon voortzetten - want ADÈLE scheen het tot haar levenstaak gesteld te hebben, den loop der erfenissen na te gaan; zij wist naauwkeurig of iemand fortuin had of niet, en zelfs wist zij uit welke verschillende kanalen het was voortgevloeid en stelde er het hoogste belang in, zich te onderrigten welke de vermoedelijke loop kon zijn, die dat geld zou nemen. Het was koddig haar met een ernst over deze gewigtige aangelegenheden te hooren redekavelen, alsof het vraagstukken waren waarmede

het welzijn van haar huis of het geluk van den staat kon gemoeid zijn. Ik trof haar in een goeden luim, bijzonder ingenomen met SEXTUS, die was overgekomen om zijne gaven ook te 's H a g e ter bewondering prijs te geven. Het was hem niet genoeg als redacteur zich lauweren te garen, hij toog ook als verhandelaar op de jagt der vermaardheid en reisde rond met eene voorlezing, die hij later nog weer in zijn maandwerk te pas zou brengen. In belang van dit geschrift betuigde hij al ras zijn verlangen om met Dr. BIKKER in kennis te komen.

- Daartoe zult gij dezen avond in de gelegenheid zijn - antwoordde ADÈLE.

- Dat is heerlijk - zei SEXTUS - ik hoor dat hij een goed vers maakt.

- En ook uitnemend voordraagt - voegde ik er onbedacht bij - want ADÈLE zag mij met een paar oogen aan, alsof ze mij verslinden zou, dat ik zoo ontaard kon zijn van iets tot lof te zeggen van hem, die de onschuldige oorzaak was van mijns broeders harteleed.

- Ik spreek alleen in belang van mijn maandwerk, hernam SEXTUS - jonge dichters plegen gaarne hunne gedichten in druk te zien en dat is een uitkomst voor een redacteur. Begrijpt ge?

Ik begreep. En de dichter in kwestie daagde op.

Op het hooren van zijn welluidende stem, zag ik QUARTUS verbleeken; maar als hij binnentrad werd de bleekheid vervangen door een hoog rood; soms vloog een zenuwachtige trilling over zijn gespannen trekken bij het moeijelijke onderhoud. De jonge prediker bejegende QUARTUS met de meeste oplettenheid, ja met al die onderscheiding, waarop een ouder ambtsbroeder maar eenigzins aanspraak kon maken. Doch

QUARTUS bleef koud en stroef en beet de woorden korzel af, die hij gedwongen was hem toe te voegen. Hoe gemakkelijk en vrij de jonge man ook in den aanvang was, hij begon zich eindelijk ook gedrukt te gevoelen en steeds minder op zijn gemak, terwijl ADÈLE hem met grootmoederlijke ontferming bejegende.

SEXTUS daarentegen liet niet na hem de gepaste hoeveelheid complimenten toe te dienen en hem ten slotte te bidden het gezelschap op zijn jongst gedicht te onthalen. Met de meeste eenvoudigheid en welwillenheid ging BIKKER daartoe over. Hoe het de anderen te moede was weet ik niet, maar mijn hart en ziel dronken volop poezij zoo als ik de poezij versta.

Dat waren geen coupletten van enkel bruispoeder - maar er was ook zin en ziel in - en het was er mij zoo wel bij om het hart. Daar zijn verzen die mij doen denken aan kapstokken vol zondagsche kleeren of winkels van gemaakt goed-'t is alles keurig geschikt en sierlijk gedrapeerd - maar - er is toch g e e n l i g c h a a m i n - v e e l m i n e e n z i e l. De verzen van Dr. BIKKER echter waren echte verzen die lijf en ziel in het sierlijk gewaad staken. De hoogste hulde die SEXTUS te bieden had was een plaats in zijn maandblad. De dichter beloofde zijn handschrift en SEXTUS wreef zich in de handen over dien buit.

Hoe schrikte ik echter uit mijn zoete betoovering op als ik QUARTUS na BIKKERS vertrek met verbeten wrevel hoorde mompelen:

- Gehuichelde vriendelijkheid - verachtelijke onderkruiper! Overal weet hij zich in te dringen.

Werd dit van zijn persoon gezegd - wat zou er

van zijn vers worden. Ik waagde het niet er van te reppen, maar de redacteur had toch een al te goede vangst gedaan om er nog niet eens van op te halen.

- Er is veel moois in dat ding- zei hij met al de zekerheid van een kenner.

- Maar 't is niet van hem - viel QUARTUS in - dat moet je nooit gelooven. Stellig vertaling!

- 't Idée is ten minste geheel niet nieuw - beweerde ADÈLE - maar men wil dat dan natuurlijk niet te kennen geven aan zoo'n jong mensch.

- Nieuw? - Er is niets oorspronkelijks in het heele ding! - riep QUARTUS - (Ik schrikte geweldig op.) - Een idée, dat honderdmaal verwerkt is....

- Ik moet erkennen - hernam SEXTUS - zulke idéën zijn afkomstig van de dichters der middeleeuwen.

- Laten zij iets dergelijks gedacht hebben, waarom kon BIKKER dat zelfde niet bedenken? - vroeg ik.

- Zelfvinden? hij? - lachte QUARTUS, ongeloovig het hoofd schuddend - alles overgenomen!

- De middeleeuwsche dichters ontleenden hunne beelden echter reeds aan de kerkvaders, hernam SEXTUS met geleerde koelzinnigheid - om de denkbeelden van BIKKER nog eens over te trechteren.

- Kom! zei ik gemelijk - die oude pruiken zouden dus deze schitterende idéën geschapen hebben.

- Geschapen! - dat is geheel iets anders, hernam QUARTUS - die idéën waren ook niet o o r s p r o n k e l i j k van hen - (ik voelde kippenvel) - Zij hebben die aan den dichter van P a t h m o s o n t l e e n d .

- Wel dat is een uitrekening! riep ik geërgerd. - Ik denk dat BIKKER zijn gedicht dan wel uit de eerste hand uit de Openbaring van JOHANNES heeft kun-

nen putten. Als gij dan den Apostel de eer der oorspronkelijkheid ten minste maar laat.

- In het geheel niet! riep SEXTUS - niets minder oorspronkelijk dan de gedichten van JOHANNES! Hij nam de bouwstof tot zijne d r a m a 's uit de gezigten van EZECHIËL.

Ik zat verslagen neder voor zulk een aaneengeschakeld plagiaat. De onverbiddelijke SEXTUS vervolgde echter, als om mij niet te laten adem scheppen.

- En in EZECHIËL vindt men vaak JESAIA terug.

- EZECHIËL heeft zich kennelijk naar de Chaldeeuwsche wijzen gevormd - bevestigde QUARTUS- en o n t l e e n t zijne beelden veelal aan de eigenaardige Babylonische wereld, die hem omgeeft - van daar zijne wondervolle paleizen, zijne bruisende waterstroomen enz.

- Behalve hetgeen hij van ZOROASTER heeft overgenomen- voltooide SEXTUS.

- Bah! van al het o v e r s c h e n k e n e n l e e n e n ! - riep ik geheel gedesillusioneerd - Zoo zal waarlijk ZOROASTER dan de eigen vader van al die schoone poëzij zijn!

- Te zeggen - hernam QUARTUS ‘d e v a d e r ’ wel niet - want het is niet geheel onwaarschijnlijk, dat ZOROASTER aan de Kaspische zee niet eenige Joden van de tien stammen zal hebben aangetroffen, die hem....

- Loop nu naar den drommel met uwe Joden en uwe reeks van putters en overtappers! - riep ik in wanhoop - is dat het menschenbrein verguizen en heel het menschdom tot een apenreeks maken! een papepaaijen geslacht, die elkander eeuw in eeuw uit achterna babbelen! - Schaam u redacteur, gij schijnt naauwelijks meer aan de mogelijkheid van iets oorspronkelijks te kunnen gelooven.

- Ten minste niet aan die van zulke dichters als BIKKER - hervatte QUARTUS geheten.

Vergeefs trachtte ik iets ten zijnen gunste in het midden te brengen-de smart had QUARTUS zoo onregtvaardig gemaakt, dat hij voor geen rede vatbaar was. Doch wat mij van dit alles het meeste smartte was dit, dat ADÈLE niet het minste deed, of wist te doen, om QUARTUS bij al hetgeen hij leed iets te verzoeten of zijne gedachten een andere rigting te geven. Mogt mijne goede moeder, die zeer wel het pijnlijke van zijne positie doorzag, zijne zienswijze soms al eens trachten te wijzigen, ADÈLE's ijdelheid vernietigde elke betere opwelling, hare aardschgezindheid doofde de meer edele opvatting, die hij voor zijne roeping had behooren te voeden. Zij bluschte het betere in hem uit om het kwade aan te blazen, en zij voedde wederkeerig haar eigene gebreken door de zijne te stijven.

Dat is de veelbeteekenende wisselwerking van menschen op menschen. Waar de reisgenooten op den levensweg elkander niet veredelen, niet verheffen, niet reinigen - daar zinken zij ook zelve steeds dieper weg en worden te meer nog bevlekt. Doch waar zij zich zelven heiligen en volmaken, daar vormen en zuiveren zij ook den anderen om wederkeerig door deze dagelijks meer ondersteund, ontwikkeld en gelouterd te worden.

XIV.
De vlugteling.

Ernstig en zwaarmoedig hervatte ik mijne studie, want ik kwam nu met rassche schreden het gevreesde tijdstip van mijn doctoraal examen nader, waarvan heel mijne toekomst afhing. De schuwheid en vrees mij als kind zoo diep in de ziel gedrukt, kregen een verlammende kracht op mij. Alle zelfvertrouwen had mij verlaten - één denkbeeld vervolgde mij altijd en overal: de angst van niet door het examen te zullen komen. Hoe tobde ik dag en nacht om mijn hoofd met allerlei geleerdheid op te proppen. Hoe benijdde ik die zorgelooze jongelingen, die even vrolijk voortleefden, zoo gerust als waren zij zeker van den goeden uitslag, terwijl ik mij naauwelijks eenige verademing gunde. Mijn kommer en onrust rezen met ieder morgen, klommen met ieder slapeloozen nacht, die ik werkende doorbragt. In een bijzonder onderhoud had ik een der professoren mijn opzien tegen elk examen onbewimpeld geopenbaard en mijn verlangen te kennen gegeven om

nog een jaar te blijven, zoo bij mij te zwak mogt keuren, maar hij stelde mij volkomen gerust en betuigde zelfs zijne hooge tevredenheid over mijn vlijt en volharding. Deze aanmoediging schonk mij wel voor eenigen tijd een onnoemelijke verligting, maar hief toch mijn beklemdheid niet geheel op - integendeel die opwekking begon mij allengs weer te ontschieten en de vrees won met elken dag veld, dat ik er niet door zou komen. Ik zag in gedachte mijn vader in volle verontwaardiging mij met zijn bittersten spotlach straffen - en het hart scheen mij van pijn te zullen breken.

Sedert het uur voor mijn examen was vastgesteld, had ik geen rust of duur meer. WILLEM JORDINS, die hoewel reeds gepromoveerd, nog te L e y d e n was, kwam veel bij mij en trachtte mij moed in te preken - maar ik was door overspanning buiten mij zelven. Eindelijk brak de gevreesde dag aan. In den morgen kwam WILLEM bij mij oploopen. - Ik zat nog ongekleed aan een ontbijt, dat ik niet had aangeroerd.

- Weet gij wel hoe laat het is? - riep hij, op de pendule wijzende.

- 't Kan mij niet schelen - ik ga niet - antwoordde ik hem verwilderd aanziende.

- Gekke praat mijn jongen! - moed gevat! - Wasch u eens frisch. - Kom ik zal uw kamerdienaar moeten zijn voor dezen grooten dag - kam uw woeste haren eens uit uwe oogen - ik zal intusschen thee voor u zetten.

WILLEM gaf mij letterlijk de kleederen in de hand en ik trok ze werktuigelijk aan, gedurig klagende:

- Ik ben ziek! - dood ziek - ziet gij dat dan niet?

- Verbeelding! - Gij hebt er ook geen tijd voor

- gij zult de professoren toch niet vergeefs laten zitten?

- Ik kan niet! ik kan niet! - riep ik, de handen wringende.

- Maar ROB! kom dan toch tot uw zinnen! -sprak WILLEM gestreng.

- Nog een jaar wil ik wachten - antwoordde ik - nog één jaar JORDINS - dan ben ik zeker van mijne zaak.

- Zijt ge nu geheel en al dol! hoor de klok slaat - het is uw tijd - en WILLEM zette mij den hoed op het hoofd - en trok mij met zich voort; maar ik rukte mij los en viel op een stoel neder, terwijl ik uitriep:

- Ik ga niet WILLEM - ik ben niet in staat - ik weet niets - ik krijg nog een beroerte.

Hij schonk mij een glas water in en troonde mij met zich de straat op, maar ik kon de beenen naauwelijks voortkrijgen. Wij kwamen nog eenige kennissen tegen.

- Kom, fluisterde hij - houd u manlijk - laten onze kameraden niets van dit zwakke oogenblik merken. - Gij hebt waarlijk niet het minste te vreezen; ik weet dat men met u is ingenomen - en u niet zal bezwaren.

- Ik weet niets! - bleef ik roepen - niets hoegenaamd, WILLEM - laat mij een jaar wachten - ik ben ziek - Maar JORDINS, die mij onder den arm had genomen, hield mij stevig vast en wij stonden reeds voor het gebouw waar mijn lot beslist zou worden.

- Nu moed gevat ROB, fluisterde hij mij nog in - en ik - op het zelfde oogenblik dat mijn arm uit den zijnen gleed, scheen de wanhoop mij geheel en al te overmeesteren. Als een hollend paard zette ik het op

een loopen, ijlde als een dol mensch voort en ter stad uit - en niet voor dat ik de poort een goed half uur achter mij had, waagde ik het stil te staan en om te zien. Daar stond ik als een verwezen zondaar, stampte woedend op den grond, sloeg mij met de vuist voor het hoofd, en keerde langzaam naar de stad terug. Het was of de steenen mij naar het aangezigt vlogen, alsof heel L e y d e n mij uitjouwde, alsof de dwaasheid mij op het voorhoofd geschreven stond. Ik weet niet hoe ik mijn huurkoetsier bereikte; maar ik kwam er en bestelde een rijtuig, wierp er mij radeloos in - tot den koetsier zeggende:

- Naar U t r e c h t, zoo gaauw u geleerd is.

Daar rolde de calèche met mij voort, terwijl ik er zoo diep in weg dook als maar mogelijk was om door niemand gezien te worden. Welk een uur! - Welk een reis was dat! Ik waagde het den ganschen dag niet mijn hoofd buiten het portier te steken - en ik was blijde, dat het reeds laat was, toen wij te U t r e c h t aankwamen. Ik besloot hier den nacht te blijven en te beraadslagen wat mij nu verder stond te doen. Afgemat wierp ik mij op het bed en peinsde en zon waar nu heen te gaan. Ik begreep dat ik mij moest schuil houden - maar waar zou ik mij het veiligste verbergen kunnen. Tegen den morgen was ik het met mij zelven eens geworden, dat ik best deed om mij op de trouw van mijn vriend ARONSEN te verlaten en voorloopig eene wijkplaats bij hem te zoeken. Ik nam dan weder een rijtuig en reed naar A m e r s f o o r t, het zoo aanleggende, dat ik eerst laat te L i n d e r l o o moest aankomen en dus geen gevaar liep van door iemand gezien of herkend te worden. Dit gelukte mij volko-

men. Een half uur van het dorp stapte ik af en wandelde langs een weinig bezocht voetpad, dat naar de achterdeur van ARONSENS huis leidde, bij een helder sterrenlicht voort. Lang luisterde ik aan de deur en aan het venster. Ik hoorde slechts de stemmen die mij nog zoo welbekend waren, en overtuigde mij dat zij alleen waren. Zacht klopte ik aan het raam. ARONSEN stak het hoofd buiten en vroeg:

- Is daar iemand?

Ik stond voor hem en bedwong hem met moeite om zijne verwondering niet luide uit te roepen.

- Om Gods wil, stil ARONSEN - bad ik - kan ik u alleen spreken?

Hij opende de deur en liet mij zonder woordenwisseling binnen gaan, wees naar een trapje dat ik opging, en wij bevonden ons op een klein opkamertje dat op den tuin uitzag.

- Neem plaats - zeide hij - ik zal licht halen - maar de opkomende maan wierp heldere stralen in het celletje en ik weerhield hem. Zoo zette hij zich tegenover mij en zag mij met dat schrander gelaat sterk uitvorschend aan zonder een woord te spreken.

- ARONSEN - zei ik - ik vertrouw u volkomen. Hij boog als tot dankzegging even met het hoofd en bleef mij aanstaren - ik wenschte mij een tijd lang schuil te houden - kan ik hier blijven en op u rekenen.

- Wil mijnheer mij ook nog eenige nadere inlichtingen geven? - vroeg hij nadenkend.

- Dat kan ik niet ARONSEN, maar het is een eerlijke zaak - en gij kunt er geen kwaad mede - ik ben een vrij mensch.

- Ik wil u gaarne van dienst zijn - hernam ARON-

SEN - maar ik ben niet alleen. Ik kan u niet huisvesten zonder medeweten van mijne vrouw en dochter- en zoo wij er door in moeijelijkheden kwamen, mag ik die vrouwen daaraan blootstellen?

- Neen ARONSEN, daartoe zouden die beide vrouwen mij te lief zijn; maar geloof mij op mijn woord, als ik u verklaar dat het hier geene zaken van politie, maar van het hart betreft.

- Ik geloof u - geef er mij de hand op.

Ik deed dit en zeide:

- ARONSEN, er kleeft geen kwaad aan deze handen, dat weet God - maar ik wenschte alleen, geheel alleen te zijn, ongestoord en ontoegankelijk voor iedereen, om mij te bezinnen, om tot mij zelven te komen na een vreeselijken schok.

- Genoeg! - zei ARONSEN - gij zijt onze gast zoo lang het u behaagt.

- Neen ARONSEN, ik huur dit celletje en ben bij u in den kost; en niemand, niemand moet het weten.

XV.
De speelgenoot.

Weinige oogenblikken later bragt HULDA mij eenige ververschingen. Zij naderde mij schuw en achterdochtig, maar sloeg toch bij wijle en steelswijs een diepen blik van innige meewarigheid naar mij heen, en dit mededoogen viel als gloeijende kolen op mij. Het vernederde, het beschaamde mij. En dan die schuwheid waarmede zij mij scheen te ontwijken. Hield zij mij welligt voor misdadig? - En zoo ik haar mijne onschuld bewees en haar alles verhaalde, zou zij, de moedige, vurige Oosterlinge, met het heftige bloed, zou zij mijne kleinmoedigheid niet evenzeer verachten als eenige misdaad. Mijn zwak hart moest zich uitstorten.

Den volgenden avond als al de dorpers reeds sliepen en ik het waagde uit mijne schuilplaats te voorschijn te komen, om mij in de vrije lucht te verfrisschen, vond ik HULDA aan de tuindeur. Zoodra zij mij zag trad zij terug; ik bad haar mij in den tuin te willen verzellen - zij deed het, maar schoorvoetende.

- HULDA! sprak ik hare hand vattende, maar zij trok die terug - HULDA - gelooft gij, dat ik mij schuil houde, omdat ik iets kwaads heb gedaan?

Zij zuchtte en schudde met het hoofd, terwijl zij fluisterde. -

- Al zeide de heele wereld dat gij eene laagheid hadt begaan - ik zou het niet gelooven.

- Maar men misdoet niet altijd uit laagheid of boosheid HULDA - men dwaalt zoo vaak uit zwakheid....

- Zwakheid! sprak HULDA met den trotschen glimlach der verachting.

- Zoudt gij geene verschooning hebben voor de zwakheid, HULDA!

- Ik weet het niet, sprak de Joodsche - zwakheid is iets vreeselijks- is onvergeeflijk in een man - Wat is de man zonder moed - zonder kracht?....

O hoe die woorden mij folterden....

- HULDA, HULDA! kent gij dan geen mededoogen! - riep ik uit - kent gij de deernis dan niet met de zwakheden des naasten?

- Ja, hernam zij bewogen - ik ken erbarmen - ik ken ontferming voor hetgeen zwak en lijdend is- maar dan - dan is het gedaan met de vereering - met de....

- Houd op HULDA! gij pijnigt mij meer dan gij weet - gij straft mij wreedelijk... maar ik ben uwe achting niet onwaardig - ik zal u alles zeggen. - Hoor mij - ik ben ontsnapt, omdat ik mij nog een jaar voor mijne promotie wil voorbereiden. - Ik heb de zwakheid gehad gehoor te geven aan den drang van vrienden en betrekkingen, om nu reeds mijn examen te doen - maar als die dag aanbrak, voelde ik mij te

onvoorbereid. Het was een dwaasheid, dat ik mij zoo ver had laten bepraten - maar ik achtte het beter om terug te treden, dan terug gezonden te worden - maar ontzeg mij daarom uwe achting, uwe vriendschap toch niet.

Of HULDA mij niet geheel geloofde, of zij het met zich zelve niet eens worden kon, maar zij bleef schuchter en teruggetrokken in den omgang en meed mij meer naarmate ik haar zocht. Toch gelukte het mij eindelijk eenige malen rustig met haar te spreken, en zoodra wij slechts tot de s o u v e n i r s d u j e u n e â g e konden komen, werd zij weer vrijer en hartelijker en was het mij als zat ik nog met de kleine HULDA aan de beek in het bosch.

- Weet gij nog wel, zeide zij in een van die lieflijke herhalingen van het zoet verleden - dat gij mij een dik boek gebragt hebt toen gij door uwe moeder van hier werd afgehaald?

- Ja ik herinner mij zeer goed - een bijbel niet waar?

- En gij zeidet - lees er in HULDA tot dat gij eene Christin zult worden - voegde zij er fluisterend bij met een schuwen blik naar de deur.

- Zeide ik dat? ik herinner mij niets meer.

- Ik heb het alles beter onthouden dan gij - hernam zij met iets weemoedigs in de stem, dat mij als een zacht verwijt klonk, maar voegde zij er bij:

- Gij hebt ook zooveel gehad om aan te denken en ik zoo weinig - en aan dat boek verbond zich alles wat mij van u overbleef, uw aandenken, uwe verhalen, die ik sedert steeds met meer belangstelling heb gelezen. Wat zijn ze rijk en schoon die heilige

gedenkboeken mijner vaderen, en trotsch slaat mij het hart, als ik bedenk een dochter te zijn uit Israël, JEHOVAH's oude volk. Ik heb ook de boeken van de Evangelisten en Apostelen gelezen, maar daarin gevoel ik mij niet zoo te huis, als in mijne eigen geschiedboeken - ook komt mij de moraal der Christenen als iets onmogelijks voor. - En bewijzen mij de Christenen die ik naauwkeurig zoek waar te nemen, niet dag aan dag duidelijk, dat zij die opgegroeid zijn met die leer, haar even onmogelijk en onnavolgbaar vinden? Want waar zijn de Christenen die aan deze leer beantwoorden - die haar in beoefening brengen?

- Ik zou u toch de zoodanigen wijzen kunnen, hervatte ik - ik zou u Christenen kunnen toonen die het Evangelie naleven in een reinen wandel.

- O ja, ik geloof aan deugdzame Christenen - maar zijn er geene even deugdzame Joden ook? Zeg mij niet dat uw volk als volk, uwe gemeente als gemeente iets beter is dan de onze, of dat zij niet bevlekt zij met dezelfde ongeregtigheden. - Bewijs mij dat wij in zedelijkheid lager staan dan gijlieden, opdat ik zie waarin uwe godsdienst de mijne overtreft.

Ik voerde de woorden des Heilands aan, die een zooveel hoogere zedewet predikt dan het oude verbond gekend had - maar zij zeide:

- Dat is een schoon ideaal, een voortreffelijke droom; maar waar zijn die reine en betere wezens onder degene, die zich naar dien achtenswaardigen leeraar noemen? - Zijne discipelen maken hem te schande. Hunne zonden bespotten zijne prediking en bewijzen hare krachteloosheid.

Daar stond ik beschaamd en verslagen. Wat had ik die strenge fiere dochter Israëls te antwoorden? - Ik poogde aan te toonen, dat de ontrouw en zwakheid van de leerlingen niets tegen de beginselen van den leermeester bewijzen; maar zij beriep zich op de ervaring van het dagelijksch leven, waaruit zij meende te zien, hoe weinig de leer van JEZUS op onze natuur kon toegepast worden - en dat het niet mogelijk was deze schoone hersenschimmen in het werkelijke leven over te brengen.

- De leer van JEZUS druischt in tegen den aanleg des menschen - zeide HULDA - zij wil vernietigen wat in zijn boezem leeft - zij legt het regt aan banden - gedoogt de wedervergelding niet, waartoe de regtvaardigheid ons diep in de ziel de behoefte gegrift heeft, en eischt het onmogelijke van onze natuur.

- Neen HULDA, gij oordeelt te voorbarig; het Evangelie sluit zich aan al het rein menschelijke ten naauwste aan; maar stelt zich tegen elke onmatige begeerte, tegen elke zelfzuchtige handeling, elke afwijking van hetgeen rein en edel is.

- Ik erken het schoone en verhevene in het Christendom, maar het past niet op den mensch. Wij zouden eerst geheel herschapen moeten worden en veranderd van natuur tot een ander aanzijn, om aan die eischen te kunnen beantwoorden.

- Daar spreekt gij het uit, HULDA! - riep ik levendig getroffen - de mogelijkheid van het Christendom bestaat slechts onder de voorwaarde van g e m o e d s v e r n i e u w i n g . Nu wordt het mij zelven eerst regt duidelijk. Wij moeten veranderd worden in den geest onzes gemoeds - die zinsverandering moet

niet enkel de Jood ondergaan als hij een discipel van JEZUS wil worden - maar ook de geboren Christen moet daartoe komen en daarin opwassen zijn leven lang. Zie, nu eerst wordt mij zelf het Christendom helder; en gaarne belijd ik het u, dat ik dat regte standpunt nog niet heb bereikt. Dit is het geval met vele, zeer vele Christenen. Wij blijven aan den ingang des tempels staan en dringen niet door tot het wezen. Ik ben daartoe nog niet gekomen HULDA, hoewel ik weet dat het Christendom tot werkelijkheid in ons worden kan - en als een kracht Gods den mensch geheel doordringen tot een reinen wandel en de edelste gezindheden. - Ik weet het - ik heb het aanschouwd in mijne voortreffelijke moeder en in andere edele Christenen - en toch bleef ik van verre staan.

HULDA staarde mij onvoldaan en ongeloovig aan - en zeide zachter en schier aarzelend:

- Indien ik als gij het eenmaal slechts in het leven zag - zon dan die werkelijkheid mij niet tot gelooven dwingen? Maar gij zegt dat gij het gelooft en dat gij het aanschouwd en ervaren hebt- en toch kwaamt gij niet verder. Dit is mij een raadsel....

- O HULDA -ik verwijt het mij zelven zoo hard, dat het niet anders met mij is. U zoo te hooren spreken, uwe bezwaren te vernemen, is mij de strengste boetpredikatie, die ik ooit nog hoorde. Uw twijfel heeft zijn grond helaas, in de zonde der Christenen - uw terugblijven van het Evangelie is ons tot schuld, die bij de geopende poort blijven staan en niet ingaan willen - omdat wij den strijd der zelfverloochening vreezen - omdat wij onze verkeerde neigingen liever koesteren dan die overwinnen.

- En ook gij kunt Hem niet volgen - hernam HULDA nadenkend en treurig - ook gij niet eens....

- O laat u dat niet afschrikken HULDA - ik hen een zeer gebrekkig, ontrouw discipel, zie niet op mij - ik ben een zeer slecht Christen.

Deze bekentenis was opregt, maar mijn gemoed was veel te verstrooid dan dat ik eenige blijvende vrucht van deze overtuiging zou hebben - zij bragt mij niet tot den Heer.

Waarom kon ik Hem niet volgen! - waarom kon ik zijn discipel niet zijn - waarom was ik zoo afkeerig om het kruis der zelfverloochening Hem na te dragen? Omdat ik de bede mijner moeder had vergeten:

‘Schep in mij een rein hart o God, en vernieuw in het binnenste van mij een vasten geest.’

En nog kon mijn onbuigzaam hart er niet toe komen om zich in die bede te ontlasten - ook die weemoedvolle verzuchtingen gingen onvruchtbaar voorbij, niets meer achterlatende dan de voorbijdrijvende morgenwolken; want een nieuwe storm stak op in mijn binnenste. De belangwekkende HULDA betooverde mijn hart en zinnen met zoo wegslepend geweld, dat het mij toescheen, dat mijn hart thans voor het eerst de volle kracht der liefde leerde verstaan. En ik heette die heftige aandoening welkom; ik gaf er mij gaarne aan over; als aan eene weldadige afleiding tegen het zelfverwijt en de onrust die mij pijnigden. Ik gaf mijn gansche hart prijs aan die zoete bedwelming, om niets te denken, niets te voelen, niets te zien of te hooren dan de drift die in mijn boezem woelde. HULDA's koelheid schrikte mij niet af-hare terughou-

ding scheen mijn verlangen veeleer aan te vuren - en weldra was het mij duidelijk, dat er voor mij geen geluk in hemel of op aarde meer kon zijn dan in dezen waanzinnigen hartstogt....

BERTHA's beeld was in een onzekeren nevel opgelost. - 't Was of zij nooit iets voor mijn hart geweest was of het ooit meer wezen kon, bij de zinnelijke betoovering, die mij zoo geheel wegsleepte, als moest ik langs dit dwaalspoor mijn eenig en waar levensdoel te gemoet ijlen. --- Het was een roes, een dronkenschap, waarin mijn eigenlijk ik was ondergegaan - mijne gansche persoonlijkheid toch scheen niet meer te zijn dan de ledige ruimte, waarin een losgelaten element als een dwarlwind om holde - de toekomst beteekende mij even weinig als het verleden - mijne dierbaarste betrekkingen waren mij even onverschillig als mijn verder lot - er bestond weldra niets voor mij dan HULDA alleen.... En HULDA's hart bleef voor mij gesloten....

XVI.
Ontrouw.

Ik had reeds verscheidene dagen in mijne vrijwillige ballingschap gesleten, als ik tegen den avond eene stem in den winkel hoorde, die mij ontstelde. Ik kon mij niet vergissen. Ik zou die stem uit duizende herkend hebben, en hoe aangenaam mij die tot hiertoe nog steeds had geklonken, haar hier te hooren, verwekte de levendigste onrust in mij. Zou BRAM mijn spoor ontdekt hebben en mij in mijn schuilplaats verrassen willen, of dreven andere redenen hem herwaarts. Met bedwongen adem luisterde ik zonder iets te verstaan, terwijl ik mij in allerlei gissingen verloor en niemand om inlichting vragen wilde. Des anderen daags hoorde ik hem weder. Hij bleef lang en sprak zeer zacht. Had zijn bezoek mij gegolden, men zou er mij van verwittigd hebben - kwam hij bloot om snuisterijen te koopen- of om de lieve koopvrouw te bewonderen? - Ik vroeg aan ARONSEN of er vreemdelingen in het dorp waren.

- Ik heb een jong mensch bij den dominé zien binnen gaan, antwoordde hij en gaf mij daarop eene beschrijving, die mij duidelijk bewees dat het JORDINS zijn moest. Ik begreep zeer wel dat de trouwe jongen mij kwam opzoeken. Van BRAMS verblijf scheen ARONSEN niets te weten.

Eenzaam zat ik des avonds bij het heldere licht der volle maan op mijn celletje mijne koorts droomen te voeden. Met argwaan dacht ik aan het bezoek van BRAM, zette mij aan het venster en ademde in de koele avondlucht, toen ik een schaduw zag glijden langs den bekenden appelboom dien ik zoo dikwijls voor mijn kleine HULDA had beklommen. Het scheen een rijzige mansgestalte - ik scherpte mijne blikken en herkende den persoon die behoedzaam naderde en oplettend rond zag, en nu zachtkens naar HULDA'S geopend venster sloop dat schuins onder het mijne was. Zij moest op haar kamer zijn, haar licht scheen in den hof.

- HULDA! - sprak een gesmoorde stem - HULDA! en de toon van die stem getuigde van een fel bewogen gemoed. Hij sprak in zoo gloeijende taal van zijn gevoelens - er lag zooveel heftige hartstogt in ieder woord. Dat was geen ijdel spel, geen luchtige grap of kortswijl. Hoe bonsde mijn hart, hoe gloeide mijn hoofd bij dat ademloos luisteren! - Hij ging voort alsof hij zeker was dat zij luisterde en verstond. Welke belofte deed hij niet! - Welk een toekomst spiegelde hij haar voor! - Groote offers was hij gereed aan hare voeten te leggen, zoo zij hem gehoor geven zou....

Ik meende iets aan het venster beneden mij te hooren. Zonder te onderzoeken of het geluid door den

verzoeker van buiten of door HULDA van binnen veroorzaakt werd, was ik met één sprong uit mijn raampje en in een ommezien langs den wijnstok op den grond, en bragt in toomelooze drift den verleider een duchtigen slag toe, terwijl ik uitriep:

- Laaghartige verrader! -gij de verloofde mijner zuster!

Als aan den grond genageld stond ABRAHAM KRAMME daar voor mij, knarsetandende van woede brulde hij mij toe:

- Ha! fraaije vlugteling! Kwaamt gij bij de schoone HULDA uw examen doen en uwe moeder en zuster den dood aanjagen van kommer over uw verdwijnen.

- En dit is uwe wijze van uwe bruid te vertroosten? - graauwde ik hem toe - durft gij den naam mijner moeder en zuster nog op uwe valsche lippen nemen?....

- Geen gebabbel meer BOSTON - gij loert op mijne wegen - gij speelt de spion - gij schelt mij een laaghartigen verrader en randt mij aan tegen over dit meisje - gij zult mij voldoening geven - ik eisch die - wij zijn niet alleen. WOUTER kwam nu achter de heining te voorschijn.

- 't Is wel - ik ben bereid, riep ik ziedende van toorn -zoodra de dag aan den hemel is, zal ik bij u zijn, waar ge maar verkiest.

WOUTER wees de plek aan op de heide en zou voor de wapens zorgen, en zij verlieten den hof, terwijl ik brandde van een woeste begeerte om den trouwelooze met den dood te straffen of zelf te sneven.

Bevend van ontsteltenis opende de goede vrouw ARONSEN mij de deur. Zij, noch HULDA had de uit-

daging begrepen. Zij kuste mij de handen en noemde mij een redder, dat ik den verzoeker had ontmaskerd, die reeds te veel invloed op het hart harer dochter oefende.

Ik liet WILLEM JORDINS oogenblikkelijk, maar heimelijk weten, dat ik hem wachtte - hij verscheen onmiddelijk. Ongerust over mijn verwilderd voorkomen, staarde hij mij zwijgend aan, terwijl hij mijne hand met warmte drukte.

- Het is mij in huis te benaauwd - zeide ik naar lucht snakkend - laat ons buiten gaan.

De maan was schuil gegaan. Het was stik donker onder het geboomte, maar ik kende de paden. Werktuigelijk nam ik WILLEM'S arm en stapte met hem voort. Zoodra wij buiten den tuin waren, riep WILLEM met innige hartelijkheid:

- Arme ROB! hoe hebt gij uw weg bedorven! - wat heeft uw verdwijnen op dat moment een éclat gemaakt! - Hoe waart gij toch zoo razend en dol?

- Niets meer over dat voor heden WILLEM - sprak ik kort af - iets anders, geheel iets anders! - en nu verhaalde ik hem het gebeurde met BRAM.

- De onverlaat! - barstte WILLEM los - wij moesten hem liever afrossen, dan dat gij uw kostelijk leven met het zijne meet.

- Spreek zoo niet! - Ik treed geen stap terug - zij moet het weten, dat ik voor dien valschaard niet wijk - dat ik geen lafaard ben.

- 't Zij zoo - hernam WILLEM, schijnbaar lakoniek, maar niet zonder ontroering - gij hebt wel gedaan op mij te rekenen - ik zal niet van uw zijde wijken.

Wilder storm kan wel nimmer een jeugdig hoofd

bedwelmd en verward hebben, dan in die nachtelijke uren mijn geest verbijsterde. Nu wist ik waarom HULDA zoo koud voor mij was gebleven! - En dat hij juist mijn gelukkige mededinger moest wezen! - juist hij! - Hoe hunkerde ik naar het morgenlicht - ik had den dag met een tooverslag willen oproepen. Eindelijk begon het te schemeren. - Ik zag WILLEM naderen en voegde mij bij hem.

Stilzwijgend en met gebogen hoofd stapten wij door het vreedzame landschap - de golvende heidegrond was met tallooze bloemen getooid - een ligte nevel bedekte het uitzigt, maar allengs trok die op om ons het liefelijk tooneel van een heerlijken herfstmorgen te bieden Wij stonden stil op een kleine hoogte van het eenzame heideveld, juist achter de dennebosschen, die HULDA zoo vaak met mij doorwandeld had, toen wij blijde kinderen waren. Statiger en somberder dan ooit ruischten zij mij tegen - het kon een lijkzang zijn.....

Een hoog rood vloog over ABRAHAMS verbleekt gelaat, toen wij tegenover elkander traden. Mijne oogen waren als aan de zijne geklonken; ik zag niets, ik voelde niets dan hem; ik dacht aan niets dan aan hem alleen, met eene verfoeijing, eene verbittering, die mij tot wanhoop bragt. Denken kon ik niet - ik zag hem, dat was al mijn weten. En toch was ik kalm, bedaard en onverschrokken. Ik beefde niet meer, ik aarzelde geen oogenblik - ik wilde regt doen, den verrader straffen - of zelf vergaan. BRAM daarentegen was wild en onstuimig, zijn houding minder fier en vast dan anders.

Zoo staarden wij elkander met die ijselijke blikken aan - het teeken werd gegeven - daar knalden twee

schoten over de wijde vlakte. ABRAHAM stortte neder. De pijn scheen zijne woede nog te verhoogen - vloekend weerde hij mij af als ik hem bijstaan wilde, die tot hiertoe mijn boezemvriend geweest was en voor wien ik op het eigen oogenblik geen wrok meer voedde.

- Ik sterf, maar met mij zult gij ook h a a r g e d o o d hebben-beet hij mij kwaadaardig toe - en diep sneed mij dat woord door de ziel. Ja zoo zou het zijn. Kon NANNY dat overleven! - Neen, neen dat zou te veel zijn voor haar teeder hart.

- Mijn God! wat heb ik gedaan! - riep ik uit, als ik dien rooden straal langs zijn borst zag vloeijen, terwijl men hem met blaauwend gelaat in het rijtuig droeg - mijne handen waren met dat bloed bevlekt - dat bloed kleefde aan mijn hart - dat voelde ik al te wel.

- Gij moet u spoorslags uit de voeten maken, zei ARONSEN, plotseling uit het kreupelhout te voorschijn tredende, toen ik nog even verbijsterd als mijne secondanten bleef droomen en dralen. Hij leidde een paard aan den toom - ik steeg werktuigelijk op.

- Mijn paard is wel niet bijzonder vlug onder den man, doch hij zal u spoediger een eind weg brengen dan uw beenen - rijd naar X. daar woont mijn broeder DAVID. Laat het paard daar, hij zal u wel over de grenzen helpen - langs stille wegen, zeide hij mij in het oor. En nu vaarwel. - God zij gedankt! sprak hij als in geestvervoering. -God zij dank, dat gij leeft - gij wreker van uwe zuster, beschermer van mijne dochter. Zij weene niet over den verraderlijken trouwelooze; gij hebt regt gedaan en gerigt geoefend mijn vriend.

- WILLEM - zeide ik opstijgende - Gij zult volgens

onze afspraak tot mijne familie gaan en behoedzaam de zaak mededeelen?

WILLEM verbleekte, het was of een electrieke schok hem door de leden voer, maar toch zeide hij:

- Ik zal gaan ROB - ik zal gaan.

Wij drukten elkander de hand en toen voort, zoo snel mijn paard maar kon rennen, met KAINS pijn en KAINS angst in het bonzend hart.

- God mogt hij leven! - bad ik soms vurig, als ik dacht met welk een schuld zijn dood mijn ziel beladen, mijn leven bevlekken zou - en dan weer wenschte ik zijn dood, als ik dacht dat zijn leven het ongeluk mijner dierbare NANNY kon zijn.

Veilig raakte ik op vreemden bodem en wachtte met rusteloos verlangen de tijdingen in die ARONSEN mij had toegezegd. Hoe hijgde mijn borst - hoe ademloos bleef ik op de letters staren die mij iets van BRAMS toestand meldden. ARONSEN schreef mij na eenige dagen dat hij zich op L i j s t e r b o s c h bevond, maar dat het schier onmogelijk was het regte te weten te komen - zooveel was zeker, hij leefde. Met veel moeite was ARONSEN er echter na verscheidene dagen in geslaagd, om de treurige zekerheid te verkrijgen, dat zijn toestand hoogst zorgelijk bleef en zijn leven nog steeds in gevaar was. Dit berigt had hij ook aan JORDINS doen toekomen.

XVII.
De jobsbode.

Mijne ouders die reeds zoo diep geschokt waren door mijn dolzinnig vlugten van de academie, nu nog deze jobstijding te brengen, was geen gemakkelijke taak, Hartelijk werd WILLEM intusschen welkom geheeten, want men verwachtte van hem eenige ophelderingen over dit geheimzinnige voorval, dat voor allerlei uitlegging vatbaar was.

Mijn vader veinsde zich tamelijk onverschillig en poogde de zaak als iets dat door hem lang voorzien en voorspeld was te behandelen.

- Ik heb nooit veel verwacht - zeide hij zich geweld doende om zijn smart en bitterheid te verbergen - ik wist dat het eenmaal verkeerd met hem moest loopen.

- En waar is hij thans, vroeg mijne moeder zacht, terwijl zij een traan wegpinkte.

Hij is buitenslands gegaan, hernam JORDINS, maar ik heb hem nog gesproken voor hij ging - en hem bijgestaan in eene netelige zaak.

- Bijgestaan, herhaalde mijne moeder angstig van haar werk opziende, dat aan hare bevende handen ontglipte.

- Ik was zijn secondant.... bij een tweegevecht.

- Wat zegt gij! riep mijn vader opspringend - die deugniet gaat nu alle pligt verzaken!

- Hij was gedwongen.

- Zeker door zijn eigen dolheid alleen! - Mijn God! wat moet ik aan hem niet beleven, riep hij in zijn stoel neerzinkende en de hand voor de oogen slaande, terwijl hij schier stikte van ergernis.

JORDINS poogde nu een geregeld verslag van het voorgevallene te geven.

- Wat! - barstte mijn vader weer opvliegend los - gij vondt hem ten huize van een Jood! - Van een Jood zegt gij! - En niet bij zijn broeder, die in hetzelfde dorp woont! Heer! wat is er van dien knaap gegroeid! - Nu gaat mij een lichtstraal op - die jodin heeft hem het hoofd op hol gebragt! - Dat is zoo klaar als de dag! - Daar is nu de sleutel van het raadsel. - En voor die Jodin loopt hij van de academie om te gaan vechten met zijn boezemvriend - wordt hij de moordenaar van zijns zusters bruidegom! - En zich wild voor het hoofd slaande, riep hij stampvoetend uit - Och dat mij die dertiende nooit geboren ware! die mijn graauwe haren met smart en schande ten grave zal doen dalen!

JORDINS liet zulke hartstogtelijke ontboezemingen voorbijgaan en poogde dan telkens zijne ophelderingen aan te vullen. Vergeefs - mijn vader wilde aan de schuld van BRAM niet gelooven.

- Dolle minnenijd! - riep hij uit. Dwaze inbeel-

dingen - woeste driften! -Heb ik hem niet zijn eigen broeder DECIMUS in mijne tegenwoordigheid naar de keel zien vliegen om een kleine plagerij? - Hij is een dolleman - in alles - in alles! - En nooit wil ik hem meer zien - wij zijn dood voor elkander.

- LEO, LEO! smeekte mijne moeder - spaar mij - en spreek zoo niet.

Mijn vader zag haar ernstig en bekommerd aan, die daar zoo bitter zat te weenen en zette zich rustiger neder. - JORDINS hervatte zijne berigten en hij leende kalmer het oor. Als de zaak hem nu een weinig duidelijker werd, en hij althans ook de schuld van BRAM in dezen meer inzag - riep hij met een klagelijken zucht:

- O mijn arme NANNY! lief kind! hoe zult gij dien slag toch dragen!

- Ik zal het gedwee dragen, vader, klonk het eensklaps en NANNY zonk in zijne armen. Ik heb alles gehoord vader. Ik had niet moeten luisteren; maar toen ik hier naast gezeten, eenmaal den draad van dit vreeselijk gesprek gevat had, was ik als aan die plek geklonken. Ik wilde wel gaan, maar ik kon niet meer - en het is goed. Ik weet het dan alles op eens, sprak zij met eene verwonderlijke kalmte - ik zal het gelaten dragen vader met Gods hulp. - Een ding bid ik echter van u, verzwaar mijn lijden niet door mijn armen broeder van ons te verbannen, nu hij meer dan ooit een toevlugtsoord behoeft.

- Over hem geen woord NANNY! - sprak mijn vader streng - ook van u niet- hij is voor mij gestorven.

Een kreet van ontzetting ontsnapte aan het arme meisje - zij wierp zich voor haar vader op de kniën en smeekte:

- Vader neem ten minste die eene pijn van mijn hart weg - laat hem tot ons wederkeeren.

Een bange tweestrijd worstelde in de borst des vaders, maar hoe zwaar het hem ook scheen te vallen haar iets te weigeren, waarom zij zoo vurig bad - hij hief haar op, gaf haar aan hare moeder en zeide, het vertrek verlatende:

- Neen, neen - dat ware hem en mij niet goed.

Toen wendde NANNY zich tot WILLEM en reikte hem de hand, terwijl zij met bevende lippen zeide:

- JORDINS - gij ziet het - het is ten volle besloten - ik vermag voor ROB zoo weinig; maar gij - wees gij hem getrouw - ik bid het u verlaat hem niet.

Met diepe ontroering drukte de jongeling hare sidderende hand en zeide:

- Wees daar gerust op - ik zal voor hem blijven wat ik was.

- Nog iets JORDINS - hervatte zij levendig - kunt gij mij de verzekering geven, dat deze zaak bij u zal sterven en nooit over uwe lippen komen?

- Ik beloof het u - sprak WILLEM, daarop reikte ook mijne moeder hem de hand en hij wilde vertrekken.

- Blijf nog JORDINS, bad NANNY - en nu deed zij hem nog vele vragen, die op het gedrag van BRAM betrekking hadden - en als zij die naar de treurige waarheid gehoord had, zeide zij:

- Ik heb het sedert lang voorgevoeld, dat het tusschen ons tot een breken moest komen - daar zijn hart mij niet meer toebehoorde. - Ik heb mij op dien slag met gebed en strijd voorbereid - ik zal dit met gebed

en strijd ook wel te boven komen - maar dit is zoo vreeselijk voor onzen armen ROB!....

En het lieve meisje barstte eindelijk in lang bedwongen tranen uit. Daar NANNY volkomen gerust was op het leven van BRAM, durfde JORDINS haar niet met zijn hagchelijken toestand bekend maken, bij alles wat zij reeds leed. Gelukkig verwijderde zij zich een oogenblik, en nu liet mijne moeder hare tranen den vrijen loop. - JORDINS zette zijne treurige taak voort om haar volkomen in te lichten.

- O mijn ongelukkig kind! jammerde de goede vrouw - hoe kwaamt gij tot zoo God vergeten daad om uwe hand tegen uwen naaste op te heffen - u met bloed te bevlekken! - O Heer wend deze bloedschuld van ons huis en spaar den verdwaalden jongeling, die mijn kind zoo ver gebragt heeft - dat hij niet in zijne zonde sterve.

WILLEM beloofde haar elk berigt mede te deelen en vroeg of zij mij schrijven wilde.

- O ja, zeker! - riep zij - zeker wil ik hem schrijven! - Och was hij maar bij mij! - kwam hij aan mijn hart maar uitweenen - en zachter als bij zich zelve - en met mij bidden.....

Maar ach haar arme ROB, die altoos zulk een slecht en nalatig bidder was geweest, durfde althans in die dagen de oogen naauwelijks ten hemel wenden, en het waren slechts enkele noodkreten van pijn en harteleed, die hij opzenden kon tot God. Maar vertrouwend spreken tot zijn hemelschen Vader - uitklagen aan den voet des kruizes - dat durfde ik niet, zoolang ik niet wist of BRAM zou leven of bezwijken, ten gevolge der hem toegebragte wond. Ik dwaas, die naar den

uitslag de daad beoordeelen wilde, die ik naar hare beginselen had moeten wegen. Het beginsel was verkeerd - de doodslag was geschied - of hij stierf en of hij gered werd.

Ik had op zijn ligtvaardige uitdaging twee levens gaan wagen, alsof wij daarover vrije beschikking hadden gehad. Ik had mij eigenmagtig als zijn regter willen opwerpen en hem straffen voor zijn verraad. Nu eens won ik een berigt in dat mij eenige hoop gaf - dan weder kreeg ik tijding die mij de haren te bergen deed rijzen van vreeze. Na vele weken in zulk eene pijnlijke onzekerheid geleefd te hebben, kreeg ik de zekerheid dat BRAM ten minste in zoo ver hersteld was, dat hij van L i j s t e r b o s c h was vervoerd en dat hij naar zachter luchtstreek zou vertrekken in gezelschap van WOUTER en diens moeder.

Ik vatte nu den moed om aan mijne moeder te schrijven en dit deed mij onuitsprekelijk goed. Maar NANNY te schrijven - dat kon ik niet. Ik wist dat zij dagelijks aan mij denken en voor mij bidden zou, onder al het leed dat haar eigen teeder hart verscheurd moest hebben, op het vernemen van zooveel ontrouw in hem, dien zij zoo innig had lief gehad.

Ik onthield mij eenigen tijd te S t r a a t s b u r g - maar ik had nergens rust of duur en te midden van geheel vreemden voelde ik mij zoo verlaten, dat ik het niet langer dragen kon. Ik moest in beweging blijven en ik verliet S t r a a t s b u r g om mij naar D u s s e l d o r f te begeven. Na een paar dagen werd het mij ook daar te bang, te eenzaam midden in het gewoel - en ik keerde naar het vaderland terug, zoodra ik BRAM's vertrek naar het Zuiden had vernomen.

Doch bij wien nu heul en troost, raad en licht te vinden. De droom der vriendschap was zoo jammerlijk gebroken - mijn boezemvriend een trouweloos verleider - en WILLEM - een zoo streng regter en scherp beoordeelaar te ontmoeten, verlangde ik niet. Immers hij vervolgde mij in al zijne brieven met een raad, die mij de haren te bergen deed rijzen - de raad om onverwijld naar L e y d e n terug te keeren! - Hij had mij even goed mijn doodvonnis kunnen opdringen. - Hij meende, die terugkeer kon mij alleen redden voor de maatschappij en voor mijne betrekkingen - maar liever verloor ik ook nog dezen vriend, dan dien raad op te volgen. O had ik mijne moeder in die uren kunnen bereiken! - had ik tot haar weten door te dringen zonder van iemand anders gezien te worden! - had ik aan dat getrouwe hart mogen uitweenen, dan ware er weer vrede en licht in mijn ontrust gemoed gedaald en zoete balsem zou mijn hart geheeld hebben - maar zij was ongenaakbaar voor mij door den toorn mijns vaders. Zoo besloot ik naar A m s t e r d a m te gaan, waar ik LEO zou aantreffen, terwijl ik bij QUINTUS voorloopig mijn intrek nemen kon.

XVIII.
Zwartgalligheid.

Intusschen had er een groote verandering in het lot van QUINTUS plaats gegrepen. De weduwnaar was vertroost geworden; de schoone, rijke CORNELIE was thans zijne gade en de achtbare kerkeraad der hoofdstad, die zoo vaak naar celebriteiten zoekt, van wat kleur of tint ze dan ook zijn mogen, had het oog op den uitstekenden kunstenaar geslagen. QUINTUS volgde de roepstem, betrok een lief net huis op de P r i n s e n g r a c h t en scheen in het eerst regt in zijn schik. Zijne melancholie verdween met zijn grillige luimen. Hij werd een veel beminnelijker mensch en won zich een nieuwe schare van aanbidders en aanbidsters. Maar naauwelijks was een jaar ten einde of zijn onrustig gemoed walgde reeds van de zoetheid, die hem een wijle tijds door nieuwheid had gestreeld en hij zonk in zijne oude gemelijke luimen en onophefbare melancholie terug. Drie jaren was hij te A m s t e r d a m geweest toen ik ten zijnent aankwam.

CORNELIE was alleen thuis en ontving mij regt hartelijk. Met veel kommer sprak zij over zijne vermoeijende leefwijze en tallooze bezigheden.

- Hij heeft geen rust genoeg - ging zij voort - hij wordt afgebeuld! Het is zoo geen leven voor hem - hij heeft nooit tijd voor zich zelven - zij putten hem uit.

Nu volgde een breed verslag van al de ziektever-schijnselen, die zij nu sedert twee jaren had waargenomen, en die mij een onrustbarend vermoeden gaven dat QUINTUS door een tering moest zijn aangetast. Hoe stond ik dus verbaasd als ik hem met een gelaat blinkend van vet en een verbazend embonpoint zag binnen komen, wel wat opgewonden en verhit, maar dit scheen mij zeer natuurlijk, daar hij zich beklaagde over de onbeschaamdheid van zijn gastheer, die dertig menschen, op gevaar van hun leven, in een vertrek had durven zamenpakken dat nog voor geen dozijn ruimte had.

- Gij wordt morgen avond bij mevrouw MULLER verwacht, voerde CORNELIE hem te gemoet, en voor maandag avond zijt gij bij SMIT gevraagd - en dingsdag bij...

- Zwijg toch! - Zwijg toch! - zeg mij dat nu niet CORNELIE. - Mij heugt nog gisteren en heden!

- Bah, welk een leven! Nooit rust! - Altijd maar op de koord! Altijd lief zijn - altijd aangenaam zijn! - Geen uur voor mij zelven! -

- Dat moet schrikkelijk lastig wezen, riep ik uit - altijd lief zijn! - altijd aardig zijn!

- Ja, en heel lief ook! - en hoogst aardig zelfs.

- Ik gaf er de brui van en bleef thuis.

- Als ik dat maar kon - maar ik hen nu eenmaal in den stroom; ik moet mede en hij spoedt steeds sneller voort.

- Maar wie dwingt u tot eene levenswijze, die u tegen de borst stuit?

- En zoo nadeelig voor uwe gezondheid is, voegde CORNELIE er bij.

- Ik laat mij door niemand dwingen - maar ik heb hier niet met een enkel mensch te doen; het zijn de omstandigheden, die mij meêslepen - en ik kan niet terug - of ik moet met alle vriendschap en gezellig verkeer voor goed breken. - Ik heb behoefte aan vriendschap en hartelijkheid - alleen de wijze waarop zij wordt toegediend vermoeit en verveelt mij.

Ik begon te begrijpen dat zij hem meest onder de gedaante van eten en drinken werd voorgezet - en dat hij op al zijne soupers en diners niet zoo bijster veel voldoening voor zijn hart en zijn verstand moest vinden als voor zijn gehemelte.

- En niet alleen dat men mij geen tijd gunt, geen rust laat - maar men bederft ook mijne kinderen. - Geen drie dagen achtereen blijven zij te huis - dan komt mevrouw A ze halen om te toeren - dan jufvrouw B voor een partijtje - men bederft ze in den grond, men stoort hunne opvoeding, belemmert hun onderwijs - en benadeelt hunne gezondheid.

- Maar wat is er aan te doen; men wil zich toch niet met de heele wereld brouilleren, zuchtte CORNELIE.

Ik erkende de moeijelijkheid en beklaagde het slagtoffer der vriendschap - en wel met elken dag levendiger, hoe meer ik ontdekte dat zijn leven inderdaad eene aaneenschakeling van uitnoodigingen was; uit-

noodigingen die niet werden afgewezen, tenzij zij ze voor een uur waren, waarover reeds een andere noodiging beschikt had. - En toch moet in dit leven eene magtige aantrekkelijkheid voor QUINTUS gelegen hebben, anders had hij er zich wel aan weten te ontscheuren en het juk afgeschud.

- Er zijn families - zeide QUINTUS - waarin een dominé en een doctor als de huisgoden figureren; zij mogen niet gemist worden bij de familie-feesten. - 't Zou zijn of er een onmisbaar meubel of een hoofdschotel ontbrak.

- Toch ligt er veel liefs in die wijze van beschouwen, merkte CORNELIE aan, en het is doorgaans een goed slag van gezinnen, waarin die gewoonte nog als 'v a n d e v a d e r e n o v e r g e l e v e r d' in eere wordt gehouden.

- Ja zeker heele deftige kooplieden! - zei QUINTUS spottend - brave beste menschen! - Dit is er alleen bij te betreuren, dat ik hier nu voor geheel mijn volgend leven vast zit. Er is iets ijselijks in het onveranderlijke. - Niet meer vooruit te kunnen streven - als een oester op een zandplaat geworpen te zijn - en daar nu eens en vooraltijd te liggen.... O 't is onlijdelijk! Ik had hier nooit moeten komen. - Geen toekomst, geen verschiet meer te hebben! Altijd op denzelfden muur te kijken! - Geloof mij - geloof mij, de wijde hoofdstad is voor mijn gevoel een enge kerker. Ik ben te jong en te krachtig en te woelig voor de rol van den oester. - Ik moet door hoop en vrees geslingerd worden - de onzekerheid moet mij wakker houden en spanning geven - dat is behoefte voor mijn woelende krachten. Liever botsing en kamp dan

rust en eentoonigheid. Een man tusschen dertig en veertig jaren zonder vooruitzigt! Het is onlijdelijk! Ik zal het niet dragen kunnen - dat voel ik wel.

Vergeefs poogde CORNELIE hem te wijzen op het eervolle van zijn standplaats, op het nut in zoo uitgebreiden werkkring te stichten - op de groote schare die hem bewonderde.....

- Zwijg van dat alles! beste CORNELIE! - bad hij - die hersenschimmen zijn lang voorbij gegaan! - Geen illusies meer! - het nieuwtje gaat er reeds af - mijne avondpreken worden minder bezocht dan voorheen. Mijne bewonderaars moeten volstrekt te vijf uur eten! - en laten mij preken voor het publiek dat vroeger dineert. Maar wat maakt dat uit. Het meest wat mij pijnt is het onveranderlijke, het eentoonige! - In welk een apathie ga ik wegzinken! - In welk een algeheele uitdooving zal mijn gevoel vernietigd worden.

Zijn gevoel scheen mij voor als nog meer overprikkeld dan verstompt, en voor de gevreesde apathie zag ik nog geen gevaar; maar ik vreesde dat zijn woelzieke geest, die behoefte had aan hevige émoties, zich weldra in den een of anderen kamp eenige ongepaste voldoening scheppen zou.

Tot mijne groote vreugde werd er niet gerept van hetgeen er met mij was voorgevallen - en toen ik later in een vertrouwelijk onderhoud op eene avondwandeling langs het Y er zelf zoo wat overheen begon te scharrelen, zeide hij:

- Ja ROB - dat zijn al te maal de gevolgen van zich misplaatst te voelen. Het is nog beter in tijds gekeerd dan levenslang gedwaald. Ik wenschte dat ik op uwe jaren ook van de academie geloopen en de

krijgsdienst gekozen had, of althans een carrière, die mij meer beweging en bedrijvigheid verschafte.

Ik zag hem met bevreemding aan, maar wanneer ik hem daar zoo krachtig heen zag stappen in dien vollen levensmoed, met dat rusteloos oog en die gebiedende manieren - dan scheen hij meer een legerhoofd dan een leeraar te zijn.

- Wat is hier mijn leven, zeide hij somber en wrevel - op mijn beurt te preken, nu in de Oude, dan in de Nieuwe - heden in de Noorder, morgen in de Zuiderkerk. Hoeveel uren catechiseren met dienstmeiden en weeskinderen! - en de gansche week van het eene diner naar het andere partijtje - zonder ooit een dag voor mij zelven te hebben - al mijne morgenuren te verliezen met menschen te spreken, die mij voor het grootste gedeelte niets te zeggen hebben - overstelpt te zijn met bezigheden, die tot niets leiden, vermoeijenis die niets tot stand brengt!... Zoo wordt mijn leven een rad dat zijn as verteert, zonder verder te kunnen rollen. Ik voel dat ik iets doen kan - ik wil die kracht op iets zetten - ik wil nog iets tot stand brengen in de wereld, ik wil het - ik moet.... Nog zie ik niet in langs welken weg of door welke middelen. Wat vermag een dienaar der kerk voor zijn land, voor zijn volk! Knappe mannen staan hier achter af - nietelingen kruipen op den voorgrond om. O daar ginds ligt een land - zeide hij, naar den zeekant wijzende - daar ginds, daar zou ik iets kunnen doen. Hier ben ik niets, een gebannen, gevangen man - een kreupele en lamme....

Dit alles zeide hij met die doffe eentoonigheid van stem die al den hartstogt van een diep bewogen gemoed uitdrukt - en lang bleef hij nog in de verte

staren, als ware daar ginds alleen een werkplaats die aan zijne krachten geëvenredigd zou zijn - hij de meest gevierde onder mijne broeders die ten top van eer was opgeklommen - zoo onvoldaan - zoo hongerend naar iets anders....

Den volgenden morgen preekte hij wonder schoon over het ongenoegzame van al het aardsche voor de eindelooze begeerte van ons hart. Hoe treffend, hoe de ziel doordringend ontleedde hij onze grenzelooze begeerte - maar niet minder indrukwekkend ook de volheid, die in God is, voor het hart dat Hem zoekt en aanneemt als zijn e e n i g a l . O hoe zalig sloeg mij het hart bij die hope eenmaal, eenmaal ten volle verzadigd en bevredigd te zullen zijn. En hij - was hij nu niet even zoo gelukzalig? - Neen, zijn sombere trekken waren niet blijmoediger; zijn doffe blik werd niet verheerlijkt door de stralen die hij in ons hart had doen schijnen. Arme QUINTUS - gij waart een groot toovenaar, een magtig heerscher over onze harten door uwe schitterende kunst - maar juist omdat gij een k u n s t e n a a r waart - leedt gij schade aan uwe eigene ziele. De smart die gij ons liet voelen wist gij ook te heelen - den kommer dien gij verwektet weer te stillen - maar uw eigen diepterende zielekwaal kon door uwe kunst niet worden geheeld.

Het was donker en ongezellig in de kamer, waar wij na kerktijd koffij zouden drinken, en ik keek rond, waardoor dit veroorzaakt mogt worden. Eensklaps sprong ik op; ik had het ontdekt - de gordijnen hingen veel lager dan anders en de bloemen waren weggenomen van het venster. Alleen in de kamer zijnde

haastte ik mij dit te herstellen. Ik was nog bezig met een paar dorre blaadjes weg te nemen, toen CORNELIE met een kreet van afgrijzen op mij kwam toeschieten.

- ROB! de gordijnen omlaag! de bloemen weg! - het is de dag des Heeren!

- Mogen Gods lieve bloemen op des Heeren dag dan geen zon zien? - vroeg ik verwonderd.

- O neen, geen wereldsche versiersels aan ons huis op zondag. Nog lager de gordijnen ROB - nog lager.

- Dat is een duistere en melancholische uitdrukking van godsdienstig gevoel - dacht ik bij mij zelven en zag verlangend uit of QUINTUS niet voor het zonnelicht zou stemmen - maar deze scheen aan dit donkere gebruik gewoon.

De diepe ernst van zijn strengen preektrant had een hoog orthodox publiek aan hem verbonden, dat hem echter op den duur niet aankleven zou, daar hij meer de man was om een partij te leiden dan er eene te volgen - en zijne bijzondere gevoelens weken op sommige punten van de oude Dordsche kerkleer als van de latere kerkelijke rigtingen af-maar hij vermeed met groote behendigheid en talent die verschilpunten, om bij een te houden wat hij kon.

Waar ik in die dagen ging of stond, nooit gevoelde ik mij op mijn gemak; al de linkschheid mijner jongensjaren scheen weder te keeren met het onophoudelijk zelfverwijt dat mij martelde. Daar zijn menschen, die zeer gemakkelijk over hunne afdwalingen schijnen te kunnen heenstappen - mijn goede genius zorgde er voor dat ze mij steeds zeer zuur vielen. Mijn hart had het altijd bang, als ik eens een wilden zijsprong

gemaakt had, en elk verzuim woog mij lang en zwaar op het gemoed. Thans dank ik den Vader aller barmhartigheid voor die weekheid van conscientie, maar in die dagen benijdde ik soms de lieden, die zoo gerust voort konden zondigen en alle wroeging wegdartelen - die zoo lustig het zelf gekozen dwaalspoor bewandelden, alsof het de eenige weg was die hun voegde. - O ik wist het maar al te wel, dat mijne laf hartigheid en vrees gegrond was in vroeger pligtverzuim en nalatigheid - dat het de herinnering was aan al de verbeuzelde uren, die het weinigje moed verslonden had, waarover ik kon beschikken. - En nu - mijn gansche toekomst was bedorven; zelfs het verleden had niets dan zelfverwijt voor mij - het zoetste aandenken was verbitterd.

Hoe smartelijk viel mij de gedachte aan mijne moeder, aan mijne zuster! Hoe beschaamd stond ik daar in het midden mijner broeders! - En had ik vaders vooroordeelen niet bevestigd, zijn wantrouwen niet geregtigd, zijne vreeze niet vervuld? - Vaak was het mij welkom in al mijne zwakheden en dwaasheden zekere fataliteit, zeker noodlot te zien, dat mij gedoemd zou hebben tot ongeluk; mij dacht, dat was draaglijker dan mij zelven als de eenige bewerker van mijn leed te moeten veroordeelen. - Maar als ik mij dat denkbeeld regt in het hoofd zocht te prenten, het aan mijn geweten wilde opdringen, was het mij als hoorde ik altijd weder de zachte stem mijner moeder zooals zij pleeg te zingen:

‘Mon Dieu pour être heureux. Tu me mis sur la terre.’

en dan voelde ik het maar al te wel - ik zelf - ik alleen - was de vijand van mijn heil, van mijn vrede - de verwoester van mijn loopbaan....

De gedachte aan BERTHA mij steeds zoo liefelijk en bemoedigend, was thans met bitter zelfverwijt vergald. Om harentwil immers alleen, had ik moeten volharden; alleen ter wille van dit mij toegenegen hart had ik moeten ijveren, wagen en overwinnen. Had ik haar niet reeds verloochend door toe te geven aan mijn smaak voor allerlei liefhebberij en fantasie, die mij van mijn vak aftrokken en later mijne vrees en moedeloosheid aanvuurden? - Had ik haar niet verloochend door dien wilden greep in mijn toekomst? - Had ik haar niet verloochend in de zinnelijke bekoring, waarin ik mijn dwaas hart zoo teugelloos had laten voorthollen, om bij het bruisen van dien storm de stem van mijn geweten niet te hooren, om in de bedwelming der zinnen niet tot mij zelve te komen! - Even onstuimig als die drift mij had aangegrepen - even plotseling liet zij ook van mij af. - Het ‘uit het oog uit het hart’ - dat ik altijd had bestreden - leerde ik nu verwonderenswaardig kennen. HULDA's beeld had mij zinnelijk betooverd en de afwezigheid wischte het uit. - BERTHA had mij zedelijk bekoord - en ontwakend uit mijn blinden roes - rees het met vernieuwde frischheid en reinheid voor mij op. Mijn hartstogt voor HULDA scheen mij een tafereel uit een koortsdroom - de liefde tot BERTHA had alleen wezenlijkheid en bestendigheid en overwon de vlugtige begoocheling - ik beminde haar meer dan ooit. Maar hoe vurig ik ook naar haar mogt verlangen - de vraag zonk mij als lood op het gemoed: Hoe zie ik haar weder? - Wat wacht zij van mij? - Wat had ik voor haar - zij voor mij kunnen zijn - en wat was ik nu?

Deze overpeinzing folterde mij dermate als ik harer

gedacht, dat ik zelfs dit liefelijke beeld, dat mij zoo vaak ten schutsengel in gevaren was geweest, uit mijn hart zocht te bannen, om die pijn te ontgaan! Bij het ledige van mijne werkelooze dagen zonk een duister gevoel van ongeluk en verlating onverwinbaar op mij neer. Ik voelde een oneindige behoefte aan troost - opwekking - deelneming - belangstelling - niemand gaf ze mij. Had ik ze niet zelf van mij gestooten? - En toch eischte ik gemelijk dat de mijnen mij meer liefde en hartelijkheid zouden toonen. De geheele wereld was liefdeloos en koud. Wat had men voor mij gedaan? Wat was men voor mij geweest? Had ik geen regt om al de schuld van mij af te werpen op die anderen, die mij hadden moeten steunen, bewaken, opwekken - of waar zij het deden, het niet juist zóó gedaan hadden als mijn eigenliefde het begeerde. Met dergelijke drogredenen paaide zich mijn arm blind hart om maar niet tot het volle gevoel van schuld te komen en te belijden voor God en mij zelven, dat ik nooit de kracht bij Hem had gezocht, bij wien ik ze alleen, maar ook gewis had kunnen vinden. Maar wel verre van gemeenschap te zoeken met de bron van alle kracht en de betrekking gedurig te versterken tusschen mijn arm nooddruftig hart en mijn hemelschen Vader, behield ik mij de vrijheid over dat harte voor. Ik onttrok het aan den invloed die een wandel met God op menschen uitoefenen kan en moet - en dat alles bij eene soort van gemoedelijkheid en godsdienstigheid, die toch eigenlijk buiten mijn hart omging. Ik dacht en sprak soms met belangstelling over geloofswaarheden - Ik las gaarne alles wat door een vromen zin gekenmerkt werd -

maar - i k b a d n i e t - althans niet anders dan uit sleur of bij vaste gelegenheden. Het was niet dan eene achtelooze herhaling van zekere spreuken en gezegden, die mij uit gewoonte in het hoofd lagen, zonder dat ik nadacht over den diepen zin. Intusschen wist ik zeer goed dat het anders zijn kon - anders worden moest. Ik zou het anderen hebben kunnen aanprijzen, dat zij het bij hun God alleen moesten zoeken en zich met Hem in de naauwste gemeenschap stellen - e n t o c h b a d i k n i e t - toch bleef ik buiten staan - toch had ik het vleesch en bloed van den Zoon des menschen niet gegeten! - Ik kende mij zelven niet. Ik betreurde de gevolgen mijner verkeerdheden - maar de oorzaken berouwden mij niet. Zoo kwam er geene schuldbekentenis van mijne lippen - zoo bleef de verootmoediging voor den Heer verre van mijn hoovaardig hart, dat zich bij wijle tamelijk gerust en voldaan voelde met zich zelven - op enkele oogenblikken na - als ik eensklaps ontwaarde, dat het eenmaal anders met mij worden moest - doch dan schoof ik dat ‘e e n m a a l’ zoo ver mogelijk van mij af in een onzekere toekomst. Hoe eenzaam was mij het hart - dat ik den Heer niet heiligen wilde, hoe koud en donker werd het daarbinnen als in een afgesloten spelonk, die ongenaakbaar is voor versche lucht en koesterende zonnestralen - en terwijl mijn hart versmachtte van behoefte naar liefde, keerde ik het af van den Vader der liefde - terwijl het bezweek van zwakheid en troosteloosheid onttrok ik het aan alle gemeenschap met Hem in wien alleen kracht en troost is - w a n t i k k o n t o t b i d d e n n i e t k o m e n ...

XIX.
Getrouw tot in den dood.

Veel genoot ik in die dagen van het aangenaam en nuttig verkeer van LEO, die ten minste in zoo ver hersteld was, dat hij bij veel voorzigtigheid tot het gewone leven en tot zijn gestaakte letterarbeid terug gekeerd was. Een geruimen tijd had hij zich reeds te A m s t e r d a m onthouden, want in die zonderlinge zaamgestelde dampkring der hoofdstad, scheen hij, bij het eigenaardige van zijn toestand, even als zoovele andere borstzieken, ruimer te ademen dan wel elders.

Bij de onvergenoegdheid van QUINTUS in het dagelijks verkeer en de bekrompenheid van zijne wel zeer vrome, maar niet zeer ontwikkelde vrouw, kwam zijn huis mij weinig uitlokkend voor als eene blijvende wijkplaats, terwijl LEO'S woning te klein was om mij op den duur te huisvesten. Toch had ik juist besloten hem daaromtrent te raadplegen, toen QUINTUS mij zeide:

- Wij gaan in de volgende week naar buiten - wat denkt gij te doen?

- Hebt gij een optrek gehuurd? - vroeg ik argeloos.

- Optrek huren! - riep QUINTUS met zulk eene vervaardheid, dat ik begreep in zijn oog iets heel dols gezegd te hebben - Wij gaan eerst eenige weken naar den V o s s e n b e r g en dan naar het huis P a a u w e n h o f van mevrouw VAN ZEMELEN.

- Gelukkig de stedeling - riep ik uit - wiens vrienden buitenplaatsen hebben!

- En paarden en rijtuigen - vervolgde QUINTUS, mij op een keurige équipage wijzende, die voor de deur stilhield - ik groet u ROB - ik ga bij mevrouw KOOPMAN dineren.

Ik zag hem instappen en wegrijden en benijdde hem zijne leefwijze niet. Ik wist het wel - dit alles bevredigde hem niet; hij leidde meer een leven van een saletjonker dan van een bedrijvig man. Zou hij dat nog lang volhouden? - Zoolang tot de walging hem te sterk zou worden, die nu reeds bij vlagen hem kwelde en hem zoo wrevel en onhandelbaar maakte.

Ik sprak met LEO over mijn verder verblijf en hij zeide:

- Zoo gij bij mij blijven wilt, zou ik wel willen verhuizen en wat meer achter af gaan wonen om digter bij mijne bezigheden te zijn.

- Hebt gij hier dan iets om handen - hernam ik verrast.

- Ik mogt toch niet werkeloos aan den weg blijven staan - waar de velden om arbeiders roepen.

- En uwe gezondheid.

- Zij is gebrekkig, maar belemmert mij toch niet geheel en al - ik werk zoo lang het dag is.....

- Maar in welke betrekking zijt gij dan toch en hoe zijt gij er aan gekomen?

- Dat zal ik u verhalen - hervatte hij. Ik wandelde hier de achterbuurten rond en sloeg op mijne wandeltogtjes het leven der armen oplettend gade. Ik zag des avonds de in lompen gehulde vuilniskrabbers met hunne vijgenmandjes aan den arm naar hunne vlieringen klimmen of in vochtige kelders verdwijnen - ik hoorde hunne walgelijke Godslasterlijke taal - ik zag hunne bandeloosheid. Elders zag ik vervallen aangezigten waarop de kommer stond te lezen en ik vroeg: wie is de herder dezer verloren schapen? - QUINTUS had juist die wijk der stad - maar hij had het mij meermalen voorgerekend, dat het werk hopeloos was - een schaar van duizenden te bezoeken en te leeren kennen, was eene wanhopige poging - hij zou eenige jaren noodig hebben om overal rond te gaan - hij begon er dus maar niet aan. Ik beschouwde dit terrein dan als een verlaten arbeidsveld, dat niemand mij zou betwisten en mogt ik met mijne luttele krachten er niet veel uitrigten, al wat er toch gedaan werd zou aanwinst zijn. Ik besloot dus een deel dezer wildernis mij toe te eigenen. Ik had veel in krachten gewonnen en wijdde mij hier aan de ‘i n n e r e m i s s i o n’ Het kost weinig moeite hier kennissen te maken; nu eens hield ik mij als of ik naar iemand zocht - dan weder sprak ik een lijdend wezen aan, en woorden van deernis zinken diep in troostelooze harten. Ik vond zooveel tijdelijken nood als ik verwacht had - maar de geestelijke nood ging al mijn denken te boven. Welk een stikdonkere nacht legert over de wijken der armen - welk een ontzettende onwetenheid op het gebied van godsdienst en

zedelijkheid! - Welk een ijselijke verbastering en diepte van jammer trof ik aan bij zoo schromelijk verdierlijkte wezens, dat ik mij vaak den moed voelde ontzinken, als ik vergeefs beproefd had een enkel straaltje in dien zwarten nacht te doen nederdalen. - 'Predik het Evangelie aan alle creaturen,' klonk het dan in mijne ziel - en ik zeide in mijn hart: zal ik mijn talent in den zweetdoek begraven? - Zoo de Heer des oogstes mij eens spoedig opriep ter verantwoording - en ik had geen enkel halmpje gegaderd voor zijne schuren? - Onder den blooten hemel tot het arme volk te spreken is volgens onze wetten niet oorbaar en mijne krachten laten het niet toe, maar te leeren in de huizen is niet verboden. Ik dwaalde dan eens weder in de meest versmade buurten in een vuil en ongezond kwartier, van de zoogenaamde Jordaan, en alzoo gaande, de vervallen huizen beziende, vroeg eene vrouw, die er vrij haveloos uitzag, mij, of ik iets zocht.

- Ja, zeide ik - ik zoek eene gelegenheid om eens een goed woord te spreken, voornamelijk tot die lieden, die nooit ter kerk kunnen gaan, omdat zij geene kleederen hebben, of omdat zij het preken toch niet begrijpen kunnen.

- O mijnheer, kom dan maar bij ons binnen, zei de vrouw, en ik volgde haar in een armoedig vertrekje. Laat ik eens een paar buren halen, als u dat goed vindt, sprak zij blijde, en weldra daagde er uit kelders en van zolders en uit huisjes een twaalftal hoorderessen en ook een paar hoorders op. Ik zeide hen dat ik een prediker was van CHRISTUS, en dat Hij mij in het hart had gegeven, om hen het woord des levens in hunne huizen te komen brengen, opdat zij,

zouden leeren gelukkiger te leven en getroost te sterven. Zij schenen daarover zeer verheugd te zijn en verzochten mij spoedig weder te komen. Ik bepaalde den dag, en als ik kwam was de schare verdubbeld, zoodat er velen buiten de deur moesten blijven staan. Het huisje was zindelijker dan de eerste maal, en men had er een ouden leuningstoel heen gebragt die voor mij bestemd was. Ik onderwees hier in de allereerste gronden van het Christelijk geloof. De meesten hunner betuigden nooit zoo iets gehoord te hebben. Allengs bragt ik hen tot meer vrijmoedigheid. Zij begonnen te spreken. Maar o hoe jammerlijk kwam nu hunne onvatbaarheid aan het licht! Wie als de kanselredenaar alleen tot de hoorders spreekt en nooit met hen, vergist zich zwaarlijk in zijne hoorders. Al sprekende met deze kinderen in het verstand werd het mij duidelijk, waarom de prediking in onze kerken zoo onvruchtbaar blijft voor het leven der gemeente. Ik bevond dag op dag duidelijker dat ik af moest dalen, dat ik geheel kinderlijk moest spreken zou ik begrepen worden - dat ik niets hoegenaamd moest voor onderstellen, dan volslagen onwetendheid. Menigeen bezat een bijbel, maar onder tien die er op roemden waren er naauwelijks twee, die er met een ige vrucht gebruik van konden maken. Zoo kwam ik allengs tot bijbellezingen, maar nu werd de toeloop zoo groot, dat ik een pakhuis huren moest om eenigermate aan de behoeften te voldoen. Daar ik mij echter niet aan een langdurig en overluid spreken mogt wagen, moest ik naar medehelpers omzien en na veel moeite gelukte het mij er eenige te vinden, die mij verstonden en

begrepen in welken toon, in welken geest hier gesproken moest worden. Zoo kan ik nu meermalen 's weeks en op verschillende plaatsen het woord der waarheid laten onderwijzen aan hen die als heidenen in het midden der Christenen waren opgegroeid, die, ofschoon lidmaten der kerk, zelf de geschiedenissen niet kenden, die ten grondslag leggen van onze christelijke feesten!... Want ofschoon ik hier en daar Bijbelsche prenten aan den wand vond hangen, moesten zij mij doorgaans het antwoord schuldig blijven als ik naar de beteekenis vroeg.

Daar zich echter aan dit mijn dagwerk nog tallooze bemoeijingen verbinden, blijf er ook bij de hulp mijner medearbeiders veel toezigt en raad en bestuur over - als ook het bezoeken van kranken en stervenden die mijne toespraak begeeren - bedroefden die naar troost uitzien, ongeregelden die bestraffing, zwakken die opbeuring behoeven - zoodat ik van den morgen tot den avond bezig zou kunnen zijn, zoo mijn krachten het toelieten.

- En dat zal nu zijn u herstellen voor uwe taak.

Een zoete glimlach speelde over zijn weemoedige trekken.

- Laat mij werken terwijl het dag is - zeide hij vriendelijk - de nacht komt, waarin niemand werken kan. De geest was vaardig in mij en kon niet langer wachten op het vleesch, tegenover zoo grooten nood. Ik heb mijn taak gevonden.

- Het p r e k e n was u verboden.

- Ja, toen ik pas krank was geweest werd het p r e k e n mij voor lang ontzegd, maar gij gevoelt, het s p r e k e n te laten zou zijn mij een levenslang

zwijgen op te leggen en dat is niet wel uitvoerbaar, tenzij ik in een Trappisten klooster werd opgesloten. - Welnu, sprak hij met stillen weemoed, ik voel het wel - den kansel beklim ik nooit weder - maar wat doet het er toe, als ik slechts arbeiden mag voor den Heer, al is het slechts een korten tijd; ik poog dan mijn spreken aan het hoogste dienstbaar te maken. Ik kan niet anders. Ik moet doen wat mijn hand vindt om te doen met alle magt.

- Ik vrees lieve broeder - gij zult dat niet lang kunnen volhouden.

- Zoo lang het den Heer behaagt; ik heb maar eene bede, en zij is: 'H e e r m a a k m i j b i j d e z e m i j n e k l e i n e k r a c h t e n g e t r o u w!' - want zie, dan zal Hij meerder kracht toevoegen. - Hij heeft meer dan dit om ons te geven - in des Vaders huis zijn vele woningen.

Van nu aan vergezelde ik LEO in zijn belangrijken werkkring als missionair bij onze vaderlandsche heidenen. Kaffers, Hottentotten en Chinezen kunnen niet onwetender zijn van het Christendom, niet meer vervreemd van waarheid en deugd, dan onze bedelaars en ook onze werklieden in de achterbuurten, en de armoede is maar al te vaak de vrucht dier zedelijke ontaarding en diepe verdierlijking der menschen.

Aandoenlijk was het hoe die ruwe schepsels hun vriend en leermeester met teederheid aankleefden. Hoe angstig zij waren bij slecht weder, dat hij niet mogt komen - of als hij kwam, dat het hem schaden zou.

Zijn gevoelig gestel sleet snel onder de aanhoudende inspanning van zijn vurigen geest. Ik zag zijne krachten dagelijks afnemen, maar ook tevens zijne liefde,

zijn trouw en ijver proeijen. Hij voelde het wel - het scheen hem eer te verheugen dan te smarten. Zoo verhuisde hij nogmaals, om digter bij zijn werkplaats te zijn, gelijk hij zijn wijk noemde. Het gelukte ons een huisje daar te vinden en onuitsprekelijk was de vreugde die LEO deswege smaakte. De winter was streng; er was veel nood te leenigen; er waren vele kranken waaraan ik mijne zorgen wijdde, en daar mijne pogingen gelukkig slaagden, keerde de verdoofde ijver weder voor het vak, dat ik reeds als geheel opgegeven beschouwd had.

Alleen voor LEO was geen kruid gewassen. - Een hevige verkoudheid die hij in den winter had opgedaan, bleef hardnekkig hem met een booze hoest vervolgen tot in het voorjaar. Toen sloop een felle koorts in zijn aderen en ondermijnde zoo snel zijne laatste krachten, dat ik schier niet wist, hoe ik mijne ouders op het dreigende gevaar zou voorbereiden. LEO zelf had thans geen het minste denkbeeld van zijn toestand; hij was opgewekter dan ooit en ontwierp allerlei plannen voor zijne kweekelingen. Verwonderd zag hij dan ook op bij de verschijning mijner moeder en ofschoon hij dikwijls van dood en scheiding sprak, als van iets zeer gewoons en natuurlijks, waaraan hij altijd in de eerste plaats dacht, zoo begreep hij toch niet, dat de ure der verlossing zoo nabij was. De geneesheer die hem met mij gadesloeg, verbergde hem nu zijn toestand niet langer. Even gelaten als hij zijn langdurend ligchaamslijden verduurd had, even kalm vernam hij ook dat zijne ure welhaast slaan zou.

- Laat NANNY dan nog spoedig komen als dat kan -

zeide hij vriendelijk - welligt zien wij elkander anders in lang niet weder....

Die wensch werd vervuld, maar met NANNY trad ook mijn vader binnen. - O had ik mij onzigtbaar kunnen maken voor zijn oog. Hij scheen mij niet op te merken; geheel verslonden door zijn gevoel voor LEO, was hij ontoegankelijk voor elke andere gedachte. Wat sprak hij hartelijk en liefdevol tot den kranke - wat kostte hem die scheiding veel! Maar hij oefende ook nu dat strenge zelfbedwang uit, waardoor hij kalm en onbewogen scheen. LEO had hem nog een en ander op te dragen en als hij eindelijk zweeg, sprak mijn vader plegtig:

- En dat waren dus uwe laatste wenschen! Hebt gij nu ook nog eenig bijzonder verlangen, mijn lieve zoon - ik zal het zoo gaarne doen.

LEO knikte met blijden glimlach en wenkte mij nader te komen. Toen greep hij mijne hand en de hand mijns vaders en drukte die met zooveel kracht in elkander, dat ik er over verbaasd stond.

- Dat die handen niet los zullen laten is mijne laatste bede - mijn vader, mijn broeder - zeide hij met een smeekenden blik op mijn vader. - NANNY, lieve zuster - zeide hij zachter - tot wederziens in het vaderhuis - moeder - vrede - verzoening....

Wij luisterden nog naar meer - alles was stil. Nog eens sloeg hij de schoone oogen op met een onuitsprekelijke verrukking - dat was de weerglans zijner hemelsche zaligheid op het aardsche hulsel, dat ons alleen nog van hem overbleef.

Mijne moeder stond daar met zaamgevouwen handen en ten hemel geslagen oogen, als volgde zij den zaligen

geest in het hemelhof. Mijn vader daarentegen lag geknield aan het bed en liet zijn grijs hoofd in zijne handen rusten, als durfde hij niet opzien en zich overtuigen van de smartelijke waarheid - en NANNY hield nog altijd de verstijfde hand in de hare, waaraan zij zoo blijde had voortgewandeld - en tuurde op dat edel gelaat des schoonen jongelings - nog schoon ook in zijn dood. - Vader stond eindelijk op, schikte het hoofd des ontslapenen met de teederste zorgvuldigheid regt, zag hem nog eens met innige smarte aan en sloeg de bedgordijnen digt. Toen vatte hij mij bij de hand en zeide met vriendelijke welwillendheid:

- ROBBERT, ga met ons naar huis - en later zullen wij zien wat het best voor u zijn zal.

XX.
Valsche positie.

Het was stil en treurig in de ouderlijke woning. De piano bleef gesloten, er werd niet meer gezongen. Mijn vader was zachter en geduldiger dan ooit in den huiselijken omgang; maar na de eerste hevige uitstortingen van overweldigende smart, was hij tot zijn oud systeem van insperring van gevoel terug gekeerd en menigeen was verwonderd, dat hij zoo ongevoelig kon zijn bij zulk een zwaar verlies. Wij huisgenooten wisten beter. Kwam hij onze gesprekken over den ontslapene soms ruw afbreken, 't was omdat hij vreesde zijne zelfbeheersching te verliezen en door zijn gevoel weggesleept te zullen worden. Ik had NANNY niet weder gezien na mijn ongelukkige ontmoeting met BRAM. Zij had mij aan het sterfbed van LEO zwijgend omhelsd, maar nooit weer van hem gesproken. Ik wist dat hij nog altijd lijdende bleef- en dit was mij een verborgen harteleed. Zij sprak veel over LEO - ook mijne moeder haalde telkens van hem op, als vader er

niet bij was, en het scheen dat vooral zijne beminnelijke kindschheid thans met frissche levendigheid voor haar geest herrees en met een innerlijk welbehagen onthaalde zij ons gedurig op de bijzonderheden van zijne kinderdagen. Zij sprak steeds van hem als van een afwezige, maar nooit als van een die voor ons verloren was. Het vroom gemoed der teedere moeder scheen zich nog meer naar boven te verheffen, sinds deze stemme Gods tot ons huis was gekomen en zij een van hare dierbaren in den Hemel had. Zij sprak nu ook dikwijls van haar eigen ‘a f r e i s ’, gelijk zij het noemde, want zij had zeer tegen het woord ‘d o o d .’

Hoewel nog altijd bedrijvig als voorheen begonnen bij hare zestig jaren, hare levendigheid en vlugheid af te nemen, en hare gezondheid was op verre na niet vast meer; doch nooit was zij te bewegen om haar kamer te houden en meer rust te nemen. Altijd bleef zij in het gezellige huisvertrek op haar oude plekje presideren, en met hare stille vriendelijkheid elk huisgenoot verkwikken. Zoo zat zij daar dan ook weder tegen het vallen van den avond. Het zal een maand na den dood mijns broeders zijn geweest. Vader trad binnen en wendde zich tot mij. Er lag vaderlijke goedheid op zijn gelaat. Hij scheen alle vooroordeel te hebben afgelegd en zeide zonder eenigen zweem van verwijt of ergernis:

- ROBBERT - ik heb ernstig over u nagedacht - en hoe ik uwe positie ook beschouw - onder welk licht ik uwe vooruitzigten ook stel - ik blijf er bij, dat gij moest aanknoopen wat er is afgebroken en voortgaan waar gij zijt blijven stilstaan. Ik heb onderzoek

gedaan naar uw verleden - ik heb de gezindheden uwer professoren ten uwen opzigte uitgevorscht - en ik heb alle reden om u te bemoedigen dat alles teregt komen zal, zoo gij terugkeert naar L e y d e n .

Ik durfde niet bekennen dat ik nog liever soldaat zou worden dan naar L e y d e n gaan en bleef zwijgend voor mij zien met een diepen zucht. - Mijne moeder voelde dit en vroeg schroomvallig:

- Is het onvermijdelijk dat hij juist naar L e y d e n moet gaan, zou hij elders....

Een misnoegde trek kwam op mijns vaders gelaat, terwijl hij dezelfde bedenking ook op mijn tronie las.

- Gij moet u geheel overwinnen - of gij moet er niet aan beginnen - hervatte hij ietwat scherper - gaat gij uwe zwakheid een duim gronds gunnen - zij zal u geheel overmeesteren.

Ik voelde dat dit al te waar was en daarom bleef ik een beklemmend zwijgen bewaren, terwijl mijn vader met het oog op mijne moeder zeide:

- Ik heb het uiterste beproefd, zelfs aanvraag gedaan om van een openlijke promotie ontslagen te worden - doch dit mogt niet worden toegestaan. Doch overigens kan ik u verzekeren, dat men u de terugkeer zoo gemakkelijk mogelijk maken wil - mits gij keert - Wilt gij dat?

Wat zou ik antwoorden! - De oogen mijner ouders rustten vol verlangen op mij. Zij begeerden dat ik het z o u w i l l e n . Ik overreedde mij d a t i k h e t o o k w i l d e . Ik durfde mij noch hen immers niet belijden, w a a r o m i k h e t n i e t w i l d e . Het was het verstandigste wat ik doen kon - dit wist ik wel. - Het was ook het beste tegenover mijne ouders

zoowel als voor mijn eigen maatschappelijke toekomst. Ik zeide dus dat ik het doen zou en mijn vader gaf er mij de hand op; mijne moeder kuste mij met tranen in de oogen - en toch voelde ik mij niet vrolijk, niet verruimd en moedig onder dit besluit, omdat ik niet zeker was van mijn willen. Doch ik huiverde om voor mij zelven rekenschap af te leggen van die pijnlijke stemming. O dat ik het gedaan hadde. - O dat elk het dede, die met weêrzin een weg betreedt waarin hij niet door volledige overtuiging voortgaat. Het valsche van mijne positie, de disharmonie van mijn innerlijk zijn met mijne uiterlijke daden werd mij niet duidelijk, en ik misleidde mij zelven zoo goed als mijne betrekkingen. Ieder juichte mijn besluit toe, elk verzekerde mij dat ik in den regten weg trad - maar geene dezer wogen mijne krachten of peilden mijn moed. Ik liet mij intusschen opwinden tot ik mij ten laatste zeker geloofde van mijn wil - en ik maakte mij gereed om met JORDINS nog eens vrij wat te repeteren en mij tot het examen op nieuw voor te bereiden.

Doch zoo valsch als mijne verhouding was tegenover mijne betrekkingen, even bedriegelijk was zij tot mijnen God. De omgang met den vromen LEO had zekeren invloed op mij geoefend. Zijne beminnelijke eigenschappen, zijne hemelsgezindheid, zijne reinheid, liefde en geduld - geheel die belangwekkende persoonlijkheid had mijne verbeelding sterker nog getroffen dan mijn hart. Mijne rede zeide mij dat hij een goede keuze gedaan had, dat hij zoo voortreffelijk was uit kracht zijner zuivere beginselen van godsvrucht,

uit een levendig geloof en eene warme liefde. Dit t e b e g r i j p e n was echter geheel iets anders dan het i n s g e l i j k s t e b e z i t t e n . Mijne verbeelding verwarde dit echter al spoedig. Ik voelde mij overwonnen door het schoone, gestreeld door het bekoorlijke van zulk een edelaardigheid - en onwillekeurig werd ik medegevoerd en opgeheven tot zijn gedachtenkring, tot zijne gevoelens over de godsdienst en den mensch, zonder dat ik tot de diepe ervaring doordrong, die dit alles leven en werkelijkheid gaf in LEO'S vrome ziel. Zonder dat ik den weg insloeg en doorliep, dien hij betreden had, plaatste ik mij allengs met hem op eene lijn, omdat ik instemde met zijne zienswijze en vele zijner werkzaamheden deelde. Zoo pronkte mijn arm hart zich op met een waan van geloof en godsvrucht - zoo eigende ik mij toe wat het mijne niet was - en liep een wijle tijds met hem mede, zweefde soms zelfs met hem hemelwaarts - maar helaas niet door eigen begeerte of levenskracht, maar gedragen op de sterkte zijner wieken, medegesleept in de bezieling van zijn geloof en zijne liefde. Tot zoo geringen prijs, met zoo luttele inspanning had ik mij een luchtig gebouwtje van godsvrucht opgetrokken, waarin mijn ijdel gemoed zich zeer behaaglijk en volkomen zeker begon te wanen. Mijne bewondering voor LEO had mij een navolger gemaakt van de vruchten zijns geloofs, zonder dat ik naar de bronnen onderzocht had. Zijn vrede, zijne hoop, zijn vertrouwen eigende ik mij toe - maar ik had niet naar de eerste bronwel van zijn innerlijk leven gevraagd.

Mijn zedelijk gevoel behaagde zich in dat stille aan deugd en goede werken gewijde leven; mijn zin voor

het schoone en verhevene genoot al het poëtische van LEO'S edele en grootsche opvatting van het leven en den dood, onze bestemming en de eeuwigheid. Ik verbeeldde mij, even als hij, den dood niet te vreezen - de eeuwige goederen voor altijd boven stof en tijd gekozen te hebben en mijn lot met een onbepaald vertrouwen in Gods vaderhand te stellen.....

Doch naauwelijks had LEO mijne zijde verlaten of de veerkracht zakte, de ijver verkoelde, de hemelzin daalde, de liefde verflaauwde, het geloof wankelde - De kwijnende plant van mijn inwendig leven kreeg geen voedsel meer van buiten, zij moest op eigen sappen leven, door eigen groeikracht zich opheffen en vast worden. - Helaas zij had geen wortel - het was slechts een afgeplukte tak, die een wijle tijds bloeide, zoolang zij dagelijks werd begoten, maar die geen leven had in zich zelve - geen wortelen om zich zelve uit den moederschoot der aarde te blijven voeden. Mijn eigenliefde belette mij intusschen dit te doorzien - wie zou er mij van overtuigen. Sprak ik niet als een geloovig Christen, ijverde ik niet als een wakker strijder voor regt en waarheid, leefde ik niet onberispelijk voor het oog der menschen, ja wat meer is, sprak mijn eigen geweten mij niet vrij? - Had ik geen vrede met God door JEZUS CHRISTUS, die mij al mijne zonden vergeven zou? Was ik niet rijk en verrijkt geen dings gebrek hebbende? En ziet - ik was arm, blind en naakt - versierd met een ijdelen waan, steunende op ingebeelde goederen - misleidde ik mij zelven grootelijks. En wie of wat zou dien blinddoek van mijn verbijsterde oogen rukken - wie of wat zou mij wakker schudden uit dit vreeselijke zelfbedrog? -

Geen menschenhand is zoo magtig, zoo getrouw - geen menschenoog ziet zoo diep in de schuilhoeken onzer kranke harten - daar is maar één vriend. - Kenner des harten is zijn naam - die dat vermag.

Dan laat Hij de stormen toe dat zij opsteken en de watervloeden dat zij losbarsten en beproeven het gebouw onzes geloofs of het op den rots der eeuwen of op een zandgrond is gebouwd.

XXI.
De professor.

Inmiddels greep er een voorval plaats, dat de gansche familie BOSTON in beweging bragt.

Op zekeren morgen - zegt onze oude huisarts, nadat hij met moeder als patient had afgehandeld en als naar gewoonte onder de koffij een praatje maakt met de aanwezige huisgenooten:

- En hoe zou het met het athenaeum van H..... loopen?
- Wat bedoelt gij? vroeg mijn vader - uit zijn dagblad opziende.
- Wel - wie ze daar nu tot professor kiezen zullen?
- 'k Weet er niets van - antwoordde mijn vader stroef.
- Gij weet toch dat Dr. P. heeft bedankt en dat er een ander moet gekozen worden?
- 'k Bemoei er mij niet mede...
- Maar uw familienaam wordt toch in die zaak genoemd.

- Stellig mis - zei mijn vader, de courant weer opvattende als of hij las.
- Zou ik mij zoo vergissen?
- Ongetwijfeld.
- Maar ik meen toch, dat een BOSTON is voorgedragen.....
- Nooit een BOSTON! - riep mijn vader, alsof het denkbeeld hem kwetste.
- Ja stellig een BOSTON - maar ik weet niet regt welke - er zijn er zoo veel....
- Geen één voor professor in de wieg gelegd - glimlachte hij pijnlijk.
- Nu, de tijd zal het leeren - maar ik heb het uit een te goed kanaal. Mijn broeder had het van een lid van den raad en ook had ik het reeds uit een brief van een der curatoren opgemaakt, maar ik was wat gehaast- ik zal het mijn broeder echter van avond nog nader laten vragen als het uwe belangstelling....
- Geen de minste belangstelling! - voltooide mijn vader in zijn knorrige twijfelzucht.

De doctor die hem kende, worstelde niet langer tegen dat barre ongeloof, nam zijn hoed en gaf ons een veelbeteekenend knikje, dat zooveel moest zeggen als:

- Ik ben zeker van mijne zaak; gij zult weldra ontdekken dat ik goede kanalen heb.

Toen de doctor weg was, begon mijn vader luidkeels te lagchen-maar 't was niet vrolijk - 't was een toon vol pijnlijke bitterheid.

- Dat zou iets zijn! - riep hij uit - een BOSTON! - Neen, nooit! - Mijn arme TERTIUS zou het dan moeten wezen, want 't is voor geschiedenis en letteren. Arme TERTIUS! hadt gij maar geen BOSTON geheeten of waart

gij in E n g e l a n d of D u i t s c h l a n d geboren, dan zoudt ge in geen armzalig dorp verscholen zijn gebleven.

Mijn vader geloofde er niets van, maar des avonds schreef de doctor nog een paar woorden om te melden dat hij zich niet vergist had en dat er een BOSTON genoemd werd als degeen die voor dien leerstoel het meest in aanmerking kwam; hij meende een s. BOSTON, maar de letter was wat onduidelijk.

- S.! - riep mijn vader - nu is 't gekheid! - SECUNDUS - onmogelijk - SEXTUS - onmogelijk - SEPTIMUS - onmogelijk! - 't zou een P. of T. moeten wezen. Het is een iegelijk niet gegeven een geleerde te zijn.

Onbeschrijflijk was echter de indruk die een schrijven van SEXTUS op hem maakte, die kort daarna ons meldde dat hij de uitverkorene zijn zou van het collegie te H.

Blijdschap was er in de verte niet te bespeuren in dien storm van aandoeningen, die mijns vaders gelaat bewolkte. Onwil, verachting van de wereld, spot met degenen, die zijne uitstekende zonen voorbijgingen voor een zoo middelmatig begaafde - kwellende ergernis over de miskenning der ware verdienste en den voorspoed eener schitterende oppervlakkigheid - dat alles woelde in zijn eerlijk hart en hij zeide strak voor zich starende:

- 't Was beter zoo dit een droom ware. Als wezenlijkheid is het te gek. Maar hij zal niet aannemen, als hij zijn gezond verstand nog heeft. Hij mag het niet doen!

Hierin vergiste mijn vader zich grootelijks. ‘A l s h e t a m b t d a a r i s v o l g t d e w e t e n s c h a p’ - was een van die spreuken, waarmede SEXTUS op alles losstormde wat hem begeerlijk scheen - zoo ook thans op den tabbaard of hij zijn naam eer zou aandoen of niet.

De eerzucht mijns vaders was edel en grootsch - en zoo kiesch - dat hij zich eer gekrenkt dan vereerd achtte door den voorspoed van een zoon, van wien hij vreesde dat hij zijn ambt niet waardiglijk zou kunnen vervullen. Hij schreef er hem onbewimpeld over; hij bad hem het niet te aanvaarden; maar SEXTUS was te zeer gevleid door het denkbeeld voor altijd P r o f . voor zijn naam te mogen zetten op de omslagen van zijn tijdschrift, dan dat hij zich om die bede bekreund zou hebben. Mijn vader trok zich echter die zaak zoo sterk aan, dat hij sedert zigtbaar verviel.

- Hij zal ons huis daar niet tot roem zijn! zuchtte hij zoo vaak er van SEXTUS werd gesproken. Het ware mij beter dat hij nog candidaat was gelijk SEPTIMUS, dan zonder roem een eervol ambt te bekleeden. Het is voor de bekwaamheid geen schande dat zij voorbijgegaan wordt door bekrompenheid of het vooroordeel; maar de onbekwame lieden vooraan te zien zitten is mij eene kwelling des geestes. SEXTUS heeft niet gewerkt, niet gedacht. Hij heeft zich een soort van naam gemaakt - maar hoe? - Hij is als een vogel die eijeren uitbroeit die hij niet gelegd heeft - en dan uitroept: ‘z i e h i e r m i j n e k i e k e n s .’

Gemelijk en bar nam hij dan ook altijd de gelukwenschen aan. En ieder stond verwonderd dat D^{r}. BOSTON, die bekend was als een eergierig man, deze zaak zoo magtig koel kon opnemen - maar zeide men:

- Hij hangt weer den zonderling uit, en wil niet zijn zooals elk ander vader in zijn geval wezen zou.

Merkwaardig was ook de uitwerking die de benoeming van SEXTUS op enkele leden der famille maakte,

inzonderheid op de schoonzusters. Op mijn togt naar A m s t e r d a m door 's H a g e trekkende, bezocht ik QUARTUS en ADÈLE. Naauwelijk had ik de noodige handdrukjes en knipoogjes ontvangen, of mijne schoonzuster liet troosteloos haar hoofd op zij zinken met de aandoenlijke ontboezeming:

- O lieve ROB! wat heb ik thans niet te verduren! - Verbeeld u daar schreef mij eene vriendin uit H. dat zij van haar zwager wist dat QUARTUS zou benoemd worden tot professor. Ik twijfelde er geen oogenblik aan - ik schreef het reeds aan eenige vriendinnen. En zie, daar is het SEXTUS dien men kiest. Oogenblikkelijk schrijf ik aan de dame die door haar zwager alles weten kon - en zij meldt mij - dat het stellig een vergissing zijn moet, dat men inderdaad QUARTUS bedoeld had, maar zich met de naamletters heeft vergist.

Nog stond ik mij te bezinnen over het koddige en ongerijmde van dit berigt - toen er eene dame werd binnen gelaten, die hoe verwilderd en verreisd zij er ook uitzag niemand anders was dan zuster SOPHIE - maar zuster SOPHIE met opgezette zeilen.

Om haar een weinig te kalmeren begon ADÈLE haar eerst de reeks van ververschingen op te lezen die zij haar zou wenschen aan te bieden, om bij gelukkige weigering van dien op zeer aandoenlijke manier van eene bittere teleurstelling te gaan kermen en zeer op haar gemak van een diepe onlijdelijke smart te keuvelen.

- Ja! riep SOPHIE haar ongeduldig in de rede vallend - gij hebt goed praten - gij hebt geen acht kinderen - gij hebt een goed huis - gij hebt twee, misschien drie bekwame meiden - uw man heeft een goed traktement - och, ge weet eigenlijk niet wat ge zegt!

Maar dat wist ADÈLE dan toch al te wel, en nu volgde de teleurstelling die zij geleden had door de benoeming van SEXTUS voor H.

- Van H! daar kom ik juist van daan! - barstte SOPHIE los - dat is juist de geschiedenis - maar neem mij nu eens niet kwalijk ADÈLE - welke regten kon uw man voor zoo iets hebben, tegenover de aanspraken van mijn man!

ADÈLE poogde op te helderen - maar SOPHIE was haar de baas - en ging voort:

- Wie zou durven beweren dat QUARTUS de bedoelde BOSTON is geweest - die weet er niets hoegenaamd van! Neen het is zonneklaar dat TERTIUS de persoon was, welken de raad begeerd had. Maar mijn oom die zooals gij weet raadsheer is, is een flaauwe, zoetsappige vent. Ik ben daarom terstond op reis gegaan, om hem de waarheid te zeggen. Heeft hij dan de belangen van zijn neef zoo slecht behartigd - zijne nicht heeft er hem een lesje over toegediend dat verzeker ik u. Ik heb hem eens gevraagd of dat manier van doen was, of zijn pligt als raadslid of als oom dat mede bragt - een zoo uitstekend geleerde als mijn man is, voorbij te gaan en een wildzang als SEXTUS tot professor te benoemen.

- Gelooft gij dat gij daardoor de kans van TERTIUS verbeterd hebt? - vroeg ik treurig.

- O, ik hoor het al! - gij zijt ook al van die kalme methode, om alles wat gij niet veranderen kunt maar onbestraft te laten. Al was er niets meer aan te doen dan wilde ik nog de waarheid zeggen - en ik heb hem een exemplaar van al de werken van TERTIUS onder den neus geduwd, een pak, daar een sjouwer genoeg aan had te dragen - die kunnen nu tot zijn

eeuwige schande op de bibliotheek van de stad of van de illustre school bijgezet worden. Doch ik weet wel hoe het komt. Mijn dierbare TERTS werkt en blokt en ploetert zich dood, en SEXTUS loopt om gist en kaneelwater en wordt overal gehoord en genoemd! - O het is een wereld! - Er is geen regtvaardigheid meer. Het is om dol te worden! - Maar de waarheid heb ik toch gezegd aan den raadsheer en aan een der curatoren er bij.

- Waartoe eene waarheid uit te spreken die maar enkel verbittering en welligt voor de toekomst veel nadeel berokkenen kan - merkte ik met wijsgeerige kalmte aan, levendig bezorgd over de gevolgen harer dwaasheid.

- Ik kan alles niet opkroppen! - Ik moet mijn hart lucht geven, al weet ik dat het mij niet baat. Ik weet wel - ik kan QUARTUS het ridderorde niet afnemen - niemand weet hoe hij er aankomt - niemand begrijpt waarmede hij het verdiend heeft - hij verklaart het zelf niet te weten - ADÈLE weet het evenmin, maar hij heeft het toch. - En TERTIUS - ja wat zouden zij hem geven? - Wat hem maken? Het is God geklaagd dat men zulk een man voorbijgaat! - Moet zulk onregt niet bestraft, niet openbaar gemaakt worden. Ik ben in staat om naar al die onregtvaardige uitdeelers toe te gaan, hen in alle couranten te laten schandvlekken over zulk een schreeuwend ongelijk, dat zij TERTIUS de hulde en de eer onthouden, die hij boven al zijne broederen verdient. Maar hij is te goed! - Hij laat alles maar over zijn kant gaan - elke nieuweling voor hem heen dringen, tot hij als de laatste achterblijver overal wordt weggecijferd. - O! - 't Is een wereld!

Er was veel waarheid in de bittere jammerklagten der arme vrouw. Er is veel zonderlings in dit ondermaansche dal, dat echter niet met kracht en geweld is te dwingen, waarvoor de wijze het hoofd stilzwijgend buigt en waar de dwaas zijn ijdelen toorn over uitgiet. Wie de wijsheid zoekt en de wetenschap bemint, wie het schoone nastreeft in poëzij of kunst - zal die rond zien in de wereld of zij hem dat ook dank weet? - zal hij vragen of zij hem zal waarderen! - Wee! wie naar loon vraagt - of die wacht op de kroon der verdienste. De blinde fortuin werpt den lauwerkrans met grilligen luim om de slapen van haar lustig troetelkind en gaat met schamperen lach den eerwaarden kruin voorbij, die bij diep gepeins en ijzeren volharding is vergrijsd....

Nogtans zal de vriend der wijsheid, de vriend der schoonheid zijn loon niet verliezen - nogtans vergadert hij zich een schat, dien de ondankbare wereld hem niet rooven, niet vergallen kan. Hij rijpt - hij wast op - hij ontwikkelt zijn edelste krachten - hij nadert een verborgen heiligdom waar de ongewijde hem niet volgen zal, om met hem den fijnsten geur des levens in te drinken. - De wereld kan hem voorbijgaan, vergeten, vertreden - zij kan hem martelen, hem aan al de moeite der armoede, al den pijn der zorgen prijs geven - zij kan meedoogenloos zijne kostbare dagen verkorten - daar waar de matte ziel ontijdig aan het afgetobde werktuig ontvlugt, daar snelt de ontboeide geest het einddoel zijner zelfontwikkeling tegen - daar blinkt zijn kroon - daar, vindt hij loon!

XXII.
Een gevaarlijke toevlugt.

JORDINS fungeerde intusschen reeds als geneesheer te Amsterdam en werd aan het buitengasthuis geplaatst, waar hij ook woonde. Hoe hartelijk hij mij in zijne sombere woning ontving, toch betoonde hij zich weinig ingenomen met mijn besluit.

- Ik weet niet - zeide hij - 't bevalt me niet. - Ik had u nu maar liever iets anders zien kiezen. Er ligt te veel tijd tusschen. -En - zijt gij wel zeker van uw voornemen?

- Vast en zeker! - riep ik met een zucht. Maar hij bleef ongeloovig - pookte met een zuur gezigt geweldig in zijn kagchel en zag een geruimen tijd niet op.

Ik verhaalde hem wat mijn vader ten goede voor mij had bewerkt en bevonden - maar 't scheen hem niet meer vertrouwen in te storten en dit krenkte mij geweldig. Toch verklaarde hij zich bereid met mij te werken en noodigde mij zijne zieken met hem te bezoeken. In de beoefening was het vak mij zeer lief - ik

had mijn leven aan de ziekbedden der armen willen slijten - zoo er maar geene examens waren noodig geweest.

Het voorjaar kwam aan - doch ik schreef mijn vader, dat ik mij nog niet sterk genoeg voelde - en dat ik het najaar wilde afwachten. Hij keurde dit hoogelijk af; maar ik betuigde, dat ik eerst nog eenige oefening wilde nemen. Mijn vader liet mij echter geen rust. Er was geen ontkomen meer aan. Alle uitvlugten ontvielen mij, ik moest er door. Ik werkte weêr dag en nacht, hoezeer JORDINS mij ook bad, liever alle boeken weg te werpen dan mijne zenuwen te overspannen. Hoe meer de dag naderde zoo te naargeestiger werd ik - mij dacht, ik voelde beurtelings alle kwalen in mijne leden omwoelen. - Ik gebruikte droppeltjes - ik nam pillen - vergeefs - de agitatie klom met elken dag en bij de gedachte aan het examen rezen mij de haren te bergen.

Eens dat ik op mijn kamer zat met ware wanhoop in de ziel bij mijn afgrijzen voor het uur, dat als een spooksel naderde, terwijl ik mij zelven afvroeg: zou dan niets mij van die onbedwingbare angst verlossen kunnen? - was het mij plotseling als had ik een middel gevonden.

- Drank! - fluisterde eene stem - schep moed uit bedwelming - drink!...

Ik huiverde terug van die gedachte - maar stiet ze toch bij het prangen van mijn kommer niet geheel van mij.

Mijn angst was zoo onlijdelijk, mijne neêrslagtigheid zoo onoverwinnelijk! Nergens opwekking of bemoe-

diging! Mijne eigenliefde zeide mij, dat ik daar aanspraak op had - dat het ontbreken er van mij magtigde aan mijne lusteloosheid voedsel te geven of naar andere middelen ter vertroosting om te zien. Daar was ook niemand die mij hielp in het bekampen van mijn zwakheid. LEO stond niet langer als mijn beschermende engel aan mijne zijde. WILLEM stiet mij af door zijne koude strengheid. Zou ik het dan ook niet opgeven, of ten minste mij schadeloos zien te stellen voor de ontbrekende kracht? - Ik was mij zelf in den weg. - Het was nacht en nevel om mij en in mij. - Zelfverwijt, valsche schaamte, menschenvrees, teleurgestelde hoop, veiloren vriendschap en liefde en eer....

Drank! - vergeten van de pijn - verdooving van de aanklagt daar binnen, door bedwelming - of wel - moed en opgewektheid in drinken tot den arbeid.

Ik stond op en ging terstond eene proef nemen - ik dronk vrij wat meer dan ik wist dat mij goed was en ligter sloeg mij het hart. - Ik zette mij aan het werk - mijn geest was zeer helder, zoo dacht mij althans, en ik was opgeruimd ook; ja ik voelde mij weldra zoo manmoedig en onversaagd, dat ik mij door al de professoren der wereld te gelijk zou hebben durven laten examineren. Ik begon van nu aan in huis te drinken. Tot hiertoe had ik nooit den regten smaak voor sterke dranken gehad. - Zelfs in mijne dolzinnigste dagen, dronk ik nimmer uit lust, behoefte was het mij zoo min als gewoonte; doch thans deed ik het met toeleg en een bepaald doel - en wanneer mijne neerslagtigheid daarna grooter werd, haastte ik mij te meer om mijne opgewektheid te hernieuwen. Treurig wierp ik soms nog wel een blik op flesch en

glas - met wrevel vulde ik mij vaak dien beker - eenmaal wierp ik hem zelfs met bitter zelfverwijt het venster uit!... Maar des anderen daags nam ik een ander glas en dronk nog meer naarmate mijne smart mij ondraaglijker viel bij de beschuldiging van mijn geweten.

Het was reeds laat en ik had menig rumgrochje gedronken, toen er iemand aan den trap tot mijne hospita zeide:

- O blijf maar, jufvrouw, ik zal den weg wel vinden.

Het was mij of ik met stoel en al in den grond zonk - ik zou gewenscht hebben dit inderdaad te doen, want ik herkende eene stem, die onaangenamer mij klonk dan eenig geluid ter wereld mij had kunnen wezen. Liever had ik mijne ouders en PRIMUS, of wie ook ontmoet dan juist - DECIMUS.

Zijn lang dun ligchaam vertoonde zich pas tusschen de deur of hij stak den spitsen neus reeds vooruit, als om de lucht die hij hier inademde te onderkennen - en de vlugtige deelen der verwarmde alcohol schenen zijne reukzenuwen niet bijzonder aangenaam te prikkelen.

- Hebt gij gasten gehad? - zeide hij nog eens rondsnuivende.

Wat was ik hem dankbaar dat hij mij zelf aan een noodleugen hielp.

- Een paar kennissen, zei ik achteloos mij verkloekende - maar zijne oogen bleven rondwandelen als zocht bij verdere sporen van dit bezoek; en er geene vindende aan mijne met boeken en papieren overdekte tafel - met een eenzaam ongezellig glas - zeide hij met een hoogst sarcastischen glimlach:

- Ah zoo! - vrienden - hm -

Hierdoor verbitterd bij het smartelijk zelfverwijt van dat oogenblik, zei ik driftig:

- Gij schijnt hier te komen om het heïr eens af te zien.

- Dat wel niet - want ik dacht bloot bij u te overnachten als dit kon, omdat ik morgen zaken in de stad heb en het is reeds te laat om bij QUINTUS te gaan.

- Best - zei ik bar - ik heb een ruim ledikant - wilt gij ook iets gebruiken?

- Gij weet wel, ik heb een afkeer van sterke dranken - en ik ben zeer verwonderd.... u zoo opg....

Ik voelde dat mijne ooren vuurrood werden.

- Ik ben hier meester en verwacht geen aanmerkingen! - riep ik in klimmende opwinding - want het bloed ging mij kooken.

- Hoor eens broertje - hernam DECIMUS pedant, mij bij een knoop van mijn huisjas vattende en zijn langen houterigen wijsvinger dreigend tot mij opheffend - gij zijt mij wat al te opgewonden, anders zou ik u wel eens het verkeerde onder het oog willen brengen van zoo.....

Ik vloog op en zeide iets zoo ontzettends, dat DECIMUS naar zijn hoed greep en pijlsnel den trap afstormde. Ik herinnerde mij niet regt wat ik gezegd had - maar ik geloof dat ik hem in de keus gaf uit het raam ofwel van de trappen geworpen te worden, en hij verkoos dien laatsten weg natuurlijk op gevoeglijker wijze af te leggen.

Des anderen daags kwam QUINTUS mij reeds vroegtijdig bezoeken. Dit was iets zeer ongewoons. Ik begreep alles.

- Gij hebt DECIMUS gister avond nog laat bij u te logeren gekregen - zeide ik.
- Ja, hernam hij kortaf, en hij zag mij doordringend en treurig aan.
- En nu komt gij mij den mantel eens uitschuijeren.
- Indien gij dit meent is het welligt beter, dat ik terstond weer vertrek - antwoordde hij zacht.
- Neen - blijf- hernam ik - u kan ik hooren - hem niet.
- Zoo gij meent dat ik reden heb u iets bijzonders te zeggen - geloof ik, dat gij u zelven reeds gezegd hebt wat ik te bespreken had.
- Zoo is het ook QUINTUS - ik heb mij reeds hard verweten, dat ik DECIMUS zulk een schrift op het lijf heb gejaagd door mijn gekke drift - maar hij zal u ook gezegd hebben, dat ik wel wat opgewonden en overprikkeld was....
- Dat is hem niet ontgaan, en hij vreesde dat gij u het gebruik van sterke dranken tot eene heillooze gewoonte zoudt maken.
- Dat niet - daar zal ik mij wel voor wachten - zei ik stout - maar er zijn gevallen, waarin men wel wat opgewektheid noodig heeft....
- Toch niet - in geen geval - allerminst in het uwe - zei QUINTUS - kalmte is u boven alles noodig - helderheid van geest niet door een kunstmatige opwinding, maar uit besef van onze ware positie tegenover menschen, tegenover God. Menschenvrees overwint men niet door zijne edelste menschelijke voorregten weg te werpen en zich als mensch te vernederen. Zelfverachting, zelfverwijt kweeken menschenvrees,

maar de moed wordt gesteund door een onbevangen geweten - door een vertrouwenden blik op God.

De waardige vriendelijke wijze waarop QUINTUS dit alles zeide, won mijn hart evenzeer voor hem als voor hetgeen hij sprak. Ik bekende hem ongevraagd hoe de verzoeking in mij was opgerezen en hoe ik haar niet had afgeslagen, maar allengs gekoesterd, en hij sprak nog lang zoo vertrouwelijk met mij over zijn eigen zwakheden en de magt der wereldsche begeerlijkheden op ons ligt afzwervend en verblind hart, dat ik tot tranen toe werd bewogen. Neen het was geen hard gevoelloos zedemeester, hij was een zondaar gelijk ik - hij huichelde zich geen heilige - en hij kende zijne verkeerdheden, al had hij ze nog niet ten onder gebragt.

Het was een uur van opwaken en ter harte nemen. - O! hoe jammerlijk was ik afgedwaald! - ik wenschte echter terug te keeren, doch ik schuwde de inspanning. Gretig greep ik echter de mij geboden hand, in hope dat die het mij gemakkelijk maken en mij van zelf doorhelpen zou, zonder dat ik mij veel had te vermoeijen met waken en bidden. Maar de vijand die binnen in het harte nestelt, kan niet dan door innerlijke middelen verwonnen en uitgeworpen worden....

Twee dagen bleef ik echter onder den heilzamen invloed van eene betere overtuiging en mijne goede voornemens. Ik waagde het weder te bidden, al stamelde ik slechts vlugtige en afgebroken verzuchtingen - ik poogde het toch bij den Heer te zoeken en het werd mij ruimer om het hart.

De derde dag bragt mij drie brieven - één van PRI-

MUS, één van SECUNDUS en één van TERTIUS. Wat moest dat beteekenen. - Met een akelig voorgevoel brak ik ze open, met bevende hand ontvouwde ik het eerste het blad van PRIMUS met zijn microscopisch keurig net schrift - Ik doorliep het haastig - achtte niet op de woorden die ik niet ontcijferen kon - een ding was mij duidelijk: DECIMUS had hem 'i n v e r t r o u w e n' mede gedeeld, dat ik een verloren dronkaard was geworden - PRIMUS jammert - hij weeklaagt over mij, en bezweert mij bij de eer van ons huis, bij de liefde mijner moeder van dien rampzaligen hartstogt afstand te doen - hij staaft het met physische en philosophische gronden!

SECUNDUS had insgelijks uit een 'v e r t r o u w e l i j k' schrijven van DECIMUS meenen op te merken, dat ik mij aan drank verslaafd had en sprak mij op zijne gemoedelijke Christelijk Bijbelsche wijze toe, mij biddende te gedenken hoe duur wij zijn gekocht en dat beide ziel en ligchaam Godes zijn - hoe het aardsche huis dezes tabernakels een woonstede Gods kan worden, en hij eindigde met de bede, dat hart en zinnen bewaard mogten worden in CHRISTUS.

TERTIUS schreef met geen ander doel en door geen andere aanleiding. Hij die mijn getrouwe leermeester was geweest en mij zoo lief had, bad mij mijn aanleg niet te verwoesten en mij zelven ongeschikt te maken voor de edele loopbaan, die ik betreden moest, ten nutte der lijdende menschheid en staafde zijne redenen met voorbeelden uit de geschiedenis.

Doch hoe treffend elk der drie brieven ook op zich zelven was - dat zij te gelijk kwamen - dat zij op het alarmgelui van DECIMUS kwamen, dat maakte mij

zoo radeloos, dat ik alle drie verscheurde, zonder ze voor de tweede maal te lezen.

Een paar dagen later kwamen er weer vier brieven, te weten: van NONUS, van OCTAVUS, van SEPTIMUS en SEXTUS - van den zelfden inhoud en elk zich beroemende op eene 'v e r t r o u w e l i j k e m e d e d e e l i n g' van DECIMUS, die behoefte had gehad zijn hart deswege te ontlasten.

Ik was in der daad verbaasd dat er geen brieven van mijne ouders bij waren.

SEXTUS maakte mij met professorale deftigheid opmerkzaam op de nadeelen, die er voor mijne carrière uit konden voortvloeijen, zoo een gerucht van onmatigheid mij eenmaal het vertrouwen der patienten ondermijnde....

SEPTIMUS schreef mij een vers in kreupele Alexandrijnen over den lof der matigheid en het verachtelijke van de dronkenschap, dat hij reeds voor jaren op den dood van een befaamden drinkebroer vervaardigd had.

NONUS predikte mij in zijne rationele kalmte, dat het beneden de waarde van den mensch was zijne zedelijke vermogens prijs te geven voor het genot eener enkele teug....

OCTAVUS schetste mij met leerstellige hardvochtigheid dat er geen zaligheid was voor dronkaards, en dat ik mijn eeuwig verderf te gemoet ging....

Maar gekrenkt en verbitterd als ik mij voelde, vermogten zij geen van allen iets op mij. Noch het eeuwig verderf, noch de waarde der rede, noch de lof der matigheid, noch het vertrouwen mijner patienten was tot iets anders in staat dan mij tot vlammenden toorn

te brengen tegen DECIMUS van pijn over het verraad dat hij pleegde, en ik greep in woede al die zeven brieven, de verscheurde en de heele en halve - en maakte er een paket van dat ik met een behoorlijken geleibrief naar DECIMUS afzond, om tegelijk een nieuwen voorraad van rum in te slaan en ten spijt van alle mijne dominés te drinken als het mij lusten zou.

Arme blinde dwaas, die ik was! - die niet over het nietig bestel der menschen heen wist te zien op de magtige hand die ze stierde! - Ellendige dwaas die ik was, die vermeende een vrijbrief te hebben voor mijn geweten in de ongepaste bemoeizucht van DECIMUS!.... Zoo hij mij die parten niet had gespeeld, zeide mijn verblind hart - dan zou ik den raad van QUINTUS gevolgd en afstand gedaan hebben van eene zoo noodlottige toevlugt, maar nu hij mij toch als een dronkaard geschandvlekt heeft voor al de mijnen, waarom zal ik nu trachten het niet te worden. Het komt nu alles op z i j n h o o f d - het is nu alles z i j n s c h u l d - h i j moge voor mij verantwoorden....

Met welke drogredenen troetelen wij toch onze zonden en hoe traag is dan onze rede om het ongerijmde ons te toonen van de valsche stellingen, waarmede wij de stem van het zelfverwijt zoeken te smoren. Hoe gretig grijpt de zondelust ieder voorwendsel aan, die de begeerlijkheid een vrijpas geven en haar bestaan gedoogen kan.

O de zonde noemen wij zoo gaarne ‘z w a k h e i d’ maar is zij niet veeleer een ‘k r a c h t!’ Is ze niet een reus, een geweldig woesteling in ons binnenste, die zich

tegen God stelt en Hem in het aangezigt tart - zijne eeuwige wetten in overmoed vertrapt - de waarheid verkracht en het edelste wat in ons is ten onderhoudt met meer dan ijzeren ketenen - ja de zonde is een magt - een ontzettende reuzenkracht in ons tot dat wij onzen zwakken verdeelden wil sterken in gemeenschap met Hem, wiens kracht in onze zwakheid volbragt wordt.

XXIII.
Ontspanning.

Het naderen van het examen ontscheurde mij aan mijn toorn tegen DECIMUS, want hij was de schuldige - ik niet.

Met ieder dag voelde ik den drukkenden kommer zwaarder prangen, WILLEM sprak mij moed in, QUINTUS gebruikte zijn magnetische toovermagt en wist mij uren lang zoodanig te biologiseren, dat ik geloofde aan de mogelijkheid van mijne promotie; maar als hij van mij ging, brak de betoovering, en ik zonk in wanhoop neder bij de bewustheid dat ik er niet toe in staat was. Ik zag het deftige academie gebouw voor mij - ik trad binnen - de pedel lachte in zijn vuistje over mij - 't was mij of faculteitzaal en senaat één waren, of examen en promotie dooreen liepen - de portretten der doode professoren blikten gramstorig en treurig op mij neder - ik zag ook de deftige rij van levenden neder zitten - ik kende ze hoofd voor hoofd - zij zagen mij als een arm zondaar, als een

verloopen vlugteling druipstaartend weerkomen - ik stond voor hun hooge vierschaar - en wist niets - niets hoegenaamd - mijne paranymphen wenkten elkander medelijdend toe over den sukkel die met hangende pootjes terugkwam.

Met een huivering schrikte ik op uit dien altijd wederkeerenden droom - terwijl het klamme zweet mij op het voorhoofd parelde.

Neen, neen - ik kon niet - dat was onlijdelijk! Zoo zat ik ook den avond voor ik naar L e y d e n vertrekken zou op mijn kamer. QUINTUS kwam aanbieden met mij te gaan. WILLEM verscheen een oogenblik later en bragt mij het billet voor de diligence.

- Ik heb de cabriolet voor u afgehuurd - zeide hij, dan zit gij vrij.

Ik antwoordde niet - maar zag hem verwilderd aan. WILLEM bad mij vroegtijdig te bed te gaan - maar er was niet aan te denken. - Laat in den nacht bleven zij bij mij, toen zij zagen dat ik toch niet te bewegen was om rust te nemen, en als zij eindelijk gingen, riep ik hun als een waanzinnige achterna:

- Reken op mij niet - ik zal niet gaan - ik kan niet - en ik wil ook niet - ik heb allen bedrogen - ik kan niet gaan.

- Gij zult wel! riepen zij mij toe - wij rekenen op u en komen u afhalen.

Ik wierp mij op den grond en bleef daar liggen tot WILLEM vroeg in den morgen de deur weer opende en met QUINTUS binnentrad.

- Kom kleed u nu spoedig - zeide hij - het is tijd. Maar ik rukte de das van mijn hals en wierp

die als zinneloos door het vertrek, onder de verzekering dat ik niet gaan kon en niet gaan zou. Ik voelde dat het mij onmogelijk was. Een helsche keten scheen mij te kluisteren, een daemonische magt mij te verlammen.

- Laat af om Gods wil - laat van mij af! - smeekte ik de handen wringend - zoo kan ik niet langer leven! Daar moet een einde aan komen of het is met mij gedaan. Dit is meer dan doodsangst! Dit is een helsche pijn. Het moet uit zijn, of ik ben zinneloos!

QUINTUS zeide dat ik het nooit zou kunnen verantwoorden - dat ik nu voor altijd met mijn vader gebroken zou hebben - maar 't was of ik hem niet regt begreep.

- Veracht en verfoei mij! - schreeuwde ik uit - maar laat om Gods wil van mij af - ik kan niet meer...

- Welnu dan - zei JORDINS met verbittering - dan moet het maar voor altijd uit zijn met dit vak en met ons. - Waarom hebt gij mij dan bedrogen?

- Dat weet ik niet - zei ik, hem wezenloos aanziende.

- Maar wat moet er dan in 's hemels naam gedaan worden - gij wordt ten stelligste verwacht.

- Ik weet het niet - ik weet niets, riep ik uit - dan dat ik rampzalig ben en dat ik u bid heen te gaan.

- Het is dan voorbij en afgedaan voor goed, riep WILLEM, gramstorig zijn hoed grijpende - en de deur onzacht achter zich digt slaande, verdween hij geheel ontmoedigd door mijne rampzalige besluiteloosheid.

Toen zonk ik met het hoofd voorover op mijn

schrijftafel en weende luid in een wilde radelooze wanhoop.

Nog denzelfden dag liet ik een Jood komen - verkocht hem al mijne geneeskundige boeken - en dronk dubbel zooveel als anders om mijn aanzijn te vergeten, want het denken was mij een helsche plaag. Te berekenen wat ik gedaan had met deze nieuwe dolheid, te vragen wat er van mij worden moest - bragt mij tot radeloosheid - tot razernij. Wat bleef er over dan mij te bedwelmen.

Naar ziel en ligchaam krank, mij van God en menschen verlaten geloovende, lag ik eenige dagen later op mijn bed ofschoon het reeds namiddag was - ik wist niet of ik waakte of droomde. Het scheen mij toe dat ik te huis en nog kind was. Mijne moeder paste mij op en waakte aan mijn leger; zij verhoogde mijne kussens en schikte mijn dek - haar zachte hand gleed liefkozend over mijn gelaat. Ik greep die in vervoering om ze aan mijne lippen te brengen.

- Ja waarlijk - zij is het! - gilde ik uit - het is geen droom - zij is hier - en ik ben niet van God verlaten - geen prooi van wanhoop en waanzin.

- Mijn kind! - mijn ongelukkig kind! - sprak een zachte, dierbare stem digt aan mijn oor - teedere armen omklemden mij en het was of ik mij in tranen moest oplossen.

- Moeder - moeder, stamelde ik eindelijk - kon er van uw arme d e r t i e n d e wel iets te regt komen - maar zij sloot mijn mond met een kus digt - en zeide:

- Alles is niet verloren ROB - schep moed - mijne liefde is voor u immers dezelfde gebleven. O zie mij

zoo wanhopend niet aan, sla de handen zoo radeloos niet zamen! - Gij zijt jong - gij kunt alles nog weer goed maken. - Misschien is uw arme moeder van alles schuld! - En zij begon zoo bitter te weenen, dat ik geheel ontroerd tot bezinning kwam en opsprong om haar met de teederste woorden tot bedaren te brengen.

- Uwe ouders hebben het uit bestwil gedaan - maar ik zie wel in, dat onze kortzigtigheid gedwaald heeft en dat wij u nooit in dien weg hadden moeten stellen.

- Alles is alleen mijn schuld! - riep ik uit, alleen de mijne, moeder! ik wijt het niemand dan mij zelven. Maar ik ben een ongelukskind en deug tot niets.

- Tot alle goed werk kunnen wij volmaaktelijk toegerust worden ROB, als wij ons digt aan God houden, zoo wij gelijk een rank uit den wijnstok al onze kracht uit onzen Heer putten - maar zonder Hem kunnen wij niets doen. Daarom zeide die beste vriend van alle vrienden: ‘Blijf in mij en ik in u - want gelijkerwijs de rank geen vrucht kan dragen uit zich zelve, tenzij zij in den wijnstok blijve - alzoo ook gij niet, zoo gij in mij niet blijft.’

Het was mij of ik die woorden nog nooit gehoord of er ten minste den zin nooit van begrepen had - en nu troffen zij mij zoo diep, dat zij mij de smartelijke bekentenis ontlokten:

- Ik heb geen deel aan Hem, ik ben nog niet door een waar geloof in dien wijnstok ingeplant geweest, ik heb op een zandgrond gebouwd - de stormwind heeft geloeid, de vloeden zijn los gebroken tegen mijn

bedriegelijk gebouw - het is gevallen - en zijn val was groot --

Hoe meer ik met mijne moeder sprak, en het was eene ware oorbiecht, zoo te meer vielen mij de schillen van de oogen; de begoocheling was voorbijgegaan - de waarheid zegevierde eindelijk op het zelfbedrog. Geen wonder! daar lag het gansche gebouw van mijn inwendig leven in puin - en telkens als ik het waagde er weer een onderzoekenden blik op te slaan, vond ik het verder gesloopt, zoodat het scheen als mogt er geen steen op den anderen blijven. - 't Was alles afbraak, ruïne. - De ranke zuilen van geloof, hoop en liefde, waarop het sierlijk frontespice van mijn godsvrucht was verrezen, ach hoe rijk ook hun kapiteel van loofwerk was, als rietstaven waren zij verbroken, en nergens vond ik een voorwerp dat mij het oprapen en behouden waard scheen - Al mijn edelsteenen valsch! - al mijn schatten klatergoud! - En in dat kaartenhuis mijner inbeelding had ik tijd en eeuwigheid denken te trotsen - den dood en het oordeel willen afwachten - den Heer die de geesten weegt en de harten doorgrondt willen verbeiden!... En daar lag nu de stad mijner sterkte in puin. Zou er ooit iets van mijn innerlijk leven teregt komen? - Zou die chaos tot rust en tot orde komen? - Zou dat oude voorbijgaan en alles nieuw worden? - Zou de geest des Heeren over deze wateren zweven en eenmaal spreken: daar zij licht! -

O mijn verslagen, mijn verbrijzeld harte durfde het naauwelijks hopen. Mijne neergebogen ziel kon eerst allengs den troost des Evangelies indrinken, terwijl het verpletterend bewustzijn mijner onwaar-

digheid mij belette, mij een voorwerp van Gods liefde te gelooven.

Dagelijks kwam mijne moeder bij mij en wij sleten zalige uren; maar ik was krank en moest het bed houden. Haar bijzijn was mijn beste geneesmiddel. Hare hemelsche vrede, haar bezielend geloof, hare warme liefde, hare blijde hope straalden weldadig op mij af - ik koesterde mijn verkleumd harte in dien gloed en het herleefde.

- Moeder - zeide ik, toen ik voor het eerst weer een geheelen dag op kon zitten - moeder ik heb gister avond een star gezien. Dat is niets vreemds zult gij zeggen - en ja - mij was het toch zeer vreemd. Er zijn maanden verloopen zonder dat ik mijn gebogen hoofd naar de starren durfde opheffen, en weken lang heb ik niet eens naar buiten gezien. Maar gister avond was ik tegen de schemering in slaap gevallen en ik ontwaakte niet voor dat het geheel donker was - verschrikt sloeg ik de oogen op in het duister. De eenzaamheid overviel mij met een nameloos gevoel van verlating en ik voelde mij zeer ongelukkig. Toen blonk mij eensklaps een licht in de oogen - een schoone ster stond daar in hare hemelsche heerlijkheid en lachte mij arme zoo vriendelijk en hoopvol aan - o moeder - waarom dacht ik toen in de eerste plaats aan u, aan uwe onwankelbare liefde voor mij, die niet geschokt of verkoeld schijnt te kunnen worden door al mijne zonden en dwaasheden. Ik dankte God dat Hij mij in uw getrouw hart zulk een star in de duisternis van mijn verward leven had geschonken. Uwe liefde is mij een beeld, ja een onderpand van het Goddelijk erbarmen. Zoolang ik u heb zal de wan-

hoop mij nooit geheel en al overweldigen - maar als gij eens zult zijn heengegaan.... Wat dan...

- Dan zal diezelfde hand u leiden, die u tot zoolang mijne liefde verleend heeft, als een bleeke weerglans van zijn eeuwige ontferming. Ik verheug mij in uwe liefde mijn kind; maar laat ik zwakke vrouw, die reeds met den eenen voet in het graf sta, geen afgod worden om u af te trekken van den eenigen levenden God, wien alleen de hoogste en onverdeelde verkleefdheid onzer zielen toekomt. Ik hen een broze rietstafsteun niet op mij, mijn zoon - straks eischt de Heer mij op.

- Dan weet ik niet wat er van mij worden moet, moeder! - riep ik uit - zoo gij niet ter goeder ure waart verschenen - ik had het leven niet langer kunnen dragen.

- Kind, kind! zie toch niet op uwe oude grijze moeder, die niets voor u zijn kan, die u van kindschbeen aan haar Heer en Heiland opgedragen heeft. - Blijft bij Hem en ik zal uw hand gewillig loslaten als de Heer mij wenkt.

- Ik niet! - ik kan u niet missen moeder - ik voel dat mijn geloof en mijn hoop is zaamgegroeid met de liefde tot u.

- Kunt gij dan uw hart geen beter schuilplaats wijzen - kunt gij dan zelf de kracht niet putten uit de bron, welke al mijn kracht is geweest. Wij hebben één Middellaar, één voorspraak bij den Vader - een ander hebt gij niet noodig - ja, een ander kan u nadeelig en verderfelijk zijn. - Ik vreeze zeer, dat ik u in den weg sta om tot God te naken in stede van u Hem nader te brengen. Maar mijn uur zal

welhaast slaan en dan zal het u nut zijn, dat ik word weggenomen.

O hoe weinig verstond ik haar, hoe weinig waardeerde ik haar standpunt, omdat ik nog niet begrijpen kon, hoe de Heer haar alles in allen was en haar leven met CHRISTUS verborgen in God.

Zulke zigtbare engelen zendt de hemelsche Vader aan onze verdwaalde harten, als zij nog te zwak en te zinnelijk zijn, om aan de onzigtbare te gelooven en de hemelstemmen te verstaan. Zulke zigtbare engelen die het geloof tastbaar maken voor onze zinnen, die de verpersoonlijking der reine godsvrucht, de verwezenlijking van het leven des geloofs vertoonen - o zijn zij niet het licht, het zout der wereld, zijn het niet de waarachtige priesters en priesteressen des Hemels, wier wandel een gedurige offerande, een heilig reukwerk Godes is. Hun leven is een aanschouwelijk bewijs van de hoogste waarheid - een levend getuigenis van de zegepraal des geestes op de stof, een onderpand van het eeuwige te midden van al het vergankelijke dezer wereld.

Neêrgestooten van de hoogte mijner opgeblazen inbeelding, wandelde ik schoorvoetend in het diep besef mijner zwakheid voort, onder gedurig opzien tot God, om van nu aan met vreezen en beven aan mijne zaligheid te arbeiden, ootmoedig belijdende, dat het God was, die in mij werkte, beide het willen en het volbrengen, naar zijn welbehagen. Maar o hoe bleek mij nu bij iedere stap mijn vroegere trots en waan, hoe schaamde ik mij de vermetelheid mijner hoovaardij, die zich een volwassen man had geloofd en toch in waarheid nog geen denkbeeld had van de eerste schre-

den - de ware zelfverloochening, het innig bidden, de gedurige waakzaamheid...

Wat was ik onhandig bij die eerste pogingen! - wat was mij die eerste kamp tot zelfbeheersching bang. - Hoe ras bezweken mijne trage handen, mijne slappe kniën bij de inspanning, hoe schoot ik dagelijks in waakzaamheid en ijver te kort - maar toch het was een ander, een nieuw leven - ik bouwde niet langer op een valschen grondslag; ik zag mij in mijne zwakheden, ik blikte onbevangen in mijn bedorven hart, en de waarheid noopte mij gedurig tot dieper zelfonderzoek. En waar zelfkennis is daar is ook behoefte - waar de blik de diepte des verderfs durft peilen, daar ziet men ook op tot God, waar men de hartekwalen bij de ware namen durft noemen, daar zal men ze niet langer verbloemen en troetelen - daar ontstaat strijd - daar wordt eenmaal overwonnen met Hem die ons leven is.

XXIV.
Het nieuwe vak.

Mijn gelukkig gestel zegevierde weldra over al de schokken die het had doorstaan, en ik kon al spoedig in de lucht gaan en mij door kleine wandelingen verfrisschen. Onverschillig slenterde ik langs de stilste grachten zonder op of om te zien in het midden van vreemden. Op zekeren namiddag viel mijn oog toch op eene jonge dame, die vrij vlug voortging en zonder mij te bemerken mij te gemoet trad, maar digterbij komende wierp zij een snellen blik op mij - en plotseling keerde zij zich om, nu nog sneller van mij wijkende. Onwillekeurig noemde ik haar naam, maar niet luide genoeg om gehoord te kunnen worden, en waartoe zou het gediend hebben? - Was dat hier toeval en had zij mij niet herkend - dan had ik dat toeval te zegenen, want wat had ik BERTHA te zeggen? Was het opzet, dan was het duidelijk dat zij mij niet meer zien wilde. Ik vond iets streelends in de hoop dat zij mij niet herkend mogt hebben en

tevens een oneindige pijn in de vrees dat zij haar lief gelaat opzettelijk van mij zou hebben afgewend. Moest dan alles wat mij dierbaar was voor mij verloren gaan. BRAM was voor mij gestorven en WILLEM bejegende mij met koele hoogheid of met eene achteloosheid die mij krenkte. Geen wonder, zijne bezigheden namen van dag tot dag toe; hij bekleedde eene eervolle plaats in de maatschappij - ik was een verongelukt mensch, een gestrand schip dat nu stuk voor stuk te pletter geslagen scheen te moeten worden. Ik keerde mistroostig naar mijne kamer terug. Mijne moeder was daar; zij kwam nog elken middag voor mij thee schenken en wachtte mij. Ik verhaalde haar mijne ontmoeting met BERTHA. Zij voelde al mijn kwelling en sprak mij troostrijk toe, maar ik was te mistroostig om er door opgebeurd te worden. De vruchten van mijn onbezonnenheid wogen te zwaar op mijn hart - en ik had te weinig uitzigt om aan eene herstelling van het verlorene te gelooven. In mijne moedeloosheid beklaagde ik mij ook bitter over de koelheid van WILLEM JORDINS.

- Gij wilt ook niets doen van hetgeen hij u aanraadt, hernam mijne moeder - en hij meent het zoo goed met u.

- Hij raadt mij altijd wat mij onmogelijk is, moeder! - riep ik gemelijk - kan ik daar achter een lessenaar gaan zitten cijferen? - Kan ik daar van nieuws af mij in handelszaken steken en mij onder den minsten klerk gesteld zien? - Waarlijk dat is te veel van mij gevergd. En toch, ik weet niet wat ik niet doen zou om te slagen - om een nuttig lid der maatschappij te worden - en - zuchtte ik bij mij zelven - eenmaal

welligt voor haar nog iets te zijn, die nu zwerven moet onder vreemden.

- Kom! riep ik door die gedachte aangevuurd - kom, wie het doel wil moet de middelen ook willen. - Ik moet door den wrangen appel heen bijten. Te lang heb ik reeds getalmd. Ik ben te weekelijk met mij zelven. Van avond ga ik nog naar JORDINS en morgen moet hij mij aan zijn oom voorstellen; ik wil het met dien oude wagen.

- De avondlucht is u nog verboden, zeide mijne moeder mij zoo vriendelijk met haar aanmoedigenden glimlach aanziende - maar ga morgen ochtend bij tijds.

Ik had dien ganschen avond het lief gezigtje van BERTHA voor mij. - Ik moest haar wederzien. Ik zou haar woning uitvinden: maar eerst moest ik ten minste iets om handen hebben - eenige bezigheid kunnen noemen, en omdat doel te bereiken, besloot ik mij met credit en debet te verzoenen en te beproeven of ik langs dezen weg tot eene vaste bestemming komen mogt.

Mijne moeder zegende mijn besluit.

- Ik kan u volkomen van de goedkeuring uws vaders verzekeren, zeide zij, en ik ga met een verruimd hart van hier, als ik hem berigten mag, dat gij uwe keus hebt bepaald en u aan geregelde bezigheden toegewijd.

Het hart sprong mij op van vreugde: ik wilde haar die voldoenig schenken.

JORDINS bragt mij een paar dagen later op het kantoor van de heeren SCHRAPER en Cie. De heer

SCHRAPER, WILLEMS peetoom had ik meer gezien, maar de geheimzinnige Cie. leerde ik nu eerst onder den naam van mijnheer SNORK kennen. De Heeren zaten in een achter vertrek van het diepe donkere onderhuis, dat zeer laag van verdieping was en dat met een glazendeur van het voorvertrek gescheiden was, waar vier klerken met pennen in de hand of pennen achter het oor, schenen te zijn opgesloten achter fijn getraliede vensters, die halverwege nog door donkere sassinetten verduisterd werden. De achterkamer zag echter op een soort van tuintje uit, waar eenige ziekelijke planten hunne dorrende bladen slap lieten hangen, en het kwam mij zeer natuurlijk voor dat in de nabijheid van zooveel ijzeren kisten en brandkasten geen welig bloempje tieren kon. Gaarne had ik terug willen gaan en mij houden als of ik bij vergissing in dit benaauwend gebied van PLUTUS was binnengeraakt - maar ik had geen voorwendsel bij de hand om te ontsnappen en moest mij bij de heeren nederzetten, die mij met de meeste minzaamheid ontvingen.

SCHRAPER die de oudste was, liet echter de leiding van het gesprek geheel in de magt van SNORK, ja hij scheen de welbespraaktheid van zijn compagnon in stilte te bewonderen.

Wat het uiterlijk dier heeren aangaat, moet ik opmerken dat SCHRAPER een bleek mager man van middelbare grootte was, met een witten das om, die op eene geheimzinnige wijze om zijn hals scheen gegroeid, want nooit heb ik er een ander plooitje in kunnen ontdekken dan de plooitjes van dien eersten dag, toen ik mij afvroeg, waar het begin of het einde van dit blanke kleedingstuk mogt schuilen, dat een

deel van 's mans physionomie uitmaakte, hij moet er mede ter wereld gekomen en gestorven zijn - want hij was ondenkbaar zonder dien tooverdas. Of het mede ten gevolge van dien verwonderenswaardigen halsband was, weet ik niet, maar zijne doffe stem scheen maar met moeite er zich doorheen te kunnen werken en klonk als een verre onzekere echo uit de diepte van zijn borst met eene terughouding, als of die oude heer ook zelfs met zijne spraakorganen niet dan spaarzamelijk durfde omgaan. Zijn zwart vest en donker graauwe pantalon waren lang niet nieuw en zijn everlast jasje hoogst pover, maar alles was zorgvuldig onderhouden, en zou een zijner arme klerken eer hebben aangedaan. Achter 's mans regter oor stak een stompje pen, waaraan geen schacht meer te onderkennen was. SCHRAPER wist er echter nog mede voort te krassen - zij was nog niet ‘onbruikbaar.’

SNORK daarentegen scheen het er op toe te leggen zich een los heer te toonen. Hij zag er frisch en blozend uit, was vrij gezet en keek met glimmende oogen vrijpostig en uitdagend om zich heen alsof hij altijd moest te kennen geven - ‘hier ben ik, SNORK in eigen persoon - kent gij mij niet? - ik ken mijn volle waarde.’ Hij droeg een zwarte zijden das met een groote wilde strik en breede stijve boorden, een ligt vest met groote bloemen, waarop een dikke gouden ketting bungelde, terwijl een fraai juweel in zijn overhemd stak. Hij had een opperkleed aan, dat het midden hield tusschen een huisjas en een chamber-cloack, en dat met koorden en kwasten rijk versierd was; zijn vette bloedroode pink was half bedekt door een duchtigen ring, en zijne voeten sta-

ken in schitterende pantoffels, waarop rood, geel, groen en goud mij tegenblonken, terwijl hij achteloos zijn groote gouden snuifdoos om en om kantelde onder het spreken.

Ik gaf mijn verlangen bescheidelijk te kennen, om in de zaken ingewijd te worden, terwijl ik tevens mijn diepe onkunde beleed.

- 't Maakt niet uit - mijnheer! - niets uit! niets hoegenaamd! riep SNORK met een schetterende stem - ik ben ook eerst op mijn dertigste jaar in de zaak gekomen - niet waar SCHRAPER?

SCHRAPER knikte en kneep de lippen veelbeteekenend op elkander, als de zuinigste manier van antwoorden.

- En wat wist ik van journaal en grootboek. Nooit van gehoord mijnheer - nooit van gezien mijnheer - riep SNORK, telkens de vingers van de regter in de palm der linkerhand slaande, om klem aan zijne betuiging bij te zetten. Ik was soldaat geweest mijnheer - met NAPOLEON naar R u s l a n d mijnheer - mijn paard onder mijn lijf doodgeschoten - drie kogels in mijn mantelzak-ongedeerd naar huis gekeerd - en van den zadel op den lederen kruk geplakt - geen cijferen willen leeren - een afschuw van zitten - en toch boekhouder geworden zoo goed als de beste! - niet waar SCHRAPER?

Deze knikte en begon intusschen een paar stompjes van pennen te versnijden.

- Ken je dat? - vroeg SNORK - op dien arbeid wijzende.

- Ja, zei ik, dat zal wel gaan.

- Welnu, dat kon ik niet eens - geen spleet maken mijnheer! - Alles leert, als men d à t maar heeft - en

hij tikte met zijn wijsvinger op zijn voorhoofd - daar komt het maar op aan.

Ik begon moed te grijpen nu ik ontdekte, dat zulk een ledig hoofd het boekhouden had kunnen magtig worden en meer vertrouwend zei ik - dat ik het wagen wilde - zoo ik hopen mogt later aandeel in de zaak te krijgen.

SNORK verhaalde mij nu hoe zijn vriend SCHRAPER van niet af aan alles opgewerkt en de zaak geschapen had.

- Zulk een man is mijn Compagnon! riep hij uit, op SCHRAPER wijzende - wien een grijnzende glimlach om de zamen genepen lippen speelde. - 't Is niets waard mijnheer - met geld, geld te verdienen - maar eerst het geld te maken mijnheer - dat is het geheim voor den man van genie! - Van niets iets te maken! - Iets groots, iets goeds als onze zaak mijnheer - en dat alleen door de e n e r g i e ! - De e n e r g i e is alles mijnheer! - alles!

Ik heb de zaak echter 'n i e u w b l o e d ' gegeven, toen ik er mijn geld in stak - want ge moet weten ik had capitaal - voel je - en nu is het een zaak die klinkt! --- en onze naam is als de bank!

Ik moet hier opmerken dat de familie BOSTON met een fabelachtigen roem van rijkdom was omstraald. Mijn grootvader werd de 'g o u d e n d o m i n é ' genoemd en mijn vader zijn eenige zoon moest al dien schat geërfd en daarenboven nog, o zooveel! met mijne moeder betrouwd hebben, die ook al mede uit een door rijkdom vermaarde familie herstamde. Doch zoo als het met vele dergelijke legenden gaat - zij die de kas houden, weten het best hoe duur die reputatie te staan

komt en hoe geheel anders de vork vaak aan den steel kan zitten.

Het vermogen mijns vaders, verre van fabelachtig te zijn, was niet ongewoon en bijzondere verliezen hadden het, ook boven de verbazende kosten, die hij voor de opleiding zijner kinderen niet ontzien had, zeer verzwakt. De firma SCHRAPER en SNORK begroette mij echter te minzamer naarmate zij meer geloofden aan mijne goede vooruitzigten; want er was in de oogen dier heeren niets respectabler dan geld. - Mijn verondersteld erfdeel maakte mij dus in hun oog een z e e r r e s p e c t a b e l j o n g m e n s c h , dien zij gaarne een plaats aan hunne lessenaars aanwezen.

Verder kwamen wij overeen, dat ik bij SNORK, die een paar huizen van SCHRAPER woonde, mijn intrek nemen zou, terwijl ik mij in het Italiaansch boekhouden moest laten onderwijzen.

- Mijn zoon krijgt er ook nog les in - zei SNORK - gij kunt dan zamen werken. - Gij moet u echter hier niet als een vreemde beschouwen. - Ik houd geen commensalen, hoor! - maar als vriend in huis - in alles met mij op en neer gaande. - Intusschen gij hebt uw vrije kamer en in uw eigen tijd loopt ge op uw eigen beenen - voel je - en dan maar hoe eer hoe beter - niet waar SCHRAPER?

- Hoe eer hoe beter, was de echo uit SCHRAPERS witte halsband.

- Zoo ge wilt in de volgende week, niet waar SCHRAPER.

- Volgende week - was de echo.

Ik greep mijn hoed en verliet onder zware zuchten deze drukkende atmospheer, wierp nog een melancho-

lieken blik op de tralies, waarachter ook mijne pen bij die anderen zou gaan krassen! - Maar ik moest toch iets omhanden nemen! - een nuttig lid der maatschappij zien te worden!....

WILLEM wenschte mij regt hartelijk geluk met mijn besluit, en bad mij ernstig, dat ik mij toch niet door de eerste moeijelijkheden zou laten afschrikken. - Hier waren ten minste geen examens als zoovele slagboomen op mijn weg. Dit laatste denkbeeld woog tegen elke bedenking op - en ik besloot kostte wat het wilde - bij credit en debet te leven om eenmaal tot een batig saldo te geraken.

Erratum.

Bladz. 159, *staat:* 1 Joh. XI: 20 *lees:* 1 Joh. II: 20.

[Derde deel]

I.
De familie Snork.

De heer SNORK was sedert zes jaren weduwnaar en had vijf kinderen. Zijn oudste zoon JAN was lang, blond, mager en bleek, even in de twintig jaren oud, met een gelaat dat niet geestiger was dan van het nuchterste kalf dat ooit zijn smachtend hoofd over een slagtersbank liet hangen. Na hem volgde in jaren eene dochter, jufvrouw DINA, van omstreeks twintig jaren, die zeer kwalijk ging en daarbij zwak en ziekelijk was. - Dit ongelukkig schepseltje boezemde mij van den eersten oogenblik af, dat ik haar zag binnen sukkelen, een diep medelijden in; en ofschoon zij zoo afstootend leelijk was dat ik mij aan haar wanstaltig hoofd moest wennen voor ik haar zonder weerzin kon aanzien, voelde ik mij gedrongen al spoedig als haar beschermer op te treden, tegen de ruwe aanvallen harer onkiesche broeders. Vervolgens leerde ik de twee jongere zonen van den heer SNORK kennen, twee domme dikke jongens, FILIP de jurist! en KOEN

- wiens bestemming nog in het duister lag - en nog een dochtertje, MARIE, die maar niet scheen te kunnen begrijpen, dat veertien jaar iets anders was dan twintig - en zich niet alleen op de onverdraaglijkste manier in alles met DINA gelijk stelde, maar haar gegeheel overheerde. Het heette dat jufvrouw DINA de huishouding bestierde - maar het was veel meer waar, dat jufvrouw DINA door de huishouding bestierd werd. Het arme meisje was de speelbal van de dienstboden zoowel als van hare broeders; van hare jongere zuster zoowel als van de onzinnige luimen haars vaders. Was het karakter van DINA uit haar aard en aanleg reeds niet aangenaam - het gedurig contrariéren en haspelen verhoogde hare gemelijkheid en gaf vaak tot de onaangenaamste scènes aanleiding.

Niemand ontzag, niemand spaarde hare zwakheid; hoe moeijelijk haar het gaan viel, nooit zou eenig huisgenoot opstaan om haar een enkelen gang uit te winnen - 'Elk zorge voor zich' was de leus, en voorkomenheid scheen een geheel onbekend verschijnsel in dit huis. Zwak van hoofd en achteloos van aard, vergat DINA honderd kleinigheden en had altijd iets te halen of te krijgen en moest in het groote hooge huis altijd trap op en af om hijgend en ademloos terug te keeren. Ik kon niet nalaten hare jongere broeders en zuster opmerkzaam te maken hoe moeijelijk het de arme DINA, bij haar vermoeijenden gang vallen moest - hoe veel men haar uit de hand zou kunnen nemen.

- Dat zijn wij hier niet gewend - was het antwoord van MARIE.

- Wat zij niet in het hoofd heeft, moet ze maar in de beenen hebben! - zeide de oudste zoon JAN met zijn

schorre basstem, waarover de jongere telgen onzinnig lachten.

Ik kon het echter niet dulden, dat het zwakke meisje, dat daarenboven veelal sukkelend was, zoo geheel veronachtzaamd werd - en dacht daarbij hoe wij te huis onze zuster als om strijd bediend hadden; maar hier was geen broedermin. Haar leelijke trekken te spelen, haar last en kwelling te berokkenen, met ongepaste scherts te ergeren, op alles te vitten wat zij sukkelachtig deed - ziedaar al wat jufvrouw DINA van hare huisgenooten ten deel viel. Ik kon het haar vergeven, dat zij altijd spinnig en snibbig sprak en nooit vergenoegd of vrolijk om zich heen zag - ik kon het haar vergeven, dat zij onhandig en vergeetachtig was en soms als een furie kon losbranden, als zij tot het uiterste getergd werd, en ik liet mij noch door haar terugstootend uiterlijk, noch door haar onaangenamen toon weerhouden om alles ten haren gunste te doen wat in mijn vermogen was. Wel scheen het in den aanvang een hopelooze taak, dit inamusabel persoontje te vervrolijken, wel ontzonk mij vaak de moed en het geduld als zij telkens weder met dat allerongelukkigste:

- ‘Dat kan mij niet schelen’ of ‘daar geef ik niet om’ voor den dag kwam - maar ik zag wel in, dat achter deze stopwoorden iets geheel anders verborgen lag, en dat zij er zich vaak van bediende om juist het tegendeel uit te drukken.

Na een paar maanden had ik reeds reden, mij over mijne pogingen te verblijden. Mijn voorbeeld van haar te helpen, had beschamend gewerkt; als ik opstond om haar iets uit de handen te nemen, schoten weldra

een paar jongens toe om mij te voorkomen, en SNORK, hoe onkiesch ook en ongevoelig, scheen dit met welgevallen te zien, ja wenkte bij nalatigheid de knapen om niet toe te laten, dat ik alleen zou bijspringen.

Mijne beleefdheden lokten andere beleefdheden voor DINA uit - en de verschoveling werd eerst weer kind tusschen de kinderen, allengs oudere zuster - daarna erkende oudste dochter - en nu zij eenmaal tot op dat standpunt was gereleveerd, scheen de vader haar zelf meer te waarderen en begon mij krachtiger bij te staan in mijn verheffingsontwerp van eene verongelijkte ongelukkige, dan ik ooit had durven hopen - zelfs tegenover de albestierende kindermeid begon hij haar te laten gelden - en een jaar later had DINA die plaats ingenomen, die men haar tot hiertoe zoo onregtmatig ontzegd had en aan wier eischen zij ook niet had weten te voldoen.

Hoewel haar onontwikkeld verstand de zaak niet helder voor zich stellen of met juistheid ontleden kon, zeide een zeker instinkt haar, dat er veel veranderd was sedert de laatste maanden; allengs scheen zij ook te ontwaren dat ik hierop een grooten invloed had gehad en zij werd wellevender en zachter jegens mij. Met dankbaarheid begon zij steeds meer mijne tusschenkomst te erkennen, en ofschoon ik die nu gaarne verborgen, ja onttrokken had, was het niet meer mogelijk een anderen weg in te slaan of van houding te veranderen. Nooit had iemand haar eenige oplettenheid om harentwil geschonken - nooit eenige bijzondere belangstelling haar betoond, en ofschoon ik niets meer gedaan had dan hetgeen de welvoegelijkheid van mij eischte, gelijk mij die door een kiesche

moeder was ingeprent, scheen mijne wijze van zijn en van doen ten eene maal vreemd aan een kibbelend huisgezin, waar eene épidemie van knorrigheid rondging en soms allen te gelijk aangreep. Geen wonder - niemand bekende ooit de schuld van eenige tekortkoming en zocht die steeds een ander aan te wrijven, die daardoor verbitterd, oude grieven ophaalde of nieuwe verwijten uitdacht, waarbij men zich in warrelklompen en doolhoven van haspelarij verwikkelde, die nooit tot een ander einde kwamen dan tot wrevel, spijt en hatelijkheden. Elke huiselijke vereeniging was een kibbelpartij of een mokkend grimmen van ontevredene gezigten, waarbij men elkander veel te verwijten en te bedillen had, terwijl elk te vergeefs van zijne wederpartij eischte, dat zij zou onderdoen. Vermoeid en gekweld door dit rusteloos harrewarren, spande ik al mijne krachten in om de buigzaamsten tot andere gezindheden te winnen - maar bij niemand slaagde ik beter dan bij DINA, ofschoon zij uiterlijk de heftigste en hardnekkigste was. Maar zij had geleden. Er was ware smart in haar hart geweest, die de ruwe korst als van binnen uit week en buigbaar had gemaakt, en zij voelde zich aan mij door erkentelijkheid verpligt voor eene verbeterde houding in het gezin. Nooit had ik echter in de verte vermoed dat deze handelwijze zulke bevreemding bij den vader, zulke diepe indrukken bij de dochter zou te weeg brengen.

Eensklaps zag ik SNORK merkbaar veranderen. Hij bond zijne onaangename uitvallen in en bejegende haar met meer oplettenheid, terwijl hij, die anders zelden tot DINA sprak, nu zelfs in hare afwezigheid van haar begon te spreken. Zonderling ontweek hij

dan altijd mijne ontboezemingen van beklag en deernis en viel menigmaal in met een geheimzinnig gebaar:

- Ja maar, dit meisje is er beter aan toe, dan één mijner kinderen - niet alleen heeft hare moeder haar veel vooruit gegeven boven de andere kinderen - haar grootouders, ooms, tantes, iedereen heeft medegewerkt om haar een vermogen te verzekeren dat inderdaad aanzienlijk mag heeten.

En dan volgde de optelling van een cadeau van oom A. en oom B. een legaat van tante C. en grootmoeder D. Hoe weinig mij dit ook trof, begon het ten laatste toch mijne aandacht te trekken en vroeg ik mij zelven af - wat kan dien man bewegen mij dagelijks de rijkdommen zijner dochter voor te spiegelen en zoo diep in zijn geheimste familie aangelegenheden te laten indringen? - Maar was dit vreemd voor zulk een praalziek mensch.

Daar ik regt onbevattelijk bleef moest SNORK wel naderkomen en hij vervolgde zijn plan door mij nopens de vooruitzigten zijner kinderen in verband tot hunne relatien in te lichten - en al de rijke lieden op te noemen, die aan zijn geslacht en dat zijner vrouw vermaagschapt waren en van welke hij vermoedelijk nog te erven zou hebben - van de arme verwanten sprak hij natuurlijk nooit.

Dergelijke gesprekken die meestal ons souper moesten verheerlijken waren mij onuitstaanbaar, maar toch nog verkieslijk boven 's mans anecdotenkwaal. Ik geloof dat hij er een twintig uit den Enkhuizer had van buiten geleerd, en deze keurlezing werd nu altijd met hetzelfde smakelijke welgevallen weder herkaauwd.

De jongelieden vielen er bij in slaap, of bleven zij wakker dan was het geeuwend.

- Och pa, dat heeft u al zoo dikwijls verteld! - Altijd die afgezaagde dingen....

SNORK werd dan driftig en verklaarde dat het geen kinderen paste de woorden huns vaders te critiseren en dat hij vertellen wilde wat hem behaagde - en wien het niet aanstond die zou de deur wel weten te vinden.

Na zulk een storm volgde er dan meest nog een half dozijn van den dolsten aard, zoo als ik ze als jongen zoo gaarne aan onze keukenmeid plagt te verhalen wanneer ik bij haar od de regtbank zat.

Bij dit alles was SNORK geen kwaad mensch; hij had een zeer gezonden blik op ‘d e z a k e n’ en alle stoffelijke belangen van het dagelijksch leven, en geen zijner kinderen scheen hem in aanleg of goedhartigheid te zullen evenaren. Hij was altijd opgeruimd, zong en floot den ganschen dag en was onuitsprekelijk gelukkig als hij iemand aantrof voor wien hij op de viool kon spelen.

- Ik doe er niet veel meer aan, zeide hij dan - (en dat was maar gelukkig ook) - maar mijn hart gaat nog open als ik mijn viool in handen krijg. Mijn jongens hebhen geen gehoor, noch mijn JAN, noch de jurist, noch de meisjes. Zij weten niet wat muzijk is!

Ik geloofde dit volgaarne, want van hem zouden zij het althans nooit geleerd hebben. En dan volgden de verhalen van al de wonderen die hij met zijn strijkstok uit kattendarmen te voorschijn had geroepen. Hoe gaarne hij ook speelde, nog liever sprak hij over zijn verwonderlijk spel, en dit was wel het

verkieslijkste voor elk die niet volslagen doof was, want ofschoon SNORK zich beroemde, dat hij even als PAGANINI, reeds op zijn negende jaar met zijn viool voor het publiek was verschenen, zoo was het niet zeker dat hij daarom zijn publiek evenzeer verrukt had. Zijn bravour was echter eene nachtelijke vioolfantasie. Hij was te P a r i j s om PAGANINI te hooren - en gansch betooverd en verhemeld door 's kunstenaars spel, greep hij in zijn hôtel gekomen, zijn viool; hij hoorde die wondere flageolettoonen nog zoo duidelijk, en o mirakel! daar ontlokt hij ze waarlijk volmaakt zoo aan zijn eigen viool! - Ja zoo volmaakt - dat de logementhouder naar boven stuift en hem bidt toch te willen eindigen, daar de straat zoo vol volks komt dat de politie er zich mede gaat bemoeijen!.... En den volgenden morgen werd hij met bezoeken overstelpt van de overige gasten in het hotel, die geen oog digt gedaan hadden en hem zwoeren, dat men hem moest zien, om zich te overtuigen, dat hij PAGANINI niet in eigen persoon was.

- Want ziet ge, voegde hij er met voldoening bij - PAGANINI was een monster en ik in die dagen een drommels knappe vent, gelijk gij nog op mijn portret in de zijkamer zien kunt - en dat gelijkt sprekend.

Behalve zijne muzijkale wonderen waren zijn krijgsbedrijven de troetelkinderen zijner verbeelding. Hoe schitterden zijne oogen als hij zijne meisjes kon doen gruwen van het denkbeeld dat papa eenmaal uit schrikkelijken honger zich met zijne makkers op e e n s t u k v a n e e n d o o d p a a r d vergast had - een andermaal aan v e t t e r a t t e n smulde!.... Maar zijn triumf was de overtogt van de B e r e z i n a met het groote leger.

- Sterk! riep hij dan opgewonden - sterk als ik was mijnheer! - spierkracht als ik had! - O er was in het gansche regiment geen tweede zoo als ik! - Vertrouwende op mijn reuzenkracht, wrong ik mij met den steeds meer zaamgesnoerden drom over de brug; maar ieder oogenblik werd ik al meer naar den kant gedrongen. Lang worstelde ik om stand te houden - onmogelijk - ik moest er af - ik had er reeds zoo velen te water zien gaan. Daar ging ik ook, maar om mijn val te breken greep ik mij aan de staart van een paard. Daar hing ik boven het water. Dat paard werd echter ook voortgestuwd - ik moest het opgeven - maar ik hield vrij wat haren in mijne hand, dat verzeker ik u, en die heb ik bewaard en zij zullen altijd bewaard blijven tot een aandenken aan de B e r e z i n a . Ik klemde nu de linker hand om de brug. - Daar hing ik mijnheer. - Geen steun voor mijn voeten. - Geen plekje voor mijn regterhand - alleen op deze eene linkerhand mijnheer! - (hij hief ze zegevierend op) - Maar naauwelijks zien de worstelende drenkelingen in de rivier mij, of zij spartelen zich voort om mij te bereiken. - Niet om mij te redden - neen mijnheer! - om zich zelven op te heffen en boven water te blijven. - Daar klemt zich mijn boezemvriend aan mijne beenen! Wat kan ik doen - moet ik hem afstooten - dan verdrinkt hij! - Ik smeek hem mij los te laten - hij bidt mij om zich te mogen steunen. - Elke beweging kon mij doen nederstorten. - Reeds kon ik mijn volle hand niet meer om de brug houden. - Daar hing ik mijnheer! - Op één vinger mijnheer! - Met een kerel als een reus aan mijne beenen - Op één vinger! - op één lidje van dezen wijsvinger!

mijnheer! - uren lang op dat lidje! - Dat heet ik eerst spierkracht mijnheer!

Op zulke heldenfeiten kon ik hem natuurlijk de hulde mijner stomme verbazing niet onthouden en hij scheen volkomen over mij voldaan.

Wat nu mijne bezigheden op het kantoor betreft - deze waren vrij onbeduidend, ofschoon de heeren SCHRAPER en SNORK mij van den vroegen morgen tot den laten avond op den lederen kruk lieten pennen tusschen mijnheer GEORGE den boekhouder en mijnheer JAN in - en of er schepen binnenkwamen of schepen uitzeilden - of er geladen of gelost werd - of er veilingen waren of iets anders - 'd e z a k e n' schenen mij een nog vervaarlijker labyrinth dan eenmaal de Grieksche werkwoorden mijn jongens brein voorkwamen, en mij dacht ik had het nooit benaauwder bij een meetkundige les, dan bij die in het dubbel boekhouden.

Twee avonden in de week was de boekhouder met JAN SNORK en ROBBERT BOSTON bezig over de schoonheden van het Italiaansche boek, en ik weet niet wie de ezelachtigste van de twee bleek: JAN of ROB - dit is zeker, dat ik mij over mij zelven schaamde met zulk een botten droomer gelijk te staan in onvatbaarheid van het echte c r e d i t en d e b e t - want altijd bragt ik de posten verkeerd, en d e b i t e u r en c r e d i t e u r was en bleef een duister en verward denkbeeld, waarvan onze boekhouder niet in staat was een gezonde définitie te geven.

- Vijf en twintig jaren boekgehouden! - zeide de eenoogige cijferman - een kwart eeuw heeren - en slechts eenmaal (zegge eenmaal) is mij een half centje

ontsnapt - maar toch ik voel het altijd nog op mijn hart branden - het had niet moeten geschieden - ik beken het. - Ik betreur het, al word ik honderd jaren - maar ik wil niet beter schijnen dan ik ben - één half centje is mij ontsnapt! - herhaalde hij met een zucht - dat is mij overkomen....

Toch was de oude niet in staat ons zijne kunst te leeren. Hij kon maar volstrekt niets tot eene bepaling brengen, nooit een vraag regtstreeks en helder beantwoorden - en als hij ons dan alles zoo verward en duister gemaakt had als de Egyptische nacht, besloot hij altijd met:

- Laat ik u dit nu eens met een duidelijk voorbeeld ophelderen.

Dan trad er een hypothetisch koopman op, er volgde een zoo ingewikkelde ontwikkeling van een reeks van zamengestelde gevallen, dat wij de vraag vergeten hadden voor wij halverwege tot het besluit geraakt waren.

II.
Vervolg.

Dit kantoorleven met al den aankleve van dien, stuitte mij magtig tegen de borst. Maar moest ik het niet verduren als eene boeteling? - Moest ik niet alles verdragen om tot eene bestemming te geraken en als werkend lid der Maatschappij op te treden, om niet alleen voor mij zelven te kunnen leven, maar ook eenmaal voor een ander. Zoo dwong ik mij zelven in het pijnlijke juk, altijd met het oog op een liefelijk verschiet, dat door een vriendelijke gestalte beheerscht en verheerlijkt werd.

Als ik dan nu drie maanden lang op het kantoor gezwoegd had, kwam het mij voor, dat ik eenigermate geregtigd was BERTHA te mogen bezoeken. Ik schreef haar een briefje, waarin ik haar verlof vroeg tot die vrijheid. Maar hoe groot was mijne neêrslagtigheid als ik daarop een weigerend antwoord ontving. - Zij verontschuldigde zich beleefd, maar koel - wel onder een schijn van waarheid, maar die niet

het minste leedwezen over die noodzakelijkheid van afwijzing doorschemeren liet.

- BERTHA, BERTHA! - riep ik uit, terwijl ik het briefje las en herlas - waarom doet gij mij dat aan? - Is mijn hart voor u niet altijd dezelfde gebleven? - Om uwent wil heb ik mij in dien doodschen kelder laten inkerkeren - uw lief gelaat heeft mij toegelagchen door al de cijfers heen...

Ik voelde het al te wel - als die hefboom voor mijn ijver brak, als die hoop mij begaf, dan zou het met mijn werkkracht gedaan zijn. Ik waagde het dus een wijdloopig schrijven aan BERTHA te rigten - waarin ik haar mijne gevoelens beleed en haar bad, mij niet alle hoop te ontnemen. Hierop volgde een antwoord in den toon van de strengste terughouding - evenwel een gemoedelijk woord over het gevaarlijke der besluiteloosheid en de zwakheid van gemoed, waaruit ik maar al te duidelijk zag, dat BERTHA mij niet vertrouwen durfde, daar zij al de gevaren voor zich opriep, die op den weg van een wankelmoedig man liggen... Hoe kon zij zich aan mij toevertrouwen, op mij rekenen, haar lot aan het mijne vooraltijd verbinden - zij die zoo over mij moest denken! - En al was haar brief met de meest mogelijke bescheidenheid geschreven, al had zij blijkbaar haar best gedaan om mij te sparen waar het mogelijk was - de harde waarheid was niet te verheelen: z i j v e r t r o u w d e m i j n i e t - en - ik had dat wantrouwen verdiend. Van zich zelve sprak zij niet; zij gewaagde alleen van het mijne - het was of zij voor mij niet meer bestond - alleen mijn bedorven loopbaan, mijne verwoeste jeugd bejammerde zij - met veel vreeze voor mijn verder lot, zoo ik mij niet man-

moedig en onherroepelijk aan een nutten, zij het dan ook min aangenamen werkkring toewijdde. Hoe benaauwde mij die brief, vooral daar ik heimelijk nog gedurig met het denkbeeld worstelde om weer van het kantoorleven af te komen en het mij zooveel kostte bij dien arbeid te volharden. Inderdaad haar wantrouwen was niet onregtvaardig - maar toch het plaagde mij geweldig en mij dacht door een weinig hoop en vertrouwen zou mijn zwak hart zich meer aangemoedigd en aangespoord gevoeld hebben tot volharding en klimmende belangstelling voor mijn nieuw vak.

Mijne droefheid begon allengs in spijt en onwil tegen BERTHA te ontaarden. Soms meende ik regt te hebben van gebelgd te zijn om die krenking van mijn gevoel - een andermaal vond ik in haar wantrouwen een behoorlijk voorwendsel om mij aan lusteloosheid en gemelijkheid over te geven. Ik greep het gemis van aanmoediging als een dekmantel aan voor de onverschilligheid, waarmede ik mijne werkzaamheden opvatte. ‘Zij bluscht mijn moed uit met mij alle hoop te ontnemen,’ zeide ik wrevelig - als of ik regt had gehad op eene bestendige bemoediging en opwakkering - en vrijheid om bij gebreke van die in lusteloosheid weg te zinken.

Ik deed alles wat ik maar vermogt om haar te zien te krijgen - altijd vergeefs. Hierdoor in een akelige naargeestigheid gedompeld, scheen alle levenslust van mij geweken.

- Gij zijt stil tegenwoordig - zei SNORK. Gij moet meer uitspanning nemen - en van nu aan begon hij aan mijne vervrolijking te arbeiden. Ik mogt op den familiedag nooit meer gemist worden. Wij moesten den

schouwburg 's wekelijks bezoeken, geregeld een concert bijwonen en altijd wist hij DINA aan mijne bescherming op te dragen. Was DINA bij vrienden of familie, ik werd afgezonden om haar te halen en onze namen werden op alle familiefeesten in éénen adem uitgesproken. Dit mishaagde mij zeer; maar moest ik mij daarom minder welwillend voor het arme meisje toonen - kon zij het helpen dat anderen zoo dwaas waren. Ik liet elk denken en zeggen wat hij wilde en bleef dezelfde voor de ongelukkige DINA, die met kinderlijke gehechtheid aan mij verbonden scheen - en ik begon iets behaaglijks in het denkbeeld te vinden - toch voor eenig schepsel iets te zijn, en wel voor iemand, die niemand anders tot vriend had; want ook zelfs hare zoogenaamde vriendinnen, ik zag dit duidelijk, hadden haar niet lief. Er waren oogenblikken dat het mij goed deed, wanneer dit ongelukkige mismaakte meisje hare oogen vol vertrouwen tot mij opsloeg en mij zeide, dat zij het veel pleizieriger in huis vond sedert ik gekomen was en dat zij hoopte dat ik nog lang mogt blijven. Ik liet mij daarin gaan, ik gaf toe aan al het genoeglijke dat zij in onzen omgang vond, zonder aan de toekomst te denken of te vragen naar het gevaar van mijne positie. DINA'S gehechtheid nam zigtbaar toe - een blos van vreugde vloog over haar gelaat als zij mij zag naderen, en als ik langer dan gewoonlijk afwezig was geweest, vond ik haar neerslagtig of in angstige spanning en opwinding. Er greep eene snelle verandering in haar plaats; zij scheen zich innerlijk meer bewust te worden - haar verstand hoe ongevormd ook, kwam tot zeker ontwaken; men kon merken dat zij soms had

nagedacht, zoo als zij voorheen nimmer gedaan had. Haar gevoel vooral ontwikkelde snel; er lag soms een zonderlinge gloed in haar blik - en de eentoonigheid harer stem kreeg eene eigenaardige buiging, die aandoenlijk kon zijn voor wie haar opmerkte en verstond.

Met belangstelling volgde ik deze ontwikkeling en poogde die te leiden als een opvoeder - soms echter werd mijne leerlinge onrustig en gejaagd als ik haar op het een of ander opmerkzaam had gemaakt dat mij min gepast voorkwam - ik zag een huivering van aandoeningen het zwakke ligchaam schokken, terwijl zij uitriep:

- Ik zou wel gaarne beter worden, en regt goed - maar - ik weet niet altijd wat ik doen moet en ik heb niemand.... Het is mij niet geleerd.

Het arme kind had wel gelijk, men had haar van alles geleerd, haar hoofd overpropt van artikelen die het niet konde verwerken, en het hart was arm en ledig gebleven zonder licht en steun, zonder kennis van hetgeen zij te doen en te laten zou hebben om gelukkig voor zich zelve en nuttig voor anderen te kunnen zijn. Zij las veel, maar zij begreep niet wat zij gelezen had en werd er niet wijzer, niet beter door. Er was niets om haar heen dat haar belangstelling had ingeboezemd dan hare kleeding alleen. Opschik was hare eenige liefhebberij en het was in het eerst onmogelijk eenig gesprek met haar gaande te houden. Doch in dit alles bespeurde ik eene zigtbare verandering.

Eens dat wij van eene wandeling terugkeerden ontdekte ik dat zij zeer vermoeid moest zijn - een vlammend rood kleurde de anders zoo bleeke wangen en

er lichtte een zonderlinge glans uit hare oogen. Ik maakte vader en broeder opmerkzaam op die verschijnselen.

- Zijt ge vermoeid - vroeg de een na den ander, zonder dat iemand er aan scheen te denken haar een steunenden arm te bieden. Het ergerde mij en ik bood haar mijn arm.

- Wat zijt ge goed ROB, fluisterde zij mij dankbaar toe - waarom verzinnen mijne broeders nooit om mij te steunen? Ik loop dan zooveel gemakkelijker. Gij zijt wel goed ROB, want het kan voor u niet anders dan hinderlijk zijn met zulk een leelijk schepsel over de straat te gaan.

- Spreek zoo niet DINA, zeide ik in ware verlegenheid nog iets mompelende dat eigenlijk geen zin had.

- O geloof niet ROB, viel zij in - dat mijne ijdelheid zoo groot is dat ik niet zou weten wie ik ben. Ik ben een onbehaaglijk schepsel en heel dom en verkeerd daarenboven. Ik heb dat nooit zoo duidelijk ingezien als thans. Hoe dat komt weet ik niet - maar het spijt mij zeer dat ik zoo ben. Neen ROB, doe uwe overtuiging geen geweld aan - zeg dat ik de waarheid spreek of gij maakt mij zeer verdrietig. Ik ken niet veel menschen, maar ik weet wel dat er onder al onze verwanten niemand is zoo als gij - zoo verstandig en zoo goed, en ik ben u heel dankbaar dat gij u zooveel aan mij laat gelegen zijn.

Daar ik mijn lach over die onbewimpelde loftuitingen niet bedwingen kon, riep zij gemelijk:

- Neen, lach niet ROB, maar zeg mij waarom zijt gij zoo geheel anders dan de anderen, veel goedaardiger en dienstvaardiger.

- Ik geloof waarlijk dat gij u vergist, antwoordde ik - maar zoo ik als huisgenoot eenige gemakkelijkheid heb - of als jongman aan een meisje mij hulpvaardig toon, dan acht ik dit geene verdienste maar een pligt te zijn.

- Maar waarom achtten dan anderen de welwillenheid zich geen pligt - onze neef die op het kantoor is, was zes jaren achtereen in ons huis, juist als gij, en nooit heeft hij mij in iets geholpen, of mij iets gezegd dat mij wijzer of beter maken kon.

- Ik kan mij dit verklaren, uw neef heeft zijne moeder vroeg verloren en zijne zusters zijn weinig geschikt om hem met eene gepaste achting voor het zwakke geslacht te vervullen - terwijl ik het voorregt heb van nog altijd onder den zegenrijken invloed van eene voortreffelijke moeder en eene beminnelijke zuster te staan - die mij als van zelve tot bescherming en waardering der kunne gebragt hebben.

- Alles wat gij mij van uwe moeder en uwe zuster verhaalt treft en beschaamt mij, riep DINA levendig bewogen - en daardoor heb ik geleerd hoe ellendig ik ben. Soms wenschte ik dat gij mij nooit van die edele begaafde vrouwen hadt gesproken; want hoe ongelukkig en arm voel ik mij nu, sedert ik weet wat ik zijn moest en niet zijn kan.

- Dit is reeds een groote schrede voorwaarts DINA, als wij regt klein over ons zelven beginnen te denken en duidelijk ervaren waar het met ons heen moet.

- Nooit kan ik daartoe komen - riep zij treurig uit, en dat alles sprak zij in zulk een somberen en smartvollen toon dat het mij door het hart sneed.

- Wees niet moedeloos - zei ik medelijdend - ik

geloof dat het altijd goed is voor het hart zich met anderen te meten, die wij beter achten dan ons zelven, al doen wij daardoor vaak smartelijke ontdekkingen. Alleen, weer de verlammende gedachte van u, dat gij haar niet gelijk worden - of althans niet volgen kunt. Al mislukken zelfs onze eerste zwakke pogingen - het streven reeds naar het betere heft ons op, doet ons goed. Ik zeg dit geenszins om u te meesteren....

- O neen, o neen! dat weet ik - viel DINA in.

- Al wat ik u zeg - zeg ik honderd malen tot mij zelven - en het zijn de treurige ervaringen van eigen zwakheden en gedurig terugzinken tot het verkeerde, die mij leeren vast te houden aan het telkens hervat streven om weer op te staan, om eenmaal met vaster voet en gelijkmatiger tred te leeren wandelen, zoo als de Christen wandelen moet en wandelen kon, indien hij zich altijd digt in de nabijheid, ja in onafgebroken gemeenschap met den Heer wist te houden.

III.
God nam haar weg.

Bij onze te huiskomst vond ik een briefje van mijn vader. Een paar haastige woorden ontcijferde ik.

‘ROBBERT, de krankheid uwer moeder is zeer toegenomen - zij verlangt u te zien - zij lijdt veel - maar geduldig -
uw vader.’

Oogenblikkehjk liet ik een rijtuig bestellen en vertrok. DINA was tot schreijens toe bewogen bij ons afscheid en uitte de vurigste wen schen voor het behoud der lieve kranke.

Tegen den morgen zat ik aan het krankbed mijner moeder. Folterende pijn doorknaagde haar teeder ligchaam en sloopte hare krachten - dagen en weken lang had het reeds geduurd - haar kracht was bezweken, maar haar geduld en hare liefde niet.

Wij bewonderen de geloofshelden en heldinnen die de pijnbank doorstonden en aan den wurgpaal op den

brandstapel nog lof en dank op hunne lippen hadden - o ja, dat alles is schoon en grootsch, de palm der eere zij aan deze heilige strijders - maar de kroon der overwinning zal niet minder schitterend zijn voor die verborgen en vergeten martelaren, wier krankheid een dagelijksche pijnbank, wier smartvol sterfbed een ontzettend verscheuren van den levensdraad mag heeten. Altijd getrouw te zijn aan het geloof, altijd te volharden in de liefde, altijd de blijde hope vast te houden, onder dagen en nachten van jammerlijk lijden, van niet te stillen pijn - o dat is ook groot en verwonderenswaardig. Den dood niet te vreezen, verlangend uit te zien naar de eeuwige woningen - dat is nog iets geheel anders en minder zeldzaam en ligt te verklaren. Bij CHRISTUS te zijn is verreweg het beste en de ruste der zaligen wenkt den moeden pelgrim vriendelijk toe; doch wij denken bij dat alles ons als eensklaps verplaatst aan de overzijde des grafs, als geheel verlost van het ligchaam dezes doods; maar - de ontbinding zelve - maar het losscheuren der snoeren - het onbruikbaar worden van het bezwijkende werktuig - het belemmeren van de noodwendigste verrigtingen - als alle leden foltertuigen worden en elke onvermijdelijke beweging een onverbiddelijke beul is. - Welk een ontzettende kamp, welke onlijdelijke martelingen kan dat niet scheppen, waarbij zelfs den toeschouwer het hart ineen krimpt van weedom. En zoodanig was de toestand mijner dierbare kranke. Een kreet van pijn kon zij vaak niet weerhouden, maar nooit een ongeduldige wrevelige klagt, nooit een morrend of mistroostig woord bij dat geweldadig slopen van het aardsche huis harer vreemdelingschap.

Weinige oogenblikken na mij verscheen QUARTUS. - Innig verheugde het mij, juist hem te zien in deze ure - hem hier te zien zonder ADÈLE zijn kwade genius.

In diepe neerslagtigheid liet hij het hoofd op de borst zinken, hij, die het anders zoo hoog droeg, zoo trotsch daarheen plagt te gaan - dof en mat stond zijn levendig oog, loom en achteloos waren al zijne bewegingen, alsof er geen lust en geen moed meer in hem overig was. Zwijgend knielde hij met een smartvollen blik op de kranke voor haar neder, als wachtte hij een zegen over zijn diep gebogen hoofd, dat hij rusten liet op hare hand, terwijl zij zeide:

- Mijn lieve zoon, mogt het uw geloof voor uw leven, voor uw heilig dienstwerk sterken, dat gij mij ziet sterven - in dat geloof, dat de steun en de staf mijner dagen is geweest. - Van de poort der eeuwigheid roep ik u toe: tracht niet naar de hooge dingen - maar wees getrouw over het kleine - getrouw tot in den dood en gij zult over meer gezet worden.

- Getrouw! - barstte QUARTUS uit - getrouw! O moeder als gij mijn ontrouw kendet! - Ik ben niet waardig het woord der prediking op mijne lippen te nemen - geen huichelarij is vol te houden in het aangezigt van den dood - het licht der eeuwigheid omstraalt mij van uwe sponde.

Ik wilde mij verwijderen - maar QUARTUS zeide:

- Blijf ROB - gij zijt getuige van mijne afdwalingen geweest, waarom zou ik u mijn bekentenis willen verbergen - ik heb den Heer openbaar genoeg verloochend - ik ben verre van hem weggedwaald - een onnutte, een onwaardige dienstknecht ben ik geworden'

die alleen het mijne heb gezocht - mijn eigene eer, mijn glorie, de voldoening mijner ijdelheid. - Ik heb mij willen verlustigen in den lof der menschen om mijn hoogmoed te voeden met hunne bewondering; het woord der waarheid, het woord des levens heb ik tot een ellendig voertuig voor mijne onzalige hoovaardij gemaakt - ik heb groot willen zijn - ik heb pogen te schitteren met een ijdele praal vertooning - en ik ben gevallen - diep gevallen.

- Maar om weer op te staan, mijn zoon - om in mijne stervende handen uwe gelofte te vernieuwen en als van nieuws af aan als een boetvaardig zondaar uwen Heiland te voet te vallen, die zijn zwakken PETRUS aanziet als hij uitgaat om te weenen, al heeft hij Hem ook driemalen in het openbaar verloochend.... De Heer ziet u aan mijn zoon - want Hij woont bij het verbroken harte en bij de verslagenen van geest. Hij vraagt u op nieuw of gij Hem lief hebt, of gij Hem volgen wilt in den weg der zelfverloochening en der dagelijksche kruiziging van de begeerlijkheden des vleesches en des geestes - en ja, Hij telt uwe berouwvolle tranen en herstelt u in uw ambt met een vertrouwend: hoed mijne lammeren.

QUARTUS hief het hoofd weer op, vouwde de handen met die mijner moeder te zamen en zag met verhelderde blikken ten hemel, terwijl hij een gebed uitsprak van de ootmoedigste schuldbelijdenis, maar ook van de levendigste hoop op zijnen Heer, aan wien hij zich thans zoo innig en plegtig opdroeg en toewijdde, om uit de naauwste vereeniging met Hem al de kracht te putten die hij van nu aan der zonde tegen stellen wilde.

Het ligchaamslijden roofde de kranke voor een ge-

ruimen tijd alle kracht tot spreken - maar naauwelijks was die storm weer voorbij of zij wendde zich met vriendelijken oogwenk tot mij zeggende:

- De pennen van deze oude afgesleten tent zitten nog verbazend vast - er zijn felle rukken noodig om ze los te maken - ziet gij nu wel hoe ongeschikt ons arm ligchaam den geest kan maken in de laatste levensdagen? Hoe gevaarlijk zou het zijn om op die donkere dagen te verschuiven wat wel de volle helderheid en vastheid van geest vereischt. Ik heb mijn huis bereid - ik weet dat mijn Verlosser leeft. De bruidegom is in aantogt - mijne lampe is bereid. Hij moge mij wakende of slapende vinden - ik ben de zijne.

Na eenige oogenblikken hervatte zij zich tot mij wendende:

- Uw vader kan niet gelooven dat ik heenga - dat bedroeft mij. - Laat de doctor het hem toch zeggen.

- Ik kan het niet gelooven! - barstte hij los - terwijl hij voor het bed op zijne kniën nederzonk en zijn grijs hoofd op het leger der kranke liet zinken. - O Heer! zal ik haar nu moeten missen! - NANNY tweemaal heb ik u van de poorten des doods terug gebeden - twee maal heb ik u aan mijn God betwist - moet ik u dan nu loslaten! - riep hij in bittere droefheid uit. - O NANNY bid voor mij! ik kan het niet dragen.

En de kranke sloeg de zachte vriendelijke oogen ten hemel vol geloof en hoop - haar liefdevolle hand rustte op zijn hoofd, en zij voor wie wij hadden moeten bidden - zij bad voor ons om kracht in die ure.... De sterke man aan wiens vaste hand zij zooveel jaren had voortgewandeld, ontdekte nu op eens, hoc hij niet haar, maar zij hem had gesteund - hoe haar innerlijk

geloofsleven het zijne over het hoofd was gewassen, zoodat zij zijne voorbidster zijn kon en zijn moest.

- Vrouw! groot is uw geloof! - riep hij het hoofd opheffende om nog eenmaal in dat kalme reine oog te lezen.

En de kranke antwoordde met eene heldere stem en ten hemel geslagen blik:

- Opdat de uitnemenheid der kracht zij van God en niet uit ons![*)]

Het was haar laatste woord, sedert gegrift in mijn harte en duizendmaal herhaald met de diepste overtuiging van eigen zwakheid, maar ook van Gods kracht in ons door het geloof.

De pijnen hadden uitgewoed, maar met het verdwijnen van deze verdween ook alle gevoel, en de geest werd van zijn boeijen losgemaakt om der eeuwige heerlijkheid te gemoet te snellen.

- O ROBBERT! - wat hebben gij en ik toch veel verloren! - riep mijn vader op het brooze hulsel starende dat daar zoo kalm en vriendelijk voor ons lag. Gij zijt nog jong, maar hoe kom ik oude man dien zwaren slag te boven - mij dunkt van nu af aan begin ik te versterven.

Zoo was het inderdaad. Mijn vader, hoe krachtig ook van gestel, hoe gezond nog van ligchaam bij zijne zeventig jaren, verviel van dag tot dag. Zijn kracht was gebroken - zijn moed was heen; wij zagen hem huiveren, waar hij pleeg te braveren, terug gaan waar hij gewoon was door te drijven, toegeven waar hij volhard zou hebben - en zelden verhief zijn geest zich

*) II. Cor. IV: 7.

weder tot de vaste kloekmoedigheid en wakkere opgewektheid waarin wij hem altijd gekend hadden.

Als een troostende engel stond NANNY van nu aan hem ter zijde. Zij hleef altijd om en hij hem, hij was niet gaarne meer alleen. Vaak zat zij uren zwijgend met haar werk op zijn studeerkamer, en als zij hem verlaten moest voor huiselijke bemoeijingen, dan volgde hij haar schier werktuigelijk naar de huiskamer en was zij daar niet dan riep hij haar. Nooit wandelde hij sedert meer alleen; NANNY moest altijd hem vergezellen en wijdde zich dan ook zoo geheel aan zijne verpleging en opbeuring toe, dat hem zoo veel mogelijk de ledige plaats vervuld en het gemis vergoed werd en hierdoor bleef er in haar leven en bedrijf geen ruimte voor iets anders over. Zij had eene dierbare taak aanvaard, een edel dagwerk dat al haar ziels- en ligchaamskraehten behoefde, terwijl het hare vorming en ontwikkeling bevorderde.

Het werd bij mijn vader een bepaalde manie, om zich voor versleten te houden en zich onbruikbaar te verklaren. - Hij had zijn emeritaat genomen en onttrok zich steeds meer aan alle bemoeijingen. Dagelijks sprak hij van zijne verzwakking en het afnemen zijner vermogens - maar NANNY wist hem altijd weer aan te wakkeren en tot eenigen arbeid over te halen. Het was aandoenlijk om te zien hoe volgzaam de eigenzinnigheid van den ouden dag voor die teedere hand was en hoe gewillig de onverzettelijke grijsaard zich door de zachte jonkvrouw leiden liet, ja zich blijkbaar met welgevallen gevangen gaf.

Haar frissche kracht voltooide den arbeid waaraan mijne moeder bijna een halve eeuw gewdjd had. Een

halve eeuw - dat is lang - zeer lang - maar wat zegt dat als men werkt voor de eeuwigheid - als men arbeidt aan de onsterfelijke wezens, die God ons tot togtgenooten geeft op den levensweg en waaraan Hij ons met naauwe banden bindt. Ik zag op NANNY, die schoone kroon van moeders arbeid - waarin zij ons haar edelste krachten en gaven na liet tot een blijvenden steun en troost - ik zag op mijn vader, hoe haar zachte hand zijn halsstarrige natuur verteeder d had en tot buigzaamheid bewerkt, door dien onmerkbaren, maar gewissen en diep doordringenden invloed van zachtmoedigheid en geduld. Hoe gemakkelijk had hare voorzigtigheid en kieschheid het hem gemaakt om zich allengs van zwakheden en gebreken te ontdoen en op te wassen in die edelaardigheid, die diep in zijn aanleg gegrond, maar te vaak door verkeerde opwellingen onderdrukt was. En toch zou hij of niemand in haar doen of spreken eenigen toeleg vermoed hebben om hem te vormen, te leiden - haar ootmoedig hart, dat altijd zoo ijverig en waakzaam was om tegen eigen zwakheden te strijden, zou aan zoo iets naauwelijks hebben durven denken. En toch had haar gestadige invloed zijn innerlijk leven bestuurd, zijn hart gevormd en gezuiverd - en zelfs nog na haar verscheiden bleef zij voortwerken in zijn gemoed. Duidelijk bleek het ons hoe hij zich dagelijks door haar liefelijk beeld zag omzweven, hoe hij hare vriendelijke woorden herriep in zijne gedachten en de stille kracht van haar geloof en hare liefde bepeinsde en bewonderde - met die vereering, die niet tot ijdele klanken noopt, maar onwederstaanbaar tot navolging dwingt.

Zoo mogt zij dan ingaan in de ruste haars Heeren,

de getrouwe discipelinne, die als eene stille in den lande verborgen gewerkt had. Hare werken volgden met haar en haar stille zachte geest omzweefde nog uit de verte het eens zoo onstuimig gemoed des mans en bragt hem tot kalmte en berusting bij de eenzaamheid van zijn ernstigen levensavond.

Die stille zachte geest wuifde ook hare kinderen nog zegenend tegen en mij bovenal scheen zij zoete woorden toe te fluisteren uit hare zalige ruste, die mijn hart tot dieper godsvrucht stemden en mij drongen tot inniger en zelfstandiger geloofsleven.

IV.
Ongehuwden.

De smart en de vreugd des levens - zij gaan gelijkelijk voorbij. - De felste hartepijn verzwakt als de hoogste geneugte - door den tijd.... die dag op dag en uur op uur zijne golven voort laat kabbelen, om eer wij het merken het heden in het verleden weg te voeren. Uit elken schok keert ons leven tot zijn alledaagsche vormen terug en herneemt zooveel mogelijk zijn oude plooijen of wij schatten vonden of verloren. Ook het pad dat over den graf heuvel onzer geliefden kronkelt wordt allengs weer effen - en door onze tranen heen beginnen wij de bloemen der levensvreugd weer te ontdekken tusschen de distelen der smart....

Deze wreldadige loop der aardsche zaken begon ook van lieverlede zijn invloed op ons dagelijksch leven uit te oefenen - zoo zelfs dat ik er mij vaak een verwijt van maakte dat ik zoo opgeruimd kon wezen - en zij was daar niet meer!...

Meer nog dan vroeger werd het ouderhuis nu een punt van zamenkomst. De broeders toch trachtten vaders eenzaamheid door bezoeken te verlevendigen en niet zelden schikten zij het dan zoo, dat er eenigen die elkander verlangden te zien uit de verschillende oorden des lands gelijktijdig ten onzent opdaagden.

- Wel kijk! riep SEPTIMUS op zekeren morgen met eenige brieven in de hand aan de ontbijttafel verschijnende - dat treft al toevallig - alle ongehuwden schijnen zich hier thans rendez-vous te willen geven. Morgen komt PRIMUS, OCTAVUS en DECIMUS!

Zoo geschiedde het ook. DECIMUS was de eerste die aankwam. Hij was de langste en magerste onder de broeders, maar hij had getracht zich zekere deftigheid bij te zetten, door zich met tien ellen flanel te omgorden, welk kunstmatig embonpoint eene zeer belagchelijke onevenredigheid aan zijn figuur gaf, dat er door zijne stijve hoekige ledematen toch al vrij zonderling uitzag.

Dit zonderlinge werd niet weinig verhoogd door de vreemde aanwendsels die hij had aangenomen. Hij scheen zich in stem, gebaren, houding en gang geheel hervormd te hebben naar zeker beroemd predikant, die echter reeds digt bij de zeventig jaren was. Bij zijne witte lokken misstond een afgemeten deftigheid niet; zijn tandelooze mond had alle regt om zich zoo langzaam mogelijk te bewegen - maar DECIMUS in den bloei zijns levens een getrouwe afspiegeling van een grijsaard te zien, was zoo onuitstaanbaar pedant, zoo schreeuwend vervelend, dat ik onder zijn afgetelde syiben gedurig op den grond trappelde of op de tafel klopte van ongeduld.

- Daar moet ik toch stellig een gedicht op maken, zeide SEPTIMUS, toen PRIMUS en OCTAVUS ook aangekomen waren - v i j f o u d e v r i j e r s !... dat is een idée!... juist voor een humoristisch tijdschrift....

- Mag ik u wel verzoeken, mij op die lijst te schrappen, zei DECIMUS, zijne kin met zooveel geweld in zijn stijve stropdas drukkende, dat zijn ruim vel zich tot een soort van onderkin plooide, terwijl hij ons beurtelings onderzoekend aanstaarde. - Ik wensch u mijn voornemen bekend te maken om eerlang in den echt te treden.

Nu zijn er lieden, die niet alleen van de Kantiaansche leer doordrongen zijn, dat wij zóó m o e s t e n handelen, dat o n z e d a d e n steeds een voorbeeld voor a l l e a n d e r e n k o n d e n zijn - maar die zich vast overtuigd houden, dat h u n n e d a d e n algemeen verdienen nagevolgd te worden. DECIMUS was wel een weinig van dit hondje gebeten, en hij begon ons dus te betoogen, dat wij zijne voetstappen hadden te drukken op den weg naar de huwelijksfuik - bijzonder scheen hij het op OCTAVUS gemunt te hebben.

- Wat is dat! - riep deze, verschrikt van zijn stoel opvliegend - zijt gij ook van het complot?

- Van het complot! - vroegen wij allen verbaasd.

- 't Is een diabolieke zamenzwering - ging OCTAVUS onstuimig voort - 't is een machinatie! dat zie ik duidelijk! - Moet mij dat dan overal vervolgen! Ik heb geen lust meer in mijn leven....

- Wat zal daar voor den dag komen - dacht ik - maar zijn hyperbolische manier van spreken kennende, maakte zijn uitval mij minder ongerust dan zulk een ontboezeming van een ander 't mij zou ge-

daan hebben. Bij al zijn ellende wierp OCTAVUS zich dan toch maar gemakkelijk op de canapé, stak, altijd driftig mompelende en met een verhoogden blos van toorn, haastig een cigaar op - en herhaalde aanhoudend zijne onbestemde uitingen van wrevel en onlust met zijn aanzijn.

Daar wij vernomen hadden dat OCTAVUS zich in een geleerde en diepzinnige theologische questie gewaagd en daarin van alle zijden bestormd was geworden, dacht PRIMUS niet anders of hij worstelde in zijn geest tegen de gansche theologische en philosofische faculteit.

- Herinner mij daar toch om 's hemels wil van daag niet aan! - riep hij met afschuw. Ik heb waarlijk al genoeg te verkroppen. 't Is geen theologie! - 't Zijn geen ambtgenooten - 't zijn - 't zijn - de vrouwen!....

- Ha! ha! - blaauwe schenen! lachte DECIMUS - nu begrijp ik het - OCTAVUS is er op uit geweest - en de papa of de mama - of de jonge dame - wil niet.

- Wat zegt gij! - riep OCTAVUS woest in het rond ziende - een vrouwenhater maken ze van mij!

- Zoo iets zou ik nooit bij u gezocht hebben - zei PRIMUS hem bedaard aanziende.

- Ik zou het ook niet zijn van nature, maar ik moet wel! - ze willen het niet anders!

- Wie dan toch? - de vrouwen?

- Ja zeker! - de vrouwen!

- Wat doen ze u dan?

- Wel ze brengen de stad in rep en roer om mij uit te huwen.....

- En dat tegen uw zin?

- Tegen wil en dank! die heksen!

- Dus stellen eenige vrouwen, die gij als heksen kenschetst, zich tusschen u en de dame.....

- Wat dame? - Ik weet van geen dame! - Maar zij zoeken er een, zij dringen het mij op - en ik laat mij niets opdringen....

- Maar wie doet dat dan? - vroeg PRIMUS altijd even rustig.

- Wel iedereen.

- Dat is zonderling - merkte DECIMUS aan.

- Daarom zeg ik dat het een duivelsche zamenspanning is! - Eene machinatie tegen mijn gezellig verkeer - tegen mijn eenig levensgenot.....

- Maar stoort ge u dan aan uitstrooisels? - vroeg ik - wat bekreunt ge u om praatjes?

- Ik niet - maar anderen. Verbeeld u, dat men schijnt te meenen dat OCTAVUS BOSTON nu lang genoeg vrijgezel geweest is. Men heeft onherroepelijk besloten bem te laten trouwen en de halve stad acht zich geroepen eene vrouw voor hem op te sporen. Men verbeeldt zich natuurlijk dat de zaak mij zeer aangelegen is, dat ik er haast bij maak, en gelooft dat ik altijd maar rondkijk of ik niet hier of daar mijn gading vinden zal. Dit uitvindsel bederft mij intusschen menig vriendenkring. Moeders en vaders, tantes en grootmoeders slaan mij argwanend gade, en bepeinzen angstvallig alles wat ik zeg of doe, of het ook beteekent dat ik v u e s heb op kleindochter, nichtje of pupil. Niet genoeg dat de bejaarden en bedaagden mij voor zoo trouwlustig aanzien, dat de eerste de beste waarop ik het oog zal slaan de mijne moet worden, maar een of andere kleuterkous moet de onbeschaamdheid gehad hebben ook de tolk van

mijn hart bij de lieve jeugd te willen zijn. De jongelingen zien mij wantrouwend aan als een geducht mededinger - en de Heye meisjes weten het nu: Dr. BOSTON wil met alle geweld trouwen - hij denkt aan niets anders - hij zoekt een vrouw - hij moet en zal er eene hebben. - En angstig wijken zij ter zijde voor mijne vermeende trouwzucht; schichtig zien zij mij aan, beducht dat ik ze ieder oogenblik ten huwelijk zal gaan vragen. Nu heeft Satan zijn zin - nu is het uit met ongedwongen scherts, met vrije gemakkelijke houding; ik zelf voel mij beklemd; ik moet gaan rekenen of ik ook te lang met deze of die spreek, of ik soms toevallig te veel links of regis kijk. Ik word stijf en stroef - dat voel ik wel - ik word een saaije paai door die oudwijvenpraat -ik heb geen lust meer om mij in eenige gezellige kringen te vertoonen, waar aller oogen bespiedend mij volgen om de eerste waarneming aangaande mijne inclinatie te doen. - Gloeijend, gloeijend! heb ik het land - en als ik wist wie dat had uitgevonden!....

- Wat zoudt ge met hem of haar aanvangen? vroeg PRIMUS. - 't is waarschijnlijk een oude coquette.

- Dat is zeker, dat ik uit wraak nooit een meisje uit deze stad zal nemen, als moest ik er een uit G r o e n l a n d gaan halen.

- Ferm! - riep ik, hem op den breeden schouder slaande.

- Gij hebt goed lagchen! mompelde hij - gij weet niet wat ik er door mis. Zoo doende wordt het leven mij vergald. - 't is de uitvinding van de kwaadaardigste heks! - Want verbeeldt u toch eens welk een kwelling, als men u van alle kanten met éénige doch-

ters en jonge weduwen vervolgt - als men u gedurig in vertrouwen recommandatien aan de hand doet en vriendschappelijk opmerkzaam maakt op de jongste dochter van A. - de middelste van B. of het nichtje van C.! - Moet men dan geen vrouwenhater worden?

- Wel ik verklaarde mij openlijk voor het celibaat, zei SEPTIMUS plegtig - ik liet het aanplakken of omroepen:

'Do. OCTAVUS BOSTON zoekt geen vrouw!'

- Ze zouden mij niet gelooven - zij gelooven mijn eigen woorden niet! Al wat ik zeg of doe is vruchteloos. Ik heb mij teruggetrokken in mijn kluis - ik vlied de menschen en laat mij nergens zien.

- En denkt gij daarmede een einde aan het gerucht te maken? - vroeg SEPTIMUS.

- Ach neen, want nu zet men de verdichtselen geregeld voort; en men noemt de dame die ik mijn hof maak, men weet wanneer ik haar heb gevraagd - en - dat ik ben afgewezen! - Ik zie mij veroordeeld om mij uitsluitend onder de zestigers te gaan rangschikken, hoe weinig mijn hart, dat altijd jong wil blijven, zich daar ook thuis voelt. - Ik wil dit juk niet langer dragen - ik wil en zal het afwerpen.

- En onmiddelijk trouwen - voltooide DECIMUS.

- Misschien - of door andere maatregelen, antwoordde hij bitter - maar ik wil aan die duivelsche plagerij, die mij alle gezellig genot betwist een eind hebben. Er blijft mij waarlijk genoeg kwelling over....

- Nog al meer verdriet? waagde ik het te vragen.

- O al ware het enkel maar die ijzeren onberispelijkheid van SPLINTER! - die blijft mijn dagelijksch torment. Kon ik eens - ééns toch maar een menschelijke

zwakheid in hem ontdekken. 't Zou mij verkwikken - ik zou hem er voor omarmen kunnen! - Want waarlijk die man doet mij aan mij zelven wanhopen - hij is mijn levend zondenregister, mijn uitwendig geweten. Hij schijnt onherroepelijk besloten mij tot de diepste zelfkennis te willen brengen. Op eene onverklaarbare wijze weet hij al het mijne - alles wat ik doe of niet doe - spreek of denk - ja zelfs wat ik denken zal, spreken zal - doen zal! Hij kent de geheimste roerselen mijns harten, de verborgene drijfveren van al mijn streven en acht het zijne taak dat alles aan het geëerd publiek bloot te leggen. - Waarlijk ROB, uw argwaan wordt geregtvaardigd - SPLINTER wordt mij een engel des Satans, die mij met vuisten slaat opdat ik mij niet verheffe. Het is nu eenmaal 's mans welbehagen mij in staat van beschuldiging te stellen....

- Waartoe onze onstuimige broeder hem dan ook ruimschoots de gelegenheid gunt - merkte SEPTIMUS aan - door altijd maar zorgeloos voort te draven.

- Helaas! wie is te ieder uur wijs - zuchtte OCTAVUS - ben ik dan de man om tot eene eeuwigdurende deftigheid gedoemd te zijn - moet ik dan ook een mom aannemen en met de gansebe maskerade meê huichelen. Nooit! Nooit! ---

- Voorzigtigheid en geveinsdheid moeten wel gescheiden worden, hernam PRIMUS - en een weinig meer kalm overleg zou u wel te stade zijn gekomen in den hagehelijken strijd dien gij wel wat overmoedig hebt uitgelokt....

Doch nu viel DECIMUS als een verwoede kemphaan op PRIMUS aan - en zijne gerekte syllaben nu sneller

zamendringende, verweet hij hem met zulke bijtende woorden zijne Laodicesche laauwheid en onverschilligheid voor de kerk, dat PRIMUS er van ontroerde en naauwelijks een zamenhangenden volzin ter zijner verdediging uit te stamelen wist op zoo onverhoedschen uitval. Terwijl DECIMUS voortging om nu OCTAVUS zoo veel lof toe te zwaaijen voor zijne heldhaftigheid als hij smaad had voor diens tegenstanders - had PRIMUS zich hersteld en hervatte:

- De strijd dien OCTAVUS heeft aangebonden is door u noch mij met een enkele pennestreek of uitspraak uit te wijzen - ik werp mij niet op om uitspraak te doen aan welke zijde der strijders het regt is - ik spreek alleen van de wijze waarop die kamp gestreden wordt - en dan is OCTAVUS eerlijk maar niet altijd consequent - zijne wederpartij is listig en vat hem bij die inconsequentiëns, en bestrijdt hem aldus met zijn eigen wapens.

- Zij doet mij de eer nergens dwaling, nergens misvatting of overijling te willen zien, even weinig als zij aan opregtheid en goede trouw kan gelooven - antwoordde OCTAVUS. Zij ziet in alles een plan vol hatelijkheid, eene taktiek vol oneerlijkheid. - Zie dat zij, die mij niet kennen mij zulks toedichten, waar ik welligt den schijn tegen mij heb, 't is nog te dragen, maar dat vrienden en ambtsbroeders, die my door en door kennen - zoo moedwillig, zoo geheel, tegen beter weten in mij beschuldigen kunnen van beweegredenen die gansch en al met mijn karakter in strijd zijn - ik versta dat niet. Men kan niet gelooven dat ik eerlijk kan zijn - dat ik het goede in mijne wederpartij huldig en vereer - zelfs zoo, dat het mij behoefte is dit open-

lijk te verklaren - die openhartigheid wordt aanstonds als wapen tegen mij gekeerd en men maakt er een aanklagt van om mij bij mijne geestverwanten in verdenking te brengen of men bewijst er uit welk een dubbelhartig huichelaar ik ben.

- Dat is hard! zeer hard! - antwoordde PRIMUS - maar geloof mij, lieve broeder, dat uwe heftigheid u wel eens het wit voorbij doet schieten - en dat zij meer de vrees uwer vrienden dan de schrik uwer vijanden is, ja meer de afkeuring uwer trouwste medestanders zal uitlokken dan de nederlaag uwer wederpartij bewerken. - Gij zoudt een reus zijn, een onverwinnelijk held in elken krijg, indien gij de gematigdheid, het opperbevel over al uwe krachten toevertrouwen kondet - doch trekt zij niet als aanvoerdster met uwe heirscharen op - zij zullen geslagen worden hoe schitterend uw heir, hoe geducht uw aanval zij. Had ik u echter eene raad te geven, het zou zijn: onthoud u van de polemiek.

- Hoe, zou ik mij niet aangorden tot den krijg, waar ik het heiligdom der geloovigen zie aanranden! - Alles wat in mij is roept te wapen.....!

- Bravo! OCTAVUS! riep DECIMUS - gij zijt een geducht kampvechter tegen de hedendaagsche Philistijnen.

- DECIMUS! sprak PRIMUS nu zich in volle waardigheid regt voor hem plaatsende - Gij weet niet wat gij drijft - het Godsrijk is niet met hakken en houwen uit te breiden of te verdedigen. Onze rijkbegaafde broeder is meer een HOMERUS dan een AGAMEMNON. Hij is gezalfd met de geurige olie der profeten, hij zij een ELIA en geen SIMSON. Gij spraakt van Phi-

listijnen, laten zij ons leeren dat de kracht alleen ons de zege niet blijvend verzekert. - Een weinig meer bedachtzaamheid en de list der Philistijnen had nooit getriomfeerd over den sterke. Wanneer een groote krachtige hommel zich gonzend op het ijdele weefsel eener spin werpt, dan zoudt gij meenen er moest geen draad van het brooze net meer heel blijven. Gij ziet bij elken forschen ruk het weefsel scheuren - de spin slaat haastig op de vlugt - zij verbergt zich in haar veiligste casemat. De overmoedige worstelaar blijft de dunne draden schudden en scheuren, en bemerkt niet hoe het klevend rag zich aan zijn vleugelen gehecht heeft - bij elke nieuwe wending omwoelt hij zich te vaster met het striknet - de spin loert veilig uit haar schuilhoek en wacht haar kans daar rustig af. Haar net is gescheurd, dat is zoo, maar haar aanvaller is er mede omwonden - SIMSON is geketend. De Philistijnen om u! - is de zegekreet - de kleine leelijke spin gaat den grooten schoonen hommel op haar gemak uitzuigen. Strijd liever als een St. MICHAEL tegen een zevenhoofdigen draak dan de vleugelen uwer fantasie te laten omwoelen met de kleverige spinrag der polemiek.

- Ik moet wel, PRIMUS! - hernam OCTAVUS met smartelijker! ernst - teruggaan is nu niet meer mogelijk - ik ben zoo gelukkig niet als gij om....

- Om op een vergeten dorp ongekend en ongenoemd te leven - viel PRIMUS in met zijn vergenoegden glimlach.

- O de vermaardheid wordt zoo duur betaald - zuchtte OCTAVUS.

- Gij zult haar toch uwe vrijheid niet ten offer

gaan brengen? - Waarom laat gij u gebruiken tot woordvoerder en voorvechter van eene partij die gij nooit onverdeeld kunt toebehooren?

- Niet onverdeeld toebehooren! - riep OCTAVUS wat gekrenkt.

- Uw temperament zelve maakt u ongeschikt voor het systematische - antwoordde PRIMUS - uw schedel beslist dat gij geene absolute theoriën consequent kunt doorvoeren - uw hart is veel te ruim voor het exclusive. - Weet gij wat ik voor u wenschen zou? - Dat gij mogt komen tot die kalme gematigdheid waarmede SECUNDUS en TERTIUS elk op hunne wijze en naar hun aanleg naar alle zijden rustig heen zien van een eigen zelfstandig standpunt. Onafhankelijk van anderen staan zij ongeschokt met hunne innige overtuiging in het midden van alle woeling in het rond.

- O ik weet het, hoeveel die voortreffelijke mannen grooter en sterker zijn dan ik - zuchtte OCTAVUS - en zij in wier schaduw ik niet staan kan - zij zijn vergeten en ongekend als gij uit wiens wijsheid het mij zoo goed is te putten, tegenover wien ik mij zoo klein en zwak gevoel als het kleinste kind.

En dit was geen ledige phrase in dieu mond. Uit den grond des harten ontboezemde OCTAVUS die betuiging, terwijl de tranen hem in de eenvoudige oogen blonken - en dien man noemde men nu een verwaande trotschaard, die man met dat kinderlijk ootmoedig hart zou nn een toonbeeld van ijdelheid en opgeblazenheid zijn, ongenaakbaar op de hoogte zijner zelfvergoding!.... O menschen oordeel - o vonnis der gekrenkte nietigheid! ... wat is uwe weegschaal valsch, als gij het waagt te wegen wat gij niet omvatten, niet begrijpen kunt -

de ontwikkelingsloop van hooge rijke naturen - de worsteikamp van het genie!

Men maakte er een bittere grief van dat OCTAVUS heden niet meer dezelfde was als voor zes jaren, maar vergeleek zijn toenmalig standpunt met een nog vroeger levenstijdvak en elk verschil was wederom eene zonde van inconsequentie! - een bewijs zijner wispelturigheid en zwakheid - of wel van zijne lage behaagzucht. Doch dit alles was hem vreemd, hoewel hij met de hem eigene openheid ons ongevraagd beleed, dat hij terug beefde voor de vrees van verlating - dat zijn liefderijk hart te week was voor de eenzaamheid van een van elke partij gescheiden standpunt, ook al was het zoo hoog van waarlijk b o v e n de partijen te staan. -

- En dan - voegde hij er aarzelend bij, als of deze confessie hem iets meer kostte - nu ik eenmaal eene magtige partij tegen mij zie zamenscholen - nu is het mij meer dan ooit waard mijne populariteit te bewaren.

Wij zwegen allen - niemand had den moed deze menschelijke zwakheid in den groote en sterke te veroordeeien, want wij wisten hoe lang en hoe bang hij geworsteld had, eer het duidelijk werd welke rigting zijn ontwikkeling zou nemen. Zijne heftigheid besliste voor zijn kerkelijk standpunt - zijne onstuimigheid dreef hem in de armen der onrustigste krijgers en onder eene banier die met zijnen naam versierd zou worden zonder in zijn hart geplant te zijn, zonder hem de geschiktheid te geven om hare strategetiek in alles getrouw te blijven.

- Kom laat ons van iets anders praten - begon NANNY toen onze ernst wat stroef en moeijelijk begon te wor-

den. - PRIMUS zeg ons hoe maakt jufvrouw STIPPEL het toch? - Ik meende duidelijk opgemerkt te hebben dat PRIMUS iets bijzonders op het hart had, dat er af moest, en daar kwam het nu juist voor het licht.

- Zusje lief - zeide hij met geheimzinnige, deftigheid zich naast haar nederzettende - De dame is zeer wel - maar ik heb een dringend verzoek aan u.....

- En dat zal zijn! vroeg zij zeer benieuwd.

- Zie toch, ik bid het u, dat gij eene andere plaats krijgt voor jufvrouw STIPPEL.

- Maar lieve PRIMUS! - riep NANNY hem met een gelaat aanziende dat bestraffen wilde, maar een schalkschen glimlach niet weêrhouden kon. Wat heeft zij toch misdaan?

- Misdaan heeft ze niet, maar ik wou toch liever van haar af zijn - bekende PRIMUS opregtelijk. - Zie die eindelooze geslachtsrekeningen - die ratelende breipennen - die krakende schoenen - die redderpassie! - die zuiveringswoede!... die moordlust!....

- En moet die goede ziel nu weer gaan zwerven? - vroeg NANNY beklagelijk - ik dacht waarlijk dat zij bij u de behouden haven gevonden had.

PRIMUS stond verslagenen zag haar met zonderlinge bevreemding aan, terwijl hij zeide:

- Gij meent toch niet, dat ik die juffer voor heel mijn leven had aangesteld?

- Dat wel niet, maar toch dat gij het niet van uw hart zoudt kunnen verkrijgen, het arme mensch op haren leeftijd op nieuw aan al de onaangenaamheden van een onzekere toekomst prijs te geven.

- Neen zeker niet - gewis niet - riep PRIMUS goedhartig, maar toch met pijnlijke onrust dat men

zoo op zijne zwakke zijde storm liep - ik wenschte maar dat zij zich verbeteren kon - voegde hij er slim bij.

- Maar zij kan het nooit beter treffen - het zal haar nu overal tegenvallen. Deze, ramp moogt gij haar niet bereiden, hernam NANNY glimlagchend.

- O dochter van uwe moeder! riep PRIMUS zijn hand op haar schouder leggende - de moeder heeft jnij in den strik gelokt, en de dochter trekt mij dien nog stijver om den hals!... wee mij!...

- Laat die strik blijven, lieve broeder, ter nagedachtenis van de dierbare hand, die hem u zoo behendig over het hoofd wierp....

- Houd op NANNY! - gij vat mij op de zwakste plaats - laat ons nooit meer over jufvrouw STIPPEL praten - zij zal niet zwerven.

NANNY stond op, gaf hem een hartelijken kus tot dank - en het lot der huishoudster was beslist. Niemand heeft PRIMUS ooit weer over haar hooren klagen.

VI.
Dina.

In den geurigen sterkenden dampkring van echte geestbeschaving en zuiver gevoel, in de troostrijke nabijheid van eene liefhebbende zuster, had zich allengs het evenwigt hersteld in mijn binnenste en was de snijdende pijn der droefenis tot een zacht gevoel van stillen weemoed versmolten. Maar terug gekeerd naar mijn kantoorleven was het mij als moest ik nog eens al de smart doorstaan die mijn hart had geschokt. Wat was mijn gemoed week, wat was mijn gevoel prikkelbaar geworden! O hoe walgde mij nu de geest die mij daar tegen waaide! Hoe grof en plat scheen mij alles, wat ik zag en hoorde. Hoe verveelde mij het gekal van den ijdelen SNORK, die het er op toelegde om mij ‘op te vrolijken’ - hoe ergerde mij zijne plompe zonen en wat scheen DINA mij wanstaltig, nu ik zoolang mijne bevallige zuster had gadegeslagen in haar stil en geregeld huisbeleid, in hare gracelijke manieren, in haar zachten maar bezielenden invloed op allen die haar omgaven.

- Kom, kom, gij moet nu die dingen uit uw hoofd zetten, sprak SNORK - ik heb ook mijne moeder naar het graf gebragt - ik wreet wat dat is - maar men overleeft het door energie. - Ik heb mijne vrouw verloren - ook dat komt men met gezond verstand te boven. Gij moet redeneren - ik heb ook geredeneerd en ben met mijn gezond verstand er over heen geraakt. Mijn zoon de jurist was ook zoo'n moedersgek en begon te kwijnen; maar ik zeide: jongenlief heb toch energie! - Het is niet anders, wij moeten nu maar zien dat wij verder komen. - Wij zullen intusschen alles doen wat wij kunnen om u de zinnen te verzetten ROB; morgen is het weer familiedag en ter uwer eer krijgen wij een heel fijn dinertje van DINA. O ze heeft wat te werk gegaan over uw lang uitblijven! - Ja gij moogt er vrij over blozen DIENE - ik zal het toch zeggen - tranen met tuiten....

- Om den dood der lieve vrouw, stamelde DINA, terwijl zij zich van verlegenheid niet te bergen wist. Dit vuurde SNORK te meer aan tot zijne ongepaste scherts.

- O! vervolgde hij, dat was dagelijks: wat zou ROB nu doen - en waar zou hij wel wezen? wanneer komt ROB toch weer en hoe lang is hij al weg!...

- Och vader! smeekte DINA - ik heb er immers geen woord van gezegd - en het arme schepseltje schonk alle schoteltjes zoo vol als de kopjes van beven en verwarring, terwijl de oude SNORK schudde van lagchen en mij ook de ooren vrij rood deed worden van pijnlijke spanning bij mijne moeijelijke houding.

Naauwelijks had hij ons verlaten of DINA barstte met zekere onstuimigheid los:

- ROB gij kent mijns vaders manier van spreken

en zijn plaaglust, maar - zeg mij toch iets van uwe moeder - hoe is zij gestorven? - vertel mij alles.

Ik deed haar nu een omstandig verhaal van het verscheiden der geliefde ontslapene, dat zij met gretigheid aanhoorde, terwijl zij de laatste woorden mijner moeder herhaalde, totdat zij die meende niet meer te zullen vergeten.

- En zij is niet meer, zuchtte zij in verslagenheid - maar gij hebt eene zuster die u lief heeft en die even beminnelijk is. - Beminnelijk - beminnelijk! - herhaalde zij dof voor zich neer starende; maar eensklaps mij strak aanziende, zeide zij:

- En zij was zoo schoon, uwe moeder niet waar? en uwe zuster is zij ook niet schoon?

- Wat zal ik daarvan zeggen, hernam ik, eenigzins verlegen met mijn antwoord - men vindt altijd het schoonste wat men lief heeft.

- Men heeft lief wat men het schoonste vindt - viel DINA korzel in.

- Ook wel eenigzins, maar het schoonste in mijne moeder was hare edele ziel, haar voortreffelijk hart, en deze innerlijke schoonheid doordrong geheel haar wezen zoozeer dat zij zelfs als oude vrouw mij nog bekoorlijk scheen. Doch of anderen zoo zouden geoordeeld hebben weet ik niet. Daarom wil ik ook niet beslissend spreken over het schoon of niet schoon mijner zuster - haar lief uiterlijk is zoo geheel de spiegel van haar beminnelijk innerlijk, dat ik in alles haar beminnelijk gemoed zie.

- En het hatelijk uiterlijk moet dan altijd een spiegel van een hatelijk innerlijk zijn...?

- Dat wil zeggen - daar is een schoon en een niet

schoon, dat van toevalligheden afhangt en met de ziel niets gemeens heeft - maar indien ook het lief gelaat mijner moeder bij voorbeeld door de kinderziekte of eenig ander toeval ontsierd ware geworden, zij zou toch nooit, zoo als gij het noemt, een h a t e l i j k uiterlijk vertoond hebben. Zoo sterk is de magt des geestes op het vleesch, dat een waarlijk edele ziel ook zelf de mismaking des ligchaams overwint.

- Maar de onedele ziel en het onaangenaam gemoed dan - zuchtte DINA - zoo dat vereenigd is met een wanstaltig ligchaam - wat wordt er dan van de beminnelijkheid? - Dan bestaat er vriendschap noch liefde, hoop noch vreugd voor de rampzalige.

- Neen, DINA! spreek zoo niet - alle fouten van het hart zijn te herstellen, al het onbehaaglijke van het gemoed kan overwonnen worden, en daar is eene edelaardige vriendschap, die in het hart is geworteld en die geheel onafhankelijk van het uiterlijk is.

- Ik geloof wel dat ze er is, die edelmoedige vriendschap, zeide zij mij weemoedig aanziende - ik geloof dat er edele harten zijn, die mededoogen kunnen hebben met de verworpenen in de maatschappij, die voor niemand iets zijn mogen en die van alle geneugten des levens verstoken zijn.

- Niemand wordt door God uitgesloten van een billijk levensgenot.

- Maar de menschen doen het - ik bedrieg mij zelve niet - ik weet hoe leelijk ik ben - ik weet dat niemand mij ooit een volkomen hart zal toedragen.

- Dat is een vreeselijk wantrouwen waarmede gij u zelve nutteloos pijnigt.

- 't Kan zijn - maar ik weet al te wel hoe onge-

nadig er over zeer lieve meisjes geoordeeld wordt en hoe dan over mij.

- Wat maakt u het oordeel en vooroordeel - hebt uw naaste lief - en gij zult liefde vinden in al die harten die gij uwe toegenegenheid schenkt.

- Neen, o neen! riep DINA weenend uit - zoo welwillend zijn de menschen niet - terugstooting, verachting, spot, zelfs bij mijn naaste verwanten.

- Laat u door geene schrikbeelden ontmoedigen, DINA! Volhard in het goede - wees zacht, geduldig, vriendelijk, inschikkelijk en voorkomend voor al uwe huisgenooten, en zij zullen u eenmaal regt laten weêrvaren.

- Ach, neen! dat zullen zij nimmer doen, riep zij met diepe moedeloosheid uit.

- Dat doen zij wel, al is het niet zonder te kort koming - ook zij moeten die waardering leeren; maar is uwe goedheid ook nog wel zoo bestendig geweest en zoo innig, als ze zijn moest?

- Ik beken het - zij was zeer gebrekkig, beleed zij opregt.

- Welnu, hervat uw pogen om de harten der uwen geheel te winnen en gij zult slagen.

- Neen! neen! neen! zuchtte DINA mistroostig - nu niet meer - ik ben reeds te oud geworden zonder leiding, zonder vorming.

- Nooit te laat om het goede te doen. Schep moed DINA - want er is reeds veel veranderd ten goede.

- Door u - niet door mij - riep zij met geestdrift - door u alleen -

- Ook door u en in u - laat mij u dit tot aanmoeding zeggen DINA.

- Alles door u! riep DINA haar gelaat in hare handen verbergende, alleen door u - omdat gij medelijden met eene ongelukkige hebt gehad.

- Zoo ik er deel aan heb dan was het door de beeldtenis mijner lieve moeder en zuster, die ik u zoo vaak geschetst heb en die gij poogt na te volgen.

Ik zag groote tranen nedervallen, terwijl DINA snikte:

- Ja, dat zou ik wenschen, maar hoe kan ik dat als niemand mij helpt.

- God zal u helpen DINA - ach wij menschen vermogen zoo weinig voor elkander als het op de verandering des gemoeds aankomt. Alleen wacht geen te haastige vorderingen op dit gebied. Wat snel hoog opschiet is niet altijd het bestendige. De jaren lang gekoesterde zwakheden en gebreken ontwent niemand zich in dagen of weken. Heb daarin geduld met u zelve en met anderen. Soms schijnen wij stil te staan, vaak zelfs terug te gaan - ja wij zouden waarlijk al het gewonnene verliezen, zoo wij ons niet weer met frisschen moed aangrepen om voort te raken en dan is vaak die herhaalde poging eerst de regte blijvende stap om vasten voet te krijgen op het goede pad. Onze heiligmaking is eene levenstaak- gelukkig degenen die reeds vroeg met ernst daaraan beginnen te arbeiden; doch helaas, wie onzer heeft hier geen te laat te betreuren - Het is hier in zekeren zin altijd te laat, omdat het nooit te vroeg had kunnen zijn - maar van den anderen kant ook nooit te laat, omdat wij een genadig ontfermend Vader in CHRISTUS hebben.

Dergelijke gesprekken hadden wij dagelijks, ja wij kwamen zelfs zoo ver, dat wij niet langer in het algemeene en onbestemde bleven zweven, maar bepaalde

gebreken bespraken, die DINA met kinderlijke opregtheid beleed en betreurde niet alleep, maar ook merkbaar bestreed. Ik liet niet na baar bij elke kleine zegepraal aan te moedigen. Hare onstuimige luimen verloren allengs de heftigheid - haar onrustig jagen werd stiller en zachter, baar scherpe bittere toon, hare ligtgeraaktheid werd matiger en hare eigenzinnigheid zwichtte ligter.

- De bijbel helpt mij - zeide zij mij op zekeren morgen - de bijbel spreekt nooit van schoon of leelijk, maar van goed en kwaad, van roet God of zonder God te zijn.

Op de familiedagen liet de oude SNORK niet na ons altijd met dezelfde plompe scherts te overladen, waarvan hij zich bij mijne thuis komst en te ieder uur bediende, wanneer hij ons in gesprek aantrof of als ik eenige beleefdheid voor zijne ongelukkige dochter had.

Mijne honding werd daardoor te moeijelijker - wat kon ik zeggen zonder DINA te kwetsen. Ik antwoordde dan soms wel eens in den aangeslagen toon en zette zelf de scherts voort of nam die over uit nooddwang; en om mijne arme kweekelinge, die werkelijk in den familiekring op het zachts genomen, over het hoofd gezien en veronachtzaamd werd, niet in haar aanleg tot nijd en menschenhaat te stijven, zoo wrel als uit gebrek aan iemand die mij meer belangstelling inboezemde, wijdde ik mij veel meer aan haar toe dan de voorzigtigheid mij als jong mensch voorschreef. De familie begon mij stilzwijgend als DINA'S geleijonker aan te merken en noemde ons altijd in eenen adem, plaatste ons naast of althans nooit ver van elkander, on ik zag niet in waarom ik mij dit niet

zou laten welgevallen ter bescherming en opheffing van een meisje, dat te zeer miskend en veronachtzaamd was geworden.

Het was mij aangezegd, dat de familiedag buitengewoon luisterrijk zou zijn. Voor het eerst zou daar de verloofde verschijnen van SNORKS neef, die bij ons op het kantoor was. Hij had haar aangekondigd als o! zoo lief en mooi, en heden moest de jonge dame de algemeene revue passeren van al de zaamvergaderde nichtjes en tantes. Ik spitste mijne ooren.

- Welnu, zei een bleeke magere dame - heb ik het u niet gezegd dat ze geheel niet blank was en zoo rood alsof ze het vuur had aangeblazen.

- Geen figuur - zei een spichtige nicht, die haar taille naar die der wespen poogde te vormen.

- Lompe handen en voeten, merkte eene oudachtige tante aan, hare fijne vingertjes bewonderend wrijvende, terwijl zij haar tenger voetje wat verder vooruit liet komen.

- En het haar schijnt met veel kunst en vliegwerk tot krul gedwongen te moeten worden, hernam DINA'S zusje, hare weelderige krullen achteloos uittrekkende om te bewijzen dat zij de kunst niet behoefde.

- Een geesteloos gezigtje - merkte een bejaarde dame aan, die voor het grootste vernuft der familie te boek stond.

- Hoegenaamd geen fortuin, hernam een matrone, die van juweelen blonk.

- De liefde is blind, maar hare manieren zouden mij niet behagen, zeide een zeer geaffecteerde coquette - en DINA wierp bij elke phrase een beteekenisvollen blik op mij, alsof zij zeggen wilde: wordt die

vierschaar over mij gespannen - wat blijft er dan over!...

Om de arme DINA van het rusteloos tobben over haar uiterlijk af te brengen en hare denkbeelden op de vorming van het innerlijk te bepalen, was ik er toegekomen om soms sterke uitdrukkingen te bezigen, waaruit zij begon op te maken dat ik volslagen onverschillig en gevoelloos voor schoon of niet schoon moest zijn - ja niet alleen vestigde zich dit denkbeeld bij DINA, maar het won ook steeds meer veld bij geheel de familie, die er het hare van dacht, zonder dat ik in de verte vermoedde, wat eerst in het rond werd gefluisterd en allengs luider uitgesproken - eene verloving tusschen DINA en ROB.

Wie de onbedachtzame geweest is, die dit noodlottig denkbeeld het eerst onder woorden voor de ongelukkige DINA gebragt heeft heb ik nooit ontdekt, maar zeker was het, dat men haar al mijne woorden en daden onder een valsch licht leerde beschouwen en daardoor al het goede omverwierp, wat ik in dit verwaarloosd gemoed had trachten te bewerken.

Al de achtbare leden van den familiedag kwamen er in overeen, dat er ‘i e t s ’ tusschen ons bestond. Wat dat ‘i e t s ’ was? - Belangstelling, medelijden - geldzucht, vriendschap! - of liefde - al de ooms en tantes vonden dat het in elk geval op een huwelijk zou uitloopen, en ofschoon er menig bedenking tegen gemaakt werd van de zijde der ongehuwde nichten, stemden de ooms en tantes voor de zaak, en in een noodlottige zamenzwering kwamen zij overeen ‘i e t s ’ - dat zoo duidelijk was als de zon op den vollen middag en zoo vast als een muur - niet langer onder den druk

der geheimhouding te laten smeulen, maar plegtstatig te onthullen....

SCHRAPER, die de oudste der familie was en daarenboven compagnon en neef van SNORK, vond dan goed om op het onverwachts een toast in te stellen op het eerste bruidspaar in het gezelschap, waarbij hij zoo onhandig als handtastelijk op DINA en ROB zinspeelde, dat aller oog op ons geslagen werd.

Het bloed vloog mij naar het hoofd en een vervaarlijke blik viel op SNORK. Was het een kunstgreep van hem om mij te verstrikken, of zou hij waarlijk gemeend hebben mij de zaak gemakkelijk te moeten maken langs dezen zonderlingen weg. - Of kon het een oorspronkelijke gril van den ouden heer SCHRAPER zijn?

- Zoo hier geen ongepaste scherts of bittere spot mag verondersteld worden - dan heeft er eene schromelijke vergissing plaats, voegde ik hem met moeijelijk bedwongen ergernis toe - maar ik acht mij verpligt aan dit gezelschap en aan mejufvrouw SNORK, hier openlijk te verklaren, dat ik niet begrijp tot zulk eene dwaling aanleiding gegeven te hebben. De gezindheden van achting en welwillenheid, die ik aan eene huisgenoote betoonde, als de dochter van mijn patroon, verdienen niet aldus misduid te worden.

Deze woorden vrij heftig uitgesproken bragten eene algemeene ontsteltenis te weeg - een doffe stilte volgde, die eindelijk door een onverstaanbaar gegrom van SNORK werd afgebroken, waaruit ik alleen verstond, dat hij zeer gebelgd was over de wijze waarop ik de vooronderstelling opgenomen of liever afgeweerd had, alsof ik mij beieedigd achtte door een vermoeden,

van den schoonzoon te worden van hem - mijnheer SNORK!....

De oude SCHRAPER zat er magtig onnoozel bij en zocht troost bij zijn Gantemerle - bij elke teug smakte hij eigenaardig als om te bewijzen dat hij aan niets dacht dan aan Cantemerle - en al de ooms, tantes, neven en nichten maakten om strijd veel beweging, met messen en vorken en aten met de ernstigste tronies zoo gehaast alsof men er met een zweep achter zat.

Ik durfde het naauwelijks wagen naar de arme DINA om te zien, die het slagtoffer van zoo groote onbescheidenheid was geworden.

Tersluips beproefde ik haar te bespieden - met welk een diep smartgevoel was mijn hart voor haar bewogen en hoe zou ik het aanleggen. Ik voelde het wel - van nu aan was het uit met onzen omgang, met onze vriendschap. Welk eene doodelijke bleekheid was op hare pijnlijk gespannen trekken gevallen - hoe heesch klonk nu die ontroerde stem - hoe wild was dat gebaar - hoe akelig die stuipaehtige lach. - Arme DINA! wat moet uw harte gepijnd zijn geweest - en wat kon ik doen om het te heelen.

Toen ik haar de gewone diensten aanbood, wees zij die spijtig af; zij weigerde mijn arm en stiet mijne hand weg, die ik haar bood om in het rijtuig te stappen. - Zoo had ook zij zich bedrogen - of was ik het, die bedrog had gepleegd - had ik haar - had ik heel de familie misleid? Hoe plaagde mij dit denkbeeld - ik herdacht al ons spreken, ik overwoog al mijne gedragingen... Was ik schuldig? - Of was de dwaze vader de oorzaak van dit misverstand? - In elk geval kon mijne verhouding zoo niet blijven. SNORK

nam een hoogen toon aan en was barsch en onbeleefd. DINA ontweek mij met wilde schuwheid. De spanning was ondragelijk en ik stelde mijn patroon voor om op een anderen voet de werkzaamheden ten zijnen kantore voort te zetten en een andere woning te betrekken.

- Heel best! hernam SNORK - doe net zoo als ge goed vindt - 't maakt mij niet uit of gij hier woont of bij een ander - mijn huis is vol genoeg. - En 't is maar beter ook, dat gij vertrekt, want gij zoudt mijn dochter het hoofd veel te warm maken... ik moet bekennen dat uwe houding mij reeds lang heeft mishaagd, en veel opspraak verwekt.

Ik poogde mij te verantwoorden en de zaak op te helderen - vergeefs - er was geen spreken met SNORK, die alles even dwars en verdraaid opnam en voor alle rede onvatbaar bleef, terwijl hij honderd maal herhaalde, dat hij met zijne dochters nog niet verlegen zat.

Hij was een van die dwazen, die men op hunne dwaasheid niet moet antwoorden, om hun niet gelijk te worden.

VII
De hypochondrist.

Weinige dagen later nam ik voorloopig mijn intrek bij QUINTUS. Ik vond hem aan de koffijtafel. Hij was zoo mogelijk nog dikker geworden en zijn gelaatstint was aanmerkelijk gloeijender. Ik was dus wel wat verwonderd hem poedertjes uit zijn zak te zien halen en apothekersfleschjes en pillendoozen op zijn kamer te zien.

- O het is regt naar met mij - klaagde hij, voor ik nog iets had kunnen vragen - ik zal mijn ambt er aan moeten geven.
- Hoe dat zoo? - riep ik verschrikt.
- Mijn leven is ieder oogenblik in gevaar.
- Uw leven! - herhaalde ik, CORNELIE met zorg aanziende - die echter zelfs niet den zwaksten zweem van hare vroegere bekommernis over zijne gezondheid scheen overgehouden te hebben en zorgeloos en blij met haar kindje zat te spelen.
- Ik lijd onnoemelijk! - vervolgde QUINTUS weemoedig met een verwijtenden blik op zijne zorgelooze

gade. Ik heb congestie naar het hoofd - en dat in eene mate die mijn leven bedreigt - want de aandrang van bloed behoeft maar zóó sterk te worden, dat een dier teedere ragfijne bloedvaatjes, waarvan nu dagelijks zoo veel wordt gevergd, bezwijkt - het bloed stort zich uit in de hersenen - ik ben een lijk.....

- Och QUINT - zie toch eens hoe hij lacht - riep CORNELIE opgetogen over dit kunststuk van haar zoon. Kijk! kijk! hij blaast bellen! - maar de vader zag niet naar al die wonderen en antwoordde gemelijk de tafel overziende:

- Waarom is de pastei niet op tafel? - Is daar niets meer van over? Ik hoop niet dat gij die door de meiden laat opeten - gij deedt beter een weinig meer zorg aan uw man te wijden, dan eeuwig met een kind te dodijnen, dat er nog geen weet van heeft.

- Ik meende dat gij de carbonnade....

- Kan ik daarom niet van de pastei ook willen gebruiken? - gromde QUINTUS, terwijl hij de carbonnade voorloopig bemagtigde in afwachting van de pastei.

- Maar moogt gij dan zooveel vleeschspijze gebruiken, vroeg ik belangstellend.

- Och hemel, bijna niets! - klaagde QUINTUS - niets mag ik hebben wat het bloed aanzet - ik ben tot eene ontbering, tot eene soberheid gedoemd, die mijne krachten ondermijnt. Ik voel mij dan ook met elken dag slapper worden - en moet soms wel eens transigeren met mijn leefregel om op de been te blijven - ik ben mak als een lam van magteloosheid - alle geestinspanning is mij ten strengste verboden - en nu moet ik zien dat mijne vrouw dagen en nachten toewijdt aan een gezond sterk kind, dat van haar

bijzijn niet meer genot heeft dan van dat eener bonne of minne - terwijl ik hulpbehoeftiger ben dan ooit - en mij door een knecht moet laten helpen....

CORNELIE scheen nu toch uit hare droomerigheid op te waken om zich te verdedigen. Al de schriktooneelen die QUINTUS blijkbaar ophing met het doel om haar ongerust te maken, schokten haar hoegenaamd niet - zij was dat gewend; maar nu hij haar zulke bittere verwijten begon te doen vatte zij vuur.

- Ik zou het arme kind aan vreemden overgeven? - Neen, dat doe ik nooit! - dat zal niet gebeuren.

- Ziet gij het wel - daar word ik nu aan opgeofferd - ik, die daar in een aanhoudend levensgevaar zweef, wien een uitgetogen zwaard boven het hoofd hangt! Morgen wordt er consult over mij gehouden - de geneesheeren zijn het niet eens over mijn kwaal. De een zegt: mijn bloed is te dun, ik moet mij sterk voeden om niet tot waterzucht te vervallen - de ander zegt: sterk voedsel is vergif voor u, want het zal u een beroerte op den hals halen! Het water - een beroerte of de hongerdood - ziedaar wat mij voor de deur staat! - zeide hij vrij afgebroken onder het kluiven door. - Morgen wordt mijn lot beslist. Er op of er onder. Dr. Z. wil mij aderlaten om de beroerte af te wenden - Dr. X. roept: als gij hem aderlaat is hij een kind des doods! - het is eene overspanning van zenuwen - geef hem opium. Als gij hem opium geeft vermoordt gij hem, zegt Z.! - Wie heeft nu gelijk? - Aan wie zal ik mijn leven toevertrouwen? - zeide hij beurtelings naar de pastei en ue carbonnade grijpende. - Aan wien? - CORNELIE, zij hebben van de pastei gesnoept - ik weet juist hoe ver ik het gister gebragt

heb - gij moest beter op zulke dingen passen - aan wien moet ik mijn leven toebetrouwen - zoo zweef ik in gevaar. - 't Is toch jammer dat zij mij zoo achter die heerlijke pastei gezeten hebben. 't Was een lieve attentie van mevrouw SMIT.

CORNELIE trok het zich niet aan, noch de bestraffing over hare achteloosheid, noch de doodsgevaren van haar ander ik. Het bleek onmogelijk om haar een schrift aan te jagen - en QUINT scheen het er dan nu, op den laatsten dag zijns levens, nog eens goed van te willen nemen. Maar oogenblikkelijk na zijn maal mengde hij zijne poedertjes en nam die met angstvallige naauwgezetheid in, terwijl hij met kommervolle blikken betuigde:

- O! gij weet niet ROB! in weik een staat mijne spijsvertering zich bevindt.

- Te oordeelen naar hetgeen ik het genoegen had u te zien nuttigen, zou ik er het heste van gedacht hebben - maar men kan niet weten.....

- Zonder mijne poeders? - maagkramp - zuur - opzetting van lever en milt - hoofdpijn - hartklopping - henaauwdheden - tot stervens toe! - Maar dit is al weder mijn laatste poeder - CORNELIE ik zeg het u ten derden male - en hij hief het papiertje met verwijtend gelaat omhoog: - mijn laatste poedertje.... ziet gij! en gij weet, ik kan er niet buiten!

- Ze zijn besteld beste - ze zullen wel komen....

- Zullen wel komen! Dat is onverdragelijk indolent van u. - Zullen wel komen! - Ze moesten er zijn! - ze moeten er althans stellig zijn voor ons diner, zal ik ook maar het allergeringste aan mijne lippen durven brengen. - Als het voor het kind was zoudt gij

zoo niet spreken - zij zouden er zijn - doch nu zullen zij wel komen.....

CORNELIE glimlachte - zij scheen die naijver van den vader op het kind nog al aardig te vinden - maar hij nam het te hoog op om er niet al de aardigheden van verloren te doen gaan. Ik bemerkte al te wel, dat hij zich misdeeld en veronachtzaamd rekende en daar over wrokte. Maar CORNELIE bekommerde er zich niet om. Het goede kind doorzag niet veel en was zoo geheel ongeschikt om QUINTUS eenige afleiding of opbeuring te verschaffen, dat hem niets overbleef dan zich zelven te bestuderen en te observeren, hetgeen hij dan ook gestadig voortzette, onder voorlichting van eenige ziektebeschrijvingen. Met het horologie voor zich, voelde hij zich telkens den pols en telde zijne slagen - ieder half uur nam hij iets uit een ander fleschje of potje, terwijl hij met behulp van een klein spiegeltje geregelde waarnemingen deed nopens den staat zijner spijsvertering door beschouwing van zijn tong. Zijn dag was stelselmatig verdeeld en bezet met allerlei bemoeijingen tot afwending van den dood - vooral scheen het mij toe dat hij dien van te verhongeren het beste bestreed.

- CORNELIE, ik begrijp niet waarom gij altijd leven maakt en raast als ik in de kamer ben - nu rinkelt gij met uw sleutelbos-straks tiktet gij onophoudelijk met uw mes tegen uw glas, welligt zult gij uwe kleine aanstonds op een alarmgelui met de tafelbel onthalen.

- Och kom! zei CORNELIE gemelijk - ik moet toch iets tot amusement van den kleine doen.

- Dwaasheid - het kind zal zonder uw geraas

even weltevreden zijn - en ik acht al die zotternij meer geschikt om zijne ontwakende zinnen te verwilderen dan zijne opmerkzaamheid gaande te maken - in elk geval - het hindert mij - en gij jaagt er mij de kamer mede uit.

CORNELIE zag in verslagenheid haar zuigeling aan en wist er niet heter op dan het kind weg te brengen.

Op het zelfde oogenhlik werd mevrouw VAN ZEMELEN aangediend; hare zware stem galmde ons reeds tegen - daar stormde zij de kamer in en regelregt op QUINTUS los; hij werd omarmd en gekust of hij een kleine jongen geweest ware. Ik sloeg een vragenden blik op CORNELIE, maar even weinig als zij zich verontrust had over de kwalen van QUINTUS - evenmin trok zij zich de omhelzing van mevrouw VAN ZEMELEN aan - die met ach! en o! mijn dierbare dominé! aan geen einde kon komen. Zij bedaarde niet eer voor QUINTUS met een heel benaauwd gezigt gezegd had:

- En in zulk een toestand vindt gij mij weder!....

- Wel dominé - ge ziet er kostelijk uit! zoo blozend en gevuld - gij zijt weer geheel jong geworden.

- Schijn! mevrouw - hernam QUINTUS met pijnlijken ernst - en nog wat luider en nadrukkelijker herhaalde hij - alles schijn! ik bevind mij in een aller gevaarlijksten toestand.

- O Heere sta mij bij! jammerde mevrouw VAN ZEMELEN met een akelige holle stem - O! O! - en zij haalde vast een grooten linnen zakdoek uit tegen dat de wateren haars hoofds buiten de oevers zouden treden - O! o, - en mij dat niet schrijven! CORNELIE! en zij maakte zich gereed om QUINTUS op nieuw in

hare reuzenarmen te klemmen - maar ditmaal weerde bij haar zachtkens af, zeggende:

- Ik bid u - wees kalm - want de rust is mij boven alles noodig. Zij ging dan zitten, vouwde de handen en staarde ons drieën beurtelings met een wild wanhopend hoofdschudden aan, terwijl QUINTUS baar letterlijk betzelfde vertelde, wat bij mij verhaald had, zonder dat het doezelig gelaat van CORNELIE er een oogenblik door bewolkt werd. Mevrouw VAN ZEMELEN schonk QUINTUS echter een volkomen zegepraal - zij kwam tot tranen, snikken, jammeren; er moest een glas water komen en QUINTUS druppelde er met eigen hand eenige kalmerende droppeltjes in, die natuurlijk een dubbelde kracht bezaten, omdat ze uit het eigen fleschje kwamen waaruit hij ook dagelijks zijne zenuwen sterkte.

- Wat heb ik toch veel aan u verloren Dominé! - o onherstelbaar! - Wat moet er toch van ons worden! Wij zeggen het honderdmaal als wij die pudding eten, waarvan gij zooveel hield - och was ons dominétje er nu nog maar! - En wij hebben juist door een bijzondere gelegenheid zulke heerlijke Bourgogne! - O het is zoo jammer - en hoe mijn geestelijk leven verkwijnt onder die doode prediking van uw opvolger, kan ik u niet zeggen! - 't jammert mij altijd, dat ik hem nu die kostelijke Bourgogne moet schenken! hij heeft ook geen kennis aan den weg - ik heb geen hart voor dien man - O - de wereld! de wereld! en de Booze... Ach waart gij maar bij ons gebleven!

Daar het mij toescheen dat mevrouw VAN ZEMELEN een soort van biecht ging spreken, verwijderde ik mij.

Doch aan tafel vond ik haar tot mijn smart weder. Gelukkig was onze goede SEPTIMUS gearriveerd en de genoeglijke glimlach van onzen dichter vertroostte mij niet weinig. Ten derden male bragt QUINTUS zijn ziekte verslag uit en ik begon mij eenig denkbeeld te maken van de storelooze kalmte waarmede CORNELIE hem aanhoorde of niet aanhoorde.

- En maakt u dat niet doodelijk ongerust CORNELIE, riep mevrouw VAN ZEMELEN de handen wringende.

- O ja zeker, hernam deze koel - ik wenschte van harte dat hij beter was, vooral dat hij wat heter kon slapen....

- Och! daar bekommert gij u waarlijk zoo veel niet om, viel QUINTUS misnoegd in - of mij nacht op nacht die gevaarvolle slapeloosheid foltert, daar bekreunt gij u weinig om - maar als het kind zich even beweegt, vliegt gij het bed uit, alsof het in vuur of water gevallen ware.

- Maar wat kan ik aan uwe slapeloosheid doen - zuchtte CORNELIE.

- Wel, gij moest iets voorlezen - ried mevrouw VAN ZEMELEN - iets zingen, of.....

- En dan wordt de kleine wakker - had CORNELIE het ongeluk te zeggen.

- Ziet ge - zei QUINTUS zegepralend - zoo gaat het? - de stam wordt opgeofferd aan den tak.

Ik zag wel dat CORNELIE moeite had om hare tranen te bedwingen; zij wist er niets tegen in te brengen - de redenaarsgaven waren dan ook zoo ongelijk, dat zij best deed zich niet met zulk een atleet te meten. SEPTIMUS onthaalde ons gedurende het dessert op eenige passages uit BILDERDIJKS ‘ziekte der

geleerden', die op QUINTUS toestand betrekking hadden, tot ongemeene stichting van den lijder.

Mevrouw VAN ZEMELEN maakte zich voor het overige van den avond van de arme CORNELIE meester, om meer bijzonderheden van het lijden haars vriends te vernemen, doch de jonge moeder scheen zoo verzadigd van dat onderwerp, dat zij het telkens afbrak om van de wonderen haars zuigelings te verhalen, die zulk een buitengewoon kind was als er maar ooit ter wereld kon geboren worden.

Maar mevrouw VAN ZEMELEN was te vol van haar dominé en haar eigen persoon, om de aandoeningen der jonge moeder te kunnen waarderen. Ofschoon ik haar gedurig: o die wereld! hoorde roepen, scheen haar toilet mij niet ontbloot van wereldschen zwier, althans ik vond dat haar de blinkende ornementen en de kleurige linten, die haar oud hoofd omfladderden, zeer misstonden. Een rijke kant scheen bijzonder de aandacht van CORNELIE te boeijen. - O zwijg mij daarvan, riep mevrouw VAN ZEMELEN met afschuw - ik weet het wel, dat moet alles nog vallen! - Alles moet weg! - 't Is alles nog uit den Booze - hoe kom ik er los van nu hij weg is! - En wij hebben nu zulke heerlijke kalkoenen - maar ik zal ze sturen, zij zijn zoo vet! - Want ik heb alles voor hem over! - alles!

Intusschen waren QUINTUS en SEPTIMUS gelukkig uit de bedomptheid van het ziekvertrek geraakt om zich in de niet minder benaauwende lucht van kerkelijke kwestien te wagen. Dit was te hagchelijker onderneming, daar de beide mannen zoo uitermate verschilden en het optimisme van den goedhartigen zachtaar-

digen SEPTIMUS nooit sterker kon uitkomen dan tegenover de zwartgalligheid van den hypochondrist.

SEPTIMUS vond het leven nog al genoegelijk, vooral daar hij toch eindelijk was geëngageerd met zijne DAATJE (in zijne poëzij ADA, ook wel CLOë of PHILLIS) al bleef hij ook sinds jaren op een beroep wachten - In zijne zoete tevredenheid met zich zelven en met heel de wereld kon hij zich geen denkbeeld vormen van al de ergernissen en kwellingen waarmede QUINTUS geplaagd was, die in zijn gemoed overhoop lag met de kerk en den staat, ja met alles wat in en om hem was. De kalme genoeglijkheid van den proponent was hem dan ook een aanstoot. Vergeefs poogde hij zijne sluimerende ambitie wakker te schudden, om in zijne klagten en worstelingen te deelen; maar SEPTIMUS nam het niemand kwalijk, dat men hem steeds voorbijging en dat al zijne proefpreken hem nog geen beroep verschaft hadden. Hij hield zich bezig met de redactie van twee tijdschriften en wachtte, door de Muzen getroost, zijn toekomst gelaten af.

Werd er over menschen gesproken, SEPTIMUS sprak altijd met welwillende verschooning, en viel QUINTUS tegen hen uit - hij nam ze tot elken prijs in bescherming. Maar wel verre dat dit QUINTUS zachter gestemd zou hebben of zijn hard oordeel gematigd, heb ik hem nooit scherper en geweldiger hooren te werk gaan dan juist tegenover dezen optimist, die in alles allereerst en allermeest het goede wilde gezien en gewaardeerd hebben.

Over menschen konden zij het somwijlen echter nog wel eens worden - maar wee! toen SEPTIMUS van zijne tijdschriften en de belletrie begon op te halen.

- Zwijg mij, bid ik u van die voddenkraam - riep QUINTUS - een schande voor de natie!...

SEPTIMUS zag hem vrij onthutst aan en zeide:

- Gij moet toch niet alles wegwerpen, er begint veel liefhebberij te komen onder onze jongelieden.

- Die liefhebberij is juist de ramp der belletrie! De liefhebber verbeeldt zich altijd dat zijn gekras goed genoeg is, omdat hij maar een liefhebber is; en hij durft onbeschaamd zijne liefhebberij aan het publiek aanbieden met de huichelachtige, maar toch naïve verzekering, dat hij heel wel weet, dat hij niet veel bijzonders heeft te bieden, maar dat hij het toch maar zal opdisschen. Hij rekent in zijne bescheidenheid op de toegevenheid van het publiek. Hebt gij nooit van JEAN PAULS ezel gelezen, die (altijd als 'liefhebber') solo ging zingen en optrad met de vriendelijke bede, dat het geeerde publiek het met zijne geringe en niet bijzonder gelukkige gave voor lief mogt nemen.... Wie een waarachtig liefhebber is van eenig kunstvak, die bederft het niet met zijn gebroddel; die neemt het ook niet met zich zelf voor lief en onthaalt vooral het publiek niet op de eerste proefnemingen van zijn zwakke hand.

- Gij eischt waarlijk te veel, hernam SEPTIMUS met goedige inschikkelijkheid. Hoeveel goeds kon er niet in de eerste proeve van jeugdige talenten schuilen! - En moet dit niet aangemoedigd worden?

- Gewis! - Ik wil geene teedere bloemen vertreden, maar elk vak, elk genre heeft zekere eischen. Aan die eischen moet door het kunstgewrocht althans in de grondtrekken worden voldaan, of het stuk mag in geen aanmerking komen. Laat mij u mijne zienswijze met een beeld ophelderen. Gij, SEPTIMUS, ont-

vangt van uw kleermaker een nieuwen rok. Gij weet wat een rok is, hoe een rok thans behoort te zijn en daarenboven hoe u w r o k moet wezen. Gij beziet het stuk en zegt terstond: Welk een oud model! - voor welk mismaakt ligchaam is dat bestemd? - Foei, gij veelvergende beoordeelaar- zegt uw snijder - gij past hem aan en roept: hij is mij veel te naauw in den rug - de mouwen zijn te lang, de kraag is te breed, de panden zijn te spits - in een woord - hij deugt niet - ik kan hem niet gebruiken. - Welk een liefdeloos oordeel! - zegt de arme snijder - zie toch niet zoo uit de hoogte op mijn arbeid neder mijnheer - is hij niet keurig genaaid? - 't Doet er niet toe! - zegt gij koel - 't is jammer zelfs - want alles is verknipt. - En het laken dan mijnheer - is dat niet soliede! -Al was de stof de schoonste der wereld, wat maakt mij dat - gij hebt het stuk bedorven. - Maar vindt gij dan de knoopen niet fraai! - zegt de taaije snijder. - Wat maken u die dingen, als het geheele stuk voor geen menschen ligchaam deugt?....

- Al heel weinig, dat beken ik - maar....

- En wat zoudt ge doen? - Zoudt ge den rok accepteren, omdat ze toch zoo netjes bewerkt was, of omdat de knoopen n i e t o n a a r d i g waren.

- Neen, ik zou er wel voor bedanken.

- Hoe hoogmoedig! - gij zoudt al dat goede voorbij zien, die schoone détails maar wegwerpen!....

SEPTIMUS lachte.

- Gij zoudt zeggen dat die rok een prul was, een onding - ging QUINTUS voort - uw gezond oordeel zou u dat ingeven en gij zoudt regt hebben. Niet dat gij als de artist u zijn schaar gaf een beteren rok zoudt

kunnen snijden - niet dat ik zeg, dat ik al die prullen zou kunnen verbeteren - maar toch zal ik zoo vrij zijn te zeggen dat ik ze bloot prullen acht.

- Nu zou een nog ongeoefend snijdermeester u echter een rok hebben kunnen maken - hernam SEPTIMUS- die u volmaakt gemakkelijk en sierlijk zat - maar gij zoudt er eenige kleine fouten in zien.

- Ik zou de hand van den meester herkennen, ik zou het algemeen goede waarderen, ja de te kortkomingen en overijlingen voorbijzien om het goede geheel.

- O waardeer ook het schoone en goede in de bijzondere deelen van een minderschoon geheel.

- Dat kan ik niet - riep QUINTUS.

- Ik kan ook niet anders - antwoordde SEPTIMUS.

- Er is veel beminnelijks in dit uw gezigtspunt, - zeide ik tot SEPTIMUS - maar men moet er eene aangeboren dispositie toe hebben. Ik beken dat ik de dingen liever bij hun regten naam noem, al is die naam niet maisch of zoet.

- Het is een allergevaarlijkst standpunt - het is de laauwheid dezer eeuw, die ik verfoei - viel QUINTUS in.

- Men komt zoo ligt tot de zwakheid van te verbloemen waar bestraft - van te vergoelijken waar gestuit moest worden, merkte ik aan.

- Gij vervalt in die lamzalige verdraagzaamheid - riep QUINTUS - die uit den Booze is - die vrucht des ongeloofs, die Atheïsten en Turken wel gelijk zou willen stellen met de kinderen Gods.

Bij de volstrekte onmogelijkheid om zich met QUINTUS te verstaan, betuigde SEPTIMUS in onverstoorde kalmte:

- Ziet gij QUINTUS - wij moeten altijd verschillen - dat kan niet anders. Gij zijt pessimist en ik ben

optimist. - Gij ziet overal allereerst het gebrekkige, het verkeerde - ik zie allereerst het goede en schoone. Gij noemt heel de wereld slecht en wantrouwt ieders bedoeling - ik vind zooveel goeds onder de menschen en het is mij behoefte hen te vertrouwen, zoolang zij het mij niet onmogelijk maken. Ik vind alom stof tot blijdschap en dank - ik geloof en hoop alles van de toekomst - gij vindt overal oorzaak tot ergernis en droefheid en ziet een zwart verschiet te geinoet - Dit is de vrucht onzer temperamenten - dit schuilt ons in merg en vochten - dit is in onzen schedel, ja in geheel onze physiognomie gegrift - ik eisch niet van u dat gij zijn zult als ik - gun mij slechts te blijven die ik ben.

- Gij optimisten! riep QUINTUS van harte over deze redenering geërgerd - gij wilt alles maar bemantelen en verbloemen en zoo u de duivel levendig verscheen, zoudt gij hem nog niet eens zwart durven noemen. ‘Zwart?’ - zoudt gij zeggen - ‘neen, dat is te erg - zwart? - zulk een hard en liefdeloos oordeel durf ik niet vellen - zwartachtig welligt - eenigzins donker - een weinig graauwachtig - dat zou kunnen zij n, maar - hij zal dan toch ook stellig zijn witte plekjes gehad hebben....

Doch QUINTUS maakte niet enkel den duivel, maar heel de wereld zoo bitter zwart, alsof er nergens meer een wit plekje te bekennen viel. Hij had zoo veel te klagen over zijne ambtgenooten, over de kerkeraden, over de gemeente - alles was zwart! kool zwart! en toch hoorde ik QUINTUS liever in zijne tragische worstelingen tegen alle aardsche en onderaardsche magten, dan ons zijne ziektekundige verslagen opdisschen. Een zonderling voorgevoel verrees in mij als ik

hem zoo gadesloeg. Zou hij niet zedelijk verkwijnen en sterven dan moest hij eenigen strijd aanbinden, die hem aan zich zelven ontvoerde en tot vermoeijende krachtontwikkeling riep. - Thans sloeg hij nog maar in den blinde om zich heen; maar zoodra een kampvechter uit de gelederen zou te voorschijn treden, die hij kon aantasten, dan zou zijn woelende onrust tot staan komen, zijn worstelzieke geest een uitweg vinden voor den strijdlust die in hem opbruiste - doch wee hem die de eerste slagen zou opvangen.

Wat mij betrof ik vond het raadzaam hem niet te na te komen en verheugde mij dat de gelegenheid zich zoo spoedig opdeed om van verblijf te veranderen.

VIII.
Geen sympathie

De verandering die mij verbeidde was vrij groot. Ik ruilde een pastorie voor een barkschip! Mijn heimwee naar het groote krachtvolle element - naar ‘het land der zonne, 't land der kleuren’ - zou eindelijk voldoening vinden. Ik zou als agent van het huis SCHRAPER en SNORK naar J a v a gaan - en die taak was voor mij onder ieder opzigt eene uitkomst.

Gedurende den tijd mijner uitrusting gebeurde het dat mijn vader op zekeren morgen met een bewolkt gelaat aan de koffijtafel kwam. Hij zette zich zwijgend neder en welk gesprek wij ook aanvingen het gelukte ons niet hem aan eene onverklaarbare mijmerzucht te ontrukken. Wij eerbiedigden zijn zwijgen, doch als hij opstond om weer naar zijn kamer te gaan, zeide hij geheimzinnig tot mijne zuster.

- NANNY gij moest met mij gaan.

- Er scheelt toch niets aan? vroeg zij hem oplettend aanziende - hij was bleeker dan anders.

- Neen, kind! antwoordde hij, maar ik heb iets met u te verhandelen.

Op zijne kamer verzocht hij haar naast hem plaats te nemen, en nu overhandigde hij haar een brief.

- Ik ontving dien dezen morgen - zeide hij met zekere strakheid - en ik zou wel van u willen weten hoe ik dien beantwoorden moet.

NANNY sloeg een snellen blik op de naamteekening en las daar:

W. JORDINS.

Zij liet den brief met schrift zinken zonder verder te lezen - als verrees met dien naam heel de treurige geschiedenis waarvan hij haar eens berigt was komen geven. Mijn vader stond intusschen naar de schepen te zien en onrustig op de glazen te trommelen. Eindelijk vatte zij den brief weer op en las WILLEMS eerbiedig aanzoek om hare hand.

- Neen vader, zeide zij terstond met kalme beradenheid - neen - dat kan niet zijn.

- Zoo haastig niet, mijn kind. - Ik ben een afgeleefd man - wat kan ik grijsaard die reeds met eenen voet in het graf sta ter bescherming voor u zijn op uw verderen weg? Dr. JORDINS is een achtenswaardig mensch - mij dunkt ik zou u gerust in zijne hoede durven achterlaten.

- Verlangt gij het bepaald ter uwer geruststelling? vroeg zij hem onderzoekend aanziende met dezelfde rustige vertrouwelijkheid, waar mede zij alles met hem besprak.

- Neen dat niet! viel de oude man haastig in - niet omdat ik het u zou willen opdringen ter mijner eigene geruststelling - ik wilde u alleen de verzeke-

ring geven dat ik veel vertrouwen in Dr. JORDINS stel, en verder laat ik de zaak geheel aan u over. Gij zult me over eenige dagen zeggen wat ik te antwoorden heb.

Met wrevelen spijt had JORDINS den band tusschen NANNY en ABRAHAM zien vlechten en van dien tijd af aan dagteekende eene verbittering tegen onzen vroeger zoo wel beminden makker, die hij vaak niet verbergen kon. Maar wat er aan te doen - BRAM was de gelukkige, en hoe WILLEMS hart ook naar NANNY uitging - zij was voor hem verloren. Zonderling was dan ook de indruk geweest dien het berigt op hem maakte, dat hem voor het eerst aan eene breuk tusschen de verloofden deed denken. Hevige gemoedsbeweging teekende zich op zijn gelaat, toen hij mij naar de heide vergezelde voor ons dolzinnig tweegevecht; hoe gemengd waren zijne gewaarwordingen als hij de overbrenger van de heillooze tijdingen was en een zoo diepen blik in NANNYS beminnelijk gemoed mogt slaan. Hij had mij dit niet verborgen; maar zijne omstandigheden noopten hem tot een langdurig stilzwijgen. Thans echter was zijn maatschappelijke toestand aanmerkelijk verbeterd en zijne vooruitzigten beloofden veel. Hij wist ook dat mijn vader de man niet was om de geërfde schatten van lediggangers boven de zelf verworven inkomsten van een nuttig werkzaam leven te kiezen - en hij waagde eene poging.

Wij waren in het laatste jaar zoo geheel vervreemd van elkander, dat hij mij in deze zaak niet had gekend - eerst later vernam ik het. Ik had hem den afloop kunnen voorspellen. NANNY verzocht haar vader

aan WILLEM te antwoorden en hem op de meest kiesche maar toch overtuigende wijze te raden van dit zijn verlangen af te zien.

Meerdere aanzoeken had NANNY reeds van de hand gewezen. Waarom deed zij dat? - Had zij door hare teleurstelling in het karakter van BRAM alle vertrouwen opgegeven? - Geloofde zij niet meer aan mannentrouw door de zwakheid van een afgedwaald jongeling, of wilde zij na zoo veel geleden te hebben door hem, dien zij had lief gehad, alle liefde van zich afweren uit vreeze voor nieuwe pijn? - Wijdde zij zich voortaan der smarte toe om zich zelve in romanesken weemoed te streelen en te behagen? - Had zij nu voor goed de rol van eene verkwijnende ongelukkige aanvaard - en wachtte zij in sentimentele overspanning de tering in, omdat zij haar bruidegom had verloren?...

Niets van dat alles. Geen dezer noodlottige wegen, waarop zoo menig jeugdig harte afdwaalt, sloeg zij in. Zij had den slag voorzien, die haar liefdevol hart bedreigde, en in tijds had zij zich gesterkt in ernstig gepeins en vurige gebeden. Toch sloeg het haar eene diepe wonde als de band scheurde, die zoo naauw met haar innerlijk leven was zaamgevlochten en felle pijn ontveinsde zij niet. Helder en klaar lag de overtuiging in hare ziel, dat geen aardsche liefdeband het d o e l is van ons aanzijn, maar een m i d d e l ter onzer vorming en opleiding voor een verheven doeleinde - helder en klaar was zij zich bewust, dat dit gansche wisselvallige leven maar een doorgang is tot een beter en bestendiger aanzijn. Met dit innige en duidelijke bewustzijn kon de keuze van een togtgenoot voor de verdere levensreis de eerste plaats niet in haar denken

en verlangen innemen, maar werd teruggedrongen op een tweeden grond in dat onbestemd halflicht, waarin elk vroom gemoed zoo gaarne de toekomst laten wil, wetende wie de Leidsman onzes levens is. Wie dit vertrouwende geloofsleven kent is niet met zich zelven verlegen - ziet niet onrustig om zich heen, grijpt niet in den blinde naar een steunende hand en schenkt het hart niet weg aan den eerste den beste. Uit smartelijke ervaring had NANNY wijze voorzigtigheid geleerd en bovenal bij ernstig zelfonderzoek veel kennis van eigen hart en behoefte opgedaan. Een gemoed als het hare kon maar niet in elke huwelijksverbindtenis voldoening vinden of zich bevredigen met het denkbeeld een meer gevestigde en geëerde plaats in de maatschappij in te nemen, waardoor zoo menig jonkvrouw zich laat verlokken om eene vereeniging aan te gaan, die zij zich later levenslang moet beklagen. NANNY zag zich ook buiten het huwelijksleven een ruim arbeidsveld geopend, zoowel in het ouderlijke huis als daar buiten, een oefenplaats voor de ontwikkeling van haar hart en verstand, een strijdperk waarin alle zelfverloochenende liefde en volijverig volharden in goed doen de overwinning behalen kon. Hare moeder had zij reeds van kindsbeen aan vergezeld, waar armen en lijdenden hare hulp behoefden en was die moeder eens een band en overgang geweest tusschen den deftigen geleerde en de bijzondere behoeften van de gemeente, NANNY drukte hare voetstappen met voorbeeldigen ijver, gelijk zij haar in de velerlei bemoeijingen reeds jaren lang ter zijde had gestaan, waar gevorderde leeftijd en een ondermijnde gezondheid haar in hare liefderijke werken moesten stremmen. Wat dus LOTJE

en BERTHA waren voor het landvolk en de visschers, dat was onze moeder in de stad geweest voor de gemeente op grooter schaal en nog in hoogere beteekenis, daar zij bij hare meerdere ontwikkeling en geestbeschaving niet enkel een toevlugt en troost der armen, maar ook een steun en heul voor zooveel zedelijke nooden en bezwaren was, als in alle standen van de maatschappij worden aangetroffen. Ongemerkt was NANNY hare opvolgster geworden en nu de trouwe vriendin en raadsvrouw van zoo velen ter ruste was gegaan, scheen het dat alle aan haar verknochte harten zich te vaster aan de dochter vastklemden. Het leven mijner zuster was dus rijk en gewigtig - bedrijvig en afwisselend - en geen ledig bleef er over - geen vervelend rondzien naar afleiding, geen tobben om een schijn van bezigheden; geen denkbeeldige moeijelijkheden behoefden hier gezocht te worden, de christelijke jonkvrouw was eene volijverige dienstmaagd in den wijnberg des Heeren - hoe zedig zij haar stillen weg ook bewandelde, hoe ootmoedig zij zich ook van hare te kortschietende krachten en het gebrekkige harer werken bewust bleef.

Zou zij dat alles vaarwel zeggen en daarenboven nog haar hoogbejaarden vader verlaten, die al zijn vreugde in haar bijzijn vond en hare zorgvuldige verpleging met ieder jaar dringender behoefde? - Zou zij hem op den rand des grafs alleen laten staan en aan vreemde huurlingen overgeven? - Zou zij hem zijn eenzaam pad alleen laten voleinden - om een onbekende te volgen, die voor haar niets aantrekkelijks had - dan het geloof dat hij een regtschapen man was die een hoog belang in haar stelde, die haar overigens

onverschillig liet, en wiens persoonlijkheid haar niet aangenaam was. WILLEM JORDINS had bij al het goede van zijn inborst eigenaardigheden die even sterk spraken in zijne scherpe, stroeve physiognomie als in al zijne manieren, zijne woorden en zijne daden. Hij was stijfzinnig vasthoudend tot gierigheid toe - en in zekere mate onbarmhartig; die hardheid sprak zich uit in zijn kouden, strakken blik - en vooral in zijne eentoonige onbuigzame stem. NANNY begreep te regt, hetgeen trouwens niet alle jongelieden begrijpen, dat het huwelijk al te zware pligten oplegt om die heel het leven door met een koel hart te kunnen vervullen - en daarom wees zij JORDINS af - en zij deed wel. Waar de sympathiën natuurlijk zijn en innig - waar de liefde edel is en diep geworteld - daar kan men gemakkelijk al het onvolmaakte, zelfs het mismaakte van den uitwendigen mensch voorbij zien; men ziet door het masker des vleesches hart en ziel, en leest in het oog, hoort in de stem al die gemoedshoedanigheden, die men bemint, en ter wille van deze omvat de liefde ook het stof kleed dat er de tolk en geleider van is, ja ziet er vaak al het ontbrekende of gebrekkige van voorbij - omdat liefde alles verheerlijkt alles idealiseert. - Maar waar geen sympathie aanwezig is - waar het uiterlijk, zij het bevallig of onbehaaglijk, als tolk van het innerlijk, antipathetische indrukken verwekt, waar men trekken vindt, die ons met weerzin vervullen - daar zie men wel toe om geen naauwen band te sluiten. - Men kan er zich over heen zetten - ja - maar eenmaal zal die hatelijke trek u duidelijk worden - eenmaal zult gij ervaren dat hier een eigenschap sprak, die nooit in de uwen

zal opgaan - hier zult gij een steen des aanstoots, een rots der ergenis op uwen weg vinden, die een gedurig struikelen en aanhoudend botsen voortbrengen moet....

Men moest de spraak der natuur oplettender beluisteren - men moest haar waar zij wenkt nooit op den mond slaan... O! men moest hare waarheid en hare wijsheid nooit willen loochenstraffen.... Men moest....

IX.
Voor mij verloren.

Het aanzoek van WILLEM nam mij eene groote zorg van het hart. - Immers ik was niet vreemd aan de vrees dat hij een belangstellend oog op BERTHA had geslagen. De dame aan wier verpleging BERTHA zich gewijd had was onder zijne behandeling: hij kwam dus in de gelegenheid haar dagelijks te zien, en voor mij, arme! was zij zoo ongenaakbaar! Ik besloot er mij door te slaan om voor mijn vertrek tot zekerheid of althans tot opheldering te komen - ik wilde weten wat ik te hopen - wat ik te vreezen had, en ik wapende mij tot de honderdmaal herhaalde en veranderde en omgewerkte ontboezeming die ik dacht uit te spreken.

Maar o hoe bestierven mij de woorden op de lippen - bij de beleefde koelheid, bij die ijskoude belangstelling, bij die deftige ontoegankelijkheid van de vriendin, die eens zoo ongedwongen als eene zuster

met mij omging. - En nu als eene vreemde dame tegen mij over! - als eene statelijke jonkvrouw die hare zelfbewustheid en waardigheid loodzwaar op mij liet wegen - wier vriendelijkheid mij met elken volzin op verder afstand van zich dreef, ja, wier gemeenzaamheid mij tot de grootste terughouding dwong! - En toch was zij zoo lief en zacht - zoo welwillend en deelnemend... o raadsel....

Lang bleef ik bij haar - veel spraken wij te zamen en toch kwam ik geen stap verder - ja veeleer had dit onderhoud mij geopenbaard welk een breede klove tusschen ons lag. Wie had die gedolven? - En hoe zou ik haar nader komen, die als met een ringmuur was omgeven?

Het gesprek was soms vrij levendig en toch kwam het mij voor dat zij even als ik inwendig een andere reeks van gedachten volgde dan die, welke wij hortend en stootend aan een zochten te schakelen. Inderdaad ons onderhoud was de bondste idéënassociatie die zich ooit formeerde - en mijne verwarring en neerslagtigheid stegen met ieder oogenblik. Ik voelde dat mijne ooren bloedrood moesten zijn, dat mijne oogen een doffen gloed moesten hebben - alle polsen jaagden en trilden.

Daar trad Dr. JORDINS binnen en sneed den vlossen draad van ons onderhoud af. Ik nam afscheid van die vreemde dame met een eerbiedige buiging, van den doctor met een krampachtigen handdruk...

Ook JORDINS was ontzettend stroef en koud. - Wat had ik toch gedaan, dat ik op zoo koele bejegening moest onthaald worden tot een vaarwel...

Mij dacht nergens zou ik zooveel hartelijkheid vin-

den als hij SECUNDUS en LOTJE en de behoefte daaraan rigtte mijne schreden naar hunne gastvrije woning.

Ik werd in mijne verwachting niet bedrogen. Hier waren de harten niet voor mij verkoeld. Het was alsof er geen tijd was voorbij gesneld tusschen de laatste oogenblikken daar gesleten en het heden. O hoe mij dat terug leven in een aangenaam verleden roerde en verkwikte!

Zoodra ik er kans toe zag om LOTJE alleen te spreken, kon ik niet zwijgen van hetgeen mij op het hart brandde.

- LOTJE lief - sprak ik - gij zijt er getuige van geweest, welke hartelijke betrekking er eenmaal bestond tusschen BERTHA en mij - gij waart mijn vertrouwde in die dagen, gij weet welke plannen ik koesterde - welk een droom ik droomde - en zie, nu is zij mij geheel vreemd geworden - er is een hooge muur tusschen ons opgerezen, die mij zegt, dat zij zich op een grooten afstand van mij houden wil... Ja, waarin ik een blijvend wantrouwen meen te zien, dat mij vreeselijk krenkt. Zeg mij toch, bid ik u, weet gij wat haar dus heeft doen veranderen.

LOTJE die intusschen een waschje rekte - zag vrij bedremmeld op haar kindergoed neder, en antwoordde niet zonder aarzeling:

- Gij weet ROB - ik zeg de dingen maar rond weg zoo als ik ze meen - maar zou er niet meer reden tot verwondering zijn als het anders ware.....

- Dat begrijp ik in het geheel niet - ben ik dan harer zoo geheel onwaardig geworden?

- Hebt gij zelf haar vertrouwen in uw karakter niet.....

Ga voort - ga voort, bid ik u - riep ik hare bedeesdheid ziende.

- Niet al te veel gevergd? - Zijt gij ons allen niet een raadsel geworden?

- Ik heb gekke dingen gedaan - dat beken ik - ik heb mijne schoonste jaren weggeworpen - maar heb ik mij ook niet bevlijtigd om alles zooveel mogelijk weer goed te maken?

LOTJE zuchtte zwaar en bleef driemaal zoolang op hetzelfde stuk rekken als noodig was.

- En met welk doel heb ik het verlorene trachten te herstellen? - Voor wie meent gij dat ik mij in dien dompigen kelder heb laten inkerkeren? - Voor wie zou ik mijn arm hoofd met cijfers hebben afgebeuld, zoo het niet ware geweest met het oog op haar - gesterkt door de hoop dat ik eens iets voor haar zou kunnen zijn.

LOTJE liet eensklaps het linnengoed zinken en staarde mij ongeloovig aan.

- Maar ROB - wij menschen misleiden ons zelven zoo vaak en soms zoo lang - vergun mij eene vraag - is dat denkbeeld u al die jaren door bijgebleven - of welt het nu eerst in u op?

- Het is altijd de grondtoon mijner ziel geweest, en werd dit denkbeeld al eens voor een oogenblik door andere indrukken verdrongen - zij waren kortstondig en moesten altijd plaats maken voor die eenige gedachte, die mij heeft aangemoedigd als ik verflaauwde - opgewekt als ik moedeloos werd. Zonder dat denkbeeld was ik nooit tot een standvastig besluit - nooit tot volhardende inspanning gekomen - maar lang, zeer lang heb ik mij aan haar moeten onttrek-

ken, omdat ik met beschaamde kaken moest staan. - In dien tijd heeft zij het harte van mij afgekeerd - en alle vertrouwen opgegeven.

- Hadt gij regt iets anders te eischen?

- Eischen neen - maar wenschen.

- Maar gij hebt zoo weinig gedaan om het verwezenlijken van dien wensch mogelijk te maken. - Hoe kan men vertrouwen gaande houden als men alles doet om zijn karakter in een twijfelachtig licht te stellen. - En wat zoudt gij billijkerwijze van de jonkvrouw zeggen, die haar hart bleef toewijden en hechten aan een jongeling die het zijne voor elken anderen indruk open zet....

- Heb ik dat gedaan! Doelt dat op mij! - Neen LOTJE, ik heb mij veel te wijten - maar dat niet - mijne liefde voor BERTHA bleef in het binnenste heiligdom mijns harten ongeschonden en er is geen plaats voor een ander in mijn gemoed geweest.

- ROB! ROB! - zei LOTJE zoo ongeloovig het hoofd schuddende dat ik haar bad mij alles te zeggen wat zij op het hart scheen te hebben om tot de oplossing te komen.

- Wat was het dan toch met dat Jodinnetje - zeide zij zachter, als vreesde zij een pijnlijke plek te doortasten.

- HULDA - bedoelt gij?

- Om welke gij dat tweegevecht met uw vriend hebt gehad - vergeef mij ROB, zoo ik slecht onderrigt ben en mistast, want over dit voorval ligt voor ons nog een zoo geheimzinnigen sluijer....

- Was het dat! riep ik vol vrees en hoop beide - was dat het, wat BERTHA van mij losgerukt heeft!

- Had zij geen reden ROB? - Zoudt gij haar anders uwe achting niet moeten ontzeggen - zoudt gij haar op het zachtste niet een dwaas kind hebben moeten heeten, als zij niet in tijds op hare hoede ware geweest tegen eene gehechtheid aan iemand, die zijn gansche loopbaan verwoest en zijn leven gaat wagen voor een schoone Jodin.

- Hond op, LOTJE! ik smeek u, gij brengt mij tot radeloosheid, wie heeft u - wie heeft haar zoo slecht, zoo boosaardig onderrigt. Heeft HULDA voor een korten tijd mijne zinnen betooverd, die vlam verdoofde even ras als zij ontgloeid was, en leerde mij slechts te meer de waarde van een dieper en edeler gehechtheid kennen, die weldra aan deze vlugtige zinsbegoocheling een einde maakte - doch door wien kan zij weten, wat ik nooit aan iemand heb beleden, eene zwakheid van welke niemand getuige is geweest?

- En uw wederpartijder of medeminnaar dan? - ABRAHAM KRAMME - dien BERTHA op reis ontmoet heeft? Ik kan u BERTHA'S brief daarover nog laten lezen.

- Doe dat LOTJE - ik bid u - laat mij ten minste alles begrijpen.

LOTJE haalde den brief en las:

'Hoe lang heb ik nu niet reeds in den vreemde gezworven met mijne lieve kranke, en nog had ik onder de tallooze reizigers, die ik in zoo snelle afwisseling gezien heb, geen enkel bekend gelaat ontmoet. Voor eenige dagen wendt zich echter eensklaps een slank jong mensch tot mij en komt mij met de innemendste hoffelijkheid als een oud hekende toespreken - en dat jonge mensch is niemand anders dan de geestige vriend van ROB, ABRAHAM KRAMME. - Ik onderrigt hem in

welk eene ondergeschikte betrekking hij mij hier aantreft, maar hij verzekert mij dat zulks hem geen beletsel zal zijn mij die beleefdheid te bewijzen, die hij aan de zuster van een zoo gullen gastheer als Do. BOSTON van H o e n d e r v e l d schuldig acht te zijn. Wat sprak hij mij opgewonden van de genoeglijke dagen in die gezellige pastorij! Met levendige nieuwsgierigheid vroeg ik naar tijding van vrienden en betrekkingen, en hij scheen volkomen op de hoogte der nieuwtjes te zijn.

Het verwonderde mij wel een weinig dat hij mij van iedereen sprak, behalve van zijn besten vriend ROB, en ik kon niet nalaten eens naar hem te vragen. - Mogt ik er een weinig bij blozen - hij verbleekte zoo sterk dat ik er van schrikte, en geheel zijn gelaat en houding scheen te veranderen op dien naam.'

- Gij hebt dan niets van hem vernomen in den laatsten tijd, riep hij blijkbaar verrast.

- Niets hoegenaamd - zeide ik - is hij nog niet gepromoveerd?

- Lieve hemel! gepromoveerd! - riep BRAM met schamperen lach - 't was misschien beter dat gij niet naar hem gevraagd hadt - zeide hij met doffe stem en duistere blikken, als verzonk hij in smartvolle gedachten. - Het valt mij te zwaar een berigtgever van dit alles te zijn. Het noodlottige weet men altijd vroeg genoeg....

- Is hem dan iets overkomen! - vroeg ik angstig - ik bid u zeg het mij.....

- En gij weet dan niets! - ik meende dat er tusschen u beiden - zeide hij achteloos afbrekende. - Doch ik kan het u waarlijk niet vertellen.

Mijn onrust steeg en ik zeide:

- Maar als ik er u om bid.....

- Dan zal ik moeten toegeven - doch noode - zeer noode. - Weet dan dat hij is verdwenen op het oogenblik dat elk meende dat hij zijn examen was gaan afleggen - dat hij is terug gevonden bij een mooi Jodinnetje, om wie hij heeft geduelleerd met een makker, die hij in zijne jaloerschheid voor een medeminnaar heeft gehouden.

- En hoe is dat vreeselijk voorval afgeloopen?

- Hij heeft zijn vriend gevaarlijk gewond.

- En hij?

- Hij is er met een onbeduidend schrampje afgekomen.

- En is die vriend gestorven! vroeg ik in bange spanning.

- Hij staat hier levend voor u - maar toch, ROB maakte zich uit de voeten - dit is al wat ik weet.... Hij heeft zijn carrière bedorven - voor zijn vak is hij verloren, en wat kan er van zulk een zwak onstuimig karakter te regt komen? - Niets - niets - zeide BRAM op een zoo ijskouden toon, alsof hij nooit een ige vriendschap voor den armen ROB gevoeld had.

Mijn hart was zoo overstelpt door deze berigten dat ik dagen lang schier krank was van verslagenheid. Ik heb ROB meermalen van HULDA hooren spreken - hoe had ik kunnen denken dat zij eenmaal de gevaarlijke Sirene worden zou om zijne zinnen te verbijsteren. Het kostte mij moeite dat alles te gelooven, en ik zou het bepaald verworpen hebben, als het BRAM niet zelf was die dat alles gezegd heeft. En nu de treurige waarheid daar is - wat wordt er nu van zijn karak-

ter? - Is hij een afgedwaald schaap of een verachtelijk huichelaar, die mij gevleid heeft met schoone woorden, terwijl zijn hart een ander aankleefde. Zijne hartelijkste betuigingen, zijne warmste beloften worden nu zoo vele aanklagten tegen hem. In elk geval is hij een zeer zwak mensch, en moet ik mij voor hem in acht nemen. Hoe smartelijk vind ik mij bedrogen in hem, dien ik reeds zooveel plaats in mijn hart had toegestaan en die ik er voortaan meer dan een vreemde moet buiten sluiten. Mij blijft niet over dan over mijn eigen gemoed wacht te houden en toe te zien, dat ik ook niet valle, terwijl ik meen te staan - maar gij lieve zuster en SECUNDUS vooral, gij zult misschien nog veel voor hem kunnen zijn - ik bid u - onttrek u niet aan hem - maar poog hem nog te winnen voor het geluk zijns levens, dat hij nu zoo jammerlijk verwoesten gaat. Ik heb diep medelijden met hem.'

Toen bezweek mijn hart - ik zonk op een stoel neder, terwijl heete tranen op die dierbare woorden nederdrupten.

Zulk een edel liefdevol hart had ik verloren, had ik mij onwaardig gemaakt door mijne zwakheid, al ware het dan ook niet door die huichelarij van welke zij mij verdacht!

- En hebt gij haar dan niet beter onderrigt? - vroeg ik mij herstellende.

- Hoe kon ik? - Niemand weet het regte - gij waart buiten lands of waar dan ook - en als BERTHA eindelijk van hare reis wederkeerde, hadden wij juist berigten ingewonnen omtrent uwe levenswijze tijdens

het hervatten uwer studiën, die ons diep bedroefden en verontrustten.

Ik rukte mij de haren uit het hoofd, terwijl ik uitriep:

- Berigten van DECIMUS - dien ellendigen bemoeial en kwaadspreker...

- En daarna volgde een nieuw terug blijven van het examen...

- O ja - gij hebt gelijk! riep ik vol bitterheid - ik ben harer niet waardig - ik heb geen het minste regt op hare achting - op haar vertrouwen... Zij deed wel het harte voor mij toe te sluiten!.... en zonder genade mij van zich te stooten... Ik zie nu dat al mijn pogen tot verbetering, tot herstelling vruchteloos is - gedane dingen hebben geen keer - het is alles voor mij verloren...

- ROB! ROB! ga zoo niet te werk! zuchtte LOTJE, haar trouwe zusterlijke hand op mijn schouder leggende.

- Wat heb ik nu voor al mijn arbeid op een kantoor dat anders mijn afschuw zou geweest zijn - onder menschen die mij niet verstaan, aan wie ik niets hoegenaamd heb - ik heb mij dat getroost als eene penitentie - als bewijs van mijn berouw - maar ook geen boete doet de misstap te niet - 't is alles vergeefsch - vergeefsch.

- Neen, mijn lieve broeder dat is niet waar - gij zijt nu toch tot eenig werk, tot zekere maatschappelijke betrekking gekomen, en dat is een groot voordeel in uw geval.

- Bah voordeel! riep ik wild - voor mij voordeel - mijn eenige winst zou geweest zijn door haar verstaan te zijn geworden - mijn eenig voordeel zou ge-

weest zijn, dat zij mijne inspanning en de eerste overwinning op mij zelven gewaardeerd had.

- Maar laat ons nu volkomen opregt met elkander zijn ROB - daar is nog iets dat mij een raadsel is. Wat is er van de betrekking tusschen u en de dochter van den heer SNORK?

- O spreek mij niet van dat arme kreupele meisje - ik nam haar in bescherming tegen ruwe bejegening, onbehoorlijke miskenning en men zeide dat ik haar het hof maakte; men betigt mij dat ik haar met toeleg in dien waan heb gebragt om meer in gunst bij haar vader te geraken - en gijlieden gaat al die dolheid gelooven! - Ach ja! - ik mag het u niet kwalijk nemen, als ik de eene dwaasheid begaan kon - waarom dan ook niet alle mogelijke dwaasheden - dat heet den dolende teregt brengen, den wankelende steunen en aanmoedigen.

- Uwe smart maakt u onbillijk, hernam LOTJE zacht - maar het is niets - gij kunt tegen mij uw hart uitklagen - mijn jongen - gij hebt een zwaren, leelijken schijn tegen u gehad.

- Ik begrijp alles - alles wordt mij op eens helder - alles heeft zaamgespannen om BERTHA tegen mij in te nemen - maar ik bid u - regtvaardig gij mij ten minste in zoo verre als het mogelijk zal zijn.

- Dat beloof ik u ROB - en ik ben regt dankbaar dat ik op zoo menig donker punt thans een helder licht zie vallen - want ook ik ben zoo vaak in twijfelmoedigheid over u geweest. Mijn hart heeft over u getreurd als ik al die tegenstrijdigheden moest vernemen, die ik niet vereffenen kon en die uw inborst

in zulk een dubbelzinnig licht stelden. Het is zoo smartelijk in het onzekere te zijn over de drijfveren en bedoelingen van degenen die men liefheeft en wier heil men wenscht.

Veel helderde ik haar nog op. Op menig punt kon ik mij regtvaardigen - maar op den bodem van al het voorgevallene lag: m i j n e s c h u l d - m i j n g e b r e k a a n z e l f b e h e e r s c h i n g , a a n m o e d e n z e l f s t a n d i g h e i d - en dit kostte mij het edele hart van BERTHA! Jaren lang had zij mij reeds opgegeven, en ik had in mijne ijdele inbeelding nog aan haar blijven vasthouden.... maar nu was het uit - ik voelde wel dat ik nooit hare achting, nooit haar vertrouwen volkomen herwinnen zou - zij was voor mij verloren...

X.
Scheiden.

Het was of mijn vader zijne liefde en hartelijkheid voor NANNY verdubbelde, sedert zij het aanzoek van JORDINS van de hand had gewezen, als gevoelde hij dat hare zorgen voor zijne steeds toenemende behoefte hierin een sterke stem gehad hadden, en hij haar zijne erkentelijkheid daarvoor bewijzen wilde. Een zweem van weekheid en verteedering lag er in zijn stem, in zijn houding en in zijn oog als hij bij haar was - ja lang kon hij zwijgend haar met een welgevalligen glimlach gadeslaan, die als een liefelijke bloem op zijn eenzaam pad was overgebleven en zijn vreugde en licht bleef nu de avond des levens was gedaald. Al zijne zonen waren nu gevestigd behalve SEPTIMUS, die ofschoon hij op alle onbekende dorpjes van het Noorden tot het Zuiden in het Koningrijk der Nederlanden op de proef had gepreekt, altijd een ander met het beroep zag heengaan. Hij bleef nog altijd getrouw aan zijn dichterlijke neigingen, en NANNY nam ook daarin

de plaats onzer lieve moeder in, dat zij een langmoedig toehoorster was van alle ontboezemingen, lijkzangen en welkomstgroeten, ja ook de minnezangen des dichters in vertrouwen aanhooren en vaak toetsen mogt. Zijn DAATJE had zoo geduldig een tiental jaren hem helpen wachten, en die wachttijd had een lijvigen bundel herderklagten aan de elpenlier des smachtenden Zangers ontlokt, terwijl hij zijne ADA onder alle mogelijke herderinnennamen bezong en haar als de schoonste aller schoonen verheerlijkte. Doch de dood kwam DAATJE aan des dichters hart ontscheuren; en zeker is geen jonkvrouw ooit in meerdere dichtregelen verhemeld geworden, dan zij: want SEPTIMUS beproefde alle dichtvormen aan hare nagedachtenis, en hij wist zijne smart even goed aan trippelmaat als aan alexandrijnen te onderwerpen.

Bleef SEPTIMUS aan het ouderlijke huis verbonden, DECIMUS reisde rusteloos het land door. Langer dan een paar jaar kon hij het op dezelfde plek niet uithouden. Waar hij beroepen werd, daar trok hij ook heen; reeds had hij in vijf verschillende provincien zijne gaven ontwikkeld, en vaak zich al heel digt bij de steden onthouden, binnen wier vesten hij zich zoo gaarne geborgen zou hebben; maar altijd bleef hij buiten de poort op het vrije veld, om uit de verteilet liefelijk klokkenspel te beluisteren, de groote kerk te begroeten en zijn wenschen met al den rook dier duizend hemelhooge schoorsteenen te zien opgaan. ‘N a b i j d e s t a d’ is soms nog zoo verre van: ‘i n d e s t a d!’

Daar zijn menschen die zich overtuigd houden dat zij geboren zijn om de wereld, die zij van hun standpunt gezien, zoo bijster in de war vinden, eens op

gang te brengen. Overal waar zij komen beginnen zij dus inspectie te houden en den boel naar hun zin aan kant te maken. DECIMUS verstond zijne roeping in dit ondermaansche dal een weinig op die wijze en toog dus alom terstond aan het redderen en regelen - veelal ongeroepen en - ongedankt. Hij had een goed oog op vele zaken, maar daarom niet op a l l e . Daar was menig gebied waarop hij, zoo al niet geheel vreemdeling, toch nieuweling was - maar dit belette hem niet over alles zijn woordje te zeggen en dat liefst zoo openbaar mogelijk. De drukpers werd dus zijne spreektrompet en welhaast schreef DECIMUS over alle mogelijke onderwerpen brochures, die hem wel geen roem en den volke geen heil konden brengen, maar hem toch die zekere goedkoope vermaardheid schonken, waarnaar hij zoo onrustig in het rond tastte- 'O p e n b a a r h e i d ' was zijn magtwoord, een ijveraar te heeten zijn hoogste glorie - Ja een - ijveraar was hij!... maar helaas - een ijveraar zonder verstand..... En wat die in de wereld al kwaads gebrouwen hebben!!!....

Doch om de avonturen van onzen ijveraar in bijzonderheden te verhalen, zou ik een geheel boekdeel noodig hebben. Dit moet ik alleen in dit schetsboek aanteekenen, dat hij, hoe kort hij op zijne verschillende standplaatsen toefde, niet vertrok voor hij twee derde zijner hoorders uit de kerk weggepreekt en de gansche gemeenten in rep en roer gezet had om er de grootste verwarring en verwildering achter te laten....

Omstreeks dezen tijd van mijn leven ontstond er

in de Hervormde kerk zekere beweging, waarbij de uiteenloopende rigtingen, die sedert lang door elkander geschud waren geweest, zonder daardoor ooit der vereeniging nader te komen, zich scherper begonnen af te teekenen, daar de geestverwanten zich ter wederzijde allengs meer zaam verbonden, zoowel de mannen van de oude als van de nieuwe school.

DECIMUS, die tot hiertoe tusschen de beide rigtingen heen en weer gescharreld en zooveel voor als tegen elk der partijen geschreven had, sloeg tot onzer aller verbazing eensklaps tot de oude leer over; hij stond steevast voor de formulieren en was een kampioen voor de vaderen; van nu aan verstond hij zijn bijbel en fatsoeneerde hij zijne geloofsmeening in alles naar de uitspraak van het oude D o r d t ; en daar hij een geestverwant dacht te vinden in SECUNDUS, die buiten deze kerkelijke beweging blijvende zijn eigen weg ging, was hij gekomen om zich daaromtrent met hem te onderhouden, terwijl ik mij daar nog onthield, en het was voor mij niet onbelangrijk den ijveraar zijne zaak te hooren bepleiten tegen over een zoo kalme zelfstandigheid als SECUNDUS.

- Gij moogt niet langer zoo alleen blijven - groote dingen zijn aanstaande, SECUNDUS - riep hij plegtig als een profeet - de Heer komt om zijne gemeente te reinigen en zijne uitverkorenen bijeen te vergaderen en gij zoudt uw eigen weg blijven gaan? Het is schade voor u, voor ons, voor de goede zaak, gij moest u bij ons aansluiten.

- Maar, lieve broeder, ik sta waarlijk niet alleen, antwoordde SECUNDUS nadrukkelijk - ik bewandel geen eigen gekozen weg - ik voel mij ten naauwste ver-

bonden aan allen die den Heer liefhebben en zijn rijk wenschen uit te breiden op aarde - aan die allen ben ik met de innigste liefde gehecht - één geest vereenigt al de zoodanigen, één beginsel leidt hen en één doel hebben zij voor oogen. - Is dit niet de eenige en ware band? - de band der volmaaktheid!

- Hersenschimmen! - wat hebt gij den vijand voor te leggen als hij zegt; wat gelooft gij - of als hij u beschuldigt van dwaling.

- Wel mijn bijbel - de geschiedenis van de christenheid en mijne op ervaring gegronde overtuiging. Of welligt zou ik bloot vragen: hoe leeft gij? - toon mij uw geloof uit uwe werken, ik zal u uit mijne werken mijn geloof toonen.

- Maar gij weet zoo goed als ik, dat elke ketter zijn letter heeft en dat alle liberalen zich even goed op den bijbel zeggen te gronden, als wij regtzinnigen. Wij moeten dus eene geloofsbelijdenis hebben.

- Ik ben bereid die op elk uur van den dag of den nacht af te leggen.

- Goed - maar moet dan uw persoonlijke opvatting voor heel de gemeente gelden? - Men vraagt: wat is de leer der kerk?

- Gij wilt dus uw geloof aan de uitspraken een er synode onderwerpen?

- Er moet toch eenheid zijn onder de belijders - een band ter vereeniging van de leden die van één gevoelen moeten zijn om te zamen een ligchaam uit te maken.

- Gelooft gij dan, dat zoo er op den dag van heden een nieuwe synodale bepaling in het licht verscheen, die ons voorschreef wat wij te gelooven of

niet te gelooven zouden hebben - een enkel leeraar of leek zijn geloofsovertuiging zou veranderen om conform te zijn met die voorschriften? - Even weinig zou dit geschieden als dit thans gebeurt.

- Moet dan maar alles in het honderd loopen en elk een geloof op zijn eigen hand hebben? Neen God is een God van orde - en regelmaat moet er zijn in zijne gemeente, een band voor de geloovigen.

- Goed - zoovelen door één geest geleid worden zullen ook eensgevoelende zijn, en naar éénen regel wandelen. Ik verlaat mij volkomen op die innerlijke band der gemeenschap in de kerk, op die hoogere eenheid van doel en beginsel, onafhankelijk van formulieren en belijdenisschriften. Geen uitwendige banden snoeren de leden van CHRISTUS te zamen, maar Hij dje het hoofd is vereenigt ze door é é n l e v e n .

- Maar wilt gij dan alle uiterlijke banden losmaken.

- O neen, maar ik wensch ze ook niet strenger aan te binden - ik wil mij ook niet in den strijd mengen, die maar een woordenstrijd is. - De kerk was de kerk vóór de artikelen van eenigheid, vóór de catechismus en vóór de formulieren - en dat zal ze wel blijven met of zonder deze of gene bijzondere inkleeding van hare grondwaarheden. - Ik wensch niet mede te werken aan de verwisseling van costume; ik verlang slechts den geest en de levenskracht op te wekken en te sterken.

- Dat wensch ik niet minder en daarom zou ik zoo gaarne zien dat gij u met al diegene vereenigen wildet, welke dien geest en die levenskracht trachten zuiver te houden, en alle bederf te weren.

- Hebben dat uwe artikelen en formulieren ooit

gedaan? - Zelfs toen zij op het strengst gehandhaafd werden en in volle kracht werkten? - Neen, wat de geest Gods, die in het midden der gemeente woont en werkt, zelfs niet verhindert: het opwassen van het onkruid met de tarwe tot den dag des oogstes - wacht dat van geen menschelijke pogingen.

- Moeten wij dan maar lijdelijk toezien dat de gemeente door alle wind van leering wordt omgevoerd.

- Kunnen belijdenisschriften dat verhinderen? Indien de goede belijdenis te gelijk als een levend beginsel in elk harte kon ingegrift worden - dan was er nog hoop; maar al is uw kerkelijk formulier nog zoo schoon en zuiver op het papier, leeft het daarom in de harten? Verhindert het daarom de dwaalgeesten om ketterijen te verkondigen? - Laat de geschiedenis - laat de dagelijksche ervaring toch spreken.

- Goed, maar de gemeente dient een toetssteen te hebben - een soort van legger als ik het zoo eens noemen mag, waaraan zij de leer die haar verkondigd wordt toetsen zal om te weten wat waarheid of dwaling is. Staat er niet geschreven: beproef de geesten of ze uit God zijn?

- Zeer wel - maar waaraan toetsten de eerste lezers dezer apostolische vermaning de leer? - Zij toch bezaten nog geene artikelen, geen catechismus.... de geschriften des Nieuwen Testaments waren nog niet eens verzameld - en toch werd hun gelast de geesten te beproeven, zich te wachten voor de valsche leeraars. - Doch aan welke uitspraken wilt gij deze verbindende kracht toeschrijven? Waardoor geldt de eene synodale uitspraak boven de andere? - Alleen het apostolische woord heeft verbindende kracht in

de gemeente, die op het fondament der apostelen is gebouwd.

- Ik wensch ook geen ander fondament te leggen dan het geen gelegd is; maar ik beschouw een uitvoerige geloofsbelijdenis van godzalige mannen als GUIDO BE BRES en anderen als edelsteenen daarop gebouwd - terwijl de valsche leerstellingen hout, hooi en stoppelen zijn te achten. Ik geloof echter dat uw afkeer van de belijdenisschriften daarin schuilt, dat gij er een en ander in vindt, waarmede gij u niet vereenigen kunt - en dit verwondert mij, daar ik u altijd voor hoogst regtzinnig heb gehouden en de leer der vaderen van harte toegedaan.

- Ik stem u toe dat er enkele uitdrukkingen in die belijdenisschriften zijn, welke ik niet als de mijne kan overnemen, wat echter de regtzinnigheid aangaat schijnt de opinie over mijn geringen persoon al zeer uiteenloopend. Op mijn eerste standplaats vloeide een zeker publiek naar mij toe, zeggende, dat ik een zeer o r t h o d o x man was. Op mijn tweede plaats daarentegen vloeide mij eene andere schare toe - met de betuiging, dat men blijde was dat ik een l i b e r a a l m a n was, en niet zoo overdreven als eenige der ons omringende predikanten - welke mij dan ook niet weinig verketterden. En nu ik hier ben, zijn er ter eene zijde die mij verachten omdat ik te vrijzinnig ben, van den anderen kant verlaat men mij als veel t e regtzinnig. Intusschen ben ik niet veranderd. Van dat ik voor de eerste maal voor de gemeente optrad tot op heden bleef mijne overtuiging dezelfde, en heeft zelfs de voortgang en ontwikkeling van mijn innerlijk leven mij slechts tot geringe wijziging van geloofs-

begrippen geleid. Maar toch - mijne gevoelens hebben zekere verandering ondergaan; en wat bij elk christen in het bijzonder plaats grijpt, treffen wij bij de ontwikkeling der christelijke kerk niet minder aan - ook zij moet zich steeds voorwaarts bewegen en niet gebonden worden aan het vlotten der opinie, die in eenig tijdvak praedomineert. Het ligchaam van CHRISTUS rijpt niet plotseling tot den vollen wasdom; trapsgewijze neemt het toe - telkens dieper dringt men door en van sport tot sport bereikt men het toppunt. Onregt doen wij om het nakroost niet toe te staan den voet eene trede hooger te heffen dan wij bereiken kunnen - onregt doen de voorzaten ons als zij eischen dat wij tot hun standpunt terug zullen treden. Elk geslacht, elk tijdvak heeft als het ware zekere taak, zekere opgave uit te werken en aan de nakomelingschap de vruchten van die worsteling, van dat onderzoek, van dat streven over te leveren tot vermeerdering van den algemeenen rijkdom. Ik heb achting voor de godsvrucht zoowel als voor de zienswijze der vaderen; maar ik wil mij niet in die afgelegde vormen steken, die zij, zoo ze nog leefden, nu zelf ontwassen zouden zijn. Ieder tijdperk heeft zijne eischen op het gebied der waarheid; de voortspoedende ontwikkeling van den menschelijken geest heeft onder den invloed des christendoms hare regten - en wie deze miskent, worstelt magteloos tegen den stroom in en sluit zich uit van de voordeelen, welke bij elken strijd moesten buit gemaakt worden.

- Daarom juist moet gij u bij de beweging aansluiten! pleitte DECIMUS.
- Neen, uwe banier is mij te exclusief - uw stre-

ven te sectarisch om mijne sympathie te wekken. Gij zoudt mij niet gebruiken kunnen, en ik zou mij beklemd en gestremd voelen in uw gareel. - Ik weet het wel hoe de verschillende rigtingen mij van tijd tot tijd keuren en waardschatten om mij aan te nemen of buiten te sluiten. Ik bekommer mij daarover niet meer. Ik weet waar ik sta - en waar ik heen wil. - Daar was echter een tijd dat zulks mij zeer verontrustte. De schijnbare eenzaamheid van mijn standpunt bedroefde mij - de miskenning van de beide strijdende partijen, de smaad van linker en regterzijde drukte mij neer. Het is zoo hard zich van weerskanten in het ongelijk gesteld te zien - niet bij den aanval van de eene zijde door de andere beschut en verdedigd te worden - nooit in onze liefde, in onzen ijver voor de waarheid erkend te zijn. - Maar ik voelde het al te wel, ik kon niet anders - ik mogt niet met een half hart tot de eene of tot de andere partij overgaan omdat beide u i t e r s t e n zijn. Een uiterste is altijd eenzijdig, uitsluitend, bevooroordeeld. Gelukkig vond ik zooveel arbeid, had ik zooveel tegen zonde, zwakheid en onwetenheid te worstelen om mij heen, dat ik het systematische wel voor de praktijk moest opgeven - en die drang wordt meer en meer de e i s c h d e s t i j d s . Daar moet het met de gemeente heen - zij moet leeren handelen en wandelen naar het Evangelie; het C h r i s t e n d o m m o e t i n h e t l e v e n t r e d e n - dan zullen zich de twistvragen van zelf oplossen.

Dat was het juist wat DECIMUS nog in lang niet zou verstaan; hij wachtte alle heil van de herstelling der oude leer.

Zoo redeneerden mijne broeders dag aan dag, zon-

der elkander een stap nader te komen of zich te verstaan omtrent hetgeen zij de kerk noemden. Voor DECIMUS was die kerk een stel leerbegrippen - voor SECUNDUS de verzameling der in den geest door eenheid des innerlijken levens verbonden geloovigen. De een sprak steeds met het oog op hare uitwendige verschijning in de wereld - de andere van haar kern en innerlijk wezen.

Toch stond SECUNDUS niet meer alleen. Wie waarlijk tot een innerlijk zelfstandig leven, tot eene vaste eigene overtuiging is gekomen, die voelt zich op nieuw aan allen verwant, schoon van niemand afhankelijk - die vindt medestanders zonder eene partij te vormen - die treft gedurig gelijk gestemde gemoederen aan uit alle rigtingen en kleuren.

- Gij gaat naar OCTAVUS - zei DECIMUS, zich plotseling tot mij wendende - zeg hem toch, dat hij voorzigtiger moet zijn, hij zweeft op aller tongen.

- Wat heeft hij nu weêr gedaan? - vroeg ik met een zucht, want ik had in de laatste dagen al zoo veel wonderlijke legenden over mijn broeder gehoord, dat ik op alles voorbereid was.

- Zijn hoogmoed! zijn hoogmoed! - riep DECIMUS met een heftig gebaar van afkeer - zijn vervaarlijke trots! - Hij is nu zoo ver gekomen dat hij onbewimpeld zijn eigen werk goed noemt - zijne eigene uitdrukkingen bewondert - en zoo vaak hij iets fraais gezegd heeft, ziet hij onderzoekend rond of anderen het wel regt waarderen. O het is vreeselijk! - Zijn waardige ambtgenoot, Ds. SPLINTER, een door en door braaf man - sprak er met zoo veel kommer over. Hij

bejammerde het zoo hartelijk, dat het karakter des begaafden redenaars zoozeer onder zijn roem begint te lijden, dat zijne welmeenendste vrienden ten eene male aan hem moeten wanhopen.

- Bah! - die verraderlijke SPLINTER! - kon ik niet langer uitstellen te zeggen - dacht ik het niet, dat hij en al zijne nijdige geestverwanten de eenige bron zijn van al die laffe vertelsels, die overal in omloop gebragt worden, om een roem te bezwalken, dien zij niet vernietigen kunnen - om de grootheid van een geest te verduisteren met den walm van hun eigene kleinzieligheid. - Maar het gaat OCTAVUS met al zijn gebreken als de zon, uit de kern harer donkerste vlekken straalt nog twee duizendmaal meer licht dan uit de volle maan. OCTAVUS blijft een kind des lichts bij al zijne zwakheden - SPLINTER en de zijnen blijven kinderen van den nacht ook bij al den glans van den vollen maneschijn hunner kille onberispelijkheid. - Intusschen beloof ik u, dat ik OCTAVUS zal waarschuwen.

- Maak u toch zoo warm niet tegen mij - sprak DECIMUS; ik vrees echter, dat gij bij uwe ingenomenheid met onzen welsprekenden OCTAVUS al een slecht vermaner zijn zult.

- Dat wil ik ook niet zijn - alleen hoop ik mij een getrouw broeder te toonen.

- Zeer wel - hernam DECIMUS met welwillende goedkeuring - hij heeft het noodig; zulke begaafde mannen worden in het groot gevleid - en in het openbaar verhemeld.

- Maar ook in het groot getuchtigd en in het openbaar door het slijk gesleept - antwoordde SECUNDUS - Mij dunkt OCTAVUS heeft zijn deel van het een zoo

wel gekregen als van het ander - en hij legde ons eene brochure voor, waarin OCTAVUS op de hatelijkste wijze toegetakeld werd, niet door een kruk, maar door een man van groote verdienste en bijna even beroemden naam als de zijne. Verdienstelijke mannen zijn echter niet altijd regtvaardig of onbevooroordeeld. Vooringenomenheid, persoonlijke gebetenheid sprak in elken volzin en ontsierde een stuk, dat inderdaad voor OCTAVUS zeer nuttig had kunnen zijn. Maar het was klaarblijkelijk den schrijver niet te doen geweest om OCTAVUS te leeren en te leiden - hem te grieven en te verguizen was zijn onedelmoedig oogmerk.

- Wat zal hij boos zijn! riep DECIMUS - hoe zal hij te werk gaan.

Hoe zal hij dat opvatten - dacht ik bij het lezen der smadelijke woorden. Ik wenschte nu nog levendiger hem te zien. Zoo haastte ik mij om tot hem te gaan. Ik vond hem op zijn studeervertrek voor het venster staan en in de wolken turen.

- Jongen zijt gij daar - riep hij, zich vrolijk omwendende, toen hij mijn stem vernam, wees welkom, welkom, welkom! - Met u kan ik zoo délicieus zitten kouten en ik heb juist groote behoefte aan een langmoedig sympathetisch hoorder.

Na nog eenig over en weer praten over mijne zaken, dat ik zoo vlugtig mogelijk opnam - scheen OCTAVUS de draad zijner gedachten weer op te vatten waar mijn onverwachte verschijning dien had afgebroken. Ik had de bewuste brochure reeds onder zijne papieren herkend. Zij lag open op zijn schrijftafel. - Was hij voor ieder openhartig - voor mij was hij dat nog in het

bijzonder - ik dacht dus niet anders of de brochure zou aan de orde komen en zijne blijde opgewektheid overschaduwen. Doch niets daarvan.

- Gij ontmoet mij in een van die zalige momenten - sprak hij met een oog, dat van geestvervoering begon te tintelen - die mijn hart van lof en dank doen overvloeijen - waarin al wat in mij is juicht en aanbidt tevens; waarin ik verootmoedigd uitroep: wie ben ik, dat God mij zoo hooge gunsten verleent, met zulke uitnemende zaligheid overstort. - Dat zijn de uren van stille en geheimzinnige werkzaamheid van den geest, als hij zijne openbaringen ontvangt uit den hooge - als eensklaps een straal van waarheid uit het ontoegankelijk licht in ons donker harte valt en wij daarbij aanschouwen, hetgeen wij nooit gezien, nooit gekend of verstaan hebben - een gedachte, die nieuw en frisch in ons opluikt als bloesemknoppen bij het morgenlicht. Van waar komt mij dat schoone gezigt, dat mij verrukt en verhemelt - ik weet het niet, ik heb het niet gemaakt - ik heb het niet uitgedacht, niet voortgebragt. ‘Les idées sont dans l'air’ - wij ademen ze in of zouden zij veeleer uit het rijk des lichts en der waarheid tot ons afdalen, zoo vaak ons dorstend hart zich opent om die hemelsche dauwdroppels op te nemen. - Ik weet het niet ROB, maar al wat ik voortbreng - het wordt mij gegeven, dat voel ik duidelijk. Zoo vaak mijn geest zich afzondert en zich losmaakt van de zienlijke dingen, komen daar gedachten en beelden tot mij in vormen die zij medebrengen, die ik nooit te voren aanschouwd heb - en dit, dit is eigenlijk maar de eenige en waarachtige smart van mijn leven, dat ik nooit nog - neen nimmer - die innerlijke aan-

schouwing in hare volle kracht en schoonheid heb kunnen wedergeven. Daar tegenover staat echter, dat die aanschouwing zelve mij ook het hoogste genot van mijn aanzijn verschaft - dat ik mij nooit zaliger gevoel dan aldus in den geest te zijn. Ik heb daar een geschrift van den vinnigsten wederpartijder, die ooit mij nog aanviel - 's mans smadelijke redenen smarten mij diep, zijn moedwil verbitterde mij zelfs gedurende de eerste vlugtige lezing - maar bij een kalmer herlezing begin ik zijne hatelijkheden af te scheiden van de waarheid en ik moest tot de bekentenis komen, dat God dit vijandig mensch heeft toegelaten mij in zijn haat te zeggen wat mijne vrienden mij in hunne liefde verbergen. Ik wil daar mijn nut mede trachten te doen - ja ik heb er reeds eene schoone vrucht van geoogst. Mijn antagonist betrapte mij op scheve tekstaanhaling - althans ik had mij op de gewone algemeen in omloop zijnde opvatting eener bijbelplaats verlaten, zonder die in het oorspronkelijke te vergelijken. Hij bragt mij daartoe en daardoor raakte ik aan het denken; daar zonk de aarde met al hare vijandschappen en recensenten voor mij weg; ik voer op met de vleugelen der gedachten - ik ademde in de rijke zalige wereld van het ware en schoone - waar alles vrede is en verzoening - licht en liefde - Ik heb mijn preek gevonden - zie hier de schets die ik aanteekende. - Ach een dor geraamte niet waar? - Eer ik nu alles op het papier heb schijnt het mij geheel verstorven. Het wordt cadaver. - Doch zie, naauwelijks begin ik het weer uit te spreken of een adem des levens vaart door de koude doodsbeenderen - zij krijgen spier en zenuw - de gestorvene staat op van den doode en ver-

schijnt levend voor de toehoorders - hoewel hij voor mij steeds een vale lijkkleur behoudt, totdat er tijden over hem zijn voorbij gegaan en ik den gloed van het beeld mijner innerlijke aanschouwing verloren heb - en dan eerst begin ik een weinig vrede met mijn arbeid te krijgen - die mij later soms in de zelfde mate meêvalt als mij zijn eerste beligchaming tegenstond.

Daar OCTAVUS gaarne over zijn werk en zijne manier van werken sprak, vroeg ik hem:

- Maar zeg mij toch eens, wien heb ik te gelooven. SECUNDUS verzekert mij, dat gij zeer gemakkelijk - en DECIMUS, dat gij zeer moeijelijk werkt - en beide beroepen zich op uwe eigene verklaring.

- Beide hebben gelijk - alleen elk spreekt van een ander moment in mijn arbeid. - Bij de wording van elk geestesproduct moet men twee momenten onderscheiden - het oogenblik der conceptie en dat der voortbrenging. Met SECUNDUS heb ik meermalen over die heerlijke ure der inspiratie gesproken, wanneer de idéën ons eensklaps verschijnen als engelen uit den hemel, die gij niet door eenige bezwering tot u hebt doen afdalen. Zij zijn daar - gij weet niet hoe of van waar - maar gij geniet hun bijzijn - zij leeren u door intuitie - gij ziet en gij voelt en weet en geniet. - Doch het is u niet genoeg voor u zelven dat ware en schoone te smaken - gij moet het ook anderen te voelen en te aanschouwen geven en zie hier het punt, waar de moeite aanvangt - eene moeite die vaak een werkdag is, waarbij mij het klamme zweet om de slapen parelt, waarbij ik mij uitput in de hardste inspanning, en nooit bid ik vuriger dan bij het gevoel van de kleinheid mijner krachten tegen over

de grootheid van mijn ideaal. Welk een smart en wanhoop kan mij aangrijpen als ik niet dan koud en dood het beeld kan malen, welks hemelsche heerlijkheid mij in liefde en aanbidding heeft doen wegzinken, terwijl ik toch zoo vurig wensch mijne medebroeders tot die zelfde liefde te ontgloeijen. - Zoo kan mijn arbeid moeijelijk en zwaar worden en te gelijk ook zeer ligt zijn.

Ik verstond hem - en begreep ook alles wat ik van hem gehoord had. In zijne waarlijk kinderlijke en eenvoudige wijze van zijn, liet hij zich geheel zonder achterdenken gaan in de aandoeningen die zijn levendig gevoel bewogen. Veelal was zijn spreken meer een improviseren dan redeneren - en de idéën, die in hem opwelden, genoot en bewonderde hij - maar niet als het zijne, niet als zijne schepping of kunst, maar als schoon en waar in zich zelve. - Maar de kleingeestige napraters, die nooit voor eigen rekening iets gedacht hebben, konden zich geen denkbeeld vormen van die bewondering voor al het geestrijke, afgezonderd van den spreker. OCTAVUS lachte van goederharte om het komische, onverschillig of hij het voordroeg of een ander - maar zij die hem daarin veroordeelden en er zijn ijdelen hoogmoed in meenden te zien, waren niet in staat den spreker af te scheiden van het gesprokene, terwijl hij zich zelf en heel zijn omgeving vergat voor elk idée, dat zich aan zijn geest vertoonde, of het ernstig of luimig was of het van gevoel of geest getuigde. Ja, het was zoo, - hij zag rond of anderen de idéën ook alzoo verstonden en genoten als hij - hij spande zich in om hen daartoe te brengen en daarin zagen bekrompen nietelingen niet dan zelfzucht en eigenliefde!... Ik hield dus de aanbevolen vermaning gaarne achter en

bragt regt genoegelijke uren met mijn genialen broeder door wiens rijke geest bij elke nieuwe uitgieting dreigde over en over te bruisen; al zijne scheppingen waren grootsch en verheven als gothische tempels, ernstig en statig, maar rijk tot weelderigheid toe en toch eenvoudig en smaakvol.

Even weinig als ik mij eenmaal bij het aanvaarden van de studie den schrift van het examen had voorgesteld tegen over mijn zwakken moed, even weinig had ik bij mijn verlangen naar zee en verre landen aan de smart van het scheiden gedacht - òf ja, wel gedacht - maar tegenover mijne krachten niet met juistheid gewogen.

O dat scheiden! - welk een pijn! - Welk een wanhoop greep mij aan toen ik de zware deur van het oude huis achter mij hoorde sluiten. Mijne eenige zuster en mijn grijzen vader daar achter te laten! - Wat had ik op het oogenblik van vertrekken niet gegeven, als het alles weer vernietigd en ik vrij had kunnen worden! - Maar er was geen teruggaan meer mogelijk - Ik zou die pijn doorstaan - Ik zou mijn wanhoop overwinnen. Ik had het mij op het stille graf mijner moeder heilig voorgenomen, dat ik mijn loopbaan niet meer door lafhartig toegeven aan een onbestemde vrees zou verwoesten. Het was of zij mij toeriep: ‘opdat de uitnemenheid der kracht zij van God en niet uit ons’ - en het gebed sterkte mijn wankelmoedigen geest om te volharden.

Mijn reis was voorspoedig en had niets dat haar onderscheidde van honderd andere reizen en dus der vermelding waardig zou zijn.

NICOLAAS de oudste zoon van TERTIUS reisde met mij en was mij een aangenaam togtgenoot, die ondanks zijn opbruischend bloed, veel aanleg en een opgeruimd gul hart bezat en zich geheel aan mijne leiding overgaf.

Doch ik heb mij voorgenomen om het brein mijner goedgunstige lezers niet noodeloos meer te vermoeijen met nieuwe kennissen, daar ik van de oude bekenden nog vrij wat zal te vertellen hebben.

Zoodra ik was afgereisd, zeide mijn vader met schijnbare kalmte tot SEPTIMUS en NANNY.

- En dat was voor het laatst - ik zie ROB nooit weder.

- Lieve vader, smeekte NANNY - laat zulke treurige denkbeelden de smart der scheiding niet komen verzwaren. God zal u welligt uwe krachten en gezondheid nog verscheiden jaren laten behouden, en ROB verliet ons toch ook niet om voor altijd weg te blijven - laat ons hopen....

- En toch zeg ik u, dat hij mijn aangezigt niet meer zien zal.

- Maar vader! - viel SEPTIMUS verschrikt in - waarom vooruit te loopen, is het heden niet reeds zwaar genoeg? - Waarom zouden wij trachten in de toekomst door te dringen?

- Dat zou een ijdel pogen zijn - maar de tegenwoordige tijd die de toekomst in zijn boezem draagt slaakt vaak wel eens een zucht, of laat zich een klank ontglippen, die op die toekomst betrekking heeft en die aanwijst. Ik dring mijne overtuiging aan niemand op - ik heb dat nooit gedaan - Maar weet gij het nog wel kinderen - mij heugt het als de dag van gisteren - dat mij op zekeren morgen bij de eerste bete een der

voortanden uit den mond viel - Ik verbleekte niet om het gemis van een tand, maar omdat ik op dat zelfde oogenblik voorgevoelde, dat dit mij zeide dat ik eerlang iets van mijn vleesch en been verliezen ging. - En wat is gebeurd - weinig dagen later roept ROBS brief ons aan het sterfbed van LEO. Is mij iets dergelijks niet overvallen voor den dood uwer moeder? En toen ROB mij omarmde voelde ik het al te wel - dat was voor het laatst!....

SEPTIMUS deed al het mogelijke om al deze verschijnselen op rationele en physieke wijze te verklaren - tot NANNY, die den ouden heer beter kende, hem wenkte om zijne wijsbegeerte maar voor zich te houden en den ouden man zijne sympathie met de toekomst niet te betwisten.

Niettegenstaande deze duistere voorgevoelens, die mijn vader echter geheel niet naargeestig maakten, kwamen wij behouden aan, en mogt ik ondanks een sterk heimwee mij in een redelijken welstand verheugen, terwijl ik mij met ernst op de behartiging mijner zaken toeleide.

Hoe hunkerde ik naar tijding uit het verre vaderland! hoe ongeduldig wierp ik mij op die eerste brieven! - Er kwamen berigten, die mij diep in het hart grepen. Daaronder hoorde in de eerste plaats de tijding van een huwelijk - het huwelijk van Dr. JORDINS met BERTHA!....

Het andere berigt betrof DINA. Reeds bij mijn afreis was er in de familie SNORK zonderling geheimzinnig over eene ernstige ziekte van DINA gesproken, maar ik had daaraan niet bijzonder gehecht. Nu echter

schreef men onbewinpeld het vreeselijkste wat ik van haar hooren kon. - DINA was krankzinnig.

- Arme, arme DINA! riep ik uit. - Ik poogde u te verheffen tot meerder ontwikkeling en zij kwam tot zinsverbijstering! In stede van licht duisternis! - Voor orde verwarring - voor hoop en vrede - nevel en nacht.

Daar ik echter wel wist dat aan de firma SNORK en C^{o}. noch de daaraan vermaagschapte ooms en tantes, neven en nichten de bijzondere aanleg niet gegeven was om door ontleding van duistere zielstoestanden uit te blinken, besloot ik mij door andere kanalen van den waren aard der zaak te onderrigten. Niemand kon ik dit beter opdragen dan NANNY. Ik smeekte haar zich het arme schepseltje aan te trekken, indien er nog maar eenige hoop was, dat haar geest een straal van licht en liefde zou kunnen opvangen. Maanden verliepen in deze onzekerheid voor NANNY mij schreef, dat zij gedurende haar verblijf te A m s t e r d a m DINA bezocht en gesproken had, en zich met de hoop streelde, dat dit kranke hoofd en dit kranke hart nog wel te genezen zouden zijn. Hare gezondheid had veel geleden en zij zag er zeer verwilderd en vervallen uit. Schuw en wantrouwend staarde zij NANNY aan en was naauwelijks te bewegen haar met meer dan een enkel ‘ja’ - of ‘neen’ - te antwoorden, en ofschoon haar ruwe stem en zonderlinge manieren, haar onrustige en toch zoo doffe blik bij den eersten opslag, sterk aan waanzin deden denken, was het toch al te voorbarig haar nu reeds onder de krankzinnigen te willen rangschikken, en de pijnlijke trekken om haren mond, de troostelooze blik

ten hemel bij de zware zuchten, die zij soms slaakte, het snel en dikwijls wisselen van kleur bewezen genoeg dat zij nog met volkomen bewustheid leed. Norsch en stug wendde zij echter elk gesprek af, en scheen geen acht te slaan op de goedwilligheid die NANNY haar bewees. Vergeefs poogde mijne geduldige zuster haar tot vertrouwen te lokken, en haar te verzekeren, dat het haar aangenaam zou zijn, zoo DINA haar een tijd lang kwam gezelschap houden in hare eenzaamheid

- Gij hebt mij niet van noode - zei DINA onvriendelijk - gij weet wel dat gij aan mij niets hebben zoudt - wij passen niet bij elkander.

Maar NANNY liet zich door dien toon niet afschrikken en hare liefde overwon.

XI.
Nanny en Dina.

Door die onweerstaanbare aantrekkingskracht, waarmede liefdevolle harten zoo gemakkelijk overwinnen - voelde ook de arme DINA zich overweldigen, en bij elk bezoek dat NANNY haar bragt, elke vriendelijkheid die zij haar bewees, dunde die sombere nevel van stugheid en wrevel, waarmede zij zich voor NANNY had pogen te omhullen, ten einde haar van zich te stooten. Toen NANNY bij haar afscheid dan nog eenmaal haar zoo dringend uitnoodigde om haar thans te verzellen, of haar althans later te bezoeken, barstte DINA eenklaps in tranen los, terwijl zij uitriep:

- Gij meent dat dan toch waarlijk? - Ja, ik heb het nu in uwe oogen gelezen!....

- Kunt gij daaraan twijfelen beste DINA, antwoordde NANNY haar vriendelijk de hand biedend, welke DINA in hartstogtelijke vervoering aan hare lippen bragt.

- O NANNY, riep zij weenend - moest ik het niet betwijfelen - ik hield het voor onmogelijk - ik vreesde - ik begrijp niet waarom gij het meenen zoudt.

- Omdat ik veel belang in u stel, door zooveel liefs als ROB mij van u verteld heeft.

DINA hief het hoofd op, zag NANNY scherp aan, terwijl zij angstig uitriep:

- Hij veracht mij immers! - Hij moet mij wel verachten! - Maar o! als hij eens wist hoe onschuldig ik aan al het voorgevallene geweest ben!

- O wees gerust! dat weet hij lieve, hernam NANNY en bij het moeijelijke dat zijn houding tegenover u kreeg, verflaauwde zijne belangstelling niet, maar daar hij zoo weinig meer voor u zijn kan, zou ik zoo hartelijk wenschen zijne plaats bij u te mogen innemen...

- O NANNY, NANNY! - stamelde DINA overstelpt van gevoel - dat is te veel - voor mij! - zulk een vriendin!

- Ik geloof dat wij wel iets meer voor elkander zullen kunnen worden dan bloot kennissen ‘van den dagelijkschen omgang.’

- Die zich om elkanders wél of wee zoo weinig bekommeren - vervolgde DINA bitter - en die in niets minder belang stellen dan in al wat niet tot ons uitwendig leven behoort.

- De omgang van menschen en menschen heeft een hooger doel, een diepere beteekenis, hervatte NANNY - wij moeten elkander helpen op den weg en iets degelijks voor onze naasten trachten te zijn.

- Ach NANNY! als ik dan niets voor u kan worden....

- Gij zult meer voor mij zijn dan gij weet, lieve DINA - ook ik heb in deze dagen iemand noodig die mij vertrouwen en gehechtheid betoonen wil - ik heb veel, zoo veel verloren!

- Indien gij iemand noodig hebt om uw geduld aan te oefenen - zei DINA met een droeven glimlach

tot haar opziende - dan zoo ik welligt niet ongeschikt voor u zijn - maar anders.....

- Kom DINA - laat ons daarover niet langer spreken - verblijd mij door mij eenig vertrouwen te schenken, en het eens ten onzent te beproeven.

- Mag ik dan hoe eer hoe liever met u gaan? - hernam DINA met kinderlijke naïviteit - en weinige dagen later reisde zij met NANNY naar ons huis af.

Het voorgevallene met mij scheen DINA op het hart te branden, en naauwelijks was zij met NANNY maar een weinig meer tot vertrouwelijkheid gekomen of zij zeide:

- O welk een bittere kwelling mij dat geweest is! - Hoe dat alles voor mij heeft bedorven en mijn leven vergald! - En geloof mij NANNY dat ik er nooit aan had gedacht, dat ROB voor mij iets anders zou kunnen zijn, dan hij was: een aangenaam huisgenoot en een hulpvaardig vriend, die meer voor mij deed dan al mijn broeders te zamen, ja laat mij zeggen dan allen, die ik ooit gezien heb. - Ik was hem daarvoor zoo innig dankbaar en begeerde niets meer. - Ik voedde zulk een diepe en eerbiedige achting voor hem; hij behandelde mij altijd zoo ondubbelzinnig en opregt, dat ik mij in zijne bedoeling niet bedriegen kon. Maar anderen hebben het uitgedacht en voor mij uitgesproken, wat men nooit onder woorden had moeten brengen; ja dat niet alleen, maar men heeft mij met ongerijmde denkbeelden vervolgd - men heeft ze mij opgedrongen - denkbeelden, die verre van mij hadden moeten blijven. Meen echter niet NANNY dat ik zoo dwaas was ze te koesteren. - Neen, God weet, hoe ik heb gepoogd ze van mij te stooten en er mijn

hart voor te sluiten! - Hoe ik met tranen en gebeden heb geworsteld om ze te verdrijven, als zij soms een oogenblik post wilden vatten bij al wat mijne dwaze tantes mij in het oor bliezen.

- Vriendschap tusschen jongelieden van beiderlei sexe is altijd moeijelijk, hernam NANNY - niet alleen blijft zij uit den aard der zaak zeldzaam volkomen zuiver, en kan dus waar zij geen anderen naam m a g dragen gevaarlijk worden; maar zij is vooral daarom zoo moeijelijk, omdat er niet aan geloofd wordt - daar zij, die zelf te zwak of te dwaas zouden zijn, om haar te vinden, ze ook aan anderen niet toestaan kunnen, en vlijtig arbeiden om haar te bederven, waar zij inderdaad bestond in haar edelsten vorm. Maar zij kan nooit stand houden tusschen ijdele, dartele, onzinnige lieden - nooit, zonder eene hooge zedelijke ontwikkeling en fijne beschaving van het hart.

- Zeg dat niet NANNY! - ook mijn arm ongevormd hart kon haar voeden, omdat die vriendschap uit erkentelijkheid ontsproot, en door een hoog opzien tot mijn edelen vriend in eene gepaste beperking zou zijn gebleven, hadden anderen onze verhouding niet bedorven. - NANNY, NANNY! het was zoo zwaar - vooral omdat ik mij voor hem niet kon regtvaardigen - hem niet durfde zeggen: ‘ik had geen deel aan dit ellendig voorval.’ Door hem voor eene zottin te worden aangezien - eene zottin die niet berekend had wie zij was en wie hij was - die door jammerlijke inbeelding misleid, hem in een zoo moeijelijke houding bragt!.... O mijn hart dreigde te breken - mijn geest bezweek onder die benaauwdheid. Mijn eenige vriend op de wereld aldus van mij afgestooten te zien, en voor hem

zoo diep beschaamd te staan! Spijt en wanhoop woelden in mijn afgetobd hoofd - de slaap week van mijne brandende oogleden - alles was duisternis in mij en om mij, en ik vond mij het rampzaligste schepsel op de aarde. Alle moed en geestkracht ontzonken mij - een onbestemd gevoel van ongeluk en verlating drukte mij neder waar ik ging of stond, en een bittere wrok en wrevel kookten in mijn verscheurd hart tegen de menschen, die ik mijne vijanden achtte. Zwarte droomen pijnigden mij des daags en des nachts. Ik wist de werkelijkheid ook niet langer van den droom te onderscheiden. Toen werd ik krank. Ik had nog zooveel besef om mij in het naderen van den dood te verblijden. Weldra was alle bewustheid heen. Weken snelden voorbij zonder dat ik de wisseling van dag en nacht opmerkte. Een maand was voorbij gegaan als eene enkele nachtwake, en ik keerde tot het bewustzijn terug meer verruimd en helderder dan voorheen. Ik herinnerde mij in het eerst niets van al het voorgevallene. Ik leefde, alsof ik geen verleden achter mij had, een nieuw en zonderling leven - tot dat ik sterk genoeg was om op mijn verleden terug te kunnen zien. Toen ontwikkelde de herinnering zich langzamerhand voor mij - en ik begon mij op meuw diep ongelukkig te gevoelen, tot gij mij verschenen zijt, als een goede engel van boven.

- Als een zuster die u liefheeft om uwe openhartigheid, hervatte NANNY haar de hand drukkende.

- Ik moet het wel gelooven, sprak DINA - alsof het haar nog niet duidelijk worden kon - ik voel het dat gij mij lief hebt - maar ik begrijp niet hoe het mogelijk is - ik ben niet beminnelijk. - Doch gij

zult medelijden met mij hebben, omdat ik ongelukkig ben....

- Gij zult gelukkig worden, DINA - met een hart dat het goede zoekt behoeft men niet ongelukkig te zijn. Het grootste ongeluk is de zelfmisleiding - de inbeelding - de verblinding, waardoor men zich goed gelooft - en van anderen eischt ons het geluk te geven, dat wij zelve van ons stooten. Doch waar men gebreken inziet, zwakheden betreurt, verkeerdheden bestrijdt - daar gaat het licht eenmaal op tot den vollen dag - daar zal een maal vrede en vreugde in het Godgewijde harte wonen.

Stille tranen gleden langs DINAS bleeke wangen, en dankbaar zag zij tot NANNY op, als deze haar zoo liefdevol onderrigtte en voorthielp op den weg der zelfkennis en der ontwikkeling.

De eerste indrukken van NANNY'S huisorde en geheele wijze van zijn bragten DINA in eene stille verslagenheid, die tot volslagen moedeloosheid en wanhoop aan zich zelve klom, hoe meer zij NANNY gadesloeg en bij dit edel rustig en harmonisch wezen, haar eigen verbrokkeld en verward aanzijn vergeleek. De beminnelijkheid van NANNY was echter zoo natuurlijk, zoo gemakkelijk, dat DINA er spoedig gemeenzaam mede werd en weldra zag zij in, dat niet alleen NANNY niet anders zijn kon, maar dat het aangenaam moest wezen zoo te zijn, en die overtuiging stortte haar allereerst de zucht tot navolging in.

DINA gaf zich met een innig welbehagen aan de leiding van die zachte hand over; geen zweem van die hardnekkigheid en eigenzinnigheid, geen spoor van opvliegendheid vertoonde zich ooit tegenover NANNY,

hoe weinig zij DINA ook soms sparen kon, welke harde waarheden zij vaak moest uitspreken. - DINA mogt zuchten bij de innerlijke pijn - geen onwillige wrevel sprak ooit in den toon harer klagten bij de smartelijke bewerkingen die haar ongevormd hart moest ondergaan - ‘Bij de opregten is gewilligheid’ - heeft een wijs man gezegd. Zij verlangde waarlijk verbeterd te worden, en behoefde dus slechts aanmoediging waar zij zwak was, voorlichting en teregtwijzing in bijzondere gevallen, en bovenal was haar een voorbeeld noodig, waarin zij het christelijk geloof door de liefde zag werken. Zulk een voorbeeld had zij in NANNY gevonden, die haar niet alleen het beeld van het christelijk leven in het algemeen, maar vooral ook de bijzondere trekken van de christelijke jonkvrouw aanschouwelijk maakte.

NANNY'S werkzaamheid wekte allermeest hare bewondering. Door zwakte en ziekelijkheid aan een droomerig ledig leven gewoon, matte elke inspanning haar af en was al wat vermoeijenis aanbragt haar afschrik. Van lieverlede lokte NANNY'S voorbeeld haar toch uit om in hare bezigheden te deelen - echter altijd schoorvoetende en vreesachtig.

- Ik voel mij zoo onhandig - zeide zij dan - ik vrees altijd dat ik iets bederven of niet goed doen zal - en daarom ben ik zoo weinig gedienstig om u te helpen, hoe gaarne ik het ook doen zou.

Aangewakkerd door NANNY'S bemoedigende noodiging, begon zij steeds meer in NANNY'S bezigheden te deelen - eerst wel veel te driftig en te onstuimig, doch allengs kalmer; en hoe bedaarder zij bezig was zoo te minder vermoeijenis bragt het haar aan. Door

deze ontdekking was zij zoo verrast dat ze op zekeren morgen blijde uitriep:

- Nu geloof ik dat ik het geheim van uwe onvermoeibaarheid ontdekt heb! - Gij gaat regelmatig en rustig uw gang, terwijl ik onstuimig er op inloop om weldra afgemat stil te staan, of door gebrek aan nadenken en plan van het een op het ander spring, alles omverhaal, mij zelf in de war breng en niets voltooi.

- Er is een groot voordeel in wel geregelde werkzaamheden - antwoordde NANNY - niet alleen wint men door eene wel doordachte volgorde ontzettend veel tijd, spaart men veel kracht, maar de vorm van ons uiterlijk leven heeft ook een onnoemelijken invloed op ons innerlijk zijn. Een wel verdeelde dag bevordert de kalmte en de rust van den geest, de orde der gedachte en de helderheid van blik om ons heen en in ons zelve - en bewaart ons voor het gevaar om zich door liefhebberij-bezigheden van ons taakwerk te laten aftrekken en het noodzakelijke te verschuiven of te verzuimen voor het aangename. Alzoo aan alles zijn wettigen eisch gevende, heeft men vaak veel lust te verzaken, maar ook zoo veel voldoening en rust winst, dat wij voor elke kleine opoffering van die soort rijkelijk belooning vinden.

DINA had weinig smaak. Zij takelde zich wonderlijk toe met de strijdigste kleuren en den blinkendsten opschik, maar zonder de minste harmonie. Zoo dikwijls NANNY haar over het een of ander sprak, dat wel of niet wel stond, vroeg zij verwonderd:

- Hoe weet gij dat nu, waar ziet gij dat aan? - Als iets op zich zelf fraai is, waarom is het dan niet overal fraai?

- Zamenstemming - eenheid is het schoon van het schoone, antwoordde NANNY - verscheidenheid en tegenstellingen kunnen fraai zijn, maar zij moeten het geheel niet schenden en in harmonie blijven. Een toilet, een ameublement zoo goed als iets anders, moet een geheel zijn; laat het zoo eenvoudig zijn of zoo kostbaar als het wil - er moet eenheid in heerschen. De warreling van kleuren, de onnatuurlijkheid van vormen, bederven het aangenaamste uiterlijk en verhoogen het onbehaaglijke van het minder aangename. Zie deze bloemen, zoo als zij daar in het wilde in mijn mandje liggen; elk is schoon op zich zelve; maar waarom ga ik ze schikken tot een bouquet? - en waarom zijn zij als ruiker geschikt, zooveel bekoorlijker dan zoo als zij daar nu grillig neergevallen zijn? - Omdat men zoekt naar de harmonie der kleuren en de behaaglijkste schakeringen bij de levendige afwisseling tracht daar te stellen. Laat ons eens te zamen dezen ruiker schikken.

- Maar ik heb het nooit gedaan! - want ik houd niet van bloemen, zei DINA de lip optrekkende.

- Gij meent dat niet, hernam NANNY vriendelijk glimlagchend. - Alle meisjes hebben de bloemen lief. Maar gij zijt er welligt nog niet gemeenzaam genoeg mede. Mijne moeder hield veel, zeer veel van bloemen; zij heeft er mij van kindsbeen aan mede omringd, en dit heeft zeer weldadig op mijn gemoed ingewerkt. Ik heb aan die lieve geurige kinderen der natuur zoo menig zoete aandoening, zoo menig zachten indruk te danken - hunne reine lippen fluisterden mij vaak liefelijke denkbeelden toe, en zoo droef was mij het harte nooit te moede, of de aanblik van versche bloemen verkwikte mij het hart, verhelderde

mijn oog. Die broze schepselen, bestemd om slechts eenige uren de zon te zien en te verwelken voor de avond daalt - wat zijn zij zorgvuldig bewerkt, als ik het zoo eens noemen mag, hoe volkomen voltooid! - Wat hebben die fraaije bloemkens mij niet soms beschaamd over achteloozen arbeid, slordig werk of ordeloosheid! - Hare keurige netheid, hare edele bevalligheid, haar sierlijken eenvoud te bestuderen ontwikkelt en zuivert den smaak. Harde woorden, ruwe uitdrukkingen, norsche blikken - terwijl men bloemen onder de oogen heeft, dit moest niet kunnen bestaan zonder schaamte tegenover deze aanminnige vertegenwoordigsters van al wat rein en liefelijk is.

- O hoe schaam ik mij dat ik niets van dit alles in de bloemen gezien heb - riep DINA de handen voor de oogen slaande - ik zal ze altijd lief hebben om mij door hare vriendelijke lippen tot zachte aandoeningen te laten stemmen. Maar vooral ook wil ik dien wenk in het oog houden van de naauwkeurigheid en het zorgvuldig voltooide in die vergankelijke schepselen, die slechts even geboren worden om ons toe te roepen: ziet hoe schoon zijn wij gevormd, ook voor die weinige oogenblikken! - Wij zouden zoo zeggen - 't kon wel wat minder - 't is niet der moeite waard voor zoo korten duur - doch de groote Schepper heeft ze niet te gering geacht om ze volmaakt uit te werken tot in de verborgenste deelen en de kleinste bijzonderheden. Ik versta u nu heel wel, lieve bloemekens - al wat ik doe zal ik trachten zoo goed mogelijk te doen en volkomen te voltooijen.

Zoo spraken de meisjes dagelijks; al hetgeen haar omgaf ten nuttigste verwerkende tot hare oefening en

beschaving. Wie alzoo het leven en de wereldsche zaken weet op te vatten, zal door de zigtbare dingen niet meer verstrooid en verijdeld worden in het gemoed - integendeel de stoffelijke dingen worden aan de hoogste behoeften dienstbaar gemaakt en tot voertuigen van groote waarheden en in oefenings en ontwikkelingsmiddelen herschapen voor verstand en hart. In welke betrekking of toestand men zich dan ook bevinden moge, men vindt overal zijne leermeesters, zijne opwekkingen en zijne aansporingen ten goede.

Met zulk een door hemelsch licht verhelderd oog zag NANNY om zich heen. Niet als een naargeestige dweepster, die door de wereld bedrogen zich voor haar verbergt en haar veracht, omdat zij haar heeft teleurgesteld; maar als eene Christin, die de wereld gebruikt en geniet als niet misbruikende - en het lief en leed des levens uit de hand des Hemelschen Leidsman ontvangt als vormingsmiddelen voor eene hoogere wereld. Van dit vriendelijke licht harer ziel deelde zij milde stralen aan DINA'S donker harte mede, en het was of de zachtere stemming de meerdere helderheid des geestes haar somber gelaat verfrischte, verjongde en veraangenaamde. Verscheidene weken had zij reeds bij NANNY getoefd en de tijd der scheiding kwam nader. Zigtbaar drukte dit denkbeeld het arme meisje neer, hoeveel moeite zij ook deed door dankbare erkenning van al het goede hier genoten, zich te sterken tegen den schok, die de verwijdering haar geven moest van iemand, die zoo diep in haar gemoed was doorgedrongen en er zoo krachtig en weldadig op ingewerkt had, dat het haar ten blijvenden zegen voor haar volgend leven zou worden.

Geheel onder dien indruk, zeide zij des daags voor haar vertrek, als zij met NANNY alleen zat te werken.

- Met vreezen en beven verlaat ik u lieve vriendin - met vreezen en beven, niet enkel om de pijn die de scheiding mij zal kosten, maar door de angst dat ik al het goede weer verliezen zal, wat ik hier mogt opzamelen. - O het is iets anders met u over de dagelijksche verzoekingen te spreken, die ons doen struikelen, dan er onverhoeds door aangevallen en omringd te worden. Bij uwe kiesche en hartelijke bejegening voel ik mij tot liefde en dank gedrongen, maar tegenover mijne huisgenooten, die er vermaak in scheppen mij te plagen en op te winden tot heftigen toorn - die mij onverschillig en minachtend bejegenen, mij hard vallen om elke te kortkoming en den spot drijven met mijne zwakheden - hoe dat alles te dragen - te overwinnen.

- Wij willen ons tegen elken levensstrijd biddend wapenen met het vaste voornemen om ons door het kwade niet te laten overwinnen, maar het kwade te vermeesteren door het goede - antwoordde NANNY - De botsing van uiteenloopende karakters in den huiselijken kring, is de uitnemendste kampplaats en leerschool voor de beoefening van alle christelijke deugden. De langmoedigheid, de goedertierenheid - de vergenoegdheid - de inschikkelijkheid - de voorkomenheid - de minzaamheid - de bescheidenheid - de erkentelijkheid en wat niet al, wordt ons hier dagelijks ter beoefening geboden; en wie het dagelijksch kruis der zelfverloochening niet op zich nemen wil, en den Heiland nadragen - d i e k a n z i j n d i s c i p e l n i e t z i j n - die wordt niet gelouterd, niet geheiligd -

integendeel, die eigen zin en hoofd en lust wil volgen en steeds op den voorgrond stellen - die kan zijn huis wel tot een hel, maar nooit tot een leerschool maken - die kan soms wel eigen neiging botvieren, maar om later naberouw en onrust te oogsten bij de onvoldaanheid van het hart en het verwijt van het geweten. De wrijving van karakters in den huiselijken kring is van onberekenbaar gewigt voor de ontwikkeling van ons innerlijk leven, en is door God bestemd om ons tot zelfkennis en de naleving van de wetten der liefde te leiden. Het is onze Hemelsche Vader ernst met onze heiligmaking. Wij vergeten telkens dat wij gevormd en opgevoed moeten worden. Hij, onze trouwe Leidsman vergeet het niet, en ontvlugten wij de leerschool; willen wij eigen wegen bewandelen; gelooven wij het in andere levensverhoudingen beter te zullen hebben - wij krijgen dan soms onder eene geheel andere gedaante toch het zelfde leerboek terug om telkens weer van voren af aan te beginnen aan het A.B. van het christelijk leven - g e l o o f , h o o p , l i e f d e , z e l f v e r l o o c h e n i n g ....

Hoevele jongelieden ziet men de onaangenaamheden van het huiselijk leven in het ouderlijk gezin ontloopen. Zij gaan als JONAS eigenwillig scheep; maar de Heer verwekt stormen over hen. Zij worden in de volle zee geworpen en vinden daar hun groote visch die hen opslokt en toch weder aan land brengt, waar zij niet wezen wilden! - Hier ziet men jongelieden onder vreemden gaan, om van die vreemden door harde lessen gedwongen te worden tot hetgeen, waartoe het zacht vermaan van verwanten niet had kunnen brengen. Elders ziet men huwelijksverbindtenissen zoeken en sluiten om

van positie te veranderen, en van huisgenooten bevrijd te worden, wier gebreken lastig waren - maar gebreken botsen het felste op gebreken - op deugden stuiten zij af - ja, bij volhardende liefde en geduld vallen zij eenmaal magteloos neder.

Hij die aan de gebreken zijner huisgenooten nooit iets anders dan gebreken heeft tegen gesteld, hoe wil die op hunne verbetering hopen? - Maar stel er zelfverloochening, geduld, onderwerping, voorkomende liefde tegenover - en gij zult u zelven en anderen een bron van heil geopend zien in die zelfde strijdigheid van aanleg, inborst en neigingen, die bij voortdurend misverstand zoo menig huiselijk leven vergalt. God vormt, ontwikkelt en loutert ons door menschen; daartoe bestemde hij al die uiteenloopende betrekkingen en banden die menschen aan menschen verhechten voor langen of korten tijd.

- Het is intusschen vrij wat aangenamer om door de deugden der menschen gevormd te worden en door hunne liefde, dan door hunne gebreken! - hernam DINA met een zucht - Ik wil al vast mijn best wel doen om eigen nut en oefening uit de verkeerdheden mijner huisgenooten te trekken, al zie ik ook nog geen kans hen te verbeteren.

XII.
Wederzien.

Ik had drie jaar in I n d i ë doorgebragt, toen mijn gestel onder den invloed van het klimaat begon te lijden, en van nu aan sleepte ik treurig mijne dagen voort. Ik dacht er aan, den raad der geneeskundigen op te volgen en naar het vaderland terug te keeren, maar dan vreesde ik dat de terugkomst na een zoo kort verblijf mij onder een schijn van veranderzucht mogt brengen en ook inderdaad in menig opzigt voor mijne tijdelijke vooruitzigten nadeelig zou zijn. Zoo wankelde ik en kon niet tot eene keuze komen, toen een tijding uit het vaderland den laatsten stoot aan mijn verlangen gaf om weder te keeren.

De oude SCHRAPER was overleden en SNORK had zich in zijne plaats van een ander deelgenoot voorzien, die mij mijne betrekking hoogst onaangenaam en zoo weinig voordeelig maakte, dat ik wenschte van de firma los te worden. Waartoe dan langer eene scheiding, die mij zoo zwaar viel, een verblijf in een land, dat wel schoon was, maar mij niet gunde die schoonheid met een blij hart en een helder oog te genieten.

‘Terug naar het vaderland!’ - juichte mijn hart. -

Terug ja - maar naar een onderhuis, dat nu geen ouderhuis meer zijn mogt - doch waar eene trouwe zuster mij toch hartelijk welkom heeten zou.

Mijns vaders voorgevoel had hem niet bedrogen; wij zouden elkander hier beneden niet weder zien. God vervulde zijn wensch; zijn doodstrijd was zeer kort en het ligchaamslijden, dat hij zoo gevreesd had, zeer gering. Omringd van eenige zijner zonen, ontsliep hij tijdens mijne terug reis kalm en zacht, terwijl hij de handen zegenend op het gebogen hoofd zijner geliefde dochter liet rusten.

Ik vond NANNY alleen, hoewel DECIMUS en ADÈLE bij haar gelogeerd waren. DECIMUS was juist op het punt van ten zevendemale te verhuizen, terwijl PRIMUS zijn vijf en twintig jarig verblijf op L i n d e r l o o dacht te vieren!...

Wat was er veel gebeurd - wat was er veel te verhandelen, te vragen en te overleggen, over hetgeen ons zelve en onze naaste verwanten betrof - en toch zoo als wij aan den blanken haard zaten, was het, alsof er geen tijd lag tusschen mijn vertrek en mijn wederkomst. Hoe lieflijk was die droom en dat herkennen van al die kleinigheden in het oude huis. Ik had die herders en herderinnen op het behangsel willen omhelzen als vrienden mijner jeugd; ik wuifde dien jagerstoet mijn heilgroet toe, en het verheugde mij, dat die onbeweeglijke paauw op het schoorsteenstuk, zijn blaauwen boezem nog even trotsch ophief tegen de rondbeenige eendjes, die nooit te water gingen, hoeveel jaren de geduldige moeder hen ook reeds verbeid had. Dat onbeweeglijke, eens mijne kinderlijke erger-

nis, was nu mijn welbehagen. Het gaf mij rust. Hoe zoet was mij die welluidende stem van de fraaije staande klok in den gang; het was of de klank van onze tafelbel tot mijn hart doordrong met zoete ontroering - en telkens tot tranen bewogen, kon ik mij niet zat staren aan de duizend sprekende souvenirs, die mij omgaven. Die ledige leuningstoel van vader, dat huiselijk werkdoosje en het mandje, dat altijd onafscheidelijk was geweest van mijne moeder, dat alles stond nu daar als achtbare gedenkteekenen van het verledene en alles had een spraak en een hart voor mij.

Ruw en schendend scheen het mij dus toe, dat DECIMUS zich achteloos in dien eerbiedwaardigen zetel ging neêr vleijen en het ergerde mij onuitsprekelijk, ADÈLE de plaats der edele moeder te zien innemen.

Nadat zij mij met vragen over mijn leven in O o s t - I n d i ë n overstelpt had, legde DECIMUS mij boeken met cijfers en bladzijden met berekeningen voor, die op de regeling van den boedel betrekking hadden.

Ik smeekte hem mij te sparen en mij nog niet met al deze smartelijke zaken te overladen; maar hij antwoordde mij met de grootste koelzinnigheid.

- Broeder, men moet zulke dingen niet te pathetisch opvatten - het verwondert mij inderdaad, dat gij, als man van zaken, niet terstond onderscheidt, dat het hier niet ons gevoel, maar onze beurs geldt en waar het ons belang raakt mag het gevoel onze berekening niet doen falen.

- Ik heb nog niet geleerd mijn gevoel weg te cijferen - ontsla mij, bid ik u, van bemoeijingen, die mij nog al te pijnlijk vallen en laat ik ten minste eerst mijne krachten mogen verzamelen.

- Wij hebben geen tijd te verliezen - het is noodig, dat wij ons vooraf onderling verstaan, voor de anderen aankomen. SEXTUS en QUINTUS zullen morgen verschijnen; ik heb volmagt van PRIMUS en SECUNDUS, en verwacht nog brieven van NONUS en OCTAVUS, voor dat van avond de notaris komt. Wij die hier te zamen zijn moeten ten minste ééne lijn trekken, want de verdeeldheid is reeds groot genoeg.

- Verdeeldheid? - vroeg ik verbaasd - verdeeldheid over de eerzame nalatenschap onzer eerbiedwaardige ouders! - Welk een gruwel, liever deed ik van alles afstand dan hunne nagedachtenis aldus te schandvlekken.

- Gij zijt zeer edelmoedig - doch al wildet gij uwe bijzondere belangen aan den vrede ten offer brengen - de regten van anderen zijn daarmede niet gewaarborgd.

- En voor die regten moet gewaakt en gestreden worden - verzekerde ADÈLE met zalving.

- Mij dacht dat alles zonder strijd en met onderlinge schikkingen te vinden zou zijn.

- Wie is vroom, als er eene erfenis valt te deelen! - merkte SEPTIMUS wijsgeerig aan.

- De gevoelens waren van den beginne af op eene treurige wijze verdeeld over deze aandoenlijke aangelegenheden - ging ADÈLE voort. - Op het eerste berigt van het doodsgevaar des geliefden vaders ben ik toegesneld om den vrede te bewaren...

- Om op de erfenis te passen! - mompelde DECIMUS met een boosaardigen blik op onze schoonzuster.

- Mij dacht dat was in elk opzigt het beste - Want ziet ge, NANNY is jong - SEPTIMUS onbedreven in za-

ken - het bijzijn eener oudere zuster was noodig - de positie van zulke jongelieden was te moeijelijk, had geen houding. - Hoe moeijelijk ik mij dan ook aan mijne eigene bemoeijingen te 's H a g e ontscheuren kon, ik heb alles opgeofferd om hier te zijn en te blijven tot alles zal zijn afgeloopen. De jongelieden zijn door mijn bijzijn als verantwoord en hun taak werd er aanmerkelijk door verligt - niet waar lieve?

NANNY sloeg een pijnlijken blik op mij, die mij zeide: - Och ware ADÈLE toch honderd uren van hier gebleven.

- Want wat is er van een sterfhuis - ging ADÈLE voort - oogenblikkelijk na het sterfuur des onvergetelijken ontslapene is al wat er overblijft gemeen goed - niet waar? - (niemand gaf eenig toestemmend teeken) - en ons allen even na - alles had onderling in liefde en vrede moeten gevonden worden... maar...

- Alle dingen dienen naar regt en met orde gereeld te worden - merkte SEPTIMUS puntig aan.

- En daarom moest dan niet elk met zijn 'zwak hier voor en zwak daar voor' - voor den dag komen - gromde DECIMUS - die gelijk ik nu duidelijk bemerkte, als bewaker van ADÈLE was opgetreden, die voor al wat fraai en kostbaar was een buitengemeen 'z w a k ' had.

- Voor sommige eerbiedwaardige familiestukken heb ik een groot zwak - hoorde men haar gedurig betuigen - niet om de waarde - o neen - maar om het aandenken - O lieve NANNY wat zou ik onuitsprekelijk gelukkig zijn als ik dien gouden vingerhoed en dat naaldenkokertje uit dat werkdoosje mogt hebben - dat vingerhoedje, dat zij aan haar lief vin-

gertje heeft gehad - die naaldenkoker - die schaar - die zoo dikwijls in dat lieve handje is geweest!.... Een ander heeft mogelijk niets aan die dingen - maar dat is nu zoo mijn zwak - ik stel prijs op souvenirs - En dan die schildpadden bijbel met die twee sierlijke sloten, daar zij altijd mede naar het bedehuis is opgegaan, waarop hare vrome oogen zeker menig stil traantje hebben doen neder vallen! - wat zou ik daarop gesteld zijn - Ach! voor een ander heeft zoo iets geen waarde - maar voor mij! - en zij vouwde hare handen met diep gevoel - voor mij! - alleen om de dierbare onvergetelijke bezitster.

- Zoo zal het NANNY bovenal wel gaan - voerde ik gemelijk de hebzuchtige vleemster te gemoet.

- O ja ongetwijfeld - hernam zij, maar de lieve NANNY heeft reeds zooveel souvenirs ontvangen! dat zij ons allen nu voor is. En dan zijn er ook zooveel dingen waarop een jong meisje geen zwak heeft - want ADÈLE deed al haar best ons als jonge onmondige kinderen te behandelen, hoewel ik, de jongste der familie, reeds de drie kruisjes achter mij had - Wat gaf ik als jong meisje om fijn porselein of keurig damast! - Doch nu heb ik groot zwak voor die dingen - zoo als voor die beelderige pullen, om maar eens iets te noemen. Zie, ze zijn wat onhandelbaar, ze zijn wat groot - overal kunnen zij niet geplaatst worden - bij ons zouden zij zoo goed staan -

- Gij moet u omtrent zulke dingen dan maar met de broeders verstaan, als alles zal getaxeerd zijn - dan kunt gij tegen taxatie overnemen...

ADÈLE liet echter niet onduidelijk doorschemeren, dat zij voor de bewezen diensten der laatste weken

op een bijzonder geschenk rekende. - DECIMUS zorgde intusschen wel, dat alles onaangeroerd bleef.

Gelijk hij voorspeld had verschenen des anderen daags Professor SEXTUS en QUINTUS. De laatste was juist kortelings van eene badkuur terug gekeerd, die zijn spleen wel niet geheel had genezen, maar toch een einde maakte aan zijne ziekte periode. Hij kon weêr preken zonder levensgevaar - en zijn langdurige afwezigheid zoo wel als de ontzettende geruchten omtrent zijne doodehjke kwalen, hadden de kwijnende belangstelling des publieks weer opgerakeld en de booze wereld, die in zijne tijdelijke werkeloosheid niet anders dan eene kunstenaars coquetterie geliefde te zien - erkende de volmaakte réussite van zijn c o u p d e t h e â t r e - want QUINTUS gaarde meer lauweren dan ooit.

- Daar moet een partijtje Fransche wijnen voorhanden zijn - was het eerst wat hij zeide - die bijzonder voor mijn gestel zouden passen. DECIMUS trok achter zijne hand een scheven mond en staarde hem met wijd geopende oogen vol argwaan aan, terwijl hij naïf voortging:

- Alle wijnen dienen mij niet - maar deze is het juist die mij is voorgeschreven en waar men hier niet altijd even gemakkelijk kan aankomen.

- Alles tegen taxatie! - hernam DECIMUS laconiek - met de stille zegepraal van iemand die in de volle bewustheid is van zijne gewigtige tegenwoordigheid.

SEXTUS was intusschen druk bezig met de fraaije boekenkasten te meten en te berekenen, welke het best in zijn huis te verpassen zouden zijn.

De taxatie was nog niet ten einde toen er iemand verscheen, die zeker nog oneindig minder dan ADÈLE

geschikt was, om eene familie zaak tot een vreedzamen afloop te leiden. Inderdaad er ontstond eene algemeene ontsteltenis toen zuster SOPHIE binnen trad - Zij was eensklaps op de hoogte der zaken.

- Een oogenblikje geduld - zeide zij de taxateurs staande houdende en den een vrij driftig zijn lijst afhandig makende - laat zien, ik ben een ervaren huisvrouw en ken beter de waarde van halfsleet goed dan al die mannen.

- En deze beide dames? - vroeg SEXTUS hoffelijk op NANNY en ADÈLE wijzende.

- O - wat die aangaat, NANNY is een jonge juffer, die van de huishouding al niet veel meer zal weten dan thee en koffij schenken - en ADÈLE is eene vrouw naar de wereld, die meer van de gezellige pligten der salons dan van de waarde van oud huisraad kent - Laat zien - Wel lieve hemel! - Welk eene taxatie! - al het oude goed tegen nieuw gerekend! Dacht ik het niet? - Tien gulden! - Is dat deze tafel? - zij is nog geen vijf waard! - Dit ouderwetsch penduletje? - vijf en twintig gulden! - Ik wil het nog voor geen tien hebben, ofschoon het mij wel te pas zou komen.

In dier voege doorliep zij de gansche lijst met klimmende ergernis, alles te hoog berekend vindende wat zij gaarne had willen hebben en daarentegen alles veel te laag wat zuster ADÈLE'S ‘zwak’ was -

- Dat gaat hier niet met regte dingen toe! - riep zij haar hoed met drift afzettende, om te bewijzen dat zij de zaak meer op haar gemak dacht te onderzoeken - Ik zie wel dat ik de reis er wel uithalen zal. ‘Wie het digtst bij het vuur zit warmt zich het best’ zegt het spreekwoord - en zij die als wij niet onze negen kinde-

ren in een achterhoek zitten, wij zouden mooi misdeeld worden; maar ik zal er een stokje voor steken - ik kom op voor mijn man en mijne negen kinderen.

- Dat is alles lief en trouw van u, beste - hernam ADÉLE, die de houding van een slagtoffer begon aan te nemen - maar vergun mij op te merken, dat al de met kinderen gezegende broeders vrij wat voordeden genoten hebben, juist door de talrijkheid van het gezin. Negen kinderen - dat zijn ook negen verjaardagen - Wij behoeven elkander niets te zeggen lieve beste! - maar elk weet wel wat grootvader en grootmoeder al in die negen spaarpotjes offerden.... En zij die geene kinderen hadden, kwamen daar dus veel bij te kort. Dat is alles van het onze toch maar afgegaan....

- Van het uwe afgegaan! - viel SOPHIE haar in de reden - van het uwe? - Als of een mensch geen baas bleef van zijn goed zoo lang hij leeft!... - Wij vreesden het ergste van de heftigheid onzer schoonzuster en stemden gelukkig daarin allen overeen om haar tot bedaren te brengen - doch al wat wij bijbragten om SOPHIE te stillen, scheen eene tegenovergestelde werking op ADÉLE te oefenen; want toen SOPHIE geheel tot kalmte gekomen was zonk ADÉLE in onmagt neêr.

- Dat is nu enkel omdat zij haar zin niet kan krijgen - verklaarde SOPHIE - ik weet wel wat zenuwen zijn! - Doch niemand begeerde een physiologisch of phychologisch onderzoek naar de geheime bronnen van dit zenuwverschijnsel, en met koud water kwam de bezwijmde weder tot bewustzijn. Doch naauwlijks waren wij deze ontsteltenis te boven of eene nieuwe ontploffing wachtte ons. SOPHIE was intusschen met de lijst der getaxeerde goederen naar den kelder

gegaan en vond QUINTUS juist bezig de Fransche wijnen in te pakken.

- Daar moest ik nu niet op zijn aangekomen! - riep zij zegevierend - weg waren de flesschen geweest - zij staan niet eens op de lijst!....

- Wees gerust - SOPHIE - zei SEPTIMUS goedig - 't is immers alles tegen taxatie -

- Wat taxatie! - die nog door niemand is aangenomen en daar ik nooit in bewilligen zal - ik sta hier voor het regt van mijn man en negen kinderen -

Daar SEXTUS en QUINTUS allengs ook hunne deftigheid verloren hadden, liepen de oneenigheden zoo hoog, dat de taxatie geheel verworpen moest worden en er van eene publieke verkoop gesproken werd. Hoe groot mijn afkeer van dit besluit ook in den aanvang zijn mogt, daar de geschillen op geen andere wijze tot vereffening schenen te kunnen komen - poogde ik er mij mede te verzoenen.

- Het geeft de zuiverste deeling! - riep DECIMUS - anders heeft de een zwak voor de boeken en de andere voor de kasten; deze wil pullen en gene begeert pellen - de een acht zich verongelijkt en meent dat anderen zijn bevoorregt - alles moet maar van de hand gedaan worden.

Ik begreep nu eerst regt, hoe veel de dood mijner ouders had veranderd. Ik had het eerwaardig ouderhuis dan slechts weder gezien om het te zien ontruimen en voor altijd vaarwel te zeggen. Zou dat stille heiligdom worden ontwijd door al den jammer van een koopdag, om met alles wat er in was over te gaan aan vreemden, voor wie die wanden stem nog taal zouden hebben? - Mij zeiden zij zoo veel en die

vleemden zouden alles verdeelen en versnipperen wat hier éénheid, een harmonisch, een organisch geheel, zou ik willen zeggen, gevormd had.

- 't Zou toch te gek zijn, dat NANNY en SEP in dit groote huis bleven wonen - antwoordde DECIMUS op mijne mijmering.

- Gij hebt volkomen gelijk - hernam ik - maar dit neemt niet weg, dat ik het onaangenaam vind, dat het geliefde ouderhuis nu voor altijd door ons ontruimd zal worden te meer dat ik daaraan nog geheel niet gedacht had.

- Niet gedacht? - viel ADÈLE in - Welk een onderhoud, welk een kostbare leefwijze zou dit na zich slepen. Lieve! gij kunt wel met minder toe.

- Ja, dat is zeer waar - antwoordde ik half droomend - doch mijn hart bleef nog weeklagen, terwijl DECIMUS de wijdloopige berekening van alle onnoodige onkosten begon op te sommen en tevens al de winsten van bezuiniging - alles met behulp van zijn lang uitgestrekten wijsvinger, die ons ons levensdeel afbakende en ons de levensvreugde toetelde, naar de mate waarin wij onze uitgezuinigde penningskens oppotten zouden.

Ons deftig familiehuis zag dan den gruwel der verwoesting naderen - het scheen te midden van het gewoel te treuren over de verlating die aanstaande was - en hoe bang het NANNY en ROB daarbij ook om het harte werd - zij overleefden het... en SEPTIMUS maakte er het beste vers op, dat hij ooit heeft voortgebragt - omdat het zuiver aan zijn hart ontvloeide.

Onder al deze omstandigheden had NANNY eene bewonderenswaardige stilheid bewaard. Zij was altijd

vriendelijk en welwillend jegens allen gebleven, maar had zich zooveel mogelijk aan de geschillen onttrokken en elk zooveel wijsheid en dwaasheid laten uitkramen als hem goed dacht, zonder merkbaar in haar gelijkmatigen gang gestoord te worden, ofschoon ik menigmaal een traan onder hare donkere wimpers zag wegschieten.

- Deze storm zal weldra over mijn hoofd zijn voorbij gegaan - ik vermag niets tegen den stroom en wil er mijne kleine krachten niet op verspillen, die mij na den afloop der zaken, als alles in mij en om mij tot bezinken komt, hoog noodig zullen zijn, zeide zij tot mij, en ik verstond haar.

Wij kwamen verder met SEPTIMUS overeen, om te zamen een klein huisgezin te vormen en op het land te gaan wonen. Gelukkig vonden wij al spoedig een allerliefst optrekje in eene schoone streek van G e l d e r l a n d en daar hoopten wij tot verademing te komen.

XIII.
Zonder god.

Daar wij onze tent niet ver van L i n d e r l o o opgeslagen hadden, was een van mijn eerste togten naar onzen oudsten broeder. PRIMUS zag er beter uit dan ooit en jufvrouw STIPPEL begon vet te worden. TRIENEKE had de natuur haar tol betaald en werd door een jonger exemplaar van dezelfde soort vertegenwoordigd. De lanen van L i j s t e r b o s c h waren weêr met hoog gras begroeid en de bloemperken stonden vol onkruid; slechts de wilde rozen tierden welig om het verlaten huis. Sedert den dood des ouden generaals was WOUTER met zijne jeugdige moeder te P a r i j s en BRAM haar getrouwe slaaf geweest - tot hare caprice hem meedoogenloos van zich had gestooten. Nu doolde hij in den winter van de eene groote stad naar de andere, terwijl men hem des zomers aan de badplaatsen zag verschijnen met dat vervallen gelaat, nog zoo belangwekkend in de verarming - met dat levendig, nu zoo rusteloos oog, dien vriendelijken mond, nu

zoo wrevel en bitter. Zijn eenig vermaak scheen het te zijn een oogenblik te schitteren als een lichtverschijnsel - en te verdwijnen zoodra hij de aandacht aan zich geboeid had, om elders hetzelfde spel te herhalen, en altijd met denzelfden onlust te laten varen, om in zijne walging van de wereld, waarvan hij oververzadigd was, arm en ellendig terug te zinken.

Aan hem dacht ik met smart, terwijl ik omzwierf in de verlaten wildernis, die een lusthof had kunnen zijn. Was alles wat mij hier omringde geen beeld van dit, van elk verwoest leven... Toen droomde ik mij terug in kindsche dagen; ik zag mijne kleine HULDA verward in de braamstruiken - ik doorwaadde de beek voor haar, om hare kevers te redden en bloemen van de overkant in zegepraal haar aan te bieden - ik zag haar tengere leden huiveren bij de nadering van het statige dennenbosch - ik zag haar oogen fonkelen als haar levendige fantasie heirlegers mij wees in de drijvende wolken - en waar was nu die kleine Fee van het bosch, wier nabijheid haars ondanks zoo noodlottig voor mij was geworden. Zij was ver van deze liefelijke tooneelen harer kindschheid. Kort na mijn verblijf aan haar huis was hare moeder gestorven en haar vader had haar aan een rijk man uitgehuwd. Wat zou het leven haar geboden hebben? - vroeg ik mij zelven af - zou zij het christendom nader zijn gekomen - of zouden de christenen zelve haar er verder van heen hebben gedreven door hunne onchristelijkheid?... Zou dat hart voldoening vinden in het bont gewemel der wereld, in het genot van weelde en overdaad? - Zoo vroeg ik weemoedig al de paden omdolend, waar wij eens hand aan hand hadden ge-

wandeld, en onwillekeurig rigtten zich mijne schreden naar de schoone plek, waar wij elkander het eerst hadden ontmoet. Maar op die plek zat iemand. Het was eene jonge vrouw; zij bukte zich om eenige keitjes uit het water te nemen - zij zag op.

- HULDA! - riep ik buiten mij zelven van verbazing - doch HULDA herkende mij niet of zij sprong op met een kreet, die meer afkeer dan vreugde verried, en ijlde weg.

- Blijf, ik smeek het bij de vriendschap onzer kindschheid. HULDA! ontvlugt mij nu niet als toen. Zij stond stil, zag mij smartvol aan en zeide:

- Nu niet als toen! - daartoe is te veel veranderd!...

En inderdaad - indien niet de plek zelve en al mijne herinnering tot de herkenning hadden mede gewerkt - ik zou haar niet herkend hebben, zoo ontzettend was HULDA veranderd. Haar prachtig schoon was reeds voorbijgegaan; haar groote oogen waren dieper weg gezonken en hadden den zoeten fluweelgloed verloren - vermoeid en dof flikkerden zij soms met een ongelijkmatig licht, terwijl al hare scherpe trekken van de verwoesting door lijden of door hartstogt getuigden.

- Ik wilde hier alleen zijn! - zeide zij, mij met kouden trots aanziende.

- Ik wenschte met u de herinneringen te mogen deelen, die dit oord in ons gemoed moet opwekken.

- De mijne zijn met te veel alsem gemengd - dat wrange zult gij mij wel alleen willen laten genieten.

- Kan het door de deelneming eens vriends niets van het bitter verliezen?

- Deelneming? - eens vriends? - herhaalde zij schamper - dwaas die er aan geloofde. Kunt gij mij

daar nog van spreken ROB - gij, die ook wel weet wat vrienden beteekenen?

- Helaas, ik beken dat men meer lijdt in zijne vrienden dan in zijne vijanden.

- Er is dus in den grond al weinig verschil tusschen die beiden, niet waar? - althans zoo is mijne ervaring.

- Kom HULDA, zei ik, om haar kalmer te stemmen, want zij was zeer opgewonden - laat ons nog eens de breede beukenlaan afdwalen, die ons altijd zoo opgeruimd maakte.

Zonder daarop te antwoorden volgde zij mij derwaarts - een smartvolle blik naar het vriendelijk beekje heenslaande, dat zoo kalm onder het lommer verscholen, zijn stillen stroom voortkronkelde, om duizend bloemen te drenken, die zich spiegelden in zijn zilveren golfjes; en het verheugde mij, dat haar geschokt gemoed nog niet voor den zoeten indruk van dit eenvoudig liefelijk schoon gesloten was.

- Wat voerde u op deze plek ROB? - vroeg zij zoo streng, alsof zij het mij verweet.

Ik deelde een en ander van mijn lotgevallen mede en eindigde met te vermelden, dat ik eenigen tijd bij mijn broeder dacht te vertoeven, doch naauwelijks had ik PRIMUS genoemd of een minachtelijken trek ontsierde haar gelaat, terwijl zij met wrevel zeide:

- En hij ook - hij moest zijn aandeel nog tot de volle maat toedoen, welke uw liefderijk volk den kinderen Israëls toemeet. Zoo er waarheid, zoo er werkelijkheid en kracht was in uwe leer - moest dan de leeraar niet in de eerste plaats de drager van die waarheid wezen. Indien het mogelijk ware wat uwe schrif-

ten eischen - zou dan de voorganger haar niet allereerst in beoefening brengen?

- Meent gij dan dat mijn broeder zijn geloof met zijne werken weerspreekt?
- Ik heb dit ondervonden.
- Ondervonden? vroeg ik verrast.
- Ik had jaren lang zijn bijbel, dien gij mij gaaft - ik wenschte hem dien terug te geven voor ik het dorp zou verlaten. Mijne moeder was gestorven - ik had u zoo vaak van uwe moeder, van uwe zuster hooren spreken als of aan de christen vrouw de gave der vertroosting aangeboren moest zijn. Ik herinnerde mij nog altijd de vriendelijke oogen uwer moeder, zooals zij mij aanzag, toen zij mij tot afscheid kuste en zooals zij mijne moeder de hand bood - Mij dacht die Christen vrouw in de pastorij moest ook iets van dien geest hebben - Ik herinnerde mij hoe gij vaak zoo aangenaam spreken kondet, dat het mij ruimer om het hart werd - en waarom zou uw broeder niet iets dergelijks vermogen? - Om uwentwil had ik hem vaak pogen te ontmoeten; altijd vermeed hij mij, of kon hij mij niet ontkomen, dan sneed hij snel alle onderhoud met mij af, als schaamde hij zich dat iemand merken mogt, dat hij met eene Jodin had gesproken. Maar thans was ik ongelukkig en sloeg ik in mijn smart weer een hoopvol oog op dat huis, als een lichtpunt voor mijn neêrgebogen hart. Onder mijne verwanten die weinig beschaafd en ontwikkeld zijn, was niemand die mij eenigzins begreep. Ik deed dus al het mogelijke om met de huishoudster uws broeders in aanraking te komen. Neen, ik zal niet herhalen de smadelijke blikken, die zij op mij wierp, de minachting

waarmede zij mij bejegende - Maar ik dacht: de leeraar zal door een edeler geest bezield zijn. Ik zal dit ellendig schepsel trotseren, haar toonen dat ik haar smaad belach. Zoo verzocht ik schriftelijk om een onderhoud. Het werd mij toegestaan - maar zonderlinger ben ik nooit ergens ontvangen. Het was of ik kwam bedelen. De dienstmaagd wist niet of zij mij zou binnenlaten al dan niet - en de prediker der liefde - hij zag verwilderd en wantrouwend mij aan. Ik vroeg hem of hij het boek nog kende.

- Hemel! riep hij - dat is het zeldzaam en kostbare exemplaar, dat ik zooveel jaren gemist heb! - En hadt gij dat! - En hij begon het boek te doorbladeren zonder mij verder aan te zien. Ik vroeg om eenige voor mij passende lectuur. Hij had niet veel voor mij, maar hij zou toch wel eens zien. Bij zulk een ontvangst was ik weldra zoo verlegen met mijne houding, dat ik opstond om te vertrekken. Ik ontving echter eenige drooge boeken, die ik naauwelijks doorlezen kon - Toch las ik ze omdat ik eenige wrijving van gedachten wenschte - maar het was mij niet mogelijk er hem over te spreken. Hij onttrok zich met zonderlinge schuwheid aan mij, en maakte het mij ondoenlijk met hem in een onderhoud te komen, hoeveel behoefte mijn geest en mijn hart ook in die dagen aan toespraak gevoelden, zooals ik onder de mijnen niet vinden kon. - Voor mij hadden de Christenen dus geen troost - geen heul - geen belangstelling. - Maar waar spreek ik van. De haat is wederzijdsch! - Is ze diep bij de Christenen - diep ook is ze geworteld in mijne ziel - en zij zeide dit met een zoo vlammenden blik, dat ik niet had te

twijfelen, hoe het haar te moede was, terwijl zij vervolgde:

- Zij hebben mij alles bedorven - alles ontroofd waar mijn hart zich aan hechtte om mij maar eene begeerte, eene zucht, eene liefde over te laten - die der wraak.

- Weet gij dan niet HULDA! dat de Heer alle verdrukten regt zal doen te zijner tijd.

- Ja, dat zal Hij! - riep zij fier - Hij zal vergelding doen door deze hand. Ik peins maar op den vlijmendsten dolk, op het snijdendste wapen - ik loer op een schoone kans - ik heb geduld - ik wed mijn wapen - ik oefen mijne hand - om regt te doen - wedervergelding - oog om oog en tand om tand - ziel voor ziel.... -

- Laat de wraak aan God, die een Regter is der gansche aarde, maar die ook eens over ons het vonnis vellen zal - waarbij het hem goed zal zijn, wiens zonden zijn vergeven, en wiens misdaad is uitgewischt. Ik bid u HULDA, laat af van de wraak! ‘De haat is een verrotting der beenderen’ - zeide de wijze koning - gij knakt uwe gezondheid en rooft de rust van uw leven.

- Rust - riep zij minachtelijk - rust is voor de zwakken. Rust is geen leven! - Woeling, strijd, worsteling dat is leven! - De onrust is mij behoefte, is mij genot! - Zonder heftige schokken kan ik niet meer leven! - Ik moet voelen dat ik leef - en ik leef niet zoo ik niet met al de stormen des levens blijf kampen - Ik moet voort. - Alles jaagt en bonst wat in mij is - Mij dorst naar mijn doel - naar mijne wraak - naar de schitterende wedervergelding, die ik mij heb toe-

gezegd. - Ja, al moest de wereld er van gewagen - al moet het mij het leven kosten... ik zal het bereiken - ja ik zal...

Daar stond de zwakke vrouw sidderend van woede, dorstend naar een wreede wraak, met dat sombere brandende oog en die verbeten lippen als een donkere schaduw van het bekoorlijke, aanminnige wezen van voorheen. Daar stond zij als zonder God in de wereld, ten prooi van al het woeden der driften, het folteren der smart. Ik behoefde haar niet te vragen w a t zij geleden had - ik zag genoeg h o e zij leed, en ik verstomde voor die wilde smart.

- Hebt gij nooit gehoord van Eenen die voor zijne beulen gebeden heeft?... vroeg ik zacht.

- Ja! - zeide zij schamper - Hij heeft ook gezegd: die u op den regter wang slaat, keer hem ook den linker toe - wie u den rok neemt, geef hem ook den mantel - maar de discipelen zijn wel wijzer dan dat zij zich aan zulk een dwaze moraal zouden houden. Ik heb het anders ervaren van de christenen! Zij zeggen: hebben wij den mantel, laat ons nu ook den rok bemagtigen en daarna ook huid en vleesch en been - en merg! - Hebben wij regts geslagen - zeggen zij - komt, nu ook nog links - en straks tot in het harte. - Maar zij zullen mij niet vergeefs gekweld en gefolterd hebben. - Ik zal volop vergelden - dat is mijne verlustiging - de eenige hoop, die mij nog aan mijn leven doet hechten.

- O HULDA, mijn hart weent over u en over de gevaren van uwen weg - Ja, ik had u liever in krankheid of druk gezien, dan aldus door wilde drift vervoerd - eene drift, die u zoo diep rampzalig maakt.

- O zeg dat niet ROB - sprak zij hartstogtelijk - daar is vreugde ook in den haat - daar is een genot in de wraak - daar is eene voldoening in elke drift. In elke heftige émotie, in elken magtigen prikkel is een zoet.

- Een zoet venijn met een eindeloos wrangen nasmaak - HULDA! - een eeuwig knagende worm, die niet kan sterven - een vuur dat niet kan uitgebluscht worden, maar u foltert! - O hoed u - hoed u voor eene daad, die een brandmerk in uw geweten zou nalaten. - En de daad zult gij niet verhinderen kunnen, waar gij de gezindheid blijft kweeken, eene gezindheid, die den mensch verlaagt, terwijl zij voorgeeft hem te verheffen tot een regter en een vergelder - eene gezindheid, die der vrouwe vooral onwaardig is - en zoo weinig met haar aanleg en bestemming overeenkomt, dat zij niet anders dan noodlottig voor haar zijn kan.

- O wat weet de wereld van onzen aanleg en de bestemming der vrouw! - riep zij bitter - de wereld die ons gestadig miskent en vernedert. Wat bekreunt zij zich om een vrouwen hart, een vrouwen leven.

- Er moge miskenning van vrouwelijken aanleg in onze maatschappelijke instellingen schuilen, HULDA - maar de maatschappij miskent de vrouwelijke deugden toch niet.

- Zij gelooft er niet eens aan, ROB! - en gij moet wel als een kluizenaar geleefd hebben om dit niet te weten.

- Maar dit ongeloof doet het wezen der deugd geenszins te niet. Kunt gij haar niet liefhebben om haars zelfs wille, omdat zij rein en liefelijk en edel is?

- Ja, zoo ik hier ware blijven wonen in kinderlijke onnoozelheid en landelijken eenvoud - zeide zij zachter met een weemoediger uitdrukking op het vervallen gelaat - ja, dan misschien - maar in het gedrang der wereld - bij het gedruisch van allerlei heftige aandoeningen verdwijnen die zoete kinderlijke droomen - en men ziet er op terug als op een verloren paradijs. - Maar dat is heen - dat komt nooit weder. - Andere geneugten belooft het leven! - Helaas! - wat heeft het mij geboden! - en wat is er van over in dit van een gereten hart? - Niets dan een dorst - een brandende dorst naar vergelding - naar wraak...

- Gij kweekt een hel in uw boezem, arme HULDA! - terwijl gij er een hemel kunt ontsluiten, zoo gij u zelve overwinnen kunt en - aan anderen vergeven....

- Vergeven! - riep zij minachtelijk - dat nooit! - vergeven is zwakheid - en ik veracht elke zwakheid...

- Neen HULDA, de wraakzucht is de belijdenis van de grootste van alle zwakheden - van die van geen verongelijking te kunnen dragen - vergeven is kracht - is heerschappij - is overwinning op onze vijanden - Vergeven is de goddelijkste handelwijs des menschen - en wat de Allerhoogste zich niet schaamt, zal wel voor het kind des stofs geen schande zijn.

- Zij staarde somber voor zich neer, trok wilde figuren met haar parasol in het zand, en zeide dof bij zich zelve:

- Gij voelt het niet branden - gij weet niet wat ik lijde - gij weet niet hoe zij mij gefolterd hebben.

- Kan het u verligten mij iets van uw lijden te verhalen - maar ik vraag niet uit nieuwsgierigheid.

Toen liet HULDA mij een blik slaan in haar duister

levensboek. - Ach met hoeveel verscheurde en bevlekte bladeren! Maar het staat niet aan mij die bladzijden in bijzonderheden te ontcijferen - zij behooren haar en haar alleen - ik mag slechts de ruwste omtrekken hier ontvouwen.

Haar leven was als dat van zoo menig ongelukkige, eene verwikkeling van allerlei strijdige hartstogten en woelende begeerlijkheden; nergens beteugeld door een hooger bewustzijn van een magt, die boven ons is, om ons haar wetten voor te schrijven of van eene liefde, die onze zelfzucht overwinnen kan. Jong, schoon en rijk begaafd - was HULDA door haar vader aan een vermogend man uitgehuwd, die voor haar hart en geest niets zijn kon en die haar leven ledig liet. Had zij zich niet aan het vaderlijk gezag kunnen onttrekken om een man te volgen, die haar niet begreep noch waardeerde, en die waar zij zich de moeite niet gaf iets voor hem te zijn, alras niet alleen onverschillig, maar zelfs vijandig jegens haar gestemd werd, en haar trots en eigenliefde strafte en krenkte zoo zwaar zijn wreed en stug gemoed het maar vermogt uit te vinden - Eigenmagtig beschikte zij nogtans over hare genegenheden en achtte zich geregtigd het ledig in haar leven aan te vullen, zoo als haar gekrenkt ijdel hart en de verzoekingen des levens het haar leerden. En altijd haar invloed gebruikende waar het haar was verboden, versmaadde zij de aanwending daarvan, waar haar die pligt ware geweest. Zoo was zij weldra verstrikt in een reeks van rampzalige verwikkelingen, in een doolhof van intrigues vol arglistigheid en bedrog en geveindsheid om een flikkering van levensgenot na te jagen op verboden grond - En dat alles zonder

leedwezen, zonder schaamte, zonder rouw, bij het zelfbedrog van een sluimerend geweten, van een door drogredenen en valsche beginselen verblind harte; en dat alles met den trots en de zelfbewustheid van eene, die zich in haar regt waant en aan niemand te verantwoorden heeft! - En die vrouw beklaagde zich over de wereld, die zij zoo volop gediend had - zij beklaagde zich over de maatschappij, die zij in het aangezigt had gehoond, spottende met hare hechtste grondzuilen - die vrouw beklaagde zich over hare natuurgenooten, omdat die even zoo vrijmagtig en moedwillig ten haren opzigte gehandeld hadden, als zij het had goed gevonden - en dat wilde zij wreken.... wreken door die zelfde kwellingen te brengen over hare wederpartijders, die haar zoo onlijdelijk voorkwamen.... omdat zij in den grond hares harten niet geloofde aan den Eeuwigen Regter - en geen deernis kende met degenen die zich aan Zijne ontzettende vergelding blootstelden - want alleen met dat geloof en met die deernis kan men vergeven en voor zijne vijanden bidden. Maar dit alles was voor HULDA verborgen - zij leefde en leed als zonder God in de wereld.... Zoo was de wereld haar ten God geworden - een afgod die zijn offer verslindt.

In somber gepeins naar de pastorij terug keerende, vond ik mijn waarden PRIMUS zoo ernstig bezig met de beschrijving en ontleding van zekere Epizoën, dat het scheen als of hij er nu al zijn levenskrachten op gezet had om te weten of deze soort van Mallophagen, die hij op de vederen van een katuil ontdekt had - een h a r t hadden!

Ja mijn lezer - een hart - Niet een zeker vat daarvoor tot hiertoe aangenomen, maar een echt en wezenlijk hart! - De geleerde wereld geloofde echter niet aan dat hart - PRIMUS geloofde er aan - en het insekt was er niet rijker of armer door!

Ik zag dan den natuurvorscher turen door zijne vergrootglazen, omfladderd van verscheidene fraaije vlinders, die in zijne kamer logeerden, en ik dacht daarbij over z i j n h a r t en over h e t m i j n e. Het zijne - zou het maar alleen voor Infusorien kunnen slaan? - Zou het zoo met boeken stof vervuld zijn, dat hij eene HULDA ijskoud had kunnen afwijzen, een dwalend schaap zonder herder - eene ziel zoekende naar licht in hare duisternis - en had hij die zooveel belangstelling stelde in het hart der Mallophagen dan niets gevoeld voor het hare? - Ik moest dat weten - ik moest doortasten of hij dan zijn echt menschenhart bij al die Epizoën had verloren en welke Parasiten er de edelste krachten van uitgezogen hadden.

- Ik heb HULDA gezien - zei ik zacht hem oplettend aanziende.

Hij verbleekte en zeide geheel verstrooid.

- Waar hebt gij haar gezien - wanneer?.... toch niet onlangs - niet hier?

- Zoo even.

- Wat deed zij hier - waar was het? zeide hij snel nog altijd in de microscoop turende.

- Op de plek waar wij als kinderen kennis maakten.

- Zonderling! ROB - zonderling - Hij scheen het hart der Mallophagen te vergeten en zag van de microskoop op.

- Zij beklaagde zich over u.

- Over mij! - zuchtte PRIMUS, en een hoog rood vloog over zijn eerlijk gelaat, terwijl hij verlegen voor zich zag en een penneveer begon stuk te plukken.

- Wat is het arme schepsel ongelukkig, PRIMUS!

- Verschrikt zag hij weer op en vroeg:

- In welk opzigt? - Is zij arm?

- Rijk naar de wereld - maar arm zoo arm als eene vrouw maar wezen kan door het verlies van alles wat edel, wat beminnelijk in haar was. Haar bekoorlijk schoon is verteerd door den gloed van ziedende driften, hare edele fierheid is in vermetelen trots - haar kracht in woestheid ontaard.... Ach waarom hebt gij haar niet onder uwe hoede genomen, toen haar hart nog open en heilbegeerig was, toen zij licht en troost bij u hoopte te vinden.

- Zocht zij dat bij mij ROB! - riep PRIMUS mij ontsteld aanstarende.... zou zij dat waarlijk gezocht hebben?

- Hadt gij haar althans wat minder terugstootend kunnen bejegenen en haar wantrouwen jegens de Christenen niet stijven door koel afwijzen.

PRIMUS drukte de hand op het hart, en terwijl zijne trekken pijnlijk werden, zuchtte hij:

- Och ROB - oordeel niet - ik kon niet anders - en diep bewogen riep hij: was ik ontrouw aan mijne verpligting - de mensch, de zwakke zondige mensch heeft den leeraar in den weg gestaan. HULDA was zoo jeugdig en schoon - zij geleek zoo sprekend op eene andere, die mij eens zoo dierbaar was geweest - alleen, hare bekoorlijkheid was nog grootscher meer bezield en wegslepend. Als zij de oogen tot mij ophief - doortintelden zoo jeugdige gewaarwordingen mijn borst - mijn eenzaam harte sprong op in vervoe-

ring en werd week. De aarde omkluisterde mij en de hemel rees verre boven mij! - Hoe zou ik van den geest getuigen, terwijl vleesch en bloed zoo heftig opwaakten? - Hoe zou ik de onzienlijke dingen prediken, terwijl het zigtbare mij betooverde? - Hoe zou ik haar naar het eeuwige opvoeren, terwijl het tijdelijke mijne vleugelen verlamde - Hoe zou ik getuigen van God - terwijl ik vervuld was met haar --- Vergeefs waagde ik den kamp - vergeefs beproefde ik de overwinning - het vleesch begeerde tegen den geest. - Daar bleef niet over dan de oogen uit te rukken die mij ergerden, de hand af te kappen en verre van mij te werpen. Toen ben ik koel, ja ijskoud geweest voor het arme kind - toen heb ik haar willens veronachtzaamd om haar van mij te verwijderen. - Hoe vurig ik haar heil ook wenschte - ik voelde mij onwaardig het haar te bereiden - want als ik haar hart had gewonnen - het zou voor mij zelven zijn geweest - en niet om des Heeren wil, - voor mijn eigenbatig gemoed, niet voor het Godsrijk. - En dat mogt - dat kon ik niet..... Maar zoo ik ooit voor mij zelven of voor iemand heb gebeden - het is voor haar geweest, dat God haar leiden mogt en hoeden en dat een onbaatzuchtiger hand haar eenmaal brengen mogt aan den voet van het kruis om vrede te vinden voor hare ziele.

- O PRIMUS! - riep ik uit - zoek gij vrij naar het hart in al wat leeft - ik heb het uwe hervonden, zooals ik het altijd heb gekend....

XIV.
Met god.

Ik had nog eenige zaken met den heer SNORK te regelen en trof hem in bijzonder goeden luim, opgewonden en luidruchtig onder het opsnijden zijner oude histories voor zijne nieuwe hoorders, waarbij P a g a n i n i en de B e r e z i n a niet ontbraken. Tot loon van mijn geduld, of welligt wel voor den luiden lach, die ik onder eenen ander niet meer bedwingen kon - drong SNORK zoo krachtdadig bij mij aan om dien dag ten zijnen huize te blijven, dat ik hem gehoor moest geven. Ik had toen en nog menigmaal daarna, ruimschoots de gelegenheid om de gemoedsgesteidheid der huisgenooten te vergelijken met de vroegere dagen - en waren er karakters die zich volkomen gelijk gebleven waren - er waren er ook die een treffende wijziging vertoonden. Merkwaardig kwam mij de verandering voor in het uiterlijk van DINA, omdat die zoo sterk van de veranderingen in haar innerlijk gewaagden. Hare ligchaams-

gebreken waren dezelfde gebleven, maar de vadsige, lustelooze houding, de loome achteloosheid der beweging was door het veerkrachtig streven, van een opgewekten geest verlevendigd tot meerder vastheid, juistheid en welvoegelijkheid. Vrijmoedig en rustig ontving zij mij; met eene aangename gemakkelijkheid sprak zij vriendelijk en goedwillig tot al de huisgenooten waar het noodig was - doch ook niet meer. Een bits antwoord van jongere broeders liet zij ongemerkt voorbijgaan. Het gaf aan haar gelaat geen misnoegde uitdrukking meer, noch eenige verbittering aan hare stem; geduldig verdroeg zij de schampere hekeltaal en de onkiesche aardigheden ten haren kosten van broeder JAN, en bescheiden antwoordde zij op de norsche uitvallen van SNORK, die nog niet geleerd had eenig verschil van meening uit te drukken zonder gramme woorden. O hoe moeijelijk maakte men haar den strijd - en toch hoeveel was zij niet gevorderd - hoe had die geest zich aan die ruwe steenen gepolijst, waaraan hij zich eenmaal zoo jammerlijk plagt te stooten. Hoe was zij opgeklommen langs al die struikelblokken, die haar den weg versperden tot een hooger standpunt van innerlijk leven, van ware zelfverloochening en heiligmaking. Maar het moest wel zeer veel gekost hebben, want zulke overwinningen worden niet behaald met ijdele verzuchtingen of met een ras verflaauwden moed - of een wilden greep, die straks weer loslaat. Zij worden niet bevochten dan met een diepen afkeer van het kwade, een ernstig leedwezen over elken misstap en een levendig gevoel van eigen zwakheid - niet zonder inspanning van alle krachten bij biddende volhar-

ding en zelf beheersching - niet z o n d e r G o d . Want DINA'S vijanden waren vele; vooreerst in haar de ingewortelde en lang getroetelde zelfzucht - buiten haar de vooroordeelen, de zwakheden en verkeerdheden van hare huisgenooten en verwanten, die eer schenen aan te wassen dan af te nemen. - Maar bij deze in en uitwendige vijanden voegde er zich nog één, die niet van de geringste soort was, omdat er zelf geen hoop bestond dien weg te nemen of ten onder te brengen. - Die lastige wederpartij was haar zwak en ziekelijk ligchaam. 't Zegt weinig kalm, vriendelijk, geduldig, opgeruimd te zijn bij een gevoel van ligchamelijk welbehagen, bij toereikende krachten voor de opgelegde taak; maar als het zwakke ligchaam door onaangename gewaarwordingen geplaagd wordt, die den blijden glimlach verbannen en een somberen smartelijken trek op ons gelaat werpen; wanneer men niet dan met verzameling van alle krachten, zich staande houdt, als het hoofd duizelt, de oogen schemeren, de hand beeft - en wij gedurig slingeren tusschen het bezwijken van afmatting en het opwinden tot overspanning - dan, ja dan is hij of zij sterk in den Heer, die steeds een vriendelijk woord heeft tegen de omstanders, geduldig is voor de lastigen, bedaard en opgeruimd bij veelvergenheid, onkieschheid en zelfzucht. O die zegepraal is groot - oneindig groot en zeldzaam. Het is de heerlijkste overwinning van den geest op het vleesch - het vleesch, dat steeds in vijandschap is tegen onze waarachtige reiniging en heiligmaking, dat zich door zijne begeerlijkheden en zijne kwalen steeds als onze wederpartij openbaart. Wanneer toch maakte eenige ongesteldheid

ons beminnelijk of stortte eenige pijn of kwaal ons edele gewaarwordingen in?

Het stond bij den ouden SNORK nog altijd vast, dat DINA niets wist, niets goed deed, tot niets in staat was. Dit denkbeeld was nu eenmaal de grondslag waarop al zijne uitspraken berustten. Hij gaf zich de moeite niet naar haar te luisteren, lachte haar in het aangezigt uit bij al wat zij voorsloeg en verwierp reeds voor hij nog gehoord had. Van dit standpunt was het hem onmogelijk eenige verandering, eenige verbetering of vooruitgang in haar zedelijk leven of verstandelijke beschaving waar te nemen - trouwens, dit waren ook voor SNORK geheel onbekende artikelen en zoo hij al aan het bestaan daarvan had geloofd, zou hij ze DINA toch ontzegd hebben. De zonen volgden hierin den vader getrouwelijk na en verdubbelden DINA'S dagelijkschen strijd.

- In niets heb ik mij ooit meer misrekend dan in mijne krachten ten goede - beleed DINA mij dan ook eens in een ernstig onderhoud. - Wel had ik voorzien te kort te zullen schieten - gedurig moedeloos te zullen verflaauwen en dagelijks te struikelen - maar zoo klein van krachten, zoo spoedig aan het einde van mijn geduld, zoo moeijelijk in het aanleeren van alle goed - neen, dat had ik mij bij de hartelijkheid van mijne begeerte om God te dienen, bij de opregtheid van mijn verlangen om den Heer te volgen niet voorgesteld. - En het is alleen door een elken dag vernieuwde gelofte om getrouw te blijven bij mijne keuze, ook al beantwoordde ik er nog zoo gebrekkig aan, dat ik niet lang van moedeloosheid ben terug gezonken tot de oude ellende. Maar een groote vreugde

is mij dezer dagen ten deel gevallen - een vurigen wensch heeft de Heer mij vervuld. Altijd te veel van mijn eigen krachten hopende, verwachtte ik dat ik op mijne huisgenooten meer invloed uitoefenen zou. Ik meende ook aan hunne verbetering te moeten beginnen. - Ach welk een inbeelding! - Hoe stonden mijn eigene gebreken mij telkens in den weg! Hoe versperden mijne zwakheden mij den toegang tot hunne harten! - Ik liet dan van hen af om alleen aan mij zelve te arbeiden - en zie, nu voegt de Heer mij een hunner toe, die het mij altijd het zwaarste plagt te maken - mijne zuster.... MARIE. Zij had het eerst de verandering in mijn gemoed bespeurd, maar zij had die ook luide bespot - en nu wil zij met mij strijden. - Onuitsprekelijk is de verademing en verligting die ik daardoor geniet - de troost en bekrachtiging die God mij hierdoor geeft bij mijne veelvuldige zwakheden. - Want ach, mijne ligchamelijke zwakheid staat zoo vijandig tegen mijne geestkracht over. Kalm te zijn als men sterk en gezond is zegt weinig, maar bij telkens te kort schietende krachten overvalt mij zekere gejaagdheid, die vaak tot angst, tot drift, tot toorn of tot ongeduld en moedeloosheid dreigt over te slaan. Het kan mij daarbij zijn als had ik een vollen beker door een gedrang te dragen. - O hoe gaarne zou ik zien dat ieder voor mij ter zijde week om mij een vrijen doortogt te laten; mijne eigen liefde eischt zulks al te dwaas - maar het is aan mij om mijn vaart te vertragen, voorzigtiger voort te treden, een omweg te kiezen en alzoo behouden door te komen. Maar o hoe vaak loop ik vast - hoe vaak snapt een druppel over de hoorden om al te snel een

stroom te worden. - Het groote wachtwoord op de levensreis is en blijft: waakt!

- Ik zie wel DINA dat gij dit geleerd hebt - sprak ik getroffen.

- Dat ik heb begonnen te leeren, verbeterde zij - want tot gedurige waakzaamheid komt men niet op eens.

Ik had gelegenheid om op te merken, dat zij het er reeds vrij ver in gebragt had bij haar ernstigen wil, om door te dringen tot de kern van het ware geestelijke leven - het wezen der godsdienst gemeenschap met God. - En wie daartoe geraakt, die zich vrij worstelt van de strikken en verwarringen van zijn eigen gemoed, los van het zinnelijk leven dat hem omgeeft - wie weet door te dringen en zich te verheffen tot de bron des heils, die zal nimmermeer dorsten en zelf wordt hij een fontein van levend water om ook anderen te laven.

Zoo weldadig was ook de zwakke verachte DINA in haar kleinen kring geworden door een leven met God.

XV.
Philanthropie.

- En uw broeder SECUNDUS is zoo naar O v e r i j s s e l getrokken! - zeide SNORK, met veel beweging een geelen zijden zakdoek uithalende om zijn nieuwen gouden bril te poetsen, terwijl ik in den kring van zijn gezin zat thee te drinken - hij had nu ook al zoo lang in dat Z e e l a n d gezeten - ik zou, als ik predikant was, wel van een veranderingetje houden; ik zou zoo van tijd tot tijd eens van g a r n i s o e n verwisselen willen - ha! ha! ha! - gij ziet dat ik nog altijd aan het groote leger verknocht ben. Maar wat ik eigenlijk zeggen wilde, mijn broeder heeft in O v e r i j s s e l veel grond en ik ben blij dat Ds. BOSTON mijn idée van landontginning zoo sterk drijft - want 't idée is en blijft van mij! - Ik heb al voor jaren gezegd - die grond moet productief gemaakt worden - maar mijn broer bleef doof. - 't Zou zooveel kosten! - hij stak ook liever zijn geld in een schip dan in een hei. - Doch daar komt nu Ds, BOSTON als: -

(- hoe noemt onze jurist het ook JAN? - want wij zijn geen latinisten - wij zijn maar eenvoudige kooplui -) als oeconoom-philanthroop - en doet in eenige jaren wonderen op de hei! - ja mijn oogen hebben het gezien, wonderen! - Want niet alleen zet hij de barre hei in 't groen, maar hij maakt beesten tot menschen en dat heet ik de kunst.... riep SNORK met een duchtigen slag op zijn knie.

- Beesten! - gromde FLIP (de tweede zoon van SNORK, toegenaamd: onze jurist), die zich met een vuurrood kleed als een Venetiaansche doge had uitgemonsterd. - Beesten, dat is gaauw gezegd.... maar niet zoo gaauw bewezen, 't Bewijs!.....

- Ja mijn jongen, maar dat bewijzen gaat bij mij niet op regtsgeleerde manier - maar volgens de praktijk of korte rekening, zoo als BARTJES mij geleerd heeft - en dan krijg ik tot uitkomst dat: bandieten, stroopers en struikroovers b e e s t e n zijn, bij een eerlijk mensch vergeleken. - Gij weet dat uw vader van krachtige taal en van krachtige middelen houdt. En dat zal ik b e w i j z e n ! maar kort en goed, - en al is Ds. BOSTON, gelijk ze zeggen, een geweldige dweeper - voor zijn werken wil ik hem mijn goedkeuring betoonen - niet met mooije woordjes! neen, neen, mijnheer - dat is alles maar kwik - de daden moeten spreken - als ik iets toejuich dan is het met klinkende munt! - en hiermede stel ik onzen vriend ROB ƒ10 ter hand! - tot aanmoediging van de onderneming zijns broeders - en hij legde het goudstuk met zekeren pedanten zwier voor mij neder.

- 't Is wel jammer, dat wanneer een dominé er zoo'n liefhebberijtje bij heeft, de gemeenteer zooveel

bij lijden moet - zeide de jurist, zijne dikke blozende wangen met zoo veel deftigheid opblazende, dat ik hem verbaasd aanstaarde. Al die diepzinnigheid was hem dan met zijn rooden samaar aangewaaid! - SNORK scheen de verwondering op mijn gelaat te lezen en begon op zijn voorhoofd te tikken, dat hij met elke nieuwe pruik nog een weinig grooter trachtte te maken, door het kunstige kapsel telkenreis kleiner te nemen en meer terug te laten wijken, zoodat het nu als een zwaluwennestje achter van zijn hoofd hing.

- Ja ja ROB - hij heeft dat - weet je - er steekt veel in dien stillen - hij heeft me voor niet zooveel geld niet gekost - maar ik heb er nu ook de eer en het pleizier van. - Want mijn zoon de jurist is overal in! overal moet hij bij zijn! Daar komt niets tot stand of ze trekken er hem in - vooral sedert hij zooveel aan de philanthropie doet.

- Een weinigje - hernam onze jonge menschenvriend met zeker neusgesnuif - men dient zich op de hoogte van zijn tijd te stellen - en dit is zoo al de aardigste liefhebberij voor gefortuneerde lieden.

- Want 't is een kostbaar ding - verzekerde SNORK. - maar ik moei er mij niet mee. Hij praat van soep, van volksbeschaving, van turf, van brood, weet ik het - van spaarbanken, van kousen, van hemden - maar ik moei er mij niet mee! - Ik stel een vaste som voor den arme en daarmee afgedaan! Maar mijn zoon is jong en loopt al die dingen na: havelooze genootschappen, luijermands vereenigingen, dieven-bekeerings maatschappijen, weldadige vergaderingen - je wordt er dol van tegenwoordig! Daar hoorden we nooit van toen we jong waren.

- Dat is de vooruitgang! - merkte de jurist met nadruk aan, terwijl zijne wangen weer dreigden te bersten - maar ik blijf er bij - het is voor predikanten altijd gevaarlijk als zij hun gemeente aan de lief hebberij opofferen.

- Hoe bedoelt gij dat - vroeg ik, begrijpende dat hij niet zonder oogmerk zoo bepaald op dat woord o p o f f e r e n drukte.

- Ja, ge moet mij niet kwalijk nemen - zeide hij met gemaakten schroom - ik bedoel maar - de predikanten beginnen dan zoo wat de hand te ligten met het preken. Ik ben nu niet heel kerksch - natuurlijk - als men gestudeerd heeft - zeide hij met zijn veelbeteekenend neusgeblaas, want het jonge mensch wist zijne verlichting niet beter aan den dag te leggen dan door zich het air van een soort van vrijgeest te geven - maar toch, ik wilde Ds. BOSTON, als uw broeder, eens bezoeken toen ik op het landgoed van mijn oom logeerde - en begreep dat ik hem dan ook de eer moest doen van onder zijn gehoor te komen. Maar heb ik ooit zoo hooren preken! - Gij ziet mij verbaasd aan - gij moet er niet boos om worden.....

- O neen ga voort - wat ik u bidden mag - de opinie is vrij.

- De preek was slecht - ja ik durf beweren, dat Dr. X, de candidaat tot de H. Dienst die hier zelfs nooit het volle getal stoelenzetsters in de kerk kan houden, veel min menschen die op die stoelen willen zitten - die zelfde X zou hem nog de baas zijn.

- Is het mogelijk! - kon ik niet nalaten uit te roepen.

- Kom jongen, zei mijnheer JAN (de oudste SNORK, die er nog altijd even droomerig, uitzag als toen wij

te zamen tot de verborgenheden van het Italiaansche boek zochten door te dringen) - ik geloof dat gij beter weet wat een proces dan wat een preek is, en dat gij lang vergeten hebt hoe anderen preken, want gij komt nooit in kerk of kluis.

- Dat brengt mijn standpunt mede - hernam FLIP, zijn kin geweldig tegen zijn cravatte persende - maar weet ik niet wat vruchten van den geest zijn - weet ik niet wat een redevoering is - weet ik niet wat oratie, wat uiterlijke welsprekenheid is!...

- Althans je hebt er geld genoeg op verblokt, eer ik je zoover had! - betuigde SNORK met welbehagen.

- Maar de man stond daar zoo maar dood eenvoudig heen te praten - zonder eenig talent! - zonder declamatie - zonder gesticulatie - ik kon mij niet verbeelden in een kerk te zijn - volstrekt geen kanselstijl!

- Wel nu - 't was immers ook maar voor heiboeren - merkte SNORK aan - ik vat het al - die man is populair! - hij denkt: 't kan er hier buiten zoo wel mee door...

- Het decorum moet toch altijd bewaard blijven! - riep de jurist zijn cravatte weer een knak gevende - en de rede was slecht bewerkt! Niet eens eene inleiding - geene verdeeling zelfs! - Het boeide wel, dat moet ik bekennen, maar ik heb nooit zoo iets wonderlijks gehoord.

- En ging dat van een blad? - Las hij het? - vroeg JAN. (Want dat is voor zekere menschen van het hoogste gewigt.)

- Wel neen! - die man heeft geen tijd om de preek te schrijven en behoorlijk te memoriseren - dat schudt

maar zoo wat uit de mouw - ik weet waarlijk niet eens of hij wel een thema had.

- Dat is immers een tekst? - zoo als wij ouderwetsche menschen dat noemen, merkte SNORK naïf aan - Loop jongen! niet eens een tekst! en geen verdeeling? - dat is gekkepraat - en net zoo goed of ge mij verteldet van een pakhuis zonder gevel en zonder zolderingen - ha ha ha!

- Wat een vergelijking! - mompelde de jurist.

- Wel een heele goede! - Ge denkt wat weet vader van preken - maar wil ik u dan eens zeggen ROB! dat ik meer van preken weet dan gij allen te zamen - want ik heb menig preek gemaakt! - Ja ROB! sla nu maar een gat in de lucht - 't is een feit! - En dat wel uit mijn soldaten tijd. Ik was bij een landpfarrer in kwartier en als wij dan onzen tijd verpraat hadden, zei ik: dat is niets, ik zal je wel helpen. Geef me maar een bijbel! Den eersten tekst den besten vatte ik maar op en verdeelde hem zoo netjes in driën als je het ooit gehoord hebt - en dan zei de Pfarrer: Luitenant ik ben klaar; want de rest is maar opvulsel - nu is de pan gesmeerd en ik laat hem met gewoon deeg maar volloopen! - Zoo heb ik als Luitenant wel twintig uitmuntende preken gemaakt! - ha ha ha!

- Dat is er weer een van vader! - vielen JAN en FLIP gelijk in. Dat is er weer een!

- Ik meen maar, zei SNORK nog lagchende en zijne scheenen wrijvende van pret, dat ik er van weet! en dat een preek zonder verdeeling een onmogelijkheid is. Onze jurist heeft zeker zitten slapen.

- Slapen! naast oom! - die zoo fijn is!' - of hij mij niet behoorlijk op de teenen zou trappen, - maar de

preek van Ds. BOSTON was heel min - ik wil daarom niet zeggen dat hij niet beter kan - maar ik blijf er bij, dat komt door die liefhebberij....

- Ik geloof waarlijk - hervatte JAN - dat er nu al jalousie de métier bij u komt kijken. Waarom wilt gij de theologanten van de philanthropie uitsluiten? - Die menschen hebben ook niets! Jagen kunnen zij niet - ze mogen naauwlijks visschen. In de comedie kunnen ze niet verschijnen - op de kermis mogen ze nooit gezien worden - ze mogen niet eens een frak met glimmende knoopen dragen! - Laat ze dan ten minste op de hei wat mogen tuinen en de struikroovers civiliseren. Ik acht het een regt mooi ding - zoo doende zullen wij op het laatst geen policie meer noodig hebben. - Ik vind het dan heel aardig om zoo aan de volksbeschaving te werken en wil er wel aan mee doen - schrijf mijn naam ook maar op de soeplijst.

- Ja ja, zei SNORK met een diepzinnigen zucht - als men daar het menschdom zedelijk meê verbeteren kan, dan ben ik de man om zulke dingen aan te moedigen, en als de onderneming goed gaat, ben ik zelfs genegen mij de opoffering te getroosten en een volgend jaar mijn gift te herhalen - zeg dat uit mijn naam aan uw broeder - ik heb respect voor dien man en stoor mij niet aan onzen jurist.

- Ik wil niets afdoen op den bijzonderen smaak uws zoons, antwoordde ik - maar dit kan ik u verzekeren, dat mijn broeder én door een bijzonder gelukkigen aanleg én door aanhoudende oefening, eene zeldzame gemakkelijkheid van improvisatie heeft verkregen, en zich onderscheidt door de vaardigheid om de gewigtig-

ste zaken voor de aller een voudigsten duidelijk en belangrijk te maken, juist zonder af te dalen tot het triviale, dat eene gewijde plaats ontsieren en voor de heilige onderwerpen niet voegen zou.

- 't Kan zijn - gij hebt hem nu in jaren niet gehoord, hervatte FLIP de schouders ophalend - gij spreekt uit den tijd, toen hij nog niet zulke groote philanthropische plannen op het touw had gezet; maar denk eens wat die man niet onderneemt!

- Hij moet wel wat veranderlijk zijn - voegde JAN er bij - en als het nieuwtje er dan af is, gaat hij weer aan wat anders - althans zoo hoor ik dikwijls zeggen.

Ik was te verbitterd op het hooren van al deze uit de lucht gegrepen aantijgingen - die bloot uit boosaardige uitvindsels van kleingeestigheid en vooroordeel geboren waren - om den naprater van deze lasterlijke geruchten te antwoorden.

- Ja! - zei SNORK nu - dit alleen bevalt mij ook niet - dat velerlei! - 't Is altijd beter één goed schip in zee dan drie die altijd averij hebben en de halve winst verkalfateren. - Hij doet al te veel, hoor ik algemeen zeggen - hij moest zich tot één ding bepalen en de rest van de hand doen - dat zegt iedereen.

- Maar iedereen is niet bekend met de geschiedenis noch met den stand zijner zaken - antwoordde ik - SECUNDUS heeft niet als zoo menig philanthroop, bij zich zelven gezegd: dit of dat wil ik ook eens doen - ik wil als menschenvriend optreden - welk arbeidsveld moet ik mij kiezen? - welke soort van ongelukkigen moet ik nu gaan bij een zoeken? - Zonder het te willen of te zoeken, schier onbewust is hij in dezen arbeid geraakt. - Het is veeleer de behoefte des tijds

dan de wil eens menschen, die zulke inrigtingen schept; zij moeten ook niet g e m a a k t worden - zij o n t s t a a n , zij worden geboren en kunnen dan maar zoo niet als een partij koffij in veiling gebragt en van de hand gedaan worden.

- Och verhaal ons iets van SECUNDUS en zijne werken - vroeg DINA zacht, die ons gesprek met de meeste belangstelling gevolgd had, terwijl zij de thee naar elks bijzonderen smaak trachtte te schenken.

Ik wenschte niets liever en hervatte:

- Mijns broeders verbeterings-huis, zijn kinderhuis, zijne school en zijne werkinrigting, het ontstond alles uit drang en zamenloop van onweerstaanbare omstandigheden. Eerst nam hij, reeds op zijn vorige standplaats, een paar verlaten verwaarloosde wezens op, die de maatschappij had uitgeworpen - naauwelijks hooren eenige vrienden van zijne edelmoedige daad of zij zenden hem nog een paar on gelukkigen, waarvoor men nergens een gepast heenkomen wist, waar zij bij huisvesting en verpleging, onderwijs en teregtwijzing zouden vinden. - Maar het getal werd te groot dan dat zijn eigen huis de verpleegden langer kon bergen; ook achtte hij het beter voor hunne vorming, opzettelijk behandeld en onder meer gelijkmatige leiding te zijn dan zijn groot gezin toeliet. Zoo zag SECUNDUS, in O v e r i j s s e l gekomen, zich gedrongen een huis te huren voor zijne kweekelingen die hij nog niet bij landlieden of burgers plaatsen kon. - Doch ook dit huis werd weldra te klein en bleek geheel ondoelmatig. Waarvan zou hij zoo velen spijzen, kleeden, laten verplegen en onderwijzen? - Waarvan een huis bouwen? - Tot nog toe had het aan niets ontbroken

- SECUNDUS was tot ieder offer bereid - doch men wees hem op zijne verpligtingen als huisvader - men betoogde hem dat hij niet alles mogt wegschenken. - Toen was het tijd om te zeggen: helpt mij dan. En van ongekende wegen beschikte God de hulp. - De middelen werden gevonden voor zijne eerste stichting. Intusschen was de schaar zijner kweekelingen zoo vol verscheidenheid dat er eene noodzakelijke splitsing moest plaats grijpen. - De knapen werden bij de boeren in den omtrek besteed - de meisjes naar leeftijd en behoeften gescheiden. - Zoo werd van zelf zijn verbeterings-huis geboren en daaruit volgde onvermijdelijk een kinderhuis. Gij ziet dus dat de veelheid zijner werkzaamheden niet voortvloeit uit die zwakkelijke veranderzucht, waarvan diegenen hem alleen zullen kunnen verdenken, die noch hem, noch zijne werken kennen en op de ongerijmdste uitstrooisels van het star vooroordeel afgaan. De veelzijdigheid van zijn arbeid heeft zijn grond in zijn gezond doorzigt, zijn praktischen blik, die wel onderscheidt wat gesplitst of vereenigd moet worden - en wel verre van het noodig te achten, dat hij zijne ontwerpen inbinden en sommige deelen van zijn arbeid loslaten moet, zie ik nog een groote uitbreiding van zijn werkkring te gemoet; maar het is een ieder niet gegeven zulke plannen te overzien, of zulke werkkrachten te wegen.

- 't Is te veel! - riep SNORK, zijn bril afzettende om er mede te gesticuleren - één mensch gaat maar één weg. Hij neemt te veel hooi op zijn vork en kan al die dingen niet behoorlijk beheeren - dat laat ik mij door niemand wijs maken.

- Hij beheert ook alles niet alleen - hij heeft zich

allengs met waardige medehelpers en helpsters omringd, die zich met het bijzonder bestuur dier inrigtingen belast hebben.

- Heb zoo goede klerken op een kantoor als ge wilt - één is het hoofd - en hij klopte met den bril op het zijne - en als die man alles in dat ééne hoofd moet houden, dan mag hij er een hebben als een Heidelberger vat. - En wat zal het geval zijn als uw broeder eens komt te sterven - dan gaat alles te niet!... En heb ik ook al niet gehoord van het staken van een bouwerij uit gebrek aan fondsen.....

- Dit is mij onbekend - hernam ik - maar het is niet waarschijnlijk dat stichtingen, die niet kunstmatig voortgebragt en aan de maatschappij opgedrongen, maar uit behoeften des volks geboren zijn, niet voltrokken of ras verlaten worden. Alle philanthropie die hier te lande niet inheemsen is, die bloot uit zucht tot navolging is gefabriceerd, is ook als alle fabricaat, aan mode onderworpen en vernietigt zich zelf door hare onbruikbaarheid. Maar elke wording die als uit den boezem des volks en naar den aard van onzen eigen bodem ongemerkt met ons opwast, is bestemd hare stichters te overleven, gelijk de werken van FRANCKE en OBERLIN nog altijd voortleven. - Vooral kan zulks te eerder het geval zijn, wanneer de grondleggers de wijsheid hebben om hunne schepping, eenmaal geworden, zoo veel mogelijk los te maken van hun persoon, door haar een eigen bestuur en een zelfstandig karakter te geven.

SNORK mompelde nog eens: Één mensch gaat maar één weg - ik zeg dat hij te veel doet - en zijn rok met veel drukte digt knoopende, als of hij er naauwe-

lijks tijd toe had, stond hij op om ons te verlaten. - De jurist volgde hem. Nu eerst waagde DINA het zich in het gesprek te mengen en nog veel te vragen; bovenal kon zij zich niet verzadigen aan de bewondering der edele vrouwen, die al haar kracht en tijd, geheel haar leven toewijdden aan teregtbrenging van on gelukkigen, verwaarloosden of afgedwaalden - dat was toch nog iets anders dan de soep-philanthropie van broeder JAN en de opoffering haars vaders!

Het is een zonderling verschijnsel - maar ik heb gelegenheid gehad de opmerking dikwijls te maken - dat lieden die het ongodsdienstigst zijn van gemoed en leven, gewoonlijk het meest op het kerkelijk decorum gesteld schijnen en de godsdienst gaarne tot een zeker blinkend kerkgebaar maken. Ongeloovigen en spotters zullen profanatie vinden in de kinderlijke uiting des geloofs en de naïve vormen van een hartelijke vroomheid - en zich dapper tegen deze te weer stellen als zij eenvoudige degelijkheid boven een hoog galmend pathos kiest en haar aanvallen als wenschte zij het hoogwaardige te ontheiligen. Naarmate men minder gezonde en diepzinnige denkbeelden van het wezen der godsdienst heeft, zal men doorgaans meer verlangen haar tot zekere plegtstatige tempelpraal te maken, en kan dit volgens protestantsche zeden niet door stoffelijke middelen geschieden, dan moet de kanselartiste niet alleen redenaar, maar acteur, schilder, toonkunstenaar, decorateur - ja wat niet al zijn, om door schoone klanken de zinnen te streelen en zekere begoochelingen voort te brengen, waarin de verbeelding wordt geprikkeld en het geweten in rust gelaten.

Doch zoo verre de beeren SNORK en zonen er af waren tot het wezen der godsdienst door te dringen of de grondidée des Christendoms te vatten, zoo helder en zuiver was deze idée in het gemoed van DINA opgenomen, zoo frisch en bezielend ontkiemde daar het zaad des Evangelies. Nooit had ik met DINA over leerbegrippen of eenig kerkstelsel gesproken; ik weet ook niet welke soort van onderwijs zij daarin genoten had, of zij volgens HELLENBROEK of EGELING belijdenis had afgelegd of opgezegd; maar dit ééne had zij verstaan: dat Christendom liefde is - overgave, toewijding van geheel ons aanzijn aan de bron van ons bestaan - dat de liefde van CHRISTUS ons moet dringen om ons zelfzuchtig ik te overwinnen. Daarom verstond zij alles wat uit dien zelfden geest was voortgevloeid en was het haar een genot van de werken te hooren, die uit dezelfde bron geboren werden, welke haar levenskracht en levenslust had ingestort, ofschoon er rondom haar niets was veranderd en haar leven onder dezelfde omstandigheden voorbijvlood als voorheen - en het was mij een waar genoegen bij mijne te huiskomst aan mijne getrouwe NANNY menig staaltje te mogen mededeelen, waaruit de voortgaande ontwikkeling en wasdom van DINA'S innerlijk leven ten duidelijkste uitblonken.

Ik trof NANNY en SEPTIMUS bij hun eenvoudigen avondmaaltijd in eene zekere peinzende stemming, die mij deed vermoeden dat zij iets op het hart hadden, dat zij maar met moeite voor mij verborgen hielden. - 't Maakte mij onrustig en in mijn nieuwsgierig ongeduld zeide ik:

- Daar gaat hier iets om tusschen uw beidjes - mag ik daar de derde niet van zijn?

- Ja, gij zijt er wel degelijk in betrokken, mijnheer ROB! - antwoordde SEPTIMUS, veel beteekenend met zijn lange pijp naar mij wijzende, terwijl NANNY hem met verstandhouding toeknikte - wij hebben vrij wat bepraat en beraamd in uwe afwezigheid.

- Wel! wel! wel! - riep ik, mijn stoel wat nader bij schuivende, en ik begon op de aangezigten een voorloopige oplossing te zoeken. - Vergeefs - NANNY en SEP waren de zaak eens, dat begreep ik wel; maar waar hadden zij het over?

- Mij dunkt ROB! - zei mijn broeder - wij moesten nu over iets anders praten - er is geen haast bij. Slaap eerst eens uit en dan zullen wij morgen met den verschen dag de, versche zaak u voordragen.

- Neen, neen! - pleitte ik ongeduldig - ik zou geen oog toe doen en mij den ganschen nacht in allerlei gissingen afmartelen - 't schijnt toch geen treurige of zorgelijke zaak te zijn - dus laat hooren....

- Wat gij mannen toch slecht kunt zwijgen! - Wat gij mannen toch brandend nieuwsgierig zijt! - voegde NANNY ons lagchend toe - en nu de een dan toch van praatlust en de andere van ongeduld bezwijkt, acht ik mij geregtigd om u als voorproefje de inleiding voor te dragen. Geef wel acht.

- Het is ons - te weten den weleerwaarden heer SEPTIMUS BOSTON en de eerzame NANNY BOSTON - dezer dagen zonneklaar en handtastelijk duidelijk geworden, dat wij driën - mijnheer ROBBERT BOSTON ingesloten - hier op ons lief buitentje een regt égoist leventje leiden....

- Ei, ei - waar zal dat heen - vroeg ik.

- Ga hier nu maar mede ter ruste - antwoordde SEPTIMUS opstaande om zijn nachtblaker van het buffet te nemen - en zeg ons morgen wat gij gedroomd hebt.

- Neen - riep ik hem terughoudend, gij hebt nu A gezegd, nu moet B en C er ook uit, tot de Z toe! - Hij liet dan den blaker varen en nam weer plaats - rakelde het reeds verkwijnde vuur wat op tot er één gezellig vlammetje in kwam, sloeg de breede panden van zijn ligt graauwen huisjas om de beenen, als dacht hij daar den nacht door te brengen, en begon, altijd met het oog op het vlammetje:

- Een regt égoist leventje - heeft NANNY gezegd, ROB - en beken zelf of het de waarheid niet is? - Wij zijn nog in den bloei des levens - wij zijn gezond en krachtig - en voeren niets uit! - Het is zoo, gij en ik zoeken een werkkring.... NANNY vindt hare bezigheden in onze kleine huishouding. Wij vervelen ons niet - dat is waar, dank zij onzer opvoeding en geestbeschaving - wij dooden dus onzen tijd ook niet met onnutte dingen - wij lezen, wij blijven arbeiden aan onze zedelijke vorming - wij smaken het stil genot der schoone natuur - maar dat alles konden wij doen en nog iets meer daarbij, dan wandelen en cigaren rooken. - Doch oordeel zelf - lees den brief dien wij dezen morgen van SECUNDUS ontvingen en die ons den ganschen dag heeft bezig gehouden tot gij kwaamt.

Hij las den brief voor, die een beknopt verslag van al de werkzaamheden bevatte, die elke week van SECUNDUS eischte.

- Wel nu ROB - wat dunkt u? - verwondert, het

u, dat NANNY oogenblikkelijk na de lezing uitriep: ‘SEPTIMUS! zou het geen schande zijn als wij hem al dien arbeid alleen lieten dragen?’

- Ik versta u - SECUNDUS bezwijkt schier van vermoeijenis, bij de veelheid zijner werkzaamheden en wij staan ledig aan den weg.....

- Daar hebt gij alles gezegd - hervatte SEPTIMUS - en dat mag niet langer.

- En wat zijn dan nu uwe plannen?

- Gij ziet, hij zoekt iemand ter opleiding zijner zonen - en om zijne zaken te administreren - antwoordde SEPTIMUS - ik wilde mij daartoe aanbieden - dan kon hij, van groote zorg en moeite ontslagen, zijn veelomvattend werk rustiger voortzetten en ik zou aldus, al ware het dan ook slechts zijdelings, aan de goede zaak bevorderlijk zijn.

- Bravo broeder - God zegene uw besluit - ik geloof dat het u daarbij goed zal zijn - maar gij dan NANNY? - Gij zult uw armen ROB toch niet verlaten! - riep ik in een vlaag van zelfzuchtige gevoeligheid uit.

NANNY zag mij aan met die zielvolle liefderijke oogen vol ernst en trouw en zeide:

- ROB - ben ik u waarlijk noodig? - Wat zou ik antwoorden.

- NANNY, NANNY! zuchtte ik, met diepe smart hare hand grijpende - als gij gaat sta ik alleen in de wereld - en ik zal geen te huis meer hebben.... Wat zal mijn eenzaam leven dan arm, dan kleurloos zijn.... Ik kan u niet missen - en ik voel het wel - ik mag u ook niet terug houden....

- Maar ROB ik ben immers nog bij u - zei ze vriendelijk mijne hand drukkende - en als ik u waarlijk zoo

noodig ben, dan zal ik niet weder van die zaak spreken, tot gij gevestigd, welligt gehuwd zult zijn.

- Goed, trouw schepseltje! - riep ik haar omhelzende - vergeef mij dat ik u zoo maar niet in eens met al de vreugd van mijn leven kan zien heentrekken. Mij dacht ik was nu aan uwe zijde geheel tot rust gekomen - het leven zou voortaan zoo kalm en zacht daar henen glijden... en nu komt de menschenliefde een aanval op de broederliefde doen....

- Neen ROB - vrees dat niet - ik heb alleen het oog naar gindschen werkkring geslagen, omdat ik voorzie, dat gij ons vroeg of laat toch zult moeten verlaten, zoodra zich een geschikte betrekking voor u opdoet - doch zoo lang gij mij behoeft is mij niets liever dan met u zamen te zijn, wees daar gerust op.

Het was laat in den nacht geworden met deze onderhandelingen en des anderen daags hervatten wij met veel ijver onze beraadslagingen. Hoewel ik mij van NANNY'S opregte trouw ten volle verzekerd hield, zoo kwam ik toch niet weder tot rust en kon maar niet tot het stille geluksgevoel, dat onze zamenwoning mij aanvankelijk had ingestort, terug keeren. Ik had de rust zoo noodig dacht mij. Voor mijn broeder was het geheel iets anders. SEPTIMUS beleed dan ook openhartig:

- Prijs mijn ijver niet te zeer, hij is niet geheel onbaatzuchtig. Ik grijp deze gelegenheid tot werkzamer leven vooral daarom zoo gretig aan, omdat ik eene namelooze neiging tot droefgeestigheid in mij bespeur, die ik niet weet te boven te komen - ik behoef u niet te zeggen welk harteleed hiervan de oorzaak is, wil ik niet een naargeestig hypochondrist worden, dan moet

ik mij het leven druk maken. En eens het besluit genomen is er geen uitstel noodig - als NANNY er niet tegen heeft, zou ik gaarne nog deze week vertrekken.

NANNY had nooit bezwaren - liever verdubbelde zij hare inspanning om met alles gereed te zijn, dan SEPTIMUS een enkelen dag van zijn edel voornemen terug te houden om SECUNDUS eenige van zijne lasten te helpen dragen, en levendig drong zij er op aan, dat ik hem voor eenige dagen vergezellen zou. SEPTIMUS scheen daar ook op gesteld - en wij bragten van nu aan onzen tijd door met zijne goederen te schikken, te schiften wat voor als nog blijven en wat gaan moest en met pakken, welke prozaïsche bezigheid door SEPTIMUS werd afgewisseld door het vervaardigen van een aandoenlijken afscheids-groet aan ons allerliefst optrekje en een innig hartelijk lied aan NANNY, getiteld zustertrouw, waarin hij zich zelf overtrof. Met levendige aandoening nam hij van haar afscheid; hij had zoo warm en degelijk lief, die goede SEPTIMUS. - Hoe wuifde en knikte hij uit ons wagentje en meende dat NANNY nog van het kleine heuveltje in den hof, waarop wij in den afgeloopen zomer zoo genoeglijk thee zaten te drinken - stond te wenken, toen er inderdaad niets meer te zien was dan de graauwe winterlucht door de kale takken der boomen.

Daar SEPTIMUS er op gesteld was onzen philanthroop te verrassen, was onze komst te I J s s e l d a m onverwacht en moesten wij het ons getroosten SECUNDUS niet te huis te vinden.

- Vader is den boer op - zeî een aardige vriendelijke jongen met roode wangen en lagchende oogen, die ons de deur van de ruime, nette pastorij opende -

maar als de heeren vader spreken moeten, zal ik hem gaan roepen.

- Breng ons dan maar eerst bij uwe moeder - zeide ik, doch dit was onnoodig. LOTJE had mijne stem herkend en snelde ons te gemoet. - Nu herkenden ook de kinderen oom ROB, die hen met zijn gebruind gezigt en ruigen baard geheel vreemd was geworden. Met welk een aangename vrijmoedigheid en eenvoudige bescheidenheid omringden ons allen en wat was dat een kunst om al die neven en nichtjes bij hunne regte namen te noemen.

- Wij worden toch ook al een dagje ouder SEP - zei ik op al dat slank opschietende jonge goed wijzende. De kinderen die bij mijn laatste bezoek te V i s s c h e r s h a v e n nog niet op de tafel konden kijken, thans als volwassen jongelieden om mij te zien - 't maakt mij eensklaps oud - zoo oud! dat ik van mij zelf schrik.

- Onnoodig ROB - sprak LOTJE - gaat het u als mij, dan is uw hart nog even jong als voor twaalf jaren - ja ik wil u wel bekennen, dat ik mij menigmaal afvraag, hoe het mogelijk is, dat eene vrouw, die zoo veel aan haar hoofd heeft als ik, zich niet deftiger, niet oudachtiger gevoelt, maar nog altijd zoo vrolijk, zoo kinderachtig zou ik haast moeten zeggen, kan blijven - en evenveel pret met de kinderen hebben als toen gij ons op H o e n d e r v e l d bezocht.

- Ik geloof dat die levenslust u van uwe vrolijke kinderen telkens weêr versch toestroomt - zeide ik, met welgevallen het troepje overziende, dat onder een onderdrukt lagchen en fluisteren aan een andere tafel zich schaarde, terwijl de oudste zuster elk zijne geregte

portie van de karnemelkspap toediende - maar ik, waarom blijf ik mij altijd zoo jong gevoelen?... daar ik thans op deze vleeschen tijdtafelen mijn voortspoedend leven zoo nadrukkelijk ontwaren moet.

Intusschen bekroop mij de lust om SECUNDUS te gaan afhalen of eigenlijk hem eens geheel in zijn doen te bespieden. Bij den helderen maneschijn wees LOTJE mij de hoeve, waar zij meende dat hij aan den haard zou zitten, en ofschoon de sneeuw het pad een weinig dekte, kon ik niet dwalen. Het licht van een groot vuur scheen door de kleine ruiten van de met riet gedekte boeren woning en wierp met zijn rooden gloed een levendig koloriet op de schilderachtige groep onder den wijden schoorsteen, die de volle breedte van den achtergrond van het ruime vertrek innam. Ja daar zat hij, die dweeper, die, gelijk men zeide, voor de philanthropie de gemeente geheel veronachtzaamde - daar zat hij in den hoek van den haard in een lage boeren leuningstoel. Ik herkende met welbehagen die fiksche krachtige trekken ouder den lederen pet, zoo als hij daar met zijn opregt welwillend gelaat genoegelijk zat te kouten, met de voeten op de warme plaat, terwijl zijne klompen naast hem stonden om wat te droogen. De boer zat aan de overzijde en zijne vrouw en kinderen en onderhoorigen formeerden een wijden kring om den haard. De vrouw des huizes vergat haar spinnewieltje te laten draaijen, de meid liet haar breikous zakken en stak de breipen in haar muts - de mannen namen telkens de berookte stompjes pijp uit den mond, om uit levendige verbazing over het verhaal mijns broeders zich er mede achter de ooren te krabben - zelfs de drie kleine jongens, een

uit de pastorij en twee van den boer, die op de plaat zaten en in diepe stilte gebraden aardappels afpelden, staarden SECUNDUS gedurig met open mond aan, terwijl de boer menigmaal opzag naar de hammen, die boven sprekers hoofd hingen, met een kennelijk: ‘waar haalt de man het van daan’ op het gelaat. Wat of hij toch vertelde? - Ik trad binnen en was weldra met de meeste hartelijkheid in den kring opgenomen - die niet alleen uit dit gezin, maar ook nog uit eenige buren bestond, die waren komen buurten. Het was aangenaam om op te merken met hoeveel vertrouwen elk zijne vragen aan SECUNDUS rigtte en hoeveel waarde zij aan zijne uitspraken hechtten. Men had de landlieden weer als zoo menigmaal verontrust met de oude geruchten, dat nu eerlang de wereld moest vergaan.

- Ja - zei de huisman - ik heb mij op de laatste paardemarkt nog laten vertellen, dat al de starren, die aan den hemel staan, staarten zullen krijgen van enkel sulfer en die vurige staarten zullen op de aarde vallen en waar ze vallen moet alles branden.

Ik zal hier niet invlechten hoe SECUNDUS hen bevattelijk inlichtte en hunne vooroordeelen en bijgeloof door gezonde denkbeelden trachtte te overwinnen; maar poogde hij hun verstand te verhelderen, bovenal had hij hun hart op het oog om er gevoelens van liefde en regtschapenheid in op te wekken. Hij deed dit naar het voorbeeld van den Heiland, minder door vermaning en betoog dan door treffende verhalen, die in het geheugen bewaard en gemakkelijk aan anderen over verteld konden worden. Zoo liep het gesprek onder anderen over een oud man, die ten be-

hoeve van zijne kinderen zich van alles wilde ontdoen.

- Dan mag hij wel weten welk hart er in die kinderen steekt - antwoordde SECUNDUS - om zich niet zoo wreed bedrogen te zien, als zeker iemand, van wien ik u verhalen wil zoodra ik weer kom - want ik geloof dat de brij klaar is en de kinderen beginnen te geeuwen.

Daar hielp niet aan, SECUNDUS, die reeds zijn klompen had aangeschoten, moest weer plaats nemen en dat nog vertellen.

- Welnu dan, vrienden ving hij aan: NELIS was een boer, die op eene kleine hoeve met vlijt en overleg een aardig stuivertje verdiend had. Hij had zijn vrouw verloren en zijn eenige zoon sprak van trouwen. De oude NELIS was daar blij meê en meende niet beter te kunnen doen, dan aan de jonge lieden alles en alles af te staan, op voorwaarde, dat hij zoo lang hij leefde door hen verzorgd zou worden. - O ja, dat was alles mooi en goed. Wat die zoon tevreden was! wat die schoondochter niet beloofde - en hoe opperbest dat in het eerste jaar niet ging! In die genoegelijke dagen gebeurde het dat NELIS een oud vriend aantrof en hij roemde het geluk van zijn zorgeloozen ouden dag; maar JANSEN, zoo heette zijn vriend, schudde het hoofd en zei: wel man wat hebt gij dwaas gedaan! - wat zal je dat berouwen. Neen, mijne kinderen zijn braaf en goed, maar in die verzoeking heb ik hen niet willen brengen - Zij hebben hun deel - maar ik het mijne - en ik vrees dat ge al te ras zult weten wat ik bedoel. NELIS vreesde geen kwaad. Maar toen hij te huis kwam stond zijn leuningstoel niet meer in zijn warmen hoek. Vader, zei zijne schoondochter - neem niet kwalijk,

maar ik heb den kinderstoel in dien hoek gezet, want het kind is ziek en ziet ge, ik was bang voor den trek van de deur. - De oude NELIS had het kind lief en bragt er niet tegen in - maar zijn stoel kwam nooit weer op zijn oude geliefde plek, toen het kind er niet meer zat nam zijn zoon er plaats - Dagelijks hoorde hij over de duurte klagen. Men mompelde zoo iets, dat vader niets verdiende en toch zooveel noodig had - en dat er werk genoeg was, al gaf hij zijn goed niet om te lappen..... Toen de kinderen grooter werden was het: vader wij hebben boven op den zolder nog een bedstede, als gij daar eens gingt slapen, dan konden de jongens hier in uw bed. - Toen NELIS dan naar het zolderkamertje verwezen was en daar zijn stoel vond en zijn kist, zonk hij op zijne kniën en weende van hartzeer, terwijl de noordenwind, die door de reten blies, zijn graauwe haren langs zijn in de hitte des daags verzengd gelaat heen en weer dreef. Daar dacht hij aan zijn ouden vriend en greep zijn stok om eens naar hem heen te wandelen en zijne zinnen te verzetten. Toen hij alles verteld en zijn hart vrij wat opgelucht had, zei JANSEN: Zie daar NELIS, neem deze beurs met geld - ik leen het u zoo lang als ge noodig keurt. - Maar ik heb geen geld noodig! riep de goede NELIS. - Met dit geld zult ge veel geraas maken, hernam zijn vriend - gij telt het elken avond, gij laat soms eens een paar stukken over den grond rollen - en als uwe kinderen u vragen, wat dat is - dan weet gij nergens van - gij zijt arm - gij hebt alles weg gegeven - en ik verzeker u, dat in acht dagen alles veranderen zal - zoo niet, dan geef ik u dit ten geschenke om uw lot te verbeteren.

NELIS deed zoo als gezegd was. Zijne hebzuchtige kinderen staken de hoofden bij elkander en zeiden: hoort gij dat - de oude heeft nog geld! Zou hij ons bedrogen hebben? - Vragen durfden zij niet; maar als NELIS zoo rammelde en telde, stonden zij des nachts op en slopen naar zijn deur, die dan gesloten was en gluurden door het sleutelgat. Ja eens kwam hun zoontje beneden met de tijding, dat bij grootvader de tafel vol groot geld lag! - Die oude bedrieger, zei de ondeugende schoondochter - zou hij ons zoo gefopt hebben - wij moeten dat geld ook zien te krijgen. - Ik was er wel bang voor, zei haar man, wij hebben vader ook niet mooi behandeld. - Wij zullen hem alles naar den zin geven en maken dat hij veel van ons en van de kinderen begint te houden, dan zal hij gek genoeg zijn om alles te geven. - Vader, zei de dochter, het is boven wat koud - ik wil de jongens naar den zolder sturen en kom gij dan weer in uw warm bed slapen en ik heb uw stoel laten maken en in uw hoekje bij den haard gezet. Ik geloof dat gij er tegenwoordig geen pijpje tabak meer durft afnemen - de kinderen hebben u daarom eens een grooten zak vol uit de stad meêgebragt. NELIS liet zich dat alles maar stil welgevallen en haalde het geld van zijn vriend uit zijn kist en bragt het hem in dank terug. - Ik zie het reeds aan uw kleeding en aan uw gelaat, dat mijn middel goed gewerkt heeft, zei JANSEN, zoo vaak uwe kinderen verflaauwen in uwe verpleging, komt gij het geld maar weêr halen. En zoo geschiedde het ook. De kinderen deden uit hebzucht den ouden vader te goed, zoo als zij uit liefde en dankbaarheid hadden behooren te doen - de buren prezen hunne deugden

- maar God in den hemel las in hunne booze harten niets dan schandelijke zelfzucht - en nam den ouden braven NELIS spoedig tot zich. Naauwelijks had hij den laatsten adem uitgeblazen of de dochter keerde al zijne zakken om - doch vond niets. Toen braken zij den vloer op en sloegen tegen alle muren en kluterden in de hanebalken; zij zochten dagen lang - en werden woedend van spijt, dat zij hun afgod niet vinden konden, waarvoor zij zooveel gedaan hadden. - Ik weet iets, zei de zoon eensklaps, hij zal het geld hier niet betrouwd en het aan zijn vriend JANSEN in bewaring gegeven hebben - ik ga het halen. Maar nu kwamen zij bij den regten man. Hoe die ze de waarheid zeide en tot boete en bekeering vermaande, omdat hun huichelachtig bestaan niet verborgen was bij God. Hoe beschaamd staat gij nu voor mij, zeide hij, die uwe booze gezindheden ken en toch maar een zondig mensch ben; doch hoe staat gij nu voor God, die u door de vruchten van den vlijt des ouden mans gezegend heeft, wiens laatste dagen gij door uwe lage gierigheid verbitterd hebt...

Zoodra SECUNDUS zweeg vielen de boeren in met hunne kreten van afkeuring tegen die ondankbare kinderen en toejuiching over den wijzen raad van JANSEN. - Wij lieten hen aan de toepassing over en keerden onder een digte sneeuwjagt naar huis, zonder dat SECUNDUS zijn vasten gelijkmatigen tred er ook maar in het minste om versnelde. Hij zette de kraag van zijn buffel op en koutte en lachte met zijn zoontje, die de sneeuwbui magtig prettig vond, overal de kleinigheden, die het kind belangstelling inboezemden, alsof hij nooit aan niets anders te denken had. De

zelfde kalmte bleef hem bij, toen SEPTIMUS hem zijn hulpvaardig voorstel ontvouwde. Bij al de waardering van de liefde en ijver zijns broeders, scheen SECUNDUS te vreezen, dat SEPTIMUS zich in zijne atmospheer op den duur niet te huis zou kunnen voelen.

- Wij leven hier in een tastbaar proza, mijn lieve dichter - zeide hij - ik vreeze dat uwe gevoelige zenuwen zich hier veel zullen moeten laten welgevallen; - wilt gij uwe krachten eens aan het werk beproeven, 't zal mij lief zijn - maar wees gewaarschuwd. Daarenboven is het voor den nieuweling een zeer afschrikkende gewaarwording, dagelijks in eene zoo naauwe aanraking met diegene te komen, aan welke men zich in de beschaafde kringen zooveel mogelijk onttrekt. Een contribuerend philanthroop te zijn, is toch nog een weinig anders dan een werkdadig.

Het gulle ongedwongen landelijke leven alleen, had reeds voor den eenigzins stijven puntigen stedeling veel vreemds, maar SEPTIMUS vond in al het vreemde en contrasterende iets aantrekkelijks, en nog in die zelfde week werd hij voorloopig aan de jeugd als hun leeraar voorgesteld, om vervolgens zijne intrede te doen als administrateur van de ‘Philanthropine,’ welke naam het hem behaagde aan de verschillende inrigtingen te schenken, die op kleinen afstand van het dorp op de heide waren verrezen, die nu echter geen naakte heide meer was, maareen zeer jeugdig dennen bosch! Inderdaad wij konden onze oogen naauwelijks gelooven, toen wij al de schoone werken van nabij leerden kennen, die SECUNDUS rondom zich geschapen had, en nu eerst ontdekten wij het waar en eigenaardig genie van hem, die onder ons nooit anders dan

den ‘d o r p e r’ of ‘d e n b o e r e n d o m i n é’ had geheeten.

- Dit is het genie des geloofs en der liefde - zeide SEPTIMUS - met een hart vol aandoening met mij rondwandelend. - Het zal mij goed zijn in zijne nabijheid te leven. Ik heb het noodig. Wees daar niet verwonderd over ROB - daar is geen smetstof gevaarlijker dan die der twijfelzucht. Men gelooft zich zoo ligt onkwetsbaar voor de pijlen van een onheiligen spotlust, en toch dringen zij vaak dieper in het gemoed, als men bij den aanvang wel denkt. In het eerst gruwt men van die onredelijke vermenging van het eerbiedwaardige en het gemeene - allengs verzwakt het aanstootelijke - men wordt bereikt en overmand door het lachverwekkende en men verliest in vereering voor hetgeen ons eens heilig was.

Ik kon SEPTIMUS mijne bevreemding over deze ontboezeming niet verbergen, die in een toon van diep gevoeld leedwezen werd uitgesproken. Hij, zoo streng zedelijk en ernstig denkend, was de man niet om ‘neder te zitten in het gestoelte der spotters...

- Gij weet - ging hij schroomvallig voort - mijn leeftijd heeft mij van kindsbeen aan nader met SEXTUS verbonden dan met de overige broeders - wij hebben alle lessen te zamen genomen, al onze studiën zamengemaakt - maar even als ons succes in de wereld verschilt en ik nog candidaat ben, terwijl hij reeds hoogleeraar is - zoo verschilde ook onze inborst. Heb ik altijd het verhevene en pathetische gezocht en liefgehad, hij jaagde immer naar het lachverwekkende - en deze spotlust altijd gevoed en overal aangemoedigd, heeft eene zoo alles over heerschende kracht over hem ge-

kregen, dat niets er meer aan ontkomen kon. Het weinigje piëteit, dat nog in hem was, ging daarbij alras te gronde, vooral toen zijne snakerij werd toegejuicht door vrolijke gezellen en de luidruchtigste waren hem steeds de liefste - die omgang verijdelde zijn gemoed bij voortduring en bragt hem tot een toestand van ligtvaardigheid, waarbij alle ernst en waardigheid is ondergegaan, zoodat hij zich naauwe lijks meer voorstellen kan, hoe een ander met heiligen eerbied en vroom ontzag vervuld kan wezen. Ten naauwste bleef ik echter altijd aan hem verbonden door onzen gezamenlijken letterarbeid; ik was dus in het geheim van al zijne ondernemingen. Hoe menigmaal heb ik hem niet gebeden, zijne ondoordachte, onrijpe kwinkslagen over eerbiedwaardige zaken, toch niet met drukletters een blijvend aanzijn te schenken; maar hij vond zijne aardigheden al te aardig om ze te kunnen achterhouden en plaatste ze dan onder allerlei verdichte namen in bladen, die van schimp en smaad vol zijn, onder schijn van luim en geest. - Dit alles heeft mij sedert lang gekweld; maar hetgeen hij thans drijft smart mij nog oneindig meer. Hij heeft eensklaps het denkbeeld aangegrepen, om als volksverlichter te moeten optreden - hij acht het zijne roeping de vruchten der wetenschappelijke bijbelkritiek, die onder ons volk nog zoo weinig bekend zijn, populair te maken en den volke te verkondigen, dat zij hun oud kerkgeloof gerust kunnen laten varen en wachten tot de wetenschap een geheel nieuw zal geconstrueerd hebben. Gij gelooft mij niet - ga mede op mijne kamer, ik heb juist de eerste proef ontvangen van een werkje, dat in den vorm van

gemeenzame gesprekken, zijne gevoelens verbreiden moet.

Ik volgde hem om met het geschrift kennis te maden. - Hij las het mij voor en zijne stem beefde van aandoening. Hij kon het niet ten einde brengen - legde het blad neder en staarde mij in smartelijk gepeins aan, die daar in ware verslagenheid nederzat.

- ROB - zei hij eindelijk - als dat onze godvreezende ouders eens beleefd hadden - het is goed dat God hen weggenomen heeft. Zij zouden het van smart bestorven zijn, als zij getuigen geweest waren hoe een hunner zonen de gevoelens bespottelijk maakt, die hun tot steun en staf zijn geweest in leven en sterven. Zie, daar is een heftige strijd ontbrand tusschen de oude Christelijke geloofsleer en de moderne wetenschap - de schokken die de historische kritiek aan heel de Christenheid toebrengt zijn als zoo vele aardbevingen, die elk huis beproeven of het vast gefundeerd is. Een geest van twijfel, van onzekerheid is alom uitgegaan en heeft de godgeleerde wereld aangegrepen. - Wat men in vroeger tijden voor bewezen hield, wordt thans wedersproken, wat men onwrikbaar geloofde, zien wij wankelen op de vermeende grondvesten, en wat mij aangaat, ik verheug mij het theologisch strijdperk te mogen verlaten en ten minste nog enkele vaste grondbeginselen over gehouden te hebben, waarmede ik zal kunnen leven en sterven. Liever wil ik mij met deze geredde buit voortaan behelpen, dan iets terug nemen van de traditionele geloofsartikelen, die ik wel niet als SEXTUS stuk voor stuk heb laten vallen - maar waaromtrent ik in eene volslagene onzekerheid verkeer, sedert men

mij alle voorheen geldige bewijsplaatsen te kwaad heeft gemaakt. Dit scepticisme kan mij echter niet ongodsdienstig maken, daar mijn hart uit een diep gevoelde afhankelijkheid, eene levendige behoefte aan godsdienst voedt. Het is verre van de onzedelijkheid, die den ernst schuwt en roekeloos het hemelsche veracht. Neen, mijn hart blijft een oneindige behoefte aan iets hoogers gevoelen en het is met een diep smartgevoel, dat ik de mannen der kritische wetenschap het oude eerwaardige gebouw zie ontmantelen. Het doet mij pijn zoo vaak ik weer een zegekreet hoor aanheffen door de geweldige sloopers, die eensklaps wijzer zijn dan al de wijzen uit het koningrijk der hemelen tot op onzen tijd geweest zijn - die profeten en psalmen nu eerst regt verklaren kunnen en u de dwalingen der Evangelisten en Rabbijnsche misvattingen der Apostelen met den vinger aanwijzen, met een zeggenskracht en een overtuigingsijver, dat gij er niets tegen in te brengen weet, dan de zuchten van uw beleedigd godsdienstig gevoel. Maar dit heb ik mij voorbehouden, en dit zak niemand mij aanranden, mijn geloof aan den levenden persoonlijken God, aan mijne zelfstandige onsterfelijke ziel, aan eene volstrekte zedewet en een volstrekt kwaad der zonde - en een zich voortdurend ontwikkelend Godsplan tot een heerlijk einddoel.

Met dit overschot van mijn geloof zeg ik de theologische wetenschap gaarne vaarwel; van al het andere heeft zij mij ontledigd - maar ik kan daarom nog niet lagchen met hetgeen mij eens onomstootelijke waarheid scheen, hetgeen anderen nog heilig en onmisbaar is. Omdat ik niet meer weet wat ik van de verzoeningsleer heb te gelooven, zoo beef ik toch terug van de

onheilige wijze, waarop SEXTUS durft te werkgaan tegen hetgeen hij ‘bloedtheologie’ noemt - zou ik niet durven spreken van een ‘wraakgierigen God’ - of mij vrolijk maken over ‘twee godendom’ en ‘drie godendom’ - alsof het zulk eene kleinigheid ware, zich eene zuivere en gezonde voorstelling van den verhevenen persoon van JEZUS CHRISTUS te vormen - als kon men in vijf minuten gereed zijn met een volledig Godsbegrip.

- Gij schijnt in diepzinnige questies verdiept - sprak SECUNDUS, het hoofd door eene kleine opening van de deur stekende - ik kwam hier mijn pijp rooken, nu mijne catechisatiën zijn afgeloopen.

- Ja kom toch hier! - riep ik, hem met onrust op het stuk van SEXTUS wijzende - lees en oordeel - waar moet dat heen?

Hij ging met de armen over elkander geslagen op de tafel zitten, zijn lievelingszetel - en liet mij het stuk voorlezen - onder het hooren gedurig zwaarmoedig de wenkbraauwen fronzende en als ik ten einde was gekomen zeide hij:

- Het doet mij genoegen u beiden in verslagenheid te vinden over deze diep bedroevende ligtvaardigheid en verre gaande oppervlakkigheid. Welk een onbezonnen overmoed om al het wonderbare van oud en nieuw testament op een enkel velletje postpapier te willen weêrleggen met een lagchend gezigt en eenige hatelijke bon mots!...

Met verontwaardiging greep hij het blad nog eens weêr op, herhaalde de aanstootelijkste zinsneden - en zeide eindelijk, het blad moedeloos wegschuivende:

- Arme blinde dolleman! dat zijn geen vruchten

van ernstig nadenken of diepzinnig onderzoek - dat zijn vruchten van een ijdelen neuswijzen wereldgeest, die niet onderscheidt de dingen die des geestes Gods zijn. Al aanstonds valt het in het oog, hoe SEXTUS alles wanhopig door een warrelt - immers de dwaze toepassingen, de scheve aanhalingen, de gedrogtelijke verklaringen, in een woord: al hetgeen de dwaasheid en dwaling der menschen met den bijbel belieft uit te rigten, brengt hij bij als bedenkingen tegen zijne waarde - ja hij stelt de schrift aansprakelijk voor al de inlichtingen, aanhalingen en overbrengingen van de kanteekenaren en ik weet al niet wie meer. Laat hij de kanteekenaren en exegeten bevechten, als hij dat noodig oordeelt, maar laat hem geen heiligschennis plegen aan de eerbiedwaardigste oirkonde en een toon aannemen als of hij de eerste uitlegger ware, die zoo kersversch heeft uitgevonden, dat men de schrift niet altijd letterlijk kan opvatten, vermits zij veelal in beelden spreekt. Geeft dit iemand regt om eene meer letterlijke opvatting belagchelijk te maken of met den letter der schrift den spot te drijven? - Maar hij zal daarvan terug komen; wij moeten hem weêrhouden dit blad in het lich te geven. In tijden van spanning en gisting als deze, kunnen zulke geschriften onnoemelijk veel kwaad stichten - terwijl de gemeente eene zoo dringende behoefte heeft aan opbeuring en bekrachtiging in geloof en liefde.

- Waarlijk, het is voor den nadenkenden leekeen moeijelijke en gevaarlijke tijd - sprak ik met smartelijken ernst, want ik voelde mij diep geschokt door hetgeen ik gelezen had. Daar kom ik nu na weinige jaren in mijn vaderland terug. - ik vind SEPTIMUS van

zijn eenvoudig kinderlijk geloof vervallen en tot een soort van twijfelaar veranderd - ik hervind SEXTUS tot een punt van braaf heid gestegen, waarop de bijbel hem een onzedelijk boek schijnt, dat geen andere goddelijke waarde bezit dan die de onkundige menigte er aan hecht. QUINTUS vind ik met de kerk in openbaren strijd, omdat hij haar niet getrouw acht aan hare belijdenis, eene belijdenis, die door NONUS met allen ijver wordt bestreden als eene versleten traditie, terwijl DECIMUS in gevoelens de volstrekste tegenvoeter van hem is en tevens nog van verscheiden anderen - en onder de vier oudste broeders moge de verscheidenheid niet zoo scherp afgeteekend zijn, ook onder deze zijn er zich geen twee in alles gelijk - waarlijk het individualisme komt mij dreigend en verwoestend voor, zoo als het alle banden schijnt te verslappen of te ontbinden.

- Wees gerust ROB - sprak SECUNDUS, die zijne kalmte weer geheel en al hernomen had en mij die van geestdrift gloeide, bedaard zat aan te kijken - Wolken kunnen de zon wel dekken - dagen lang dekken - maar niet doven - en het licht schijnt toch in de duisternis - al hebben de menschen het niet altijd even lief, al geldt het van velen: ‘o o g e n h e b b e n d e z i e n z i j n i e t.’ - Maar gij, doe uw oogen wijd open en oefen u om te midden van de woelende en wisselende verschijnselen in onzen kleinen kring de groote volschoone en eeuwige gedachte Gods, de ontsluiering zijner heerlijkheid te zien in de zedelijke wereldorde, in het grootsche plan der eeuwige liefde. Sta vast in dat geloof en laat de warrelende stofwolk, die menschelijke nietigheid opjaagt, u niet doen dui-

zelen of versagen. Sta een oogenblik stil en wacht - de wind drijft alle nevels heen en gij haalt weer adem in zuivere lucht. O wees toch gerust, volkomen gerust, het rijk des Vaders komt - zelfs door hen die het bestrijden. Maar wee degenen, die de kinderen des koningrijks zullen geërgerd hebben, die met roekelooze hand de teedere plant des geloofs en der hope vertreden in de zwakke gemoederen, die juist door deze levensbloesems moesten gesterkt en opgewekt worden. Ik veroordeel niemand die in onzen tijd het nadenkend hoofd buigt met bezwaren en ernstige bedenkingen - maar ik moet getuigen tegen een opgeblazen oppervlakkigheid, die in hare kortzigtigheid noch diepte van gevoel noch achtbaren ernst tot haren grondslag heeft. Zulke lieden zijn verderfelijker voor zich zelven en voor den kleinen kring hunner blinde aanhangers dan voor de Christenheid; want hunne leerstellingen kunnen der vuurproef des tijds niet weêrstaan. Het is dan veeleer om zijnentwil dat ik SEXTUS tot staan zal trachten te brengen - dan omdat ik in zulke ligtvaardige en onbezonnen lieden iets voor de kerk van CHRISTUS ducht. - Inderdaad hij is niet gevaarlijk. Zulk een wild en naakt rationalisme, als dat van SEXTUS, stuit den nog overgebleven zin voor godsvrucht onder ons volk tegen de borst; het zal hier nooit welig tieren en slechts bij zeer weinigen weerklank en ingang vinden. Meer kommer baren mij de rigtingen waarin NONUS en QUINTUS als geestelijke antipoden strijden - die beide met mannelijken ernst en gemoedelijke warmte voor hunne overtuiging ijveren. Zij zijn niet minder partijdig als SEXTUS; maar zij verlagen zich niet als hij,

tot laffe spotternij of onzinnigen lachlust, ofschoon zij zich vaak tegen elkander al te persoonlijke bitterheden laten ontglippen en te veel strijden als man tegen man, vaak met de hardste miskenning van wederzijdsche verdiensten en oogmerken; en het is mij eene bittere droefheid om de levenskern der gemeente, de vroomste en nadenkendste Christenen zich aldus in twee kampen te zien afdeelen om tegen elkander als vijandige heiren in slagorde op te trekken. De spanning is groot; de hartstogten blijven niet buiten spel en elk, voor zijne partij wervende, maken zij de klove steeds dieper en de breuke te ongeneeslijker.

Om den genegen lezer de bedoeling mijns broeders hier te verhelderen, wil ik hem doen opmerken, dat hij zich een twintigtal jaren moet terug denken en hem verwijzen naar bladz. 94 van dit deel, waar wij reeds, hoewel misschien al te vlugtig, gewag hebben gemaakt van zekere kerkelijke bewegingen in den lande, voor ik het vaderland verliet. Gedurende mijne afwezigheid had zich de vredebreuk beslist en een gedeelte der Hervormde gemeente had zich afgescheiden van de algemeene kerk. Behoef ik de voor ons zoo smartelijke als beschamende herinnering te verlevendigen - dat men den voortgang dezer beweging met geweldadige middelen poogde te stuiten en eene vervolging tegen de Separatisten instelde, die alle vrienden van gewetensvrijheid en alle voorstanders der verdraagzaamheid met een gloeijend schaamrood mag kleuren.

Gemoedelijke bezwaren en godsdienstige geschillen waren zoo min in de negentiende eeuw als in eenige andere met geldboeten, gevangenis of inkwartiering

tot zwijgen te brengen of te beslissen - en deze geweldadige en onmenschkundige maatregelen tegen weerlooze, meestal welmeenende en eenvoudige lieden, die reeds aan overspanning en geestdrijverij leden, dienden dan ook geenszins om de zaak te stuiten; zij vormden niet alleen menig overprikkeld gemoed tot eene hoogere mate van dweepzucht door dit kerkelijk drijven, dat in den grond eene bloote formulierquestie was, tot een martelaarsstrijd voor de waarheid te verheffen, maar wonnen voor een drijven, dat anders weinig sympathie zou verwekt hebben, de belangstelling van velen, die deze zaak als het woelen van een hand vol bekrompen dweepers naauw een gezet onderzoek waardig gekeurd zouden hebben.

Het waren dan ook die geruchten van vervolging, welke mij reeds uit de verte tot belangstelling gewekt hadden voor lieden, die wat men ook van hun standpunt oordeelen mogt, toch altijd om der conscientie wille verdrukt werden.

Ik las in de dagbladen hoe hunne vrome bijeenkomsten op het veld of in de huizen door dragonders of policie-agenten werden verstoord, bijeenkomsten waarin zij God poogden te verheerlijken en zich zelf op te beuren in hun geloof naar hunne overtuiging - ik dacht aan de vele plaatsen, waar lieden ongestraft te zamen komen tot allerlei ijdelheid en boosheid - de kleine schare scheen mij met zeker achtbaar waas van gewijde herinneringen omstraald en vertoonde zich voor mijne verbeelding met een weerglans van den lichtkrans der heilige martelaren. Ik vond weinig bijval voor mijne opvatting, maar ik besloot terstond bij mijne terugkomst in het vader-

land, die ‘g e m e e n t e o n d e r h e t k r u i s’ nader te leeren kennen. Doch hoe steeg mijne belangstelling toen ik vernam, dat eenige begaafde predikanten, zich bij deze beweging aansloten en dat onder dezen mijn broeder QUINTUS een eerste rol speelde. Zoo had zijn onstuimige, woelzieke geest dan eindelijk een baan gevonden, waarin hij voortrennen kon, een kampplaats waarin hij mogt worstelen. In den opstand voelde hij zich sterk, in het strijdperk toonde hij zijne krachten.

‘Strijd’ was zijne leus - Vrede is de dood - ‘Ten strijde! wie het wel meent met de kerk, met het geloof. Ten strijde tegen de vijanden der waarheid!’

Vergeefs hadden de oudere broeders hem gebeden zich niet zoover in het twistgeding te wagen - zich niet zoo hevig uit te laten - zich niet openlijk te verzetten tegen kerkelijke en wereldlijke overheid. Hunne tegenkanting vuurde hem te feller aan en het werd zijn bepaalde toeleg, een groot, zoo niet een a l g e m e e n twistvuur te ontsteken. Men was langmoedig; men ontzag hem een poos - doch dit maakte hem te trotscher en te vermeteler en hij rustte niet voor hij met kerkeraad en ringbroeders, provinciaal bestuur en eindelijk met de synode in strijd was en - met de kerk gebroken had....

Al keurde ik den weg af waarop QUINTUS wandelde - al bediende hij zich van middelen die ik vaak niet billijken kon - ook zijne wederpartij ders bleven niet regtvaardig en bejegenden hem soms met bitterheid en onbillijkheid. Hierdoor won QUINTUS en zijne partij in de sympathie ook van degenen, die zelfs niet met hem instemden. Het is iets geheel anders thans kalm en beraden op de zaak der Separatisten terug te zien, die

zoo armelijk is afgeloopen - dan het was in die dagen toen niemand voorzien kon, waar die aangevangen beweging eindigen zou. En menigeen die thans met medelijden op de onbeduidende sekte nederziet, heeft eens heimelijk een schoonen droom gedroomd van vernieuwd leven voor de kerk, van voortzetting der te vroeg gestaakte hervorming, van eene loutering en verjonging der gemeente - met het oog op die ‘gemeente onder het kruis’ - zoo trotsch op hare verdrukking, zoo begeerig naar de kroon van het martelaarschap.

Voor mijn geest althans verrezen te dier tijde de dagen van ouds. Ik zag de helden der hervorming herleven - ik zag den geest van LUTHER en CALVIJN bezielend in de harten werken. - Hervorming - strijd tegen de dwaling - verzet tegen alle magt, die zich tegen de waarheid durft kanten. Ziedaar de denkbeelden die mij aanlokten - en daarbij de krachtige persoonlijkheid van onzen heldhaftigen QUINTUS, die nu eerst in zijne volle lengte als een reus daar voor mij stond en als geducht atleet zijn magtige knods ophief tegen de vijanden van hetgeen hij de alleen zaligmakende leer, de hoogste en eenige waarheid achtte.

QUINTUS had geen kwalen meer. QUINTUS dacht niet meer aan zijne zenuwen of aan zijne bloedvaten - hij voelde niets meer van het kloppen van zijne polsen; hij had geen tijd meer voor diners en soupers - maar zijne biologie was betooverender, zijn wegslepende overredingskracht magtiger dan ooit, over degenen die onder zijn invloed geraakten, nu hij zijn gansche ziels- en wilskracht in zijn streven ontwikkelde.

Hij had de beste partij gekozen die er in zijn geval te kiezen viel; hij regtvaardigde zijn standpunt niet door separatistische beginselen te verdedigen, maar door zich martelaar te verklaren, die het slagtoffer geworden was van zijne liefde voor de waarheid.

- Ik verlaat de kerk niet - zeide hij gedurig - zij drijft mij uit, omdat ik de kenschetsende leer dier kerk wil handhaven - omdat ik haar tot de beginselen der hervorming wederhrengen wil. Maar ik ben bereid die verbanning te dragen. Ik sta niet alleen. Ik ben overtuigd dat zich van alle zijden bij mij zullen aansluiten allen die uit de waarheid zijn. Ik blijf getrouw aan de leer der vaderen; zij die mij uitdrijven zijn ontrouw en afvallig.

Doch hoewel QUINTUS hier zijne volle en diepste overtuiging uitsprak, ofschoon zijn geloof zich volmaakt uitgedrukt en bevredigd zag in die liturgien, die hij als verbindende regels des geloofs wenschte bekrachtigd te zien - en dus in opregtheid ijverde - zoo jaagde hij toch ook hier het gevaarlijke droombeeld zijner eerzucht na. Hij zag de baan van een Hervormer voor zich open - hij geloofde dat al zijne volgelingen hem getrouw zouden blijven; hij rekende op eenige predikanten, die in verschillende oorden des lands de kerkelijke onrust heimelijk aanwakkerden - hij rekende op de regtzinnige patriciers der hoofdstad - hij rekende op al de misnoegden in de gemeente. - Hij voelde zich dus sterk, achtte zijn uur geslagen tot een schitterend feit - en was er bij die gezindheden en ontwerpen aan eenige toenadering te denken?

Hoe warm echter zijne volgelingen ook aan zijn

persoon verknocht waren, de bijkomstige omstandigheden, die hem tot den stap der scheiding gebragt hadden, mishaagden aan velen. Althans zij vonden er een voorwendsel in om hem op het onverwachts los te laten, juist als de vervolging op het hevigst gedreven werd.

De familiën, waarop hij het meest gerekend had, verklaarden eenparig:

- Hoe vurig wij ook menige verandering in de kerk wenschen zouden, wij verlangen er langs een anderen weg toe te geraken - ‘niet door kracht of geweld - door des Heeren geest zal het geschieden.’

Niemand van de aanzienlijke lieden, aan wier tafel hij had gegeten, wier équipage hem ten dienst plagt te staan - wenschte hem te volgen op zijn gevaarvollen weg. Naauwelijks mogt het hem gelukken een dertigtal getrouwen aan zich te verbinden - waarop hij zich verlaten durfde en onder de overigen waren er weinigen met wie hij iets uitrigten kon voor de vestiging eener gezuiverde kerk.

Daar stond hij dan alleen - gescheiden van zijne lijfwacht - als een veldheer, die al zijne stafofficieren ziet vallen en zijne keurbende op de vlugt geslagen. De teleurstelling was inderdaad verpletterend.

Doch thans was ook het oogenblik gekomen, waarop hij meende te kunnen uitblinken en alle blikken op zijne persoonlijkheid te verzamelen, die nu alleen de geest en de kracht der beweging moest zijn. Hij zou volharden. Aan terug gaan was dan ook niet meer te denken - hij wilde het uiterste wagen.

De arme CORNELIE vond gelukkig eenige gezelligheid in hare kinderen; want QUINTUS, die nu bijna altijd

reizende en trekkende was, verklaarde haar onbewimpeld, dat zij wel zou doen, zich voortaan als weduwe te beschouwen, daar zijne roeping hem dwong om in de eerste plaats voor de bruid van CHRISTUS te waken, boven wier hoofd zijn somber oog al die driedubbele dooden zag zweven, die nog kortelings zijn eigen leven bedreigd hadden. De kerk van CHRISTUS moest aan die gevaren ontrukt en van een gewissen ondergang gered worden! - Het overblijfsel Israëls te verzamelen, dat was zijne taak! - wat zou hij nu voor vrouw en kroost kunnen zijn?....

XVI.
Kerkelijke zaken.

Zoo stonden de zaken tijdens mijn bezoek bij den philanthroop op I J s s e l d a m , toen ik eene dringende noodiging van QUINTUS ontving, om hem, daar hij overstelpt was van werk, tijdelijk tot secretaris te dienen.

Geenerlei bezigheden omhanden hebbende die mij weêrhielden en vol belangstelling voor hem en zijne zonderlinge waagstukken, besloot ik zijn verzoek in te willigen - maar nam mij vast voor, mijne zelfstandigheid tegenover hem te handhaven en bij mijn afkeer tegen alle separatisme te volharden. Daar ik echter niet twijfelde of er zouden duchtige aanvallen op mij gedaan worden, wenschte ik mij nog zooveel mogelijk met SECUNDUS te onderhouden, die zoo onbevooroordeeld de kerkelijke zaken inzag, en door hem op de hoogte gebragt te worden van het kerkelijk standpunt onzer dagen om te weten wat ik van het drijven van onzen sectarist te denken had.

Daar het ook in de verte niet in mijn doel ligt eene bijdrage tot de kerkgeschiedenis te schrijven, noch den aard der verschillende godgeleerde scholen in ons vaderland te ontleden, maar eenvoudiglijk eenige kerkelijke karaktertypen te teekenen, zal niemand mij van eene berispelijke oppervlakkigheid mogen betigten, als ik niet meer dan een beknopt uittreksel uit al deze gesprekken geven kan, hetwelk echter ter wille van enkele lezers hier niet kon gemist worden, terwijl ik aan al degenen die reeds door het opschrift van dit hoofdstuk afgeschrikt werden, volgaarne verlof geef om het over te slaan, als ook aan hen die er meer van weten.

Wij voerden deze gesprekken gewoonlijk op onze wandelingen over de uitgestrekte heidevelden, waar de jonge dennen een altijd durend groen onderhielden en menig arbeider ook in den winter zijn daghuur winnen mogt met het aanleggen van wegen en het planten van geboomte. Eene wandeling had bij SECUNDUS echter altijd een doel; het gold het bezoek van een kranke, het nagaan van werkzaamheden, onderzoek naar zijne kweekelingen, die in den omtrek bij landlieden werkten, want bij al de rust van zijne houding en het zekere phlegma bij al wat hij deed, heb ik zelden iemand gezien, die gelijk hij den tijd wist uit te koopen en door afwisseling van bezigheden zoo gedurig zijne krachten wist te verfrisschen tot nieuwe inspanning. Zelden wandelde hij alleen; gewoonlijk had hij iemand bij zich, die hij spreken moest en die gewillig of gedwongen hem vergezelde, want hij liet zich door geen onverhoedsche bezoeken of hindernissen van zijne vaste dagorde

afleiden, even weinig als hij zich om den aangenaamsten gast van zijn gewonen leefregel liet afbrengen, die door vroeg opstaan en vroeg ter rust gaan bepaald werd. 't Bate mij weinig of ik het vuur nog eens opstookte, een versche pijp stopte, hem op eenig geliefkoosd onderwerp van gesprek bragt; als de huisklok half elf sloeg stond hij op - mij met een spottenden glimlach aanziende, tikte hij SEPTIMUS op den schouder en zeide hem digt aan het oor:

- Philanthropen moeten zich niet zenuwachtig maken door nachtelijke overspanning.

Daar SEPTIMUS het zwak van meer menschen had, om niet van ophouden te weten, viel het hem zeer hard zijn ‘p o ë t i s c h e n a c h t w a k e ’ gelijk hij ze noemde te moeten opofferen. Hij wist niet hoe zeer kalmte en zenuwkracht hier noodig waren en bleef dus gewoonlijk met mij en de goede huisvrouw die altijd veel te naaijen had, nog wat keuvelen. Voor SECUNDUS te bed ging klopte hij gewoonlijk nog eens op den vloer van zijne slaapkamer, die juist boven ons was en riep:

- ‘In die masse ist die kraft’ - wel ter ruste vrienden!

Hoe noode ook, SEPTIMUS durfde niet langer weêrstreven, want hoe zacht en vriendelijk SECUNDUS altijd voor allen was, die hem omgaven, hoe ontbloot van alle aanmatiging of heerschzucht, gevoelde elk die in zijne nabijheid leefde, de kracht van die zedelijke meerderheid, die onwillekeurig gezag oefent, door die vastheid van gang en die volharding van wil, die anderen aandrijft en meesleept, zonder dat zij het zich bewust worden.

Het was op eene dier dagelijksche togten, dat ik mij van SECUNDUS meende te moeten meester maken om hem te overvallen met mijne vragen:

- Zeg mij toch eens - ving ik aan - vanwaar ontleenen die belijdenisschriften, voor wier gezag QUINTUS het land in rep en roer brengt, toch dat regt om naast en boven den bijbel te gelden?

- Om het heden wel te verstaan - antwoordde SECUNDUS - moet men altijd naar het verleden terug zien - daar bestaat geen verschijnsel op het gebied der gedachte en des geestes, dat op zich zelf staat of los daarheen zweeft - alles heeft zijn zamenhang, zijne historie. Daar is in ons vaderland van ouds her heftig gestreden over de waarde en de kracht van de belijdenisschriften der Hervormde kerk. Deze achtbare gedenkstukken, die de warmste en bezielde uitingvan eene diepzinnige geloofsopvatting van godvruchtige mannen bevatten, als een QUIDO DE BRES, een URSINUS en anderen, zijn hier te lande sedert de Dordsche Synode van 1618 als de uitdrukking van de leer der kerk erkend geweest; doch niettegenstaande zij als zoodanig door alle leeraars der Hervormden bij de aanvaarding van hun ambt, op plegtige wijze onderschreven, waren geworden - hadden deze zich in den loop van twee eeuwen de meeste vrijheid in de leer veroorloofd en in het aangezigt der belijdenisschriften schier elk der onderschreven ‘artikelen en stukken’ naar hunne zienswijze gewijzigd, wedersproken of geheel verworpen, ten bewijze, dat geene banden den menschelijken geest beperken of kluisteren kunnen in zijn vrije werkzaamheid en eigenaardigen ontwikkelingsloop. Het was dan ook met het aannemen dier

geschriften gansch de bedoeling der vaderen niet geweest, zich als onfeilbare gezagvoerders over de geloofsvormen der nakomelingschap op te werpen; integendeel volgens art. 50 der Dordsche kerkordening van 1619 was bepaald, dat de kerk om de drie jaren zou bijeen geroepen worden, om de belijdenisschriften gedurig te herzien en aan de uitspraken der Heilige schrift te toetsen. Dit was echter niet geschied - en hetgeen grootendeels door den drang der tijden en de staatkundige aangelegenheden was verzuimd geworden - heeft in het oog van een zeker deel der gemeente, dat in de letter dier geschriften de volkomen uitdrukking harer overtuiging vindt, deze geschriften met een straalkrans van goddelijke waardij en bovenaardsche onfeilbaarheid verheerlijkt, zoodat zij het heiligschennis achten, wanneer iemand het waagt, de zwakke zijde dier stukken slechts door eene bloote vergelijkingen aantooning van inconsequentiën aan te wijzen, en elk als ketter veroordeelen, die van dezen, in hun oog onfeilbaren geloofsregel durft af te wijken. Het komt hun ondenkbaar voor, dat de Christenheid in twee eeuwen ook maar een enkelen stap voorwaarts zou gedaan hebben, en thans rijp zou zijn geworden tot helderder denkbeelden en meer onbevangen blik op de goddelijke waarheid des Evangelies dan in de dagen van strijd en onrust, toen de kerk, pas kortelings aan de dwalingen van R o m e ontscheurd, met ter haast gedwongen was geweest, haar geloof geheel uit te spreken bij het organiseren der nieuwre gemeente, en punten vast te stellen op gronden, die bij den eersten oogopslag wel onwrikbaar schenen, maar die bij dieper onderzoek uitge-

breider kundigheden en kalmer inzigt onhoudbaar blijken zouden.

Daar het protestantisme echter niet enkel is geboren uit de behoeften des gemoeds, maar vooral ook uit den eisch der rede, vond dit kind der XVI eeuw in het h a r t eene verwarmende moederlijke liefde, maar in den g e e s t ook de voortstrevende mannelijke kracht des verstands als eene vaderlijke leiding - Deze gevoelvolle Oostersche moeder, met hare Joodsche gelaatszweemingen en deze Westersche vader, met zijne Grieksche wezenstrekken, hebben elk hun eigenaardige invloeden en regten op het kind op Germaanschen bodem geteeld; maar hun beider bedoelingen en eischen zijn helaas niet altijd harmonisch vereenigd geweest.

Zoolang de magtige levensvolle geest der uitnemendste Hervormers den stroom der beweging beheerschte, hielden deze beide elementen gelijken tred - de godvruchtige warmte bleef altijd opwegen tegen de koelzinnige strengheid der rede en bij deze frissche gezonde verdeeling der levenskrachten wies het gansche ligchaam bloeijend op. Het hart was vroom en eenvoudig en gloeide in dankbare geestdrift voor die onwaardeerbare schatten, waaruit het nieuwe leven was voortgevloeid en wier ongestoord genot men tot zoo duren prijs had verkregen, met zoo onbezweken trouw tegen R o m e verdedigd. Die schat was de Evangelische belijdenis, zoo als het geloovig gemoed haar opnam uit de Heilige schriften als uit den mond der Apostelen. De vorm dier eerbiedwaardige getuigenissen was krachtig, maar niet onberispelijk - de overtuiging was diep en levend, maar niet altijd in

zorgvuldig afgeronde bepalingen of tot een consequent systeem zaamgevat. Doch wie vroeg daarnaar - wie durfde zulks gispen, zoolang een gloeijende ijver de kieskeurige kritiek afwees, om het heilig waas van deze geestesvruchten niet te schenden. De tijden wisselden. De groote persoonlijkheden, die de levensgedachten uitspraken, verdwenen van het tooneel en die gedachten werden gemeen goed der menigte. De menigte vervleeschelijkt altijd de idée en klemt zich te angstvalliger aan de vormen naarmate zij meer van den geest verliest. De bezielde getuigenissen der vrome strijders, die in bangen strijd beleden hadden de hope die in hun was, werden d an k e r k l e e r - en die leer begon steeds meer te verstijven en tot den stereotypen vorm van een dood dogmatisme te versteenen, die als ziellooze orthodoxie alle ontwikkeling en vrije werkzaamheid des geestes tegenhield.

Maar de heilige ernst en innige godsvrucht, waardoor de groote mannen van het Hervormings-tijdvak uitblonken, was met hen niet geheel en al ondergegaan, maar leefde nog voort in een reeks van getrouwe en levende getuigen. De geest kon niet stilstaan en was hij door uiterlijke banden geboeid om zich in wijder kringen te bewegen - hij arbeidde in de diepte zijns wezens en openbaarde zijne werking eerst als Mysticisme in poëtische diepzinnigheid naar den diepsten grond en het wezen der zaken zoekende - daarna als het meer praktische, meer kerkelijke Piëtisme. Doch naauwelijks hadden deze beide rigtingen in de XVIIde eeuw, in de overwinning van de ziellooze orthodoxie hare beste krachten uitgeput, of zij verzonken in zoo ziekelijke ontaarding, dat zij door

hare overdrijving en onredelijkheid in de XVIII^{de} eeuw de opluikende wijsbegeerte als Rationalisme tegen hare gevoelens in het harnas joeg. Het regt van vrij onderzoek, dat men eerst met den bijbel in de hand op R o m e had verworven - kwam nu ook de overgeleverde kerkleer wegen, om weldra dien bijbel, waaraan men haar ontleend had, zelven aan de rede te toetsen - ja de geest van kritiek meende ook zelfs de geschiedkundige grondvesten des Christendoms te moeten onderzoeken. Dit onderzoek geschiedde echter niet altijd met dankbare liefde voor de bronnen onzer godsdienstige kennis of met eerbiedige hoogschatting voor de grondbeginselen, die de Hervorming in het leven geroepen hadden. Vond men ter eene zijde mannen, die het opregtelijk te doen was om de Christelijke godsdienst in hare ware zuiverheid in het licht te stellen - ter andere zijde poogde eene Neologische rigting haar tot eene godsdienst van het gezond verstand te herleiden, die ontdaan van alle Oostersche beelden en traditionele versierselen voor de oppervlakkigste alledaagschheid te doorgronden zou zijn. Natuurlijk vond deze rigting zeer onderscheidene vertegenwoordigers, die volgens hunne individualiteit het Rationalisme een edeler of lager karakter bijzetten en op zeer verschillenden afstand zich bewogen van degeen, wier rigting men de Supranaturalistische genoemd heeft, en die nog wel altijd aan eene openbaring bleef gelooven en de wonderen als daadzaken aanzijn gunde, maar toch hij een ongelijkmatig knutselen en vereffenen in eene jammerlijke halfheid bleef hangen, die haar dwong om ter wederzijde onregtvaardig te zijn, en zoowel tegen de eischen der

rede als aan de letter der leer geweld te plegen. Zich stootende aan de onzuivere of gebrekkige vormen, miskenden de ijveraars voor het gezond verstand ook de religieuse idée der leerstukken; te oppervlakkig om tot zuiverder kennis der Christelijke waarheid op te klimmen, verwierpen zij met den vorm ook het diepere beginsel en vonden zich geregtigd zich van de heerschappij der kerkelijke dogmatiek te emanciperen, daar zij naauwelijks iets van de oude geloofsleer bruikbaar achtten. Velen bleven die echter met hart en ziel aankleven en dat te hardnekkiger, naarmate zij minder doorzagen, dat niet de letter maar de geest dier leer de eigenlijke strijdkracht tegen den plunderenden vijand was, terwijl anderen de klove duchtende, welke de strijdende Christenen steeds wijder schenen uit te diepen, het bovengemelde stelsel van transactie vasthielden, door ter eene en ter andere zijde iets toe te geven en iets te betwisten, zonder elk zijn vollen eisch te gunnen. De schrille naaktheid van het Rationalisme werd door hen bemanteld - de scherpste punten van het oude leerstelsel afgestompt - maar dit juste milieu van het bemiddelend Supranaturalisme was even bodemloos als het Rationalisme zelve en drong evenmin tot den grond en het wezen der kerkleer door. Nogtans werd in deze bemiddelende rigting reeds de behoefte uitgedrukt naar vereeniging - en lag er zijdelings de bekentenis in, dat men te ver was gegaan, dat men te strak had getrokken - dat men ter wederzijde te bevooroordeeld en eenzijdig was geweest.

- En zal het zoo niet altijd blijven - viel ik wat voorbarig in - Zal het ooit tot vereeniging, tot verzoening komen?

- De halfheid, die uit zucht tot bevrediging van allen, wederzijds regten miskent en verkort en met beide handen onregt pleegt, is voorzeker de weg niet - hernam SECUNDUS. - Hooger ligt de mogelijkheid tot toenadering en wel in de juiste onderscheiding van de beginselen en de wijze waarop zij worden uitgesproken. De voordragt toch is niet het wezen der zaak zelve - en de gebreken van deze waren het, die menige waarheid aanstootelijk deden schijnen, omdat de berispelijke inkleeding aan een schoon beginsel een wanstaltigen vorm had gegeven. Onze tijd tracht - of meer juist: eenige uitnemende dragers van het voorgevoel waarvan hij zwanger gaat, streven - naar dat schoone en verhevene standpunt der verzoening tusschen geloof en rede - deugd en kennis - godsdienst en wetenschap.

- En gij gelooft aan de mogelijkheid dier vereeniging? - riep ik verwonderd.

- Het is mijn droom, mijn vurig verlangen - antwoordde SECUNDUS - ik geloof dat het komen zal en komt - maar - dat dit welligt eerst wordt voleindigd in eene volgende huishouding, in eene hoogere wereldorde, als de oude dingen zullen zijn te niet gedaan en alles nieuw is geworden, als de eeuwige waarheid de altijd in de verschijnselen omtastende wetenschap, de schillen van de oogen doet vallen, om haar tot het wezen der dingen te doen doordringen - als alle kennis ware wijsheid zal zijn geworden in de hoogste ontwikkeling van al onze redelijke vermogens - dan zal dat hemelsche licht één zijn in ons wezen met den warmen gloed van het godvruchtig geloof des harten, zooals licht en warmte één en ondeelbaar zijn in de zon.

- Wij jagen er dan na of wij het ook grijpen mogten - zeide ik zuchtend - maar de gedurige misgrepen, de aanhoudende schermutselingen, het altijd weer opstekend misverstand, wijst op nog lange bange worstelingen, waarvan niemand het einde zal bepalen - dat zich in een wijd verschiet verliest.

- Toch is het streven schoon - hervatte SECUNDUS - waar het met vromen zin en heiligen ernst wordt gedreven, zal het voorzeker uitnemende vruchten dragen, als eerstelingen van een meer algemeenen oogst, die eerst later zal rijpen, als de geest van CHRISTUS heel de Christenheid doordringen en de waarheid haar vrijmaken zal. Wat dit volheerlijk einddoel echter mijns inziens in den weg staat en vertraagt is dit, dat men met het oog op het t o p p u n t het f u n d a m e n t vergeet - dat men poogt op te stijgen met adelaarswieken, terwijl men nog naauwelijks vlerkjes van een kieken heeft. - Onze tijd overvleugelt zich zelven. Hij tracht naar te hooge dingen en vergeet daardoor wel eens hetgeen regt voor den voet ligt. Het is niet te ontkennen, dat uit dezen strijd veel goeds is geboren, dat het Rationalisme veel wanstaltigs aangetoond, veel ongezonds gezuiverd heeft - en welligt hebben wij het dezer dagen in Dr. STRAUSS tot zijne hoogste ontwikkeling zien komen, om het tevens in al zijne magteloosheid tegen den rots der eeuwen, het fundament Gods te zien uiteenspatten. Ik ben er niet blind voor, dat nevens dit alles een warmer godsdienstzin is herleefd, dat een geest des levens is uitgegaan om geloof en wetenschap uit een doode letterdienst vrij te maken - en op te heffen ait den

ouden sleurgang van het conventionele - de bijbel is weder in eere gekomen en het Christendom wordt meer dan ooit erkend als eene bediening des geestes en niet der letter - ik hoop geen enkel schoon of verblijdend teeken des tijds voorbij te zien of te miskennen - maar dit alles neemt niet weg, dat ook een geest van twijfel en ongewisheid de Christenheid door huivert - een geest van welke het mij zeer twijfelachtig schijnt of hij wel uit God is? - Hij geeft zich wel niet uit voor een engel des lichts, maar hij stelt zich tegen alle magt, alle heerschappij verachtende en de heerlijkheden niet schroomende te lasteren.

- Het is in elk geval een magtige en wegslepende geest, hernam ik, die met geen formulier zal zijn te bezweren of met aloude geloofsbelijdenissen te beteugelen.

- De strijdende elementen van onzen tijd, zoo rijk in verscheidenheid, omdat alle rigtingen, nieuwere zoowel als oudere, die reeds tot de geschiedenis behooren, nog altijd hare vertegenwoordigers blijven houden, als gedenkstukken van vroegere scholen - wachten iets nieuws - geen terugkeer tot het oude kan de Christenheid stillen of bevredigen - en is ook onmogelijk.

- Het drijven der Separatisten schijnt mij alzoo geheel ‘hors de saison’ en een ijdel streven, dat eerlang als onbruikbaar zal losgelaten en vergeten worden.

- Zoo zal het zijn - QUINTUS moge zijn pogen met den naam van ‘Reformatorische beweging’ opluisteren - hij staat buiten zijn tijd - hij beantwoordt niet aan deszelfs dringendsten eisch en al zijn arbeid zal ijdel zijn. Elk menschenkind is een kind van zijn tijd -

hij heeft dien tijd te volgen of, zoo hij eene magtige persoonlijkheid is, die God daartoe roept - zijn tijd te beheerschen en te leiden. - Wil hij echter tegen den stroom in zijn eigen weg op het pad van teruggang betreden, zijn arbeid zal een ellendig onding blijven en hij in onnutte worsteling zijn kracht verspillen.

Wij werden in ons onderhoud gestoord, door een stem die ons deed omzien. Ademloos en met den hoed in de eene en een blaauw katoenen zakdoek in de andere hand, holde ons een lange boer achterna.

- Het is de burgemeester - zei SECUNDUS - wat zou er gaande zijn.

- Dominé! - riep hij uit de verte - ze komen hier - ze willen twist en tweedragt zaaijen en ik houd er niet van; gij weet ik ben een vreedzaam man - moet ik ze vervolgen - geef mij raad - wat moet ik beginnen?

Dit alles was ons onder veel hijgen toegeroepen, terwijl de vliegende bode zich met zijn doek zoo rood wreef als een kalkoensche haan.

- Zij komen - die scheurmakers - en in de schuur van HENDRIK DE KORTE zal een timmerman preken.

- Wel nu burgemeester, dat zal wel aardig zijn, ik hoop toch dat ge ook ter preek zult komen?

- Me leven niet! - maar gij spot en het is een moeijelijke zaak voor mij, want in deze streken zijn er velen die leer toegedaan en ik neem niet gaarne harde maatregelen die mij onvrienden maken - elk heeft ligt vijanden genoeg en altijd vrienden te weinig - 't is een moeijelijke zaak dominé - en laat ik het oogluikend toe, dan is het als of ik er mede in-

stem dat er zulke wolven in uw schaapskooi sluipen - ik weet geen raad met deze zaak.... Wat zal ik beginnen!

- Ja vriendlief - vervolgingen om des gewetenswille zal ik nooit aanmoedigen, gij moet intusschen uwe instructie kennen; en wat het bewaken der kudde aangaat, dat zal ik zelf toch wel dienen te doen, niet waar?

- Ja zeker dominé, ja zeker - er best toe in staat - en tegen tien timmermans opgewassen - maar ziet ge, laat ik ze e e n s begaan dan is het hek van den dam. - 't Is waar, vervolging is moeijelijk. HENDRIK is mijn volle neef! - Doch als gij wilt dat ik het zal beletten, dan verzeker ik u, dat hier geen timmerman zal preken, zoo waar als ik burgemeester ben van I J s s e l d a m .

- Als het aan mij hing, ik zou den man niet alleen laten spreken - antwoordde SECUNDUS - maar ik zou hem gaan hooren ook - en ik hoop in gezelschap van UEdel Achtbare.

De zwakke burgemeester zuchtte diep, maar het was slechts om ruimer adem te scheppen; de angst verdween van zijne onrustige trekken - en met een stillen glimlach om den mond - zeide hij, mij welgevallig aanziende:

- Dat heet ik eerst verdraagzaamheid! - dat is een liberaal man! - Wij zullen vlak voor Mr. HAMERSLAG gaan zitten en hem aanstaren als de hond die een kat uit een boom kijkt - heerlijk! kostelijk! - dat blijft dan gezegd dominé. Ze maar laten begaan.

- Mits gij van deze onze afspraak aan niemand iets laat blijken, bedong SECUNDUS en de burgemeester beloofde.

Ik wenschte van harte van de partij te zijn, en SEPTIMUS scheen ook wel lust te hebben de hagepreek bij te wonen. SECUNDUS kleedde zich met voordacht in ambtsgewaad en bleef voor het venster van mijne kamer wachten tot dat de burgemeester ons berigten liet dat de voorlezer beginnen zou. Zijn oog had intusschen onafgewend op de deur der schuur gerust en hij had naauwkeurig toegezien wie er binnen traden.

- 't Zijn meest vreemden die van buiten af met den prediker zijn gekomen, zei SECUNDUS met blijkbaar genoegen - maar ik zag er ook menigeen die ik daar niet gezocht zou hebben.

- Ik denk dat zij datzelfde ook van ons zullen zeggen - antwoordde ik.

Juist werd een psalmvers aangeheven toen wij de schuur binnen traden. - De burgemeester zat er reeds en wenkte en wuifde zoo oneerbiedig dat hij plaatsen voor ons open had gehouden, dat menig gramme blik op hem werd geslagen, die echter verbazend veranderde toen de digt op een gedrongen schaar SECUNDUS ontdekte. - Zoo minachtelijk als de vreemden den Baälspriester aanstaarden, met zoo veel eerbied ruimden zijne gemeenteleden plaats om hem door te laten tot naast den burgemeester, die regt voor den voorzanger zat. Deze verhief zich op een voederbak, die met een plank overdekt, tot zetel en tevens tot bergplaats voor zijne boeken diende; achter hem stond een groote ton die tot kansel bestemd was en juist op het oogenblik, naar mijne oplettende waarneming, met behulp vaneen ouden stoel bestegen werd door een lang jong mensch, met glad over het voorhoofd gekamde blonde haren, waaronder

een paar doffe oogen met sluwe blikken de vergadering rond gluurden, die nog altijd aangroeide, zoodat de gebindten onder het dak met menschen bezet waren. Het was aardig hoe de schapen van SECUNDUS kudde te kennen waren; zij waren blijkbaar verlegen met hunne houding - zij schenen evenmin te begrijpen hoe zij hier kwamen als wat zij hier deden, en menigeen week terug om zich achter den rug zijns buurmans te verschuilen of riep psalmboek en zakdoek te baat als hij SECUNDUS kalmen blik op het onverwachts ontmoette. Vooral was de uitwerking op den schreeuwenden voorzanger geweldig, die als tuinknecht onmiddelijk aan de pastorij verbonden, zigtbaar ontroerde als zijn meester regt voor hem plaats nam; zijn bevende stem maakte menig overbodigen triller bij het wanhopig geschreeuw, waarmede hij zijne figuur poogde op te houden, terwijl het hoek in zijne handen beefde. Niet minder indruk verwekte de tegenwoordigheid mijns broeders bij zijn collega, die in zijn langen lichtblaauwen jas en met een paar bemodderde vetlaarzen op zijn geimproviseerden kansel, merkbaar met zijne lange gestalte verlegen raakte, als hij op den deftig gecostumeerden leeraar nederzag, die zijn doordringend oog met goedheid meer nog dan met gestrengheid op hem rusten liet. Maar HAMERSLAG was een al te geroutineerd preker om zich niet te herstellen. - Hij maakte eenige bewegingen met de handen, als iemand die wil zwemmen, en sprak met een verbazende stem den zegen uit, terwijl hij tot in zijn halsdoek rood werd. Doch nu ook was het ijs gebroken en stroomden de woorden als een wilde vloed niet minder dan drie einde-

loos lange uren achtereen van 's jongmans lippen. - Ik kan niets ten nadeele van den ijverigen spreker zeggen, dan dat hij mij doodelijk verveelde, terwijl ik dood, verdoemenis, hel, duivel, eeuwige pijnen, verstokte harten, vloek en ellende - Baäl, Mammon - Gog en Magog in een wilden jagt om mij heen hoorde soezen, zonder dat ik iets dat op een draad geleek grijpen kon, terwijl ik meende te stikken van dorst en warmte en de burgemeester veel te droogen had voor zijn blaauwen doek. Op een wenk van dien achtbaren heer werd er met een gaffel een luik opengestooten en wij schepten adem - ik kon ten minste-weer denken en opmerken. Hoe kalm de spreker ook op zijn ton stond met slap neerhangende armen, zoo had hij toch door geweld van schreeuwen zijn eigen phlegma overwonnen en scheen het nu er op toe te leggen, om ten slotte de boerenzenuwen diep te schokken, en daarin stond zijn streven gelijk met dat van vele geordende predikanten, die niet voldaan schijnen, zoo zij niet met de schimmen van g e l i e f d e p a n d e n al de zakdoeken te voorschijn roepen. HAMERSLAG volgde echter zijn eigen taktiek, die meer naar het organisme der landlieden berekend was. Na dat hij in zijne toepassing, gelijk hij het derde uur noemde, de uitverkorenen met een gepast gevoel van eigenwaarde vervuld en als priesters en koningen begroet had en daarna het bekommerde volkske als troostgrond eenige ontwijfelbare kenteekenen van verkiezende genade had voorgelegd, begon zijne stem steeds meer te dalen, tot die, op de grenzen gekomen, waar hij van de zoekende zielen tot de onbekeerde zondaren zou overgaan - zoo hol en

huilend klonk, als of zij uit de ton opgalmde. Er kwam meer leven in de gansche houterige gestalte; de slappe armen werden eensklaps met een spookachtig gebaar opgeheven, als een klapwiekende maar gebonden vogel zwierde hij naar alle zijden - de doffe oogen glinsterden onder de sluike haren en de holle stem brulde ons de akeligste toonen toe bij de schrikkelijke beschrijving van den toestand der verdoemde zondaars - ja met een stoute figuur waagde de redenaar zich aan de voorstelling van eene zamenspraak tusschen de vervloekte ziel als de vlammen haar blakeren en het verrottende ligchaam als de wormen er aan te gast gaan. Deze curieuse zamenspraak, die groote ontzetting in de vergadering te weeg bragt, bestond grootendeels in schelden en verwenschen tusschen de partijen, die geen van beiden de schuld wilde belijden en altijd de andere met aanklagten overlaadde. Niet voor dat eene angstige spanning zelfs op het domste gelaat te lezen stond, achtte de kunstenaar het tijd terug te trekken, maar in zijn aftogt wilde hij den laatsten slag toebrengen, (en die greep moet hij van groote meesters hebben afgezien.) - De teugels dan een weinig inhoudende, vertraagde hij de vaart waarmede wij op den rand des vurigen poels aangeland waren, hij liet ons ademscheppen en een versje zingen.

- Heb je het ooit zoo gehoord? - fluisterde mij de burgemeester in het oor, zich geweldig het hoofd krabbende - ik nooit! nooit! zoo oud als ik ben. - En dat nog zoo'n jong mensch.

Ik betuigde volmondig dat het ook al mijne verwachting te boven ging - maar de finale overtrof

alles. - Het onboetvaardige kind des duivels moest zijn deel nog ontvangen en de uitverkoren zondaren die nog onder de trekkende genade lagen moesten worden opgewekt - en wel door een schets van hunne diepe onmagt. - De redenaar zeide: Gij lieden zijt niet alleen blind, doof, melaatsen, kreupel en lam - maar ook nog stom. Zeg ik tot u, bekeert u, gij kunt mij niet hooren - zeg ik tot u, roept uit den stinkenden poel uwer ellende - gij kunt niet roepen - zeg ik: staat op - gij kunt niet staan op uwe kreupele voeten, want gij zijt als MEPHIBOSETH lam van 's moeders lijf aan - gij ligt gebonden en geboeid en met hellebanden vastgeklonken onder de magt van den helschen geweldenaar - maar laat ten minste uwe koperen en ijzeren ketenen rammelen, ja rinkelen - laat uwe boeijen ratelen en rammelen voor des Heeren aangezigt.

En onder dit rinkelen en rammelen maakte hij bij het steeds hooger stijgen van zijn stem, zulke akelige trillende en ratelende geluiden, vergezeld van zulke stuipachtige sidderingen en schuddingen van zijn lang ligchaam, dat ik vast geloofde dat hij voor onze oogen in een zenuwtoeval neerstorten zou, terwijl de boeren het uitbrulden en de boerinnen gierende en gillende losborsten in jammeren en weeklagen, en er verscheidene jonge meisjes en bejaarde lieden in de handen wringend en klappertandend werden weggedragen. De onbarmhartige pijniger was intusschen tot zijne kalmte wedergekeerd, zijne oogen werden nog doffer en zijne mouwen hingen nog slapper bij zijn langen jas neder, totdat hij, altijd met die zwemmende gesticulatie, eindelijk ons bevrijdde. Zoo schuw de jongman was opgetreden bij het eerste ontwaren van den herder

der gemeente - zoo vrijmoedig en overmoedig door zijn triumf op de zenuwen onzer boeren, stapte hij nu, zoodra hij ruimte kreeg om van zijn ton af te dalen, op SECUNDUS toe. Met een beweging, die een buiging moest zijn, maar eigenlijk eene kromming van den rug was, waardoor zijn hoofd plotseling op zijn borst werd geworpen, betuigde hij hem, dat het hem genoegen had gedaan hem onder zijn gehoor te zien. Doch hoe steeg mijne verbazing als ik SECUNDUS hoorde zeggen:

- Ga nu met mij een pijp rooken en een kop thee drinken - gij zult wel dorst hebben - deze heer (op SEPTIMUS wijzende) - is ook theologant, dan kunnen wij eens praten.

Weer maakte HAMERSLAG die merkwaardige kunst om zijn hoofd met zijn rug voorover te werpen, maar bedankte voor de goedheid, terwijl hij zeide:

- Dewijl Dominé geene vijandschap tegen het kuddeke onder het kruis schijnt te voeden, zoo komen over hem al de gewisse beloftenissen van het Israël Gods.

Toen de gemeente zag, dat de leeraars zamen spraken, hielden velen stand om dit onderhoud te beluisteren, doch anderen maakten van de gelegenheid gebruik om steelswijze te ontsnappen. De voorzanger, die nu ook als koster en kerkeknecht fungerende, de banken en tonnen en stoelen begon op te ruimen, had reeds lang om mij heen gedrenteld, vol lust om mij aan te spreken bij de bange onzekerheid, hoe SECUNDUS zijne gedienstigheid voor Afgescheidenen zou opvatten. Ik redde hem uit de verlegenheid door tot hem te zeegen:

- Wel MULDER, was dat nu niet een preek naar uw hart?

- Ja Mijnheer, als ik het zeggen mag - 't was dierbaar en de haren rezen er mij bij te bergen als in het jongst gerigt - maar 't is toch mooi om te hooren - ik was blij dat de burgemeester ook onder het gehoor was, die nog een doode mol is.

- Ik vind hem toch nog al vriendelijk, dat hij deze bijeenkomst heeft toegelaten - weet gij wel hoe men in andere streken de vergaderingen gewapenderhand uiteendrijft en zware geldboeten oplegt, en zoo de arme lieden daar niet aan voldoen, wordt al hun goed in het openbaar verkocht, zelfs op zondag.

- Ja ik weet er van - mijnheer ik heb Ds. BOSTON - dien anderen weet gij - op de heide wel met curassiers omringd gezien, die met blanke zwaarden de arme kinderen Gods uit een joegen, als zij te zamen waren vergaderd om den Heer te loven. - 't Zijn booze tijden mijnheer, en al die dingen brengen de oordeelen en gerigten over ons land, gelijk Ds. HAMERSLAG gezegd heeft - want al is hij nog maar jong als TIMOTHEUS - de Geest werkte. O ik voelde Hem hier - (de arme MULDER wees op zijn maag) - en daar zit Hij nog.

Ik wist waarlijk niet wat ik op dien onzin zou antwoorden, die met het dweepachtigste gelaat, dat ik ooit gezien heb, werd uitgesproken.

- Ds. HAMERSLAG heeft gezegd, dat hij hier in de dorpskerk wel eens zou willen preken - ging hij voort.

- Ah zoo! - antwoordde ik.

- Want hij zeide, dat onze dominé ook wel zou overkomen tot het volk Gods, even als Ds. QUINTUS

BOSTON. Maar een ding begrijp ik niet - hoe zulk een godzalig man als onze dominé, nog met die liedetjes kan op hebben en ons niet liever altijd psalmen laat zingen.

- Wat hebt gij dan toch tegen die liederen?

- Och, 't is alles de roemende hoovaardij! En de psalmen, dat is uit de diepte der ellende van een arm zondaar. - In die liedetjes is het maar: - ‘ik heb JEZUS lief’ - alsof dat zoo niets ware voor een vloekwaardig duivelskind.

- Acht gij het dan minder om te zingen met den psalmdichter: ‘God heb ik lief’ - dan: ‘'k Heb JEZUS lief?’

- Kijk, daar hebt gij het net! - knikte MULDER met een slimmen lach van zegepraal - de heilige man geeft Gode de eere en noemt eerst zijn Schepper - God - heb ik lief - maar de hoovaardige wereld roemt ik, ik, ik - heb JEZUS lief - daar zit nu juist het puntje. De mensch moet op het diepst vernederd worden.

Verstomd over de spitsvondige sophisterij van zulk een arm hoofd, haastte ik mij om mijne broeders in te halen.

- De hoofdgedachte die mij beheerscht heeft, hoorde ik SEPTIMUS zeggen als ik mij bij hen voegde - was deze: en dit is nu een ambtsbroeder van QUINTUS! - Ik heb dat honderdmaal willen uitroepen en slechts met moeite onderdrukt.

- 'k Geloof het gaarne - hernam SECUNDUS - ik wensch alleen dat hij er nooit gevaarlijker, nooit slechter aantreft. - Dit was een goede jongen, van harte vroom gelijk ik vertrouw - doch ik vrees niet dat hij ligt weer hier zal komen - mij dunkt ik las dat in die

schuwe oogen, die hij altijd weer van mij afdraaide, hoe ik ze ook poogde te vatten.

Voor zijne gemeente had SECUNDUS niet veel te vreezen - hij bezat het algemeen vertrouwen en eene innige verkleefdheid van de kern der gemeente. Hij leefde dan ook met en voor haar, ondanks zijne 'liefhebberij' gelijk de familie SNORK zijne evangelische philanthropie noemde, die zich zoo eigenaardig met zijn overig ambtswerk voegde. Des zondags preekte SECUNDUS driemaal - tweemaal in zijne dorpskerk en des avonds in de Philanthropine. Het waren eenvoudige maar treffende homilien en bij al het ongewone van den vorm roerden zij dieper en boeiden zij meer dan de kunstig en planmatig afgewerkte preken. Hij sprak uit de levendigste overtuiging, gedreven door den vurigsten wensch om zielen te behouden en ik geloof dat het de diepte zijner opvatting van het Christendom en de drang zijner liefde was, die hem altijd zijn onderwerp deed behandelen 'de main de maître, avec cette philosophie qui maîtrise une idée en la saisissant à son principe, avec cette éloquence qui sait faire de chaque spéculation de l'esprit un intérêt de l'âme.' (VINET.)

Behalve zijne gewone catechisatien, hield hij nog eene bijeenkomst voor volwassenen tot bevordering van bijbelkennis. Zijne huiselijke avondgodsdienstoefening droeg hij echter aan onzen candidaat op, die daarmede zeer was ingenomen, terwijl hij de ochtenddienst zelf bleef besturen, die uit gezang, gebed en bijbellezing bestond met praktische toepassing en opwekking tot getrouwheid en volharding in de dienst der liefde.

Met leedwezen zag ik SNORKS beweren bewaarheid, dat een gedeelte van het gebouw onvoltooid was gebleven.

- Waarom is die arbeid gestaakt - vroeg ik als ik met hem rondging op zijn dagelijkschen inspectietogt.

- Omdat onze middelen waren uitgeput en onze Thesaurier van oordeel was dat de voorhanden zijnde gelden voor de loopende uitgaven blijven moesten.

- En wie is die schatmeester?

- Docter WILLEM JORDINS - mijn zwager, die grooten ijver voor deze zaken heeft.

Ik zuchtte bij mij zelven, maar mij herstellende bragt ik het klagelijke voor mijne eigene herinneringen op het onderwerp over, om met meer beklag dan noodig was, mijn leedwezen over de stremming in den bouw te betuigen.

- 't Is zeer te bejammeren - 't is spijtig - 't is ellendig - dat gij nu in dat werk blijft steken. - zeide ik voor den half opgetrokken muur stil staande, terwijl mijne gedachten verre weg gezweefd waren.

- Wij zijn niet gewoon zoo te weêklagen over eenig oponthoud - beste vriend, dat zal alles komen - wees gerust - ik heb geen de minste vrees - zei SECUNDUS, als moest hij mij over de zaak troosten. Ja ik weet zeker dat het komen zal - immers de hulpelooze schaar groeit aan - de Heer weet het - onze oogen zullen niet te vergeefs tot Hem worden opgeheven. Mijne vijanden zullen niet van vreugde over mij opspringen - zij worden niet beschaamd die den Heer tot hun helper hebben. - Zie ROB - de God der wereldwijzen is een God die nooit taal of teeken geeft.

- Hij kan niet spreken, niet hooren, niet zien - maar onze God is een God die gebeden verhoort, ja die wonderen doet. De stichtingen die gij hier aanschouwt zijn niet mijne zaak maar Zijne. - Hij zal wel weten waarom hij eene kleine schorsing noodig keurt - en ik ben veeleer nieuwsgierig van welken kant de hulp ons thans weder toe zal komen, dan dat ik een oogenblik vrees dat ze uit zal blijven.

Het had een onuitsprekelijk zoeten invloed op mijn gemoed hem dus te hooren; het was of mijn verkleumd harte zich koesterde in den zachten gloed en bij het vriendelijk licht zijns geloofs, en zijn blijde moed en onstoorbare rust stortte mij eene lieflijke kalmte in die mijn hart sterkte en mijn geest verhelderde.

Bij onze te huis komst in de pastorij overhandigde LOTJE ons verscheidene brieven en wij begonnen die aan de theetafel te lezen.

- Daar is het al! ROB! - riep SECUNDUS, met een gelukkig gezigt over zijn brief heen ziende. - Geloofd zij den God des bijbels - die gisteren en heden de zelfde is tot in eeuwigheid. - Luister toch eens LOTJE. Onze Thesaurier heeft een banknoot van duizend gulden ontvangen van een ongenoemden - er is geen letter schrift bij dan het adres - zie, een zonderling wild schrift.

Ik kende dat wilde schrift maar al te wel, al had ik het sedert vele jaren niet meer gezien - het was van ABRAHAM KRAMME.

XVII.
De separatist.

SEPTIMUS scheen zich wonder wel in zijne nieuwe bezigheden en waardigheden te schikken en zei met een zekeren ondeugenden moedwil:

- Ja ROBJE - spoedig zien wij ons weder, want het zou mij niet vreemd zijn, als hier voor u ook wel iets te doen zou zijn.....

- Ongeschikt voor de philanthropie! riep ik - onbruikbaar!

- Wij zullen wachten - antwoordde SEPTIMUS, de oogen veelbeteekenend achter zijn bril knippende - eerst zult gij onze goede NANNY hier wel henen leiden en dan zelf volgen - ja, ja zoo zal het zijn.

Gemelijk over deze profetie verliet ik den ijverigen candidaat om met SECUNDUS, die voor zijne beschermelingen altijd veel te reizen en te zorgen had, naar U t r e c h t te gaan, waar ik OCTAVUS wilde bezoeken, voor ik mij bij QUINTUS zou voegen - doch niet weinig waren wij verwonderd, den separatist daar aan

een breeden haard gezeten, in een hevig dispuut met onzen zeer vrijzinnigen NONUS aan te treffen - terwijl OCTAVUS ongeduldig heen en weder dribbelde en de beide kampvechters der uiterste linker en regterzijde elkander hevig bestookten.

Geen van de broeders zou de plannen van onzen Hervormer meer hebben kunnen bevorderen dan OCTAVUS. Zijn vurige geest - zijn rijke talenten - zijn wijde invloed - de overredingskracht zijner taal - de natuurlijke verwantschap die hij als mystieker voor de oude kerkleer koesterde, dat alles had QUINTUS een begeerig oog op hem doen slaan en eene laatste poging doen aanwenden om hem voor zijne zaak te winnen. NONUS bij hem aan te treffen, die in zijne rationalistische rigting een volslagen tegenvoeter des ijveraars was, deed hem zoo pijnlijk aan, dat hij zijn wrevel en weêrzin al zeer weinig tegen hem bedwong. Van den anderen kant was zijne tegenwoordigheid voor NONUS niet minder pijnlijk; hoewel deze hem in zelfbeheersching verre overtrof bij ongelijk grootere grieven, daar zij van meer persoonlijken aard waren. NONUS had in zijn verlichtings-ijver weinig acht geslagen op den indruk die de openlijke en onbedwongen bestrijding der bij zijne gemeente nog zoo hoog aangeschreven liturgische geschriften in het ronde maakte; hij had niet bespeurd met welk een diep wantrouwen dit zijne kudde voor hunnen herder vervulde, en als het hem eindelijk maar al te duidelijk werd, meende hij te moeten volharden en geen duim breed te wijken voor de bekrompenheid en het vooroordeel. De gemeente week schuw en achterdochtig terug en schaarde zich om de oude boeken, die hun de leer verkondigden, welke

vader en grootvader hun hadden overgeleverd - weldra wierpen zich geestelijke leidslieden op, om hen te stichten naar hunnen smaak en de groote schaar, die bij zijn aankomst het bedehuis plagt te vullen, dunde week op week. - Naauwelijks klonk echter de mare eener afscheiding door het land - of NONUS zag de van hem vervreemde gemeente met hunne aanvoerders ook de laatste banden der kerkelijke gemeenschap breken - en hij moest het aanzien, dat QUINTUS zelf in hun midden verscheen om de nieuwe gemeente te organiseren, terwijl hij voor een Baälspriester werd uitgekreten en een verloochenaar van CHRISTUS.

Was het dus vreemd, dat zijne fijne scherpe trekken een pijnlijke spanning niet verbergen konden en sombere ernst een duistere schaduw wierp op zijn peinzend en edel gelaat. Ik staarde hem aan zoo als hij daar worstelend om kalm en bescheiden te blijven op de vaak ruwe en tergende aanvallen van QUINTUS, met mannelijke vastheid en al de waardigheid eener diepe en innige overtuiging sprak; zijn blik was zoo rein als zijn zuivere wandel; geheel zijn houding zoo waar en eenvoudig - hij scheen mij zoo volkomen opregt als maar ooit een menschen kind het zijn kon - bij sprak met zoo diepen eerbied, met zoo warme liefde zijne overtuiging uit - en ik vroeg mij zelven af - Wie van ons allen staat het naast bij den Heer, wie zal het digst bij het wezen des christendoms - bij de waarheid en het leven zijn? --- Niet dat ik arm zondaar mij zou aanmatigen de geesten te wegen, maar met het oog op zulk een gemoed, op zulk een leven, klonk mij het anathema van QUINTUS als een ijdelen klank zonder zin. - En zoo hij dwaalde -- hij

was mij als mensch veel liever in zijne dwaling dan de regtzinnigste onder de regtzinnigen.

Maar ik bezon mij en begreep dat ik hier niet tegenwoordig was om te zitten mijmeren, want hoewel een leek nooit veel in te brengen kan hebben als predikanten eenmaal aan het woord zijn, ontdekte ik dat ik door mijne beurtelingsche waarneming van OCTAVUS, QUINTUS, NONUS en SECUNDUS - geheel den draad van hun gesprek verloren had - toen NONUS op een hevigen uitval van QUINTUS antwoordde.

- Ik begrijp uw standpunt volkomen. Gij zoekt zooveel mogelijk de lieden te verzamelen, die zich in gelijken geest met u ontwikkeld hebben, en deze zich door zekere kenteekenen karakteriserende en aan eenig schibboleth kenbare getrouwen, wilt gij met u op uwen weg en tot uw doel leiden, terwijl gij uwe getrouwheid tot een aanklagt van onze ontrouw, uwe vasthoudendheid tot een bewijs van onzen afval maakt en elk anders denkende veroordeelt volgens uw eigenmagtigen maatstaf. - Daarin herken ik den aard van allen die secten maken, zoo binnen als b u i t e n de kerk.

- Dat doet gij lieden - riep QUINTUS verbitterd en dreigend op NONUS wijzende - die door uwe verloochening van de dierbaarste waarheden, uwe afvallige secte reeds voor lang gesticht hebt b i n n e n d e k e r k - eene secte, die het oppergezag in handen geeft aan de rede - doch die zij in hare geveinsdheid voorzigtigheidshalve met den hoogklinkenden naam van: Heiligen Geest, durft vermommen - terwijl gij altijd spreekt en handelt als of de gansche Christenheid aan uwe zijde stond, alsof alle groote helden en heilige mannen van

het Godsrijk van ouds her tot uwe orde behoorden en juist zóó gedacht hebben als gij.

- Is dit niet eene volmaakte teekening van uwe eigene wijze van doen? - vroeg NONUS levendig - Eigent gij u niet alle uitstekende mannen toe van de Apostelen af tot op onze vaderlandsche martelaren, de kerkvaderen en hervormers ingesloten?

- Om ter linker en ter regter zijde geen ongelijk te doen - hervatte OCTAVUS, op zijne onrustige wandeling door de kamer regt voor het vuur tusschen de twistenden stand houdende - moet ik u beiden getuigenis geven, dat gij daarin niet voor elkander onderdoet en zou ons dit niet op zekere diepverholen verwantschap, op eene verborgene levensgemeenschap wijzen mogen, hoe ver gij thans ook van elkander verschillen moogt?

- Verwantschap! - riep QUINTUS met verachting - wat gemeenschap is er tusschen de leugen en de waarheid, tusschen CHRISTUS en BELIAL!.... Verwantschap....

- Daar betrap ik u al weder op de illusie van alle sectaristen - merkte SECUNDUS aan hem op den schouder tikkende - op de illusie dat uwe rigting de eenige ware zij en daarom de algemeene moet en zal worden.

- Zoo zal het zijn! - betuigde QUINTUS met klem - gij ziet ongeloovig op de kleine kudde? - Vrees niet gij wormke JACOBS - het is niet door de grootheid van het heir dat Gods volk zal zegevieren - en wij zullen zegevieren omdat er maar ééne waarheid is!

- Gelooft gij aan de eeuwige goddelijke kracht der waarheid QUINTUS? - vroeg SECUNDUS met plegtigen ernst den ijveraar scherp aanziende met zijn vasten, vrijen en toch zoo doordringender blik - ge-

looft gij diep en innig aan haar onweerhoudbare zegepraal? - Gij, die meent haar van een gewissen ondergang te moeten redden, en haar te moeten opsluiten binnen de enge grenzen van het kapelletje dat gij voor haar bouwen gaat en door uwe trouwe wachters laat bewaken. Zie, ik geloof ook vast en zeker aan de altijd frissche kracht der waarheid, en wel zoo onbepaald dat uwe pogingen om haar te steunen en te schragen mij meer gelijken naar een heiligschennend grijpen naar de arke Gods (II Sam. VI vs. 6, 7) dat den onbedachten UZA wel eens duur te staan kon komen - dan naar een Gode welbehagelijk werk. Ja om rondborstig u mijne overtuiging te zeggen - ik voorzie dat uwe sectarische pogingen niet alleen hoogst verderfelijk voor de gemeente zijn zullen, die alzoo in hare veroordeelen gestijfd en tot scheurmaken verleid wordt - maar vooral ook om het gevaar dat ik er in zie voor uwe eigene ontwikkeling en die dergenen die u volgen. - Het koningrijk der hemelen staat of valt niet met onze wijsheid of dwaasheid. Gij waagt echter veel. De waarheid kunt gij niet inkerkeren binnen uw eigengemaakt kerkje, want zij is in de hemelen en uit de hemelen - alleen dit zal de vrucht uwer insperringstheorie zijn, dat gij uw eigen ontwikkeling stationair zult maken, terwijl gij de waarheid die gij meent te beschermen, niet toelaat uw eigen geest vrij te maken.

- Een ander gevaar dat u op dezen weg wacht - hernam OCTAVUS - is de zelfvergoding! - De sectarist die alleen geestverwanten om zich dalden wil, zoekt slechts volgelingen die het volmaakt met hem eens zijn. Hij zelf wordt dus maatstaf, keurmeester, reg-

ter over alles - die als paus beslist, dat hij en zijne vrienden alleen de g e l o o v i g e n - alleen de Christenen zijn - al de anderen, d i e b u i t e n z i j n, zijn ongeloovigen, afvalligen, vijanden. - En zoo verheerlijken de uitgelezenen elkander - tot dat eene grenzelooze hoovaardij als de vloek van alle sectarisme de uitzinnigheid openbaar maakt en het broze tempeltje te gronde rigt.

- Geen kerk zonder belijdenis! - riep QUINTUS met zegevierenden trots ons allen aanziende - en waar is de uwe?

- Zij kan u niet geheel onbekend zijn - hernam SECUNDUS droogjes.

- Gij hebt haar in het aangezigt bespot - riep QUINTUS zich bepaald tot NONUS wendende - gij hebt baar mishandeld en overgeleverd aan de heidenen, even als den Heer - en wij, die gij als een secte smaadt, wij hebben de goede belijdenis vast gehouden, en waar de leer zuiver is daar is de kerk, want daar is de Heer, al zouden er zich maar twee of drie in zijn naam vergaderen.

- Gij bedriegt u zeer - hernam OCTAVUS - als gij waant, dat iemand onzer u maar zoo gaaf uw uitsluitend eigendomsregt op de belijdenisschriften der kerk zal toestemmen.

- Dat moet gij mij toestaan - die belijdenis is mijne; ik bevind al de stukken en artikelen der leer overeenkomstig Gods heilig woord - zij heeft voor u geen de minste verbindende kracht - wees ten minste zoo opregt haar openlijk van u te stooten. - Eerst heeft uwe afvallige synode in 1816, onwettiglijk op bevel van den staat vergaderd het onderteekenings-formulier,

dat elk predikant moest onderschrijven, krachteloos gemaakt door de verbindtenis niet langer ‘tot alle stukken en artikelen der leer’ uit te strekken, ten einde aan alle dwaalleeraars en leugenprofeten vrij spel te gunnen, en het aan elks believen te laten wat hij in de leer zou achten al dan niet overeenkomstig Gods H. woord; waaruit de heillooze strijd is ontstaan over het ‘omdat’ of ‘in zoo verre’ elk die leer met de schrift overeenkomstig acht - en op die bedriegelijke dubbelzinnigheid, waarmede men de gemeente een rad voor de oogen draait, om haar den afval en de ontrouw harer dienaars te verheelen, heeft de synode voor weinige jaren (1835) haar kroon gezet; ondanks al de dringende aanzoeken om zich rondborstig te verklaren heeft zij nader toelichting geweigerd - en in die weigering heeft zij beleden het ‘omdat’ niet te kunnen; het ‘in zoo verre’ niet te durven uitspreken - opdat zoo vele misleide maar getrouwe zielen het bedrog niet ontdekken en de afvallige kerk verlaten zouden.

- Geenszins - hernam NONUS - met blijkbaar geweld op zich zelven bij het roeren van de smartelijke snaar - het is een van de schoonheden van ons onderteekeningsformulier dat het geen leeraar, gelijk het afgeschafte eene overeenstemming opdringt met ‘alle stukken en artikelen,’ die niet eens in alles met elkander overeenstemmen.

- Het is overeenkomstig den eisch des tijds - sprak OCTAVUS - dat men niemand dwingt aan de letters eener kerkleer, maar aan haar geest en aard getrouw te zijn.

- Gij weet allen hoe weinig ik een formulier-man ben - hernam SECUNDUS - en toch ben ik er bij lange

niet toe geneigd om u onze belijdenisschriften als privaat eigendom af te staan, al zou ik hunne herziening, zelfs eene geheele vernieuwing wenschen.

- Geen kerk zonder belijdenis! - ging OCTAVUS voort - en de protestantsche kerk moet eene bepaalde gedaante behouden - geen onzekere wolkenmassa worden, maar een vast ligchaam zijn - doch dit moet zij zijn door innerlijk leven, niet door uiterlijke insperring - en deze inwendige vastheid van een zelfstandig leven zal haar voor die vervlugtiging en ontbinding behoeden, welke de letter alleen niet weren kan. De innerlijke levenskracht zal van zelf de oude schaal breken en afschudden; maar niet voor zij eerst met de rijpheid ook den nieuwen vorm geschapen heeft - wij laten dus de oude vormen ongemoeid. Geen geweld zal de waarheid ooit onthullen; de Geest alleen leidt in de waarheid - en hij zal niet van ons wijken, zoo lang wij volharden in geloof en liefde.

- Dit is niet dan een huichelachtig goochelspel met woorden - viel QUINTUS in - die liefde blijkt aanstonds als men een dier wolven in schaapvacht bij zijn waren naam aanspreekt en van zijnen afval overtuigt, dan drijven zij den boozen lasteraar uit - niet ‘in zoo verre’ maar ‘omdat’ hij hunne schande heeft geopenbaard! - Mij hebben zij uit geworpen - natuurlijk, omdat ik van de hunne niet ben; maar waarom werpen zij SEXTUS niet uit, die eene leer verbreidt als of de geest van den Wolfenbüttelschen fragmentist in hem gevaren ware? - Waarom drijven zij NONUS niet uit, ging hij met zijn bijtend sarcasme voort - die zijn bijbel aan de wetenschap heeft uitgeleend, opdat deze groote Diana der Efeziers uitspraak

doen zal over de historische waardij van deze oude documenten, die ons eene reeks van mythische overleveringen aanbieden, die wel is waar hier en daar een mystieken achtergrond vertoonen, waaruit wel eenige zedelijke leering te putten is.... En die man is een godsdienstleeraar - die belijdt zich een Christen - en nog meer bepaald een Hervormd Christen. --- Gij hebt niets meer gemeens met deze dingen! Werp den naam liever af, want ik weet het al te wel - de dwaasheid des kruises is uwe ergernis geworden.

Deze woorden met al de stoute zeggingskracht van den hartstogtelijken ijveraar over NONUS uitgegoten, misten hunne uitwerking geenszins - niet dat zij geschikt waren om hem te overtuigen of in zijne gevoelens te doen wankelen, maar zij schokten hem toch diep; en ik zag hem verbleeken toen QUINTUS als een somber boetprediker voortging:

- Zoo spreekt de Heer: die Mij verlaten, zal ik verlaten - en wat CHRISTUS tot zijne jongeren zeide: die u ontvangt die ontvangt Mij, dat geldt ook van hunne geschriften even zoo goed als het: die u verwerpt die verwerpt Mij, en in Mij dengenen die Mij gezonden heeft.

- Gij zult dit toch niet op mij willen toepassen - vroeg NONUS misnoegd - ik verwerp het Evangelie niet; ik weiger immers volstrekt niet JEZUS de eerste eereplaats onder de groote mannen aan te wijzen die de menschheid sieren..... ja wat meer is....

- Gij! ellendige aardworm! - riep QUINTUS in ware woede ontstoken. - Gij, Emmanuel een eereplaats aanwijzen! - en dat onder uwe groote mannen! - Moet

ik zulke lasterlijke taal met deze mijne ooren uit den mond eens vleeschelijken broeders hooren! - De Heer vergeve het u! - Hem een eereplaats aanwijzen! - Hem! voor wien alle knie zich zal moeten buigen - wien alle magt gegeven is in hemel en op aarde, voor wien de vier en twintig ouderlingen hunne kroonen in diepen ootmoed neder wierpen! - Dit is het gerigt over u! - dat is het oordeel! - omdat gij Gods woord vertrapt.

- God verhoede, dat ik de schriften verachten zou - hervatte NONUS, verschrikt over dezen geweldigen uitval - ik schat die eerwaarde dragers der hoogste waarheid hoog, als de geschiedenis van het ontwikkelend Godsbewustzijn in de menschheid.

- Dat is weer van dien Babylonischen onzin! - riep QUINTUS - spreek toch verstaanbaar en zonder mystificatie - of kon het u niet eens meer uit de keel: G o d s h o o g s t e o p e n b a r i n g - het onfeilbare getuigenis van de heilige mannen Gods door zijn geest ingegeven. - Maar neen, dat alles is voor u voorbijgegaan - voor u heeft de openbaring alle objective waarde verloren. - Het is een schrift zonder gezag. Zich geloovig aan hare uitspraken te onderwerpen, zonder tegenspraak, zonder voorbehoud, als aan regtstreeksche en onmiddelijke woorden door God zelf tot ons gesproken, als de volstrekte en geheele en eenige waarheid, dat is u lang vergeten of geheel onbekend....

- Zoo stelt gij den Christen dan tegenover de gewijde oirkonde als de Mohamedaan tegenover zijn Koran of als de Bramin tegenover zijne Veda's - hernam NONUS - ik betuig u, dat het mij onmogelijk is, ten zij dan dat ik ophoude een denkend wezen en wetenschappelijk gevormd mensch te zijn.

- Vermeten aanmatiging van het booze, trotsche hart, dat zich boven God en zijn Woord wil stellen is uwe wetenschap - riep QUINTUS - vijandschap van het verduisterd verstand, is uwe kritische analyse - die de Schrift schendt en verminkt, omdat zij het licht des Geestes haat - omdat de natuurlijke mensch niet begrijpt de dingen die des Geestes Gods zijn.

- Bedaar een weinig - hernam OCTAVUS, die met leedwezen zag dat QUINTUS steeds heftiger werd - en kom tot u zelven: Is dat in volkomen opregtheid des harten - is dat zonder eenig geweld te plegen aan uwe conscientie, dat een man van uwe ontwikkeling aldus spreekt? - Zijn er nimmer in uw borst bezwaren tegen uwe theorie gerezen die gij niet afwijzen, niet verkrachten kondet. - Hebt gij u nooit ernstig afgevraagd waarom gij uwe mechanische inspiratie-leer zoo strak en wanhopig vasthieldt? - Voor mij is die ure gekomen. Waarheid en regtvaardigheid hebben vragen tot mijn geweten gerigt, die niet af te wijzen waren, en in mijne schatting is alle wetenschappelijke kritiek geen vrucht van de aanmatiging van het bedorven hart of het oproerig verstand, maar een heilige pligt door eerbied en liefde voor de waarheid mij opgelegd.

- O ik heb het reeds voor lang bespeurd, antwoordde QUINTUS bitter - gij schuwt de smaadheid van het kruis - gij wilt niet met het volk Gods veracht worden - gij wilt een verlicht en wetenschappelijk geleerde genoemd worden -

- Neen QUINTUS, neen! - ik heb een bangen strijd gestreden, een strijd ten bloede toe, een worsteling op leven en dood - ik heb dagen en nachten in stilte gepeinsd en vurig gebeden, maar ik heb om des gewetens

wille den onschendbaren eisch van rede en billijkheid niet langer kunnen weêrstaan. - De leek bevredige zich met het kinderlijk geloof zijns harten - de voorganger der gemeente schroome geen moeite, geen strijd, om ook zijne verstandsovertuiging te zuiveren en te verheffen en volkomen voor zijn geweten te regtvaardigen - Meen niet dat mij eenige wereldsche behaagzucht leidt - integendeel, ik weet vooraf dat groote miskenning mijn deel zal worden, juist van degenen op wier liefde en achting ik hoogen prijs stel - ik bedoel dat ernstig en godvruchtig deel der gemeente, dat mij zoo lief en waard is om die warme liefde tot God, die ernstige keuze van het hoogste goed en dat ootmoedig kinderlijk leven met den Heer, dien koenen moed om den spotlach der wereld te dragen. Maar ik kan niet langer loochenen het onhoudbare van vele hunner leerstellingen, die zij den bijbel inschuiven en opdringen om ze er later weder uit te staven. De waarheid is mij te magtig; al heb ik ook bij die vrienden een verheven geloofsvertrouwen en eene hooge gemeenschap met God gevonden, die mij aan hen verbinden met innige vriendschap - al weet ik vooraf, dat zij mij van hun standpunt uit niet zullen kunnen dragen - dat zij mij loslaten en uitwerpen zullen als een verloochenaar van CHRISTUS - ja op het zachtst genomen mij als een afgedwaalden zwakke met deernis aanzien. Ik heb dat alles overwogen - ik weet dat het gedaan is met een goed deel mijner populariteit - Hier sta ik - God helpe mij - ik vermag niets tegen de waarheid!

- Ja er zal veel van de waarheid teregt komen, als gij haar door de wetenschappelijke kritiek wilt laten opdel-

ven - sprak QUINTUS met toenemenden wrevel ons den rug toedraaijende, terwijl hij digt bij het vuur schoof als om zich van ons af te zonderen - Sta aan de booze vijandin maar één voet gronds af en zij zal u voortjagen tot in haar laatste striknet, in haar doolhof vol arglistigheid. Zie het aan NONUS! - wat is hem van het Christendom overgebleven? - Omdat ons verdorven verstand niet begrijpt de dingen die Godes zijn - omdat het hem voorkomt dat de wonderen, die wij van CHRISTUS lezen, wel eens niet feitelijk waar z o u d e n k u n n e n z i j n, verwerpt hij hunne historische werkelijkheid, zonder dat er zelfs nog iets in de wereld der wetenschap is uitgevonden, dat tot a f d o e n d b e w i j s van die historische onwaarheid zou kunnen strekken, dan alleen onwil om iets voor waarheid te erkennen dat ons te wonderbaar voorkomt.

- Is het Christelijk geloof dan in uwe schatting in de eerste plaats een geloof aan wonderen en teekenen? - vroeg NONUS. - Zou CHRISTUS minder het licht der wereld, de Verlosser der wereld zijn, indien Hij ze werkelijk niet verrigt had en alleen de overlevering zijne beteekenisvolle handelingen en gezindheden aldus had ingekleed? De godsdienst van CHRISTUS rust niet op mirakelen en behoeft er ook voor mij niet door gestaafd te worden - integendeel ik beken dat ze mij hinderen en eene onoverkomelijke klove stellen tusschen CHRISTUS en de gemeente. Geen zinnelijk teeken vergewist het mij, dat CHRISTUS de waarheid en het leven is - maar zijn zedelijk karakter de openbaring Gods in Hem.

- Zoo gelooft gij dan ten minste nog aan eene zekere soort van openbaring - hernam QUINTUS schamper.

- Ja ik geloof aan meer openbaring dan gij - antwoordde NONUS - voor u is alle openbaring in den bijbel opgesloten en voor altijd afgesloten - voor mij is elke gewaarwording, ieder gevoel van het oneindige, iedere ontdekking, iedere waarneming van het eeuwige eene openbaring - en de zin, en liefde voor zulke openbaringen acht ik het wezen der godsdienst, het leven in den geest, gemeenschap met God, die zich voortdurend aan ons hart wil openbaren.

QUINTUS schudde met ergernis het hoofd en zeide op strengen toon:

- Gij hoort het OCTAVUS - gij hoort het waartoe men komt, als men voortspoedt op een hellend vlak. Begin maar met kritische concessiën en wat is het einde?

- Het einddoel der philologische navorschingen - antwoordde NONUS - is niet meer of minder dan der Christenheid de volle zekerheid te verschaffen of het boek, waarop zij zich beroept, inderdaad datgene is, waarvoor het tot hiertoe gehouden werd. Het is zeker gemakkelijker zich achter het gezag der Hervormers te verschansen, maar dan verloochent gij het Protestantsch element en bedient u van Roomsch Catholieke wapenen.

- Het is merkwaardig om NONUS over de Heilige Schrift te hooren spreken - riep QUINTUS met een zucht - niet alleen is hij allengs geheel en al van den bijbel vervreemd geworden, maar het is als of hij van een document sprak, dat pas gisteren van onder de puinhoopen was opgedolven - en als iets geheel nieuws en vreemds, dat aan de menschheid tot hiertoe onbekend was geweest, moest onderzocht worden, om daarna

deszelfs waarde of onwaarde te bepalen - en dus onbruikbaar zoolang totdat de wetenschap haar onfeilbaar vonnis zal uitgebragt hebben! Uit welke spelonk dit orakel der wachtende menschheid zal tegen klinken, ligt nog in het duister en is even onzeker als deszelfs onfeilbaarheid. Uwe godin heeft dan al weinig hart voor de arme Christenheid, dat zij haar nu bijna twee duizend jaren onkundig heeft gelaten van eene zoo hoogst aangelegen zaak, en al haar licht en kracht heeft laten putten uit een bron, die welligt eerdaags blijken zal niet eens een bron te zijn....

- Laat allen spot varen - riep NONUS - gij verwart thans wederom de zedelijke waarheid, die onafhankelijk is van de uiterlijke inkleeding met haren vorm - immers er kan waarheid liggen in eene daadzaak, maar even goed in eene verdichting. De geest der schrift heeft de gemeente voorgelicht en gesterkt - niet de letter, en de tijd is gekomen, dat zij zich daarvan bewust moet worden om hare letterdienst te laten varen.

- Zoo durft gij dan met open visier uw dwaalleer verkondigen - viel QUINTUS in - en de gemeente verleiden! - gij moogt toezien.

- Meent gij dat ik als een veinsaard tot de gemeente zou spreken of mijne denkbeelden kunstmatig onkenbaar maken? - dat nooit!

- Inderdaad - zie wel toe NONUS - zei SECUNDUS het woord opvattende - zie toe om geen zwakken te ergeren - geen teêr gemoed te kwetsen.

- Het autoriteitsgeloof moet vallen - antwoordde NONUS met vuur - en voor eene zelfstandige overtuiging plaats maken! Daartoe bestrijd ik alle gezag op

het gebied der godsdienst uit alle magt. - Ik mag de bekrompenheid en de doode letterdienst volgens mijne overtuiging niet voeden - ik kan niet anders, ik moet ze bestrijden - er kome dan van wat wil. - Zeg niet dat ik velen in hun geloof zal schokken - een geloof dat tegen zulk een schok niet bestand is, verdient te vallen - het is op het zand gebouwd en rust niet op den vasten grond der eeuwige waarheid.

- Dit heeft een schijn van waarheid - hernam SECUNDUS - nogtans geef ik u in bedenking of de bedienaar des Evangelies inderdaad geroepen is om de gemeente aan een vuurproef te onderwerpen, dan wel om de zwakken te sterken, de wankelenden te steunen, de struikelenden op te heffen, opdat hetgeen kreupel is niet verdraaid en hetgeen zwak is niet verlamd worde. Zoo bid ik u dan, waarde NONUS: spaar, o spaar het eerwaardig kinderlijk geloof der eenvoudigen en bedenk welk eene breede schare daar is, die zich niet boven het autoriteits-geloof verheffen kan en daarbij leven en daarin sterven moet. - Gij kunt dat geloof wegslaan - maar gij kunt hen niet opheffen tot een hoogeren trap van ontwikkeling om iets beters te vinden. Onderscheid dan wel het wezenlijke van het onwezenlijke, het waarlijk schadelijke van het onschadelijke. Wat hebt gij der gemeente te geven, als gij zelf haar haren bijbel ontneemt? Hebt gij het oneindige in het eindige, het wezen in den vorm gevonden, het is wel - maar bedenk, dat gij daartoe door eene lange voorbereiding geraakt zijt. - Ik geloof dat gij God liefhebt, dat gij JEZUS CHRISTUS aanneemt als uw Heer en Zaligmaker - en al klinkt uwe terminologie nog zoo ketters - ik vertrouw, dat uwe

levensgemeenschap met Hem zoo innig kan zijn als die der meest regtzinnigen in den lande - ik hoop u in geenendeele te miskennen of uwe verdienste, uwe kennis, uw vlijt en moeite, uwe liefde tot waarheid onregt te doen - maar zie, de mogelijkheid bestaat, dat die wetenschappelijke bezwaren, welke u thans zoo belangrijk voorkomen, eenmaal bij de toeneming der kennis en bij een hooger licht van voortstrevende ontwikkeling, van veel geringer gewigt en mindere gehalte blijken te zijn, dan ze u nu schijnen; maar aangenomen dat er voor het wetenschappelijk onderzoek groote vraagstukken blijven op te lossen - voor het Christelijk leven zijn al die questien onbeduidend en onwezenlijk; voor de beoefeningsleer zijn de Schriften zoo volledig als duidelijk; het godsdienstig geloof hecht en grondt zich op het wezenlijke en heeft eigenlijk met de godgeleerde wetenschap niet veel te maken. Zou het nu niet het veiligst wezen, zoolang de wetenschap nog geen beslissende en alles afdoende uitspraken heeft te doen - de gemeente niet met hare dobberingen en twijfelzucht te verontrusten en ongemoeid haar bijbel te laten liefhebben en te vereeren als Goddelijk licht en de hoogste waarheid?....

- Ik stem daarin toe - hervatte OCTAVUS - Dit neemt niet weg dat ik het onloochenbaar regt der kritiek erken voor de mannen der wetenschap - dat ik zeer wel weet, hoe het ons menschen, die niet alles op eens overzien kunnen, noodig is om door het onderzoek der deelen allengs tot de kennis van het geheel op te klimmen - terwijl ik van den anderen kant vraag of gij door een hand vol afgeplukte bladen, een deel der schors, een stuk van een tak

en een wortel te zien en naauwkeurig te onderzoeken, een juist denkbeeld van een schoonen frisschen eikenboom zoudt kunnen erlangen, zoo gij dien boom nooit van te voren in zijn geheel gezien hadt - maar hebt gij hem gezien als levend organisme vol frissche kracht en heerlijkheid - dan zult gij even veel genot van zijn verkwikkend lommer gehad hebben of gij de nerven van zijn hout, de aderen van zijn blad microscopisch hebt kunnen onderzoeken of niet. - De geleerde navorscher moge zich vermoeijen in analyse van elke bladzijde des bijbels in het bijzonder - voor de gemeente, voor het godsdienstig geloof, blijve hij een levend geheel, een bezield organisme, waarin de Geest Gods ademt en waarvan geen deel gemist mag worden; en terwijl de wetenschap het geheel moet leeren kennen uit het achtereenvolgend onderzoek der bijzondere deelen, komt het geloof des harten tot de zuiverste kennis der deelen door dien blik op het geheel, op het leven, op den innerlijken zamenhang des wezens; omdat een magtige geest, die in al deze stukken leeft, alles verbindt tot een heerlijk ligchaam.

- Ik acht niets gevaarlijker en onverantwoordelijker - betuigde SECUNDUS - dan dat roekeloos daar heen werpen van wetenschappelijke fragmenten en kritische brokstukken in preken en geschriften onder de onvoorbereide gemeente, die dat alles opeet als levensbrood en met wind verzadigd wordt - ja tot een noodlottig wantrouwen komt voor die Schriften, die het licht op haar pad, de lamp voor haren voet moeten wezen. - Hoe jammerlijk werkt dit de ligtvaardige oppervlakkigheid in de hand, die zoo gaarne den bijbel als huis en volksboek verbant, die het

sluimerend ongeloof opwekt onder schijn van verlichting en beschaving! - De gemeente staat nog in het autoriteits-geloof. - Er is te weinig ernst en waarheidsliefde, te weinig opregtheid en gewetenstrouw om haar eene vrije geestelijke aanschouwing der waarheid te geven. - Zij is daar niet rijp voor. Ontneem het volk het geloof aan eene onmiddelijke inspiratie - en het begrijpt niet wat er dan goddelijks en verbindends gelegen kan zijn in een boek, dat door menschen als wij is geschreven - niet eens altijd op Goddelijken last. Het volk verstaat niet, dat elke zedelijke waarheid uit God en eeuwig is - het begrijpt nog niet, hoe het gezag der Schrift niet behoeft te rusten op iets dat uiterlijk is, omdat dat gezag onwankelbaar gefundeerd is in hare innerlijke gehalte, in de kracht der eeuwige waarheid zelve - eene waarheid, die was en werkte, lang voor de bijbelboeken in schrift gebragt werden en die in alle eeuwigheid bestaan zal, al vernietigde men alle bijbels. Maar zoo de heffe des volks op den eersten greep het Goddelijke niet op de een of andere wijze in die bladen zien kan, dan is die bijbel geen bijbel meer - maar een boek als alle andere boeken, waar zich de gemeente tegenoverstelt en zich van vervreemdt. De bijbel moet leven in de gemeente en de gemeente in den bijbel; deze twee mogen nimmer meer gescheiden worden - want de gemeente rust op dien bijbel - zij is er op gebouwd en moet er zich om uitbreiden en om opwassen. Zij moet wederom in het leven brengen wat daar geschreven staat, even als dat geschrevene uit haar leven genomen is. Die bijbel is haar wolk- en vuurkolom, die haar leidt en voorlicht in

de woestijn des levens; en telkens als de gemeente zal voortrukken tot een nieuwen veldtogt, gaat die standaard haar voor als de banier waaronder zij alleen zal overwinnen. Zegt mij, gij mannen, die de geschiedenis kent, is de bijbel niet een geheel eenig boek? - Waar was ooit onder de volken een magtiger hefboom, waar een kracht aan deze gelijk? - Is en blijft hij dan niet een boek van God? - Niet een waarachtig wonderboek?

- Ja wel een wonderboek! - riep OCTAVUS uit - dat voor mijn hart met elken dag bewonderenswaardiger wordt - juist nu ik minder wonderbaarlijk over zijn herkomst denk - nu ik daarin niet langer een dictaat des Heiligen Geestes kan zien, waardoor het wel niet anders kon of al die boeken moest in éénen geest gesteld zijn. Maar sedert ik daarin vind de vrije uiting van den menschelijken geest op de verschillende tijdpunten zijner ontwikkeling - is die bijbel mij een spiegel der menschheid, de geschiedenis van den menschelijken geest in zijn omgang met God. - Het heilig boek is niet als een meteoor uit den hemel gevallen - niet als iets nieuws der menschheid uit hooger spheren aangebragt, maar het is ten naauwste aan de menschheid verwant - uitgegaan uit haar edelste en schoonste element - uit de gemeenschap met het hemelsche en Goddelijke - uit hare verwantschap met het eeuwige. - Zoo wordt die bijbel mij een deel van ons wezen - het familieboek der menschheid - een boek dat niemand onzer langer kan afwijzen - dat geen kritiek mij krachteloos maken kan - het schetsboek van den Goddelijken Geest - het tafereel onzer ontwikkeling onder de opvoedende hand Gods - Het is geen gewrocht van

menschelijk genie - geen opzettelijk vervaardigd kunstwerk - het is de eenvoudigste kunstelooze afdruk van de gewigtigste momenten van het verleden, de schoonste gedenkzuil van de eeuwen die achter ons liggen - een boek dat niet gemaakt, maar geworden is uit den boezem der menschheid, met haar is opgegroeid en gelijken tred met hare vorming heeft gehouden, als geschiedenis van de openbaring Gods in het menschelijke - van het eeuwige in het tijdelijke tot op de verschijning van CHRISTUS. Wat den bijbel tot bijbel maakt dat is tot het b o e k d e r b o e k e n, het b o e k v a n God - is niet dat God die geschriften woord voor woord aan de gewijde schrijvers heeft ingegeven, maar het ligt daarin dat die Godsmannen de tolken zijn geweest van het Goddelijke, zooals het op dien tijd in de menschheid leefde en zich openbaarde aan het gemoed en in de geschiedenis, dat is in den ontwikkelingsloop van ons geslacht naar het Godsplan.

Met een blik vol toorn wendde QUINTUS zich van hem af en zeide op zijne indrukwekkende wijze als een profeet van den ouden dag de hand opheffende:

- Dit alles heeft een schoonen klank, maar zal mij niet verblinden; ik hoor de giftige adder schuifelen en sissen onder de rozen - ik ken het bedwelmend Sirenen lied; maar voor u is dat verborgen, opdat gij ziende niet ziet en hoorende niet hoort, omdat gij tot de wijzen en verstandigen wilt geteld worden, voor wie al deze dingen verborgen zijn. Mij aangaande ik schud het stof van mijne voeten! - dat mij niets aankleve van de pest dezes huizes - dat in den afval mede begrepen is - en van nu aan onder de magt van den Antichrist.

En dit zeggende was QUINTUS de deur genaderd. Vergeefs was het hem terug te roepen - hij verliet op plegtstatige wijze het huis. Ik geleidde hem op zijn verlangen naar het huis van mevrouw VAN ZEMELEN - de P a a u w e n h o f , een kwartier van de stad gelegen.

De broeders bleven intusschen hunne gesprekken levendig voortzetten. 't Was of zij allen vrijer adem haalden nu het somber gelaat van QUINTUS hen niet langer met die uitdrukking van bittere ergernis en versmading aanstaarde; zijn gevaarvol pad wekte hun ernstigsten kommer, maar het was buiten hunne magt iets voor hem te zijn. Ik weet niet waarom ik juist genade in zijne oogen gevonden had; maar hij scheen mij altijd om en bij zich te willen zien en een zonderlinge aantrekkingskracht kluisterde mij wederkeerig aan zijne magtige persoonlijkheid, en deed mij gedurende eenigen tijd zijn vreemdsoortige loopbaan met de warmste belangstelling stap voor stap volgen.

XVIII.
De liefde is de meeste.

Zwijgend ging QUINTUS aan mijne zijde voort tot wij de stad achter ons hadden en nu begon hij eene zoo sombere profetie over den ondergang van kerk en staat, dat ik blijde was het licht van den P a a u w e n h o f in het oog te krijgen. De verschijning van QUINTUS had daar een verwonderenswaardige uitwerking. De huisknecht, een dikke droomerige jongen, wiens witte haren zoo kort geknipt waren als had hij zich het hoofd laten scheren, stond stokstijf met open mond ons aan te staren, en de keukenmeid, die nieuwsgierig wie zoo laat daar nog kwam, het hoofd om het hoekje van de keukendeur had gestoken, gaf een luiden gil - terwijl de vrouw des huizes op dit rumoer de deur van haar kamer openende, hare verbazing zoo wild en barbaarsch uitschreeuwde, dat QUINTUS, die voor geen klein gerucht vervaard was, zelf bedremmeld in het ronde zag en vroeg:

- Maar lieve menschen - waarom gaat gij zoo te werk? - Wat is hier gebeurd?

- Wel een wonder! - riep mevrouw VAN ZEMELEN van den trap stormende, en mij bijna omver loopende viel zij QUINTUS om den hals roepende:

- Een wonder van den Heer!

QUINTUS haalde de schouders op en zag mij vragend aan - maar de zaak was mij even duister als hem.

- Hoe zijt ge toch zoo gaauw vrij gekomen! - Heeft men u dan dadelijk losgelaten toen het geld kwam? - Of heeft de engel des Heeren u uit geleid?

- Mij losgelaten? - geld! - engel! - was al wat QUINTUS kon uitbrengen.

- Ja uit de gevangenis! Welk een gruwel! aan zulk een godzalig dienaar der waarheid! - De wachter Sions in de gevangenis! - O al had het mij duizend gulden moeten kosten, ik zou het niet gedoogd hebben.

- Gij schijnt verkeerd onderrigt, goede vrouw - zei QUINTUS, zich nederzettende - er is wel procesverbaal tegen mij opgemaakt en ik ben ook in boete omdat ik gedoopt en een huwelijk ingezegend heb - maar men heeft mijne vrijheid nog niet bedreigd.

- Wat zegt gij! - riep mevrouw VAN ZEMELEN van haar stoel opvliegend - en die ouderling en diaken dan, die hier tegen het vallen van den avond geweest zijn en zoo dierbaar over u gesproken hebben en met welke ik heb geweend over uwe gevangenschap?

- Lieve vriendin! men heeft u bedrogen.

- En zij hebben het losgeld toch meê genomen -

- Des te erger - maar het is alles bedriegerij.

- O die Belialsmannen! weeklaagde de goede vrouw - ik heb ze drie honderd gulden voorgeteld en zij hebben mij gezegend in den naam des Heeren.

QUINTUS deed zoo naauwkeurig mogelijk onderzoek

naar deze c h e v a l i e r s d ' i n d u s t r i e , maar men is hen nooit op het spoor gekomen - Het was inderdaad bewonderenswaardig hoe liefderijk de goedhartige vrouw de zaak opnam en met ongeveinsde welwillendheid riep zij uit:

- Foei neen, ik mag dat geld niet beklagen, ik had het in mijn hart aan een man Gods gewijd - en ik ben blijde dat het een bedrog is geweest en dat mijn geliefde leeraar die smaadheid niet heeft behoeven te dragen. Ik ben onvoorzigtig geweest; maar zij kwamen uit uw naam, en dat maakte mij zorgeloos, zoo dat ik de ligtgeloovigheid had, al de onwaarschijnlijkheden van het verhaal voorbij te zien, alleen bezield door de zucht om aan uw verlangen te voldoen en gij weet dat ik alles voor het volk Gods veil heb.

Zoo was het inderdaad. Het dévouement dezer vrouw was onbepaald en geen opoffering was haar te groot voor degenen, die zij voor ‘kinderen Gods’ en ‘liefhebbers van den Heer’ aanzag. Zij had dan ook nu weder door ‘b i j z o n d e r e g e l e g e n h e i d ’ ‘b i j z o n d e r e n ’ wijn voor haren ‘b i j z o n d e r e n ’ vriend en zij beloofde hem een echte Straatsburger pastei, als hij nog een paar dagen blijven wilde.

Sedert zij met al hare onderhoorigen tot de Afscheiding was overgegaan, was zij geheel van toilet veranderd; alle bonte kleuren, wilde linten en strikken waren afgelegd - geen goud of edelsteen was meer te zien en haar zwart zijden kleed was zoo strak en glad mogelijk gemaakt, terwijl haar mutsje zoo benepen zat, dat het voor een nachtkapje niet te zwierig geweest zou zijn. Zij achtte zich dan nu ook geregtigd om eeue soort van beeldstorm tegen allen opschik te

wagen en vervolgde zelfs het gouden ketentje van mijn horologie als overbodige weelde en wereldsche ijdelheid; maar ik redde mijn sieraad behendig met den ring, die den verloren zoon bij zijne te huis komst, door zijn vader aan den vinger werd gestoken.

QUINTUS was echter nog vol verontwaardiging over het gesprek met onze broeders; hij moest daarover zijn hart lucht geven en sprak dan ook met onbeschrijflijke onbarmhartigheid het wee over hen uit, die in den afval den Antichrist achter na gingen, terwijl hij niet alleen elke afwijking van zijne meening voor eene noodlottige dwaling, maar tevens ook voor eene opzettelijke boosaardigheid scheen te houden.

Ik poogde naauwelijks iets ten gunste der beschuldigden in het midden te brengen of mevrouw VAN ZEMELEN schoot verschrikt op mij toe, roepende:

- Spreekt gij die Baäls priesters nog voor! - dan gaat gij meê naar de hel! - en de ijverige vrouw greep mij aan als moest zij mij reeds aan den gapenden vuurpoel ontscheuren. Maar toch, bij al die ziekelijke geestdrijverij en de beperktheid harer inzigten, begon ik in die vrouw, wier heftigheid en verwardheid steeds mijn weerzin hadden gewekt, ook de waarlijk beminnelijke zijde te leeren kennen - want zij handelde getrouw naar het licht dat in haar was; en de ijver harer opofferende liefde, de kracht harer zelfverloochenende inspanning voor de zaak van QUINTUS, in haar oog de zaak des Heeren, was voorbeeldig en beschamend voor m e e r v e r l i c h t e, maar daarom niet altijd m e e r g e t r o u w e harten.

Veel had zij reeds gevraagd over de verdrukte gemeenten - toen QUINTUS zijne klagten uitbragt, dat

hij te A m s t e r d a m maar geen geschikt lokaal kon vinden om de steeds aangroeijende kudde te verzamelen.

Mevrouw VAN ZEMELEN legde den wijsvinger op haar neus en staarde in de lamp. - Eensklaps sloeg zij met wilde vreugd op de tafel zeggende:

- Ik weet er een - en gij zult het hebben voor de kudde Gods. - Ik bezit nog een ruim huis te A m s t e r d a m . Zoodra de huur uit is, zal het ter uwer beschikking staan.

In waarheid zulke werken der liefde zullen niet verloren gaan - zoo min voor den Separatist als voor eenig ander - want God ziet het harte aan.

Vol van dezen indruk wandelde ik naar de woning van OCTAVUS terug en dacht ernstig na over al wat voor mijn geest voorbij was gegaan. Een diep gaand smartgevoel maakte zich van mij meester, als ik aan de verdeeldheid der Christenwereld dacht - en uit de volheid mijner ziel verzuchtte ik: Verhoogde Heiland! betoon U toch krachtiglijk de eeuwig getrouwe Herder! Zijn wij niet als dolende schapen? - Verlaat ons niet al te zeer! - Vertroost onze droeve harten!... O laat ons geene weezen....

Het was mij of ik weer ruimer adem haalde - ik dacht aan mijne vrome moeder - zij zat daar zoo eerbiedig over haar bijbel gebogen; ik hoorde haar lezen als toen ik nog aan hare kniën zat. Een reeks van die onuitsprekelijk schoone spreuken gleden van hare lippen: ‘Mijne schapen hooren mijne stem en ik ken hen en zij volgen mij - ik geef hun het eeuwige leven. Zij zullen niet verloren gaan in eeuwigheid

en niemand zal dezelve uit mijne hand rukken. Ik zal u geene weezen laten - die mijne geboden bewaart, die is het die mij lief heeft - en die mij lief heeft - zal van mijnen Vader geliefd worden - en ik zal hem liefhebben en ik zal mij zelven aan hem openbaren.' - Toen werd mij het harte weer warm en levend - toen zag ik vol blijden moed ten hemel op en groette de liefelijke sterren als de vele woningen des Vaders in het zoet gevoel, dat ook deze duistere aarde niet voor Zijn oog verborgen en ik een voorwerp van Gods zorg en liefde was. - Ik had volstrekt geen lust de discussie mijner broeders thans te deelen - doch daar ik hen nog allen te zamen vond, wilde ik hen toch als leek eene vraag voorleggen. En mij in het midden mijner broeders nederzettende deelde ik mede wat ik gedacht had en zeide:

- Daar sta ik nu als leek tegenover zooveel leeraren, waarvan geen twee eenstemmig denken. Ik voel mij voor een oogenblik vertegenwoordiger van een groot deel der gemeente en vraag u af: waar moet het heen?

- Dit is het juist waarom ik de gemeente dring om tot zelfstandigheid te komen - sprak NONUS - daartoe moet men haar alle krukken ontnemen, waarop zij plagt voort te sukkelen - den blinddoek wegrukken, die haar op het gezag doet steunen en blindelings toestemmen alles wat hun is overgeleverd.

- Indien uw doel is: bestrijding van een dood naamchristendom - hernam OCTAVUS - indien gij kampt tegen de ziellooze mondbelijdenis - dan sta ik digt aan uwe zijde, want het is mijne diepste overtuiging, dat onze tijd gebiedend dringt om niet stil te staan en zich wel zeer duidelijk bewust te worden in wien

men gelooft - doch het middel dat gij aanprijst - - zie dat schijnt mij magtig vreemd.....

- Wanneer ik u om de gemeente tot een zelfstandig geloofsleven te leiden, hoor leeren: daar is geen gezag op het gebied der waarheid - sprak SECUNDUS - profeet noch apostel heeft gezag - JEZUS zoo min als uwe ouders of leeraars, die u het geloof overgeleverd hebben - dan is het mij te moede alsof ik u zag inbreken en rooven, alleen om de menschen te overtuigen, dat zij beter sluiten moesten! - Waarlijk men moet den toestand der Christenheid al zeer weinig kennen, als men meent dat haar grootste en gevaarlijkste kwaal een t e g r o o t e e e r b i e d voor den bijbel is of dat zij zich al te zwaar beroept op zijn gezag in haar denken en handelen.

- Ik acht het autoriteits-geloof inderdaad de grootste vijand van de ontwikkeling en bloei der gemeente - antwoordde NONUS - het gezag staat het licht in den weg en dat gezag is niets anders dan de zucht om zich te onderwerpen.

- In een tijd die de rigting heeft om alle hoogheid en heerlijkheid te verachten, die zich kant tegen alle menschelijke en Goddelijke inzettingen van magt en gezag - die al wat hoog en verheven is niet gedoogen, maar tot haar gemeen gelijkvloers vernederen wil, wordt het eene dubbele gewetenszaak voor den leeraar om die vrijheids en gelijkheids kreet op het aller eerbiedwaardigste gebied aan te heffen en te prediken dat alle gezag slechts gegrond is in de zucht om zich te onderwerpen. - Gij erkent intusschen dat die behoefte aanwezig is; maar gij wilt of kunt er niets schoons in zien. Indien gij het gezag alle objective waarde ontzegt - als het gezag niet gegrond is in de waar-

achtige meerderheid, majesteit en vereerenswaardigheid van hem dien wij het toekennen, dan is die trek om voor dien in zich zelven geen waarde hebbenden persoon te vreezen - een lage slavenaard den mensch onwaardig.

- Dat is het ook, de redelijke mensch moet eene vrije zelfstandige overtuiging hebben en niets op gezag van anderen aannemen - verzekerde NONUS - JEZUS zelf heeft niet gewild, dat men zijne woorden bloot zou aannemen, omdat Hij ze uitsprak; maar omdat ze de waarheid waren - 'die uit de waarheid is hoort mijne stem', zeide Hij en aan een iegelijk onzer vraagt Hij nog: 'zegt gij dit van u zelven of hebben anderen u dit van mij gezegd?'

- In dit alles hebt gij regt - JEZUS dringt bij ons aan op de diepste ervaring, hernam SECUNDUS - gelukkig dan ook degenen, die als de Samaritanen getuigen kunnen: 'wij gelooven niet meer om uw zeggens wil, want wij zelven hebben Hem gehoord en weten dat deze waarlijk is de CHRISTUS, de Zaligmaker der wereld' - maar gij doet onregt als gij zelfs den Koning van het Godsrijk geen gezag toestaat in zich zelven. - Alleen daarom reeds heeft Hij gezag als de reinste, edelste, wijste mensch - en moet het elk Christelijk hart regt smartelijk aandoen om Hem, die in zijne diepe nederigheid wel gezegd heeft: 'ik neem geen eer van menschen' - maar toch ook verklaarde: 'die mij ziet, ziet den Vader' - bij wien Hij heerlijkheid had eer de wereld was - alle gezag in onze geloofsbegrippen te hooren betwisten.

- Gij verwoest in uwe gezagsphobie alle edele schoone banden van bewondering, eerbied, vereering en liefde - merkte ik aan - vindt gij den toestand der discipelen zoo gevaarlijk als JEZUS hun zeide: ‘gij kunt het nu niet dragen’ - of: ‘gij zult het na dezen verstaan’ - of wat dunkt u van MARIA als zij, hetgeen zij nog niet verstond, in haar harte bewaarde? - Zouden de jongeren niet ontzettend veel hebben aangenomen dat zij nog niet verstonden, maar hun toch dierbaar en heilig was omdat Hij het gezegd had. Hij die magt had te vragen: ‘wat is ligter te zeggen, sta op en wandel of: uwe zonden zijn u vergeven.’ Hij die in den schoot des Vaders was, zou Hij geen gezag over ons mogen hebben, niet in waarheid hebben, waar Hij ons van den Vader getuigt, ook al verstaan wij de volle diepte en omvang zijner woorden altijd niet? - Ga zoo niet voort waarde broeder, geef eere en heerlijkheid het Lam, dat geslagt is en vergeet niet dat Hem een naam gegeven is boven alle namen.

- En dan - vroeg ik verder - beteekent het niets in den schoot van een gezin, in den boezem van eene gemeente geboren te zijn - hebben wij geene geschiedenis achter ons - is er geen voorgeslacht geweest, waaraan wij verwant zijn, en moeten wij nu voor het allereerst elk hoofd voor hoofd de waarheid gaan opdiepen? - Mag ik niets aannemen van hen, die ik wijzer en beter weet dan mij zelven? - Hebben de eeuwen die voorbij gegaan zijn ons niets bewaard dan leugen en dwaling! O dan prijs ik het redelooze dier gelukkig, dat de dorst naar licht en waarheid niet kent.

- Zoo is het NONUS! - riep SECUNDUS - in welke

dorre woestijn drijft gij ons uit! - aan welk een troosteloos isolement geeft gij ons prijs! - O zelfstandigheid zij het hoogste toppunt van onze individuele ontwikkeling - ik voel mij liever nog kind - nog discipel en het is mij veiliger met JOHANNES aan JEZUS lippen te hangen, ook waar ik Hem nog niet volkomen verstaan kan - dan als een afgesneden tak kracht en licht en waarheid in mij zelven te moeten zoeken. Ik vreeze dat uwe zucht om anderen en u zelven tot zelfstandigheid te brengen, u doet vergeten, dat wij slechts door onderwerping tot vrijheid komen - dat gij vergeet hoe wij begonnen zijn met gedragen te worden - begonnen zijn met uit eerbied voor onze ouders en onderwijzers op gezag te gelooven - zonder dat ons dit bijzonder vernederde.

- Wat zou u dunken van den onderwijzer - vroeg SECUNDUS - die tot uwe jonge kinderen zeide: wanneer uwe ouders u iets bevelen dan moet gij dat niet doen o m d a t z i j u dat zeggen, dat is slaafsch - gij moet het doen uit vrije overtuiging - omdat gij zelf volkomen verzekerd zijt, dat het goed is. - Gelooft gij niet dat het zelfzuchtig IK behoorlijke rekening zou maken bij zulk eene ontijdige redelijkheid en zelfstandigheid? - Ja het schijnt mij toe dat de hoogmoed ende zelfverheffing reeds het hoofd omhoog steken, in dat ontkennen van de wezenlijkheid en objectiviteit van het gezag, terwijl men zijne eigene rede met het eenige en hoogste gezag gaat omkleeden, tot koning in het godsrijk en tot geest der waarheid verheft.

- Leve - leve dan onze oude bijbel! - riep OCTAVUS met een stevigen slag op het exemplaar dat op zijn tafel lag - die de menschheid zamenbindt tot

een geheel, de gemeente tot een ligehaam - o kon het zijn in éénen geest. Vergeten wij dit nooit - het Evangelie bedoelt voorzeker elks individuele ontwikkeling tot zelfstandigheid - maar altijd v o o r h e t g e h e e l e n d o o r h e t g e h e e l - opdat wij allen één zouden zijn in Hem die ons hoofd is, en niet volmaakt zonder elkander.

- Hoe goed is het mij u aldus te hooren spreken - betuigde ik - daar is voor leeken niets verderfelijker dan de verdeeldheid der leeraars. - Hoe zal de gemeente ooit tot zelfstandigheid komen, zoolang het de leeraren aan vastheid en eenheid blijft ontbreken - als de een bevestigt wat de andere ontkent, de een verdedigt wat de andere bestrijdt!....

- Kan de gemeente van hare leeraars vorderen, dat zij zich gedwongen onder eene en dezelfde banier scharen? - antwoordde NONUS - Mag zij eischen dat zij tegen hunne innerlijke overtuiging in eene kunstmatige eenstemmigheid formeren? - Of meent gij, dat men zijn geweten niet besmet door geweld te plegen aan zijne rede?

- De gemeente moet integendeel verlangen, dat hare voorgangers ernstig en naauwgezet onderzoeken - hernam OCTAVUS - en kennis nemen van de resultaten der wetenschap, al zal dat onderzoek ook onder invloed van elks bijzondere sympathie, elks individualiteit tot gewijzigde uitkomsten leiden - en waar ook de leek dit niet verlangde, het niet aan zag voor een heiligen pligt en dringenden eisch des tijds, daar ontbeekt hem toch de bevoegdheid den leeraar dit regt te betwisten.

- Maar dit regt heeft de gemeente - zeide SECUN-

DUS - om van hare herders te vorderen, dat deze behoorlijk in het licht stellen, zoowel voor zich zelven en ten behoeve der aan hunne leiding toevertrouwde kudde: het hemelsbreed verschil dat er is tusschen verstandsbegrippen en het geloof des harten - tusschen kerkelijke leerstellingen en een leven met God. De gemeente mag vragen aan hare leeraars (en ik smeek het voor haar): werpt ons de onrijpe en onbekookte vruchten van den boom der kennis toch niet in den schoot, waar wij ons vergaderen om de vruchten van den boom des levens te genieten, waarnaar onze ziele hongert - als onze ziel dorst naar het water der heilfontein - o geeft ons dan niet van den wrangen gistigen drank uwer theologische twistvragen! voedt ons met de onvervalschte melk des eenvoudigen klaren Evangelies. Leert ons bidden, leert ons gelooven, hopen, liefhebben - leert ons ons zelven te verloochenen, onzen zelfzuchtigen wil op te offeren, in geheele toewijding en overgave aan den Heer en onze naasten.

- Ik zeg tot dat alles - amen! - antwoordde ik - maar vergun mij de bedenking te opperen of die onderscheiding tusschen verstandelijke overtuiging en gemoedelijk geloofsleven wel reëel is - is ze waar? - Zijn die beiden niet één in den mensch, niet onafscheidelijk en ondeelbaar? Beslist onze geloofsmeening niet over ons geloofsleven - en bepaalt ons Gods-begrip niet onze gemeenschap met God?...

- Men leeft gelijk men gelooft en men gelooft zoo als men is - hernam OCTAVUS haastig.

- Ja - antwoordde SECUNDUS - maar als gij dit zegt,

verstaat ge meer door geloof dan een bloot verstandelijke erkenning of ontkenning van zekere leerstellingen, gij bedoelt dan de kern, het wezen des geloofs als g e w e t e n s t r o u w, als z e d e l i j k e h e f b o o m en niet als bloote werking des verstands, en hier sluit het zich geheel aan het gemoedsleven aan en is weer onafhankelijk van onze begrippen. Het is moeijelijk om langs den logischen weg tot de juiste beantwoording van vragen te komen, die op de fijne schakeringen van ons innerlijk leven betrekking hebben, omdat men steeds gevaar loopt den mensch in idealen toestand te nemen en niet zoo als hij is - daarom wijs ik u op het leven, zoek het antwoord op den praktischen weg - en wat ziet gij? - Gij bevindt dat die Godsdienst, die het wezen van den mensch is, uit zijn innerlijk leven zelve voortspruit, en dat die Godsdienst, die hem niet van buiten af aangeleerd is, zich overal handhaaft, ook onder de aller ongunstigste omstandigheden. - Zij openbaart zich als behoefte, verwantschap, gemeenschap aan God; zij kenmerkt zich door vertrouwende overgave en liefdevolle toewijding aan God, door eene vrijwillige zelfverloochening en opoffering van de natuurlijke eigenbaat van onzen wil, door de eerbiediging van hetgeen regtvaardig, waarachtig en goed is. - Deze Godsdienst, die het blijvende, het wezenlijke in alle Godsdienst vormen is - het waarlijk Goddelijke en eeuwige leven - vind ik overal terug onder allerlei inkleeding en versiersel - ja zelfs daar, waar een gedrogtelijk stelsel de verstandsbegrippen ten eene male vervalscht en de rede verkracht, waar het systeem op het aller vijandigst aan het zieleleven tegenover staat - waar de

leer menschenmoordend, de zelfstandige ontwikkeling vernietigt en moedwillig zich tegen de werkelijkheid der geschiedenis en der zedelijke wereldorde aankant, zelfs daar - onder de ketenen van het Jezuïtisme, bloeide in zoo menig Godgewijd harte, de reine bloem eener waarachtige godzaligheid in eene onvergelijkbare heroïke zelfopoffering der liefde. - O meen niet, dat zij die oneindige kracht, dien ondoofbaren moed geput hebben uit de leugen van hunne leer - neen, maar uit de waarheid en werkelijkheid hunner gemeenschap met God. - De mensch blijft mensch, en het Godverwante in zijn wezen is niet te dooven, wel te verbergen onder de korenmaat van menschelijke dwaasheid en dwaling, die in elk stelsel insluipt, ja het vaak geheel en al beheerscht. - En dezelfde vroomheid des harten, die hare uitnemende vertegenwoordigers in elke Priester-orde gehad heeft - handhaafde zich ook in alle afdejelingen der Protestanten - ja ik zou durven staande houden, dat er onder de verwerpelijkste secten, bij de ziekelijkste afdwalingen des geestes, nog altijd lieden zullen worden aangetroffen - die nevens en ondanks de dwaasheid van het stelsel - een kern van hooger leven behouden en aangekweekt hebben, die als vroomheid gewaardeerd moet worden en de kiemen tot een betere toekomst in zich omsluit.

- Dat strookt geheel met mijne ervaring der laatste maanden - antwoordde ik - ik heb QUINTUS omringd gezien van de verwonderlijkste geestdrijvers en vergoders van hetgeen zij de ‘zuivere leer’ achtten - maar ik heb onder dezen ook enkelen aangetroffen, wier geheele zijn getuigde van eene onmiskenbare gods-

vrucht, van een onwankelbaar geloofsvertrouwen, van eene innige liefde tot den Heer en eene aandoenlijke nederigheid des harten bij eene opofferende zelfverloochening als ik nog nooit aanschouwd had.

- Het ligt in onzen landaard en in ons volkskarakter - merkte SECUNDUS aan - in de vereering van het voorgeslacht en de liefde tot het oude, dat de godsvrucht zich hier te lande als bij voorkeur onder het eerbiedwaardig kleed onzer vaderen blijft hullen en in dien vorm tot de hoogste rijpheid en meeste diepte komt; en men moet wel weinig eerbied voor zoo heilige aandoeningen hebben, als men hier om den vorm het wezen miskent.

- Maar moet men dan vooroordeel en dwaling laten voortwoeden, omdat ze diep geworteld en als met het volksleven zaamgewassen zijn? - vroeg NONUS - ik kan niet laten dwaasheden aan te tasten - de gemeente moet dan toch de vrucht van ons onderzoek genieten. - Ik ben er sterk voor om haar vooruit te brengen en op te voeren tot betere inzigten.

- O ja - maar met wijze omzigtigheid, om niet met het onkruid ook de tarwe uit te roeijen. - Het is zeer te betreuren dat zoovele jeugdige predikanten in wetenschappelijken overmoed dien oud historischen grond, deze vaderlandsche karakteristiek zoo ge weldadig willen moderniseren. In welke valsche positie stellen zij zich niet tegen over de gemeente, door dat ligtvaardig ignoreren van het eigendommelijk karakter van ons godsdienstig volksleven. - De gemeente moet op haar standpunt noodwendig een leeraar wantrouwen, die geen den minsten eerbied koestert voor hetgeen haar nog heilig is, volstrekt geen notitie neemt van den

grond, waarin zij geworteld en opgegroeid is - en hij die met een enkelen greep zijne rationele verlichting meent te kunnen overplanten - ziet zijne kudde, die hij zachtkens voort had moeten leiden, vol argwaan terug deinzen en zich herders kiezen naar eigen smaak en behoefte. Ziedaar wat de Afscheiding zoo zeer in de hand werkt; ziedaar wat de betreurenswaardige klove steeds wijder doet gapen, die de keur der gemeente van een rukt - en juist hen, die eene warme belangstelling voor de godsdienst voeden, in twee kampen tegen over elkander plaatst en de kracht van het Protestantisme tegen over den algemeenen vijand verlamt. - Het sectarisme der zoogenaamd Liberalen zoowel als dat der Orthodoxen, het exclusivisme der Rationalisten en der Kerkelijken scheurt leven van leven, rukt hart van hart en verbreekt het ligchaam van CHRISTUS nog eenmaal, doch niet ter verzoening, maar uit vijandschap en ter verwoesting. - Laat ons de eenheid van levensbeginsel - de eenheid van doel in het oog houden en al het andere zal geen magt over ons hebben. Het is eene even grove dwaling om van den eenen kant te roepen: lieden die dit of dat leerstuk gelooven en zulke leerstellingen verkondigen, kunnen geene ware Christenen zijn - als omgekeerd te beweren: lieden die dat niet gelooven en zulke leerstellingen verwerpen, kunnen geen ware christenen zijn; want onze Godzaligheid staat of valt niet met een leerstuk. - Ter wederzijde heerscht dezelfde dwaling - namelijkdeze:het wezen van de godsdienst afhankelijk te stellen van hare vormen - de geloofsmeeningen te verwarren met het geloofsleven - verstandsbegrippen

te verheffen boven de godsvrucht des harten. De ware verlichting der gemeente moet allengs uit haar innerlijk leven voortvloeijen; maar al de flikkerlichtjes, die van buiten om dit huis gehangen worden zijn eene bedrieglijke illuminatie, die het gebouw van binnen duister laat en bij de eerste windvlaag uitgedoofd wordt. Het innerlijk leven der gemeente rust dat niet in de zelfstandige ontwikkeling des individus - en wat is eene zelfstandige ontwikkeling? - Is het het aanleeren van zekere stellingen, die anderen ons als waarheid aanbevelen - neen het is de ervaring des levens, de vorming onzer zedelijke persoonlijkheid, welke is Gods beeld in ons - het is de vrijwillige zelfbeperking, die ons opvoert tot de hoogste vrijheid. Sparen wij het geloof des harten, ook al treffen wij het aan in gebrekkige of verouderde vormen. Wij kunnen niemand met kracht en geweld zedelijk vrij maken; men moet vrij worden; tot die wording kunnen wij wel medewerken, doch slechts behoedzaam ons naar den gang der ontwikkeling en naar den aard der lieden schikkend.

- O indien de leeraars eens wisten - merkte ik aan - hoe weinig de aandachtigste leeken genieten van hunne exegetische toelichtingen! - hoe veel geeuwzucht wij gevoelen als gij lieden u inspant om den bijbel aan en uit te kleeden en u vermoeit om die populaire verhalen te ontdoen van hetgeen gij dichterlijke inkleeding en Oostersche beeldspraak noemt, en dat bevattelijke, concrete, dat de Schrift bij al hare diepte zoo echt populair maakt, regt droog en abstract te maken. - De poëzij van het Oosten is, in haar wezen geen andere dan in het Westen - want

poëzij is taal der menschheid en het volk is vaak veel vatbaarder in zijn eenvoud dan de wijzen in hun wijsheid om die poëzij te verstaan. - Als gij eens wist hoe wij dan hunkeren naar het derde deel der preek, dat wij toepassing noemen, waarin de bijbel ons eensklaps als van zelf duidelijk wordt, zoodra ons geweten dien begint te verklaren.

- Dit is het juist! - riep OCTAVUS - dat is mijn ideaal - om waar ik van de eene zijde van de vorderingen der wetenschap kennis moet nemen, vooral toch ook in te dringen in den toestand en de eischen der gemeente, om haar dat geen te bieden wat het meest met hare behoefte overeenkomt - en wat behoeft de gemeente meer dan den bijbel uit haar eigen hart en leven te leeren verstaan, zich zelf daarin te vinden en te herkennen, zooals zij God daarin vinden en verstaan kan - en die prediking is voor allen - voor rijk en arm, geleerd en ongeleerd, hetzij die met den strengsten eenvoud of met de sierlijkste bloemen der welsprekenheid worde voorgedragen.

- In één punt treffen aller behoeften zamen - hervatte SECUNDUS - in het overbuigen van den trotschen afkeerigen wil, in het overwinnen van het zelfzuchtig ik, tot overgave in de gehoorzaamheid en de liefde des geloofs. Een punt bovenal blijve in Nederland ons helder voor oogen: dat ons volk slechts volk is geworden door en met den bijbel. De bijbel heeft onze vaderen groot en vrij gemaakt, de bijbel heeft het juk van Spanje van hunne schouders genomen en hen uit het diensthuis van Rome uitgeleid. Aan de hand van dien bijbel zijn zij opgewassen - hij was als een vuurkolom in de woestijn hunner moeite

- hij was de verbondsarke in de dagen van bloei en heerlijkheid - en nooit zou N e d e r l a n d zoo diep zijn vernederd onder de Fransche dwingelandij, zoo de bijbel onze leidstar ware gebleven. Bij een krachtig en edel deel des volks bleef hij echter de steun en de staf, het licht op hun pad - allengs keerden velen teleurgesteld en beschaamd tot den ouden standaard weder - orde en rust zijn terug gekeerd en de bijbel heeft zijne plaats hernomen met den wederkeerenden eerbied voor het heilige; hij heeft den geest des ongeloofs en der ligtvaardigheid overwonnen en aan de buitensporigheden perk gezet - en zal nu de theologische wetenschap zelve hem gaan vernederen in het vertrouwen des volks, dat in dien bijbel kracht en leven heeft? - Daartegen moet men wel op zijne hoede zijn. Het is een iegelijk niet gegeven te verstaan, dat het Evangelie e e n e b e d i e n i n g i s , n i e t d e r l e t t e r , m a a r d e s g e e s t e s . De diepzinnigste opvatting des Christendoms, de innigste gemeenschap met den Heer zijn zeer bestaanbaar met zekere vrijgevigheid in het geschiedkundig onderzoek des bijbels - maar dit laatste blijve bij de mannen van het vak, de eerste worde het deel van allen. De onzamenhangende wetenschappelijke brokstukken zijn voor de gemeente als onverteerbare spijzen, die den eetlust bederven; en kwalijk begrepen wetenschappelijke verlichting wordt baars ondanks, vermeerdering van duisternis en dwaling; de oppervlakkige ligtvaardigheid regtvaardigt er zich mede; de onheilige spotlust wordt er door gevoed; ongeloof en twijfelzucht worden aangevuurd en het zwakke wankelende geloof wordt te gronde gerigt. Het is er verre

van af dat ik zou aannemen wat QUINTUS in zijne zwartgalligheid betoogde, dat al die predikers van moderne exegese zich ten doel zouden stellen, den bijbel in verdacht en minachting te brengen, het geloof der vaderen uit ons midden uit te drijven - o neen - ik geloof dat zoo menigeen in jeugdigen overmoed, in kortziende onvoorzigtigheid handelt en ter goeder trouw dwaalt zonder in de verte de gevaarlijke uitkomsten te vermoeden, die door hem worden voorbereid. Maar de bewijzen zijn daar, dat de gemeente het niet wil, niet kan dragen en zich daarom losrukt uit eene kerkelijke gemeenschap, die haar godsdienstig gevoel te kort doet, haar kostelijkst kleinood in hare schatting schendt en verminkt - en ook degenen die de kerk niet verlaten om daar b u i t e n eene secte te vormen - groepen zich als secte digt te zamen b i n n e n d e k e r k, om een vuur van tweedragt daar te onderhouden, dat het innerlijk leven, den bloei en de kracht der gemeente zeer tegen is. De leeraars moesten meer hunne werkzaamheden aansluiten aan hetgeen voorhanden is in de gemeente, dan zou er minder verloren gaan en verwoest worden - dan zou er minder miskenning van het waarlijk levende, meer genezing van het gebrekkige en ziekelijke te hopen zijn.

De welmeenende redenen van SECUNDUS mogten mij in menig opzigt steun en licht geven, NONUS week geen haar breed terug en volhardde bij de weigering om eenigen grond voor onze godsdienstige overtuiging aan te nemen, buiten het getuigenis van rede en geweten, welk getuigenis hij voor den eenigen en laatsten steun verklaarde, dewijl hij het voor onmogelijk

hield al de bijzonderheden der Evangelische geschiedenissen boven allen twijfel te verheffen.

't Baatte weinig of OCTAVUS hem op het bestaan en het ontstaan der Christelijke kerk wees, een plant die niet verrezen is uit een wijsgeerig of zedekundig stelsel, maar een boom, wiens wortel en levenskracht in eene onvergelijkelijke persoonlijkheid rust, wier magtige geest de grootste omwenteling, ja de gansche gedaanteverwisseling der wereld bewerkstelligd heeft. Vergeefs beriep SECUNDUS zich op de brieven van PAULUS, wiens gansche prediking dien zelfden CHRISTUS der Evangelische wonderverhalen ten grondslag heeft, als had hij met Hem gewandeld en dat alles met eigen oogen aanschouwd, wat hij in den boezem der gemeente levend en frisch bewaard vond door oor en ooggetuigen - wier eenvoudig karakter voorwaar niet van dien aard was om hen tot uitvinders van het Christendom te verheffen.

Maar NONUS zag nu eenmaal met zwartgalligen argwaan de in zijn oog zoo verdachte Evangelisten aan, en ofschoon hij zich inspande om zijn standpunt niet alleen als het allerveiligste en verhevenste aan te prijzen, maar als het ware toppunt eener zelfstandige godsdienstige ontwikkeling, zoo was het maar al te duidelijk hoeveel zijn hart verloren, zijn gemoed geleden had. Het was of hij ten eene male blind geworden was voor de werkelijkheid en het bestaan der Christelijke kerk; hij scheen niets te zien van het koningrijk der hemelen op aarde. Hij betwijfelde ook het feitelijke, het meest tastbare. Nu hij eenmaal niemand meer vertrouwen kon, nu alle objective waarheid voor hem scheen ondergegaan, wantrouwde hij

ook alle waarnemingen en gewaarwordingen. De zekerheid die NONUS eischte als eerste voorwaarde om te willen gelooven, was van dien aard, dat niets of niemand in staat was die te geven; ja bij zulk eene bevooroordeelde en halstarrige weigering om iets op het getuigenis van anderen aan te nemen, zou het hem niet overtuigd hebben al ware JOHANNES of PAULUS van den doode opgestaan om het hem te bevestigen. Immers hij vertrouwde niemand beter dan zich zelven en dat vertrouwen, zou het hem ook niet begeven, zoodra de feiten tegen zijn eenmaal aangenomen regel indruischten? - Maar bij al de weerbarstigheid van zijn verstand dorstte zijn hart naar God - naar den levenden God - den ouden bijbel-God, den God en den Vader van JEZUS CHRISTUS - en die behoefte deed hem, na zijn ganschen bijbel aan de literarische en kritische inquisitie te hebben afgestaan om hem op hunne pijnbank te onderzoeken, ter laatster instantie pal staan bij de onuitroeibare behoefte aan godsdienst, in het diepst van zijn boezem - bij het onverwoestbare bewustzijn van zijne verwantschap met God. Bij elke concessie grond verliezende, zag hij zich teruggedrongen in de laatste wijkplaats van zijne zelfbewustheid; maar daar ook ingekerkerd binnen die enge grenzen, en van de gemeenschap der Christenscharen afgesneden, wier hope op de onloochenbare feiten der CHRISTUS- geschiedenis rust.

In zulk een verborgen ballingschap smacht menig hart in onze dagen - en het is iets zeer gewoons, dat zulke uitgeplunderde Christenen, die slechts eene zoo sobere bete uit den roof des heiligdoms gered hebben, hun standpunt verheffen en in hunne armoede roemen.

Niemand drong krachtiger aan of stelde hooger prijs op het e r v a r i n g s g e l o o f - of zoo als eene vroegere school het noemde: een b e v i n d e l i j k C h r i s t e n d o m dan SECUNDUS, maar niemand was er ook verder af om den historischen grond te verlaten, waarop het Gods gebouw gesticht is - niemand kon hooger waarde hechten aan redelijke en onbekrompen schriftopvatting dan OCTAVUS, maar tevens minder genegen zijn om de daadzaken prijs te geven op de overdreven eischen eener onverzadelijke kritiek, die zoo zij met gelijke argwanende partijdigheid en dezelfde onverbiddelijke vooringenomenheid op de bronnen der ongewijde historie werd toegepast, de gansche wereldgeschiedenis te niet zou maken.

Wanneer ik NONUS en OCTAVUS over het Christelijk geloof hoorde spreken, dan scheen het mij toe als sprak NONUS van een huis, dat hij slechts van buiten had waargenomen en waarvan hij het uiterlijk bestudeerde zonder het innerlijke te begrijpen, terwijl OCTAVUS als er in geboren en getogen zijnde, met volkomen kennis van de invendige inrigting, zich volmaakt te huis gevoelde in een gebouw, dat NONUS een wanhopige doofhof scheen te zijn.

En was OCTAVUS billijk genoeg om de overmatige angstvalligheid der behoudende theologen te erkennen om de Schrift oordeelkundig op te vatten, hij wist ook de willekeurige eischen eener aanmatigende kritiek af te wijzen. Doch met hoeveel gewetenstrouw en innige overtuiging hij ook zijne inzigten zocht te verhelderen en zijn geloofsgeheel te volmaken, daar waren lieden, die elke wijziging in zijne zienswijze met leede oogen gade sloegen. Niet alleen verwekte hij daardoor tel-

kens nieuw misnoegen bij de voorstanders van het stereotype stelsel, maar zijne tegenstanders namen er ook gelegenheid uit om nieuwe beschuldigingen tegen hem op te werpen, en hem bij zijne regtzinnige vrienden in verdacht te brengen. Doch ondanks dit alles bleef de schare zijner hoorders onverminderd, ja scheen veeleer zich nog uit te breiden en waar het volk alzoo bleef toejuichen, hoe armelijk stond daar de wangunstige 'splitterrichter' met zijne kleinzielige vitzucht tegen over! En hielden de puristen niet op de homiletische zonden van den Nederlandschen DEMOSTHENES met de vinnigste gebetenheid voor het publiek rond te venten en uit te meten - al de Liliputsche pijlen waarmede zij dat fiere hoofd en dat groote hart doorboren wilden, zonken magteloos aan zijne voeten neder, terwijl hij vrij en ongedeerd zijn grootsche baan vervolgde om aan duizenden ten zegen te zijn.

Nadat ik onzen Separatist door zijn drukste werk had geholpen, verlangde ik zeer mijn geest te verfrisschen in den kring van meer onbekrompen geloofsleven en ik spoedde nogmaals naar SECUNDUS, wiens werkzaamheden tot redding en behoudenis van hetgeen verstooten en verlaten was, mij zooveel aan mijn jong ontslapen broeder LEO deed denken en met zekere geestdrift snelde ik naar I J s s e l d a m .

SEPTIMUS wandelde met langzame schreden en gebogen hoofd in de breede laan, die naar de Philanthropine leidde. Hij merkte mij niet op; ik meende eerst dat de dichterlijke Candidaat in poëtische droomen was verdiept - maar hij scheen geheel in naar-

geestige overpeinzingen verloren, want zijn gelaat was nog bleeker en schraalder dan anders en teekende eene diepe neerslagtigheid. - Als hij eindelijk mijn voetstap door de afgevallen bladen hoorde ruischen, waarmede de herfstwind de paden overdekte, zag hij treurig op en reikte mij zwijgend de hand.

- Is alles wel? - vroeg ik verontrust.

- Zeer wel - hernam hij met een zucht.

- En gij dan? gij ziet er niet opgeruimd uit.

- Dat ben ik ook niet - hervatte hij mij ernstig aanziende en wie kan dat hier ook zijn? - 't Is te zwaar om te dragen - althans ik ben er ongeschikt voor, mijne zenuwen zijn er niet voor bestand.

- Maar de voorwerpen die hier zijn opgenomen, hebben toch niets afstootends zoo als zij daar in eene nette woning, zindelijk gekleed, in eene welvoegelijke huisorde leven.

- Dat moge zoo zijn, maar gij hadt getuige moeten wezen van het tooneel dat zich hier opdeed kort na uw vertrek. NONUS zond ons een diep gezonken schepsel, een arm slagtoffer van lage verleiding en slecht gezelschap, maar zoo diep ontaard, zoo schaamteloos en onboetvaartig, vol ijdele inbeelding en hoovaardij als ik mij geen zondaren denken kon - en een dag later ontvingen wij door tusschenkomst van OCTAVUS een paar verarmde bedelkinderen, schier geheel verwelkt in de eerste levensvaag, ziekelijk en walgelijk van onreinheid. Inderdaad hunne ligchamelijke verwaarloozing was al even groot als de zedelijke - want ofschoon nog maar korten tijd hier, openbaren zij zich als niet slechts geneigd tot - maar ook reeds volleerd in - alle kwaad. Neen - het is mij te vreeselijk, ik kan hier

niet blijven, 't wordt mij hang hij zoo veel mensche lijke ellende.

- Is aan onze Philanthropine dan de schuld van al deze treurige dingen aan te wrijven, zij die daar oprijst als een getuigenis van CHRISTUS om te zoeken dat verloren is - als eene getuigenis tegen het ijdele naamchristendom onzer zamenleving? Is het niet de maatschappij alleen die hier aangeklaagd moet worden, dat de boom onzer oppervlakkige beschaving zulke wrange wormstekige vruchten ons toewerpt.

- Gij hebt gelijk ROB - het gesticht is een gezegende schuilplaats en toevlugtsoord voor de rampzaligste verstootelingen der beschaving - maar ziet ge, het pijnigt mij al te zeer, de menschheid van deze noodlottige nachtzijde te zien. Mijn eerste werk is geweest de geschiedboeken der gestichten in orde te brengen - en alzoo een blik te slaan in de treurige geheimen die hier verborgen liggen. Ach hoe krimpt mij het hart ineen bij zoo menig somber leven, bij zoo menig in het slijk vertreden bloem, bij zoo vele schandvlekken onzer natuur, bij zoo diepe verbastering van den rijksten aanleg.... Neen, neen ROB, wanneer dat alles voor uw geest was voorbij gegaan, als uw oog alzoo in de volle diepte van den poel onzer maatschappelijke jammeren had neêrgeblikt - gij zoudt als ik uitroepen: wee mij! ik verga van smart en moedeloosheid. - Een akelig rouwfloers is over de aarde uitgespannen; ik zie slechts jammer en ellende waar ik staar! Wij tasten om in nevel en nacht.

Uit de Philanthropine klonk eensklaps een lied, waarmede de morgenarbeid werd besloten.

Verbreek in mij, nu voor altijd,
De neiging tot de zonden,
Geef mij, dat ik in dezen strijd
Verwinnaar word bevonden;
Versterk mijn kracht tot alle goed,
Dat ik, met een opregt gemoed,
Godvruchtig voor u wandel.
Nog immer zweef ik in gevaar,
Nu zwak, dan traag in 't werken:
O God! Gij kent dat groot gevaar,
Behoed mij, wil mij sterken;
Maak mij voorzigtig, wel bedacht,
En tegen 't kwaad steeds op de wacht,
En kloek van moed in 't strijden;
Verflaauw ik, help mij, zwakke, gaan,
Och! blijf mijn krachten stijven,
Spoor zelf mijn hart tot bidden aan,
Zoo zal ik staande blijven;
Of val ik, Vader! vat mijn hand,
Dat ik naar 't hemelsch vaderland
Mijn reis met vreugd volbrenge.

- Zijn dat geene stemmen van belofte eener betere toekomst? - vroeg ik - maar de troostelooze dichter zag geen star in zijne donkerheid - en wanhoopte aan het licht.

Daar vertoonde zich het helder gelaat van SECUNDUS achter de glazen deur van het gebouw, en met zijne hartelijke opgewektheid verwelkomde hij mij weder.

- Gij komt te goeder ure ROB - zeide hij op SEPTIMUS wijzende - roep al uwe geneeskundige wijsheid te zamen en schrijf dien heer eens eenige pillen

voor of veroordeel hem tot eene koud-water-kuur. Intusschen heb ik zijne ziekte voorzien; de IJsseldamsche lucht heeft eigenaardige bestanddeelen, en men dient al vrij wat ijzer in het bloed te hebben om er niet door neêrgedrukt te worden. Maar toch onze woestijn heeft liefelijke oasen en indien gij gezien hadt hoe begeerig menig harte den troost des Evangelies indronk, uw geloof en uw moed zouden gewassen zijn. Voorwaar wij ploegen niet altijd op rotsen - en ieder vonkje van leven is mij dierbaar en stort mij blijde hope in. - O ik weet - ik weet dat wij niet allen redden zullen, die ons hier vertrouwd worden; maar indien wij ook slechts een eenige gewinnen mogten, dan ware al deze strijd en moeite rijkelijk beloond. - Maar ziet gij, beste SEPTIMUS, voor zulken arbeid is een geloof als het uwe ontoereikend. - Gij erkent het zedelijk kwaad als zonde en de zedewet als schoon en goed, ja goddelijk - maar door wat kracht of magt zal die zedewet tot hare heerschappij komen in het verzinnelijkt en verwilderd harte, waarin de zonde zich als ongeregtigbeid in hare hatelijkste wangestalte, maar ook in haar onbeteugeld geweld openbaart. - Ik betuig u dat ik niet zou weten wat ik met al onze ongelukkige kweekeliugen aanvangen zou, indien ik ook maar iets van het Evangelie der genade afstaan moest, indien ik niet in de volle verzekerdheid des geloofs het woord der verzoening verkondigen mogt. Wie blikt er ooit zonder vertwijfeling in de diepte van onzen afval neder - wie heeft ooit den afgrond van het verderf der zoude gepeild zonder gevaarvolle duizeling, indien niet vooraf het hart gesterkt ware door een onwankelbaar geloof aan verzoening, verlossing

en genade. Ontroof mij het Lam Gods, dat de zonde der wereld gedragen heeft op het hout en ik heb den zondaar niets te zeggen, dan dat God een verterend vuur is en dat eene ontzettende vergelding hem wacht, even zeker als de oogst op de zaaijing zal volgen en dat hij onfeilbaar moet maaijen wat hij heeft gezaaid; en het harde hart zal steeds harder worden en het verbrijzelde zal in zijne moedeloosheid vergaan. Maar Gode zij dank - ik ben een prediker der genade - God heeft de bediening der verzoening ons geschonken, om de vermoeiden en belasten tot Hem te brengen en al wat krank en melaatsch is, opdat het geheeld en gereinigd zou worden. - Gij kunt echter niet ongedeerd tusschen de tollenaars en zondaars nederzitten, zoo gij niet eerst aan de voeten van JEZUS zijt neêrgeknield geweest. - Gij kunt de duisternis niet dragen noch overwinnen, zoo Hij uw licht niet is. - Gij kunt de doodslucht niet verdragen, zoo gij in Hem de opstanding en het leven nog niet gevonden hebt! - Maar Hij is onze hope, onze vrede! - met Hem zullen wij niet versagen noch bij den spotlach der wereld, noch bij de miskenning van het vooroordeel - noch bij teleurstelling over onbekeerlijke harten. God is lankmoedig en draagt ze allen - wij dan, zouden wij niet volharden in goeddoen, zoolang Hij volhardt? - Doch is onze arm reeds eenigzins geoefend tot den krijg, die soms heet genoeg zijn kan, wij vergen die onverdroten inspanning niet van den welmeenenden nieuweling, die zich op dit ruwe arbeidsveld eensklaps overstelpt vindt van vreemde verschijnselen en ongekende aandoeningen. Daarom lieve broeder, liet ik u gansch en al vrij en stond u als liefhebber slechts tijdelijk eene proeve

toe. Ik wil intusschen hopen dat deze schok uw aandoenlijk gestel niet te zwaar zal vallen en voor uw geest niet onnut zal zijn - dat het u zal overtuigd hebben, dat gij geheel ongewapend tot den strijd zijt geloopen, omdat gij uw deugdelijk zwaard in de schede hebt laten verroesten en het schild des geloofs, noch den helm onzer zalige hope hebt mede gebragt. Wie een strijd Gods wil aanvangen, heeft ook de gansche wapenrusting Gods van noode, of het gezigt van den gruwzamen vijand alleen is genoeg om hem op de vlugt te slaan.

- Ik erken dat dit mijn geval is - antwoordde SEPTIMUS - want bij de ontdekking van zoo diep gewortelde kwalen van het maatschappelijk en huiselijk leven, bij zoo diepe verbastering van de menschelijke natuur dreig ik te vertwijfelen aan de zedelijke wereldorde en valt het mij zwaar te gelooven aan een eindelijke zegepraal van waarheid en geregtigheid.

- Geloof daar vastelijk aan SEPTIMUS - want God is een licht en gansch geen duisternis is in Hem - Zijn is het Rijk, de magt en de heerlijkheid in eeuwigheid.

- O kon ik gelooven, hopen, liefhebben zoo als gij! - verzuchtte SEPTIMUS - maar ik kan niet - een donker gevoel van mistroostigheid is op mij neêrgezonken, een onbestemde angst als voor een onvermijdelijk ongeluk heeft mij bevangen bij dien duizeling wekkenden blik in het leven - o hoe geheel anders is het op een studeervertrek de menschelijke natuur te idealiseren en van het kwaad als van eene zeer verschoonbare zedelijke zwakheid te fantaseren - dan hier de ramp en de besmetting der zonde te leeren

kennen in de kinderen der verwildering, die in den schoot onzes volks aldus verpest en bezoedeld werden. Neen! 't is mij te zwaar. - Hoe zal daar ooit licht komen over dezen nacht, ooit orde in den warrelklomp der wereld! - Mijn God, daar is geen hope! want al deze arbeid is een druppel in den oceaan.

- Veracht den dag der kleine dingen niet - antwoordde SECUNDUS - en laat ik het u nu voor de honderdste maal toeroepen: ‘Alzoo lief heeft God de wereld gehad, dat Hij ons zijn eenig geboren zoon gegeven heeft, opdat een iegelijk die in Hem gelooft, niet verderve, maar het eeuwige leven hebbe’ - God was in CHRISTUS de wereld met zich zelven verzoenende, hare zonde haar niet toe rekenende.....

't Was of een schemer van hoop de duisternis verhelderen wilde, die over het gemoed van den ijverigen nieuweling gekomen was; hij die zoo braaf, zoo streng zedelijk was geweest, en altijd alle kwaad gevloden had, dacht dat allen minstens zoo rein waren als hij, en hij was zoo bevreesd dat de besmetting der wereld ook zijne zuster mogt bevangen, dat hij mij ten strengste aanbeval toch niet meer met NANNY over de Philanthropine te spreken, opdat haar de lust niet mogt bekruipen om zich aan eene zoo zware en wanhopige taak te wijden - en geheel ontmoedigd en verslagen verliet hij even haastig het tooneel zijner eerste worstelingen als hij er driftig op ingeloopen was.

- Hij komt weder - zei SECUNDUS mij bij het afscheid - gij zult het zien - als hij bedaard napeinst, zal hij zich schamen over zijn lafhartige vlugt en dan brengt hij NANNY mede, want deze beide zijn voor de

philanthropie geschapen, maar nog niet geheel rijp - en gij ROB - gij? - Nu - ga uw eigen weg zoo lang gij er vrede mede hebt - en trek en draaf rond met uw woelzieken Separatist. Gij weet waar wij wonen en dat ons huis het uwe is.

- Maar ik kan u niet dienen - ik ben een onbruikbaar werktuig - riep ik met zekere verlegenheid uit - want er lag eene uitdaging in dat zeggen, die mijn geweten wakker schudde - doch ik had aan QUINTUS mijne hulp zoo vast toegezegd, dat ik voorloopig aan hem bleef gebonden en niets voor SECUNDUS doen kon.

XIX.
Onrust.

Intusschen won de Afscheiding veld op het land en in de steden, maar nergens vond QUINTUS een publiek, waarmede iets was aan te vangen, waarop onbepaald gerekend kon worden. En toch - wat bleef hem over dan zich bij deze kleine lieden aan te sluiten en gemeene zaak met hen te maken? - Zij hadden echter reeds hunne ‘h o o f d e n’, die hem met leede oogen hadden zien toetreden. - Immers zij wierven liever l e d e n aan dan een hoofd - en wel om de eenvoudige reden, dat alle hoofden h o o f d wenschten te blijven, en het hoofd van een man als QUINTUS meer vreesden dan waardeerden, hunne nietigheid en onkunde dekkende achter de leus: ‘n i e t v e l e w i j z e n, n i e t v e l e e d e l e n - m a a r h e t d w a z e d e r w e r e l d h e e f t G o d u i t v e r k o r e n.’ - Maar QUINTUS rekende op zijne uitstekende talenten, op de kracht van zijn wil en van zijne taal - en ofschoon het publiek dat hem van nu aan aankleefde, eigenlijk zijner niet waardig

was, verbeet hij zijne teleurstelling en liet den moed niet zinken, terwijl het kleine kuddeke zijner uitgelezenen zich onbepaald aan den wakkeren leidsman vertrouwde en onwrikbaar aan zijn zegepraal geloofde, zoodat hun geen opoffering te groot was voor zijne zaak. Onder deze ijveraars waren er echter ook die wel wat meer gezond verstand hadden kunnen gebruiken en die veel bedierven. Mevrouw VAN ZEMELEN had haar belofte gestand gedaan en een groot gebouw op eene merkwaardige wijze tot eene kerk laten inrigten, om gelijk zij zeide: haar lieveling aan het hoofd van al de gemeenten en digt in hare nabijheid te hebben, hoewel zij hem zooveel mogelijk nareisde, om geen zijner leerredenen te missen. Het was een groot koopmanshuis, met hooge stoep en een zijkamer ter wederzijden van de deur. De muren die deze zijvertrekken van de achterkamer scheidden, werden weggebroken, maar de muren en deuren in den gang bleven. - Door dezen gang kwam men in de achterkamer, die eenige voeten lager was en die nu een soort van ruim of parterre vormde, terwijl de zijkamers, uit dit ruim gezien, een paar loges geleken, waar de notabelen gezeten waren - om het volle gezigt op den preekstoel te hebben, die tegen den achtermuur, midden in het parterre geplaatst was, en die alleen zich daardoor van andere kleine preekstoelen onderscheidde, dat hij geen klankbord had en dat er naast dit gestoelte een valluik was, waardoor en leeraar en kerkeraden, als geestverschijningen, hoogst geheimzinnig opkwamen uit den grond of eigenlijk uit de onderaardsche Consistorie-kamer. Daar echter het publiek steeds bleef aangroeijen,

moest er plaats gemaakt worden. - Hoe die te vinden? De muren waren even weinig rekbaar als de taaije gemeente. Waarheen? - Den grond nog dieper in, ging ook niet - de lucht in - dat alleen was mogelijk. - Men zaagde dan een vierkant gat in de zoldering boven het ruim, omringde dit met eene balustrade, stutte de afgezaagde balken met ijzerstaven - en de tweede étage was in een galerij herschapen. De aanwassende schaar bezette echter deze wijkplaats zoo geheel en al, dat de daaropvolgende verdieping, de zolder, dezelfde bewerking ondergaan moest, en kort daarna zag men ook de vliering tot een derde galerij aangewend. - Dit uitgeholde huis, met zijne verwonderenswaardige galerijen, die met elke verdieping naauwer werden, leverde voor degenen, die beneden zaten al een even gevaarlijk gezigt op, als voor hen die om hoog zweefden en niet zelden gebeurde het, dat aan de aandachtige hoorders uit de hoogste kringen, petten, snuifdoozen, zakdoeken of psalmboeken ontglipten, zelfs wel boven den preekstoel, die ter wille van deze curieuse galerijen nog de beschutting van het klankbord derven moest. Het was er intusschen verre af, dat QUINTUS in het onbetwist bezit van dit zonderling gewrocht van Separatistische architectuur zou gesteld worden. Wel hadden eenige gemeenten hem tot hun leeraar gekozen, maar hij had nog geen beroep aanvaard. Hoewel de hoofdstad de begeerlijkste standplaats voor alle anderen was, zoo lag het doel mijns broeders hooger - maar dit was daardoor ook boven de waarneming van menig wangunstig benijder, die vast besloten hem in dien vermeenden wensch te dwarsboomen, de gemeente tegen hem poogde op te

zetten, en ik ontdekte dus ook menigmaal, als ik mij op een der galerijen onder de menigte mengde, dat hij niet aan den smaak van dit publiek beantwoordde. Zelfs ontwaarde ik op zekeren avond een levendig misnoegen. Een melkboer verzekerde aan een smid, die veel naar een Moor geleek, dat er geen ouderling of diaken in de gemeente was, die het hem niet verbeteren zou - en dat hij - Mr. melkboer - aannam, om den dominé te bewijzen, dat hij lang niet doorkneed was in de zuivere leer, en in deze ééne preek ten minste zes maal was doorgevloeid.

QUINTUS had echter zijne rede nog niet ter helfte gebragt of de commissaris van politie trad met zijne trawanten binnen en beval in naam des konings, dat de vergadering uit een zou gaan. Ongestoord vervolgde de spreker zijne rede en vermaande de vergadering stand te houden. De vreesachtigsten slopen angstig heen, de vermetelsten bleven ten einde toe en weigerden ook niet hunne namen den commissaris op te geven, die proces verbaal opmaakte van het voorval, dat op groote geldboeten te staan zoude komen.

Deze hatelijke vervolging liep echter te dier dagen ten einde - en bleef nog slechts hier en daar op het land bestaan, doch nu ook verloor deze gemeente veel van hare eigenaardige bekoorlijk heden. In vervolging zou zij zijn opgewassen, bij de rust moest zij verdooven. Het fantastisch waas, de heroïke tint was voorbijgegaan en QUINTUS kreeg het bij zijn kiesche beschaving en de verfijning van zijn smaak in dien dompen atmospheer al spoedig te benaauwd. Hij aanvaarde gaarne eene soort van zendingsreis en om kennis te maken met zijne medestanders en om de omdolende scha-

pen te verzamelen, de wankelenden te sterken en de zaak uit te breiden. Op dezen togt mogt hij hier en daar vooral onder de beschaafdste lieden dier rigting eenige vrienden en vriendinnen verwerven, aan het plebs behaagde zijne beschaving niet. Doch QUINTUS zocht niet te behagen, hij wilde beheerschen en onderwerpen, en vertrouwende op de kracht van zijn onbuigbaren wil, braveerde hij den onkundigen hoop en dacht haar onder zijn magtige hand te binden en te dwingen. - Maar QUINTUS kende de kracht van het driest vooroordeel nog niet....

Vergeefs bereisde hij stad en land om zijne geestverwanten te vermanen, ja te bidden hem bij te staan - den een smeekte hij met al de wegslepende overredingskracht hem eigen, den ander bezwoer hij onder bedreiging van Gods oordeel over zijne Laodicesche flaauwheid hem niet alleen te laten. Telkens nieuwe teleurstelling. SECUNDUS op wien hij zoo vast had gerekend, had hem afgewezen. OCTAVUS die meer dan een mijner broeders met hem plagt in te stemmen, wilde niets met zijne zaak te maken hebben. TERTIUS en PRIMUS baden hem af te laten van zijn rusteloos tobben - al die weêrstand scheen hem tot hardnekkiger volharding aan te sporen - en hij begon een miskend genie, een martelaar voor een groote zaak te zijn, waarvoor hij zich beroemde ‘alles verlaten te hebben.’

Alleen DECIMUS scheen hem te begrijpen en te begunstigen, ofschoon hij nog weigeren bleef zich bij hem aan te sluiten. Met eene wijze voorzigtigheid berekende deze de kansen; de nieuwe kerk beloofde hem meer verandering dan verbetering van positie

en hij mogt met QUINTUS razen tegen afval en Antichrist, hij vond het raadzaam om eerst af te wachten welk lot zijn broeder bij deze hagchelijke onderneming zou hebben; want hoe brandend zijn ijver ook was voor de leer, hij voedde een aristocratischen afkeer tegen het graauw.

- Gij hebt een verkeerden weg ingeslagen - zeide hij tot QUINTUS - indien gij de bekrompenheid toegeeft zult ge steeds meer met bakkers en slagters gekweld worden en een meer beschaafd publiek afschrikken om toe te treden. - Sla de wieken vrij uit in uw nieuwe baan - wees u zelven en gij zult uw publiek aan u zelven meer gelijk zien worden.

Ook deze poging werd in het werk gesteld, want de houding van QUINTUS kreeg inderdaad iets belagchelijks en werd hoogst moeijelijk. Een man van minder stoutheid zou zich na zulk eene nederlaag in een woestenij hebben begraven. QUINTUS werd steeds stouter in het overschrijden van alle perken, het braveren van alle gebruiken, het vernietigen van alle kerkelijk decorum om zich als het hoofd eener geheel oorspronkelijke beweging te kenschetsen en zijn onbekrompen zienswijze te staven.

Zoo nam hij een breede schaar tegen zich in, door het preekcostuum af te leggen, waartegen hij sedert lang was ingenomen. Hiermede wilde hij aantoonen, dat hij een broeder onder de broeders wenschte te zijn; maar de broeders waren sterk gesteld op een preekrok met drie knoopen op elken handboord en een hoed met drie punten, in welke priesterlijke ordeteekenen zij verzekerden, dat de vaderen op symbolische wijze het leerstuk der drieëenheid hadden afge-

beeld. Het was dus voor hen een tastbaar bewijs van onregtzinnigheid, eene aanranding van de leer zoo vaak zij hun voorganger met een gewonen jas of rok zagen optreden.

Overal bleven de rijken en edelen terug - slechts hier en daar mengden eenige gegoede en beschaafde burgers zich in den strijd - de groote hoop was een bont zamenraapsel van ontevredene, veranderzieke, onwetende menschen. De een had een grief tegen zijn leeraar, de ander tegen een ouderling - een derde waande zich misdeeld door diakenen en hoopte op meer voordeel. Deze koelde zijn wrok tegen de in 1805 reeds ingevoerde gezangen, gene tegen de nieuwe psalmberijming, hoewel die reeds van 1773 dagteekende. Onkunde - vooroordeel - overspanning - dweeperij - geestelijke hoogmoed blonken allerwege uit - zelden trof men een wakker, helder hoofd, een frisch en nobel gemoed, een onbaatzuchtig, nederig hart onder hen aan. De opgang die QUINTUS met zijne schoone gaven dan ook in den beginne bij de verlichtsten maakte, wekte een grooten naijver bij de eerste leiders en oudste hoofden der partij op. Hij moest hen niet overvleugelen; hij moest onschadelijk gemaakt worden en gretig vielen zij op elk verschijnsel aan dat hem onder verdacht van onregtzinnigheid kon brengen.

Als zijn hardnekkigste antagonist stond een zekere Do. DRAAIJER een der oudste leiders der zaak, in de Noordelijke provinciën op. Hij beroemde zich in alle nederigheid met PAULUS te mogen zeggen, d a t h i j a l l e e n m e e r g e d a a n h a d d a n a l d e a n d e r e n t e z a m e n, want meer dan veertig gemeenten waren

door hem gesticht. Dit gaf hem aanspraak op de meeste onderscheiding en op den voorrang. Het kwam hem voor dat QUINTUS een allergevaarlijkste wederpartij voor hem zijn kon, en dat hij hem hoe eer hoe heter den voet moest ligten voor deze het hem zou doen.

DRAAIJER die nooit zonder het volle costuum zich zien liet, en wien het niet genoeg was de gezangen te verbannen, maar die ook de nieuwe psalmberijming verwierp om die van DATHEEN te handhaven, was in alles het volmaakte ideaal der stijfste en domste drijvers. En ofschoon hij onbeschaamd weg week op week de preken van een beroemd Duitsch leeraar als zijn eigen werk voordroeg, was hij een dierbaar en invloedrijk man, die door de argelooze kudde op de handen werd gedragen. Het was een zonderling wezen. Hij was zeer lane en zeer dun, had een smal rond hoofd met kleine glimmende donkere oogen; zijn sluik zwart haar, was altijd zoo kort mogelijk geknipt, en de wereldsche ijdelheid van boordjes te dragen wenschte hij door zijn voorbeeld te bannen. Er was zoo iets onbehaaglijks in zijn gelaat, in geheel zijn spichtige gestalte, dat DRAAIJER mijn levendigste antipathie opwekte en ik hem als een gevaarlijk mensch in het oog hield. Het hoogste doel van zijn streven was zich ten spoedigste van de beste standplaats en het hoogste gezag meester te maken. Natuurlijk schreef hij datzelfde oogmerk ook aan QUINTUS toe, en dit was reden genoeg om hem te haten, die hem zoo gemakkelijk overvleugelen kon, waar het wezenlijke verdiensten had gegolden, en overal waar hij kwam, zich door de voornaamsten en beschaafdsten omringd zag. QUIN-

t.o. 288

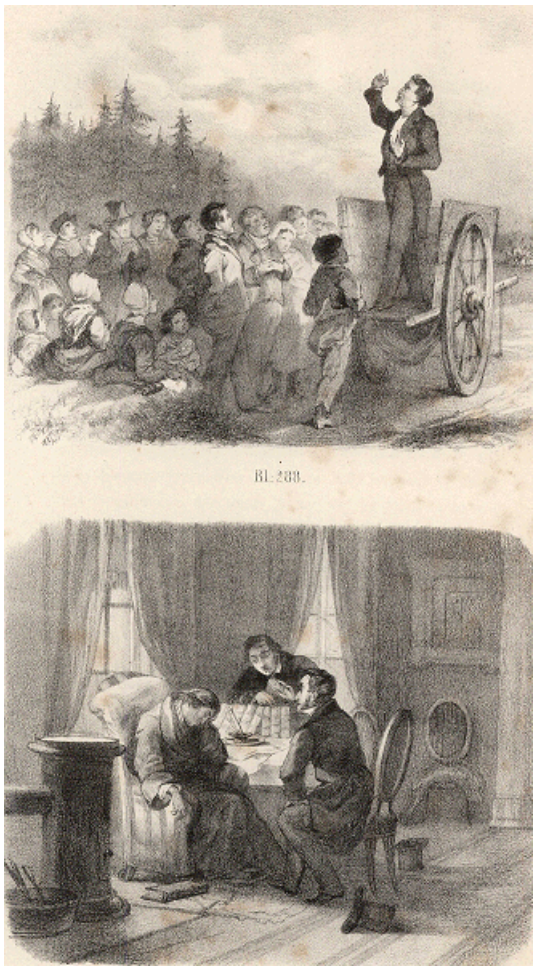

TUS streefde echter naar iets geheel anders. Zijn drijven strekte zich niet uit naar het hoogste traktement, of de grootste gemeente - neen wijder reikten zijne wenschen, zijne ontwerpen - meer omvatte zijn blik. Het bleef zijn vurig verlangen om de beweging steeds meer omvang, meer algemeenheid te geven, te voorkomen dat hij met de zijnen tot eene armelijke sekte zou worden, die zonder invloed blijven moest op de kerk, waarvan men was uitgegaan. Om dus meer terrein te winnen werd QUINTUS al gedurig rekkelijker en minder exclusief; hij wilde niemand afstooten, veeleer aanlokken en zijn publiek uitbreiden. Dit streven naar een grootscher doel strookte intusschen geheel niet met de bekrompenheid van DRAAIJER en zijne medestanders, en allerminst met den dommen hoop, die zich de gemeente noemde - eene gemeente die volgens hare kerkordening stem had over alles en in alles wat haar betrof....

De hypochondrische kwalen waren in deze reformatorische beweging geheel en al ondergegaan. QUINTUS scheen met reuzenkrachten gewapend. Soms preekte hij driemaal daags of dagen achter een - soms halve nachten. Nu eens op een kar op het midden der heide, dan op een ton in een schuur of op een schaafbank in een timmermansloots. Zijne bezigheden en bemoeijingen waren inderdaad overstelpend, en menigmaal diende ik hem tot secretaris. Toch liet hij het zich aan het vette der aarde geenszins ontbreken en bleef hij de tafelweelde beminnen. Zijn kloek uiterlijk strookte zoo weinig met den teemenden, ziekelijken geest van ‘ach en wee!’ die bij de gemeente heerschte, dat het genoeg was om hem onder verdenking van eigen kracht en eigen

geregtigheid te brengen, een vermoeden dat niet weinig begunstigd werd door zijn krachtige opwekkingen voor de tragen en zijne harde vermaningen tegen zooveel zonde, zooveel huichelarij en laagheid als hem omringde. - Waar nog goede trouw was en welmeenenheid, daar werd alles door eene ondraaglijke kleingeestigheid bedorven, die zijn geduld vaak ten einde bragt; maar des niet te min hing de edelste kern der gemeente hem aan - en mogt DRAAIJER zich op ongelijk grooteren aanhang beroemen, hij had niet dan het kleine volkske. Dit verzekerde hem echter de overwinning als er gestemd moest worden en DRAAIJER begon hierdoor eene magt te ontwikkelen die vrij despotiek mogt heeten.

QUINTUS voelde zich nogtans sterk tegenover DRAAIJER - sterk door intellectuele en morele krachten, ofschoon hij wel inzag, dat hoe meer DRAAIJER slaagde, zoo te onmogelijker de verwezenlijking van zijn droom zou worden - eene algemeene kerkelijke beweging te verwekken, die op breede schaal aangelegd, krachtig ingrijpen en voor de toekomst van groote beteekenis, een historisch gewigt verkrijgen kon. Hoe jammerlijk misrekende hij zich! - DRAAIJER sneed hem alle wegen af. In elke gemeente bragt hij de wakkerste lieden die aan QUINTUS zijde stonden, onder censuur. Hij schorste leeraars in hunne bediening, stelde andere ouderlingen en diakenen aan - in een woord, nam al die maatregelen om als een pausje het hoogste gezag over de gansche gemeente te bemagtigen, ja tot de oppermagt te klimmen.

Zoodra QUINTUS ontdekte dat al zijne luchtkasteelen in damp verdwenen, en er met dat handje vol on-

geletterde, onhandelbare menschen niets uit te rigten zou zijn, terwijl niemand uit de algemeene kerk zich voortaan meer bij hem aansloot en de afscheiding eene factie begon te lijken - wilde hij nog eene stoute proeve wagen om ten minste DRAAIJER van het roer te krijgen en zelf opperstuurman te worden, ten einde het zwakke scheepje voor het stranden te veiligen en in breeder vaarwater een veiliger en edeler stroom te openen.

In een rondgaanden brief viel hij Ds. DRAAIJER aan en bewees dat deze een dooden CHRISTUS verkondigde en een lijdelijk Christendom zonder geest of leven - dat hij zich behielp met een gedaante van godzaligheid en de kracht verloochende. Ontzettend was de schok, dien dit betoog in de gemeente veroorzaakte. Wie had hier gelijk? - Er moest eene keus gedaan worden. DRAAIJER had zich evenwel gehaast om voor een veel grooter schaar een niet veel mal scher oordeel over Ds. BOSTON te vellen en hij waarschuwde de kudde voor dezen wolf in schaapsvacht, die zich zelven zocht te weiden in stede van de lammeren, en die in zijne hoovaardij, eene eigengeregtigheid predikte, die aan de algenoegzame verdiensten van CHRISTUS grootelijks te kort deed. Eenige weinige vrienden van QUINTUS een paar ouderlingen en diakenen, die zijne zaak bij zijne afwezigheid waagden voor te staan, werden gecensureerd, en hiermede was de oorlog verklaard - eene algemeene Synode moest over die zaak uitspraak doen.

QUINTUS riep dan al zijne getrouwen bijeen om met hen raad te houden. Hij had zich sedert eenigen tijd met ter woon te X. gevestigd, om van uit het midden

des lands te gemakkelijker naar alle zijden heen te werken. Zijn huis leverde te allen tijde de zonderlingste vereenigingen van menschen op, doch thans bovenal. Edellieden en boeren, jongen en ouden, wijzen en dwazen, rijken en armen, alles vond plaats aan zijne tafel, alles schaarde zich vertrouwelijk om zijn haard. QUINTUS was in dit fel bewogen leven een ander mensch geworden; maar bij de ontwaakte werkkracht was stilstaan ook niet meer mogelijk. Groot was de gastvrijheid, die onder de gemeente heerschte; de vele vreemdelingen werden allen bij de broeders der gemeente met voorbeeldige liefde ontvangen en gul onthaald. Terwijl DRAAIJER den volke een schier bijgeloovigen eerbied voor den rustdag, alsmede voor de kerkelijke feestdagen poogde in te boezemen, zoodat zijne ijverigste aanhangers en aanhangsters vooral op de Paasch-, Pinkster- en Kersdagen geene bezigheden hoegenaamd durfden verrigten, ja ik er zelfs ontmoette, die op den dag voor Hemelvaartdag dubbel kookten, ten einde het feest niet door eenig werk te ontwijden - zoo verwierp QUINTUS al die feesten als menschelijke toevoegsels, ja deed al het mogelijke om de feesten n i e t te gedenken. Hij beweerde dat de feiten, die zij in herinnering brengen, in de harten der geloovigen moesten leven tot een eeuwig feest - terwijl de booze wereld met die feesten niets te maken heeft - en ze misbruikt tot allerlei uitspattingen. Toch preekte hij op de feestdagen, zeggende: zij bieden ons eene rustige gelegenheid tot broederlijke zamenkomst, die wij gaarne aangrijpen tot onze opbouwing. Zoo kwamen wij dan in de kleine kapel, die achter zijn huis was, op Kers-

dag bijeen - en zoo zeer wilde QUINTUS de openbare dienst aan het huiselijk vertrouwelijk zamenzijn gelijk maken, dat hij zich op zijne pantoffels in een fraaijen donker bruinen chamber-cloack gewikkeld en met een sierlijk geborduurd kapje op, door zijn tuin naar den preekstoel begaf. Maar in stede van bij de kribbe van B e t h l e h e m te verwijlen, waarop thans heel de Christenheid de oogen gevestigd had, las hij ons den derden brief van JOHANNES voor, tot eene bijbeloefening en voorbereiding voor de Synodale worsteling die ophanden was. Nooit had ik, noch iemand ter wereld, kunnen vermoeden, dat deze Apostolische brief zoo bepaald voor de gegeven omstandigheden opgesteld was; maar van vers tot vers was zij voor QUINTUS geschreven, en onze verrassing kende geen palen, als hij alles en alles op zijn strijd met DRAAIJER overbragt. Het ik van JOHANNES was het ik van QUINTUS geworden. Boven alles echter waren de dweepende hoorders hunne verrukking naauwelijks meester, toen hij aan vers 9 genaderd was. Hij noemde geen namen, maar het was ons volgens zijne interpretatie onmogelijk er iets anders uit te lezen dan:

'Ik heb aan de gemeente een rondgaanden brief geschreven, maar DRAAIJER, die onder hen zoekt de eerste te zijn, werkt mij tegen. - Daarom als ik te A m s t e r d a m kom - zoo zal ik voor de Synodale vergadering in gedachte brengen zijne werken, welke hij doet met booze woorden tegen ons snaterende, en hiermede niet vergenoegd zijnde, zoo ontvangt hij zelfs de broeders niet, die op mijne hand zijn, en verhindert degenen, die het doen willen en stelt hen onder censuur. Geliefden volgt hem niet na - maar

blijft mij getrouw - Ds. DRAAIJER is niet uit God, want hij doet kwaad enz.

Geheel ingewijd in al de bijzonderheden van de vete tusschen DRAAIJER en QUINTUS, was de gansche voordragt mij en al de onzen niet anders, dan een persoonlijke verdediging en een persoonlijke beschuldiging. Groote bekommernissen rezen daarbij in mijn gemoed op, en ik dacht aan de dagen van ouds, toen de kansels zoovele strijdtorens waren, waaruit meer bommen en granaten van twist dan woorden des vredes neêrdaalden - ik zag eensklaps in dat uit deze beweging niets goeds meer kon worden bij zulk eene verbittering tegen medestanders, en een duister vermoeden rees in mij op, dat deze crisis mijns broeders val zou zijn. QUINTUS scheen insgelijks door een somber voorgevoel gedrukt te worden. Menigmaal had ik hem voor geregtshoven zien verschijnen en, schoon als beschuldigde gedaagd, met al de stoutmoedigheid hem eigen, hem in het gestoelte der pleitende advocaten plaats zien nemen, om zijne eigene zaak te verdedigen - maar thans lag er een diepe smart in zijn strengen blik en zijn zware stem klonk minder helder dan anders, ja ik zag hem verbleeken als hij den geest der gemeente en hare leiders onverholen te voorschijn zag treden in die vergadering welke het pleit der strijders beslissen moest. Toch stond hij daar in het midden van het ruim in het uitgeholde huis met eene edele waardigheid; geen wonder, een man van zijne geestbeschaving en ontwikkeling stond hoog boven de vergadering voor welke hij gedaagd was. Immers de botste domheid, de meest overspannen dweepzucht, het kleingeestigste vooroordeel, verwaten inbeelding

las men in het rond op die onedele trekken van lieden, meestal tot de heffe des volks behoorende, die hem oordeelen zouden. En dan - QUINTUS ijverde toch voor eene regtvaardige zaak en streed hier aan de beste zijde. Armzalig stak dan ook de bedeesde houding en het arglistig gelaat van DRAAIJER bij zijne mannelijke rondborstigheid af, en toch had DRAAIJER minder te duchten dan QUINTUS. - Hij had alles voorbereid, alles geregeld, en er waren lieden, die zoo zeker van den uitslag waren, dat zij reeds de stukken in den zak hadden, die na den afloop noodig zouden zijn. - Aan geregelde discussie, aan een dispuut voor het zich hier verdringend publiek was niet te denken. - De leden der Synode besloegen het ruim en de stemhebbende mansledematen bedekten de galerijen tot in de hanebalken. - De gedaagde werd beschuldigd en veroordeeld als lasteraar van den getrouwen dienaar des Heeren en daarenboven als een gevaarlijke ketter uitgeworpen met allen die hem ofte zijne zake zouden aanhangen - en wanneer hij aan het woord poogde te komen, was het geraas der fanatieke schaar zoo groot, dat men duchten moest, dat de inhoud der zwevende galerijen wel eens op de Synode zich ontlasten kon. Vreeselijke bedreigingen werden van de vliering gehoord: ‘werp hem uit! de lasterlijke huichelaar!’ - ‘weg met den verleider!’ - ‘gooi hem de trappen af’ - ‘werp hem in het water’ - waren de liefderijke wenken die door metselaars, melkboeren, aansprekers en sjouwers tot aanmoediging aan de Synode werden toegeroepen - en na vele uren van ontzettende vermoeijenis, bittere ergernis en volslagen teleurstelling in het midden dezer opgewonden schaar

vertoefd te hebben, mogt QUINTUS zich verheugen, ongedeerd aan het fanatieke gepeupel te ontkomen. Zoodra hij in de vrije lucht kwam, veranderde hij van tint - zijn verhoogd rood ging tot een doodelijke bleekheid over, sidderend greep hij mijn arm om zich werktuigerijk naar het rijtuig te laten geleiden, dat ons wachtte - terwijl hij somber zeide:

- Mijn werk is hier afgedaan; maar de zegepraal zal voor hen nooit zijn wat ze voor mij en door mij had kunnen worden. Ik zal elders mijn weg en mijn taak wel vinden - zij zullen er geen eer aan behalen; maar een armzalig verbroddeld werk leveren, dat zijne meesters beschamen zal. Nu is de tijd daar om dit land te verlaten. - Ginds kan ik veel doen met een handvol getrouwen - hier is het een bedorven werk. - Naar A m e r i k a ! - naar de nieuwe wereld! - Een nieuw leven - een nieuwe loopbaan!

XX.
Rust.

Een ontzettend alarmante brief van SOPHIE meldde mij de ziekte van TERTIUS. Ik vond dien bij PRIMUS, bij wien ik eenige dagen van de Separatistische schokken kwam uitrusten. Hij besloot terstond met mij naar W o e l d r e c h t te gaan, en vol komme r over den broeder die ons zoo waard was, reisden wij af.

Aangenaam werden wij bij onze aankomst verrast; want de lijder, dien wij op zijne stervenssponde vreesden te zullen vinden, zat bedaard voor het venster en groette met zijne gewone vriendelijke deftigheid. Hij scheen ons te gemoet te willen komen, maar SOPHIE weêrhield hem met een groot misbaar. Hij zat in zijn leuningstoel voor een tafel vol boeken en papieren en een half voltooide proef voor zich, waarop men aan de drukkerij met groote letters: s p o e d ! s p o e d ! gezet had. Het was ondragelijk heet in zijne kamer, waar hij bij een gloeijende kagchel met een koperen stoof en dik gewatteerde chamber-cloack was gezeten en er op den eersten aanblik redelijk wel uitzag.

Zijne stem was echter zeer zwak en heesch en in zijne oogen schitterde een zonderlinge koortsgloed.

Ik maakte SOPHIE opmerkzaam op de ondraaglijke temperatuur en het nadeelige voor den lijder - maar zij hield staande dat hij het zóó hebben moest en niet anders. TERTIUS scheen geen wil meer te hebben - hij liet haar geworden. Bij de drukkende hitte die ons het bloed naar het hoofd joeg, voegde zich nu het vreeselijk kakelen van SOPHIE, die ons met een stortvloed van woorden eensklaps op de hoogte van al hare jammeren trachtte te stellen, terwijl TERTIUS haar goedig aanstaarde en niets in te brengen had dan een:

- Vrouwtje, gij draaft maar door - gij vertelt alles op eens - of - laat de broeders ons nu ook eens iets verhalen.

Gelukkig voor ons en voor den lijder vooral verliet zij ons een geruimen tijd om voor ons maal te zorgen en joeg tevens al de oproerige kinderen het huis uit. Wij verkoelden de kamer een weinig en dit scheen TERTIUS onnoemelijk te verligten - maar nu zonk zijn opgezet gelaat aanmerkelijk in; eene doodelijke bleekheid verspreidde zich over zijne ingevallen wangen, en de glans zijner oogen ging in een matte dofheid over, ofschoon hij verzekerde zich nu beter te gevoelen.

Ik vroeg natuurlijk waarom hij zich dus verzengen liet.

- Mijne zorgvuldige verpleegster wil het zoo - zij denkt dat dit mij goed doet.

- Maar gij gevoelt dat het u kwaad doet?

- SOPHIE begrijpt dat niet, en het is mij beter de hitte des vuurs dan des toorns te dragen. Ik zou vree-

zen mijne lieve vrouw in hare liefdezorgen te krenken, want die krenking brengt haar tot wanhoop. En rust - ziet gij - rust - is eene eerste levensbehoefte voor mij - althans voor mijn werk - want wat mij aangaat, ik troost mij in het midden van de grootste onrust met een blik op de eeuwige woningen des vredes - maar mijn werk vordert daarmede niet. - Mijn werk - zuchtte hij, terwijl magteloos het matte hoofd op de vermagerde hand nederzonk - mijn dagwerk is een taak - een getal bladzijden - eene zekere hoeveelheid regels - die uit woorden bestaan - woorden die een zin dienen te hebben - die volgens zekere wetten aan elkander verbonden moeten zijn om iets te beteekenen. - O dat is u alles even duidelijk, niet waar? - Mij ook, als ik u dat zoo kalm ga uit een zetten - maar als het hart bonst en de opgezwollen aderen gloeijen, alsof er een vloeijend vuur doorheen joeg, als duizend vonken voor mijn brandende oogen wemelen bij het rusteloos ruischen in mijn hoofd - dan warrelt alles daar binnen dooreen - geen enkel klaar denkbeeld is te vatten, geen heldere gedachte wil zich opdoen voor het afgetobde hoofd, dat door een ijzeren band omschroefd wordt bij het geweld dat men pleegt om iets magtig te worden, om iets te zeggen dat zin heeft - en verband. Ik zie al te wel hoe de belangstelling mijner vrienden voor mijn arbeid verflaauwt - ik voel te wel, hoe vaak de uitvoering beneden mijn onderwerp moet blijven. De boekverkoopers merken dit ook naar het schijnt, en willen mij niet meer zooveel honorarium toestaan. Ik moet dus meer werken om tot dezelfde som te komen. En zoo die som dan nog toereikende ware! - Ik ben

niet langer in staat in alle behoeften te voorzien - mijne krachten nemen dagelijks af - ik ben mijne gedachten niet meester - God zal door andere middelen, door andere wegen voor de mijnen moeten zorgen - ik zal welhaast een onnut werktuig zijn.

- Hoor eens liefste TERTIUS - riep PRIMUS levendig bewopen - dat breekt mij het hart - dat zal, dat moet ophouden. - Ik heb het niet geweten - anders was het zoover niet gekomen. - Ik leef alleen en heb weinig noodig - al wat ik heb is het uwe - maar spaar u zelven, uw verstand, uw leven, om Gods wil - gij zoudt er het hoofd bij verliezen.

Met blijden dank op het tenger gelaat, reikte TERTIUS hem de hand, en zeide met een weemoedigen glimlach.

- Heb dank voor uwe liefde, maar daarom stortte ik mijn hart niet voor u uit - ook voel ik dag aan dag meer bij mijn arbeid, dat ik versleten ben. Ik ben niet krank, maar ik ben krachteloos; vaak ontzinkt mij eensklaps de magt over mijne pen - zij ontschiet aan mijne vermoeide vingeren, en ik zink weg in zonderlinger droomen, zonder dat mijn ligchaam door dien slaap mag winnen - want bij het ontwaken voel ik mij ellendiger dan ooit; maar mijn geest schijnt er helderder, mijn gemoed kalmer door te worden. Het is mij dan of zalige geesten mijn afgetobden geest een oogenblik verademing en vrede schonken in hemelsche sferen - LEO is bij mij - moeder is bij mij - niet dat ik hen duidelijk voor mij zie, of hunne stemmen onderscheiden kan, maar ik voel dat zij het zijn moeten - ik weet dat ik mij in hunne zoete stille nabijheid bevind en door hunne liefde verkwikt word. -

En zoo kan ik immers die weinige stappen wel met lijdzaamheid loopen, die nog af te leggen zijn voor ik te huis zal komen. - O PRIMUS ik moest daaraan altijd denken; maar de zorgen des levens rukken zoo vaak dezen zoeten troost van mij weg, om mij alleen aan g e l d te doen denken - aan g e l d - aan r e k e n i n g e n - aan dat: ‘w a t z u l l e n w i j e t e n e n w a t z u l l e n w i j d r i n k e n e n w a a r m e d e z u l l e n w i j o n s k l e e d e n’ - en die hinderlijke gedachten blusschen den geest uit, drukken hem neder tot een kouden zielloozen mechanischen arbeid. Er komt geen gang, geen verheffing, geen leven in de voortbrengselen, en als pakgoederen hoopen wij de gezegden op een, en vertassen wij de gegevens, die verwerkt moesten worden tot levende tafereelen - tot bezielde beelden - indrukwekkende, overtuigende, sierlijke redenen.... Ach, de broodschrijver kan niet op de bezieling, op de aanblazing van zijn genius wachten! - Of het hem helder is of niet - aan de drukkerij klinkt het eeuwig: c o p i j ! c o p i j ! - Vraag geen genade - de periodieke pers weet van geen erbarmen - de letterzetter is mijn meester! - Als de copij op is moet hij andere hebben - hij moet - want immers het is de dag! - En de copij komt - als het moet - ja zij komt!.... Maar hoe? - Ben ik niet vaak te moede geweest als die rampzalige moeders, die zich van hare kinderen ontdoen moeten, zoodra zij hun eersten levenskreet geslaakt hebben. Zoo ras de gedachten zich geformeerd hebben tot woorden, moeten zij op het papier en als zij het papier raken, zijn zij geld - geld - dat mij niet meer toekomt - dat ik schuldig ben. Ik moet mijne hartekinderen verstooten, verkoopen voor geld - als zij mijne zorgen

nog zoo zeer behoefden!.... Met onuitsprekelijke smart laat ik ze gaan - Maar toch, ik zou mij over hunne gebrekkigheid en naaktheid troosten, zoo zij zaden der onverderflijkheid met zich voeren en op den akker der wereld iets goeds zaaijen mogten, opdat die harde arbeid ten minste niet geheel ijdel zou zijn - die arbeid, waarbij mijn arm ligchaam gaat bezwijken en die mijn geest reeds afgetobt en uitgeput heeft bij namelooze inspanning. Soms lacht de hoop mij aan PRIMUS, alsof ik niet geheel onnut geleden en gestreden heb. Het is mij of er in mij iets is gerijpt, of er iets wil ontwaken, dat slechts op een wenk nog wacht om vrij te worden en de vleugelen te ontplooijen. - Zou dat het eeuwige leven zijn? - De bloesemknop zwelt, terwijl de schutbladen breken - O PRIMUS - wij zullen niet te vergeefs geleefd en gearbeid hebben in het zweet onzes aanschijns, wanneer wij voor ons zelven den smaak verkregen voor de spijs die niet vergaat, en voor anderen een enkel zaad van onverderfelijke waarheid gestrooid hebben.

- Maar TERTIUS, hernam PRIMUS in den toon van gemoedelijk bezwaar - wij hebben ons leven versleten op het knagen aan de korst der wetenschap - zonder het merg te vinden - met te krabbelen op de schelp der kennis, zonder tot de parel door te dringen; wij bouwen theoriën op oppervlakkige, op gebrekkige waarneming en blijven altijd hangen in de vergelijking der verschijnselen zonder tot het wezen der dingen door te dringen - wij verslijten onze jeugd om te weten wat er voor ons gedacht en gesproken is - en ziet als ons eens de schellen van de oogen vallen, en wij komen zullen tot de aanschouwing - dan zal

een enkele blik bij het eeuwige licht der waarheid welligt al onze theoriën omverwerpen, al onze wetenschap te niet doen, al onze wijsheid beschamen.

- Ja - dat geloof ik vast, riep TERTIUS met verhelderd gelaat - één blik aan de overzijde des grafs - een dag in die hemelsche voorhoven zal meer zijn voor den ontboeiden geest dan al de wijsheid der wijsten te zamen.

- Zoo zou dan al ons werken en sloven ijdel kunnen zijn! - zei PRIMUS aarzelend - Al onze angstvallige waarneming, al dat ingespannen zamenvoegen, al ons scherpzinnig uitvorschen, vergelijken en onderscheiden - het is dan welligt - om niet....

- Om niet? - Neen PRIMUS, dat vrees ik niet - Verre van daar - ook zelfs al moest de grootste wijsgeer den staf eenmaal breken over zijn systeem, al werpt hij het van zich als louter dwaling - ook al viel de gansche wetenschap als kinderspeelgoed ineen - de arbeid heeft ontwikkeling gebaard - de inspanning oefende al de sluimerende krachten, die in dit leven tot ontwaken moesten komen en vormde onze vermogens tot het ontvangen van hooger licht. - Neen geen arbeid des geestes in opregtheid en trouw met waarheidszin en liefde tot wijsheid beoefend, zal onnut zijn of verloren voor de eeuwigheid - voor onze eindelooze ontwikkeling.

- Dan ook uwe inspanning, uwe volharding, uw geduld, uwe lijdzaamheid niet! - sprak PRIMUS hem bewogen de hand drukkende.

- Vermoeijenis maakt mij rijp voor rust - hernam TERTIUS meer gemoedigd - ofschoon hij zoo afgemat in zijn stoel zonk als overviel hem eene flaauwte.

Wij hielden onzen adem in en bleven op den beminnelijken lijder staren. Het was dood stil in het rond.

- O rust! - zoete rust! fluisterde hij naauw hoorbaar, maar met innerlijk welbehagen - rust voor dit uitgeput ligchaam - rust voor deze moede ziel - Heer! - laat mij eeuwig bij u rusten!....

Toen look een zoete slaap zijn vriendelijke oogen - hij haalde diep en zwaar adem. In de keuken begon een vervaarlijk geraas te woeden - in den hof klonken kreten van vechtende kinderen. - Wij zagen elkander ontsteld aan - uit vrees dat dit hem verschrikken zou. Hij bleef slapen met een zoeten glimlach om den fijnen mond - het gedruisch nam toe - het naderde.

- Rust! - fluisterde TERTIUS - terwijl een zalige verrukking zijn edel gelaat met een hemelschen vrede verheerlijkte. Het matte hoofd viel eenklaps uit de magtelooze hand. Hij was ingegaan tot zijne ruste.

Ons werd het niet lang gegund den moeden strijder na te oogen en deze heilige oogenblikken in stilte te genieten. PRIMUS drukte mij met diepe ontroering zwijgend de hand; toen legde hij die op het kille hoofd onzes broeders als sprak hij een: ‘v r e d e z i j d e z e a s c h’ over den ontslapene.

- Zij hebben hem geen rust gegund om te sterven! - sprak ik smartelijk - in den voorsmaak van dat heil is hij van genot bezweken.

Hoogst onaangename pligten wenkten ons - en uit de stille heilige sfeer, die ons van de poorte der eeuwigheid omhuiverd had, vervielen wij in al de woeling, die een onverwacht sterfgeval aanbrengt en

die niet weinig verhoogd werd door de overspanning der troostelooze vrouw en hare onhandelbare kinderen.

SOPHIE liet niet na al de geneeskundigen uit den omtrek om den ontslapene te verzamelen, om het onmogelijkste aan zijn zielloos overschot te beproeven - TERTIUS was tot zijne ruste ingegaan.

De drukkers mogten proeven zenden met een vervaarlijk: Sitôt! sitôt! aan alle zijden - de redacteuren mogen dringen om c o p i j ....

TERTIUS was tot zijne ruste ingegaan.

SEXTUS mogt aansnellen om zijne papieren te doorsnuffelen en beslag te leggen op al de vruchten van zijn geest - ze uitgeven onder zijn naam of onder dien van een ander....

TERTIUS was tot zijne ruste ingegaan.....

XXI.
Vaarwel.

- Wat dunkt u NANNY? - zeide ik de portefeuille met mijne fragmenten digtslaande na de voorlezing van het manuscript - wat dunkt u, zou ik hier maar niet eindigen - of liever afbreken - want ik vrees dat er anders geen einde aankomt.

Mijne zuster breide haastig haar pen uit en begon toen haar kluwen van alle zijden te doorprikken, als ware het de pompoen der toovergodin geweest, waaruit de koets met zes paarden moet te voorschijn gebragt worden - maar - zij zeide niets.

- NANNY! hervatte ik - ik verbeeld mij dat het hierbij nog al gepast zou eindigen - vindt ge niet?

- Neen ROB - zei ze eindelijk - naar mijn bescheiden oordeel zou er heel wat uit en nog heel wat bij moeten..... bij voorbeeld dat alles wat op mijne persoon betrekking heeft, zult ge er natuurlijk uit laten eer gij het aan onze vriendin ELISE overmaakt, (want ge weet wat rare menschen auteurs zijn,) ze was in

staat om alles maar zoo als het daar is te laten drukken.

- Het is zoo - wanneer ik den ruimen voorraad van bekentenissen en aanteekeningen overzie, die nog in onze familie-portefeuille steekt, dan zou ik in lang niet zijn uitgepraat - maar ziet ge - ik verschaf ELISE thans bouwstof genoeg voor drie fatsoenlijke octavo deelen - en drie deelen! denk eens aan - me lieve! - drie deelen van de BOSTONS! - mij dunkt het geëerde publiek zal er zoo tamelijk van verzadigd raken.

- 't Kan zijn - maar - al ware het dan maar ter wille van de lezeressen, zijt ge verpligt van enkele personen nog een woordje te zeggen - vooral van u zelven....

- Welnu dan - ter wille van het schoone geslacht! - (en van enkele nieuwsgierige lezers).

Wanneer de met zorg gekweekte jongen eenmaal uit het warme nestje zijn verhuisd en elk zijn eigen takje is gaan zoeken - ach hoe wijd en zijd zwerven zij dan van elkander voort! - ach hoe zelden ziet men hen weêr vereenigd. Zoo is het ook met groote huisgezinnen; zelden valt het de verspreide leden weêr te beurt een vast vereenigingspunt te vinden. De overgeblevene BOSTONS mogen echter zulk een verzamelingsoord bezitten dat hen allen lief is en hen als een gewijde plek met zulke gezindheden vervult, dat alle bijzondere gevoelens, wijd uiteenloopende rigtingen en strijdige inzigten voorbij gezien worden, om elkander in broederlijke waardering de hand te reiken. Deze gewijde grond is onze Philanthropine. - Daar is geen enkele BOSTON, die zoodra hij hier den voet zet, zijne

partijdigheid - en partijdigheid is altijd égoïsme - niet buiten het hek laat. Theoriën kunnen ons niet dienen, alleen de methode der werkdadige liefde houdt hier stand.

De voorspelling van SECUNDUS is spoedig bevestigd geworden. De goedhartige SEPTIMUS had rust noch duur voor hij naar de Philanthropine was wedergekeerd om er zijne bezigheden te hervatten - maar nu met den verhelderden blik der hope en der liefde - nu met het oog op Hem, die door geen diepte van verderf, door geen smetlucht der ellende zich afschrikken liet van de verlorenen, die Hij was komen zoeken.

En ik - o ik zag het al spoedig, dat NANNY aan de Philanthropine behoorde, dat zij er voor geschapen was - en met een blos van schaamte beleed ik haar mijne zelfzucht - die haar - om meer, om uitsluitend van haar te genieten - aan zoo velen ontstelen wilde. - Zij alleen ontbrak er nog, en met haar ving een nieuw tijdvak voor de gestichten aan, die zich nog steeds bleven uitbreiden.

NANNY'S voornaamste werk werd allengs de opleiding der helpsters - en thans staat zij aan het hoofd van een diakonessen huis, waarin niet enkel de noodige personen voor onze Philanthropine gekweekt worden, maar waaruit ook onderwijzeressen, pleegzusters en armverzorgsters uitgaan naar de verschillende oorden des lands. Geheel vrij van die aanmatiging, die zulk een vlek is op alle liefdewerken, is zij dienende onder de dienenden, maar tevens ook vast en zelfstandig door een zuiver en kalm zelfbewustzijn, staat zij in die reine vrijheid en in dat vriendelijk licht, dat anderen vrijmaken en verhelderen kan, als een door

hooger vorming gewijde voorgangster, die weet wat zij wil en wat zij moet. Door dit zedelijk overwigt, als door hare ontwikkeling zelve tot een hoofd en leidsvrouw gevormd, gaat zij met een gelijkmatigen tred op haar moeijelijken weg voorzigtig voorwaarts, geacht en geliefd van zoo velen als zich onder haar weldadigen invloed tot een nieuw leven voelden opwaken.

Hier waar de Godsdienst in het leven treedt - waar het Christendom daad moet zijn - waar het geloof in trouw, de liefde in volharding moet openbaar worden, wordt niet alles proef houdend bevonden. Menig een wijkt terug om nimmer weder te keeren, menigeen keerde ook na korter of langer tijd om te vaster verbonden te worden - maar waar een vonkje opglimt van den verborgen schat die in elk menschenhart sluimert, omdat het een menschenhart is - daar wint het veld, daar luikt het levend en bezielend op.

Zoo opent de nood en het lijden der menschheid zelve een arbeidsveld der vereeniging en der verbroedering, dat hooger ligt dan de baan der schoolsche twistgedingen en diep gegrondvest is in het wezen des Christendoms - een arbeidsveld waar de geest des levens ruischt, waar de adem des Evangelies allen aanblaast die het betreden en de schoonste snaren van het menschelijk leven worden geroerd, al begrijpt men het geheim nog niet ganschelijk van dat behoudende, reddende element, dat steeds streeft naar herstelling - genezing - verzoening!

Maar ik mag over al deze dingen hier niet uitwijden en neem afscheid met nog enkele bijzonderheden over de familie BOSTON.

PRIMUS is aan zijne liefde voor al wat leeft getrouw gebleven, tot dat de dood hem midden in zijn onderzoek de schatting af kwam eischen, die ook den besten vriend der natuur aan deze oude moeder schuldig blijft. Jufvrouw JETJE STIPPEL heeft voortdurend reden hem hare dankbare tranen te wijden, want ondanks haar onverbeterlijken moordlust heeft de vriend der insekten gezorgd dat zij op haar ouden dag niet onverzorgd behoefde te zwerven. Vergeten als hij in dit kleine land had geleefd is hij ook gestorven; en welligt ware zijn naam nooit weder genoemd, behalve binnen den streng afgesloten kring van een paar met vervaarlijke geleerdheid omkorste genootschappen - zoo professor SEXTUS BOSTON, die een vlijtig lezer van buitenlandsche bladen was, ten einde zijne binnenlandsche te vullen, niet een wijdloopig artikel in een Duitsch maandschrift vond, over het groot verlies dat de natuurkundige wetenschap in N e d e r l a n d geleden had door den dood van den geleerden en onvermoeiden navorscher, die door zijne geduldige en naauwkeurige waarneming over menig betwist of nog onzeker vraagstuk een helder licht had doen opgaan. - En toch was die man, die eene Europeesche vermaardheid bezat, aan zijne eigene landgenooten onbekend gebleven. - De Konst en Letterbode bloosde een weinig en ruimde welwillend een plaatsje in boven zijne weêrkundige waarnemingen op den huize Z w a n e n b u r g - en daar las het dankbare vaderland - met de biographie van een boekverkooper en van een deurwaarder - nu ook de datums van Dr. BOSTON'S geboorte en verscheiden met nog verscheidene andere cijfers en namen, zoo wel van de professoren

bij welke hij collegie had gehouden, als van de latijnsche stukken, die schier niemand hier te lande gelezen had over zijn geliefkoosd vak - hij ruste in vrede.

Had ik QUARTUS aan het sterfbed onzer onvergetelijke moeder met zijn oude leven zien breken - heerlijk bloeide een schooner aanzijn in hem op, waarover de schadelijke invloed van de hoogmoedige ADÈLE geen magt scheen te kunnen erlangen.

Hoe meer de ernst der eeuwigheid zijn gansche bestaan doordrong, zoo te meer liet hij af van elke ijdele praalvertooning, van alle zinledige, opgesmukte galmen; zijn diepere blik in het menschenhart met al de gevaren die het omringen, zijne eigene ervaring van de kracht van dat geloof, dat hij aanprees - gaven thans aan zijne woorden die geheel eigendommelijke schoonheid der eenvoudigste waarheid, als zij in het harte leeft en uit het harte spreekt. De schaar zijner hoorders was gedund en nam niet weer toe, maar hij verkreeg een vast publiek van getrouwe volgelingen, die hem hoog waardeerden, met erkentelijke vereering hem aanhingen en aan wier ontwikkeling hij met steeds meer vrucht arbeiden mogt. QUARTUS was meer dan voldaan, want hij had geleerd zijne hoorders niet langer te schatten naar het getal, maar naar het gewigt - hij verstond nu dat groote woord des Meesters: gij hebt het om niet ontvangen - geef het om niet!-

Wij hadden het er vrij algemeen voor gehouden, dat DECIMUS, die zoo magtig veel van verhuizen hield, de groote reis naar de nieuwe wereld met QUINTUS

zou deelen, die van een mislukt Hervormer het hoofd eener Amerikaansche kolonisatie was geworden, welke zich aan de oevers der groote meeren in het midden der Vereenigde Staten ging nederslaan. Doch als wij reeds meenden dat hij zich voor deze avonturen gereed begon te maken, kwam hij ons eensklaps bij een herderlijk bezoek verhalen, dat hij voor zekere kleine stad op het zestal stond.

- Gij zult het niet aannemen als gij beroepen wordt, niet waar? - vroeg ik in de vaste verzekering, dat hij, die altijd zoo heftig tegen den afval des lands ijverde, die altijd iets te petitioneren en te weeklagen had, de eerste gelegenheid de beste zou aangrijpen om dit zinkend wrak te verlaten.

- En waarom zou ik het niet aannemen? - riep hij, mij verstoord aanziende.

- Wel natuurlijk, omdat gij altijd gezegd hebt, dat gij den aanstaanden ondergang van staat en kerk, niet wenschtet bij te wonen. Zoo meende ik, dat gij u in tijds met het overblijfsel der getrouwen een veilig S o a r zoudt gaan verzekeren.

- Daar - daar staat gij reeds voor aan op het drietal! - viel SEPTIMUS ons in de rede, hem de courant overgevende.

- En meent gij nu nog dat ik mijn vettigheid zou verlaten om te gaan zweven boven de boomen des wouds? - vroeg DECIMUS met een van vreugde blinkend gelaat - en het was van nu aan alsof hij nooit van landverhuizing gehoord, nooit iets met de zaak der Afscheiding te maken gehad had. - Hij kreeg het beroep en vergenoegde zich van toen aan met binenlandsche reizen; want 's jaarlijks - dit heeft

hij zich als een pligt opgelegd, doet hij geregeld eene soort van herderlijke inspectie-reis, uit gehechtheid aan al de negen gemeenten, waar hij zoo kort mogelijk geweest is, en al heeft hij daar ook alles in rep en roer gezet door zijne dwaze bemoeizucht en onverstandigen ijver, hij heeft van de wateren der vergetelheid gedronken, hij spreekt er over als of hij daar een voorsmaak van den hemel genoten heeft, en alsof elk hem daar nog zegent en terug verwacht. Vandaar dat hij al die verlatene gemeenten jaarlijks rond trekt en zijne opvolgers half dood ergert, met zijne Apostolische aanmatiging; want niet alleen spreekt hij dan, als ware hij de grondlegger en pleegvader dier kudde; maar hij troost en vermaant, als ware die gemeente sedert herderloos en van alle geestelijk voedsel verstoken gebleven. Zoodra hij ‘d e s t a d ’ bereikt had, werd hij de lofredenaar van ‘h e t l a n d .’ Al de cabalen en ergernissen die hem eens zijn landelijke standplaatsen voor een Botanie-Baai deden uitkrijten, waren vergeten en ondergegaan in de aangename souvenirs van de hammen, eijeren, boter en honig der eenvoudige? dorpelingen - landelijke souvenirs voorzeker, die zich ‘i n d e s t a d ’ gedurig als zoovele pijnlijke herinneringen aan zijne beurs opdrongen.

Met dezelfde geestdrijvende onstuimigheid, waarmede hij de boerenkerkeraden alom tegen zich verbitterd had, meende hij ook in zijne stadsche gemeente te kunnen te werk gaan; maar hier vond hij in wakkere ambtsbroeders een duchtigen tegenstand - die duidelijk genoeg bewees, dat men hem gaarne als collega maar niet als Paus begeerde. Ongewoon aan een

strijd met zulke welgeoefende krachten, gevoelde DECIMUS al ras zijne magteloosheid, doch hij was nu eenmaal gewoon andere namen aan de dingen te geven dan zij dragen moesten en hij brandde met verdubbeld geweld los tegen de ongeregtigheden ‘in de stad.’

Hij was dan ook vrij wat voortvarender met dit klein Ninevé zijn ondergang te voorspellen dan de bekende profeet van den ouden dag zulks geweest is - intusschen bleef de stad onboetvaardig en DECIMUS sloeg soms een oog naar de zee en dacht aan de groote daden zijns broeders, die nu als gouverneur-generaal, neen als wereldlijk en geestelijk vorst regeerde over zijne kolonisten....

Maar zou hem bij QUINTUS wel veel bevordering wachten - hij had alle reden dit te betwijfelen. Daar was echter nog meer land onder de zon. - DECIMUS nam raad met zijne huisvrouw, die een deugdelijk praktisch verstand bezat en sprak van Afrika! - Zij was uit Groningerland geboortig en oordeelde dat het dan nog beter ware onder hare eigene landslieden ‘endelkoek’ te eten dan een overvloed van perziken te Port Natal - ook veronderstelde zij dat zij beter met de Groningsche boeren wist om te springen dan met de Kaapsche en zij, bevreesd voor Hottentot en Kaffer, besloot den invloed harer vermogende verwanten eerst te beproeven.

Een jaar later verhuisde DECIMUS naar een der rijkste gemeenten onzer Noordelijke Provinciën - maar het is niet waarschijnlijk dat hij daar begraven zal willen worden.

Terwijl SEXTUS nog altijd de hoogste belangen des

levens en de diepzinnigste vraagstukken der Godsdienst met een lagchend gezigt behandelde en met de zorgelooze gemakkelijkheid van iemand die met zulke verouderde dingen sedert lang heeft afgedaan - trad NONUS schoorvoetend voort door de doolhoven der opgetaste wetenschap, zijn philologischen sleutel zoo lang op ieder slot der gewijde geheimenissen passende en wringende, dat zij opensprongen - al ware het niet onbeschadigd - en even zeker als QUINTUS en DECIMUS zich overtuigd hielden in de hun door de kerk overgeleverde Liturgiën het tooverformulier te bezitten, waarmede zij den Geest der waarheid, zoo dikwijls zij maar wilden, over ieder punt der geloofsleer konden ondervragen om een onfeilbaar antwoord te bekomen - even zoo vast hield NONUS zich overtuigd, dat hij alleen langs den hagchelijken weg van historische kritiek der bronnen tot het zuivere licht der waarheid doordringen kon - en zoo eenzijdig de eersten zich toonden in de bekrompen hardnekkigheid, waarmede zij de oogen toeknepen voor elke andere zienswijze, even eenzijdig was NONUS, als hij zijne methode voor de ‘absolute’ verklaarde en de wetten van het logisch denken tot het eenig en uitsluitend oplossingsmiddel voor de geschiedenis van het Christelijke leerstelsel verhief. De Kenner der harten weet alleen wie de waarheid vuriger liefheeft en met den meest opregten ijver en gewetenstrouw zoekt.

Welk een zegen, dat de kracht en het leven der kerk niet rust in de theologische wetenschap, die hoe achtbaar en schoon ook in zich zelve, slechts de speculative werkzaamheid van den menschelijken geest

is met die goederen - die ons niet enkel zijn verleend als voorwerpen waaraan wij onze oordeelskracht hebben op te scherpen, maar die bestemd zijn om het leven van ons leven te worden. - De Christelijke kerk staat of valt dan ook niet met de pleitgedingen der wetenschap, daar zij bestemd is om in het geloof en de liefde der eenvoudigen te bestaan en slechts door geloof en liefde uitgebreid en geschraagd te worden. Zoo lang deze grondzuilen nog staan in duizend getrouwe harten, zoo lang zal de Geest der waarheid van de gemeente Gods niet wijken - zoo lang zal de zon onzes heils niet tanen, maar CHRISTUS ons licht zijn te midden van de duizelingwekkende vragen van den tijdgeest - ons licht bij de nevelen van twijfelmoedigheid, bij den angst en vreeze, die zoo menig zwak gemoed bevangt - ons licht en ons leven, al wandelen wij in het land der schaduwen in geloof en niet in aanschouwen.

En nu - wat is er van den armen kleinen ROB geworden? - Heeft de Dertiende het voorgevoel zijns vaders gelogenstraft? - Heeft hij zijn noodlot overwonnen en is het avondlied zijner moeder waarheid geworden in zijn hart?

Mijn lezer - diep in mijne ziel staat het gegrift:

Mon Dieu pour être heureux Tu me mis sur la terre, Tu sais bien mieux que moi quels sont mes vrais besoins!

De bekentenissen in deze fragmenten uit mijn levensboek nedergelegd, hebben het u echter bewezen, hoe ik het geluk al te lang met eigen hand van mij heb

gestooten en het niet aanvaarden kon voor ik mij zelven in de eeuwige liefde des Vaders had wedergevonden.

Lange hab' ich mich gesträubt -
Endlich gab ich nach;
Wenn der alte Mensch zerstäubt
Wird der neue wach!

Und so lang du das nicht hast,
Dieses: 'Stirb!' - und 'Werde!' -
Bist du nur ein trüber Gast
Auf der dunkeln Erde!

Sedert verscheidene jaren ben ik als plaatsvervanger van SECUNDUS op zijne Philanthropine werkzaam, waarvan hij echter, zooveel zijne krachten het toelaten, door de helderheid van zijn blik en den schat zijner ervaring nog steeds de ziel en raadsman blijft, ofschoon ligchamelijk lijden hem steeds meer aan zijne kamer boeit. Aan de hand van zulk een edel leidsman wandel ik mijn pad met stille dankzegging bij mijn veel omvattende taak - met elken dag dieper de waarheid der woorden beseffende, waarmede mijne moeder van de aarde scheidde:

'Opdat de uitnemendheid der kracht zij uit God en niet uit ons!'

Tot hiertoe ROBBERT BOSTON - die aan de onderge-

teekende zijn gedenkboek vereerde, met volle vrijheid om het uit te geven in den vorm die zij het voegzaamst achten zou. De Dertiende zelve kwam mij echter voor zoo weinig het geijkt karakter van een zoogenaamd ‘romanheld’ te bezitten, als zijne omgeving zich tot de formatie van eene ‘i n t r i g u e ’ leenen wilde. Ik besloot dan het document in zijne oorspronkelijke eenvoudigheid te laten blijven, zoo als het ongekunsteld fragmentsgewijze uit de pen des auteurs gevloeid is, liever dan deze losse vlechten tot een in een gewrongen knoop te zaam te snoeren - met den bescheiden wensch, dat het mij mogt gelukken, ook zonder de wel wat versleten taktiek van door een warrelende kronkelpaden, kunstmatig gemaskeerde partijen, bedriegelijke perspectiven en labyrinthische verwikkelingen - den lezer eene onderhoudende verpoozingslectuur te verschaffen voor de eenzaamheid of aan den gezelligen huiselijken haard, die hem tevens nog eenige stof tot denken en bespreken oplevert.

Gaat het u als mij - mijn lezer bij het doorloopen dezer bladen - dan wordt het u bij het optreden van sommige beelden te moede, zoo als het iemand gaat, die in de schemering voor het venster zit als buiten de lantaarns worden opgestoken. Gij meent gestadig in die schaduwen en schimmen, die in het halflicht u voorbij gaan, een bekende te herkennen. Heb ik u niet meer gezien? - zegt gij - ja ik ken u - maar ik kan niet op uw naam komen. - Ja toch, daar komt hij onder het volle licht der lantaarn - gang en houding helpen u nog meer op weg - en gij noemt een

naam. - Maar hij komt nader en nader - en - nu verdwijnt de gelijkenis - want hij ziet op - gij kijkt hem regt in het aangezigt - gij hebt u vergist - gij weet zijn naam niet meer en gij hebt hem ook nooit gezien. Maar wat had die voorbijganger dan, dat hij u zoo bekend voorkwam? - Hij had iets dat herinneringen in u opriep; hij had gelijkenis met beelden uit het verleden - doch niet de gelijkenis van het portret - maar de gelijkenis van de verwantschap. - Verwante karakters hebben verwante physiognomiën en waar eenig karakter in zijn eigendommelijke vormen is gegeven, daar zijn gelijkenissen onvermijdelijk en komen de zweemingen in tallooze schakering voor. Dwaas wie al te haastig een naam uitspreekt, zoodra hem eenige toevallige overeenkomst aan dezen of dien doet denken - nog dwazer die meent dat deze overeenkomst opzettelijk is daargesteld - of dat een en het zelfde beeld nog niet op tien anderen gelijken kan en toch niet anders dan een droombeeld zijn, dat nergens te vinden is dan op het blad dat het ons voorgetooverd heeft.

Aan de Leur bij Breda. 17 October 1857.
ELISE.

EINDE VAN HET DERDE EN LAATSTE DEEL.

Erratum.

Bladz. 203, *staat*: In die masse *lees:* Im Maass